ספר

מכלול

שחבר ראש המדקדקים חכם חרשי הלשון ר' דוד קמחי זצ"ל עם נמוקים שהוסיף החכם המדקדק הגדול ר' אליהו אשכנזי המכונה בחור ז"ל עם פרוש מר' משה בר חיים הכהן העכים ז"ל הכל כמו שנדפס בפיורדא בשנת תקנ"ג.

ואני הצעיר

יצחק בן אהרן ריטטענבערג

מתושבי קאלוואריע הבאתיהו לביה"ד והוספתי עליהם:

א) הערות יקרות.

ב) קונטרוס אחרון בעשרה מאמרות המדברים בקצרה מעניינים העומדים ברום עולם הדקדוק, אשר חנני בם החונן לאדם דעת.

ג) הגהתיהו ובערתי השבושים מכרס המכלול עפ"י כ"י אשר תחת יד החכם הגדול שד"ל הי"ו.

ד) ועפ"י כ"י אשר היה ת"י החכם הגדול ר' שמחה פינסקער בעה"מ ספר לקוטי קדמוניות.

ה) הערות יקרות מפז מהחכם הנ"ל.

MACHLUL.

ליק,

בשנת כד הקמח לא תכלה לפ"ק.

נדפס בבית הדפוס של ר' צבי הירש פעטצאלל.

הסכמת

הרב הגאון חו"ב וכו' מו"ה מרדכי קלאצקי, החונה בעיר קאלוואריע יע"א.

הן בא אלי האברך המופלג יקר אף נעים מליץ ומדקדק נבון דעת ושלם ככבד בבית יעקב ומטיב לעד ומפורסם אשר מגזע משפחת רם כבוד מוהר"ר יצחק במו"ה אהרן ריטענבערג מתושבי קהלתנו קאלוואריע ובידו רצפה רצוף אהבת שפת קדש ודקדוקיה במגלת ספר הנותן אמרי שפר אשר גובה להם מהררי קדם אביר הרועים אשכול התעודות והמדות אבי המדקדקים הוא

ספר המכלול מהר"דק ז"ל

המפורסם בספריו, וביחוד בספרו זה אשר פעל ועשה לאסוף כעמיר גורנה כל הדברים השייכים לדקדוק שפתינו הקדושה, ונדפס בווינעציע בשנת ש"ה ובפיו"רדא בשנת תקנ"ג וכבר ספו תמו מן בלהות ולא נשארו אף אחד בעיר. ועתה התעורר האברך הנ"ל חכם לב הנ"ל להוציאו לאור מחדש להפיץ אור בהיר לארץ ולדרים, וישם לילות כימים, ובמלא חפנים עמל עלה בידו להגיהו מכל שבושי הדפוס, ולשית נוספות על הספר היקר הזה הערות יקרות ומועילות, וקונטרוס אחרון בעשרה מאמרות בסופו המדברים מדברים העומדים ברומו של עולם הדקדוק כאשר עיני הקורא תחזינה משרים. לזאת שמח לבי ויגל כבודי כראותי יקר תפארת החבור הנ"ל, ואף זרועי תאמצנו וידי תכון עמו כי ראוי ונכון הוא לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל על ארץ רבה כי רבה היא, ובטחוני בגודל צדקות אח"בי שלא ישלחו בעולתה ידיהם להשיג את גבולו להדפיס במתכונתו והן בהוספה וגרעון הן במדינה והן מח"ל עד משך ששה שנים מעת כלות הדפוס ולא יזידון עוד להפריע חקות הר עיבל, אשר קבלו עליהם ועל חיק בניהם אחריהם ולכן קראתי.

דברי המדבר לכבוד התורה ולומדיה ועמליה חבר לירא' ד', היום יום ב' דחנוכה, שנת מעשינו תבר"ך לפ"ק פה קאלוואריע.

נאום מרדכי בא"א מוהר"ר אשר זלה"ה קלאצקי,
חונה פה ק"ק הנ"ל.

מכתב מהרב הג' החכם הכולל וכו' מו"ה יעקב צבי מעקלענבורג הי"ו,

רב דקעניגסבערג, מחבר ספר הכתב והקבלה ועיון תפלה.

ב"ה. קעניגסבערג, יום ג' ד"ז שבט התרכ"ב ליצירה.

לכבוד איש היורד לעומק ים החכמה לדלות משם פניני הדעת והתבונה כש"ת מוה"רר יצחק ריטענבערג נ"י.

דברי מכתבו מיום י"ט לחדש המדבר בענין בירור הקריאה ראיתי ותנם לדעתי נכונים מאד. ולא אוכל להמנע מלהודיע כי זה כחמשה שנים כאשר נדברתי עם

אחד

אחד מן הפראפעססארען בבית "דער קעניגליכען ביבליאטהעק" ענה ואמר לי, כי השליך אחרי גוו קריאת הברת הספרדים, ויבחר בקריאה האשכנזית, ודבר עמי בלשון עברי דומה ממש להברה שלנו, כי מצא הברת תמעתים יותר נכונה.

דברי ידידו הכותב כמעט בעינים סגורות, כי חולשת עיני תכביד עלי הכתיבה לכן דברי כעת מעטים המה ובלתי מסודר.

יעקב צבי מעקלענבורג.

מכתב מראש חכמי דורנו שד"ל הי"ו.

ידידי היקר יצחק ריטטענבערג שלום!

(ואחרי הודיעו משמחות הכ"י על קלף אשר ת"י כה דברו:)

וברוך אתה לה' שהשקקתני לבדוק בכ"י זה ולהוציא מתוכו מרגליות יקרות, לטהר דברי רד"ק מחלאת השבושים שהעלו בהם המעתיקים.

ואתה דע לך כי המכלול כ"י על קלף שבידי כבר היה באיזה זמן ביד ר' אליה בחור, והמכלול כתוב כאן בצד ימין מכל דף, ואצלו כתוב ס' בעל כנפים, אבל ז' דפים אחרונים מהם כלם בעל כנפים, כי המכלול כבר שלם, וזהו מה שכתבתי בכרם חמד ז' עמוד ע"ח כי בעל כנפים הוא גדול מעט יותר מס' המכלול חלק הדקדוק לרד"ק.

והנה בדפים הראשונים מהכ"י כתוב למעלה בצד ימין ח"ה, ובצד שמאל ב"ך, והכרתי מיד כי ח"ה הכוונה בו חלק הדקדוק, אבל עבר זמן רב בלי שאדע מה הוא זה ב"ך, עד שמצאתי בנימוקי הבחור לס' השרשים שמזכיר בעל כנפים בשרש אלץ חלב, שדד, שוט, ומצאתי הדברים המובאים שם כתובים כאן. גם מצאתי בס' ב"ך עמוד רל"ה. על כן יש לאמר בודאי כחוס של שני וחמישי החסין בכח בפתחות הה"א, ור' אליה כתב גם הוא כך בנימוקיו (שרש חסן) ולא חש להזכיר ס' ב"ך. והנה בגליון כ"י זה נמצאו כה וכה הערות שתחלתן א"א, או אומר אליהו, כגון בעמוד קנ"א (בדפוס זה הוא דף כ"ה ע"ב שורה ט"ו) (על מלת אוֹשִׁעַ): אומר אליה כי אותם שפאיהם יוד לא יבאו רק בחירק ולא בסגול לעולם. ובעמוד קנ"ח (בדפוס זה הוא דף כ"ז בסופו) (בבנין פִּעֵל, וַתְּאַלְּצֵהוּ) אומר אליהו כי לא יבא זה הקלות רק באות שואית (וזה נדפס בנימוקי הבחור שם במכלול).

בעמוד שע"ד כתוב בס' ב"ך כי ויען איוב הראשון תרגומו ופזים, ובגליון כתוב: אומר אליהו אני לא מצאתי כן בכל הנוסחאות (הבחור כתב דבר זה בס' התשבי). בעמוד כ"ג (בדפוס זה הוא בדף ל' ע"ב). (לענין פתח באס"ף). א"א אין להביא ראיה מן כל אלו כי אינם אלא בתלים המשונים בטעמיהן (וזה כתוב בנימוקי הבחור לא כאן אך במקומות אחרים). ובעמוד רכ"א (בדפוס זה הוא בדף ע"ג שורה י'). (על ואם יקרא אותו בלא מקף (בכל לבבכם). יהיה נקוד בחלם). א"א נ"ל יהי' משמע כאלו נקוד בחולם [?] (זה איננו בנימוקיו). בעמוד של"ו (הוא בדף נ"ט ע"א שורה י"ד) (אבל: ואשר למ"ד הפעל נחה לא תנוח העין לעולם): א"א דווקא בשהלמד פעל הא ולא אלף (גם זה איננו בנימוקים). בעמוד שס"א כתוב

בבעל

בבעל כנפים: כמן המגנן חרג׳ כפיים פיטא, ובגליון כתב ר׳ אליהו (בלא א״א): זהו שקר וכזב ואין תרגומו כן עיין ותמצא. עוד בעמוד הנ״ל כתוב בב״ך: כשתביאנו לדין לפניך אל תזכר לנו עומת ראשונים בתחלה אלא יקדמונו רחמיך קודם העונות כי עונותינו רבו ואין בנו כח לסבול התגמול כי דלונו מאד מאכות, ובגליון: א״א נ״ל כי עוונות סמוך ובא עונות על הראשונים פירוש אבותינו וזה הוא הנכון מדלא קאמר ראשונות ודוק (אמר שד״ל והיכן מצא עומת גדולות)? בעמוד תנ״ז (הוא בדף ק״נ ע״ב) (אצל משקל פֵּעֶל). א״א וזהו לפי שהוא בתהלים (זה נמצא בנימוקיו במלות אהרות). בעמוד תק״ג (הוא בדף קנ״ב ע״ב). (אצל משקל פָּעֵל מלעיל): א״א לא נמצא זה המשקל רק כשעין הפעל ויו ודוק (זה אינו בנימוקיו) (וכן כתבתי גם אנכי בהערה שם. יבא״ר). בעמוד ת״כ כתב בעל כנפים: מקניעים והקניעו את הבית, ובגליון: טעות כי הוא והקנו ל׳ קנה. בעמוד תפ״ח (הוא בדף קמ״ז ב׳ שורה ד׳) (במשקל פָּעֵל, אוגרותם, לדורותם) בגליון כתב: לא באר לנו מה הפרש בין אוגרותם ואוגרותיהם וכו׳ (הבחור עשה חילוק ביניהם בס׳ הבחור, ומדקדק אחר הקשה, ושאל אם היו לפלשתים שתי ערלות לכל אחד). וקודם המלות האלה, במקום אומר אליהו, כתוב כאן: ז״ל לויה, ואני בספק אם האות הראשונה היא ז׳, ואולי היא ק׳.

בעמוד תקכ״ז כתב בעל ב״ך: והדורים אישר, ארחות עקלקלות, תרגום עד השברים, עד הדריא, ובגליון כתוב: לא כן מצאתי:

בעמוד תקי״ד (הוא בדף קנ״ו ע״ב) (במשקל פעול) כתוב בגליון: הוא ר׳ שלמה גבירול במה שתקן על ר׳ יקותיאל ז״ל (וזה נדפס בנימוקיו). ובעמוד תקע״ג (הוא בדף קע״א ע״א) (בסוף משקל פְּעוּת) דלג המעתיק מן גם יפתן, עד גם יפתן, והבחור הוסיף בגליון כל מה שהיה חסר בפנים.

בעמוד נ״ד (בסוף פתוחי פְּקַדְתִּי) מצאתי קצת מלות רומיות כתובות בכתיבה דקה על גבי הכתיבה העברית או תחתיה דרך פירוש, כגון: וקשר לשון הקדש עמוק מאד, על וקשר כתוב **connexio,** ועל עמוק **profunda,** ותחת מלות לבל ישחת הלבון כתוב **ut non corrumpatur.** ודוגמת זה בס׳ סודי רזיא לר״א מגרמיזא שהעתיק ר׳ אליהו בחור בשנת רע״ז בשביל הקרדינאל איגידיאו (והכ״י נמצא בין ספרי ידידי יוסף אלמנצי ע״ה) נמצאו בגליון כמה וכמה מלות רומיות, דרך פירוש למלות עבריות שבפנים, והיה אפשר לחשוב כי גם הכ״י שבידי (המכלול ובעל כנפים) היה מקנת כספו של החשמן הנ״ל, והבחור כשהיה מלמדו לה״ק כתב הערותיו בגליון הכ״י. אבל הכתיבה הרומית שבס׳ זה אינה שוה לכתיבה רומית שבכ״י האחר ומי שכתב כאן לא כתב כאן. ומכל מקום אין ספק כי שני הכ״י היו באיזה זמן ביד הבחור, וגם היו באיזה זמן ביד חכם נוצרי.

ואמנם הספר הזה בעל כנפים הוא אסיפת כל התיבות שסופן שזה, כמו שהוא ס׳ יד חרוזים הנדפס, וס׳ אמרי נועם כ״י, אבל זה בעל כנפים מוסיף כה וכה פירוש על קצת המלות, ולפעמים ג״כ כולל פירוש מקראות, אם מדעת המחבר, ואם בשם אחרים. המחבר נראה שהיה בסוף האלף החמישי או בתחלת האלף הששי, כי איננו מזכיר רק הקדמונים, והאחרון שהוא מזכיר הוא הרמב״ם. והא לך קצת דברים מלוקטים כה וכה לדוגמא על תכונת הספר הזה, ומהחכמים המובאים בו.

עמוד

עמוד ס"ז בהרת גים: והחכם ר' יוסף בר' שלמה אבן פואל אלושקי פירש על נוגי ממועד אספתי ממך היו, שהקב"ה אומר לישראל, אתם הדואגים והנוגים על המועדים שאספתי, עונותיכם הנו אלה ומידכם היתה זאת, כאומר מהרסיך ומחריביך ממך היו.

עמוד קל"ב, חרז דך: לשפוט יתום ודך, החכם ר' יונה ז"ל חברו בשרש דכה מפני שהוא פתוח (אמר שד"ל שכוונה על אל ישוב דך נכלם), והחכם ר' יהודה חיו"ג ז"ל (אמר שד"ל יש כאן נקודה על הגימל) הרחיקו משרש דכה ולא פרש מה יעשה לו, והחכם ר' יעקב אלאמין ז"ל חברו בשרש דוך.

עמוד קס"ז חרז נים: תְּפִינֵי... והחכם ר' יעקב ז"ל אלאמין שְקָלוֹ בפלס התחכמוני:

עמוד ח"א חרז סים: מהסים, ויהס כלב את העם... והחכם ר' יעקב אלאמין ז"ל חברו מבנין קל בשקל ויעש אהרן, ואמר במלת הסו שהטעם מלעיל, כאלו היא מלרע, בשקל כַּלּוּ מעשיכם, ושם כי לא להזכיר כמו הַסֵּה, בשקל צַו צַוֵּה, מן הדגוש.

עמוד קג"ו חרז וים: לְוִים, עוד, הוא יְלֻוֶּנּוּ בעמלו, ענין לויה מלשון רז"ל ומזה יסד החכם ר' משה ן' עזרא בפזמון אבל יושר מפעלותיו יְלַוֻּהוּ לקבר, מבנין קל, והאומר יְלַוֻּהוּ מן הדגוש, לא נכון, כי לא נמצא.

עמוד רמ"ח: והחכם ר' ששת בר' יוסף ז"ל אבן שתר אלושקי פירש על וקרניס מידו לו כי הנוגה הגדול שבא מאת הבורא יתעלה אין כח לאדם להסתכל בו מפני שהוא חזק מאד, על כן שם חביון עזו, שאין בריאה יכולה לדעת ולחקור ענינו.

עמוד שפ"ז: ולקחנו את בתנו והלכנו אמר ר' יהודה בן בלעם ז"ל שרוצה כמו אחותנו, והביא ראיה מן יהורם שכתוב בו כי בת אחאב היתה לו לאשה, ואמר שהיתה אחותו על אמרו בפרשה למטה על אחזיה מלך יהודה בנו ושם אמו עתליה בת עמרי, והיתה אחות אחאב, ולפי דעתי אין ראיה מזה, אולי היו ליורם שתי נשים, בת אחאב שילדה לו אחזיה, ואחות אחאב עוד.

עמוד שנ"ז: מעניה, האריכו למעניתם, מן כבחני מענה, שרשם ענה, בשקל מחניתם, אגולאשה בלעז, ובלשון ערב כש.

עמוד תקס"ט: כרוך, מלשון משנה ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, ושמשו בו מן תכריך בוץ וארגמן, ומזה רצה ליסד החכם ר' יצחק הלוי נ"ע גירונדי, באמרו בתוכחה יחידה עקבך כרוך בקץ וזמן לא ארוך, אבל הֲפַךְ הענין, כי הזמן כרוך על העקב כענין הנחש האמור במשנה, והוא הגדיל עליו עקב, אבל דעתו גדולה ורחבה מדעתנו.

ר' אליה בחור רשם מספר הדפים פנים ואחור, והס' מתחיל בעמוד מ', כי במשך הזמן נאבדו עשרים דפים מראש הספר. גם רשם ר' אליה בראש כל דף החרוזים הנכללים בדף ההוא, ולפעמים הוסיף בגליון איזה חרוז אשר שכחו המחבר.

בעמוד נ"ה, על בתולותיה נוגות, כתוב: שרשו יגה מן יגון ויונתן בן עוזיאל תרגם לשון איחור. והבחור כתב בגליון: זהו שקר, כי לא נמצא יונתן על כתובים, והמתרגם הוא עקילוס, ותרגם נוגות ספדן והבחור בחפזו לא הבין כי כוונת המחבר היא על נוגי ממועד (צפניה ג') שתרגם יונתן די הוו מעכבין ביך.

ספר בעל כנפים נמצא ג"כ בעיר מינכען, ואולי משם יוכל אדם להשלים מה שחסר בכ"י שבידי, גם לדעת מי היה המחבר.

אתה עתה ברוך ה', ברכות לד"ק וכל אוהבי חכמת הדקדוק יחולו על ראשך, כי באמונה עבדת עבודת הקדש לבער הקוצים מכרם המכלול. ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום כנפשך וכנפש הכותב האגרת הזאת ביום הפורים ובשני לגלותיו, ב"כ"ת"ר מלכות לפ"ק.

ידידך שד"ל.

מכתב מהחכם המפואר וכו' מו"ה שמחה פינסקער הי"ו, בעה"מ ספר לקוטי קדמוניות אל הרב בעל המגיד הי"ו.

וויען י"ב אדר. התרכ"ב לפ"ג.

הנה הודיע הר"ר יצחק ריטענבערג נ"י בגליון ד': שכבר התחיל להדפיס בעירך ספר המכלול להרד"ק. ושם בידו*) כ"י ישן של ידידי הרב החכם רש"ל נ"י להגיה מתוכו, ונהניתי מאד. והנני שולח לך גם אני איזה חתיכות (פראגמענטע) מכ"י ישן נושן של זה הספר היקר. מכילים ל"א דפים בתמונת אקטאף גדול, על מנת שתמסר אותן להמדפים הנ"ל. (אע"פי שאיני מכיר אותו, אם רק הוא ידוע לך) לתכלית ההשואה, ואנכי לא השויתי אותן עם הנדפס, אך עברתי עליהן בהעברה בעלמא. ומצאתי בהם איזה שנויים. והמדפים ישתדל בהשואתם יותר כי מלאכתו בכך. אבל עכ"פ לא תזיק כלום. ואפי' אם ימצאו רק קצת תקונים קטנים כדאי הוא הספר היקר הזה להטריח את עיניו בשבילם:

והנה המדפיס מבטיח להגיהו בעיון רב ולנקותו מכל הטעיות, ואם ככה יעשה באמת יהי אלהים בעזריו, וכל מכבדי הרד"ק ז"ל יודו לו ע"ז בלונ"ח. וידע כי במקומות דברים הצריכים לתקון בדבריו ובהגהותיו של רא"ב ז"ל. כגון מה שכתב הרד"ק ז"ל דפוס וויניציא משנת ש"ה דף פ"ב ע"א (הוא בדפוס זה בדף ס"ג ע"א) וז"ל: הפקידה מלעיל תמיד, זולת אלה שנמצאו מלרע והבדילה הפרכת לכם (שמות כ"ו) והביאה אל הכהן ומצוין ויקרא ה'. וע"ז כתב הרא"ב בהגה"ה וז"ל: אין להביא ראיה מן והביאה כי הה"א במפיק לפיכך היא מלרע, כדין כל מלה בכנוי ה"א הנסתרת. עכ"ל. ובמחילת כבודו לא חקר אחר האמת. כי כונת הרד"ק ז"ל על והביאה דסוף מצורע והביאה אותם אל הכהן (ויקרא ט"ו כ"ט) ונחסרה מלת אותם בשגגת המדפיסים. וכן כתב שם הראב"ע ז"ל שהמלה מלרע כמשפט, וכבר העיר ע"ז ג"כ המדקדק הגדול ר' טוביה פעדער בספרו מבשר טוב.

וכן מה שמביא הרד"ק דף י"ג ע"ב (בדפוס זה בדף י"א ע"א) בין חסרי יו"ד הרבים צדיקם אתם (מ"ב יו"ד). והרא"ב העיר שם ע"ז בזה"ל: זהו טעות כי חסר בו יו"ד קדמאה והנ"ל ואנשים צדיקם המה ישפטו (יחזקאל ל"ו) עכ"ל, ואני תמה על שניהם כי החסרים צדיקם חסרי יו"ד הרבים אנחנו? והלא כל צדיקם דבאורייתא חסרי

---

*) אמר יבא"ר. לדאבון לבי הכ"י היקר ההוא איננו ת"י, רק בכל דבר הקשה שאלתי את פי החכם רש"ל הנ"ל והוא הודיעני נוסחת הכ"י ההוא, וברוך יהיה לד' גם בעד זאת.

חסרי יו״ד באראה ניהו בר מן חד ויסלף דברי צדיקים דפרשת משפטים שאוא מלא דמלא עפ״י המסורה לתלים סימן ל״ז. והל״ל: וכן כל צדיקים שבתורה בר מן חד ויסלף דברי צדיקים כמו שאומר מיד אחר זה: וכן כל גוים. וצ״ע:

כן מה שכתב הרד״ק במכלול שם דף כ״ד ע״א (בדפוס זה דף י״ט ע״ב): ופעמים לא תכתב הה״א. כי כן תִלְבַּשְׁן בנות המלך (ש״ב י״ג) וע״ז מעיר הרא״ב ז״ל: כי זה לבדו בא כן מן השלמים וכו׳. ותימה איך שכח וַתְּבַלַּעְןָ דפ׳ מקץ שהוא ג״כ מן השלמים? והגב אעיר ג״כ שיש לתקן בסה״ד בש״ב י״ג ולהדפיס תלבשן חסר ה״א בעדות הרד״ק והרא״ב:

וכן על מ״ש הרד״ק במכלול שהמתכות לא יקבצו, ומה שאמר את צרורות כספיהם ולהשיב כספיהם הקבוץ לענין הצרורות, כן הוא בדפוס פיורדא דף קג״ם ע״א (אמר יבא״ר זכן הוא גם בדפוס זה דף קמ״ב ע״ב. ועיין בהערתי שמה) וע״ז הפיל הבחור: אין טעם לזה הטעם כי היה יכול לומר צרורות כספם בלשון יחיד עכ״ד. מזה משמע שקרא גם הוא צרורות ולא הרגיש בט״ס וצ״ל צורות במקום צרורות וכן הוא בדפוס וויניציא נד קנ״ד ובמכלול יופי לפ׳ מקץ שהקבוץ יתכן על הצורות. וגם המדקדק רט״פ ע״ה הרגיש בזה בספרו הנ״ל אך לא ידע כי במכלול דפוס וויניציא משנת ש״ה באמת הנוסחא הצורות ולא הצרורות:

והנה זה הספר יקר הוא מאד והוא באמת כליל יופי כשמו. וכל המדקדקים כאמ״י ובעל הת״ם והרוו״ה ז״ל וזולתם הלכו לאורו — והיה בזה שלום

ידידך שמחה פינסקער.

מכתב מהנ״ל אל המלביה״ד.

ב״ה היום א׳ 23 מערץ 1862 פה וויען.

שלום וברכה להחכם וכו׳ מו״ה יצחק ריטענבערג נ״י!

בזה הרגע קבלתי מכתבך וקראתי דבריך. והנני ממהר להשיב לך בראותי כי כבר מוכן אתה לנסוע למקומך וכי כבר נגמר ספר המכלול בכדי שיגיע מכתבי זה לידך בעודך בליק גדע כי אילו היית פונה אלי בבקשותיך בתחלת הדפוס בודאי הייתי שולח לך כמה וכמה הערות על זה הספר. ובפרט מה שנוגע לר׳ משה הערים שלא ידע בין ימינו לשמאלו בדקדוק. ועתה אי אפשר לי יותר לעשות כי בראשונה חולה אני זה יותר מג׳ חדשים בעו״ה וקשה עלי הכתיבה. ב) מאחר שספרך כבר נדפס הזמן קצר לעשותו. ומעט הזמן המרשה לי העסק העיוני משתמש אני בו להגהת ספרי המבוא. וזה שלישית כי אין כעת המהדורא עם פירושו של ר׳ משה הערים לפני כי באדעסא הנחתיו ואין בידי אלא דפוס וויניציאה משנת ש״ה. והנה שאלתך מאין באו העלים לידי. אי אפשר לי למלאות בהיות שכבר שכחתי זה והם מונחים אצלי יותר משלשים שנה. אבל כמדומה לי שממדינת קרים נשלחו אלי מאוהב אחד. ב) אודות השינויים אשר מצאת בין הכ״י והדפוס. אם תעריך אותם לפני באר היטב במכתב. אשים עיני עליהם ואודיע לך דעתי אם טוב הדבר לפניך. ג) בדבר ההערות הנמצאות עוד אתי על ס׳ המכלול לא אוכל לשלחן כעת טרם אעבור עוד הפעם עליהן לנרפס ולבחנם וזהו מה שצריך לזמן מה החסר לי כעת בעבור חלשות גופי. ואע״פכ אעיר על דבר אחד ואיני יודע אם התעוררו בעלי הדקדוק ע״ז. אבל דבר גדול הוא בעיני. והוא שמאד אתפלא הפלא ופלא על כבוד המדקדק מאין כמוהו הרד״ק ז״ל

ז"ל איך החליט במכלולו בפעלי נע"ו (צד קל"ז, קל"ח ווילנא ש"ס) שראה שבין
אותיות (איתן) הנוספות ופ"א הפעל הוא השלום עה"פ והוי"ו שבהם ווי המשך כו"ו
ישפוט ישמור וכו' יעוי"ש. ורצונו שבמלת יָקוּם בד"מ מורה הנה המשך מן הקמץ
של היו"ד בנה על הוא"ו של העין הפעל והו"ו הנכתב בפועל הוא רק וא"ו המשך כמו
הוא"ו בפעל ישמור ודומיהן. וכן נגרר אחריו רא"ב בס' הבחור מ"ב אות ד' באמרו
העתיד האותיות איתן קמוצים להורות על וא"ו עה"פ כמו אָקוּם יָקוּם וכו', והוי"ו
השרוקה אינה עה"פ רק וי"ו המשך כוא"ו אפקוד וכו'. העבודה אי לאו דגברא רבא
כהרד"ק ז"ל אמר לה להא מילתא לא הייתי מאמין שיוכל אדם לחשוב על תנועה גדולה
שיהא הנה ש"ה ממלא מקום אות הנעלם הנחסר אחר האות הב' שאחריה הנשמע כזה.
ובפרט זה הקמץ הנופל בריבוי התנועות כמו שהוא בעצמו מורה זה אח"כ: והנה
יְקִימוּ יְשׁוּבוּ כשתרבה תנועתם יסור הנה כמשפט שלא להרבות התנועות יְקִימוּן
וכו' תְּפוּצֶנָה וכו' איך יהיה קמץ נופל מוסף נח? ומי שישקיט מבוכתי בדבר זה
רבי אקראהו. וכן בשער אותיות או"י יש שבושים הרבה לתקן או עכ"פ להעיר על
זרותם. בד"מ הוא הרד"ק מביא שם (צד ק"ו) נירא נָא (ירמיה ה') בין אותן אשר
הנה נכתב אחר הקמץ הגדול או הקטן ולא תדגש המלה לאחריה לרוב. וכן הוא
כותב בפירושו ג"כ: נו"ן נא נקראת רפה אע"פי שמלת נירא מלעיל ע"ש ואני שמעתי
גלא אבין הלא האתי מרחוק אינו נוהג אלא אחר הה"א ולא אחר האל"ף ומה למלה
זו כאן בין המלות שסופם ה"א? ואין בריאות גופי מסכים להאריך עתה ויבואו על
הרבה מאלו הדגושים בספרי המבוא אי"ה וגם על דגוש משה לאמר.

והריני דו"ש בלונ"ח **שמחה פינסקער.**

הקדמת המעיר והמביא לבי"הד.

שמע ישראל גוי אחד בארץ! מתחת סבלות מצרים הוציאך ד' אלהיך באותות
ובמופתים נוראים, על הר אלהים זה סיני נגלה אדני בקדש. ואת הוד
קולו בשפת קדשו שמעת מלהבות אש. ויוחקו בספר לדור אחרון ע"י משה
רועה נאמן. גם נביאיך ומליציך הביעו רוחם בשפת קדשנו, ויעמדו לכם עד
היום הזה, כל גוים יהללו מליצותיהם כי נעמו, ומי כל גאה ורם יתהלל לנאום
נאום כשרי קדשנו מליצנו נביאינו? אכן באבוד קרן ישראל נגדע גם קומת
שפתנו, מאורך הגלות ותתערב בלאומים, שפתך עזבת ככלי אין חפץ בו, ושפת
נכר הארץ למדת את לשונך, דרכי דקדוקיה שממו, ותשכחנה כמת מלב.
אין שריד לכללי דקדוקיה מאז היתה שרתי בלשונות. אבל בכל החליפות והתמורות
אשר עברו עליך בית יעקב ועל שפת קדשך, עוד יכון שמך ושפתך עד בלתי
שמים, עוד פלטת תפארתנו (התנ"ך) מכל מחמודינו בימי קדם עומדת לכם עדים
וקדושה יאמר לה, ראוה קהלים (עד דור אחרון יכון שמם) ויחקו בספר דקדוקיה.
ומי בכל בית דקדוק שפת עבר כדוד נאמן? הלא זה היא דוד בן יוסף אשר
עליו אמרו המשלים „אם אין קמח אין תורה." ועתה מכבדי ומוקירי יקהת אם,
הא לכם ספר המכלול להרד"ק ז"ל אשר אין ערוך ליפיו, בו אסף המחבר
בעטיר גורנה כל הכללים הנדרשים לדקדוק שפת עבר, ונדפס בקושטא בשנת רנ"ט
ובווילנא

ובוויניציאה הבירה בשנת ש"ה בתבנית גדול ובתבנית שמינית, ובפיורדא בשנת תקנ"ג בתבנית שמינית. וכבר ספו תמו ולא נשארו רק זעיר שם זעיר שם. ע"כ אזרתי כגבר חלצי לחדש נעורי הספר הזה ולהוציאו לאור עם נמוקי הרא"ב, ופירוש ר' משה העכים הכל כמ"ש בפיורדא; והוספתי עליהם הערות יקרות וזר זהב על מסגרתו קונטרס אחרון בעשרה מאמרות, המדברים בקצרה מדברים העומדים ברום עולם הדקדוק, אשר חנני גם החונן לאדם דעת, ועוד זאת וגדולה היא כי הגהתיהו מכל שבושי הדפוס אשר רבו כמו רבו בהדפוסים הקודמים. כאשר עיני הקורא תחזינה מישרים, ובקהל רב אודה לזקן בית החכמה החכם המפואר שד"ל הי"ו אשר עזרני בזה והודיעני אלופי הנוסחאות אשר נמצא בהכ"י ישן על קלף אשר ת"י (והוא חסר עשרים דפים מתחלתו וחבל על דאבדין) ות"ל ברובם נוכחתי לכל אשר כתוב שם. ואפיריון נמטיה להחכם המפואר ר' שמחה פינסקער מחבר ספר לקוטי קדמוניות אשר התעורר מעצמו ושלח לי ל"א דפין מהמכלול כ"י אשר היה ת"י. ועברתי עליהן ומצאתי בהם מרגליות טובות, אף כי ברובו הוא משובש ואיננו מסכים עם הנדפס בכמה מקומות כי נלקה בחסר ויתיר, ועכ"ז קליפתו זרקתי ותוכו אכלתי כאשר יראה הקורא בהוספות ותקונים אשר בסוף הספר. גם כתב איזה הערות יקרות מפז הלא המה כתובים במכתביו בראש הספר הזה.

ועתה אחי ובני עמי חובבי שפת קדשנו ותפארתנו. אליכם אישים אקרא בוזו כסף בוזו זהב ותנו כבוד להרד"ק ז"ל אבי המדקדקים, ואספו אל בתיכם הספר היקר הזה ולמדוהו את בניכם, ולשונם תמהר לדבר צחות. ולא יאמרו עוד זקנה אמנו. אחרי בלותה תהיה לה עדנה, ודוד מלך שפת ישראל חי וקים ושפתותיו ידובבו בקבר. ואתם המתחכמים בעם מבקרים משכילי'! לאמר לי בספר הזה, אל תבהלו על פיכם לאמר בקרת בקרת! טרם. תעברו על פני כל הספר מראשו ועד קצהו. וידוע תדעו כי הכנסתי בהערותי גם דברי מי שקדמני בלי הזכיר שמם עליהם, מפני טעמים נחוצים עמדי, וע"כ אל תאשימוני בזה לגונב נאום. אחת שאלתי אותה אבקש כי מקל הבקרת אשר בידכם יהפך למקל נועם. ותמלא הארץ דעה.

כ"ד הצעיר מוקיר שפת עבר ומתרפס לרגלי החכמים.

יצחק בן אהרן ריטטענבערג.

נ"ך אדר שני מכלול יופי מהרד"ק זלה"ה לפ"ק.

מזמור לדוד.

מי כדוד בנו יוסף
בכל בית שפת קדש נאמן?
מי כמוהו בחפניו אוסף
כבמכלול מעשה ידי אמן
פרטי וכללי הדקדוקיה?
והמה רבו איש לא נעדר,
אין פרץ אין יוצאת ברחובותיה.
ימינך דוד בשפת קדש נאדר!
גם שרשיה נטעת כפרחת
תורת אמת באר הואלת
וחזון נביאיה, שבע על אחת
שכל טוב מרוחך אצלת,
כל העמים ספריך ראו
ויענדום לצבי תפארה.
המושלים עליך משל ישאו:
„אם אין קמח אין תורה"
משכתני ארוצה אחריך
לחזק בדק מכלולך ידי הרימותי.
שתי נוספות על ספרך,
ועל משפטיך בצדק העירותי.
שאני אם אחרי דברך שניתי!
האמת אהבתי ושפת ישראל,
התחטאני אם שגיתי!
כי אדם אנחנו ולא אל. —
ואנכי אודה במעל כפים
לאלהי חסדי ישע יעטני,
חכמים לפעלי אם יתנו ידים
ישמח לבי גם אני. —

יבא"ר.

**

הקדמת המפרש.

שמעו חכמים מלתי. יודעים האזינו אמרתי. דרשו מעל ספר וקראו. תבינו היטב ואחר תראו. את תפארת דקדוק הלשון ומעלתו. בהררי קודש יסודתו. יסוד התורה עמוד החכמה. נחמד להשכיל דעת ומזימה. זאת לפנים בישראל. מיום שמש מקדש אל. ומעל אדמתינו נתרחקנו. ובארבע פנות נתפזרנו. ונשכח ממנו לשוננו. אשר הנחילונו אבותינו לשון תורתינו הקדושה. מסיני לנו מורשה. מן הוא והלאה לדורתם התחזקו אנשי חיל נקובים בשמותם. אנשי מעשה רודפי צדק. גאוני ארץ מחזיקי בדק. אחזו מעשה אבותיהם. דרכו בשביליהם. וכלו בשלים מסילות אותיותיו. שקלו בפלס נתיבות נקודותיו. תכנו ויסדו הרבה כללים. פרים קודש הלולים. ויחקו דבריהם בעט ברזל ועופרת. לדורות הבאים לאות ולמשמרת. והקטן החזות אשר באחרונה עלה. הגדיל ורבה עד למעלה. הלא הוא המאור הגדול חכם חרשי הלשון רבי דוד קמחי ז"ל אשר חבר את ספר המכלול. כליל יופי משוש כל הארץ חכו ממתקים כולו מחמדים מזקק שבעתים בעליל לארץ. גלוי לכל פאר הודו והדרו. כי אסף וקבץ מכל הספרים. אשר היו לפניו ושקל את דבריהם וסברותיהם במאזני שכלו וכתב מהם מה שנראה לו לא הניח דבר קטן ודבר גדול מחכמה הזאת שלא העלה זכרונו על הספר הזה כמבואר בהקדמתו. ומי שלא ראה את יקר תפארת ספר המכלול ולא מלא את כריסו ממעדניו. אף אם ראה ולמד את כל מה שכתוב בספרי המדקדקים שבאו אחריו. האיש ההוא עודנו לא ראה אור יקרת חכמת הלשון ותפארתו. ונעלם ממנו ולא ידע על מה אדניו הוטבעו. ואף שהמדקדקים אשר קמו אחריו גם בתוכם נמצאו חכמים מחוכמים בעלי מדע וחרשי הלשון וספריהם שחברו בחכמה הזאת נחמדים להשכיל. פרים למאכל ועליהם לתרופה. אמנם אין אחד מן האחרונים האלה אשר יכלול ספרו כל המון משפטי דקדוק הלשון וצבאותיו החונים על דגלו. רק כלם סמכו את עצמם על ספר המכלול. והביאו בספריהם כללי הדקדוק בקצור נמרץ עם הענינים אשר חדשו הם ממה שעלה במצודת עיונם והשמיטו כמה וכמה דברים באשר שחשבו לשפת יתר לכפול הדברים הכתובים כבר על ספר אשר שמעו הולך בקצוי הארץ. וחשבו כלם את הספר הזה לתל תלפיות שהכל אליו פונים עליו תלוים כל שלטי הגבורים:

והנה אחרי שחלפו ועברו זה קרוב למאתים וחמשים שנה מיום שנדפס ספר המכלול וזה כמה שנים אשר כלו וספו רוב הספרים ההם עד שלא נשאר מהם כי אם אחד בעיר זעיר שם. ורבו כמו רבו אנשי מדע אשר התאוו תאוה לאמר מי ישקנו ממי בארו באר מים חיים. ויש שיש לו ורוצה לרעות בגנו לאכול מפריו. וילאה למצוא פתח למבוקשו כי לרוחב דעת המחבר כתב בכמה מקומות בדרך קצרה. ומי שלא נסה ללכת בדרכי החכמה הזאת לפניו הם דברי המחבר כדברי ספר החתום באשר שלא כתב את הענינים בסדר הראוי אל המתחיל:

כל אלה ראו עיני והעיר ה' את רוחי להביא את ספר המכלול תחת מכבש הדפוס שנית. ולחבר באור מספיק על דברי המחבר באופן שיספיק הבאור הזה גם אל המתחיל להבין על ידו את דבריו על נכון. כי בארתי באר היטב את כל הענינים אשר לדעתי בלתי מובנים בהשקפה הראשונה. ובתנאי שילמוד כסדר ולא ידלג מענין לענין. כי פרשתי הדברים פעמים ושלש וכאשר בא הענין ההוא עוד פעם או יותר משכתי את ידי וסמכתי את עצמי על מה שכתבתי למעלה:

וזאת לדעת שהמתחיל צריך שיתבארו לו תחילה משפטי התנועות והדגשים והנחים.

טרם

טרם שיבין את דברי המחבר אשר פתח דבריו יאירו בדיני הפעלים. גלל כן יעיין תחלה בפתיחת שער דקדוק השמות במה שכתב המחבר שם עם הבאור אשר באַרתי שמה. ואחר שיהיו הכללים ההמה נכונים בידו יהיה נקל לו להבין את דברי המחבר היטב אחר שיודעו לו תחילה הכללים האלה אשר אגיע לפניו. ואבאר תחלה עניני פעל ונפעל עם קצת סעיפים המסתעפים מהם והנלוים אליהם ואח"כ אבאר ענ כי גזרה ובנין ובזה יהיה די באור להמתחיל לבוא אל המבוקש:

אם נעשה פעולה מן הפעולות באחד מן הנמצאים על ידי דבר זולתו אשר יפעול בו הפעולה ההיא אז נקרא להדבר שעושה את הפעולה פּוֹעֵל ולהדבר אשר נעשה בו הפעולה נקרא נִפְעָל. ועל כל הפעולות יכול השואל לשאול באיזה זמן נתחדשו הפעולות ההם (הזמן נחלק לשלשה חלקים והם עָבַר, בֵּינוֹנִי עָתִיד, עבר הוא הזמן שהיה קודם הזמן שאנו עומדים בו עתה. בינוני הוא הזמן ההוא ברגע הזאת שאנו מחשבים עליה. עתיד הוא הזמן אשר יהיה אחר הרגע הזאת שאנו מחשבין עליה ומכאן ולהבא) ובעבור זה צריכין אנחנו לצרף אל הפעולה סימן ידוע המורה על הזמן אשר נעשית בו הפעולה ההיא. והנה כאשר נרצה לתת סימן על זמן העבר היה לנו להשתמש במלת הָיָה שהוא סימן העבר ונאמר עד"מ ראובן היה פוקד היה שומר ודומיהם. אמנם דרך לשון הקודש הוא ע"פ הרוב לכלול הפעולה והזמן בתיבה אחת ויורו הנקודות על הזמן ובמקום היה פוקד היה שומר נאמר פָּקַד, שָׁמַר ויהיה א"כ הקמץ והפתח סימן העבר. ובבינוני היה ראוי לומר הוה פוקד או פוקד בזמן הוה. ונעזוב ג"כ המלה הזה ונאמר סתם פּוֹקֵד ונקודת החולם והצירי הם סימן הבינוני וכן בעתיד במקו' אהיה פוקד נאמר אפקד, והאל"ף במל' אפקד היא סימן המדב' כאשר יבואר בפני'):

והנה לפי משפט הלשון היה ראוי להזכיר את שם איש הפועל כמו במשל הנ"ל היה ראוי לומר. ראובן פקד ראובן שמר. אמנם באשר שאי אפשר לדבר מדבר הנסתר (הגופים הם שלשה הראשון נקרא מדבר בעדו והוא כאשר מדבר האדם על עצמו לאמר אני עשיתי דבר פלוני. השני נקרא נוכח או נמצא והוא אם הדבור הוא לאדם העומד נגד המדבר ויאמר אליו אתה עשית את דבר פלוני. והשלישי נקרא נסתר והוא אם הדבור מאדם פלוני אלמוני ויאמר פלוני עשה כזה וכזה) אם לא הזכרנו תחלה את שמו לכן יובן ממילא שמלת פָּקַד חוזר על ראובן הנזכר כבר ויהיה פקד סתם כאלו יאמר ראובן פקד באשר ששמו כבר נזכר. וכן הדין בנקבה נסתרת נאמר פָּקְדָה סתם (עיין בפנים דף ז' ע"ב ד"ה והשביעית) בלתי הזכרת שם פלונית שאנו מייחסים הפעולה אליה. (וה"א שבסוף אינה רק סימן הנקבה) והוא ג"כ מטעם הנ"ל שלהיותה נשאלת בהכרח הזכרנו כבר את שמה. וכן בנסתרים לזכרים רבים או לנקבות רבות נאמר פָּקְדוּ (ו' ע"א ד"ה והרביעית) בו"ו הרבים לבד מבלי הזכרת שם הנסתרים והוא ג"כ מטעם הנ"ל. אמנם כאשר מתיחס הדבור אל הנוכח שאפשר לדבר אליו מבלי הזכרת שמו ע"י שנאמר אליו אַתָּה אז באה אצל המלה פקד תי"ו נוספת בסוף להורות על הנוכח ונאמר פָּקַדְתָּ (ה' ע"א ד"ה והשנית) וכן הענין למדבר בעדו באו בו תי"ו ויו"ד נוספות להורות על גוף המדבר ונאמר פָּקַדְתִּי (ו' ע"א ד"ה השלישית) וכן בנמצאים ומדברים בעדם גם בהם באו סימני הגוף פְּקַדְתֶּם (ז'

ע"א

ע"א ד"ה והחמישית) פְּקַדְנוּ (שם ע"ב ד"ה והששית). הארכתי קצת בענין הזה בעבור שמצאתי בספר צהר התיבה וספר יסוד הנקוד להמדקדק ר' זלמן הענא ז"ל שהתקשה בענינים האלה והמציא טעמים בדרך רחוק לפי ע"ד ובאמת פשוטים בעיני דברים הנ"ל מאוד מאוד:

האותיות אשר התיבה מחוברת מהן קראו המדקדקים שֹׁרֶשׁ (והמחבר קרא לזה ג"כ אבן הראשה) ואין פעל פחות משלש אותיות וקראו אות ראשון מן השרש פ"א ולאות השני עי"ן ולאות השלישי למ"ד על שם האותיות ממלת פעל שהם פ"א עי"ן למ"ד עד"מ במלה שמר נקרא להשי"ן פ"א הפעל ולמ"ם עי"ן ולרי"ש למ"ד וכן בכל השרשים. והאותיות הנוספות כמו התי"ו במלת פקדת והתי"ו יו"ד במלת פקדתי נקראים שמושים:

בנפעל נמצאים ג"כ הענינים הנ"ל ונאמר ג"כ על הסדר נִפְקַד, נִפְקַדְתָּ כו' (ד"א ע"ב ד"ה ועליו הטור ודף כ"ד ע"א בד"ה ועליו הטור) והפעל נקרא אב והנפעל נקרא תּוֹלָדָה להיות שהנפעל נולד מהפעל ובא מכחו כי הנפעל מורה על הענין שנעשה בו הפעולה מכח הפועל אשר פועל בו:

השרשים נחלקים לשלשה מינים והם שלמים. חסרים. נחים. שלמים נקראים אותם השרשים אשר לא נחסרה מהם אחת מאותיות השורש בשום זמן מן הזמנים כמו פקד. שמר. ודומיהם. שנאמר בזמן העבר שמר שמרת כו' וכן בעתיד אשמור ישמור כו' (ע"ז ע"ב ד"ה והארבע ועשרים) שג' אותיות השורש שי"ן מ"ם רי"ש לא נפל אחת מהם בשום זמן. חסרים הם השרשים שנחסרה מהם הפ"א בעתיד והם השרשים אשר פ"א הפעל היא נו"ן כמו נגש נדח נגח ודומיהם שנאמר בהם עתיד אגש יגש אגח יגח בחסרון הנו"ן פ"א הפעל (ע' ע"ב ד"ה אמר דוד) נחים הם שרשים אשר אחת מאותיות השרש היא נח נסתר באחד הזמנים (פ"ב ע"ב ד"ה אבל ופ"ו ע"א ד"ה הקל ועוד במקומו' רבים) וכל אחד מאלה המינים נקראים בפי המדקדקים גְּזֵרָה עד"מ פקד הוא מגזרת השלמים נגש מגזרת החסרים והדומה להם. וכל הגזרות יחד נקראים בנין ונקרא זה הבנין בנין הקל. לטעם שיתבאר בפנים. וכן בנפעל נמצאים הגזרות האלה והגזרות יחד נקראים בנין נפעל:

ומלבד שני הבנינים הנ"ל נמצאים עוד ששה בנינים והם בנין פִּקֵּד (כ"ז ע"ב ד"ה זה הטור וס"א ע"ב ד"ה העוברים) ותולדתו בנין פֻּקַּד, בנין הִפְעִיל (ס"ג ע"א ד"ה זה הבנין ס"ו ע"א ד"ה העוברים) ותולדתו בנין הָפְעַל, בנין הִתְפַּעֵל (ס"ח ע"ב ד"ה זה הבנין) ובנין הַמְרוּבָּע (ס"ז ע"ב ד"ה העוברי'):

הנה הלמודים האלה יספיקו לדעתי להמתחיל להיות לו לפתח עינים לבוא על ידיהם אל הקודש הפנימי. ובספר שפה ברורה שחברתי הארכתי בכל הענינים הצריכים לידיעת דקדוק הלשון כפי הצורך אל המתחיל להבינם הבנה שלימה ולהגיע לתכליתם בימים מועטים. ומי שאיננו רוצה להטריח עצמו ולהתיגע ללמוד הלמודים האלה אחת לאחת מתוך דברי המחבר עם מה שהקדמתי לו. יעיין בספר ההוא וימצא הכל מוכן לפניו בסדור נאה מאוד ואז יקלו עליו דברי המחבר להבין הכל בהשקפה הראשונה: וה' יצילני מכל טעות ושגיאה. ויראני נפלאות בתורתו. וישמחני בישועתו. ויכונן בית מקדשנו. תפארתנו ומחמד לבנו. אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה. וידעו תועי רוח בינה. ועמקי שפה ידברו נכונה. כה דברי הצעיר:

משה ב"ה חיים הכהן העכים דיין פה פיורדא.

שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול.

נאם דוד בן יוסף בן קמחי הספרדי.

יתברך ויתעלה השם רוח אדם בקרבו ודעת ותבונה בלבו לחקור ולדעת נפש היודעת. לדרוך שביליה. ולאחוז מסלוליה. לפלס מעגליה. ללכת בדרכי יושר ובנתיב כושר. לחזות בנועם ה׳ ולבקר בהיכלו. ויבחר בישראל מכל האומות. ובלשון עבר מכל הלשונות. ובו נגלה לעמו ובאחד ההרים. וידבר להם עשרת דברים. וצוה ע״י נביאו ללמד להם מצות וחקים. ומשפטים צדיקים. ויהיו מלומדים בנעוריהם. לשון עבר אביהם. ומיום גלו אבותינו בארץ לא להם. בין הגוים ההם. וילמדו לשונם וישכחו לשון הקודש עד הרגילו בניהם ובני בניהם עד היום לדבר לשון נכריה ושפה זרה איש ללשונו בארצותם. לפי מקומות גלותם. בקדר ואדום. וכל לאום ולאום. לא נמצא בידינו. רק מה שנשאר כתוב אצלינו. עשרים וארבעה ספרים ומלים מעוטים בדברי המשנה. ועל כן צריכים אנו להזהר על מה שיש בידינו מן הלשון להנהיגו כמשפטו ושלא להשחיתו ולדבר בו דברים אשר לא כן:

ואמנם קדמונו והזהירונו עליו והורונו נתיבתו החכמים אשר היו לפנינו. וראש המורים ומישרי הלשון החכם רבי יהודה פאס״י המכונה חיו״ג מצאו בזמן ההוא מעוות בפי אנשים ונשחת בלשונתם. ויחבר שני ספרים. מאירים כספירים. ספר בעלי הרפיון. וספר בעלי הכפל. נותני לשון למודים. פוקחי עינים עורות. ולשון עלגים תמהר לדבר צחות. ואחריו החזיק החכם רבי יונה אשר מלאו לבו לכתוב ספרים רבים ולהאריך בדקדוק הלשון ובעניניו. על כל אשר לפניו. מאשר ראינו אנחנו. ואחרים רבים התעסקו בדקדוק הלשון ויכתוב כל אחד מהם ספרים על שמו. ואם יבוא אדם ללמוד חכמת הדקדוק ילאה ללמוד כל הספרים אשר חברו המחברים ויצטרך להתעסק בהם כל ימיו. ולא טוב היות האדם ערירי מחכמת הדקדוק אבל צריך לו להתעסק בתורה ובמצות ובפירושים וצרכי ענינים בדברי רז״ל ולהתעסק בדקדוק על דרך קצרה כדי שיספיק לו ללמוד התיבות כתיקונן. ולדעת יתרון האותיות וחסרונן ולהזהר בו בדבריו ובביאוריו ובמכתבו ובחרוזיו. וגם רז״ל הזהירונו בזה ואמרו לעולם ילמד אדם לתלמידו דרך קצרה. והספרים אשר יתעסק בהם האדם למלאות רוב ספקו מן הדקדוק הם ספרי החכם רבי יהודה עם מה שהוסיף עליו החכם ר׳ יונה ולדעת הענינים ספר השרשים ואף על פי שיש בהם דברים הרבה שלא לצורך ושילמוד המלמד בלתם מה שיצטרך לו וגם במקומות חסרים מן הצריך לו:

ויער ה׳ את רוחי ויאמץ את לבבי לכתוב ספר בדרך קצרה ובאתי כמלקט שבלים אחרי הקוצר, וכמעולל אחרי הבוצר ויצאתי בעקבותיהם לקצר דבריהם ולכתוב ספר קראתי שמו ספר מכלול כי רצוני לכלול בו דקדוק הלשון וענינו על דרך קצרה כדי שיהא נקל לתלמידים ללמוד אותו ולהבין נתיבתו ויהא מזומן להם בו כל מה שיצטרכו לדקדוק

ולענין

ולענין. ואכתוב תחלה חלק הדקדוק ואחריו חלק הענין ודרכתי בסדורו דרך הראשונים לסדר המלות על סדר האותיות שיהי' נדרש לדורשו ונמצא למבקשו:

[ואומר בתחלה כי לשון הקודש וכן כל לשון נחלק לשלשה חלקים]:

שם פעל מלה.

ואכתוב שער דקדוק הפעלים בתחלה ואף על פי שהשם קודם לפעל כי הפעל יוצא מהשם. ואמרו כי השם כמו גוף נושא המקרים והפעל כמו מקרה. אבל מפני אורך תבונות הפעלים אכתוב שער דקדוק הפעלים תחלה, ואחריו שער דקדוק השמות. ואחריו שער דקדוק המלים. אבל בחלק הענינים אפרשו שלשתם ביחד על סדר האותיות:

ומהשם אשר לו נתכנו עלילות. ולו נאוו ההלות אשאל העזר להחל ולכלות.

שער

ואכתוב כוונת המחבר במאמר הזה לומר שכפי משפט הלשון היה ראוי להקדים שער דקדוק השמות קודם שער' דקדוק הפעלים בעבור שהשם קודם לפעל כי כל הפעלים הם מחוברים מן השמות עד"מ אם תאמר. ראובן פָּקַד או שָׁמַר והדומה לו. והיה המובן שראובן עשה פעולת הפקידה או השמירה בזמן העבר. הרי שמלת ראובן ומלות פקידה שמירה וכן מלות זמן עבר כלם הם ענינים אשר נקבו בשמות האלה אשר הונחו עליהם. ועל ידי צירופם וקבוצם יחד באופנים שונים יובן מהם עשיית הפעולה לענינים וזמנים מתחלפים. הרי לפניו שהשם הוא הנושא והיסוד ואופני חבורם אשר על ידם יובן ענין הפעולה הם כמו מקרה אשר יחול על הנושא הזה. וזה שכתב המחבר. השם כמו גוף נושא וכולו. ובעבור זה היה ראוי להקדים למוד השמות אך באשר שלמודי הפעלים הם רבים מאוד לכן באר בתחלה עניני הפעלים. ומה שכתב. אבל בחלק הענינים כולי. ר"ל החלק השני מן הספר הזה שהוא ספר השרשים לרד"ק:

שער הפעלים

(בנין הפעלים יבנה בשמנה טורים).

הטור האחד הוא בנין הקל והוא יסוד הפעלים ונקרא כן כי לא נוסף בו אות על האותיות היסודיות כי אם לשמש לצורך בנינו לנמצא ולנסתר ולמדבר בעדו ולנקבה ולרבים ולרבות. והאות המשמשת אינה תוספת אחר שהוא לצורך השמוש ולהורות על (א) הנדבר אבל ההה"א והמ"ם הנוספת בבנין הפעיל וכן בשאר הבנינים ההיא תקרא תוספת כי אינם מורות על הנדבר ואינם משמשות רק הם להכרת הבנין, והנדברים הם בשלשה דרכים נסתר נמצא מדבר בעדו ומנהג הלשון הוא לדבר בהם (ב) כאחר לפעמים כמו שמעו עמים כלם (מיכה א׳) ואולם כלם תשובו ובואו נא (איוב י"ז). לכלם ולסרניכם (ש"א ו׳). כי יבשו מאלים אשר חמדתם (ישעי׳ א׳). היה זרועם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה (שם ל"ג) והדומים להם ועוד נכתבם בנחי למד בשרש מחה:

ואבני הטור הזה שלשים ושנים כמספר נתיבות חכמה.

האבן הראשה היא בת שלש אותיות יסודיות והמשל לך מלת פָּעַל כי היא בת שלש אותיות לבד (א) כי הנח שבין הפא והעין איננה יסודי כי אם להרחיב המוצא. כי לא תוכל להוציא (ב)

שתי

הטור ר"ל הבנין. וענין הבניינים ועוד כללים אחרים אשר המתחיל צריך אליהם להבין את דברי המחבר ורמיזותיו בארתי על דרך קצרה בהקדמתי לפירוש הזה: (א) רצה לומר גוף הפועל: (ב) ר"ל שהכתוב ידבר לפעמים לגוף אחד במאמר אחד בשני לשונות סותרים כמו שמעו עמים כלם. הרי מלת שמעו לשון נמצאי׳ ומלת כלם לשון נסתרים והיה ראוי כלכם שהוא לשון נמצאים. וכן כלם תשובו היה ראוי כלכם תשובו לשון נמצאים או כלם ישובו לשון נסתרים וכן כל אלה שהביא:

האבן (א) הקמץ היא ת"ג ומושכת עמה אל"ף ואע"פ שאינה כתובה הרי היא כאלו היא כתובה. כאשר מבואר בהקדמתי ולקמן בתחלת שער דקדוק השמות. וא"כ יש לטעות ולומר שגם האלף הנמשכת מן הקמץ שבפ"א הפעל במלת פָּקַד היא מן השורש. לזה אמר שאינו כן רק הקמץ באה להרחיב המוצא כלומר להמשיך התנועה (ב) כלומר לא תוכל לצרף ולהוציא שני אותיות בפעם אחת מבלתי נח או דגש כי התנועה שתחת האות הראשון יהיה או תנועה גדולה או תנועה קטנה. ואם ת"ג היא

ממילא

שתי אותיות (בתנועה אחת)*) מבלתי נח ביניהם (ב) אם לא תדגש השנית*) וזה לא יתכן להדגש°) כי על כן נקרא קל כי כל אות דגושה יכבד עליך מוצאה. אך מבלי

*) בתנועה כאחת כצ"ל ור"ל שתי אותיות זה אחר זה בתנועות. ומעתה אין מקום להגהת שבחור כאן. יבא"ר.

דגש תוציאנה בנחת ובקלות מבלי עמל והנה לך עדים נאמנים על הנח שבין הפא והעין כי איננה יסודי. העתידים שהם אֶפְעַל יִפְעַל כי הפא בשו"א וכן כלם כי אבד הנח בהם. ואילו היה קיים היינו אומרים אֶפְעֹל יִפְעֹל הפא בקמץ, הנה לך כי אבן הראשה בת שלש אותיות יסודיות. ויש פעל שתנוח אחת מהם או תחסר. והנני עתיד לבאר האבנים (ג) אבני גזית אחרי אבני שלמות. ותצא אבן הראשה על ג' פנים:

*) א"א המדקדק הי' לו לומר או אם לא תנקד השנית בשוא נח כמו אַבְרָהָם: °) א"א המדקדק גם לא יתכן להנקד בשוא כי אין שוא לפני נח נראה והיינו האות שבסוף התיבה בלי נקוד:

האחד פָּעַל שיהי' הפא בקמץ גדול והעין בקמץ קטן (ד) כמו כי חָפֵץ בבת יעקב (בראשית ל"ד) כי לא חָמֵץ (שמות ל"ג) וכן לרבים בהפסק*) חדלו פרזון בישראל חָדֵלוּ (שופ' ה'). (ה)

*) א"א וכן לנקב' ולשונם לחכם דָּבְקָה תוקא בהפסק:

ודגש הלמד לתפארת המלה כי כן דרך העבריים לחזק קריאת האותיות בדגש לתפארת הקריאה בהפסק הטעמים וכן ורעבים חָדֵלּוּ (ש"א ב'). ואיש ברעהו יִתְהַלָּלוּ (ירמי' ט'). לי שמעו ויחלּו (איוב כ"ט) לשונם בצמא נָשָׁתָּה (ישעי' מ"א). למען היה לה ברק מֹרָטָּה (יחזקאל כ"א) והיא מֹרָטָּה (שם). וכן דרכם לחזק קריאת האותיות בדגש לתפארת הקריאה גם בלא הפסק והוא שתהי' האות שוואית כמו מִקְּדָשׁ (שמות ט"ו) ואכרֶהָ לי (הושע ג'). ובעצּבֹות לב (משלי ט"ו). וכל עַצְּבֵיכֶם תנגושו (ישעי' נ"ח). נִצְּרָה על דל שפתי (תהלים קמ"א). נִצְּרָה כי היא חייך (משלי ד'). ולא יכלה עוד הַצְּפִינוֹ (שמות ב'). יצא קרן אחת מִצְּעִירָה (דניאל ח'). נגוסה וּתְקַּנוּהוּ מן העיר (שופטים כ'). בעבור הַרְּעִימָה (ש"א א'). ואת עִנְּבֵי נזירך

מנזיריך

ממילא יומשך עמה נח נסתר כי זה היא גדר הת"ג. ואם התנועה קטנה היא צריך שאחריה תהיה נח נראה או דגש כמבואר בדיני התנועות (ג) כלומר החסרים אחר השלמים. והשלמים הן אותם השרשים אשר לא נחסרה מהן אות אם נוספה עליהם אות השמוש (ד) והוא מה שנקרא אצלינו ציירי (ה) כי הדגש אינה באה רק להורות על אחת מהוראות הדגש המבוארות בדיני הדגש. ודגשים האלה לא מצאנו להם טעם

לכן

(מדב׳ כ״ה) מִנְזָרֶיךָ כארבה (נחו׳ ג׳). עַשְׁבּוֹת הרים (משלי כ״ז). עִקְּשׁוּת פה (משלי ד׳). עִקְּבֵי סוס (בראשית מ״ט). עִקְּבוֹת משיחך (תלי׳ פ״ט). וְעִקְּבוֹתֶיךָ לא נודעו (תלי׳ ע״ז). וכל קַשְּׁתוֹתָיו דרוכות (ישעי׳ ה׳). וְקַשְּׁתוֹתָם תשברנה (תלים ל״ז). השבת מִטֳּהָרוֹ (תלים פ״ט), בנות מלכים בִּיקְּרוֹתֶיךָ (מ״ה). ולו יִקְּהַת עמים (בראשי׳ מ״ט). אם יִקְּרְךָ עון (ש״א כ״ח) מִקְּרֵה לילה (דברי׳ כ״ג). ויתכן (ו) שהמם לשמוש ודגש הקוף לחסרון נון מן וּבְהִמָּרוֹתָם תלן עיני (איוב י״ז). חִשְּׁבוֹנוֹת רבים (קהלת ז׳). ולא אריח בְּעַצְּרוֹתֵיכֶם (עמוס ה׳). אלה הם שהדגש בהם לתפארת הקריאה ובא אז לָהֶם שערים (יהושע׳ ה׳). עין הפעל בסגול שלא כמשפט כי הי׳ משפטו בצירי כמו כי חָפֵץ (ראשי׳ ל״ו). כי לא חָמֵץ (שמות ל׳). יהי׳ פעל עבר או שם (ז) והסגול בא שלא כמנהג כי לא מצאנו לו שני. ובא שם התואר על משקל זה כי לא אל חָפֵץ רשע אתה (תלים ה׳). לא תאכל עליו חָמֵץ: (דברים י״ז). והשני פָּעַל שיהי׳ הפ״א בקמץ גדול והעין בחולם כמו ולא יָכֹל משה לבוא (שמות מ׳) ולא יָכֹל יוסף (ראשית מ״ה). אשר יָגֹרְתָּ מפניהם (דברים כ״ח). ובא קמץ חטף תחת חולם במלה (ח) וִיכָלְתָּ עמוד (שמות י״ח), לפי שהוא מלרע מפני הוי״ו ובהפסק גם יָכֹלְתִּי (ראשי׳ ל׳). להוציא את הבנים ולא יָכֹלוּ. (שמות ח׳) הרים נָזֹלּוּ (ישעי׳ מ״ד). דגש הלמד לתפארת המלה, ושם התואר על משקל זה. גָּדוֹל. קָטֹן. רָחוֹק. קָרוֹב:

והשלישי

לכן נאמר שהם לתפארת הקריאה (ו) כי כל מ״ם השמוש נגזרה ממלת מן ובמקום הנו״ן תבוא דגש באות שאחר המ״ם כי כן דרך הלשון כאשר תבוא נו״ן באמצע התיבה נחסרה הנו״ן עפ״י הרוב ותבוא דגש תמורתה כאשר יבואר להבא בדיני חסרי פ״א נון. ויהי׳ מִקְּרֵה כאלו כתוב מִן קְרֵה. (ז) ר״ל גם אם נאמר שהוא שם התואר לא יתכן סגו״ל בעי״ן הפעל כי לא מצאנו שם התואר בסגו״ל רק שם דבר מצאנו כך כמו חוֹדֶשׁ קוֹדֶשׁ סֵפֶר ודומיהם (ולהבא יבואר מה הוא שם התואר ומה הוא שם דבר). (ח) כי בעבור הוי״ו המהפכת העבר לעתיד תבוא הנגינה מלרע כאשר יבואר עוד (נגינת טעם אם באה תחת האות שיש בה התנועה האחרונה קראוה המדקדקים מלרע ואם תהי׳ בתנועה שלפני האחרונה קראוה מלעיל) והכלל הוא שלא תהי׳ נח נראה אחר ת״ג אם לא תהי׳ נגינה תחת הת״ג ההיא כאשר מבואר בדיני התנועות ולכן במלת ויכולת שנעתקה הנגינה מתחת הכ״ף אל התי״ו לא יתכן עוד להתקיים החולם עם נח נראה שאחרי׳ לכן נחלפה ובאה תמורתה קמץ חטף שהיא תולדתה. אבל בהפסק מאמר והוא אתנחתא וסוף פסוק שבאה הנגינה מלעיל לכן באה באמת בחולם:

והשלישי

והשלישי ·פָּעַל שיהיה הפא בקמץ גדול והעין בפתח גדול כמו ואביו שָׁמַר את הדבר. (ראשי' ל"ז) ולא זָכַר שר המשקים.
(שם מ') וכן בהפסק (א) לרבים או בהעמדה (אבל) תהיה העין קמוצה את משמרת ה' שָׁמָרוּ (במדבר י"ט) בעזובוניך נָתָנוּ. (יחזקאל כ"ז) ודגש הנון לתפארת המלה. וכן לשונם בצמא נָשַׁתָּה, (ישעיה מ"א) והדגש לתפארת המלה. כי לא ידגש נשתה כמו שמרה זכרה בהפסק. ומבלי הפסק נָשְׁתָה גבורתם. (ירמי' נא) (ב) ושם התואר על משקל זה אבל ישתנה כי הוא כולו קמץ כמו חָכָם רָשָׁע סָבָל וכן עלה זית טָרָף בפיה. (בראשית ח') שם התואר כלומר טרוף בפיה (ג) והפעל העבר חציו קמוץ וחציו פתוח ואם בסוף פסוק או באתנח כלו קמוץ כמו פקד את שרה כאשר אָמָר (בראשי' כ"א). ובמושב לצים לא יָשָׁב (תלים א'). וכן כלם (ד) ובשלשת הספרים המשקל השלישי לזרקא שהוא במקום סגולה בשאר הספרים יש לו משפט אתנח וסוף פסוק כמו חנני ה' כי אמלל אני (תהלים ו'). בשלום יחדו אשכבה ואישן (שם ד') ובא החפיר לבנון קָמַל (ישעי' ל"ג) בפתח באתנח. וכתב רבי יעקב בן אלעזר בספר השלם שחבר כי בא בפתח לפי שאלו היה

השלישי (א) ר"ל שברבים אלאנו ג"כ העין נקודה בתנועה אם תהי' בהפסק או בהעמדה (הפסק הוא סוף פסוק, והעמדה הוא אחד מהטעמים המפסיקים הגדולים כמו אתנחתא וזקף וטפחא לפעמים וכן לפעמים רביעי כאשר יבואר עוד) שאם לא תהי' בהפסק. הע"ין נקודה בשו"א כמו פקדו אבל בהפסק היא נקודה בתנועה כמו היחיד אבל זה החילוק יש ביניהן שהיחיד בלא הפסק העי"ן פתוחה והרבים בהפסק העין קמוצה. ושעור דברי המחבר הן שהיחיד בלא הפסק והרבים בהפסק יהיו ממש על משקל אחד חוץ מהבדל זה שזה בפתח וזה בקמץ וכן אמר בסמוך וז"ל ושם התאר על משקל זה כו'. ר"ל שמצאנו שם התואר על משקל העבר רק שזה העי"ן בפתח וזה בקמץ. (וענין משקל היא אם מצאנו שני שמים או יותר בנקודות שוות נאמר שהן משקל אחד ונאמר חָכָם רָשָׁע הן על משקל אחד שכיהם נקודים בשני קמצין ארץ גפן הם על משקל אחד שכיהם נקודים בשם נקודות). (ב) כאשר נראה לאתר "ענין" מן הענינים בעבור המקרה שנמצא בו ונקראהו בשם אותו המקרה השם ההוא נקרא שם התואר עד"מ מי שיש בו מקרה החכמה נקראהו חכם ומי שיש בו מקרה הזקנה נקראהו זקן וכן גדול קטן ע"ש מקרה הגדלות והקטנות וכל הדומי' אליהם נקראם שם התואר. ושם דבר הוא אותו השם שנקרא לדבר בהסכמה מבעלי הלשון להבדיל בין דבר לדבר (ומצד הסברא כל השמות יש להם טעם אף אם אנחנו לא ידענו הטעם ההוא) כמו שמים ארץ בית שדה ודומיהן (ג) כלומר מקרה הטריפה אשר נעשה ע"י פיה אותה המקרה עדיין קיימת (וכן הוא ענין בינוני פעול כאשר יבואר להבא) (ד) שלשת הספרים הן איוב משלי תלים

היה בלא הפסק היה קמל בצירי כמו קנה וסוף קמלו (ישעי׳ י״ט). והוסב לפתח מפני ההפסק. אבל אם הי׳ מגזרת פעל בפתח היה באתנח קמץ. וכן כתב רבי יונה וכתב כי זה הטעם בכל המקומות שנמצא פתח באתנח וסוף פסוק בשמות ופעלים שהי׳ בלתי אתנח בצירי. וכל אשר הם מגזרת פעל בצירי ישוב פתח באתנח וסוף פסוק. ואשר הם מגזרת פעל בפתח ישוב קמץ באתנח וסוף פסוק. וכן רוב דעת המדקדקים. אבל ראיתי כי רבי יונה יחס זה הטעם אליו ואמר כי הוא חדשהו ולא קדמהו אדם בו. ושם שפט את ישראל (ש״א ז׳). אריה שאג (עמוס ג׳). ה׳ מלך ירגזו עמים (תלים צ״ט). ה׳ מלך תגל הארץ (שם צ״ז), ה׳ מלך גאות לבש (תלי׳ צ״ג). כי הוא טרף (הושע ו׳). רשע יראה וכעס (תלים קי״ב). אשר זמם (איכה ב׳) כאשר זמם*). על שגגתו אשר שגג (דברי׳ י״ט). והשיב את הגזלה אשר גזל. (ויקרא ה׳) וידם השמש וירח עמד (יהושע י׳) כי ה׳ צבאות יעץ (ישעי׳ י״ד) ורבי יונה הביא ג״כ דבק שלמה לאהבה (מ״א י״א) ולא מצאתיו כן בכל הספרים המדויקים. כי אם במקצת, כל אלה נכרים באו שהם פעלים עוברים ואינם בהפסק והם קמוצים. וגם באו בזקף קמוצים כי גם הזקף יש לו משפט ההפסק במקומות רבים לחמו לרעב נתן (יחזקאל י״ח) חבול לא חבל*) (שם י״ז). ותרבית לא לקח (יחזקאל יז). את בכורתי לקח (בראשי׳ כ״ז). או את העושק אשר עשק (ויקרא ה׳) הוא זמות יעץ (ישעי׳ ל״ב). ותלהטהו מסביב ולא ידע (שם מ״ב). את כל רכושו אשר רכש. (ראשית לא) קדמאה דפסוקא, כרע נפל (שופטים ה׳) תנינא דפסוקא, קורא דגר ולא ילד (ירמי׳ י״ז). וגם במלך נבוכדנאצר מרד (דה״א ל״ו). כי לאלהי אביו דרש (שם ב׳ י״ז) הצדיק אבד (ישעי׳ נ״ז). אם יועצך אבד (מיכה ד׳). משקל נזמי הזהב אשר שאל (שופטים ח׳). אל ההרים לא אכל (יחזקאל י״ח) על ההרים לא אכל (שם). אל ההרים לא אכל (שם). את העיר אשר שאל (יהושע יט). ומשפט אלהיו לא עזב (ישעי׳ כ״ח)

*) א״א לא נמצא כאשר זמם רק בפתח וכן כאשר זמם בראש זכרי׳ אינו קמוץ גם במסורה גדולה לא חשיב רק עשה ה׳ אשר זמם ודוק:

*) א״א במסורה גדולה א״ב מן חד חד קמץ בזקפ׳ והוא הוסי׳ עליהם עוד. ועוד הביא מכן הרבה במלת אפעול ע״ש:

*) א״א ברוב ספרים אכל תלים. ונקראתי ספרי אמ״ת ובהם יש לקרא דין אחר מאשר יש לאמר תא״ך.

דם יחשב לאיש ההוא דם שפך (ויקרא י"ז) ולא כמשלו אשר משל (דניאל י"א). וגם דם הנקי אשר שפך (מ"ב כ"א). גזלות גזל חבול לא ישיב (יחזקאל י"ח). בנפש אחיו אשר הרג (שמואל ב' י"ד):

הראשון פתוח והב' לא אבל קמוצים וכן במסורה דאבל פתח פומי' ודלא אלא קמץ פומי' ודוק:

אל כל אשר תהיה שמה האבן על אחת משלשה פנים האלה שזכרנו פעל. פעול פעל תורה על יחיד נסתר שפעולתו הי' בזמן עבר וקריאת המלה מלרע מי פעל ועשה (ישעי' מ"א). אמר ה' (תלים ס"א). וכשתבא בסמוך למלה*) זעירא או למלה שהיא מלעיל. תהיה גם (ה) היא מלעיל כמו עלימו אבד כלח (איוב ל'). ושאל לו (מדבר כ"ז). וקרא בו (דברים י"ז) קרא לילה (בראשי' א') וכלה זעם (ישעי' י') ולא היה מים (במדבר כ') ונשא ענף ועשה פרי (יחזקאל י"ז). וכבר באו מהם על זה הדרך מלרע. מי ברא אלה (ישעי' מ'). וייבש הנחל כי לא היה גשם (מ"א י"ז). בעבור האדמה חתה כי לא היה גשם בארץ (ירמי' ד'). כי לא היה דשא (שם יד). ולא היה לחם לעם הארץ דירמיה (שם כ"ב). ודמלכים פליגין עלי'. ודסמיך למלה זעירא היה איש גדול לפני אדוניו (מ"ב ה') ובמקצת ספרים הוא מלעיל. וכן מלרע והיה צדק (ישעי' י"א). ואמר אפס (עמוס ו'). ואמר הם (שם). בל למד צדק (ישעי' כ"ו) אשר לא נשק לו (מ"א י"ט). אשר נטע כרם (דברי' כ'). נטע ארן (ישעי' מ"ד). אתא בקר (שם). ואכל לחם לפניו תמיד (ירמי' כ"ב). מי יצר אל (ישעי' מ"ד) ולא יסף עוד לדעתה (בראשית ל"ח). אבל ולא יסף עוד מלאך ה' (שופטים מ"ג) הוא מלעיל*) וגם באו מלעיל בלתי סמיכות מלה זעירא או מלה שהוא מלעיל הנה שבר עלינו (מ"ב ז'). שאול שאל האיש (בראשית מ"ג) ומצאנוהו

*) א"א לא הי' נ"ל אלא מלה שהיא מלעיל כי מלה זעיר' פשיט' שהיא מלעיל. וכן מה שאמר או מלה שהיא מלעיל וכו' אינו צודק כי יש שני מיני מלעיל האחד כשהטעם בראש התיבה כמו אלה שהביא והב' כשהטעם באמצע המלה. וזה הב' אינו משיב הטעם לאחור מהמלה שהיא מלרע להיו' מלעיל והמשל כי כאשר יגוש אים הוא מלעיל בעבור מלת אים. אבל על מי לא יקום אורהו אף על פי שהטעם באורהו מלעיל תחת הרי"ש לא היה טעם יקום מלעיל לפי שאין הטעם תחת האל"ף לכן הנ"ל או כשהטעם בראש המלה וזכור זה כי הוא כלל גדול ולא קדמני אדם בו:

*) א"א ספק לי אם הביא את כל היוצאי' מהכלל או מקצתן אך מאחר שלא כתב

ואמר המקל השלישי ר"ל קו זקוף כמו מקל כמו כי אמלל אני. (ה) כי יכבד על הקורא להטעים שני טעמים סמוכים זה לזה בלתי הפסק תנועה לכן נסוגה הנגינה לאחור

כגון נוספת יסר יִסְּרַנִּי יה (תלים קי״ח). דִּנְּנִי אלהי׳ (בראשית ל׳). (ו) כי הדגש בשניהם להבלעת הנון הנוספת. כן דעת קצת מדקדקים ויתכן שהתש באלה לתפארת הקריאה ולא לחסרון הנון והוא הנכון:

כתב ודומיהם נראה שהכי׳ את כלם:

והשנית בת ארבע אותיות עם התי״ו הנוספת בסופה להורות על יחיד נמצא שפעולתו לזמן עבר והנמשל:

פָּעַלְתָּ הפא קמוצה והעין פתוחה וכן התיו קמוצה והוא מלעיל וכן כל פָּעַלְתָּ (א) ופעלתי וּפָעַלְתָּ ופעלתי וְהִפְעַלְתָּ והפעלתי וּפוֹעַלְתָּ ופועלתי (והפעולים הם) נִפְעַלְתָּ ונפעלתי וּפֻעַלְתָּ ופעלתי וְהָפְעַלְתָּ והפעלתי וְהִתְפַּעַלְתָּ והתפעלתי כלם מלעיל אֲמַרְתִּי הנגי. (ישעי׳ ס״ה). אני ה׳ דִּבַּרְתִּי (ירמי׳ ד׳) שִׁבַּרְתָּ ראשי תנינים (תלים ע״ד). הִסְתַּרְתִּי פני (ישעי׳ נ״ד). הִשְׁמַדְתִּי את האמורי. (עמו׳ ב׳) הִרְכַּבְתָּ אנוש לראשינו. (תלי׳ ס״ו) ואת הנערים יוֹדַעְתִּי (ש״א כ״א) בי נִשְׁבַּעְתִּי. (מלאכי׳ ד״ב) השברתי קדרתי (ירמי׳ ח׳) פֻּקַּדְתִּי יתר שנותי (ישעי׳ ל״ח) התעברת עם משיחך (תלי׳ פ״ט) כלם מלעיל והעין פתוחה ובשתבנם עליהם וא״ו השמוש (ב) ישובו מלרע ברוב. ושמרת את חקיו (דברי׳ ד׳). ובחרת בחיים (שם ל׳). ופקדתי עליהם (שמו׳ ל״ב). ואכלת את כל העמים (דברי׳ ז׳). ונתתי גשמיכם (ויקר׳ ד״ו) ושכנתי בתוכך (זכרי׳ ב׳). ודברתי משפטי (ירמי׳ א׳). וקמת ודברת (שם). והזהרת אתהם (שמו׳ י״ח). והעתרתי אל ה׳ (במדב׳ כ׳) והשקית את העדה (דברי׳ ד׳). והכית את כל זכורה (מלאכי׳ א׳) והכית את עמלק (ש״א ט״ו). והעלית את נרותיה (שמו׳ מ׳). וצפית אותו זהב טהור (שם ד״ה). וצוית אותו לעיניהם (מדבר ד״ז). ונשמרת מכל דבר רע (דברי׳ ד״ג). והתגדלתי והתקדשתי (יחזקאל ל״ח). ויבואו עם הוא״ו מלעיל

ויורו

לאחור ובאה מלעיל. (ו) כי דרך הלשון הוא שהנו״ן הראוי להיות באמצע התיבה תחסר ובאה דגש תמורתה:

פעלת (א) הכלל הוא בכל העבר באה הנגינה בעי״ן הפעל חוץ מבנפעלת ונסתרים שהעי״ן מנוקדת בשו״א (ולא תבוא הנגינה באות המנוקדת בשו״א כי גדר השו״א הוא שתחטף את האות במהירות וגדר הנגינה היא להאריך ולמשוך את תנועת האות והרי הם שני הפכים) לכן באה בהם הנגינה בלמ״ד הפעל. וכן בנמצאים ונמצאות שבאה בהם הנגינה מלרע כי כנוי׳ אֶתֶם אֶתֶּן הֶם הֶן כֶּם כֶן יומשכו תמיד בנגינת טעם כדי להטעימן היטב ויורגש היטב ההבדל בין מ״ם תם לנון תן. (ב) הייני דוקא אם הוי״ו

ויורו לעבד רובם. ואכלתי חטאת היום (ויקרא י') ודברתי על הנביאים. (הושע י"ב). הגדלתי והוספתי. (קהל' ב') ופן אורש וגנבתי. ותפשתי שם אלהי, (משלי ל') והכית בצור (שמו' י"ז), ועבדת לו את האדמה. (ש"ב ט'). ולקחתי אני מצמרת הארז ונתתי. (יח' י"ז) ואשר למ"ד הפעל נחה בהם מן הקל כלם*) מלעיל עם הוי"ו וזולתה. ונשאתי לכל המקום. (ראשי י"ח) ומצאת שני אנשים. (ש"א י'), ונשאת המשל הזה (ישעי' יד) ועשית לאהרן ולבניו. (שמו' כ"ט), ובנית מזבח. (דברי ו') וקנית בקבק. (ירמי' י"ט) וראית בשביה. (דברי' כ"א), ובא אחד מלרע ואפית אותה. (ויקר' כ"ד) וכן והצית את המלקוח [ג] (מדבר ל"א) בפשטא אחד לבד לקריאת בן נפתלי ולקריאת בן אשר הוא מלעיל בשני פשטין. וכן ועשית עטרות. (זכרי' ו') לבן נפתלי הוא מלרע. וכשיהיו השלמים בהפסק יהיו לעולם מלעיל בו"ו ובזולתה והעי"ן קמוצה. לבלתי אכל ממנו אכלת (בראשית ג'). פן תאכל ושבעת (דברים ח'). ובתים טובים תבנה וישבת (שם). ממי נעמת (יחזקאל ל"ב). ואילי צאנך לא אכלתי (בראשי' ל"א) וכן רבים בקמץ וכבר באו מהם בהפסק בפתח. הנה נא זקנתי (בראשית כ"ז). ואני זקנתי (שם יח). נאספו עלי נכים ולא ידעתי (תלי' ל"ה) לחם הפחה לא אכלתי (נחמי' ה'). לפנים הארץ יסדת (תלים כ"ב). וכסאו לארץ מגרת (תלים פ"ט). ואני אליך ה' שועתי (שם פ"ח). ועריס נתשת

שם

*) א"א אבל ושאלת והואלתי הם מלרע כדינ' כי הם מבנין הפעיל:

הוי"ו מהפכת את העבר לעתיד כמו ושמרת את חקיו. שהוא כמו תשמור. וכן כל אלה שהביא המחבר. אבל אם הוי"ו אינה מהפכת העבר לעתיד כמו מי פעל ועשה (ישעי' מ"א) ודומיהם באה הנגינה מלעיל כאלו יהיו בלא וי"ו וכ"כ המחבר בסמוך. והכלל שנדע על ידו אם הוי"ו היא מהפכת או לאו הוא זה אם יבוא פעל עבר לפני אותה המלה שהוי"ו בראשה אז לא תהפכנה הוי"ו כמו מי פעל ועשה הנ"ל שמלת פעל הוא עבר לכן גם ועשה עבר אבל זולת זה תהפך הוי"ו תמיד את העבר לעתיד. (ג) הכלל הוא מלה המוטעמת בפשטא אם הוא מלרע יבוא בפשטא אחד ואם הוא מלעיל יהיה בשני פשטין. ומענין בן אשר ובן נפתלי כתב הבחור בספר מסורת המסורה וז"ל והנה שני האנשים האלה היו שני ראשי ישיבות במסורת שם האחד יעקב בן נפתלי ושם השני אהרן בן אשר וכתב הרמב"ם בספר אהבה פרק ח' וז"ל והספר שסמכנו עליו בדברים האלה הוא ספר ידוע במצרים שהוא כולל כ"ד ספרים כו'. והגיהו בן אשר וכן אנחנו סומכים על קריאתו בכל מדינות האלה ואנשי מזרח סומכים על קריאת בן נפתלי עכ"ל וזהו מה שהזכירו המדקדקים מחלוקות מדנחאי ומערבאי ואנחנו מבני מערבאי הסומכים על קריאת בן אשר עכ"ל:

והרביעית

(שם ע׳). כי אני בתמי הלכתי (תלים כ״ו). על שדה איש עצל עברתי (משלי כ״ד). ופן אורש ונגבתי (שם ל׳). אחת היא על כן אמרתי (איוב ט׳). כי אמר איוב צדקתי (שם ל״ד). על כן לא הגדתי (נחמי׳ ב׳). כל פקודי כל ישרתי (תלים קיט). אלה מערכות ישראל אשר חרפת (ש״א י״ז). בשפתי ספרתי (תלים קי״ט). ולי לא הגדת (שופטים י״ד). מכל מלמדי השכלתי (תלי׳ קי״ט). כל אנחתה השבתי (ישעי׳ כ״א). פן תדבקני הרעה ומתי (בראשי׳ י״ט) הידד השבתי (ישעי׳ י״ו). ותקות אנוש האבדת (איוב י״ד). ואת עמלק החרמתי (ש״א ט״ו). על כן אמאס ונחמתי (איוב מ״ב). וכל דרכי הסכנת (תלים קל״ט). וכן על פי המסורת כל שברת ושברתי ודברת ודברתי, והצלת והצלתי פתחין באתנח וסוף פסוק. ופעמים יכתוב בה הנח שאחרי התי״ו הנוספת כמו הסכנתה (תלי׳ קל״ט). מגרתה (שם פ״ט). האשה אשר נתתה עמדי (בראשית ג׳) אשר גרתה בה (בראשית כ״א) וזולתם רבים:

והשלישית בת חמש אותיות עם התי״ו והיו״ד הנוספת להורות על יחיד מדבר בעדו או יחידה מדברת בעדה שפעלתם לזמן עבר והמשל פעלתי הפ״א קמוצה והעין*) פתוחה:

*) א״א ונקודתה מאוחרת למעלה במלת פעלת:

והרביעית בת ארבע אותיות עם הו״ו נוספת בסופה להורות על רבים זכרים או נקבות נסתרות שפעולתם לזמן עבר והמשל: פעלו קמוץ הפ״א והעין בשו״א ופתח. כמו כי רחקו מעלי (ירמיה ב׳). ושחטו אותו (שמות י״ב). ואם (באתנח) [בהפסק כנ״ל] העין בקמץ פעלו באתנח וסוף פסוק וזקף. ופעמים בא עם (א) הטרחא*) אם לשלום יצאו (מ״א כ׳). ואם למלחמה יצאו (שם) עד יעזור נגעו (ישעי י״ו) וזולתם. וכן בשלשת הספרים הנעימה הסמוכה לסוף פסוק דינה כמו הטרחא ופעמים קמוצה כמו ברשת זו טמנו (תלים פ׳). וכן עם התביר כי מרעה אל רעה יצאו (ירמיה ט׳). וכאשר הוא מגזרת פעל שהעין בקמץ קטן כן בהפסק העין בקמץ קטן כמו ומאריות גברו (ש״ב א׳). לאמר שממה (יחזקאל ל״ה). ואויבי חיים עצמו (תלים ל״ח). ואכלו בשעריך ושבעו (דברים כ״ו). וכן לגזרת פעול בהפסק בחולם

*) נ״ל כי זה רק אם ל״פ גרונית: יבא״ר.

והרביעית (א) הוא מה שאנחנו קוראים טפחא.

כלומר

בחולם. להוציא את הבנים ולא יָבֹלוּ (שמות ח׳). ומצאנוהו בנון נוספת ואשר לא יֵדָעוּן (דברים ח׳). צָקוּן לחש (ישעי׳ כ״ו). ופעמים יפול כנוי הרבים על אחד מהם כמו ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה (שמות כ״א). ונגף אחד מהם. כי אם יִפְּלוּ (קהלת י׳). אם יפול אחד מהם. וכן באש ישרפו אותו ואתהן (ויקרא כ׳). את אחת מהן והיא אשר לקח בעברה. וכן בִּשְׁתַּיִם תתחתן בי היום (ש״א י״ח). באחת משתים אל ירכתי הספינה (יונה א׳). אל אחת מהירכתים ויקבר בְּעָרֵי גלעד (שופטים י״ב). באחת מערי גלעד. ועל עיר בן אֲתֹנוֹת (זכרי׳ ט׳). בן אחת מהאתונות והדומים להם וכן על מזוזות ביתך (דברים ו׳) על אחת מהמזוזות לפי הקבלה וכאשר יבוא לשון יחיד על רבים או לשון רבים על יחיד הוא דרך קצרה והוא מנהג הלשון הנוהג בהרבה מקומות כמו ותקח האשה את שני האנשים וַתִּצְפְּנוֹ (יהושע ב׳) וַיָּבֹא משה ואהרן (שמות י׳) וְקִבֵּל היהודים (אסתר ט׳) עדיו יָבֹא ויבושו (ישעי׳ מ״ה) ויקראו אל שוער העיר ויגידו להם (מ״ב ז׳) רוצה לומר אל כל שוער והם היו רבים כמו שאמר „להם.“ וכן וַיִּקְרָא השוערים (מ״ב ז׳). וַיּוּשַׁב את משה ואת אהרן (שמות י׳). וצדיקים ככפיר יִבְטָח (ישעי׳ כ״ח). וצדקת צדיקים יסירו מִמֶּנּוּ (ישעי׳ ה׳) וַיָּבֹא אלי אנשים (יחזקאל י״ד) נִלְכְּדָה הקריות והמצודות נתפשה (ירמי׳ מ״ח). לא תִמְעַד אשוריו (תהלים ל״ז). כי מצפון יָבוֹא לה השודדים (ירמי׳ נ״א). וחטאתינו עָנְתָה בנו (ישעי׳ נ״ט). ועיניו קָמָה דעלי (ש״א ד׳). חכמות בחוץ תָּרֹנָּה (משלי א׳). שהוא כמו תרון חכמות שרותיה תַּעֲנֶנָּה (שופטי׳ ה׳) שֻׁדַּד מואב ועריה עלה (ירמי׳ מ״ח) בנות צָעֲדָה (בראשי׳ מ״ט). והדומים להם. וכן לשון רבים על יחיד מפני המלחמה אשר סְבָבֻהוּ (מ״א ה׳). כי תִקְרֶאנָה מלחמה (שמות א׳). ברגלים תֵּרָמַסְנָה עטרת גאות (ישעי׳ כ״ח). ידה ליתד תִּשְׁלַחְנָה (שופטים ה׳). יַחְפְּרוּ בעמק וישיש בכח (איוב ל״ט) נָסוּ ואין רודף רשע (משלי כ״ח). הר גבנונים (תהלים כ״ח) מַה נִּמְלְצוּ לחכי אמרתך (תהלים קי״ט). והדומים להם. ויש לתת טעם בהם למה באו כן כמו שאני עתיד לבאר במלת ותצפנו בשרשו בחלק הענין, והמשכיל יבין כל אחד ואחד לפי מקומו. (ב) ויש שיבואו בלשון תפארת ליחיד כמו תבינו ואחר נְדַבֵּר (איוב י״ח). נֶחְשַׁבְנוּ כבהמה

נטמינו

(ב) כלומר דרך כבוד שהיחיד נחשב לרבים.

כלומר

נטמינו בעיניכם (שם י"ח). משכני אחריך נרוצה (ש"ר א'). נגילה ונשמחה (שם). נזכירה דודיך מיין (שם). ויאמר אבשלום אל אחיתופל הבו לכם עצה מה נעשה (ש"ב י"ו). ויש מפרשים כן נעשה אדם בצלמנו כדמותנו (ראשי' א'). ואדוני אבי ז"ל פירשו כי הוא מדבר נגד ארבעה יסודות כי אמר (בשער הבריאות). תוצא הארץ. תדשא הארץ. ישרצו המים ובאדם רצה לתת בו רוח עליונה לפיכך אמר נעשה וכן בצלמנו. הרוח בצלם העליונים והגוף בצלם התחתונים וכן יבא בלשון תפארת בארמי. ופשרה נאמר קדם מלכא (דניאל ב'). ואחרים זולתו וכן מנהג בשאר לשונות לדבר בלשון תפארת ליחיד. ויש שיבא לשון יחיד על רבים והוא דרך כלל. (ג) כמו ויהי לי שור וחמור (ראשית ל"ב). כי אם הסוס אסיר וגומר (מ"ב ז') וירכיבם על החמור (שמות ד') ותעל הצפרדע (שם ח') ותהי הכנם (שם) כה תאמרון לאיש יבש גלעד (ש"א י"א). ואיש ישראל נגש (שם י"ד). ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו (ויקרא כ"ד). מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף (מדבר ג'). סוחר צידון עובר ים מלאוך (ישעי' כ"ג). כי נשמדה מבנימין אשה (שופטים כ"א). לתת חרב בידם להרגנו (שמות ה') קבר פתוח גרונם לשונם יחליקון (תלים ה'). נפשם לא ישבעו (יחזקאל ז') לא יקרחה קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו (ויקרא כ"א). אלה והדומים להם דרך כלל בלשון יחיד ידבר על רבים ואין באלה ודומיהם חסרון ענין כלל (ד):

והחמישית בת חמש אותיות עם התי"ו ועם המ"ם התוספת בסופה להורות על רבים נמצאים שפעולתם לזמן עבר והנמשל פעלתם הפ"א בשו"א והעי"ן בפתח והתי"ו בסגול. ובחירק מקום הפתח וירשתם אותה (דברים י"א) ויצאתם ופשתם (מלאכי ג'). והראוי בתשלומו ופישתם היוד בחירק, ובסגול*) הלא שאלתם עוברי דרך (איוב כ"א) ושאלתם לו בשמי לשלום (ש"א כ"ה). הנה המלך אשר בחרתם ואשר שאלתם (ש"א י"ב). וכתב רבי יעקב בן אלעזר כי אלה מן שאל ירש בצירי כי הצירי והסגול והחירק קרובים ויבא זה תמורת זה. אבל אשר הם מגזרת פעל יבואו פתח לעולם, והוא לעולם מלרע

*) הס ע"פ אל"ף יבא"ר.

(ג) כלומר שם המין אשר הפרטים מהמין ההוא כללו באותו השם. (ד) רק דקדוק הלשון - לכוונת הפרט בשם הכלל:

והחמישית

מלרע*) זולתי הוי"ו ועם (א) הוי"ו. ומצאנוהו להורות על נקבות נמצאות. כאשר עשיתם עם המתים ועמדי (רות א'). ובידכם מלאתם (ירמי' מ"ד). ונקדו פא פעלתם ופעלתן בשו"א שלא עשו כן בשאר העוברים שלא להרבות התנועות בהרגשת חמשה (ב) (תנועות) [אותיות כנ"ל] ושלשה מהן בתנועה והקלו המלה ואמרו הפ"א בשוא:

*) בנל"ה ישוב אהור מקרבת הטעמים כמו והייתם לי שמות ג"ט ועשיתם לו דברים י"ט והתיתם דם יחז' ל"ט הינתם לו איוב ו'. יב"אר.

והששית בת חמש אותיות עם הנון והו"ו נוספת להורות על רבים זכרים או על נקבות מדברים בעדם שפעולתם לזמן עבר והנמשל פעלנו הפ"א קמוצה והעי"ן פתוחה והוא לעולם מלעיל בלתי הו"ו ועם הו"ו: ואם בהפסק תהי' העין קמוצה וכן כל פעלנו והפעלנו ונפעלנו כלם משפט אחד להם ובאו מהם בהפסק בפתח ואמרתם נצלנו (ירמי' ז'). מהשלל אשר הצלנו (ש"א ל'). ואת היותר החרמנו (ש"א ט"ו):

והשביעית בת ארבע אותיות עם הה"א הנוספת בסופה להורות על יחידה נסתרת שפעולתה בזמן עבר והנמשל פעלה הפ"א קמוצה והעין בשו"א ופתח ואם בהפסק כלו קמוץ חלב נתנה (שופטים ה') ואם לגזרת פעל בצירי צהלה ושמחה (אסתר ח'). ובאה עם התי"ו להורות על הנקבה כמו כי אזלת יד (דברים ל"ב). ונשכחת צור (ישעי' כ"ג). ואת כל ונוכחת (בראשית כ'). וקראת אתכם (דברים ל"א). היא נפלאת בעינינו (תלים קי"ח). אשר הובאת לך (בראשית ל"ג). ועשת את התבואה (ויקרא כ"ה) ושבת לנשיא (יחזקאל מ"ו). והאות שלפני התיו קמוצה כאשר נכתוב אחרי' (ג) נח כמו וקראת וחביריו וכאשר לא נכתוב אחרי' נח פתח אבל

והחמישית (א) כלומר בין יהי' וי"ו הספוך ובין לא יהי' כי כנוי תם תן הם הן כם כן לעולם מוטעמים בנגינה כאשר כבר בארתי (ב) ר"ל שהיא מלה בת חמשה אותיות ויכבד על הלשון להוציא אותיות מעוטים כאלה בנקוד שלש תנועות כי כל תנועה ממשכת את האות ויצטרך להאריך בה יותר מן הראוי ע"כ החליפו תנועת פ"א הפעל לשו"א ואף שבמלת פקדתי פקדנו יש ג"כ שלש תנועות. שם הטעם הוא בעבור שבאה שם הנגינה מלעיל ויומשך האות שיש בו הנגינה וינוח הקורא מעט באופן שנקל לו לדבר התנועה השלישית משא"כ במלת פקדתם שבאה הנגינה מלרע ותהיינה שלש תנועות רצופים. (ג) כי אותיות אהו"י יומשכו ע"י התנועה גדולה שלפניהם כאשר יבואר בדיני התנועות. אבל ושבת לנשיא ודומיהם שבאה נח נראה

בסוף

אבל וְעָשָׂת הוא ברוב ספרים בקמץ וכן זוכר אותה בן נפתלי קמוץ וכן הוא משפטו קמץ. כי ועשת משפטו ועשתה ובנפול הה"א נשארה תנועת התי"ו בשין לפיכך נקמצה השין אבל וְשָׁבַת לנשיא הת"ו במקום ה"א. (עיין קו"א) ואם הי' ה"א הי' קמץ וכשהומרה הה"א בתי"ו נקדו הבי"ת בפתח לפי שהתי"ו נח נראה. ובא באלף במקום ה"א הנקבה על כן גָבְהָא קומתו (יחזקאל ל"א). ומצאנו במקומות לנקבה בלשון זכר*) אשר הֵבִיא שפחתך (ש"א כ"ה). כי חָזַק ממנו המלחמה (מ"ב ג'). וְהָיָה העיר הקרובה (דברים כ"א). וְהָיָה הנערה (בראשית כ"ז). וְהָיָה העלמה (שם כ"ה). כִּי יִהְיֶה נערה בתולה (דברים כ"ב). וַיְהִי ברכת ה' (בראשית ל"ט). ובלשון הויה (ד) יבוא זה ברוב כי רוצה בו על הענין. וּבָא אלה לפני מזבחך בבית הזה (מ"א ח'). פילגש כלב מעכה יָלַד שבר ואת תרחנה (ד"ה א' ב'). אחבשה לי החמור וארכב עָלֶיהָ (ש"ב י"ט). וּבָא עליך רעה (ישעי מ"ז). וּבָא בשנה השמועה (ירמי' נא). תחת השאלה אשר שָׁאַל לה' (ש"א ב'). ותבואתי מכסף נִבְחָר (משלי ח'). ודעת מחרוץ נִבְחָר (משלי ח') ועולה לא נִמְצָא בשפתיו (מלאכי ב'). תפלצתך הִשִּׁיא אותך (ירמי' מ"ט) וזעקה בגוים נִשְׁמַע (ירמי' נ'). וִיאַבֵּד את לב מתנה (קהלת ז'). אשר כָּמוֹהוּ לא נהיתה (שמות י"א). והבאת את המנחה אשר יֵעָשֶׂה מאלה (ויקרא ב'). יֵעָשֶׂה מלאכה (שמות ל"א). ומן העבודה הקשה אשר עֻבַּד בך (ישעי' י"ד). תחתיך יוצע רמה ומכסיך תולעה (ישעי' י"ד). המדבר אליך וְהֵבֵאתוֹ אלי (ש"ב י"ד). ותעשי הרעות וַתּוּכָל (ירמי' ג'). וְתִכָּרֵת לך מֵהֶם (ישעי' כ"ז). תְּהִי נעלמה (נחום ג'). עד מתי תָּלִין בקרבך (ירמי' ד'). וַתָּבוֹא עד שגותיך (יחז' כ"ב). נמבזה וְנִמֵּס (ש"א ט"ו). ואפלה מְנֻדָּח (ישעי' ח'). וְאַתְּ שדוד (ירמי' ד'). שְׁבִי דומם (ישעי' מ"ז). לְאֶבֶן דומם (חבקוק ב') וַיַּעֲבֵר הרנה במחנה (מ"א כ"ב). כל אלה והדומים להם אשר תמצא לשון זכר לנקבה או לשון נקבה לזכר

*) אם הפעל קודם לשם ומעטים גם אחריו. יבא"ר.

בסוף לכן באה תנועה קטנה לפניו כמשפט. (ד) ר"ל לשון היה או יהיה יהיה עפ"י הרוב לשון זכר גם כשידבר על הנקבה כי לשון היה הוא דבור המליאות כאלו תאמר המליאות מענין פלוני נמצא בזמן עבר או יבואוני. ויהיה וְהָיָה הנערה אשר אומר אליה כו' כאלו תאמר כאשר יקרה מציאות הענין שהנערה אשר אומר אליה כו' וכן כל אלה שהביא יפורשו בדרך זה והדומה לו. (ה) ר"ל שבכל אלה באמת היה כל

לזכר כמו וַתְּכַל דוד (ש"ב י"ד). אָמְרָה קהלת (קהלת ז'). אשר אין נַעֲשָׂה פתגם מעשה הרעה מהרה (קהלת ח'). עמל הכסילים תְּיַגְּעֶנּוּ (שם י'). אשר אדבר דבר וְיֵעָשֶׂה (יחזקאל י"ב). לא תִּמָּשֵׁךְ עוד (שם). (ה) לא שיהיה לשון זה נופל על זה. אלא בכל אחד מהם דבר נסתר נופל. וסמך הכתוב על המבין בהיות הדבר ההוא הנופל נזכר בענין או מובן ממנו כמו שעשה בפסוק· לא תשחט על חמץ דם זבחי. רצה לומר לא תשחוט הזבח ולא תזרוק דמו על חמץ. ואחז המקרא דרך קצרה כי כן דרך המקרא במקומות רבים, ופירש ותכל דוד ותכל נפש דוד או אשת דוד (ו) והוא פועל יוצא. וכן אמר תיגענו על הענין כאלו אמר יגיעת הכסילים. וכן אמר נעשה לשון נקבה כי מפני מלת אין נאמר כי נעשה בינונו לנקבה (ז) שאלו היה נפעל עבר לזכר היה אומר לא נעשה (ח) כי מלת אין לא תפול על העוברים כמו שאנו עתידים לבאר בהלק הענין בשרש אין בע"ה. ואמר נעשה לשון נקבה על הרעה שזכר שהוא לשון נקבה ופירש אשר הביא שפחתך. לשון הביא נופל על אחד מהנערים המביאים המנחה ואמר שפחתך עמו כי היא עיקר ההבאה. כאלו אמרה נער שפחתך ופירש כי יהיה נערה. כי יהיה הדבר הזה שעל הנערה בתולה. ובענין כנסת ישראל ידבר לשון זכר כנגד העם ולשון נקבה כנגד הכנסה והכל אחד. ופירש. אמרה קהלת. בעבור שכנה שלמה בשם קהלת לפי שנקהלה בו החכמה ואמר קהלת שהוא שם לנקבה לפי שנפשו המשכלת היא המאספת

את

ראוי לבוא לשון זכר לנקבה או בהפוך רק כל המקראות האלה מדברים דרך קצרה ונחסר בהם תיבה אחת וזה שכתב המחבר דבר נסתר נופל ר"ל שנחסר בהם דבר כאשר מבאר והולך. (ו) כי שני מיני פעלים הם מין האחד הוא פועל יוצא והיינו שיוצאת הפעולה אל גוף אחר עד"מ ראובן פקד את שמעון או אכל את המאכל א"כ יוצאה פעולת ראובן אל שמעון ואל המאכל. והמין השני הוא פועל עומד והיינו אם הפעולה עומדת בגוף הפועל ולא תצא אל זולתו כמו ראובן הלך. עמד. ישב. הרי העמידה או ההליכה או הישיבה היא בעצמו של ראובן ולא תצא אל זולתו. ולפי מה שנראה שהפסוק משתמש בשרשים לפיכן נשפט אם השורש ההוא עומד או יוצא ולכן אם נפרש ותכל נפש דוד אז הוא פועל עומד. שהנפש כלה מעצמה לצאת. אבל אם נאמר ותכל אשת דוד פירושו שהאשה מנעה את דוד א"כ הפעולה יוצאה מהאשה אל דוד. (ז) שבבנין נפעל שוים העבר לזכר נסתר והבינוני לנקבה נסתרת ונבדלים זה מזה ע"י הענין כאשר יבואר להלן. (ח) שמלת אין נשתמש בו הכתוב אצל השמות (והבינוני הוא כמו שם) ומלת לא נשתמש בפעלים:

והעשירית

את החכמה לפיכך אמר ואמרה*) ופירש וארכב עליה. לפי שחמור כולל הזכר והנקבה המיוחדת בשמה אָתון. לפיכך אמר עליה לפי שהיתה אתון וקראה חמור על דרך כלל. או לשון עליה על הבהמה שהיא לשון נקבה והחמור יקרא בהמה. וכן עד בא השמש תשיבנו לו פירש הבגד ואע״פי שזכר שלמת רעיך לשון נקבה לפי ששלמה ובגד אחד הם. וכן אשר כמוהו לא נהיתה כי הקול הוא הצעקה והצעקה היא הקול. לפיכך אמר בלשון זכר ובלשון נקבה. וכן כי הוא חלקך בחיים (קהלת ט׳). כי בתי ערי הלוים היא אחזתם (ויקרא כ״ה). כמו שאנו עתידים לבאר וכן כל אחד מהם תפרש לפי מקומו וכלם נכוחים למבין:

*) והנכון כי הה״א נוסף כמו במלת ותענבה. ותתמרה ועפ״י גורעין ומוסיפין ודורשין יוכל לאמר שהוא כמו אמר קהלת. יבא״ר.

והשמינית בת ארבע אותיות עם התי״ו הנוספת בסופה הנקודה בשו״א להורות על יחידה נמצאת שפעלתה לזמן עבר והנמשל פָּעַלְתְּ. הפא קמוצה והעין פתוחה והלמ״ד והתי״ו שואים והתיו דגושה. ואם למ״ד הפעל גרונית גם היא בפתח. ולָקַחַתְּ בידך עשרה לחם נקודים (מ״א י״ד). ברב דרכך יָגַעַתְּ (ישעי׳ כ״ז). הלא שִׁמַעַתְּ בתי (רות ב׳).

והתשיעית בת חמש אותיות עם התיו והנון הנוספת להורות על רבות נמצאות שפעלתן לזמן עבר והנמשל פְּעַלְתֶּן ונקודו וקריאתו כמו פעלתם. ומצאנוהו להורות על הזכרים עמדתם על חרבכם עֲשִׂיתֶן תועבה (יחזקאל ל״ג).

והעשירית בת שלש אותיות מבלי תוספת הפ״א נקודה בחולם והעי״ן בקמץ קטן להורות על יחיד נסתר או נמצא או מדבר בעדו שפעלתם בזמן הוה והנמשל פֹּעַל והנח שבין הפ״א והעי״ן פעם יכתב ופעם לא יכתב ופעמים העין בחירק כמו אתה תּוֹמִיךְ גורלי (תלים י״ו). הנני יוֹסִף על ימיך (ישעי׳ ל״ח). הנני יוסיף להפליא (ישעי׳ כ״ט). ואם למד הפעל גרונית יוליד נח (א) בקריאה*) בין העין והלמד פֹּתֵחַ זֹרֵחַ שומע יודע. ודומיהם. ופעמים העין

*) ת״ת אין זה אלא בחית ועין כי כשלמד הפעל אלף לא

והעשירית (א) ויהיה כאלו כתוב פ׳תֵאַח זורֵאַח (והוא הנכון יב״אר) כו׳ והטעם כדי להרחיב את הגרון (כי החית מאותיות הגרון כאשר יבואר בדיני התנועות

העין בפתח להקל על הקריאה. כמו הנוטע אזן הלא ישמע (תלים צ"ד). לרוקע הארץ על המים (תלים קל"ו). ושוסע שסע פרסה (ויקרא י"א). ובא מלת אובד עצות (דברי' ל"ב). בפתח אף על פי שאין הלמ"ד מאותיות הגרון וקריאת המלה מלרע אף על פי שתסמך לה מלה זעירא או מלה שהיא מלעיל (ב) לפי שאם תהיה המלה מלעיל תהי' העין בפתח קטן כמו חדש קדש חשך גרן שרש חפש חרש והדומים להם שהם שמות (ג) הפעלים וידמה הפעל לשם. וצריך להפריש בינידם ולהבדיל כמו שענינם מובדל (ד) אבל בנחי הלמ"ד שהלמ"ד שלהם ה"א שהוא נקוד ג"כ בסגול כשהוא מלרע ואף על פי שיש מהם בצירי לא ישוב סגול כשהוא מלעיל כמו השלמים ועוד כי אין דרך לטעות בהן כי לא נמצאו בנחי הלפ"ד שמות מלעיל במשקל הבינוני. לפיכך יבא מלעיל בהסמכו למלה זעירא או למלה שהיא מלעיל כמו ויהי בונה עיר (בראשי' ד'). בונה חיץ (יחזק' י"ג). עושה פלא*) (שמות ט"ו). עושה חיל (במדבר כ"ד). כל רועה צאן (בראשית מ"ו). וכן הפעלים שלמ"ד שלהם אל"ף שהם נקודים בצירי לעולם. זולתו אחדים נמצאו בסגול. לא ישוב בסגול בשובו מלעיל.

לא יוליד נח לעולם גם עם הה"א לא יוליד נח בבינוני רק במהמה ובלהלה לא להתמהמה כמתלהלה ואין עוד*):

*) ומה יענה על מגביה? יבא"ר.

*) בספרים שלנו עשׂת פלא בצ"רי ובמק"ף והפ"א רפי. יבא"ר.

ויהיה

התנועה) והמוצא הזה הוא קשה להוציא יותר מאשר מוצאות ובאשר שהפתח מרחבת הדבור השתמשו בו ברוב באותיות הגרון כדי להרגיש את האות גרון היטב ע"י הברת הפתח (ב) ר"ל הבינוני פוקד שומר ודומיהם תהיה בהם הנגינה תמיד מלרע אף אם תסמך להם מלה שהנגינה בתנועה הראשונה אשר לפי המשפט ראוי לנסוג אחור כמבואר למעלה משום שאם תהיה בהם הנגינה מלעיל נעשה מתנועה גדולה בעי"ן הפעל תנועה קטנה כי לא יתכן לבוא נח נראה אחר ת"ג בלא נגינה ולפי משפט הלשון יהיה הת"ק ההיא סגול כמו חודש קודש וא"כ ידמה פוקד שומר שהם פעלים או שמות התואר להשמות חודש קודש שהם שם דבר (הבינוני הוא לפעמים פעל ולפעמים שם התואר. עד"מ ראובן שומר אם יהיה פועל יהיה פירושו שהוא עושה כעת פעולת השמירה. ואם יהיה שם התואר יהיה פירושו ראובן מיוחד או רגיל לפעולת השמירה ולכן נקראהו שומר אף אם הוא שוכב על מטתו) (ג) ר"ל שם דבר רק באשר שנעשה פעלים מהם מן קדש קדשת קדשתי וכן כלם וא"כ הם שם על ענין הפעולה לכך קראם שמות הפעלים (ד) ר"ל באשר שנחי למד ה"א הם תמיד בסגול וא"כ אין נפקותא בין יהיה מלעיל או מלרע לכן תסוג בהם הנגינה אחור מפני קרוב הטעמים.

ונקרא

ויהיה מלעיל בהסמכו למלה זעירא או למלה שהיא מלעיל כמו ובֹרֵא רע (ישעי׳ מ״ה). הנני רֹפֵא לך (מ״ב כ׳). אבל ובוֹרֵא חשך (ישעי׳ מ״ה) מלרע ואם יהי׳ בשלמים מלעיל יהי׳ (ה) מאריך ג״כ בעין הפעל להעמיד הצירי כמו ואבקש מהם איש גֹדֵר גדר (יחזקאל כ״ב). ומצאנוהו בה״א נוספת בסופה כמו תנור בֹּעֵרָה (הושע ז׳). לפי שהמלה מלעיל נאמר כי הה״א נוספת (ו) ולא באה סימן לנקבה. ועוד כי תנור מצאנוהו בלשון זכר. תנור וכירים יֻתָּץ (ויקרא י״א). וכן בשמות לַיְלָה (ראשית א׳). נַחְלָה מצרים (מדבר ל״ד). נַחְלָה עבר על נפשינו (תלי׳ קכ״ד). אַרְצָה מצרים (שמות ד׳). הַשַּׂעְרָה (שופטי׳ כ׳). הַחֲדְרָה (שם ט״ו). הלוך ונסוע הַנֶּגְבָּה (ראשית י״ב). בטרם יבוא הַחַרְסָה (שופטי׳ י״ד). מלפני שער הַתַּחְתּוֹנָה (יחזקאל מ׳). ואת מבוא המלך הַחִיצוֹנָה (מ״ב י״ו). הר האלהים חורֵבָה (שמות ג׳). ויבא דוד נֹבֶה (ש״א כ״א). וְדֻדָנֶה בחרב יפלו (יחזקאל כ״ה). והדומים להם שהם מלעיל הה״א נוספת. ותבוא גם בתוספת יוד כמו שֹׁכְנִי סנה (דברי׳ ל״ג). חֹצְבִי מרום קברו (ישעי׳ כ״ב). חֹקְקִי בסלע (ישעי׳ כ״ב). הַיֹּשְׁבִי בשמים (תלים קכ״ג). אֹסְרִי לגפן עירה (ראשית מ״ט). עֹזְבִי הַצֹּאן (זכרי׳ י״א). וכן מְלָשְׁנִי בסתר רעהו (תלים ק״א). מְקִימִי מעפר דל (שם קי״ג). מוֹשִׁיבִי עקרת הבית (שם) הַמַּגְבִּיהִי לשבת. הַמַּשְׁפִּילִי לראות (שם). היוד בהם נוספת. וכן בשמות. בְּנִי אתונו (ראשי׳ מ״ט). אֲדֹנִי צדק (יהושע י׳). מַלְכִּי צדק (ראשית י״ד)[o]. יבא״ר.

[o] ויתכן שהוא סימן הסמיכות.

והעשתי עשרה בת חמש אותיות עם היוד והמם הנוספת להורות על רבים זכרים נסתרים או נמצאים או מדברים בעדם שפעלתם לזמן הוה. והנמשל. פועלים. ואם בסמוך תסור המ״ם ותשאר הוי״ד ולמ״ד הפעל נקודה צירי כמו פֹּעֲלֵי און (תלים נ״ב). שֹׁמְרֵי משמרת

(ה) ונקרא בפי שאר מְדקדקים. מתג. ויבואר ענינה להבא (ו) כי לפעמים נוספו אותיות האמנתי״ו על השמוש שלא לצורך (ובלתי ספק יש טעם בהוספה הזאת רק אנחנו לא ידענוהו) כמו. נחלה מצרים. לילה. ארצה. ודומיהם הה״א נוספה כי הטעם. נחל. ליל. ארץ. המגביהי לשבת. היו״ד נוסף והדומה להם. והחילוק שבין ה״א הבאה לסימן הנקבה ובין ה״א הנוספה הוא שבה״א הנקבה באה הנגינה מלרע ובה״א הנוספה באה מלעיל כמו שמבאר המחבר והולך:

והעשתי עשרה (א) ר״ל קֹוֵי ה׳ ותדומה לו הי׳ ראוי קֹוְיֵי העי״ן בשו״א והלמ״ד

משמרת הקודש (מדבר ג׳). והוסרה (א) היוד מהמכתב ונשארה במבטא בפגישת שני יודין. וקוי ה׳ (ישעי׳ מ׳). וכן בלוי סחבות. ובלוי מלחים (ירמי׳ ל״ח). והיו״ד והמ״ם שהם סימן רבים נפלו מהם. ופעמים יפילו המ״ם ותשאר היו״ד בלתי סמיכות. משכימי בבקר מאחרי בנשף (ישעי׳ ה׳). אוהבי לנום (ישעי׳ נ״ו). יורדי אל אבני בור (שם י״ד). ואת הלוים משרתי אותי (ירמי׳ ל״ג). ועד אנה תשימון קנצי למלין (איוב י״ח). השכוני באהלים (שופטי׳ ח׳). עוברי בעמק הבכא (תהלים פ״ד). גמולי מחלב עתיקי משדים (ישעי׳ כ״ח). לנביאי מלבם (יחזקאל י״ג). האלהי מקרוב (ירמי׳ כ״ג) והולכי על דרך שיחו (שופטים ה׳). והדומים להם. ויתכן שיהיו כלם סמוכים על אותיות השמוש כמו שאנו עתידין לבאר בשער המלין. אבל מצאנום ג״כ בלא אות השמוש. חלוני שקופים אטומים (מ״א ו׳). נטעי נעמנים (ישעי׳ י״ז). אנשי מחקה על הקיר (יחזקאל כ״ג). אנשי בני בליעל (שופטים י״ט). בני שלשים בני רבעים (דברים כ׳). מאנשי התרים (מ״ב י׳). מי המרים (מדבר ה׳). השותים במזרקי יין (עמוס ו׳). משלחת מלאכי רעים (תהלים ע״ח). ויש שיבואו בחירק כמו שיבואו עם מ״ם. יושב בשבת תחכמוני ראש השלישי (ש״ב כ״ג). שהוא כמו השלישים. שמה נסיכי צפון כלם וכל צידוני (יחזקאל ל״ב). כמו צידונים לכרי ולרצים (מ״ב י״א). כמו לכרים. ותפלטני מריבי עמי (ש״ב כ״ב). כמו עמים. וכן הרודד עמי תחתי (תהלים קמ״ד). הייתי שחוק לכל עמי (איכה ג׳)*). ויש שיבואו בפתח בהראות היוד. ובא כמו עם כנוי יחיד. וקרע לו חלוני (ירמי׳ כ״ב). כמו חלונים. הנם כתובים על דברי חוזי (ד״ה כ״ג). כמו חוזים וסירי בארץ יכתבו (ירמי׳ י״ז). כמו וסורים. ויש לפרש שהיוד לכנוי רוצה לומר סורים ממני. והוא מאמר הנביא בדבר האל כמו שימצא זה בדברי הנביאים או יהיה

מאמר

*) א״א כן במסורה ג׳ כתיבן עמי וסברין עמים והאי חד:

בליאורי (כי השורש הוא קוה ובאה יו״ד מקום הה״א, ואם כן היו״ד היא למ״ד הפעל) והיו״ד השניי׳ לסימן הרבים. ונחסרה היו״ד השניי׳ ובאה הצירי (אשר הי׳ ראוי לבוא תחת היוד הראשונה ותהי׳ היוד השניי׳ מורגשת מכח הבראתה) תחת הוי״ו ותורה התנועה על היו״ד החסרה וזה שכתב המחבר שנחסרה מהמכתב ונשארה במבטא. וענין סמיכות הוא. כאשר יתיחסו שני שמות זה לזה ע״י מלות של. הסרו את המלה ההוא. והפילו המ״ם סימן הרבים ונאמר במקום בנים של ראובן

בני

מאמר הנביא על עצמו כאלו אמר סורים ממני מדרך הטובה אשר אני אוחז בה וכמוהו אל תסור ממנו (יהושע א׳). וחשופי שת (ישעי׳ כ׳). ואורגים חורי (שם י״ט). על כל אצילי ידי (יחזקאל י״ג). יוצר גובי (עמוס ח׳). ושרי ביששכר (שופטי׳ ה׳). ויש שיבואו עם המ״ם לבדה בחסרון יוד בכתיבה. ויברא אלהים את התנינם (בראשית א׳). שנים עשר נשיאם (שם כ״ה). צדיקים אתם (מ״ב י׳). וכן כל גוים שבמקרא וכן לוים חסרי יו״ד הרבים מפני פגישת שני יודין *). ולפי שנשתמשו בהן הרבה וכן ומשכלת גויך (יחזקאל ל״ו). וגויך לא תכשלי עוד חסרי יוד הרבים וכן ויתר גוי ינחלום (צפני׳ ב׳). חסר יוד הכנוי מהמכתב ב) ונשאר במבטא. וכן כאלה גוי הארצות (ד״ה ב׳ ל״ב). חסר יוד הרבים מהמכתב ונשאר במבטא וכן יהרדו האיין (יחזקאל כ״ו). חסר יוד הרבים. וכן תחסר יוד הרבים פעמים עם הכנוים. כמו הודיעני נא את דרכך (שמות ל״ג). כי אז תצליח את דרכך (יהושע א׳). בדרכך הייני (תלים קי״ט). ויבאני חסדך ה׳ (שם). מאויבי תחכמני מצותך (שם). וכן לא אשכח דברך (תלים קי״ט). והמסורת עליו. י״ג חסרים. וכן ומחלבהן (בראשית ד׳). על לבבהן (נחום ב׳). וכן והגיתי בכל פעלך (תלי׳ ע״ז). כי מפני מלת בכל ידמה שהוא לשון רבים. ויש שיבואו היו״ד והמ״ם מקובצים ממלה שהיא בלשון נקבה כמו מן שנה שנים (ג) חטה ושעורה. חטים ושעורים. לבנה לבנים. סאה סלת מ״ב ז׳). שלש סאים (חגי י״ח). פנה. שער הפנים (זכרי׳ י״ד). מלה. אחבירה עליכם במלים (איוב ט״ז). שבלת. כמקלט שבלים (ישעי׳ י״ז). אלמה. מאלמים אלמים (בראשית ל״ז). יונה. עיניו כיונים (שיר ה׳). אימה עליו אימים (איוב כ׳). אלה. אלים. יעלה. יעלים. נמלה. נמלים. דבורה. דבורים. יענה. יענים. דבלה. דבלים. וכן בפעל. וכי אנחנו

מקטרים

*) א״א זה טעות כי חסר בו יוד קדמאה והלל והגי׳ לדיקים המה ישפטו:

בני ראובן נשי בניו (בראשית ו׳) והדומה להם. ולפעמים יהיה כך גם כשנחסרה המלה את והדומה לו מהמלות. כמו שומרי משמרת במקום שומרים את משמרת קוים אל ה׳ קוי ה׳ והדומה להם. ככל אלה שכתב המחבר. (ב) כי החיריק עמה יו״ד וכן הצירי. (ג) כי הה״א בסוף והקמץ שלפניה יורו שהם לשון נקבה. כי אלו היה אחד מאלה לשון זכר והה״א מאותיות הצרכיות הי׳ סגול לפני הה״א

כי

מְקַטְּרִים (ירמי׳ מ״ד). שהוא מאמר נשים. ויש שיבואו היוד והמ״ם לקבוץ השנים לבד. והראיה בהנקדו כמו שְׁנַיִם. שָׁמַיִם. מַיִם. כְּנָפַיִם. יָדַיִם. עֵינַיִם. אַפַּיִם. רַגְלַיִם. רֵחַיִם. והדומים להם. ואם יאמר ביותר משנים לא יאמר כי אם על הזוגות כמו ארבע רגלים ארבע כנפים. שבעה עינים. רגלים. כנפים. עינים. הם זוגות. ויש שיבואו היו״ד והמ״ם עם הסמיכות (ד) כמו טוּרִים אבן (שמות כ״ח). אֲמָרִים אמת (משלי כ״ב). סִיגִים כסף היו (יחזקאל כ״ב). אֵילִים צֶמֶר (מ״ב ג׳). שְׁנַיִם טורים רמונים (ד״ה ב׳ ד׳). לְאַדִּירִים עם (שופטי׳ ה׳). בִּמְצִלְתַּיִם נחשת (ד״ה א׳ ט״ו). ויצר כִּכָּרַיִם כסף (מ״ב ה׳). והדומים להם. ובככרים כסף, יש בו סימן אחד לסמיכות והוא שוא הכף כי זולת הסמיכות יאמר כִּכָּרַיִם בקמץ הכף כמו הואל קח כִּכָּרָיִם (מ״ב ה׳). ובדרך הזה הוא סמיכות שְׁנֵים עשר שְׁתֵּים עשרה כי הם סמוכים עם היוד והמ״ם. ויש בהם אות לסמיכות צירי הנון והתיו כמו שְׁנֵי עשר שְׁתֵּי עשרה. ויתכן שיהיה הסר הנסמך באלה שזכרנו סמוכים עם המ״ם. ומשפטם ואמרים אמרי אמת. טורים טורי אבן. סיגים סיגי כסף. וכן את קול הֶרָצִין העם (מ״ב י״א). הרצין רצי העם. וכן (ה) בשנים עוד עם המ״ם בסמיכות מ״ם הרבים. מים. ברכים. מֵים לחץ (יחזקאל י״ז). ויש שיבוא נון במקום מ״ם הרבים. למחות מְלָכִין (משלי ל׳) חִטִּין ושעורים (יחז׳ ד׳). את קול הֶרָצִין (מ״ב י״א). וירושלים עִיִּין תהיה (מיכה ג׳). ולא יאמין בְּחַיִּין (איוב כ״ד). יחרדו הָאִיִּן (יחזקאל כ״ו). ועליה יכרעון אֲחֵרִין (איוב ל״א). כל שעריה שׁוֹמֵמִין (איכה א׳). לעשתרות אלהי צדנִין (מ״א י״ב). לקץ הַיָּמִין (דניאל י״ב). וכן מלים ומלין במ״ם ובנו״ן. ויש שיבואו היו״ד והמ״ם בלשון תפארת על היחיד אֲדֹנִים קשה (ישעי׳ י״ט). וכן האיש אֲדֹנֵי הארץ (בראשי׳ מ״ב). אֲדֹנֵי ההר שומרן (מ״א י״ו). וכן עם הכנוי אם אֲדֹנָיו יתן לו אשה (שמות כ״א). וכן עם כל הכנוים זולתי מדבר בעדו כדי שלא יתחלף עם השם הנכבד אבל לרבים יאמר כן הנה נא אֲדֹנַי (בראשית י״ט). ויש הפרש בנקוד. כי אדני שהוא לשון רבים עם

כנוי

כי כן דרך לשון זכר כמו המלה שָׂדֶה והדומה לו שכתב המחבר לקמן שהוא לשון זכר (ד) שהו׳ כאלו טורי אבן וכן כלם (ה) הלשון מסופסם. וכוונתו היא שגם במספר שְׁנַיִם אם באה עם המ״ם בסמיכות יהי׳ מַיִם לחץ כאלו כתוב מים מֵי לחץ:

והשמים

כנוי המדבר הוא בפתח אם לא בהפסק. ונמצא בזקף. קמוץ בדבר גדעון והוא לשון רבים ליחיד. כי לא היה יודע עדין גדעון שהוא מלאך ואמר בי אֲדֹנָי במה אושיע את ישראל (שופטים ו׳). ואמר לשון רבים לתפארת וזה לבדו הוא שבא כן בלשון רבים בכנוי המדבר ליחיד, ואדֹנָי שהוא שם הנכבד נקוד בקמץ. וכן בלשון תפארת ולקח בְּעָלָיו (שמות כ״ב). כי בֹעֲלַיִךְ עושיך (ישעי׳ נ״ד. ולא אמר איה אלה עֹשָׂי (איוב ל״ה). ישמח ישראל בְּעֹשָׂיו (תלים קמ״ט. בורא שמים ונוטיהם (ישעי׳ מ״ב). כי אלהים קְדֹשִׁים הוא (יהושע כ״ד). ויבא גם בלא תפארת ליחיד. בספל אַדִּירִים (שופטים ה׳). פר בן בקר תְּמִימִם (יחזקאל מ״ו. ויש לפרש כי בספל הוא סמוך לאדירים. ר״ל ספל הראוי לשתות בו גדולים ואדירים. ותמימים ר״ל שהפר והבקר תמימים. ורז״ל פירשו כי אמר תמימים לפי שקרבן ראש חדש בשני פרים כמו שכתוב בתורה. ואמר יחזקאל פר להורות שאם לא מצא שנים יביא אחד:

והשתים עשרה בת ארבע אותיות עם הה״א הנוספת או התי״ו להורות על יחידה נסתרת או נמצאת או מדברת בעדה שפעלתה בזמן הוה והנמשל פֹּעֲלָה או פֹּעֶלֶת. וכלו בסגול. ואם בהפסק העין בקמץ. ובדומה היא יֹשָׁבֶת (יהושע ב׳). והארץ לעולם עֹמָדֶת (קהלת א׳). וכבר באו מהם בהפסק בלתי קמץ את סכת דוד הַנֹּפֶלֶת (עמו׳ ט׳). ותהי לו לְאֹמֶנֶת (רו׳ ד׳). ואחותו הַמֹּלֶכֶת (ד״ה א׳ ו׳). ואם למ״ד הפעל גרונית יהי׳ פתוח כלו. וכל אשה יֹדַעַת איש (מדבר ל״א). וְשֹׁסַעַת שסע (ויקרא י״א). בֹּרַחַת כל העיר (ירמי׳ ד׳). ושרה שֹׁמַעַת (בראשית י״ח). ובא מפני שרה גברתי אנכי בֹּרַחַת (בראשית ט״ז). פתח כלו אף על פי שהוא סוף פסוק ונוספה בו יו״ד אל תשמחי אֹיַבְתִּי לי (מיכה ז׳). אֹהַבְתִּי לדוש (הושע י׳). לפי שהם מלעיל*) נאמר כי היו״ד נוספת כי באהבתי לדוש אין בו ענין לכנוי. אבל באויבתי יש בו ענין לכנוי ואפשר שתהיה היו״ד

*) גם ביו״ד נוספת מלרע, ואלו [א] היה לכנוי היה הטעם בתי״ו. ועוד ונגונתי יום שהביא ג״כ מלרע רק מלמלו ביו״ד נוסף מלעיל ומלרע והכהבתי לדוש כ״ל שהוא

והשתים עשרה (א) כנוי הוא מלה הבא במקום השם ובמקום שתאמר של ראובן תאמר שלו. אם הוא נסתר. ואם הוא לנוכח תאמר שלך כאשר יבואר להבא

פעל עבר ע"מ פועל, ושעור היר"ד לכנוי אף על פי שהוא מלעיל ובא מלעיל הכתוב: אפרים עגלה מלומדה מפני. לי. שהיא מלה זעירא ואף על פי (ב) (מפני) שאהבתי לדוש (כה). שאינה נופלת עליה כי היא בשני פשטין. וכן יבא"ר. ותרא אויבתי (מיכה ז'). בשני פשטין ואינה סמוכה למלה זעירא. ובאה הנקבה בצירי על דרך היחיד ולא יראה בוגדה יהודה אחותה (ירמי' ג'). נוטרה את הכרמים (שיר א'). כצירי יולדה (ישעי' ד"א). אספה הצלעה (מיכה ד'). ולהב אש אוכלה (ישעי' ד"ט). מי יגור לנו אש אוכלה (שם ל"ג). והיתה ארצה לזפת בוערה (שם לד) ונפשו שוקקה (שם כט) משפטם בשוא בוגדה נוטרה כמו הולכה היא (ירמי' ג'). שופטה את ישראל (שופטים ד'). אש אוכלה הוא (דברים ז'). האומרה בלבבה (ישעי' מ"ז). הבוטחה באוצרותיה (ירמי' מ"ט). או יהיה בוגדה. נוטרה. יולדה. צולעה. אוכלה. בוערה [ג] תואר במשקל שוממה. שכלם בצירי שומם שוממים שוממה שוממות וכן עלמות תופפות: (תלים ס"ח).

והשלש עשרה בת חמש אותיות עם הו"ו והתי"ו נוספת להורות על רבות נסתרות או מדברות בעדן שפעלתן בזמן הוה והנמשל פועלות והו"ו והתי"ו שהן סימן הרבות יבואו פעמים ממלה שהיא לשון זכר כמו מן אב אבות מזבח מזבחות. משכן משכנות [ד] שדה שדות. בכור בכורות. מקום מקומות והדומים להם:

והארבע עשרה בת שלש אותיות הפ"א נקודה בקמץ גדול והעין [א] בשורק להורות על יחיד נסתר או נמצא או מדבר

להבא בדיני הכנוים ויהי' אוהבתי במקום אוהבת אלי. אם הוא כנוי. (ב) ר"ל כי הדין נסוג אחור אינו רק כשהמלה הראשונה מוטעמת בטעם משרת המושכת מלה זו למלה שאחרי' ויכבד על הקורא להטעי' שני נגינו' רצופי' בנשימה אחת. אבל אם המלה הראשונה מוטעמת בטעם מפסיק אשר מכחה נפרד המלה הראשונה מהמלה השניי' אז לא תסוג הנגינה אחור כי בעבור ההפסק לא יכבד עוד על הקורא. וזה שכתב המחבר שאינה נופלת עלי' רק היא מפסקת באשר בפשטא היא טעם מפסיק. (ג) ר"ל שם התואר כאשר כבר בארתי. (ד) שדה הוא לשון זכר כי אלו הי' לשון נקבה ראוי' להיות קמץ לפני הה"א כאשר כבר בארתי:

והארבע עשרה (א) הוא מה שאנחנו קוראים מלאפום. (ב) ענין הסמיכות בארתי לעיל בסימן המתחיל והעשתי עשרה. סימן א'. והכלל הוא שבין ביחיד ובין ברבים ישונה הסמוך בתנועותיו. וע"י נכיר שהוא סמיכות:

מדבר בעדו שפעלתו בזמן הוה והנמשל פעיל והנח שבין . העין . והלמ"ד פעם יכתב ופעם לא יכתב*) . ואם למ"ד הפעל גרונית. נטוע שלוח סרוח. בהולד נח בקריאה בין העין והלמד [ב] . ואם בסמוך ינקד הפ"א בשו"א בוא ברוך ה' (תהלי' ק"ד) . זעום ה' יפול שם (משלי ך"ב) גבוב להות (שמות ך"ז) . ואם פ"א הפעל גרונית הפ"א בשו"א ופתח כמו חבור עצבים (הושע ד') . או בשוא וסגל כמו ערוך מלחמה (יואל ב') . אבל תפוש זהב וכסף (חבקו' ב') . חגור כלי מלחמה (שופטי' ח') . חגור אפוד בד (ש"א ב') . שהם קמוצים אינם סמוכים כאשר ידמה הענין אלא יחסר בית השמוש ומשפטם תפוש בזהב וכסף . חגור בכלי מלחמה חגור באפד בד . ועל זה הדרך לבוש בגדים (זכרי' ג') . לביש הבדים (יחזק' ט') . לבש שנים (משלי ל"א) . קרוע כתנתו (ש"ב ט"ו) .

והחמש עשרה בת חמש אותיות עם היוד והמם נוספת להורות על רבים נמצאים. או נסתרים או מדברים בעדם. שפעלתם עשוים בזמן הוה. והנמשל פעולים . ואם בסמוך תסור המ"ם ותשאר היו"ד . ולמ"ד הפעל נקודה בצירי כמו גאולי ה' (תלים ק"ז) .

והשש עשרה בת ארבע אותיות עם הה"א נוספת בסופה להורות על יחידה נסתרת או נמצאת או מדברת בעדה שפעולתה עשויה בזמן הוה והנמשל פעולה ולמ"ד הפעל קמוצה ואם בסמוך תהפך הה"א בתי"ו ולמ"ד הפעל בפתח כדרך כל ה"א נקבה שתהפך תי"ו בסמיכות כמו ועצובת רוח (ישעי' נ"ד) . ושכרת ולא מיין (שם נ"א) . ויחסר הנסמך ופירושו ושכורת הצרות ולא מיין או בא כן בלתי סמיכות בתי"ו ובפתח למ"ד הפעל כמו שמצאנו גם כן בפעלים ובשמות שיבא התי"ו שלא בסמיכות*) כמו [א] רבת שבעה לה נפשנו (תלים קכ"ג) . רבת צררוני מנעורי (שם קכ"ט) . רבת תעשרנה (שם ס"ה) . למנצח על נגינת לדוד (תלים ס"א) על מחלת לענות (שם פ"ח) . מכת בלתי סרה (ישעי' י"ד) , חכמת ודעת (שם ל"ג) . שפעת אני רואה (מ"ב ט') . שפת לא ידעתי אשמע (תלים פ"א) . מזוזת רבועה (יחזקאל מ"א) . אם אתן שנת[0] לעיני (תלי' קלב

*) ח"א וקריאת המלה מלרע ואם הסמך למלה מלעיל תשוב גם היא לעיל כמו הני קרא ליה :

*) עיין קו"א שהוכחתי כי שני סמני הנקבה הם . הה"א והתי"ו והה"א לא ישתנה בסמיכות כמו כאשר סלת וחבריו הכנים שהביא המחבר. ועם התי"ו ישוה הנפרד לנסמך . יבא"ר .

[0]) בסה"ד בקמץ . יבא"ר .

קל"ב). כשמחת בקציר (ישעי' ט'). חלת מצה אחת (ויקר' ח'). חמת למו (תלים נ"ח). קרית חנה דוד (ישעי' ד"ט). אל תתן לחית נפש תורך (תלי' ע"ד). אל תתני פוגת לך (איכה ד"ד). עגלת שלישיה (ירמי' מ"ח) אף גילת ורנן (ישעי' ל"ה). ותועבת לאדם לץ (משלי ך"ד). למשפחת לבני קהת (ד"ה א' ו'). ועל טהרת לכל קודש (ד"ה א' ך"ג). ובאו בקמץ עם התי"ו הבה לנו עזרת מצר (תלים ס'). עזי וזמרת יה (שמות ט"ו). איך לא עזבה עיר תהלת קרית משושי (ירמי' מ"ט). אף נחלת שפרה עלי (תלים י"ו). על כן יתרת עשה (ירמי' מ"ח). ויהי ממחרת (שמות י"ח). ובסמיכות בקמץ מנת שועלים יהיו (תלי' ס"ג). ומנת המלך מן רכושו (ד"ה ב' ל"א). ובן כל מנת ולמקצת הימים (דניאל א'). ומקצת ימים עשרה (דניאל א'). ומקצת כלי בית האלהים (שם). ובאה עם הה"א בסמיכות סאה סלת (מ"ב ו'). כאיפה שעורים (רות ב'). וישפוך עליו חמה אפו (ישעי' מ"ב). ואספו אספה אסיר על בור (שם ך"ד). טלטלה גבר (ישעי' ך"ב. וענוה צדק (תלי' מ"ה). עריה בשת (מיכה א'). אשרה כל עץ (דברי י"ו). את צדה העם (שופטים ז'). מחלה לב (משלי י"ג). [ב] ויתכן להיות מחלה מפעילה לא שתהיה שם. ופעמים נוספת בו יו"ד גנבתי יום וגנבתי לילה (בראשית ל"א) ואילו הי' היו"ד לכנוי היתה הבי"ת קמוצה. וכן בתואר שהוא כדמות פועל מלאתי משפט (ישעי' א'). היוד נוספת:

והשבע עשרה בת חמש אותיות עם הו"ו והתי"ו הנוספת להורות על רבות נסתרות או נמצאות או מדברות בעדן שפעולתן עשויה לזמן הזה. והנמשל פעולות:

והשמנה עשרה [א] בת שלש אותיות מבלי תוספת והיא על שלשה פנים. הפ"א נקודה בקמץ גדול או בשו"א והעי"ן בחולם

והשש עשרה (א) הענין מורה שאלה אינם סמוכים ועוד הכלל הוא שהפעלים לא יסמכו ולא נסמכים והנה המלה שבעה לה נפשו הוא פעל וא"כ ממילא שהתי"ו רבת אינה משום סמיכות וכן שאר הפסוקים שהביא המחבר. יש מהן פעלים ויש מהם שכתובה מלת ענין בתיבה השניי' כמו נגינת לדוד. מחלת לענות שאלו היו סמוכים הי' ראוי נגינת דוד מחלת ענות. (ב) ר"ל שהוא בינוני פועל מבנין הפעיל:

והשמנה עשרה (א) והוא הנקרא מקור והוא דבור המורה על עשיית הפעולה לבד ואין

בחולם או הפ"א נקודה בשו"א והעי"ן בפתח גדול. והנמשל פְּעוֹל או פְּעַל*) והנח שבין העי"ן והלמ"ד פעם יכתב ופעם לא יכתב. פָּעוֹל זָכוֹר את יום השבת (שמות כ'). כי אם שָׁמוֹר תשמרון (דברים י"א). ובחור אותו מכל שבטי ישראל (ש"א ב'). עָנוֹשׁ יענש (שמות ך"א). שָׁמוֹעַ בין אחיכם (דברים א'). ויש אומרים כי זכור את יום השבת צווי*) ובן תָּמוֹךְ אשורי (תלים י"ז). שָׁמוֹר את יום השבת (דברי ה'). שָׁמוֹר את חדש האביב (שם י"ו). הָלוֹךְ וקראת (ירמי' ב'). ואפשר שיהיה המקור ג"כ פָּעֵל הפ"א בקמץ והעין בצירי. כמו וילך הלוך וְגָדֵל (ראשית ך"ו). ובן וּבָשֵׁל מבושל במים (שמות י"ב). או יהיה שם תואר. פְּעוֹל. גם עֲנוֹשׁ לצדיק לא טוב (משלי י"ז). הנה שְׁמוֹעַ מזבח טוב (ש"א ט"ו). ויאמר אליה עֲמוֹד פתח האהל (שופטים ד'). ובמקום ישוב החולם לקמץ חטף. לפני מְלָךְ־מֶלֶךְ. (בראשית ל"ו). כי טוב אֲמָר־לְךָ עלה הנה (משלי ך"ד). בַּעֲנָשׁ־לֵץ יחכם פתי (משלי ך"א). והיה בְּקְרָב־איש להשתחות לו (ש"ב ט"ו). פְּעַל. כמו שְׁלַח אצבע (ישעי' ו'). אחרי שְׁבַב המלך (מ"ב י"ד). [כ] ונוספה יוד במלת לִדְרִישׁ את הדבר (עזרא יו"ד). שלא כמשפט והיא מלה יחידה לא אראה לה שנית במקרא להיות נוספת אות נעה בין שלש אותיות השרש ואפשר שהיא מלה מורכבת ואנכי לא ידעתי. ובא המקור בתוספת יוד בסוף לְהוֹשִׁיבִי עם נדיבים (תלים קי"ב). שהוא כמו לְהוֹשִׁיב. ופעמים רבות בתוספת ה"א ופ"א הפעל בקמץ חטף כמו ולדבקה בו (דברים ל'). לְמָשְׁחָה בהם (שמות ך"ט). לְקָרְבָה אל המלאכה (שמות ל"ו). ויתן אותה לְמָרְטָה (יחזקאל ך"א). וכן עם הכנוים שתשוב הה"א לתי"ו ובקרבתם אל המזבח (שמות מ'). וכן בְּשָׁמְעָתוֹ ענך (ישעי' ל"ד). כי הנפרד שָׁמְעָה בפלס דָּבְקָה. ויש אומרים שהוא שם בפלס חָכְמָה וזה וזה יכשר.

*) א"א משקל פעול בא על הרוב דבוק עם הפעלים כמו שמור תשמרון. ואם אמור יאמר אבל משקל פְּעוֹל פְּעַל לא יסמכו לעולם לפעלים:

*) והוא הנכון ועיין קו"א יבא"ר.

*) א"א זה דוקא עם למ"ד השמוש ולא זולתה כי אם מעט מזעיר כמו ושחטה שעיר. הענין שאלה דלמטה וכמעט אין עוד:

וכנו

ואין בה הוראת זמן כלל ויהיה פָּקוֹד שָׁמוֹר (בל"א דענקען היטען).

כי

וכנו נחשת לרחצה (שמות ל׳). והוסב הקמץ חטף תחת החי״ת במלת לרחקה מעל מקדשי (יחזקאל ח׳). והוא לתפארת הקריאה ובשורק הפ״א להמלה עליך (שם ט״ו). וכן עם הכנוי מלוש בצק עד המצתו (הושע ז׳). ואלה שהם בקמץ חטף או בשורק הם מן פֻּעול בחולם. ומן פְּעַל בפתח יבוא בתוספת ה״א ופ״א הפעל בחירק כמו ליראה את השם הנכבד והנורא (דבר׳ כ״ח). לרבעה אותה (ויקרא כ׳). וכמו לשמצה בקמיהם (שמות ל״ב). ואם פא הפעל גרונית יהיה פתח מקום החירק כמו לאשמה בה (ויקרא ה׳). ואם עין הפעל גרונית יפתח פ״א הפעל ועין הפעל בשו״א ופתח. ובא כן לחרחיב על האות לאהבה את ה׳ אלהיך (דברי ל׳). גרסה נפשי לתאבה (תלים קי״ט). ולא יוסיפו לדאבה עוד (ירמי׳ ל״א). ושחטה שטים (הושע ה׳). לראוה בך (יחזק׳ י״ח). ובזקף העמק שאלה (ישעי׳ ז׳). הפ״א בשוא והעי״ן בקמץ. או הוא צווי. ומצאנוהו גם בתוס׳ נון באבדן מולדתי (אסתר ח׳). והדלת פתוחה. והרג ואבדן (שם ט׳). ומלת (ג) ואבדן מהרגש כי משפטו ואבדן בדגש הבי״ת כי הוא יוצא והוקל כמו שהוקלו רבים מהדגוש כמו שאנו עתידין לבאר. וכן השיבות מחרון אפך (תלים פ״ה). הוא מקור בתוספת נון. והוצרכנו לזה בעבור כי [ד] השיבות פעל יוצא והפעול הוא אפך [ה] והאבן הזאת תורה על יחיד או יחידה. או רבים או רבות בין בזמן עבר ובין בזמן עתיד:

והתשע עשרה יש שהוא בתוספת ויש מבלי תוספת והוא (ו) שם הפעל כאשר תאמר מן פָּעל ואת פֹּעל ה׳ לא יביטו (ישעי׳ ה׳). ובתוספת ה״א פְּעֻלָּה ובסמוך לא תלין פְּעֻלַּת שכיר (ויקרא י״ט). ובשער השמות יתבאר כל אחד על משקלו:

והעשרים

(ב) כי הראוי לדרוש ונוספה היו״ד מנוקדת בתנועה וזה שכתב המחבר ונוספת אות נעה. (ג) ר״ל מקור מבנין הדגש כי הענין מורה שהוא יוצא מן המחבר אל מי שנעשה בו מעשה האבדן. והשרש אבד בבנין הקל הוא פועל עומד. ע״כ שהוא מן הדגש. (ד) ר״ל שפירש הפסוק הוא כך השיבות את אפך מחרון. והיינו כאלו אומר השיבות. את אפך שלא יחרה וא״כ חרון מורה על עשיית הפעולה וא״כ ממילא מוכח שהוא מקור. (ה) כי כאשר שאינו מורה רק על עשיית הפעולה בלבד ממילא יתכן לאומרו על כל הגופים ועל כל הזמנים (ו) ר״ל שם הענין אשר נדבר עליו ויודיע מאיזה פעולה אנו מדברים:

והעשרים

והעשרים (א) בת שלש אותיות הפ"א נקודה בשו"א והעי"ן בחולם או בפתח והנמשל פעול או פעל וכשתחטוף מלת פעול במקף תחטף העין בקמץ חטף במקום החולם כמו זכר־נא (מיכה ו'). סעד־נא לבבך (שופטי' י"ט). שמר־תם (תלי' ל"ז). הרם־שנימו בפימו (תלי' וכשיבא פעל בהפסק יהי' בקמץ. כמו לא קראתי שוב שכב (ש"א ג'. לא קראתי בני שוב שכב (שם. וגם בזקף קמץ. אם תגאל גאל (רות ד') קרב אתה ושמע דברים ה'). והמסורת עליו חמשה קמצין זקפין וסימן קרב. קום. הטה דמ"ב י"ט. הטה דישעיה ל"ז הטה דדניאל ט'. וכן חזק ואמץ (יהושע א'). קמץ בזקף. אם אותה תקח לך קח (ש"א כ"א). ובזקף גדול ודע כי על כל אלה (קהלת י"א. ובא בסגולתא שהיא אחר הזרקא קמץ. ויאמר עלי לשמואל לך שכב (ש"א ג'). וכן בסגולתא חזק ואמץ (דברי' ל"א. שנים קמוצים. ובא גם בלי הפסק קמץ סעד לבך פת לחם (שופטים י"ט. שלא כמשפט. ופעמים רבים בתוספת ה"א בסוף כמו שמרה זאת לעולם (ד"ה א'). זכרה לי אלהי לטובה (נחמי' ה'). הפ"א בקמץ חטף. ונמשך (ב) הפ"א בטעם והוסב לקמץ רחב שמרה נפשי כי חסיד אני (תלים פ"ו). ואם עין הפעל גרונית יבוא חולם תחת הקמץ להרחיב כמו זעמה ישראל (במדבר כ"ג). וכן פעל בפתח כשיבא בתוספת ה"א נאמר שלחה הנער אתי (בראשי' מ"ג). שכבה עמי (בראשי' ל"ט. הפ"א בחירק ואם בהפסק ים ודרום ירשה (דבר' ל"ג). העמק שאלה (ישעי' ז'). הפ"א בשו"א והעין והלמד קמוצים. ובא הפ"א בקמץ חטף באה אתי הביתה וסעדה (מ"א י"ג). ובלא הפסק ה' שמעה ה' סלחה (דניאל ט'). אבל הם בהעמדת טעם וכלם מלעיל. ובא מלרע רפאה נפשי (תלים מ"א'. ויצאו אלה מדברי חביריהם קרבה אל נפשי גאלה (תלים ס"ט. שהוא מגזרת פעל ובא בקמץ חטף והיה ראוי להיות קרבה בחיריק כי בלא ה"א תאמר קרב עתה ושמע (דברי' ה'). וכן נצרה על דל שפתי (תלי' קמ"א. הוא מגזרת פעל. נצור לשונך מרע (שם ל"ע. ובא בחיריק ומשפטו בקמץ

והעשרים (א) והוא הנקרא צווי ונשתמש בו כאשר מצוה אל האדם לעשות דבר כאשר יבואר להבא: (ב) ר"ל שיש נגינת טעם בפ"א הפעל וא"כ יהיה הקמץ קמץ גדול. כי לא מצאנו בכל תנ"ך שיהיה נגינה אצל קמץ חטוף: (ג) ר"ל אף שלא מצאנו שרש ערוך בצווי מ"מ אחרי שמצאנו בעתיד היערוך והכלל הוא שהצווי צריך להיות

בקמץ חטף. וכן מִכְרָה כיום (בראשית ד"ה). וכן אֶסְפָה לי (במדבר ד"א). עָרְכָה לפני (איוב ל"ג. היה ראוי אָספה עָרכה בקמץ חטף כי הם מגזרת פְּעוֹל. אֱסֹף את העם. וכן עֲרוֹךְ [ג] מן הַיַּעֲרוֹךְ שועך (איוב ל"ו). כי הצווי הולך אחר איתן ברוב אם בחולם אם בפתח. וכן בא המקור בחולם לַעֲרוֹךְ מלחמה ש"א י"ז. ובאו אֶסְפָה עֶרְכָה בסגול שהוא כמו החיריק לגזרת פְּעַל בפתח [ד] ומצאנוהו גם בתוספת נון וְקָבְנוּ לי משם (במדבר כ"ג). ואף על פי שיתכן לומר בו פנים אחרים אזכרם בפעלי הכפל אם יעזרני יוצרי והאבן הזאת תורה על יחיד נמצא המצווה על הפעולה ההיא. ופעמים איננה על דרך מצוה רצונית כי אם דרך גזום כמו שְׂמַח בחור בילדותך (קהלת י"א). רוצה לומר שמח בחור ותראה מה יקרך באחריתך וכן שִׂישִׂי ושמחי בת אדום (איכה ד'). וכן בֹּאוּ בית אל ופשעו (עמוס ד'). ואתם בית ישראל כה אמר ה' אלהי ישראל איש גלוליו לכו עִבְדוּ (יחזקאל כ') ויתכן לפרשו כמשמעו כלומר טוב הוא שתעבדו גלוליכם לבד ולא תביאו לי מתנותיכם ותעבדו גלוליכם כי זה הוא הלול השם. ויבא גם כן בענין שהיה כאומר לחבירו עשה מה שתעשה כי לא יועילך כמו שאמר עולותיכם סְפוּ על זבחיכם (ירמי' ז'). ויהיה הצווי לפעמים לא לאדם מיוחד אלא למי שיהיה והוא על דרך מליצה כמו רְאֵה ריח בני (בראשית כ"ז). אֱמֹר למלך ולגבירה השפילו שבו (ירמי' י"ג). קול אומר קְרָא (ישעי' מ'). חַזְּקוּ ידים רפות (שם ל"ה). אִמְרוּ לנמהרי לב (שם). ואמר סֹלּוּ סֹלּוּ (שם מ"ז).

והרומים להם:

והאחת ועשרים בת ארבע אותיות עם הו"ו הנוספת בסוף להורות על רבים נמצאים המצוים על הפעולה ההיא והגמשל

פְּעֲלוּ. הפ"א בפתח לפי שהעין הפעל גרונית והעין נקודה בשו"א ופתח וְשַׁחֲטוּ הפסח (שמות י"ב). רַחֲקוּ מעל ה' (יחזקאל י"א). ובסגול הפ"א ועין הפעל בשו"א וסגול אֶהֱבוּ את ה' כל חסידיו (תלים ל"א). וְאֶהֱבוּ טוב (עמו' ה'). אֶחֱזוּ לנו שועלים (שיר ב'). ואם עי"ן הפעל איננה גרונית הפ"א

בחיריק

(ד) להיות דומה לעתיד א"כ ממילא אם כראה לומר ממנו הצווי כאמרהו ג"כ על משקל זה ויהיה השרש קבב מן הכפולים והיה ראוי קַבּוֹ או קַבֵּהוּ. ועיין לקמן בפעלי הכפל:

והשתים

בחיריק כמו שִׁמְרוּ מי בנער (ש"ב י"ח). זִכְרוּ תורת משה עבדי (מלאכי ג') ולגבעות נִפְלוּ עלינו (הושע י'). כִּרְתוּ עצה (ירמי' ו'). מִשְׁכוּ וקחו לכם צאן (שמות י"ב). והמ"ם מעומדת בגעיא. וכן נִדְרוּ ושלמו (תלים ע"ו). או בקמץ חטף חָרְבִי מאוד (ירמי' ב'). מָשְׁכוּ אותה וכל המוניה (יחזקאל ל"ב). ושדדו את בני קדם (ירמי' מ"ט). ואם בהפסק בחולם. גם לי גם לך לא יהיה גְזוֹרוּ (מ"א ג'). איש גלוליו לכו עֲבֹדוּ (יחזקאל כ'). את ה' הגדול והנורא זְכוֹרוּ (נחמי' ד'). ובא ג"כ בטרחא שגם הוא יש לו במקומות מנהג הפסק. כמו עמדו עֲמֹדוּ ואין מפנה (נחום ב'). או בקמץ גדול בהפסק אשר הם מגזרת פָּעַל בפתח. והתמהו תְּמָהוּ (חבקוק א'). החרשים שְׁמָעוּ (ישעי' מ"ב). וכן בזקף הקבצו כלכם וּשְׁמָעוּ (ישעי' מ"ח). ובא גם כן בטרחא אם תבעיון בְּעָיוּ (ישעי' כ"א). ובא כלת ומכחכם שִׁחֲדוּ בעדי (איוב ו'). בחירק אע"פ שהחי"ת גרונית אבל נמשך בטעם להרחיב על החי"ת:

והשתים ועשרים בת ארבע אותיות עם היוד הנוספת להורות על יחידה נמצאת המצווה על הפעלה ההיא והנמשל

פִּעֲלִי הפ"א בפתח והעי"ן בשו"א ופתח ואם עין הפעל איננה גרונית תנקד הפ"א בחירק כמו לִבְשִׁי בגדי תפארתך ישעי' נ"ב). שִׁכְבִי עד הבקר (רות ג'). ובא מעמד [א] בגעיא לִקְחִי נא לי פת לחם בידך (מ"א י"ז). או בסגו"ל הפ"א חֶשְׂפִּי שובל (ישעי' מ"ז). ובא בסגו"ל הפ"א והעין בקמץ חטף והיא גרונית וֶאֱחֳזִי בה (רות ג'). או בקמץ חטף הפ"א לכי את וּמָלְכִי עלינו (שופטים ט'). [ב] ובהעמדה גילי וּשְׂמָחִי (יואל ב'). בזקף. האומר לצולה חָרָבִי (ישעי' מ"ד). באתנח. עלי הלבנון וּצְעָקִי בזקף (ירמי' כ"ב). והפ"א בשניהם בקמץ חטף לתפארת. והעין בקמץ רחב מפני ההעמדה ובא ג"כ בזקף והעי"ן בחולם כתיים קומי עֲבוֹרִי (ישעי' כ"ג). לגזרת פָּעוֹל. תהפך לקמץ חטף בעין הפעל במלת קָסֳמִי נא לי באוב. לתפארת המלה:

והשליש ועשרים בת חמש אותיות עם הנון וההא נוספת להורות על רבות נמצאות המצוות על הפעולה והנמשל

פעולנה

והשתים ועשרים (א) הוא כעין מתג: (ב) ר"ל בהפסק: (ג) פי הקמץ מוסכת עמה כמו נסתר:

והארבע

פְּעֻלָּנָה הפא בשו"א והעי"ן בפתח ונון הרבות קמוצה כמו כי שמענה נשים דבר ה׳ (ירמי׳ ט׳). צעקנה בנות רבה (ירמי׳ מ"ט). או פְּעֻלְנָה חפ"א בשו"א והעין בחולם. הגֹרְנָה שקים ספֹדנה (ירמי׳ מ"ט). ופעמים תעלם הה"א במכתב (ג) ותשאר במבטא קְרָאןָ לי מרא (רות א׳). ומצאנוהו בתוספת נון לבדה קְרֶאןָ לו (שמות ב׳). ובא הקוף בחירק בהתמעט התנועות כמו פִּקְדוּ פִּקְדִי⁰) וכן בתוספת נון לבדה שְׁמַעַן קולי (ראשית ד׳). גם בתוספת ה"א לבדה רְגָזָה בוטחות (ישעי׳ ל"ב). ויש אומרים כי רגזה מקור בתוספת ה"א. וכן פְּשׁוֹטָה ועורה וחגורה (ישעי׳ ל"ב). ומצאנוהו בלשון זכרים חִרְדוּ שאננות (שם). ובא כן כי ענינו על העם שבתוך הערים השאננות:

⁰) ה"א זה לבדו נמצא בפלמים ככ"ל:

והארבע ועשרים בת ארבע אותיות עם תוספת אלף בתחלתה להורות על יחיד מדבר בעדו או יחידה מדברת בעדה שפעלתם לזמן עתיד והנמשל אֶפְעֹל והנח שבין העין והלמ"ד פעם יכתב ופעם לא יכתב והאלף הנוספת בסגול והעין בחולם. ובמקף ובסמוך למלה זעירא או למלה שהיא מלעיל בקמץ חטף אֶשְׁמָר־לָךְ חסדי (תלי׳ פ"ט). הן עבדי אֶתְמָךְ־בּוֹ (ישעי׳ מ"ב). ושאר הנוספות זולתי האלף הם בחיריק והיתה האלף לבדה בסגול שלא להתערב עם יוד. או⁰) אֶפְעַל העין בפתח ויש פעלים ימצאו מיוחדים עתידיהם בחולם. כמו יִשְׁמֹר יִזְכֹּר יַעֲבֹר יִמְשֹׁךְ והומיהם. ויש בפתח כמו יִשְׁכַּב יִרְכַּב יִרְפַּד יִרְבַּץ יִגְדַּל ודומיהם. ויש פעלים ימצאו בהם שני הפנים כמו מה תִּפְעָל־בּוֹ (איוב ל"ה). שהוא בקמץ חטף מקום החולם מפני המקף. ובפתח אף יִפְעַל אל (ישעי׳ מ"ד). וכן וַיִּשְׁבֹּת המן (יהושע ה׳). למה תִשְׁבַּת המלאכה (נחמי׳ ו׳). כי לא אֶחְפֹּץ (יחזקאל י"ח). ודרכי יֶחְפַּץ (תלים ל"ז). פן יִטְרֹף (שם ז׳). זאב יִטְרָף (ראשית מ"ט). יִדֹּד במך (נחו׳ ג׳). וַתִּדַּד שנתי (ראשי׳ ל"א

⁰) ה"א׳ ויותר נכון לומר שהיא גרונית:

והארבע ועשרים (א) ר"ל שדרך הלשון הוא שנתחלף החולם בקמץ חטף כאשר יתרבה התיבה בתנועות. להקל על הלשון ובא שלא כמנהג שו"א תמורת החולם, בהתחבר המלה לכנוים. רק במקומות מעוטים באה בהם הקמץ חטף כמשפט: (ב) ר"ל בעתיד אשר אותיות אית"ן משתמשים בראש המלה: (ג) והוא נקרא אצלינו סגול. והה"א במלת ואקראה נוספה והיה ראוי ואקרא לך ועם הה"א וְאֶקְרָאֶה בקמץ

לפני

ל"א). ובאשת נעריך אל יבגד (מלאכי ב'). מדוע נבגד איש באחיו (שם). אם ישך הנחש (קהלת י'). כנחש ישך (משלי כ"ג). טוב אשר לא תדור (קהלת ה'). וידר ישראל נדר (מדבר כ"א). ואשר למד"יהם גרונית. ידא פתח לעולם להקל כמו ישמע ישלח יגבה. ודומיהם. וגם אשר עיניהם גרונית יהיו פתח ברוב ויבואו מהם בחולם כמו ומה אזעם (במדב' כ"ג). וינהם עליו (ישעי' ה'). ואשר הם בפתח אם בהפסק העין בקמץ גבן בשלשלת כי יש לה משפט הפסק וישחט ויקח משה מדמו (ויקרא ח'). ובאו מהם בהפסק בפתח*] אלהי תהלתי אל תחרש (תלים ק"ט). ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאשה עמה ויאכל (ראשי' ג').*] וכן כל ויאמר ויאכל וכן כל ויאמר ויאכל פתח באתנח וסוף פסוק וכל וילך וכל וירד. ראית ה' אל תחרש (תהלים ל"ה). וירם תולעים ויבאש (שמו' י"ו). וכן תחת דוד אביו ויצלח (ד"ה א' ד"ע). וגם באו מהם קמוצים זולתי הפסק אם אצדק פי ירשיעני (איוב ט'). השומע ישמע (יחזקאל ג'). הקשבתי ואשמע (ירמי' ח'). ובאזניו ישמע (ישעי' ו'). או בן יגח (שמות כ"א). וה' מציון ישאג (יואל ד'). שאג ישאג (ירמי' כ"ה). ואם לא יגאל הגידה לי (רות ד') כי תאנה לא תפרח (חבקוק ג'). ותחנף את הארץ (ירמי' ג'). איזה יכשר (קהלת י"א). כמה נר רשעים ידעך (איוב כ"א). בבל קדש לא תגע (ויקרא ויישן ויחלום (בראשית מ"א). היצלח הימלט (יחזקאל י"ז). כתנת בד קדש ילבש (ויקרא י"ו). שם ירעה עגל ושם ירבץ (ישעי' כ"ז). ויקרם עליהם עור מלמעלה (יחזקאל ל"ז). וישחט ויקח משה את הדם (ויקרא ח'). ויש זקפין קמצין כמו ויבעט (דברי' ל"ה). יראה ישבע (ישעי' כ"ג). ולא ישבע (חבקוק ב'). כמוני יברח (נחמי' ו'). עד אשר ארע (ש"א כ"ב). נקם אקח (ישעי' מ"ז). ואותך אקח (מ"א י"א). בשנה אפרים יקח (הושע י'). את בניכם יקח (ש"א ח'). ותרבית לא לקח (יחזקאל י"ד). בשקל הקדש תקח (מדבר ג'). ומהם עוד תקח (יחזקאל ה'). כי מדי דברי אזעק (ירמי' כ'). רק כל הממלכה לא אקרע (מ"א י"א). עליך לא יצלח (ישעי' כ"ד). ומתחתיו יצמח. (זכרי' ו'). לבי למואב יזעק (ישעי' ט"ו). או אשר ישחט (ויקרא י"ז) אל אשתו לא תקרב (שם י"ח). שדך לא תזרע ((שם כ"ה). חק לא נזרע

*] א"א כן בכל ספר פתוחי' בא"ס על פי המסורת וקראו לכן פתחין דספרא:

*] א"א ק"ל כי לא נמצא ויאכל בא"ס רק זה לבדו אחר הביא ואיך אומר וכן כל ויאכל וצ"ע:

(שם), בארצם לא תנחל (במדבר י"ח). ובו תדבק (דברי' י'). מפחד לבבך אשר תפחד (דברים כ"ח). במקום אשר יבחר (שם י"ז). טוב יגאל (רות ג') זאב יטרף (בראשית מ"ט). את ראשו לא יפרע (ויקרא כ"א). במה ישכב (שמו' ך"ב). קרבתי צדקתי לא תרחק (ישעי' מ"ו). עתה תצמח (שם מ"ג). ובחיקו תשכב (ש"ב י"ב). וגם למליך אשאב (בראשי' כ"ד). בן יקראו ולא אשמע (זכרי' ז'). ויקשב ה' וישמע (מלאכי ג'). ואלהים זולתי לא תדע (הושע י"ג). הקונה אל ישמח (יחזקאל י"ז). מקולם לא יחת (ישעי' ל"א). ובשנת בצורת לא ידאג (ירמי' י"ז). ולאום מלאום יאמץ (בראשי' ך"ה)' גרשו יבש תיבש (זכרי' י"א). כי הוא ישאג ויחרדו בנים מים (הושע י"א). בשופר יתקע (זכרי' ט'). וזרעך גוים יירש ומפניהם אל תחת (יחזקאל ל'). כי השקט לא יוכל (ישעי' נ"ז). תפתה וגם תוכל (מ"א כ"ב). מדוד לדוד תחרב (ישעי' ל"ד).*) הוא לכל מבצר ישחק (חבקוק א'). על סוס לא נרכב (הושע י"ד). ועל קל נרכב (ישעי' ל'). האומרים תחנף (מיכה ד'). והחדל יחדל (יחז' ג'). ופעמים רבות תבוא בתוספת ה"א כמו אשמרה דרכי (תלי' ל"ט) ואשלחה להגיד לאדוני (בראשית ל"ב). והעין בשו"א ויש שהם בקמץ והם מגזרת פעל בחולם וכשנוספה הה"א הוסב החולם לקמץ חטף כמשפט. ובאו הרוב בשוא להקל והמעט מהם בקמץ חטף כמו אשקטה ואביטה (ישעי' י"ח). ואשקלה להם את הכסף (עזרא ח'). אפשעה בה (ישעי' כ"ז). אשקה לאבי ולאמי (מ"א י"ט). ובמקצת ספרים ואשמעה אחד קדוש מדבר (דניאל ח'). בקמץ חטף וכן כתבו הנגיד [א] וכן עשו בהתחברם עם הכנוים העין בשו"א אשר הם לגזרת יפעול בחולם שהיה משפטם בקמץ חטף. כמו שבאו בקמץ חטף מעוטים מהם. באותי ואסרם (הושע י'). הוא יהדפם מפניכם (יהושע כ"ג). ואצרנה עקב (תלי' קי"ט). אשר פי ה' יקבנו (ישעי' ס"ב). וכן דם ירדפך (יחזקאל ל"ה). לקריאת בן אשר אבל לקריאת בן נפתלי בשוא ופתח. וכן באו בעתידי בנין הדגש עי"ן הפעל בקמץ חטף בתוספת ה"א ובכנוי. אף על פי שאין המנהג לבוא בבנין הדגש [ב] האית"ן ממנו בחולם באו אלה בקמץ חטף. ואלקטה בשבלים (רות ב'). אלקטה נא ואספתי בעמרים (שם). וכן עם הכנוי ובמתגה יתארהו

*) א"א ובמסורה גדולה ה"ב דכל חד וחד זקפין בקמץ. ועיין בהגה במלת פעל לפעיל. וגם כאן הוסיף הרנה על הא"ב הנ"ל ותמה אני למה לא הביאום בעלי המסור' וצ"ע:

ישעי'

(ישעי׳ מ״ד). ובהעמדה העי״ן בחולם. ואני בה׳ אֶעֱלֹזָה (חבקוק ג׳). אעופה ואשכנה (תלים נ״ה). נחפשה דרכינו ונחקרה (איכה ג׳). ואשר הם לגזרת אֶפְעַל בפתח. בהעמדה בקמץ כאו נשתחוה ונכרעה (תלים צ״ה). אזכרה אלהים ואהמיה (שם ע״ז). יהדו למשפט נקרבה (ישעי׳ מ״א). ובא [ג] פתח קטן תחת קמץ גדול במלת ואקראה לך (ש״א כ״ח). וכן ידשנה סלה (תלי׳ ד׳). ולפי שיצאו אלה על משקל נחי למד [ד] שהם בסגול יצאו אלו כמו כן בסגול ומצאנו נון נוספת בסופה כי משם אֶתְקֶנְךָּ (ירמי׳ כ״ב). משפטו אנתקנך. הנון הראשונה נבלעת ברגש והנון אחרונה נוספת ואמרו כי כן מנהג הלשון להוסיף נון באת־ונה עד שהבליעוה בדגש בכף הכנוי כשיבא בהפסק כמו אשר [ה] אראך (בראשית י״ב). ויחנך (מדבר כ״ה).

והחמש ועשרים בת ארבע אותיות בתוספת יוד בתחלה להורות על יחיד נסתר שפעולתו לזמן עתיד והנמשל יִפְעֹל בחולם או יִפְעַל בפתח. וכשהוא בחולם ותסמך המלה במקף על מלה זעירא או על מלה שהיא מלעיל תחטף העין בקמץ חטף במקום החולם. כמו ומלך עז יִמְשָׁל־בָּם (ישעי׳ י״ט). לבו יִקְבָּץ און לו (תהלים מ״א). איש אחד מכם יִרְדָּף־אָלֶף (יהושע כ״ג). יִתְמָךְ־דְּבָרַי לבך (משלי ד׳). הן לצדק יִמְלָךְ־מֶלֶךְ (ישעי׳ ל״ב). ונשאר החולם עם המקף במלת כי יִגְנֹב־איש [ו] ובא כן מפני המאריך שנשתתף עמו וכן יבוא עם המקף בחולם כשהמלה איננה זעירא ולא מלעיל [ז] כמו יְגֻבַּל־אותו (יהושע י״ח). אבל יִתְמָךְ־דְּבָרַי לבך (משלי ד׳). בא בקמץ לפי שהיו״ד מעומדת בגעיא. ומצאנו נון

נוספת

לפני הה״א. וכן ידשנה הה״א נוספת והראוי ידשן : (ד) ר״ל נחי למ״ד ה״א שבאה בהם סגו״ל לפני הה״א. ובעבור שבאה באלה ה״א באחרונה לכך בא סגול לפניה. (ה) כאלו כתוב אראנך בנו״ן נוספת. (ו) הטעם שנשתנה החולם לק״ח במקף משום שמכח המקף באה הנגינה בתיבה האחרונה ואם תשאר החולם יהיה נח נראה אחר ת״ג בלא נגינה (וזה לא יתכן כי בעבור שצריכין לדבר הנח נראה יקרא ע״י מהירות הלשון שלא נמשך הנח נסתר הנמשכת מן הת״ג כראוי ותתהפך הת״ג לת״ק אבל כאשר תהיה בה נגינה אז ע״כ נמשך התנועה בעבור הנגינה ובספרי שפה ברורה הארכתי בזה) אבל אם תהיה מאריך (הנקרא מתג) אז נמשכת התנועה ע״י המתג ויתכן להיות נח נראה גם אחר הת״ג. (ז) ר״ל הטעם בזה משום שכפי משפט הלשון צריך להיות מתג בבי״ת ממלת יגבל להיותו התנועה השלישית ממקום הנגינה (כי זה הוא מקום המתג) אבל במלת יתמך שבא מתג ביו״ד ולא רצו לשום ג״כ מתג במ״ס ולכן נשתנה החולם לק״ח :

נוספת בסופה חק עולם ולא יַעַבְרֶנְהוּ (ירמי׳ ה׳). כל היום יְבָרְכֶנְהוּ (תלי׳ מ״ב)׃ זבח תודה יְכַבְּדָנְנִי (תלים נ׳). יְסֹבְבֶנְהוּ יבונגהו יצרנהו (דברים לב).

ותבא בתוספות ה״א כמו ימהר יָחִישָׁה מעשהו (ישעי׳ ה׳).

והשש ועשרים בת ארבע אותיות בתוספת ת״ו בתחלה להורות על יחיד נמצא שפעולתו לזמן עתיד והנמשל תִּפְעַל בפתח או תִּפְעֹל בחולם. ובמקף בקמץ חטף אם חטאת מה תִּפְעָל-בּוֹ (איוב לה) וְתִכָּרֶת-לָךְ מהם (ישעי׳ י״ז). וגם חמת תִּגְבַּל בה (זכריה פ׳). ופעמים בתוספת ה״א ותקרב וְתָבוֹאָה (ישעי׳ ה׳). וַתַּעְגְּבָה על פלגשיהם (יחזקאל כ״ג). וַתַּעְגְּבָה עליהם (יחזקאל כ״ג). חכמות בחוץ תָּרֹנָּה (משלי א׳). אלה התי״ו לנקבה ובתי״ו לזכר תָּעֻפָה כבקר תהיה (איוב י״א).

והשבע ועשרים בת ארבע אותיות עם תוספת נון בתחלה להורות על רבים או רבות מדברים בעדם. שפעולתם לזמן עתיד והנמשל נִפְעַל בפתח או נפעל בחולם ובמקף בקמץ חטף כי תאמרו מה נִרְדָּף-לוֹ (איוב י״ט). ופעמים רבות בתוספת ה״א:

והשמנה ועשרים בת חמש אותיות עם תוספת יו״ד בתחלה וא״ו בסופה להורות על רבים נסתרים שפעלתם לזמן עתיד ופעמים רבות בתוספת נון בסופה והמשל יִפְעֲלוּ. ואם בהפסק אשר הם לגזרת יִפְעַל יהיו בחולם ומלעיל. ובאו זולתי הפסק בחולם אבל הם בהעמדת טעם. ובעד השלח יִפֹּלוּ (יואל ב׳). וגם את הגוי אשר יַעֲבֹדוּ (בראשי׳ ט״ו). ובגדיכם לא תִפְרֹמוּ (ויקרא י׳). ואת מצותיו תִּשְׁמֹרוּ (דברי׳ י״ג). כלם מלעיל. אבל כשנוספה בהם נון קריאתם מלרע. עיניך בשדה אשר יִקְצֹרוּן (רות ב׳). ואת אשריו תְּכָרֵתוּן (שמות ל״ד). יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן (תלי׳ כ״ח). ובא העין בשו״א בהפסק עמים תחתיך יִפְּלוּ (תלים מ״ה). ובא שורק תחת חולם*] במלת יִשְׁפּוּטוּ הם (שמות י״ח). והוא מלרע, אשר לגזרת לגזרת יִפְעַל בפתח. בהפסק בקמץ וכן בזקף. ואם באחת יִתָּקְעוּ (מדבר י׳). ואת הארץ תִּסְחָרוּ (בראשית מ״ב). למטה אבותיו תִּשְׁלָחוּ (מדבר י״ג). ובאו זולתי הפסק קמוצים אבל הם בהעמדת טעם. כל שולליה יִשְׂבָּעוּ (ירמי׳ כ׳). חרדות יִלְבָּשׁוּ (יחזקאל כ״ו). והיה טרם יִקְרָאוּ (ישעי׳ כ״ה). לא ירעבו ולא יִצְמָאוּ (ישעי׳ מ״ט). ראשיכם

*] איננו בהפסק ואין מקום לחולם כאן וכן תעבורי המסורה אבל הנראה כי הוא משקל בפ״ע ולא ישתנה השורק לעולם. יבא״ד.

אל

אל תִּפְרְעוּ (ויקרא י׳). המה את ערלים ישכבוּ (יחז׳ ל״ב). אבל ישליו אהלים (איוב י״ב). שבא בקמץ בלא העמדת טעם הוא להקל על קריאת היוד. וכן חסיו בו (דברים ל״ב). בך חסיה נפשי (תלים נ״ז). וכלם קריאתם מלעיל. אבל כשנוספה בהם נון קריאתם מלרע. והמה טרם ישכבון (יהושע ב׳). אליו תשמעון (דברים י״ח). וכן בלא הפסק אם תבעיון בעיו (ישעי׳ כ״א). אשר ישאלון בניכם (יהושע ד׳). תאהבון ריק (תלים ד׳). ובאו קמוצים מפני אות גרון ובצירי בהפסק לגזרת פָּעֵל. צירים והבלים יאחזון (ישעי׳ י״ג). וכן מבלי תוספת נון כבוד מלכותך יאמרו (תלי׳ קמ״ה) צו לעם ויאכלו (מ״ב ד׳). ובאו מהם בהפסק פתוחים קוצים כסוחים באש יצתו (ישעי׳ ל״ג). אחד באחד יגשו*) (איוב מ״א). *) בספר״ד בקמץ יבא״ר.

והתשע ועשרים בת חמש אותיות בתוספת תי״ו בתחילה ווא״ו בסיפה להורות על רבים נמצאים שפעלתם לזמן עתיד. ופעמים רבים בתוספת נון בסופה והנמשל תִּפְעֲלוּ ואם בהפסק תִּפְעָלוּ או תִּפְעֹלוּ כמו שכתבנו:

והשלשים בת ארבע אותיות בתוספת תי״ו בתחלתה להורות על יחידה נסתרת שפעלתה לזמן עתיד והנמשל תִּפְעַל או תִּפְעֹל ובא שורק תחת חולם במלת ושפתי חכמים תשמורם (משלי י״ד). שהיה ראוי עם הבנוי קמץ חטף כמו שכתבנו שיבואו עם הבנוים פעמים בקמץ חטף מקום החולם ובא השורק במקומו. ומצאנו נון נוספת בסופה תברכני נפשך (ראשית כ״ז). הנון הנכתב סימן המדבר והנוסף נבלע בדגש או יהי׳ מבלי תוספת והדגש לתפארת הקריאה והוא הנכון:

והשלשים ואחת בת חמש אותיות בתוספת תי״ו בתחלתה ויו״ד בסופה להורות על יחידה נמצאת שפעלתה לזמן עתיד והנמשל תִּפְעֲלִי. ובא מפואר בקמץ חטף. ותשחדי אותם (יחזקאל י״ו). ואם בהפסק תִּפְעָלִי בחולם ומלעיל כמו אל תחשבי (ישעי׳ כ״ד). איך תשקטי (ירמי׳ מ״ז). ובא שורק תחת חולם במלת לא תעבורי מזה (רות ב׳). והוא מלרע ואשר הם לגזרת יִפְעַל בהפסק קמוצים ומלעיל. בעדי תלבשי (ישעי׳ מ״ט). ולתימן אל תכלאי (שם מ״ג). כי בשת עלומיך תשכחי (שם נ״ד). ומצאנו נון נוספת בסופה וכה תדבקין עם נערותי (רות ב׳). את אשר תעשין (רות ג׳). וכן ולאשה מה תחילין (ישעיה מ״ה).

והשלשים

והשלשים ושתים. בת שש אותיות עם תוספת תי"ו בתחלתה ונון וה"א בסופה להורות על נמצאות או על נסתרות שפעולתן לזמן עתיד והנמשל תִּפְעַלְנָה בחולם או תִּפְעַלְנָה בפתח. ובא מלת וַתִּגְבַּהֶינָה (יחז' טז) שלא כמנהג שהראוי וַתִּגְבַּהְנָה ושניהם נכונים בלשון כמו וַתְּבֹאנָה (ראשי' מ"א) ותבֹאינָה (ירמי' ט) [א] ויוד ותגבהינה ותבאינה נוספת למשך וכן יו"ד תְּסֻבֶּינָה (בראשית ל"ו). ואם בהפסק תִּפְעַלְנָה בקמץ ובאו מהם בפתח ואזני שומעים תִּקְשַׁבְנָה (ישעי' ל"ב). אזניהם תֶּחֱרַשְׁנָה (מיכה ז'). ועיני גבוהים תִּשְׁפַּלְנָה (ישעי' ה'). ובנותיה באש תִּצַּתְנָה (ירמיה מ"ט) ועצמותיהם כדשא תִּפְרַחְנָה (ישעי' ס"ו). שלש הנה לא תִשְׂבַּעְנָה (משלי ל'). בדי שאול תֵּרַדְנָה (איוב ס"ו). והנה בשבי תֵּלַכְנָה (יחזקאל ל'). ופעמים לא תכתב הה"א כי כן תִּלְבַּשְׁןָ *] בנות המלך הבתולות מעילים (ש"ב י"ג). וַתַּהֲרֶיןָ שתי בנות לוט (ראשי' י"ד). ובא בדגש הנון בנון ה"א הנקבה הפעולה. עיני תִּרְאֶינָּה בה (מיכה ז'). אולי בא כן לפאר המלה מפני חטיפתה של מלה זעירא אשר בצדה [ב] אבל. בנות הגוים תְּקוֹנֵנָּה אותה (יחזקאל ל"ב) שהביא בעל המסורת אינו כן לפי דרך הדקדוק. כי דגש נון תקוננה להסרון נון הכפולה בּוִיקוֹנֵן ירמיה (ד"ה א' ל"ה). ונון הכתובה היא נון הרבות [ג] ומצאנוה ביו"ד בתחלתה *] ונון וה"א בסופה וַיְּשַׁרְנָה הפרות (ש"א ו'). וַיֵּחַמְנָה *] בבואן לשתות (ראשי' ל'). מגוי יַעֲמֹדְנָה (דניאל ח'). [ד] גם מצאנוה כמו רבים נסתרים, וכמו נמצאים, כנסתרים יִתְּנוּ יקר לבעליהן (אסתר א'). אם יצאו בנות שילה (שופטי'

*] א"א זה לבדו בא כן מן השלמים אבל מן שאינן שלמים נמצאים הרבה כמו והאבנים תהיין ותהיין הילדים ותגשן השפחות ודומיהם:

*] ויתכן כי רק בנחפ"י בא כן ובמלת יעמודנה היו"ד ממלת מגוי שלפניו גורס. יבא"ר.

*] א"א ובעלי המסורה קראו לאלה השלשה מלות אנדרוגינוס.

כ"א

והשלשים ושתים (א) ר"ל הסגול שלפני היו"ד מוסכת היוד עמה אף שהסכנו"ל ת"ק היא מ"מ בעבור שבאה הנגינה באלה יומשכו כאלו יהיו ת"ג כי כל תנועה שיש בה נגינה דינה כת"ג. (ב) ר"ל כי שם השורש קנן והיה מן הראוי תְּקוֹנֵנְנָה בשלש נונין שתים לשרש ואחת לנקבה ונחסרה אחת מהן ובאה דגש המורתה (ג) והוא מורכב כי היו"ד מורה על הזכר. ונה בסוף מורה על נקבה ויש באלה ודומיהן דרש. (ד) וזה ראויה באלה תִּתֵּנָּה. תֵּצֶאנָה:

ויש

כ"א). ובנמצאים וַתִּקְרְבִי עצמות עצם אל עצמו (יחזקאל ל"ז). ואלמנותיך עלי תִּבְטָחוּ (ירמי' מ"ט).

עד הנה נשלמו אבני הטור הזה ל"ב.

ויש פעלים אשר לא ימצאו מהם כי אם עשרים ושמנה [א] כי יחסרו מהם הפעולים והם הפעלים העומדים בעבור כי הם עומדים בעצמם לא תצא פעולתם אל אחר והם הפועלים והפעולים. לא תאמר כן עָמַד עָמוּד ולא כן הָלַךְ הָלוּךְ ולא מן יָשַׁב יָשׁוּב ולא מן נָפַל נָפוּל אבל כשתאמר עומד הוא הפעיל והוא הפועל ואין צריך לומר עָמוּד וכן כלם:

ויש פעלים שתאמר בהם הפועל או הפעול [א] איזה מהם שתרצה כמו שתאמר שׁוֹכֵן שׁוֹכְנִים או תאמר שָׁכוּן שכונים כמו הַשְּׁכוּנֵי באהלים (שופטים ה'). להיות השכוני תואר במקום פועל ופעול. בפלם שְׁבֻעֵי שבועות להם (יחזקאל כ"א). וכן כי בך בָּטוּחַ (ישעי' כ"ו). נאמר שהוא תואר וכן בָּרוּךְ ה' (ראשית ט'). הוא תואר [ב] כי לא מצאנו מן הקל מזה הענין וכן רב ועצום (שמות א'). תואר [ג] כי הקל ממנו פועל עומד:

ויש פעלים שתאמר כל הבנין מהם ולא תאמר מהם [ד] לא פועל ולא פעול כי יבא שם התואר מהם במקום פועל ופעול כמו קָרוֹב וְרָחוֹק ולא תאמר רוֹחֵק ולא רָחוּק ולא קוֹרֵב ולא קָרוּב. וכן קָטֹן גִּבּוֹר חָזָק חָכָם סָכָל רָשָׁע צַדִּיק. לא תאמר מהם קוטֵן וקָטוּן ולא גּוֹבֵר ולא גָּבוּר ולא חוֹכֵם ולא חָכוּם. ומן יכול לא מצאנו לא פועל ולא פעול ולא תואר במקרא. אבל במשנה מצאנו התואר יָכוֹל יְכוֹלִים יְכוֹלָה יְכוֹלוֹת וכן אמרו היה רָכוּב על החמור (חגיגה פ' אין דורשין). היה תָּפוּשׂ נר חנוכה ועומד (שבת

פ'

ויש. (א) כבר בארתי ענין פועל יוצא וענין פועל עומד לעיל בסימן המתחיל והחמישית סימן ו"ו ובעבור שבפועל עומד יצא הפעולה אל הפועל עצמו א"כ הפועל הוא ג"כ הפעול. ולכך יחסרו הפעולים ממין הזה:

ויש פעלים. (א) כי בעבור היותו שניהם הפועל והפעול יתכן ג"כ לקרותו בשניהם. (אמנם בכל זאת נחשבו אלה ודומיהם לזרים היוצאים מן הכלל בעבור שעפ"י הרוב לא נמצאו. (ב) כי מצאנו נכרעה ונברכה והדומה לו והוא לשון כריעה והשתחויה לא לשון ברכה. וכל לשון ברכה לא מצאנו רק בבנין פעל הדגש. (ג) ר"ל מה שמצאנו מהם בבנין הקל הם פעלים עומדים. (ד) והם פעלים אשר לא ע"י מעשה הם באים

רק

פ׳ במה מדליקין). ובמקרא לא מצאנו כי אם רוכב והם ישתמשו בשני הפנים והאחד יספיק או רוכב או רכוב. אבל רוכב ורכוב אין בהם יוצא פעולה אל אחר כי הוא פועל עומד. ופירוש סוס ורוכבו (שמות ט״ו) [ה] רוכב בו או עליו ופירוש השם עבים רכובו (תלים ק״ד) כמו מרכבו:

וסבת הטור הזה [א] שהוא בנין הקל פעמים שהוא עומד בעצמו ופעמים שהוא יוצא לזולתו. וכאשר יהיה עומד הטור הזה שהוא בנין הקל כמו עמד הלך וחביריהם שהם פעלים עומדים תוציא פעל הדגש או הפעיל מהם לשני ותאמר מן עמד העמיד יוצא לשני כמו והעמיד את הבהמה (ויקרא כ״ז). ומן הלך הלך כמו ערום הלכו בלי לבוש (איוב כ״ד). וכאשר יהיה בנין הקל יוצא כמו אבל פעל וחביריהם שהם פועלים יוצאים תוציא פעל הדגש או הפעיל מהם גם לשלישי תאמר ראובן האכיל את שמעון לחם והוא יוצא לשלישי כי הנה ראובן מאכיל ושמעון אוכל והלחם אכול. הנה מקרה האכילה יוצא אל שלשה. ואם ימצא פועל יוצא בקל או בדגש או [ב] בנוסף והם [ג] יוצאים לפעולה אחת. הדגוש או הנוסף מורים על רוב הפעולה כמו הנני גורש מפניך (שמות ל״ד). מן הקל לא אגרשנו מפניך מן הכבד וכן הדומים לו ובמקומות מעוטים ימצאו בנין פעל הדגש ובנין הפעיל פעלים עומדים. וכשהם עומדים באים לחזק הפעולה לפיכך באו בזה הבנין. וזה ההפרש בין בנין הקל עומד ובין בנין פעל או הפעיל עומד כמו ושער שהור צמח בו (ויקרא כ״ג). שהוא עומד מן הקל וכן ושערך צמח (יחזקאל י״ו). כן הדגש עומד אלה שזה מורה על רוב הצמיחה ועל מהירתה לפיכך נשתמשו בו בבנין הדגש. וכן אדמו עצם מפנינים (איכה ד׳). קל עומד וכן אם יאדימו כתולע (ישעי׳ א׳).

הפעיל

רק שהענין ההוא נמצא בזמן מן הזמנים באחד מן הגופים ע״י מקרה אשר קרה לו כמו שהראה באלה שהביא המחבר. (ה) כי אלו היה זה כמו אחר פעלים היינו מפרשים רוכבו. רוכב אותו:

וסבת (א) ר״ל הוראת הבנין הזה הוא לפעמים על פעל עומד ולפעמים על פועל יוצא ואותם השרשים העומדים בבנין הקל. יהיו יוצאים עפ״י הרוב בפעל הדגש ובהפעיל כאשר מבאר המחבר והולך: (ב: ר״ל ההפעיל. ונקרא נוסף באשר שנוספה ה״א בראש השורש: (ג) ר״ל אם הפעל שהוא עומד בקל מצאנו לפי הוראות הענין שהוא עומד ג״כ בפעל הדגש ובהפעיל וכן היוצא לשני בקל יוצא לשני גם בשני הבנינים אז אין הבדל בין הקל והכבד רק שהנמצא בקל מורה על קלות הענין והנמצא בבניני׳ הכבדים מורה על

הפעיל עומד אלא שזה יותר אדום וכאשר תמצאם עומדים אעפ"י שלא תמצאם יוצאים ותרצה לבנות מהם פועל יוצא תעשה. כמו לא הֵקִיץ הנער (מ"א ד"ד). הָקִיצוּ ורננו (ישעי' כ"ו). שהם פעלים עומדים. אעפ"י שלא מצאנום יוצא ותרצה לומר פלוני העיר פלוני משנתו תאמר הֱקִיצוֹ על כן צדקו האומרים בתפלתם הבקיץ נרדמים ולא צדקו התופשים עליהם וכן אמר חכם גדול בשמוש הלשון בפיוטו הֱקִיצוֹנִי רעיוני ואישוני נרדמים. ואדוני אבי ע"ה תפש עליו ואמר כי לא יתכן שנעשה אותו פועל יוצא אחר שלא מצאנוהו בכל המקרא כי אם עומד ואם תאמר [ד] אם נצטרך להעבירו לְפָעִיל איך נעשה נאמר הֱעִירוֹ. ונאמר בלשון אחד היוצא ובלשון אחר העומד ודומה לו לשון שָׁתָה וְהִשְׁקָה שלא תאמר הִשְׁתַּנִי מן שתה ולא שָׁקִיתִי מן השקה. אלא בלשון אחד הוא השותה ובלשון אחד הוא המשקה. ואני אומר אעפ"י שהזק אדוני אבי ע"ה טענת התפישה איננה טענה. ואינו דומה ללשון שתה והשקה כי לא מצאנו [ה] הִשְׁתָּה ולא מצאנו שָׁקָה במקרא בשום ענין לא עומד ולא יוצא אבל הקיץ אחר שמצאנוהו עומד נעשה אותו יוצא ויהיה בנין אחד עומד ויוצא אם נצטרך כי אין בנין זולתו לעשותו. וכן ושערך צִמֵּחַ (יחזק' י"ו). שהוא פועל עומד אם נצטרך לעשותו יוצא נעשהו. ואל יטען הטוען אחר שמצאנוהו עומד איך נעשהו יוצא ויהיה בנין אחד עומד ויוצא. הנה הראינו לו רבים בבנין אחד עומד ויוצא כי מצאנו בבנין הקל עומד ויוצא כמו הַצּוֹמֵחַ לכם מן השדה (שמות מ'). פועל עומד. יער צוֹמֵחַ עצים (קהלת ב') פועל יוצא. וכן אז הָלְמוּ עקבי סוס (שופטים ה') פועל עומד. הֲלָכוּנִי בל ידעתי (משלי ד"ג) יוצא. ובבנין הפעיל. כי כל ישעי וכל חפץ כי לא יַצְמִיחַ (ש"ב ד"ג) עומד. והולידה וְהִצְמִיחָהּ (ישעיה נ"ה) יוצא. וכן רבים אחרים נמצאים זולת אלה וכן בדגש קודר

הלכתי

על כבדות הפעולה: (ד) ר"ל אם נצטרך לדבר מענין הפעולה הזאת מן איש הפועל אותה אל האיש הפעול והיינו פעל יוצא איך נעשה: (ה) ר"ל שלא נמצא השורש שתה בבנין הפעיל ולא השורש שקה בבנין הקל. כי אלו מצאנו השורש שתה בהפעיל עומד אז באמת היינו אומרים ג"כ ממנו פעל יוצא כדקדק שאנו אומרים מן הקיץ. הקיצוני. וכן אלו נמצא השורש שקה בקל יוצא אז נאמר ממנו ג"כ פעל עומד מסברא אבל השתא שנמצא שרש שקה בהפעיל יוצא לא נאמר ממנו העומד מסברא באותו הבנין כי הבנין ההוא אינו מיוחד לפעלי' העומדי'. וכן שתה מצאנו עומד בקל לא נאמרנו מסברא

ליוצא

הַלַּכְתִּי (איוב ל׳) עומד, ערום הָלַכִי בלי לבוש (איוב ד״ד) יוצא. אבל בבנין הקל אם לא מצאנוהו יוצא לא נאמר ממנו יוצא [ו] אחר שנוכל לומר מבנין הדגש או מהנוסף שהם יוצאים ברוב:

ועליו הטור השני נקרא בנין נפעל:

והוא מקבל כח הטור הראשון ומקרהו כאשר תאמר מן שמר ובנביא נִשְׁמָר (הושע י״ב). השם יתברך שמר ישראל על ידי הנביא וישראל היה נשמר. הנה נשמר מקבל מקרה שמר [ז] אבל ועמשא לא נִשְׁמַר (ש״ב ך׳) מקבל המקרה מעצמו ואין לו פועל אחר זולתו כי פירש לא נשמר שהוא לא שמר עצמו מן החרב. והפעלים העומדים לא ימצא מהם בנין נפעל מקבל מקרה בנין הקל. כי בנין הקל מהם המקרה עומד בעצמו ואיננה יוצא מאתו אל זולתו והוא הפועל והוא הפעול אבל כצל בנטותו נֶהֱלָכְתִּי (תלים ק״ט). אל ארץ נוֹשָׁבֶת (שמות י״ו). בערים אשר לא נוֹשָׁבוּ (יחזקאל ד״ו). [ח] אינם מקבלים מקרה בנין הקל. כי אם מבנין הדגוש שהוא יוצא כי נהלכתי מקבל מקרה המהלך אותו לא ההולך כי הוא עצמו ההולך וכן אל ארץ נושבת. בערים אשר לא נושבו מקבלים מקרה הַמְיַשֵּׁב לא היושב כי האדם מישב והארץ נושבת. כי לא תקרא הארץ נושבת בעבור היושבים בה כי אם בעבור המישבים אותה והם הבונים בה בתים ונוטעים בה כרמים ועובדים האדמה ועושים צרכי העיר כי זולת זה לא היה יושבים בעיר. אם כן העיר נושבת בעבור המישבים לא בעבור היושבים. המישבים הם סבת היושבים. וכן נִגַּשׁ יוסף ורחל (בראשית ל״ב) מקבל מקרה המגיש אותו ולא הנוגש כי הוא עצמו הנוגש.

וכן

ליוצא בחוהו הבנין בעבור שהבנין הזה אינו מיוחד ליוצאים. ומבנין לבנין כ״ע מודים שלא נוכל להוציא ולאמר שורש הנמצא בבנין אחד בבנין אחר שלא נמצא השורש ההוא: (ו) והיינו שאפשר שנאמר הענין ההוא בבניינים אחרים אף אם אנו לא מצאנוהו בתנ״ך. אבל אנחנו מסברא ודאי לא נוכל לאומרו בבניינים שלא מצאנוהו וזה כלל גדול בדקדוק. והמחבר קצר בדבר ידוע ומפורסם: (ז) ר״ל שהבנין נפעל נחלק לשני מינים. המין האחד הוא שמורה על הענין שהפעולה נעשה בו כאשר באר המחבר והמין השני הוא פעולה שחוזרת אל הפועל עצמו כמו ועמשא לא נשמר שלא שמר עצמו: (ח) ר״ל שהבנין נפעל אינו מיוחד לבנין הקל בלבד רק הוא משמש ג״כ לבנין הכבד ואם תאמר בפעל הדגש כאומן יִשֵּׁב את העיר תאמר העיר נוֹשְׁבָה

ויהיה

וכן וְנִקְרַב בעל הבית אל האלהים (שמות כ"ב) מקבל מקרה המקריבים אותו והם הדיינים והיה זה בעבור שאינם יכולים לקבל המקרה כמינם שהוא בבנין הקל על כן נשאלים למין אחר שהוא בבנין הדגש או הנוסף ומקבלים מקרהו. וכן נִהְיָה הדבר הזה (מ"א א'). הֲנִהְיָה כדבר הגדול הזה (דברים ד') מקבל מקרה עושה ההויה כי הוא סבת ההויה והנה נהיה כמו היה [ט] אלא שבנהיה נראה בו הפועל וכן וְנַעֲלָה הענן והזוכים להם מבנין נפעל מן הפעלים העומדים לכל אחד. התבונן והמצא כן וכמו שנאמר מפעלים העומדים פעל מבלי נפעל, כן נאמר נפעל מבלי פעל כמו נִשְׁבַּע נשבעת שלא נאמר ממנו שָׁבַע שבעת. וכן נוֹתַר לא נאמר ממנו יָתַר יתרת כי אם נותר נותרת ולדעת רבינו יונה נאמר גם יָתַר יתרת אחר שמצאנו ואת הַיֹּתֵר החרמנו (ש"א ט"ו) ולפי דעתי שהוא תואר או שם הפעל [י] ואעפ"י שהוא שם הפעל ויש לנו לבנות ממנו פעולה אחר שמצאנו בו פעולה אחרת והוא בנין נפעל אין אנו צריכין לפעל הקל אבל במקום שנמצא שם פעל או שם תואר נאמר ממנו פעל הקל אם לא נמצא נפעל כמו מן דָּוֶה נאמר דוה דויתי. ארוה ידוה אחר שמצאנו ממנו השם והתואר. ומלת נִשְׁבַּרְתִּי את לבם הזונה (יחזקאל ו'). אמר שהוא כמו שִׁבַּרְתִּי והוא יוצא. ואיננו נכון שיהיה בנין נפעל יוצא לעולם כי אין לעשות מן הפעול פועל והנכון שהוא עומד כמשפטו. ואת. הוא בענין מן כמו הם יצאו את העיר (שמות מ"ד). ופירושו נשברתי מן לבם הזונה [יא] ובא כענין וַיִּתְעַצֵּב אל לבו (בראשית ו'). וכן לפני לא נוֹצַר אל (ישעי' מ"ג). אמרו שהוא כמו יָצַר כי ידמה פירש הפסוק לפני שנוצרתי אני לא נוצר אל וחלילה חלילה לומר נוצר על יוצר כל יתברך ויתעלה לפיכך פירשו נוצר כמו יוצר ורצה לומר לפני שיצרתי אני לא

יצר

ויהיה כאלו תאמר יָשְׁבָה מבנין פָּקַד שהוא תולדת הֻפְקַד ובלתי ספק יש מעט אף אם אנחנו לא ידענוהו למה נשתנו אלה השרשים לבוא התולדה מפעל הדגש בבנין נפעל: (ט) ר"ל באמר שמלת היה אינו מורה רק על ענין המציאות כאלו תאמר ענין פלוני יש לו מציאות בזמן עבר לו בזמן עתיד כאשר כבר באורתי לכן אין חילוק בין היה או נהיה רק שבמלת היה לא נראה בו פועלה כי תוכל לומר דבר זה היה מאז בלתי התחלה אבל אם תאמר נהיה מורה שההויה נעשית ע"י פועל העושה ההויה וזה שכתב המחבר נראה בו הפועל: (י) ר"ל אף שאנחנו בונין פעל מן השם האחר

יצר אל. והנכון כמו שפירשו אדוני אבי ז"ל שהוא עומד בכל נפעל עומד כמשפטו. ונוצר הוא (יא) בינוני פעול שהוא התואר והוא פתוח לפי שהוא סמוך למלת אל כמו ונֶאְמַן רוּח (משלי י"א). ופירש הפסוק לפני שיצרתי אני היצירות לא היה דבר ניצר על יד אל זולתי ואחר שיצרתי כמו כן לא היה דבר על יד אל זולתי ופירשנו ניצר בינוני ולא עבר לפי שאין נפעל עבר סמוך (יב):

והטור השלישי נקרא בנין פִּעֵל הדגוש:

וגם נוסף הוא בבינונים (א) שנוסף בהם מ"ם. והיה לבינונים התוספת הזה לפי שלא יתכנו לומר בלי תוספת כי אם היינו אומרים פוֹקֵד הנה הוא קל כי אין אחר החולם דגש כי עם החולם לעולם יבוא נח ולא יתכן דגש אחר הנח אם לא תהיה המלה מלעיל שיהיה הנח קיים (ב) לפני בא הדגש. כמו הרים נָזֹלּוּ (ישעי' מ"ד) והדומים לו. וזאת הכלה לא תתכן קריאתו כך ואם היינו אומרים פֵּקֵד או פַּקֵּד ידמה לצווי ואם היינו אומרים פִּקּוֹד ידמה למקור שהוא פעמים בחולם ובדגש כמו יַסֹּר יסרני (תלים קי"ח). קַנֹּא קנאתי (מ"א י"ט) ובן גם הפעול אם היינו אומרים פֻּקַּד ידמה לבנין פועל לכן לא יתכנו הבינונים מבלי תוספת. וסבת הטור הזה שהוא יוצא פעם לשני פעם לשלישי. ולפי שרבו תוצאותיו [ג] רבו אותיותיו על שלש אותיות היסודיות:

ועליו הטור הרביעי נקרא בנין פֻּעַל שלא נזכר שם פועלו:

והוא [ד] מקבל כח הטור הג' ומקרהו ונדגש גם הוא כמוהו ונקרא כן בעבור

התואר ומן שם הפעולה וא"כ גם אם המלה יותר הוא שם היינו יוכל לומר ממנו יתר יתרת מ"מ אחר שמנהגו בו פעולה אחרת כו': (יו"ד) ר"ל שדברה התורה כלשון בני האדם לשבר את האוזן אף שהדבר בעצם לא יתכן כלפי מעלה כמו שצריכין לפרש ג"כ הענין ויתעצב אל לבו: (יא) ר"ל בינוני מבנין נפעל והיה ראוי להנקד בקמץ כמשפט הבינוני ובא בפתח מפני הסמיכות: (יב) כי הפעלים לא יסמכו אל דבר אחר ולא דבר אחר נסמך אליהם. כאשר כבר בארתי:

והטור השלישי (א) הבינוני הוא מְפַקֵּד מְפַקְּדִים כו': (ב) כי ע"י שצריכים להכפיל

בעבור כי לא יתבן לעולם מבלי פועל אחד ולא נזכר בו [ה] רק בבנין נפעל נזכר כשהמקרה יוצא מאתו כאשר הודעתיך במלת ועמשא לא נִשְׁמַר (ש"ב כ') הנה עמשא פועל ופעול הנה כשאמרנו נשמר נזכר פועלו אבל בנין פֻּעַל לעולם לא יצא מקרהו מאתו כי אם כפועל אחר שלא נזכר ולכן אין בו צווי כי פעולתו ע"י אחר לא ע"י עצמו ואיך יצוה אדם לחברו על דבר שאינו בידו [ו] וכל פועל אשר תמצא נבנה עליו הטור השלישי תבנה עליו הטור הרביעי. וכן כל פעל שתמצא נבנה עליו הטור הרביעי תבנה עליו הטור השלישי: וכן בשאר הפעלים:

ועליו הטור הרביעי נקרא בנין הפעיל הנוסף:

והוא נוסף בכל הבנין [ז] אבל תוספת העוברים נעדרה בבינונים ובעתידים חוץ ממקומות מעוטים. והיה זה שלא יכבדו על הלשון שתי אותיות נוספות כאחת וסבת הטור הזה שהוא יוצא פעם לשני פעם לשלישי ולפי שרבו תוצאותיו רבו אותיותיו על שלש אותיות היסודיות:

ועליו הטור הששי נקרא בנין הפעל שלא נזכר שם פועלו:

הוא מקבל כח הטור החמישי ומקרהו ונוסף גם הוא כמוהו. וכל פעל אשר תמצא נבנה בטור החמישי תבנה עליו הטור הששי וסבתו כסבת בנין פֻּעַל:

והטור

להכפיל את האות הדגושה יקרה ע"י מהירת הלשון שתבולע הנח נסתר לכן לא יהיה דגש אחר הנח אבל אם המלה מלעיל אי אפשר שתבולע כי צריכה להמשך בעבור הנגינה: (ג) ר"ל הדגש מכפלת את האות ויהיה א"כ השרש בת ד' אותיות: (ד) ר"ל שהיא תולדת הַפֹּקֵד ואם תאמר על הפועל פִּקֵּד תאמר על מי שנעשה בו הפעולה פֻּקַּד ועל דרך זה כל הבנין: (ה) ר"ל אף שבנין נפעל גם הוא תולד' הפועל ולמה לא נקראהו ג"כ בזה השם לזה אמר כיון שיש מין נפעל אשר מורה על ענין עשיית הפעולה בפועל עצמו כמו ועמש' לא נשמר ובזה המין נזכר שם הפועל להיותו הוא עצמו הפועל והפעול: (ו) ר"ל אם נמצא שהפסוק משתמש באחד מן השרשים בתולדת הבנין נוכל אנחנו לבנות מסברא הלב מתולדה ההיא וכן כתב

והטור השביעי נקרא בנין פועל (ח) הנוסף או הכבד:

כי הכבדות מפני התוספת והוא נוסף בבינונים לבד והיה זה לו כאשר היה לבנין פִּעֵל הדגוש כאשר הודעתיך [ט] ובנחי העין תמצאנו בן ארבע אותיות כי למד הפעל נכפל בכל בנינו ובמקומו אגלה לך צפונו. וסבת הטור הזה שהוא יוצא פעם לשני פעם לשלישי ולפי שרבו תוצאותיו רבו אותיותיו על שלש אותיות היסודיות:

*) א"א זה הבנין בכל ברלאיות גמורות ונכוחות כמו שכתבתי בספר הבחור במאמר א' בעיקר ה':

ועליו הטור השמיני נקרא בנין התפעל:

ונוסף גם הוא כמוהו אבל זה נוסף בכל הבנין ולא תכיר עלת זה הטור שהוא דבוק עם הטור השביעי [א] כי אם בפעלים נחי עין ובפעלי הכפל כי לא נבנה הטור השביעי בשלמים כי אם בפעלים מעוטים*) לכן בשלמים הוא מקבל מקרה מהפעלים אחרים ויהבן כי בשלמים בנין התפעל מקבל מקרהו מבנין פעל הדגוש כי גם הוא דגוש העין כמוהו. וסבת הטור השמיני הזה נשתנה מסבות כל שאר מקבלי המקרה כי הוא עצמו מסבב להיותו מקבל המקרה כמו והתברכו בזרעך (בראשית כ"ב). הם יסבבו הברכה לעצמם בתפלתם שיאמרו האל יברכנו כמו שברך

*) א"א והם בלשה לבד כמו שמבואר בספר הבחור הנ"ל ע"ש.

בהפוך: (ז) כי הבינוני מְפַקֵּד והעתיד אֲפַקֵּד והי' ראוי מְהַפְקִיד אֲהַפְקִיד: (ח) כאשר שנמצא בפסוק ואת הנערים יוֹדַעְתִּי (ש"א ד"א) לְמְשׁוֹפְטִי אתחנן (איוב ט') תְּאָכְלֵהוּ אש (איוב ד') (בזה ק"א באל"ף תאכלהו תמורת החולם) מְלוֹשְׁנִי בסתר רעהו (תלים ד"א) כלם בני ארבע אותיו' לכך גזר המחבר וסיעתו שאלה ודומיהם הם בנין בפ"ע ובדרך זה שׁוֹפֵט שׁוֹפַטְתְּ כו' הבינוני מְשׁוֹפֵט כו' העתיד אֲשׁוֹפֵט כו' כלם ע'ד פעל הדגש והבחור בספרו השיג עליו כאשר כתב ג"כ בהג"ה פה (ט) ר"ל בשאר הגזרות לא נוסף אות חוץ מהוי"ו הנמשכת מן החולם אבל בגזרת נחי ע"ן נכפל בה למ"ד הפעל כאשר יבואר במקומה:

הטור השמיני (א) לדעת המחבר יהיה ההתפעל תולדת הטור השביעי או תולדת פעל הדגש כאשר מפרש בסמוך. והתברכו בזרעך. הם יסבבו כו'

האל

שבחך זרע אברהם. אבל ונברכו בך (בראשית י"ב). אינו כן כי פירושו שאני אברכם ויבורכו בזכותך לא מסבתם. וכן והתברך בלבבו (דברים כ"ט). גוזמר ר"ל שהוא יסבב הברכה לעצמו ויאמר שלום יהיה לי. וכן והתנחלתם אותם לבניכם (ויקרא כ"ה). שפירושו והתנחלתם מהם. כמו הם יצאו את העיר (בראשית מ"ד) שפירושו מן העיר. ופירש והתנחלתם אותם אתם תסבבו שתהיה מונחלים מהם ותנחילום לבניכם אחריכם. והסבה שתקנו מהם ותהיו אותם להיותם לכם לאחזה ותעבדו בהם לעולם וכן והתאויתם לכם לגבול קדמה. אתם תסבבו להיותכם נגבלים לגבול קדמה מחצר עינן שתורישו יושבי הארץ עד הגבול וכן כלם על זה הדרך. אבל מתקשים שבהם הראיתי לך טעמים. ופעמים המקרה יוצא מאתו בלבד כמו התהלך נח (בראשית ו'). ופירש התהלך נח בעבור היותו בדורות רשעים וחומסים ולא התבודדו לעבודת השם יתברך וליראתו כי אם הוא לבדו. אומר כי הוא סבב בהתבודדו לבדו והתפרדו מחבורתם להיות הולך את האלהים כי אם היה מתחבר עמהם אעפ"י שהיה לבו שלם עם ה' אלהיו היה למד ממעשיהם כמו שאמר החכם הולך את חכמים יחכם ורועה בסילים ירוע (משלי י"ג). אבל בהתפרדו מחברתם והתבודדו לבדו הוא סבב להיותו הולך את האלהים. וכן מנהג הלשון כי בהראתו רוב הפעולה בפועל יאמרו לו בלשון נפעל והתפעל. כמו הנדברים בך (יחזקאל ל"ג). הנאנקים (שם ט'). אז נדברו יראי ה' (מלאכי ג'). ובלשון התפעל כמו מדבר אליו (מדב' ז'). מתדפקים על הדלת (שופטי' י"ט). מתנקש בנפשי להמיתני (ש"א כ"ח). ועתה אל תתלוצצו

האל יברכנו כו' ר"ל האל הוא המברך אותם אחרי שהם יסבבו אותה הברכה והרי המברך הוא הפועל והוא האב והמתברך הוא הפעול והוא התולדה. ואם יהיה ההתפעל תולדת הבנין השביעי יהיה האב מבורך על משקל משופט ואם הוא תולדת פעל הדגש יהיה האב מברך (בחילוף הפתח לקמץ בעבור הרי"ש) והנה בנחי ע"ן מלאנו בבנין השביעי (לדעת המחבר) שובב קומם כונן ודומיהם ועל אותו משקל בעצמו מלאנום בהתפעל התקומם והדומה לו לכן נאמר שנחי הע"ן בבנין השביעי הם האבות לנחי ע"ן שבבנין השמיני. אבל בשאר הגזרות שמשקל ההתפעל בהם הוא שוה למשקל פעל הדגש כי בניהם דגושים. ואינו דומה אל אותם הנמצאים בבנין השביעי כי הם אינם דגושים רק מנוקדים בחולם. וגם אותם השרשים הון מנחי ע"ן

התלוצצו (ישעיה ך"ח). ויש התפעל שמראה שמקבל המקרה ואינה כמו והתברך בלבבו (ישעיה ך"ח). כי הוא אינו ברוך. וכן והתמכרתם שם לאויביך (דברי' ך"ח) שהרי אומר ואין קונה וכן מתכבד וחסר לחם (משלי י"ב). כי הוא אינו נכבד אבל מראה עצמו כן. וכן מתעשר ואין כל. (משלי י"ג). מתרושש והון רב (משלי י"ג). מתהלל במתת שקר (שם ך"ה). שכב על משכבך והתחל (ש"ב י"ג):

ומאלה הטעמים שהראיתיך תדע ותשכיל לכל אשר תמצא. ושמונה הטורים האלה אשר זכרתי לך לא תמצא פועל במקרא [א] שיבנו כלם עליו אבל תמצא פועל בשני טורים. ופועל בארבע טורים ופועל בששה. ואשר מצאנוהו שגיא כח משאר הפעלים ונמצאו בו כל הטורים לבד מבנין פועל הכבד [ב] הוא פועל פקד.

פקד ועליו אבנה לך השבעה טורים אבנים שלמות וממוצאו תדע ותשכיל לכל הפעלים:

והנה לך שבעת הטורים שמצאנו ממנו בנין הקל וה' פקד את שרה (בראשית ך"א). בנין נפעל ולא נפקד ממנו איש (מדבר ל"א). בנין פעל הדגוש. ה' צבאות מפקד כלי מלחמה (ישעי' י"ג). בנין פעל אשר פקד על פי משה (שמות ל"ח). בנין הפעיל ויהי מאז הפקיד אותו (בראשית ל"ט). בנין הפעל אשר הפקד אתו (ויקר' ה'). בנין התפעל התפקדו לבד מבנימין (שופטים כ'). ואת הנערים יודעתי (ש"א ך"א). מבנין פועל הכבד גם הוא ימצא ממנו שבעה. אבל רוב המדקדקים אמרו שהיו"ד במקום ה"א הודעתי. וכן אם וילדת בן (שופטים י"ג). מבנין פועל הכבד גם הוא ימצא ממנו שבעה וגם שמונה כי יום הלדת את פרעה (בראשית מ'). הוא מקור מבנין שלא נזכר פועלו מהנוסף והנה הם בו שמונה. אבל

אמרו

עי"ן כנמצאים בטור השביעי. לא נמצא אחד מהן בתנ"ך בטור השמיני (והמלה יודעתי אינו מוכרח שהוא מזה הבנין כי נוכל לומר שהוא מבנין הפעיל יהיה הודעתי בחליף היו"ד בה"א) מכח כל זה ראוי לומר שבשאר השרשים יהיה פעל הדגש הלא מן הטור השמיני. ועפ"ז יוכנו דברי המחבר על נכון:

ומאלה (א) ר"ל שאין שורש בתנ"ך אשר ימצא בכל השמונה בנינים והשורש פקד נמצא בכל הבנינים חוץ מבטור השביעי. ושאר השרשים יש מהם שנמצאו בששה בנינים ויש מהם בפחות: (ב) ר"ל הפועל פקד הוא הוא אשר יפה כחו משאר השרשים:

ופחתת

אמרו רוב המדקדקים כי ויולדת בן מורכב מן עבר ובינוני כמו שאנו עתידים לבאר בעזרת האל:

והנה הודעתיך סבת השמנה הטורים ואודותם. ועתה אודיעך מקומותם למושבותם:

הטור האחד פועל הקל ופעולתו וכן פעולת כל בנין בשלשה דרכים עוברים ובינונים ועתידים:

העוברים הם שלשה על שלשה. פָּקַד פָּקַדְתָּ פָּקַדְתִּי. פָּקְדוּ פְּקַדְתֶּם פָּקַדְנִי. פָּקְדָה פָּקַדְתְּ פְּקַדְתֶּן. והנשתוים בהם לזכר ולנקבה פָּקַדְתִּי פָּקְדוּ פָּקַדְנוּ:

ופתחת עליהם פתוחי חותם עשרה כנוים ובהתחברם עם הכנוים תשוב פ"א הפעל הקמוצה שואית*]. והכנוים מורים על הפעול [א] הידוע הנזכר. ולפיכך נקראו כנוים כי הם במקום [ב] שם הפעול. והשם מכוסה בכנוי כמו ואל אדם לא אכנה (איוב ל"ב). שהוא ענין כסות מום איש והעלמו [ג] ופעמים תבא הידיעה אחריו. כמו וישנו את טעמו בעיניהם (ש"א כ"א). עונותיו ילכדנו את הרשע (משלי ה'). ויכו האחד את האחד (ש"ב י"ד). והמתו חיתו להם (איוב ל"ג). אשר לא יעבדו אתו את נבוכדנאצר (ירמי' כ"ז). יביאה את תרומת ה' (שמות ל"ה). שיתמו נדיבמו (תלים פ"ג). ואחריתה שמחה תוגה (משלי י"ד). ותפתח ותראהו את הילד (שמות ב'). ישנו עם אחד (אסתר ג'). ועמהם הימן וידותון חצוצרות (ד"ה א' ט"ז). רוצה לומר ועם הימן וידותון היו חצוצרות. ואתה כי הזהרתו צדיק (יחזקאל ג'). אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וקם (מדבר כ"ד). מתאוה ואין נפשו עצל (משלי י"ג). ואני בתוך הגולה (יחזקאל א'). ואח"כ זכר יחזקאל בן בוזי הכהן. ויבדילם אמציהו להגדוד אשר בא אליו (ד"ה ב'

*) א"א וזה הדין כולל כל פועל או שם כשהתנועה הראשונה קמץ והמלה נמלרע. או שם בסמיכות כמו מן דבר דבר וכו'.

ופתחת (א) ובמקום שנאמר ראובן פקד את שמעון (ויהיה שמעון הפעול) יוכל לומר ראובן פקד אותו אם הוא ידוע שדעתנו על ראובן. וכדי לקצר הדבור נאמר במקום פקד אותו פְּקָדוֹ ונחסר מלת את ולא נשאר רק וי"ו הכנוי ועל דרך זה ילכו כל כנויי הפעלים: (ב) ר"ל במקום שם הגוף שהפעולה נעשית בו: (ג) ר"ל אף שהכנוי בא תמור' הגוף הפעול מ"מ מצאנו שמפורש שם גוף הפעול וגם הכנוי

כ׳ ך״ה). באש תשרפנו את אשר בו הנגע (ויקר׳ י״ג). אנכי נותן להם לבני ישראל. (יהושע א׳). ויעשו גם הם חרטומי מצרים (שמות ז׳). הנני מאכילם את העם הזה לענה (ירמיה ט׳). והכרובים עומדים מימין לבית בבאו האיש (יחזקאל י׳). לא היה משקל לנחשתם כל הכלים האלה (ירמי׳ ל״ב). והדומים להם. ויש שתבוא הידיעה אחריו עם הכנוי כאפה בתה (יחזקאל י״ו). [ד] וזה היה לענין הדמיון וכן פעמים יבוא השם במקום הכנוי כמו נשי למך האזנה אמרתי (בראשית ד׳). כמו נשי. ואל משה אמר עלה אל ה׳ (שמות ך״ד). במקום אלי. וכן ואת יפתח ואת שמיאל (ש״א י״ב). כמו ואותי. וכן ולאדם לא מצא עזר כנגדו (בראשית ב׳). כמו ולו. והאר פניך על מקדשך השמם למען ה׳ (דניאל ט׳). כמו למענך:

פתוחי פקד עשרה.

פקדו העין*) קמוצה כמו ולא נתנו אלהים (בראשית ל״א). ושמרו כרועה עדרו (ירמי׳ ל״א). או פקדהו כלו קמץ. וקראהו אסון (בראשית מ״ב).

פקדך העין בקמץ כי הוא מלעיל°) לעולם צור ילדך תשי (דברים ל״ב). ועבדך שש שנים (דברים ט״ו). ופעמים תכתב הה״א המבטא אחר כף הנמצאת כמו וחסידך יברכוכה (תלים קמ״ה). ולא יענוכה (ירמיה ז׳). כי לא ימצאכה (מ״א י״ח). ולא יעצרכה הגשם (שם). למען הראותכה (יחזקאל מ׳). והדומים**) להם או פקדך כשיבוא בהפסק ולמד הפעל בסגול. שמע לאביך זה ילדך (משלי ך״ג). ופעמים יבא עם הזקף כמו אביך קנך. (דברי׳ ל״ב). או למד הפעל בקמץ והכף בשו״א פקדך וכן כל כף נוכח הזכר הנמצא. והיה כן שלא

*) א״א וכן כל כנוי הנסת׳ והנסתרי׳ והנסתרה יש לכל אחד עשרה כנוים וכל כנוי הנמצאים יש לכל אחד ששה כנוים. ולכל כנוי המדבר בעדו א׳ כנוים וסימנך וא״י בהם.

°) נ״ל כי הוא ע״ס וא״ל מלרע ותדע כי הפ״א בשו״א. אבל כן הוא גם בכ״י עד״ל. יבא״ר.

**) א״א אין זה אלא בעתידי׳ ובמקור כמו שהביא כאן במשל לכן היה לו להביאם בעתידים ולא כאן כי לא נמצאם בעברים לעולם:

יתערב

נ״ב כמו בכל אלה שהביא: (ד) ר״ל להשוותם יחד האם כבת והבת כהאם. וכן העם ככהן

יתערב [ה] עם כף הנקבה. וכן מצאנו ולקדוש ישראל כי פֵאֲרָךְ (ישעיהו נ"ה). כשמעתו עָנָךְ (שם ל'). פזר עצמות חֹנָךְ (תלים נ"ג). תמים אתה בדרכיך מיום הִבָּרְאָךְ (יחזקאל ך"ח). ועדותיו וחקיו אשר צִוָּךְ (דברים ו'). וכן בא בלא הפסק מה עָנָךְ ה' (ירמיה ך"ג). ולנקבה לא ואמר כִּי אם בצירי למד הפעל אע"פי שמצאנו קְרָאָךְ ה' (ישעיה נ"ד). כי פֵאֲרָךְ (ישע' ס') השני. שידמה שידבר נגד הנקבה. וכן הנני נוֹתְנָךְ ביד אשר שנאת (יחזקאל ך"ג). לכן הנני נוֹתְנָךְ לבני קדם למורשה (שם ך"ה). אינו כן כמו שידמה כי כשידבר כנגד [ו] הכנסה ידבר פעם לשון זכר ופעם לשון נקבה כמו שכתבנו. אבל אֹתָךְ נמצא שוה לזכר ולנקבה כי לא נמצא בצירי. וכן עִמָּךְ. בָּךְ. לָךְ וכן אִתָּךְ. ואחד נמצא בצירי וחסדי מֵאִתֵּךְ לא ימוש (ישעיה נ"ד).

פְּקָדַנִי העין קמוצה והלמ"ד פתוחה וזה איננו כמשפט הנקוד*] כי אחר [א] הלמ"ד נח נסתר והי' משפטו קמץ אבל מצאנוהו פתח פְּעָלַנִי ופְעָלַתְנִי. הִפְעִילַנִי והִפְעִלַתְנִי וכו'. כמו אִכְּלַנִי הֱמַמַּנִי הִצִּיגַנִי. בִּלָעַנִי (ירמי' נ"א). אשר לְקָחַנִי (ראשי' ך"ד). וּשְׁמָרַנִי (שם ך"ח). זְבָדַנִי (שם ל'). הנחש הִשִּׁיאַנִי (שם ג'). והוא קִלְלַנִי (מ"א ב'). פן יבוא וְהִכַּנִי (ראשי' ל"ב). אשר הִנְחַנִי (ראשית ך"ד). כי הִפְרַנִי (שם מ"א). יִסְּרַתְנִי ואוסר (ירמי' ל"א). וְהוֹצֵאתַנִי מן הבית הזה וְהִזְכַּרְתַּנִי אל פרעה (ראשית מ'). ובהפסק הם קמוצים. מלא כרסי מעדני הֱדִיחַנִי (ירמי' נ"א). וה' שְׁכֵחָנִי (ישעי' מ"ט). כי אם בֵּרַכְתָּנִי (ראשית ל"ב). ולמה רִמִּיתָנִי (שם ך"ט). וכן בזקף כי ארץ הנגב נְתַתָּנִי (יהושע ט"ו). וחברו. עקב כי בִּזִּיתָנִי (ש"ב י"ב). כי נִחַמְתָּנִי. רות

*) א"א אע"פ שלפי הדקדוק נקרא נח נסתר אחר תנועה גדולה ואחר תנועה קטנה נקרא נח נראה. מכל מקו' כשהטעם תחת התנועה קטנה שמאריכין בו הנשימה נקרא נח נסתר:

ככהן כו': (ה) ר"ל שבא למ"ד הפעל בקמץ להבדילו מלשון הנקבה שבאה הלמ"ד בצירי: (ו) ר"ל כנסת ישראל:

פקדני (א) כי הנגינה באה בלמ"ד הפעל במלת פקדני והנגינה נמשכת במבטא בחוזק שנמשך עמה נח נסתר (וכ"כ הבחור בהג"ה) ולכן ראוי להיו' קמץ כמו שמצאנו עפ"י הרוב בפעלים ובשמות שאם תהיה הנגינה מלרע באה ת"ג ואם תהיה מלעיל באה ת"ק וכאשר כתב המחבר בסמוך שבא המלה ובצעם בפתח הלמ"ד מפני שהמלה מלעיל

(תהלים כ'). אם יוכל להלחם אתי והכני (ש"א י"ז). כי עבדך יואב הוא צוני (ש"ב י"ד). ה' מבטן קראני (ישעי' מ"ט). ובאו בקמץ זולת ההפסק להורות כי כן המשפט מפני הנח הנסתר. למה רמיתני (ש"א ך"ח). צרפתני בל תמצא (תלים ט'). ה' קנני ראשית דרכו (משלי ח'). ענני במרחב יה (תלי' קי"ח). הורני לחומר (איוב ל'). וכבר בא למ"ד הפעל בפעל הדגוש בצירי ויסרני מלכת בדרך העם הזה (ישעיה ח'):

פקדם כלו קמץ. ובא ובצעם°] בראש כלם (עמוס ט'). בפתח הלמ"ד

°] בספרים מדויקים כלו מפני שהמלה מלעיל ופעמים כנוי נסתרים במ"ם פתוח והנראה כי הוא כנוי וי"ו כמו כסמו ים (שמות ט"ו). וכן וגרשתמו וכן בתוספת מ"ם: יבא"ר.

תבלעמו ארץ. תורישמו ידי. תביאמו ותטעמו*] והדומים להם. פקדכם העין בפתח לפי שהוא מלרע לרוב התנועות והכף בסגול וכן כל כם

*) א"א הוי"ו נוספת והוא כמו תביאם ותטעם:

כן. שהוא כנוי בסגול לעולם. פקדנו כלו קמוץ לעולם. פקדה כלו קמוץ כמו הבינה וגם חקרה (איוב ך"ח). [ב] וה"א כנוי הנקבה במפיק וכן משפט כל ה"א הנקבה [ג] הפעולה אשר לא תבוא קמוצה [ד] אם לא תהיה בנו"ן ה"א או תי"ו ה"א שיהיה הנון והתי"ו דגושים כי אז תהיה הה"א רפה. וכן ה"א [ה] הפועלת במפיק. והוא שתהיה כנוי כמו בשכבה ובקומה (דברים י"ט). ופעמים תהיה [ו] נחה ה"א הכנוי*] ועברתו שמרה°] נצח (עמוס א'). ותחמרה בחמר (שמות ב'). למן היום הוסדה (שמות ט'). מטה מוסדה (ישעיה

°] הה"א נוסף כמו אמרה קהלת וכן ותחמרה בפלס ותעגבה. יבא"ר.

*) א"א וכן במסורת ט"ו מלין דלא מפקין ה"א ומטעים בהון ויש מהם שלא נזכרו פה גם נזכרו פה שלא נזכרו שם ע"ש:

מלעיל. ועוד פעמים רבים כתב כענין הזה: (ב) מפיק הוא נקודה הבאה בתוך ה"א הכנוי ונקרא כן כי ע"י הנקודה הזאת נדע שצריכין להוציא הה"א במבטא ולעשות' נח נראה: (ג) ר"ל ה"א הבאה במקו' המלה אותה. שמורה על הפעול: (ד) ר"ל אם לא בא הקמץ תחת ה"א הכנוי עצמה אז היא במפיק כנ"ל חוץ מאם בא נון או תי"ו דגושה לפני הה"א אז היא רפויה כמו צותה חמותה (רות ג') ובעשתה נרתה (ש"א א') שמענה ואתה דע לך (איוב ה') והדומה להם: (ה) ר"ל ה"א הבא' במקו' המלה שלה כמו בשכבה בשכב שלה וא"כ מורה הה"א על העושה פעולת השכיבה: (ו) ר"ל רפויה:

פקדן

ל). בחטאה בשגגה (מדבר ט"ו). מיום עזבה°] את הארץ (מ"ב ח') ויורד עז מבטחה (משלי כ"א). וגם שם עיר המונה (יחזקאל ל"ט) ושערה לא הפך לבן (ויקרא י"ג). והחמה הרת עולם (ירמי' כ'). כל אנחתה*] השבתי (ישעי' כ"א). סיר אשר חלאתה בה (יחזקאל כ"ד). ארוה ערה (צפניה ב'). ושבה לאתנה (ישעי' כ"ג). כאמה בתה (יחזקאל ט"ז). ענתה בה (במדבר ס"ז). ויאמר לה בועז (רות ב'). לבנות לה בית (זכרי' ה'). ויקרא לה נובח בשמו (מדבר ל"ב). [?] אני ה' נעניתי לו בה (יחזקאל י"ד). ודרך נתיבה אל מות (משלי י"ב) בתפי משכמה תפול ואזרועי מקנה תשבר (איוב ל"א). צידה אורה (שם ד'). עשינו לה כונים להעציבה (ירמי' מ"ד). על מוקדה על המזבח (ויקרא ו'). כל ימי השמה בהשמה מהם (ויקרא כ"ו). וגם בא ה"א במפיק שאינה כנוי נקבה אלא בא כן להדגיש הה"א לתפארת הקריאה. לא גשמה ביום זעם (יחזקאל כ"ב). כבכורה בטרם קיץ (ישעיה כ"ח). וגלה על ראשה (זכריה ד'). ותעלמה יוצא אור (איוב כ"ח).*)

°) דע כי גם במפיק הה"א נוהג במקומות הרבה דין מושך עצמו ואחר עמו וכן כאן מפיק הה"א במלת לה עומדת במקו' שני' וכן ברבי' שהביא המחבר. יבא"ר.

*) הוא מלרע והגראה כי טעמו נחת בפלס אזכרה וכונתו על לחם רב דעביד בלמסאגר מלכא מלשון ונחת שאמנו. יבאר.

*) א"א וכן במסורה ג' לה דלא מפקין ופימנ' אנ"ך פי' אורייתא נביאים כתובים:

*) א"א גם אלו על פי המסורת אבל לא נתנו בהם מספר:

פקדך העין קמוצה והלמ"ד בצירי וכ"ף הכנוי בשו"א כמו שברך בלב ימים (יחזקאל כ"ז), וכן כל כף נכח הנקבה הנמצאת בשו"א ומה שלפניה בצירי אם לא תהיה המלה מלעיל. ונוספה יוד עם הכף והכף בחיריק. המעטרכי (תלים ק"ג). נעוריכי. תחלואיכי. חייכי (שם ד"ג):

פקדן כלו קמוץ כמו פקדם כן יאמר בנון לכנוי הנקבות כמו ורוהו הוא קבצן (ישעיה ל"ד). מהדגוש, פקדכן נקודו כמו פקדכם. והנשתוים לזכר ולנקבה. פקדני. פקדנו. ואשר הם לגזרת פעל בצירי יחוברו גם כן בצירי כמו באשר אהב אביו (ראשית כ"ז). וה' אהבו (ש"ב י"ב). עלמות אהבוך (שיר א'). כי יראה (בראשית י"ח). לכן יראוהו אנשים (איוב ל"ז). אשר שנא (דברים י"ב.) ושנאה האיש האחרון (שם כ"ד). וכן וירשוה בחורי (ישעיה ס"ה). מן ירש ירשו. וכן ושאלך לאמר (ראשי' ל"ב). כי שם שאלונו

שאלונו שובינו (תלים קל״ז). מן שאל. ואם לא נמצאו. וכן אשר הם מגזרת פעול בחולם. אם תחבר יכול עם הכנוים תאמר יכלו יכולך ר״ל [א] יכול לך. או יכול ממך. יכולו יכול לו או יכול ממנו וכן כלם אבל עם כנוי הנמצאים ישוב החולם לקמץ חטף לרוב התנועות ותאמר יכלכם כמו שנאמר מן יכולתי. פן יאמר אויבי יכלתיו (תלים י״ג).

פתוחי פקדת ששה ויחסרו ארבעה כי לא יתכן לחבר כנוי יחיד הנמצא עם הנמצא ולא כנוי רבים נמצאים עם הנמצא ולא כנוי [א] הנקבה עם הזכר.*) ומסבות האלה יקרה החסרון לנמצא ולנמצאים. לנמצאת ולנמצאות [ב] למדבר בעדו ולמדברים בעדם. פקדתו העי״ן פתוחה וכן בכלם. או פקדתהו והתי״ו קמוצה. פקדתני התי״ו פתוחה. פקדתם התי״ו קמוצה וכן פקדתנו. ויבא חיריק במקום פתח בעי״ן הפעל. ולאבן את ילדתנו (ירמיה ב׳). והקמץ שתחת התי״ו מקום חיריק כי חירק היה משפטו על המנהג. כי אבן תכונה בלשון נקבה והי׳ ראוי ילדתנו. וכן בשבועתך הזה אשר השבעתנו (יהושע ב׳). היה ראוי להיות השבעתנו וכבר כתבנו היוצאים בלשון זכר לנקבה ובלשון נקבה לזכר במלת פעלה, אשר הורדתנו בו (יהושע ב׳). הצירי תחת הירק כי הצירי והחיריק קרובים והעד פועל ופועיל. יפעל ויפעיל.*) פקדתה פקדתן:

*) א״א אבל יתכן לאומרו על דרך הנפרד רוצה לומר פקדת אותך:

*) א״א פי׳ כי הבינוני נמצא בצירי כמו פועל ובחירק אתה תומיך גורלי ודומה לו:

פתוחי פקדתי שמנה פקדתיו או פקדתיהו העי״ן פתוחה וכן כלם ובא חיריק מקום פתח ולא שאלתיהו (שופטים י״ג). אם אנכי ילדתיהו (במדבר י״א). פקדתיך*) פקדתים. פקדתיכם. פקדתיה פקדתיך פקדתין. פן תאמר הנה ידעתין (ישעי׳ מ״ח). פקדתיכן ואם יתכן הפועל והפעול בעצמו יאמר פקדתיני. שמרתיני. וכן בנמצאים

*) א״א כי בא כן לפי שהם נגזרים מגזרת פעל כמו שמבואר באבן הראשה באופן הג׳:

אבל

פקדן (א) כי יכול פועל עומד הוא ובאשר שלא יצא הפעולה לזולתו לא שייך לומר אותו אותה המורה על הפעול כמו בשאר הכנוים:

פתוחי פקדת (א) ר״ל שלא יתכן לומר פקדתך פקדתכן כי הכנוי הזאת מורה על גוף הפועל עצמו שהוא הפועל והוא ג״כ הפעול והזכר והנקבה הם שני גופים: (ב) ר״ל בפעל פקדתי יחסרו שנים והם מדבר בעדו ומדברים

בעדם

אבל מה שמצאנו לי יאורי ואני עשיתיני (יחזקאל כ"ט) פי' עשיתי לי. כי*) פעמים יבוא הכנוי מחובר במלה במקום ב' מלות כמו כי ארץ הנגב נתתני*) (יהושע ט"ו). במקום נתת לי. חזקתני ותוכל (ירמיה כ'). במקום חזקת ממני. וישובו ויזעקוך (נחמיה ט') במקום ויזעקו לך. בני יצאוני (ירמיה י'). יצאו ממני. ישושום מדבר (ישעיה ל"ה). ישושו בם. בשלם הבשר (מ"א י"ט). בשל להם. אל תגש בי כי קדשתיך (ישעי' ס"ה) קדשתי ממך. לא יגרך רע (תלים ה'), לא יגור עמך. הגידו ונגידנו (ירמיה כ'). ונגיד עליו. פזר עצמות חונך (תלים נ"ג). חונה עליך. פן יאמר אויבי יכלתיו (תלים י"ג), יכולתי ממנו. וילחמוני חנם (שם ק"ט). וילחמו בי. תמלאמו נפשי (שמות ט"ו). תמלא מהם. פן תשבעני והקאתו (משלי כ"ה). פן תשבע ממנו. והשיבני דבר (דה"ב י"ז?). והשב לי דבר. ולא יתכן לדבר כן בכל מקום כי לא יאמר דברתני ולא ספרתני ולא אמרתני ולא הלכתני והדומים להם. והטעם כי כן דרך לשון הקודש לקצר ולדבר הפך המנהג במקום שלא תקצר ההבנה כמו עשיתני קצר המלה בעבור שלא יתכן להבין ממנו שהוא עשה עצמו. אלא שעשה ותקן לו היאור ולא נצטרך אל אחר. וכן ארץ הנגב נתתני. אחר שאמר ארץ הנגב ידוע הוא כי הכנוי אינו נופל על גופו אלא במקום לי הוא אבל אם יאמר דברתני במקום דברת לי נוכל להבין ממנו דברת עלי והוא הפך הענין. ומה שאמר דברן לשלום (דה"א ל"ז?). מובן הענין אחר, שאמר לשלום ופירש דבר לו. וכן חזקתני ותוכל (ירמיה כ'). לא נוכל להבין ממנו אלא חזקת ממני. לפיכך באלה המקומות והדומה להם קצר הלשון ושם שתי מלות באחת והמבין יבין. וקשר לשון הקודש עמוק מאוד וצריך להתבונן בו לבל ישחית הלשון.

*) א"א שלפי מדרש לטחנו יתכן כו הפועל והפועל כי פירשו עשיתני עשיתי את עצמי. פי' שעשה עצמו אלוה.

*) א"א וי"א נתתני יהבתני ר"ל שהכנוי שב על גופה והוא כמו נתת אותי וכן הוסיף למ"ד השמוש לארע' דדומה יהבתני:

פתוחי

בעדם. והמחבר לא כתב למה לא יתכן לחבר הכנוים האלה. ואפשר בעבור שמלאת דלא שכיח הוא לדבר בזה הענין שיפעול הפועל פעולה בעצמו והרואה הפעל מחובר בכנוי הזאת לא יפרש הכנוי על הפעול רק יאמר שהכנוי הזאת בא מהמלות. עמי. לי, ממני. והדומים אליו כאשר מצאנו פעמים רבים בפעלים העומדים לכן אם ירצה לדבר בענין הא"ל נאמר הפעל בפני עצמו והכנוי בפני עצמו כמ"ש הבחור ברצ"ה פלא אין לטעות:

פתוחי

ופתוחי פקדו עשרה פקדוהו. ואכלוהו ויכלוהו (ירמיה י׳). ודקרוהו אביהו ואמו (זכריה י״ג), והעי״ן קמוצה וכן בכלם. פקדוך פקדוני פקדוהו. פקדוכם. פקדונו. פקדוה. פקדוה פקדון פקדוכן:

פתוחי פקדתם ששה. ובהתחברם עם הכנוים תסור המ״ם ותבוא וי״ו במקומה שגם הוא סימן הרבים כי כן מצאנוהו הצום צמתוני אני (זכריה ז׳). למה העליתנו. (במדבר כ׳). פקדתוהו העין פתוחה וכן בכלם. פקדתוני. פקדתום. פקדתונו. פקדתוה. פקדתון:

פתוחי פקדנו שמנה. פקדנוהו העין פתוחה. ולא חשבנוהו (ישעיה נ״ג). כי לא דרשנהו (ד״ה א׳ ט״ו) וכן בכלם פקדנוך כמו לא נגענוך (בראשי׳ כ״ו). פקדנום פקדנוכם כמו ברכנוכם (תהלים קי״ח). מהדגוש פקדנוה). פקדנוך. פקדנון. פקדנוכן:

פתוחי פקדה עשרה ובהתחברם עם הכנוים תהפך הה״א סימן הנקבה לתי״ו רפה וכן יקרה לכל ה״א שהיא סימן הנקבה בפעלים ובשמות. פקדתהו העין קמוצה והלמ״ד פתוחה כמו גמלתהו טוב ולא רע (משלי ל״א). ואם בהפסק גם הלמ״ד קמוצה חיה רעה אכלתהו (בראשי׳ ל״ז). וצדקתו היא סמכתהו (ישעי׳ נ״ט). ובא בפתח בסוף פסוק ומיכל בת שאול אהבתהו (ש״א י״ח) או פקדתו הלמ״ד פתוחה והתי״ו דגושה. גנבתו סופה (איוב כ״א). כאשר גמלתו (ש״א א׳). ותחסר תי״ו הנקבה ותבלע בדגש והתי״ו הכתובה והו״ו סימן הנסתר כמו אותו והראוי גנבתתו. פקדתהו [עיין ק״א] ואם לא נמצא כן והוא במקום פקדתהו אלא שהוקלה המלה מפני כובד קריאת הה״א ואמר גנבתו גמלתו. פקדתך*] העי״ן קמוצה והלמ״ד פתוחה ואת אמך אשר ילדתך (ירמי׳ כ״ך). אבל חבלה ילדתך (שיר ח׳). הלמ״ד קמוצה מפני ההפסק. פקדתני העין קמוצה והלמ״ד פתוחה ובהפסק, גם הלמ״ד קמוצה וחמתי היא סמכתני (ישעיה ס״ג). פקדתם העין והלמ״ד קמוצה והתי״ו פתוחה ואכלתם חית השדה (הושע ד׳

*) א״א לא יוכל לומר שהדגש במקום ה״א והוא כמו פקדתהו כי אין דגש התי״ו מורה רק על תי״ו הנכרתה ולא תורה על ה״א לעולם:

פתוחי פקדה (א) ר״ל שנקרא במסיכות בעבור הנח נראה שאחריה. ע״כ נקדוה בת״ק (כי אף אם תהיה ת״ג לא תורגש הנח נסתר הגמשכת ממנה) (ב) ר״ל שהגיניה מלרע:

ד'). ובקשתה ולא תמצא (שם ב'). לפי שהמלה מלעיל [א] ותחטף קריאת התי"ו עם המ"ם על כן התי"ו פתוחה אבל כל שאר כנוי הפעלים התי"ו קמוצה [ב] לפי שתעמוד קריאת התי"ו עם הנ"ם ולא תחטוף. פְּקַדְתֶּם פְּקַדְתְּנוּ העין קמוצה והלמ"ד פתוחה. פְּקָדַתָּה כלו קמוץ וההא במפיק כן הוא על המשפט אלא שמצאנוהו במשקל פְּקַדְתָּה הלמ"ד פתוחה והתי"ו דגושה וההא רפה [עיין קו"א] והוא מלעיל כמו לו היה רעה אעביר בארץ וְשִׁבַּלְתָּהּ (יחזקאל י"ד). בְּכֹל אשר צִוִּתָהּ חמותה (רות ג'). וידו חִלְּקַתָּה להם בקו (ישעיה ל"ד). וְכִעֲסַתָּה צרתה גם כעס (ש"א א'). ותחסר תי"ו הפועלת ומשפטו פְּקַדְתְּתָה והתי"ו האחרונה וההא סימן הפעולה כמו שכתבנו במלת פְּקָדַתּוּ. פְּקַדְתֶּךָ העין והלמ"ד קמוצים והתי"ו בצירי והכ"ף סימן הפעולה בשו"א. ואם המלה מלעיל התיו בסגול. כי כלתך אשר אֲהֵבַתֶךְ (רות ד'). חכמתך ודעתך היא שׁוֹבְבָתֶךְ (ישעיה מ"ז).

פְּקַדְתֶּן פְּקַדְתֶּכֶן:

פתוחי פְּקַדְתְּ ששה ושמו חירק תחת השו"א בהתחברה עם הכנוים כי [א] כבד על הלשון לחבר ג' שואין שיקראו בכנוי הרבים והרבות. ותוציא מוצא הכנוי בה כמוצא פקדתי אלא [ב] שזה שמנה וזה ששה. פְּקַדְתִּיו פְּקַדְתִּיהוּ. פְּקַדְתִּים. פְּקַדְתִּינִי. פְּקַדְתִּיהָ. פְּקַדְתִּיךְ. לא במחתרת מְצָאתִים (ירמיה ב'). את נְשָׂאתִים (יחזקאל י"ז). למה ככה רִמִּיתִנִי (ש"א י"ט). וּנְתַתִּיהוּ לפניהם לריח ניחוח (יחזקאל י"ז). הרע הֲרֵעֹתִנִי (שופטי' י"ח). כי יְלִדְתִּנִי (ירמי' ט"ו). ובא בקמץ התי"ו שבכה הִשְׁבַּעְתָּנִי (ש"ה ה'). אשר הִשְׁבַּעְתָּנוּ (יהושע ב'). וי"א כי מפני ההפסק נשתנה התנועה, ובא בצירי תחת חירק. אשר הוֹרַדְתֵּנוּ בו (יהושע ב'). כי הצירי והחירק קרובים ויבא זה תחת זה במקומות רבים:

פתוחי פְּקַדְתֶּן כדרך פְּקַדְתֶּם: והבינונים על שני דרכים הפועל והפעול [א] והם שמונה. ויקרא גם הפעול בינוני כי אם תאמר פעול הוא

מורה

פתוחי פְּקַדְתְּ (א) כי אם לא תשתנה השו"א לתנועה יהיו כנוי הרבים בדרך זה פְּקַדְתְּםְ ונצטרך א"כ לקרות שלשה נחים רצופים ויכבד על הלשון:

(ב) כי יחסר מדבר בעדו ומדברים בעדם, ובעבור שבמ"ב שווים זכרים ונקבות לכן לא יחסרו רק שנים משא"כ בכנוי הנמצא שנחסרו הנמצא והנמצאים לזכרים וכן לנקבות ונחסרו א"כ ארבעה ונשארו ששה:

מורה שהוא פעול בזמן שהוא בין עבר ועתיד שהוא זמן ההוה עתה כמו שתאמר על דרך משל הגן הזה שָׁמוּר שתבין ממנו [ב] שהוא שמור עתה בזמן הזה. הפועל פּוֹקֵד פּוֹקְדִים פּוֹקְדָה או פּוֹקֶדֶת פּוֹקְדוֹת. הפעול פָּקוּד פְּקוּדִים פְּקוּדָה פְּקוּדוֹת:

כנויי הבינונים ופתחת עליהם פתוחי עשרת הכנוים:

פתוחי פוקד עשרה פוקדו או פוקדהו. הלמ"ד בצירי כמו וישכח ישראל את עושהו (הושע ח'). ונלוז דרכיו בוזהו (משלי י"ד). משיגהו חרב בלי תקום (איוב מ"א). פוקדך בסגול עין הפעל ויוצרך מבטן (ישעי' מ"ד). אני חותנך יתרו (שמות י"ח). ובחיריק איש בשת בן שאול אויבך (ש"ב ד'). כי תפגע שור אויבך (שמות כ"ג). הנני אוסיפך על אבותיך (מ"ב כ"ב). ואם למ"ד הפעל גרונית העין בצירי. אשר אנכי שולחך (ש"א ט"ו). או בפתח בוראך יעקב (ישעיה מ"ג). וכן אם עי"ן הפעל גרונית בפתח לזרע אברהם אוהבך (ד"ה ב' כ'). ובהפסק ה' שומרך (תלים קכ"א). וזכור את בוראך (קהלת י"ב) הלמ"ד בסגול והכ"ף קמוצה רפה. וכן אשר לא תשמע את עבדך מקללך (קהלת ז'). ויש ברגש ה' אלהיך מיסרך (דברים ח'). פוקדי. גואלי חי (איוב י"ט). יוצרי מבטן (ישעי' מ"ט). או פוקדני כמעט ישאני עושני (איוב ל"ב). אמרת אין רואני*] (ישעי' מ"ז). ופתח אל"ף רואני במקום צירי, פוקדם. גואלם חזק (משלי כ"ג). או פוקדם בסגול עין הפעל או בפתח. ואם לא נמצא בן ביחיד בה"א מ"ם. הנה מצאנו. ישפטו אותהם (יחזקאל כ"ג). כמו אותם. וכן המתנבאות מלבהן (שם). ואת חלבהן

*] בספרי הדפוס בקמ"ץ. יבא"ר.

הבינונים (א) ר"ל הארבעה פועלים והארבעה פעולים: (ב) ויהיה כאלו תאמר מקרה השמירה אשר חלה בו ע"י שומר ידוע אותה המקרה עדיין נמצאת בו בזמן הזה. ועתה תבין ההבדל שבין בינוני מבנין נפעל כי שם המובן הוא בנשמר שעתה ברגע הזאת נעשה בו פעולת השמירה:

פתוחי פוקדים (א) כי ראוי להיות שני יודין אחת לסימן המדבר ואחת לסימן הרבים כמו שומריו שבלא הכנוי יש יו"ד הרבים רק באשר שכבד על הלשון לדבר

חֶלְבְּהֶן (ויקרא ח'). וּמֵחֶלְבְּהֶן (בראשית ד'). ואפשר שיהיה. ומחלבהן. רבים*] ואע"פ שהוא חסר יו"ד הרבים°] נשארה במבטא התנועה. וכן ואכלו את פִּרְיָהֶן (ירמיה כ"ט). כמו פִּרְיָן. וכן וה' פָּתְהֵן יערה (ישעיה ג'). כמו פּוֹתָן אבל לפי שנמצא ה"א פתהן בצירי נאמר כי הה"א אינה מן הכנוי שאם היה כן היתה. סגו"ל כמשפט ונאמר כי היא לנקבה כי יאמר פותה ליחידה ולרבות וְהַפּוֹתוֹת לדלתות הבית. (מ"א ז'). ובהתחבר עם נו"ן הכנוי היה המשפט שתהפך הה"א לתי"ו רפה כמשפט. אלא מפני פגישת שני תוי"ן רפין שהיה כבד על הקריאה נשארה הה"א במקומה. ובא תחתיה צירי במקום קמץ כמו צעיר רוֹדֵם כמו רוֹדָם. וכן בה"א מ"ם בקוץ מגר כְּלֵיהֶם (ש"ב ד"ג). אבל נשתנית התנועה להקל קריאת הה"א לפיכך היא בפתח מקום סגו"ל ועוד שהוא מלעיל. וכן פּוֹקֶדְכֶם בסגו"ל או בפתח גֹאַלְכֶם קדוש ישראל (ישעיה מ"ג). פּוֹקְדֵנוּ. גֹּאֲלֵנוּ מעולם (ישעיה ס"ג). ה' שׁוֹפְטֵנוּ (שם ל"ג). פּוֹקְדָהּ. אני ה' נוֹצְרָהּ (שם ד"ז). או פּוֹקַדְתָּהּ כמו הנה אנכי מְפַתֶּהָ (הושע ב'). פּוֹקְדֵךְ. וְגוֹאֲלֵךְ אביר יעקב (ישעיה ס). פּוֹקְדָן או פּוֹקְדָהֶן. פּוֹקֶדְכֶן:

*] כן הוא בודאי וע"כ רפי הבית. יבא"ר.

°) ה"א כי המסורת לא תעיד על זה כי אם היתה חסרה היה נמסר עליו לית וחסר:

פתוחי פּוֹקְדִים עשרה ובהתחברם עם הכנוים תסור המ"ם ותשאר היו"ד שגם היא סימן הרבים. פּוֹקְדָיו למ"ד הפעל קמוצה אביו ואמו יוֹלְדָיו (זכריה י"ג). כל אוֹכְלָיו יאשמו (ירמיה ב'). פּוֹקְדֶיךָ למ"ד הפעל בסגו"ל כל עוֹזְבֶיךָ יבושו (ירמיה י"ז). וכן כל אֶיךָ בֶּיךָ גֶיךָ דֶיךָ בפעלים ובשמות ובמילים. פּוֹקְדַי*] שׂוֹנְאַי חנם (תלים ל"ה). [א] והיו"ד הכתובה סימן המדבר ויו"ד הרבים נחה נעלמת ביו"ד שומריו זוכריו. אך כי זאת נכתבה לכן הוא קמוץ וזאת לא נכתבה בעבור היו"ד האחרת לכן הוא פתח וזה המשפט בשמות ובפעלים ובמלות.

*) ה"א בפעלים כמו כל עוֹזְבֶיךָ בשמות כמו דְּבָרֶיךָ יָדֶיךָ במלים כמו בִּגְלָלֶיךָ וזולתיךָ:

כי

לדבר שני יודין זא"ז רצופים לכך נחסרה אחת מהן והנכתבת היא נח נראה לכך באת פתח לפניו אבל שומריו שהיו"ד נח נסתר לכן באה לפני' קמץ:

פתוחי פוקדת (א) ר"ל שמשום זה באה התי"ו דגושה אבל תי"ו הבאה תמורת ה"א הנקבה

כי כל איו ביו גיו דיו קמוץ וכל אי בי גי די פתח. ואם באתנח וס"פ קמץ וכן באו מהם בזקף קמץ. לא אוכל לעבור את פי ה' אלהי (מדבר ך"ב). הנה אני בונה בית לשם ה' אלהי (ד"ה ב' ב'). לא אוסף לשמוע את קול ה' אלהי (דברים י"ח). ה' אלהי תשב נא נפש הילד הזה (מ"א י"ז). שפטני כצדקך ה' אלהי (תלים ל"ה). וזה רביעי אבל נחשב עם הזקפין. שמעתי בקול ה' אלהי (דברים ך"ו). ואתה ה' אלהי אתה המלכת את עבדך (מ"א ג'). אשיב נקם לצרי (דברים ל"ב). במנחה ההולכת לפני (בראשית ל"ב). הגמול אתם משלמים עלי (יואל ג'). צמתו בבור חיי (איכה ג'). ויגרם בחצץ שני (איכה ג'). אל תגעו במשיחי (תלים ק"ה). וקרע לו חלוני (ירמיה ך"ב). וכבר באו בקמץ זולתי אתנח וס"פ וזקף. באזני ה' צבאות אם לא בתים רבים (ישעי' ה'). ונגלה באזני ה' צבאות (ישעיה ך"ב). אחלי יכונו דרכי (תלים קי"ט) וגם באו מהם בפתח באתנח וס"פ. ריבה ה' את יריבי (תלים ל"ה). שבתי בבית ה' כל ימי חיי (שם ך"ז). אליך נשאתי את עיני (תלים קכ"ג). ראש מסיבי (שם ק"מ). בהוסדם יחד עלי (שם ל"א). כלו עיני (שם ס"ט). בחרתי הסתופף בבית אלהי (תלים פ"ד). הושע עבדך אתה אלהי (שם פ"ו). רבת צררוני מנעורי (תלים קכ"ט). הראשון. ה' שמע תפלתי האזינה אל תחנוני (שם קמ"ג). אבן שמעת קול תחנוני (תלים ל"א). והקשיבה בקול תחנונותי (תלים פ"ו). דלותי מאוד הצילני מרדפי (תלים קמ"ב). וכן בא זה סיני (שופטים ה'). פתח באתנח*) פוקדיהם פוקדיכם בצירי ונוסף גם הוא על שנאיני (שמות א'). בזקף. יבא"ר. פוקדיה הלמ"ד בסגו"ל צפניה צפן רוח (משלי ך"ז). וכן כל ה"א הנקבה הקמוצה מה שלפניה נקוד בסגו"ל. פוקדיך הלמ"ד פתוחה והיו"ד בחירק והכ"ף בשו"א. כל אכליך יאכלו (ירמיה ל'). וכן כל איך ביך גיך דיך בפתח אם לא יבוא בהפסק. פוקדיהן. פוקדיכן:

*) בספרים המדויקים הוא

פתוחי פוקדת עשרה והחבור מן פוקדת לא מן פוקדה [א] לפיכך לא נרפתה הת"ו וכמו מן משמרת משמרתו. מלחמת. מלחמתו

הגהב' היא רפויה תמיד: (ג) ר"ל שמלאתהו בפסוק מחובר בדרך הזה: המקור

מִלְחַמְתּוֹ. וכן כלם שהם בתי"ו אבל אשר סופם ה"א בהתחבלה תשוב תי"ו ותרפה כמו שכתבנו ועשו החבור מן פוקדת ולא כן פוקדה להקל על הקריאה [ג כמו שעשו החבור מן משמרת מלחמת ולא מן משמרה מלחמה להקל. פוֹקַדְתּוֹ. ותשאהו אֹמַנְתּוֹ (ש"ב ד'). יוֹעַצְתּוֹ להרשיע (ד"ה ב' ך"ג). פוֹקַדְתֵּךְ. ואם בהפסק ותגל יוֹלַדְתֶּךָ (משלי ך"ג). פוֹקַדְתִּי פּוֹקַדְתָּם. פּוֹקַדְתְּכֶם. חפרה יוֹלַדְתְּכֶם (ירמיה ל'). פוֹקַדְתֵּנוּ פוֹקַדְתָּהּ פוֹקַדְתֵּךְ תרשיש סוֹחַרְתֵּךְ (יחזקאל ך"ז). פוֹקַדְתָּן פּוֹקַדְתְּכֶן בכלם פתח העי"ן:

פתוחי פוֹקְדוֹת עשרה. ובנוי הרבות יבואו בשני סימנים. ביו"ד ברבוי הזכרים. ובו"ו תי"ו ברבוי הנקבות. ובשער השמות נאריך בבאור זה. פוֹקְדוֹתָיו. פוֹקְדוֹתֶיךָ. פוֹקְדוֹתַי. פוֹקְדוֹתֵיהֶם. פּוֹקְדוֹתֵיכֶם. פּוֹקְדוֹתֵינוּ. פוֹקְדוֹתֶיהָ. פוֹקְדוֹתַיִךְ. פוֹקְדוֹתֵיהֶן. פוֹקְדוֹתֵיכֶן:

פתוחי פָּקוּד עשרה. פְּקוּדוֹ. פְּקוּדְךָ או פְּקוּדֶךָ. פְּקוּדִי. פְּקוּדָם. פְּקוּדְכֶם. פְּקוּדֵנוּ. פְּקוּדָהּ הה"א מפיק. פְּקוּדֵךְ. פְּקוּדָן. פְּקוּדְכֶן:

פתוחי פְּקוּדִים עשרה. פְּקוּדָיו. פְּקוּדֶיךָ. פְּקוּדַי. פְּקוּדֵיהֶם. פְּקוּדֵיכֶם. פְּקוּדֵינוּ. פְּקוּדֶיהָ. פְּקוּדַיִךְ. פְּקוּדֵיהֶן. פְּקוּדֵיכֶן:

פתוחי פְּקוּדָה עשרה. פְּקוּדָתוֹ פְּקוּדָתְךָ למ"ד הפעל בקמץ ואע"פ שיבא אחריה שו"א וכן °] בשמות צִדְקָתְךָ בִּרְכָתְךָ ולא כן בעבר יְלָדַתְךָ כמו שכתבנו. פְּקוּדָתִי פְּקוּדָתָם. פְּקוּדַתְכֶם. פְּקוּדָתֵנוּ. פְּקוּדָתָהּ. פְּקוּדָתֵךְ. פְּקוּדָתָן. פְּקוּדַתְכֶן:

°) ה"ה פי' ודין הסות נח לבטל הקמץ כדי לעמותו סו"ה נח:

פתוחי פְּקוּדוֹת עשרה. פְּקוּדוֹתָיו. פְּקוּדוֹתֶיךָ. פְּקוּדוֹתַי. פְּקוּדוֹתֵיהֶם. פְּקוּדוֹתֵיכֶם. פְּקוּדוֹתֵינוּ. פְּקוּדוֹתֶיהָ. פְּקוּדוֹתַיִךְ. פְּקוּדוֹתֵיהֶן. פְּקוּדוֹתֵיכֶן:

המקור. פָּקוֹד. והוא יתערב עם העוברים והבינונים והעתידים. כי הוא מקור הפעלים כלם. וממנו תוצאותם שלא תאמר לעולם עבר ובינוני ועתיד שלא יקדם המקור להם [א] כי הוא המחשבה. והמחשבה

טרם

המקור. (א) ר"ל שהוא מורה על החושב מחשבת הפעולה בשעת מעשה הפעולה. וזה הוא ההבדל בין המקור ובין השם המקרה (וקראו המחבר תמיד שם הפעולה) כי השם ההוא מורה על ענין הפעולה בלבד כמו שמירה זכירה פקידה, והעברים

טרם המעשה. כי אם תאמר ראובן שמר. קודם עלה בלבו לשמור ואחר כך שמר. וכן אם תאמר ראובן שומר. קודם עלה בלבו לשמור ועתה הוא שומר. וכן אם תאמר ראובן ישמור. קודם יעלה בלבו לשמור ואח"כ ישמור, ובא פעמים במקום המחשבה והמעשה כמו להרגו בערמה (שמות ד"א). וכן עשה שהרגו. תקחנו למית (שמות ד"א). וימות לשכב את בת יעקב (ראשי' ל"ד). ושכב. ויאמר לבקעם אליו (ד"ה ב' ל"ב). ובקעם. כי תחל לזנות (ויקרא ד"א). וזנתה. ללכת בבקר לשוב אל ארץ פלשתים (ש"א ד"ט). והלך ושב. והדומים להם. ויבא במקום העוברים והבינונים והעתידים. כמו והחיות רצוא ושוב (יחזקאל א'). כאלו אמר רצו ושבו. או רצים ושבים. ועם המקור רצו רצוא. ושבו שוב. והמים היה הלוך וחסור (ראשית ח'). כאלו אמר היה הולכים הלוך וחוסרים חסור. ילדה ועזוב (ירמיה י"ד). כאלו אמר ילדה ועזבה. ואתכם הוציא מתוכה (יחזק' י"א). כאלו אמר אוציא כלומר זה גזרתי להוציא אתכם מתוכה. ביד דוד עבדי הושיע את עמי ישראל (ש"ב ג'). כאלו אמר אושיע. כלומר אמרתי להושיע. ובעת קבצי אתכם (צפניה ג'). כאלו אמר ובעת ההיא אקבץ אתכם. או השבע שבועה (מדבר ל'). כמו ישבע שבועה. כמו שאמר כי ידר נדר לה'. (שם) קולי אל אלקים והאזין אלי (תהלים ע"ז). כאלו אמר ויאזין אלי. ובמקום הצווי ברוב כמו זכור את יום השבת לקדשו (שמות ד'). שמור את יום השבת (דברים ה'). הלוך וקראת (ירמיה ב'). הלוך וקנית בקבוק (ירמיה י"ט). והוא כדמות השם לפיכך יתערב עם כל הפעלים [ב] אע"פ שאינו מתבונת בנינו. כמו טרף טרף (ראשית ל"ז). אם טרף יטרף (שמות ד"ב). ערום יערים (ש"א ד"ג). קטר יקטירון (שם ב'). מוט התמוטטה (ישעי' ד"ד). פור התפוררה (ישעי' ד"ד). רוע התרועעה (שם). כשל יכשלו (שם מ'). סקל יסקל (שמו' ד"א). לו שקול ישקל (איוב י'). החרב נחרבו (מ"ב ג'). והפדה לא נפדתה (ויקר' י"ט). והחתל לא חתלת (יחזקאל י"ו). וברוב יבוא המקור קודם הפועל כי הוא קודם לו

כמו

ודומיהם. אבל המקור מלבד הורתו על ענין הפעולה מורה ג"כ על המחשבה בשעת עשיית הפעולה: (ב) ר"ל שהמקור מבנין אחד יורכב אל פעל מבנין אחר כמו טרף טרף שהמקור הוא מבנין פקד (בחלוף השורק לחולם בעבור הרי"ש) אם טרף יטרף

המקור

כמו שכתבנו. ויבא עם הפעל לחזק הדבר. ופעמים יבוא באחרונה, כמו ויברך בָּרוֹךְ אתכם (יהושע ך"ד). אומרים אָמֹור למנאצי (ירמי' ך"ג). ובא בוא ושטף (דניאל י"א). ועם הצווי הוא באחרונה ברוב. כמו שמעו שָׁמֹעַ ואל תבינו (ישעי' ו'). וראו רָאוֹ (שם). בכו בָכוֹ (ירמי' ך"ב). אורו אָרוֹר (שופטים ה'). ובא המקור אחרון לחזק הדבר יותר. ובא יוצא [ג] אע"פ שבנינו עומד. כי הוא כדמות השם. עד תֻּמִּי אותם בידו (ירמיה ך"ז). ויבוא בלשון נקבה אע"פ שאינו בה"א [ד] כמו הלא זאת תעשה לך עָזְבֵךְ את ה' אלקיך (ירמיה ב'). וזכרו בלשון זכר כמשפט באמרו [ה] כי רע ומר עָזְבֵךְ את ה' אלקיך (שם). וכשזכרו בלשון נקבה ואמר עליו תעשה לך כאלו אמר תעשה עזיבתך. כי המקור כדמות שם. וכן הנקלה בעיניכם הִתְחַתֵּן במלך (ש"א י"ח). כי לא היתה מהמלך לְהָמִית את אבנר (ש"ב ג'). ולפי שהוא כדמות שם יבוא ביוד הרבוי כמו השם. ואמרו. בִּבְנוֹתַיִךְ גבך בראש כל דרך (יחזקאל י'). בְּהַזְנוּתַיִךְ בארצות (שם י"ו). וכן עֲשֹׂה סטים שנאתי (תלים ק"א). הוא מקור מקום שם כמו מעשה סטים. וכן יבוא השם שהוא בתוספת מ"ם בתחלה בענין המקור כמו וּלְמַסַּע את המחנות (מדבר י"ד). שהוא כענין ולהסיע. וּמִשְׁלוֹחַ מנות (אסתר ט'), שהוא כמו ולשלוח וּמִסְפָּר את רובע ישראל (מדבר כ') בענין ולספור. כי הענין מורה עליו שהוא מקור ועוד מלת את ראי' כי הוא מקור [ו] ואיננה שם סמוך אל רובע. ועוד ראי' כי הוא קמוץ כי אלו היה סמוך היה פתח. אע"פ שיצאו מעטים קמוצים סמוכים כמו שאנו עתידים לבאר. וכן לְמַשְּׂאוֹת אותה משרשיה (יחזקאל י"ז). בענין המקור כמו להשיא אותה. וכן ועשו אחיו בא מִצֵּידוֹ (ראשית כ"ז). הוא שם במקום מקור כמו מִצּוּדוֹ: ופתוחי האבן הזאת עשרה*). פָּקְדוֹ. וּמִשָּׁמְרוֹ את השבועה (ראשית ד'). אחרי קָבְרוֹ את

*) ח"א וכן כלם הפ"א בקמץ חטף דהיינו בקמץ בלי פו"א

המקור מסקל והפעל מבנין נפעל: (ג) והדמיון עד תֻּמִּי שהוא פעל עומד ונשתמש במקור ליוצא כי כתיב אחריו. אותם שמורה על הפעול: (ד) כאלו יאמר העזיבה הזאת היא תעשה לך זאת: (ה) כי אלו הי' לשון נקבה היה צריך לומר רעה ומרה: (ו) לולי המלה את היינו מפרשים מספר של רובע ישראל ויהיה מספר סמוך אל רובע. אבל מלת. את. מורה על הפעול וא"כ יהיה מספר מורה על הפעל ויהי מקור ולא שם:

ר"ל

את אביו (בראשית ד'). או פקדהו. כמו לא תוכל עשוהו (בראשית ד'). פקדך. ובשכבך ובקומך (דברים ו'). בברחך מפני עשו אחיך (בראשית ד'). לעברך בברית ה' אלקיך (דברים ד"ט). ובשורק. פאת שדך בקצרך (ויקרא ד"ג). וסגו"ל הרי"ש מפני הזקף. או פקדך. לשמרך בדרך (שמות י"ג). ויקם אדם לרדפך (ש"א ד"ה). ואמר להרגך (שם ד"ד). ביום אכלך *) ביום עמדך (בראשית ב'). יען אמרך (עובדי' א'). וזה ההפרש יש בין המקור ובין שם דבר או שם הפעל מזה המשקל כי המקור בקמץ חטף. ושם הפעל ושם דבר בחולם לעולם. כמו חמורך בכורך שלומכם. לפיכך נאמר כי. יען המבכם מן הגוים (יחזקאל ה'). הוא מקור לא שם ושרשו המן. ויש ספרים מדויקים ביום עמדך (עובדיה א'). המ"ם מעומדת בגעיא. וכן ואמר להרגך לבן אשר. הרי"ש נקרא בקמץ רחב כי הגימ"ל נקודה בשו"א ופתח, והוסב לקמץ בלמ"ד הפעל במלת למשחך למלך (ש"א ט"ו). לתפארת המלה. פקדי וביום פקדי (שמות ל"ב). באמרי לרשע (יחזקאל ד"ט). ונמשך הקמץ בטעם במלת. תחת רדופי טוב (תלי' לח). וכן מירדי בור *) או פקדני. הלהרגני אתה אומר (שמו' ב'). פקדם. בשמרם עקב רב (תלים י"ט). או בצירי כמו הצווי פקדכם. בעברכם את הירדן (דברי' ד"ז). בתפשכם את העיר (יהושע ח'). ובשורק ובקצרכם את קציר ארצכם (ויקר' י"ט). ובאה מלת במצאכם אותו (בראשי' ל"ב). שלא כמנהג שהי' ראוי להיות במצאכם. כמו כשמעכם את הקול (דברים ה'). ובא כן להרחיב על האלף ולפאר המלה. או פקדכם. ביום אכלכם ממנו (בראשית ג'). באמרכם שלחן ה' (מלאכי ג'). באכלכם מלחם הארץ (מדבר ט"ו). ואם עי"ן הפעל אות גרונית תהי' בקמץ חטף ופ"א הפעל בקמץ רחב *) כמו (יען בושסכם*) יען מאסכם (ישעיה ל'). ביום בחרי בישראל (יחזקאל ד'). ויהיו שקוצים כאהבם (הושע ט'). על מאסם את תורת ה' (עמוס ב'). אם לא יחפוץ לגאלך (רות ג'). ובא כן גם בלא אות גרונית. והי' בקרבכם אל המלחמה *) (דברים

*) והיך הוא ניכר שאינו קמץ גדול תבאר בהגה"ה בשער השוא:

*) א"א היה לו לומר כאן ובתוספת ס"א כמו למטן הראשונה. עד בואה ודומיהם:

*) ומזה הוכחה ברורה כי גם הק"א מוכשר לנ"ע ועיין קו"א. יב"אר.

*) אינם כן רק הוא חטוף ועיין קו"א. יבא"ר.

*) הוא מיותר ואינו בכ"י סד"ל. יבא"ר. *) אינגו דומה להראשונים כי כאן בק"ח ופסקוא בח"ק. יבא"ר.

והי'

ד׳). והי׳ משפטו בקרבכם. כמו כתפשכם את העיר (יהושע ח׳). או בקרבכם כמו אכלכם, פקדני, עד עברנו (יהושע ד׳). לפקדה לעבדה ולשמרה (בראשית ב׳). או פקדה או פקדנה, כמו ליחמנה (שם ל׳). ועוד נכתבנו בנחי פ״א בשרשיהם, פקדך, עזבך את ה׳ אלקיך (ירמיה ב׳). פקדן ובתוספת ה״א שמרו עת באנה (ירמיה ח׳). פקדכן. ופעמים יבוא הפ״א בחיריק והוא מן פעל בפתח כמו בשברי לכם מטה לחם (ויקר׳ כ״ו). בפתחי את קברותיכם (יחזקאל ל״ז). וכפתחו עמדו כל העם (נחמיה ח׳). אחרי נפלו (ש״ב א׳). או בסגול בחטאה בשגגה (מדבר ט״ו). ואם עין הפעל גרונית פ״א הפעל בפתח כמו ובשחטם את בניהם לגלוליהם (יחזקאל כ״ג). לפעמו במתנה דן (שופטי׳ יג). יען מחאך יד (יחזקאל כ״ה). ובא גם כן ורקעך ברגל (יחזקאל כ״ה). הרי״ש בפתח אע״פ שאין העי״ן גרונית [ז] ובא כן לזווג המלות⁰), ויאמר גם כן מן פעל בפתח עם הכנוים בשו״א הפ״א כמו הצווי ועל דרך זה בא ולכן יחכה ה׳ לחננכם (ישעי׳ ל׳). בכל שאטך *] בנפש (יחזקאל כ״ה). הוא מקור וקמץ השי״ן היה משפטו להקרא חטף כמו שכבך [ח] ושב רחב להניח האלף⁰] והכנוים אשר על המקור פעמים על הפועל עצמו [ט] פעמים על הפעול [י] וישתוה בהם בכנוי המדבר, היוד לבדה, והנון עם היו״ד, אע״פ שהנון והיוד יבואו ברוב על הפעול, כמו הלהרגני אתה אומר (שמות ב׳). אל תאיצו לנחמני (ישעי׳ כ״ב). והדומים להם, והיו״ד לבדה תבוא על הפועל כמו ובדברי אותך (יחזקאל ג׳). בשלחי את חצי הרעב (שם ה׳). באמרי לרשע (שם ג׳). והדומים להם אע״פ כן הכל שוה כי הנה מצאנו הנון והיו״ד על הפועל, בשובני והנה על שפת הנחל (יחזקאל מ״ז). והיו״ד לבדה על הפעול, כי מאן ה׳ לתתי (מדבר כ״ב). לא אבה יבמי (דברי׳ כ״ה). לבלתי עצבי (ד״ה א׳ ...)

⁰) זהו להרחיב על הרי״ש כי גם ברי״ש נוהג דין ההרחבה יבא״ר.

*] עיין רש״י שם שהוא מנחי העי״ן ובא על משפטו. יבא״ר.

⁰] כן הוא גם עתה הנוף ועיין ק״א. יבא״ב.

[ז] ר״ל כדי להדמות ולהשוות השני תיבות מחאך ורקעך כי כן כתוב יען מחאך יד ורקעך ברגל: [ח] ר״ל שבא משום כך קמץ גדול כדי להמשיך את האל״ף: [ט] כבר באורתי שהכנוי הבא במקום המלה אותך אותה הכנוי נקרא מורה על הפעול: והכנוי הבא במקום המלה שלך היא מורה על הפועל כמו לשמרך בדרך במקום לשמור אותך. בשכבך ובקומך במקום שכב שלך: [י] כלומר אע״פ שמצאנו כנוי המדבר בעדו

א' ד'). ותנה מאן ה' לתתי על הפעול, טוב תתי אותה לך (ראשי' ד"ט). על הפועל, וזה הדרך כמו כן בשמות [יא] כמו ואני נסכתי מלכי. (תלים ב'). והפכו ואלקים מלכי מקדם (שם ע"ד). וכן הסר מעלי נגעך (תלים ל"ט). והפכו מנגד נגעי יעמודו (שם ל"ח). וכן ועמי תלואים למשובתי (הושע י"א). הפך ומשבותיך תוביחך (ירמי' ב'). עלי אלקים נדריך (תלים נ"ו). הפך נדרי לה' אשלם (שם קי"ו). ושמחתים בבית תפלתי (ישעיה נ"ו). הפך, שמעתי את תפלתך (שם ך'). ותוכחתי לא אביתם (משלי א'). הפך ומה אשיב על תוכחתי (חבקוק ב'). ותוכחתי לבקרים (תלים ע"ג).

שם הפועל ישתנה*) על פנים רבים בתוספת בראש או בסוף ופעם בלי תוספת ויש בלשון זכר ויש בלשון נקבה, ומזה הפועל תאמר שם בלשון נקבה. פקדה, וכשתחברהו עם הכנוים העשרה תאמר פקדתו, פקדתך, פקדתי, פקדתם, פקדתכם, פקדתנו, פקדתה, פקדתך, פקדתן, פקדתכן, וכן במשקל אחר פקידות וכל אחד ואחד לפי משקלו תחברהו עם הכנוים כאשר אודיעך בשער השמות בעזרת האל:

*) ר"ל הוא השם הנקרא אצל רוב המדקדקים שם דבר והוא אשר נגזר פעל ממנה או שהוא נגזר מן הפעל כמו שיתבאר בשער הפעלים:

העתידים והם שלשה עשר והם בשני דרכים הצווי והאותיות הנוספות שהם אית"ן:

הצווי פקוד, פקדו, פקדי, פקודנה, האית"ן, אפקוד, יפקוד, תפקוד, נפקוד, יפקדו, תפקדו, תפקד, תפקדי תפקודנה:

ופתחת עליהם פתוחי הכנוים:

פתוחי פקוד ששה הפ"א בקמץ חטף או בחיריק, כמו המקור, פקדהו או פקדו, אע"פ שלא נמצא עם הכנוי בוי"ו לבדה, כן דעת רבי יהודא החיוג, שאמר כי וקבנו לי משם (מדבר ד"ג). שרשו קבן ויהיה על משקל

פעמים ביו"ד לבדה ופעמים בנון יו"ד מ"מ אין הבדל ביניהם והוראתם שוה: [יא] ר"ל ואני נסכתי מלכי הוא מאמר השם ויהיה כאומר המלך אשר המלכתי על ישראל. אבל אלקים מלכי פירושו מלך המולך עלי. וא"כ תורה היו"ד על שני דברים הפכיים וכן בכל אלה שהביא:

פתוחי

משקל שְׁמָרוּ זָכְרוּ, ורבי משה הכהן תפש עליו ואמר כי לא יאמר שְׁמָרוּ מן שְׁמוֹר ולא זָכְרוּ מן זְכוֹר, כי אם שְׁמָרֵהוּ זָכְרֵהוּ, ואיננה תפיסה כי אחר שנמצא כן עם המקור למה לא יאמר גם כן עם הצווי? ויש לומר כי נו"ן ו"ו, וקבנו*) [א] כנוי נסתר, אע"פ שבאה הנו"ן רפה נבחולם שלא כמנהג, וכן בא כמוהו, עונותיו יִלְכְּדֻנוֹ את הרשע (משלי ה'). וכן, יֶשְׁנוֹ עם אחד וְקָבֶנּוּ כדין כל נון ו"ו כנוי (הסתר ג'). פְּקָדֵנִי [ב] ונמשך הקמץ במלת שְׁמְרֵנִי אל כי חסיתי בך (תלים י"ו). כמו שנמשך במלת מִיּוֹרְדֵי בור (שם ל'). וכן תחת רֹדְפֵי טוב (תלים ל"ח). פְּקָדֵם, ובא כנוי הנסתרים במ"ם ו"ו, שִׁיתֵמוֹ כגלגל (תלים פ"ג). הניעמו בחילך וְהוֹרִידֵמוֹ (שם נ"ט). פְּקָדֵנוּ, פְּקָדָהּ, בקמץ הה"א כמו נְצָרֶהָ כי היא חייך (משלי ד'). או*) פְּקָדֶהָ, בא כתבה על לוח אתם (ישעיה ל'). או בנו"ן ה"א, פְּקָדֶנָּה כמו וּקְרָאֶנָּה באזנינו (ירמיה ל"ו). שְׁמָעֶנָּה ואתה דע לך (איוב ה'). פְּקָדֵן ואשר יבואו בפלס פַּעֵל כשנחברם עם הכנוים יַעֲמד השוא ונאמר רְפָאֵנִי ה' (ירמי' י"ז). שְׁמָעֵנִי אדני (דניא' ד"ג). מְשָׁחֵהוּ (ש"א י"ו). קְרָאֵהוּ בהיותו קרוב (ישעיה נ"ה). וּקְרָאֶנָּה (ירמיה ל"ו). שְׁמָעֶנָּה (איוב ה'). אֲהָבֶהָ (משלי ד') וכן כל הכנוים על זה הדרך, ואע"ר עי"ן הפעל גרונית מן פַּעַל או מן פְּעוֹל, כשנחברם עם הכנוים, נאמר הפ"א בשו"א והעין בקמץ, פְּעָלֵהוּ פְּעָלֵנִי, קרבה אל נפשי גְּאָלָהּ (תלים ס"ט). סְעָדֵנִי ואושע (שם קי"ט). בְּחָנֵנִי ה' (תלי' ד"ו). בְּעָלוּנוּ ארונים (ישעי' ד"ו). האותיות שְׁאָלוּנִי (שם מ"ה). ואע"פ שהפעלים שעיניהם גרונית יבואו ברוב לגזרת פַּעַל בפתח, צריך להודיע [ג] כי כן יאמר לעולם אפילו אותן שיהיו לגזרת פְּעוֹל בחולם שלא לחטוף על האות הגרונית אם יהיה בקמץ

*] א"א שהיה ראוי להיות (הסתר ג') הנסתר כמו ישמרנו ודומיהם:

*) א"א וכתב רהב"ע על ולמדה את בני ישראל שִׂימָהּ בפיהם. שהיא זכים כי הדין להיות בהניה' בקמץ ומה שלפניה בסגו"ל פי' לִמְדָהּ שִׂימָהּ כמו נִצְרֶהָ כי היא חייך וא"א כי זה וזה יכשר:

פתוחי פקוד [א] ויהיה קבנו מן הכפולים ושרשו קבב וא"כ היה ראוי וְקָבֶנּוּ בדגש הבי"ת ומ"ש בהג"ה שהראוי וְקָבֶנּוּ בקמץ היינו אף לפי מה שנכתב בלא דגש (אשר בודאי יש טעם לדבר) מ"מ משקלו איננו על משקל הרגיל בחבור הכנוי' וראוי להיות עכ"פ סגו"ל במקום השו"א על משקל ישמרנו: [ב] ר"ל שבאה מתג אצל הקמץ: [ג] ר"ל שכאשר תהיה העי"ן גרונית תהיה לעולם הפ"א

בקמץ חטף, או הפ"א בפתח והעין בשוא ופתח, פַּעֲלֵהוּ, פַּעֲלֵנִי וכן כלם, וכן המקור בזה הדרך כמו שכתבנו בשיבא הה"א בתוס' והדרך אחד להם:

פתוחי פִּקְדוּ ששה, פִּקְדוּהוּ, פִּקְדוּנִי, פִּקְדוּם, פִּקְדוּנוּ, פִּקְדוּהָ פִּקְדוּן, בחירק או בקמץ חטף:

פתוחי פִּקְדִי ששה פִּקְדִיהוּ, פִּקְדִינִי, פִּקְדִים, פִּקְדִינוּ, פִּקְדִיהָ פִּקְדִין בחיריק או בקמץ חטף:

פתוחי פְּקֹדְנָה כפתוחי פִּקְדוּ:

פתוחי אפקד שמנה, אֶפְקְדֵהוּ הלמ"ד בצירי או אֶפְקְדֶנִּי, והלמד בסג"ול בעבור כי הנו"ן בדגש, וכן כל נון ו"ו, כנוי הנסתר, ונון ו"ו כנוי המדברים היא רפה, לפיכך מה שלפניה בצירי, זולתי אם תהי' דגושה לחסרון אות, ואז מה שלפניה בסגו"ל, כמו איש מִמֶּנּוּ (רא"שית ד"ג)[*] אֶפְקְדֶךָּ, ובהפסק אֶפְקְדֶךָּ, למ"ד הפעל בסגול ופעמים הכף דגושה, יאר ה' פניו אליך ויחנך (מדבר ו'). אל הארץ אשר אַרְאֶךָּ (ראשית י"ב). וממערב אֲקַבְּצֶךָּ (ישעיה מ"ג). אֶפְקְדֵם ואפשר שיבא בה"א מ"ם כמו אַפְאֵיהֶם (דברים ל"ב). ואפקדם למ"ד הפעל בצירי וכן יפקדם תפקדם נפקדם, ובא כי אמילם (תלים קי"ח). בפתח מקום הצירי מפני ההפסק, אֶפְקְדֶכֶם, אֶפְקְדֶנָּה והלמ"ד הפעל בסג"ול והנון דגושה, וכן כל נון קמוצה עם ה"א הנקבה מה שלפניה בסגו"ל, ואם יִרְאֶנָּה הכהן (ויקרא י"ג). ואם גאל יִגְאָלֶנָּה (שם כ"ז). יַשְׁפִּילֶנָּה יְגִיעֶנָּה (ישעיה כ"ו). תְּשַׁמְּטֶנָּה (שמות כ"ג). וַיִּמְנָעֶהָ, יְכַחֲדֶנָּה (איוב כ'). וְקָרָאֶנָּה באזנינו (ירמיה ל"ו). ויסגור בשר תַּחְתֶּנָּה (ראשי' ב'). ונמצא בספרים מדויקים לְיַחֲמֵנָה (ראשית ל'). המ"ם בצירי, ועוד נכתבנו בשורש יחם, ובא אחד הנון רפה תְּעַגְּבֵנָה לעיניהם (יחזקאל ד'). ומשפט כלם להיות הנון נחה

*) א"א נ"ל כי לא נמצאת מלה אחרת רק. ממנו. באין הפרש בין ממנו שהוא כנוי נסתר וכנוי המדברים כמו כי לא תאכל מִמֶּנּוּ, אם מִמֶּנּוּ בפניהם הנון דגושה. וזה לאנשי מערב. אבל לאנשי המזרח הנון רפה כמשפט נון המדברים:

והה"א

הפ"א בשו"א בין אם יהיה ממשקל פַּעַל או ממשקל פְּעוֹל. כי לולי זאת יקרה שיחטף האות הגרונית ולא ידבר אותו על נכון. או יהיה פתח בפ"א שגם הפתח מרחבת על האות גרון:

פתוחי

והה"א קמוצה יראנה ישפילנה, כמו יסבבנהו יצרנהו (דברים ל"ב). כל היום יברכנהו (תלים ע"ב). ולהקל על הלשון עשו כן *] או יאמר אפקדה הה"א במפיק והלמ"ד קמוצה כמו ישפילה עד ארץ (ישעיה כ"ו). אז ראה ויספרה (איוב כ"ח). וימצאה מלאך ה' (בראשית ט"ז). ויוציאה מחיקו (שמות ד'). או אפקדה ולמ"ד הפעל בסגו"ל והה"א קמוצה, ויתקעה בבטנו (שופטים ג'). וישנאה אמנון (ש"ב י"ג). וכן לכל ה"א הנקבה בזה הדרך *] ונכתב הנח שאחרי הה"א במלת ואתיקיהא מפו ומפו (יחזק' מ"א). אפקדך אפקדן אפקדם:

*] עיין קו"א כי כן מצאנו. יבא"ר.

*] אבל רק כמל"פ גרונית. יבא"ר.

פתוחי יפקוד עשרה, יפקדהו או יפקדנו או יפקדו, כי כי מצאנו אויב ירדפו (הושע ח'). ואם יתקפו האחד (קהלת ד'). וזה שמו אשר יקראו (ירמיה כ"ג). ביום השמיני תתנו לי (שמו' כ"ב). ורשתו אשר טמנו תלכדו (תלים ל"ה). ועל דרך הסברא נאמר גם כן אפקדן נפקדו, ורבי יונה כתב כי ו"ו ואם יתקפו נוספת כו"ו בנו בעור (במדב' כ"ד). וחיתו ארץ (בראשית א'). למעינו מים (תלים קי"ד). והנה הוא כמו יתקופו, ואין צריך לפירושו, רק פירושו, אם יתקף האחד [א] אחד מהשנים, השנים יעמדו כנגדו, כלומר הוא וחברו והנה הוא כנוי היחיד, יפקדך ונמשך הטעם במלת כי יפגשך (בראשית ל"ב). ובהפסק עי"ן הפעל בשו"א ולמ"ד הפעל בסגו"ל יפקדך, ובא עי"ן הפעל בקמץ חטף במלת ודם ירדפך (יחזקאל ל"ה). וכן אשר פי ה' יקבנו (ישעי' ס"ב). כמו באותי ואסרם (הושע י'). וזולתו, לטעם שכתבנו במלת אפעול, יפקדני למ"ד הפעל בצירי ובא פתח גדול תחת קמץ קטן במלת יאהבני אישי (בראשית כ"ט). וכן בא כמוהו פן תדבקני הרעה ומתי (שם י"ט). הבדל יבדילני (ישעיה נ"ו). כי ישביעני ממרורים (איוב ט'). חי ה' אשר הכינני ויושיבני על כסא דוד אבי (מ"א ב'). והראני האתון (במדבר כ"ב). כי לא יראני האדם וחי (שמות ל"ג). וכן אל תבעתני (איוב ט'). והנון דגושה ובא מי כמוני ומי יועידני (ירמיה מ"ט). בשני מקומות בסגול הדל"ת ובדגש הנון שלא כמנהג [ב] כי אין מנהג נון יוד המדבר להיות דגושה, אבל באה דגוש במקומות

פתוחי יפקוד [א] ר"ל האחד את אחד: [ב] רק באה צירי לפניה:

כי

במקומות כמו הנני בני (בראשית כ"ב). הנני מי אתה בני (שם כ"ז). הנני בעודני חי עמכם היום (דברים ל"א). ולא אם עודני חי (ש"א כ'). יפקדם ובאה מלת ילבשם הכהן (שמות כ"ט). מחוברת על דרך כנוי העבר וכן לא ישימם בך (דברים ז'). קמץ גדול תחת קמץ קטן, ומלת ויחלקם דוד (ד"ה א' כ"ג). בא בפתח קטן תחת גדול [ג] ומפני סגול היו"ד*) היתה החי"ת קמוצה ומשפטו ויחלקם דוד היו"ד והחי"ת בפתח*) יפקדכם יפקדנו בצירי למ"ד הפעל ובא בקמץ באתנח וישראל לא יכירנו (ישעיה ס"ג). יפקדה יפקדך יפקדן ובא בפתח באתנח ושוה בהמות יחיתן (חבקוק ב'). יפקדכן. פתוחי תפקוד ששה. תפקדהו או תפקדנו. תפקדני תפקדם. תפקדנו תפקדה או תפקדנה תפקדן:

*) בספרי הדפוס היו"ד בצירי. והוא מהנפעל. יבא"ר.

*) אם הוא מההפעיל היה ראוי להיות החי"ת בש"א ויחלקם ואם הוא מהדגוש היה ראוי ויחלקם היו"ד בש"א. יבא"ר.

פתוחי נפקוד שמנה נפקדהו, או נפקדנו נפקדך ובהפסק נפקדך, נפקדם, נפקדכם, נפקדה או נפקדנה, נפקדך, נפקדן, נפקדכן.

פתוחי יפקדו עשרה, יפקדוהו, ובא הכנוי הזה עם נון וי"ו שלא כמנהג עונותיו ילכדנו את הרשע (משלי ה'). וכן באה הנון רפה ובחולם שלא כמנהג*) וכן בא כמוהו וקבנו לי משם (במדבר כ"ג). וכן ישנו עם אחד (אסתר ג'). כמו שכתבנו ובא בתוספת נון עם הכנוי שלא כמנהג, והמו גליו ולא יעברנהו (ירמיה ה'). בחדשה ימצאונה (שם ב'). שפתי ישבחונך (תהלים ס"ג). אילי נביות ישרתונך ומלכיהם ישרתונך (ישעיה ס'). שניהם הנו"ן בסגול לפי שהם מלעיל, כי האתנח בשניהם בתי"ו, אז יקראנני ולא אענה ישחרנני ולא ימצאונני (משלי א'). יפקדוך, יפקדוני, יפקדום, יפקדוכם, יפקדוה, יפקדוך, ובא יבעלוך בניך (ישעיה ס"ב). העי"ן קמוצה מפני שהיא גרונית, וכן בשאר הכנוים בהיות עי"ן הפעל גרונית כמו ואשאלם וישיבו דבר (ישעיה מ"א). אם לא יסחבום (ירמיה מ"ט). יסעדנו על ערש דוי (תהלים מ"א). וימינך תסעדני (שם י"ח). שמע בקולי איעצך (שמות י"ח).

*) וע"כ נ"ל כי הנו"ן והוא"ו נוספים וע"כ אחריו את. יבא"ר.

ואמאסאך

[ג] כי הכלל הוא שבכל מקום שראוי לבוא פתח לפני אות אחה"ע הקמוצה תשתנה הפתח

והאמאסאך מכהן לי (הושע ד׳). והאל״ף יתירה בין הסמך והב״ף, וכן שלמ״ד הפעל גרונית יבוא בקמץ שלא לחטוף על האות הגרונית, ישמעני אלקי (מיכה ז׳). ויתקעה בבטנו (שופטים ג׳). וימצאהו איש (בראשית ל״ז). וימצאה מלאך ה׳ (שם י״ו). וימצאה משקל ככר זהב (ד״ה א׳ כ׳). וישלחך ה׳ בדרך (ש״א ט״ו). ואשלחך אל פרעה (שמות ג׳). מה יקחך לבך (איוב ט״ו). ויסחך מאהל (תלים נ״ב). אם אשכחך ירושלים (שם קל״ז). וישנאה אמנון (ש״ב י״ג). ויקחהו וישליכו אותו (ראשית ל״ז). והזבחים להם לאכול (יחזקאל י״ו). ובא עם הכנוי שהעי״ן שלהם גרונית בשו״א ואגעלך תחש (יחזקאל י״ו). בשו״א ופתח, הלא חבלים יאחזוך כמו אשת לדה (ירמיה י״ג). בשו״א וסגו״ל, או יהי׳ כל אלה קמוצים מפני שהם מגזרת אפעל יפעל בפתח לפיכך יעמדו עם הכנוים כמו שהם טרם הכנוים אלא שהם קמוצים מפני [א] נח השוכן כמו שזכרנו בצווי, ואשר אחר הקמץ שו״א הוא קמוץ מפני שהוא מלעיל, כי כן מצאנו מהם גם בלא אות גרונית איככה אלבשנה (שיר ה׳). צדק לבשתי וילבשני (איוב ד״ט). ילבשם הכהן (שמות ד״ח). ואיש אחד ישכבנה (דברי׳ ד״ח). פן תדבקני הרעה (ראשית י״ט). לא יירשך זה (שם ט״ו). ואפשר שיהי׳ מזו הגזרה כי יפגשך עשו (ראשית ל״ב). ואע״פ שמצאנו ותפגש אותם (ש״א ד״ה). בחולם, וכן עם הכנוים בשו״א אפגשם (הושע י״ג). ויפגשהו (שמות ד׳). אולי נאמר ג״כ אפגש יפגש בפתח, ויוצא מדרך חביריו, וזה שמו אשר יקראו (ירמי׳ ד״ג). שהוא מן יקרא וכן בא יזעמוהו לאומים (משלי ד״ד). והוא מן ומה אזעום בחולם (מדבר ד״ג). אולי נאמר ג״כ אזעם יזעם בפתח, יפקדון, יפקדון, ובא במ״ם לנקבות, ויבואו הרועים ויגרשום

ספתח לסגול כמו ההרה ההשב א״כ והדומה להם והטעם הוא להיות הפתח והקמץ ממולא אחד לכן אם יבואו לנוספים יקרה שלא ידוברו על נכון באותיות אחה״ע שמולאן קשה לכן נשתנה לסגול וא״כ ממילא אם הדין נותן להיות סגו״ל אז תשתנה הפתח הראוי לבוא אחריה לקמץ:

פתוחי יפקדו [א] ר״ל כיון שבלשי אפשר להוציא תנועה מבלתי נח נראה (ודגש הוא כמו נח נראה) או נח נסתר ובאלה כיון שאין נח נראה ולא דגש לכן באה ת״ג עם נח נסתר וכאשר באה שו״א כמו יירשך והדומה לו שאז היה אפשר להיות בפתח ויהיה נח נראה אחריה מ״מ באה קמץ בעבור שנגינה שבאה בה שהיא בלא״ה מושכת נח נסתר: [ב] ר״ל נו״ן המלויה להיות נוספה בעתיד כמו תעכבון

ויגרשום (שמות ב׳). וכתב רבי אברהם אבן עזרא בשם רבי משה הכהן כי בא כן שלא [ב] להתערב עם הגון הנוסף, והנה מצאנו אשר קניהן יהרגון (זכריה י״א):

פתוחי תפקדו ששה תפקדו״ו, תפקדוני, תפקדום תפקדונו תפקדוה תפקדון:

פתוחי תפקד כפתוחי תפקד לזכר אלא שזה ששה וזה עשרה:

פתוחי תפקדי ששה, תפקדיהו תפקדיני תפקדים, תפקדינו תפקדיה תפקדין:

פתוחי תפקדנה, כפתוחי תפקדו אלא שלנמצאות ששה ולנסתרות עשרה

ואשר פ״א הפעל אות גרונית תנקד האות הנוספת בפתח זולתי האלף שתנקד בסגול כמו אעמוד יעמוד תעמוד נעמוד, יעמדו תעמדו, יארכו הימים (יחזקאל י״ב). וכן כלם, ואם בהפסק יעמודו תעמודו וכן אהלוך יהלוך, אבל ותהלך אש ארצה (שמות ט׳). ולשונם תהלך בארץ (תהלים ע״ג). לא נשתנה תנועתם ונמשכת התי״ו בטעם להרחיב על הה״א, ובא גם האלף בפתח, ואהרגה את יעקב אחי (בראשית כ״ז). ואחדלה מה מני יהלוך (איוב י״ו). וכן משפט חרפה שברה לבי ואנושה (תהלים ס״ט). כשיהי׳ בתשלומו אאנישה, ובא בשורק כמו ישפוטו הם (שמות י״ח). לא תעבורי מזה (רות ב׳). ואם לגזרת פעל האותיות הנוספות בסג״ול כי כן תכון הקריאה, כי לא יחדל אביון (דברים ט״ו). לא יעשר (איוב ט״ו). לא תחסר כל בה (דברים ח׳). ובאו בסגו״ל לגזרת פעול, ויחשוף יערות (תהלים כ״ט). והות רשעים יהדוף (משלי י׳). וכן עם הכנוי ונראהו ולא מראה ונחמדהו (ישעיה נ״ג). יהדפהו מאור אל חשך (איוב י״ח). ובא בפתח לגזרת פעל, ותעגבה אליהם (יחזקאל כ״ג). אבל ותעגב על מאהביה (שם). בסגול האות הנוסף כמשפט כל אותיות הנוספות לגזרת פעל, שהם בסגול, ובא פ״א הפעל לפעמים בפתח כמו ויעברו אנשים מדינים (בראשית ל״ז). ויחלמו חלום (בראשית מ׳). יארכו הימים (יחזקאל י״ב). יעמדו נא ויושיעך (ישעיה מ״ז). לא תעזבנו (דברים י״ד). ונעבדה את מצרים (שמות י״ד). כרת לנו

ברית

תעבדון את אלקים. אבד. תאבדון. והדומה להם. ועל זה הקשה המחבר הרי מלאנו קוניהן יהרגון שהיא כנוי ולא תם הפסוק להחלוף הזה.

ועוד

ברית ונעבדך (ש"א י"א). ביום השבת יערכנו (ויקרא כ"ד). לכו ונהרגהו (בראשית ל"ז). ואהרגה את יעקב (שם כ"ז). ויהפכהו למעלה (שופטים ז'). והדומה להם ובאו מפוארים בקמץ חטף, ולא תעבדם (שמות כ'). אשר לא ידעתם ונעבדם (דברים י"ג). והאות הנוספת נקודה בקמץ מפני הקמץ חטף אשר אחריה, ובספר ירושלמי כי לא אעזבך (בראשית כ"ח). אעבדך שש שנים (שם כ"ט). בקמץ חטף פ"א הפעל, ויבוא ג"כ פ"א הפעל בסגול ולא יערבו לו (הושע ט'). ויארבו על שכם (שופטים ט'). למען תחזקו (דברי' י"א). יחרדו כצפור (הושע י"א). יהלמני צדיק (תלים קמ"א). יהרסם ולא יבנם (שם כ"ח). נארבה לדם (משלי א'). ופעמים פ"א הפעל בשו"א גם באות גרונית בהפתח האות הנוספת, למען יחסרו לחם ומים (יחזקאל ד'). אולי יחסרון (בראשית י"ח). ויחלקו להם את הארץ (מ"א י"ח). ויעזרו אחרי אדניה (מ"א א'). ואחדלה מה מני יהלוך (איוב י"ו). לכה ונעברה אל מצב פלשתים (ש"א י"ד). ויגידה ויערכה לי (ישעיה מ"ד). ובן מנהג הלמ"ד יחחך ויסתך (תלים כ"ב). ובן עם הסגול באות הנוספת פ"א הפעל בשו"א יחרדו האין (יחזקאל כ"ו). יחמרו מימיו (תלים מ"ו). פן יחזקו מוסריכם (ישעיה כ"ח). יחשכו כוכבי נשפו (איוב ג'). ונראהו ולא מראה ונחמדהו (ישעיה נ"ג). הנה אני קשרתי אל אדוני ואהרגהו (ש"ב ד'). ואחזה בו ואהרגהו בצקלג (ש"ב יו"ד):

עד הנה נשלמו העוברים והבינונים והעתידים עם כנוייהם:

ותדע כי מנהג העוברים בלשון הקודש להשתמש בו עבר במקום עתיד שהן אותיות איתן, וזה בנבואות ברוב, כי הדבר ברור כמו אם עבר כי כבר נגזר, ועתיד במקום עבר, כמו אז, ועתיד ועבר במקום בינוני, כלומר שהיה עושה זה תמיד, ואינם צריכים להזכירם כי רבים הם ולפי הענין תכיר כל אחד מהם, ועם מלת אז, יבוא ברוב עתיד במקום עבר, כמו אז ישיר משה (שמות ט"ו). אז ישיר ישראל (במדבר כ"א). אז אז יבדיל משה (דברים ד'). אז ידבר יהושע (יהושע י'). אז יעלה חזאל (מ"ב י"ב). אז יבנה יהושע (יהושע ח'). וכתב החכם ראב"ע כי כן המשפט בלשון ישמעאל, וכתב כי כן יתכן לדבר בהם לזמן העומד והוא כדרך

יכסה

יכסה פניו (ישעיה ו׳). ויניעו אמות הספים (שם). בעבור כי אין בלשון סימן לזמן אמצעי, ידברו בו בלשון עבר ועתיד, והוא בלשון לעז (פריא"זה והוא זמן עומד לעבר או (פריא"ה) והוא זמן עומד לעתיד, כמו איש הרגתי לפצעי (בראשית ד׳). שהוא כמו אהרוג ר"ל אם יפצעני איש הייתי הורג אותו, וכן גפן ממצרים תסיע תגרש גוים (תהלים פ׳). שהוא כמו הסעת גרשת כלומר היית מסיע אותם מסע אחר מסע, וכן היית גורש גוים מפניהם גרוש אחר גרוש, אבל בינוני במקום עבר ועתיד לא מצאנוהו. ומה שאמר ר׳ יונה כי ופרעה חולם (בראשית מ"א). הוא בינוני במקום עבר אינו אלא בינוני בעצמו ופירושו היה חולם שהיה עומד על היאור, וכן השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה (סוף ישעיה). כי אע"פי שהבריאה היתה מאז, בכל יום הוא עושה אותה ומעמידה בכוחו, והצווי לא ימצא במקום העבר, ולא העבר במקום הצווי, אבל הצווי במקום העתיד שהוא אי"תן מצאנו, כמו עלה ומות בהר (דברים ל"ב). שהוא כמו תמות, וכן ואם בין כוכבים שים קנך (עובדיה א׳). שהוא כמו תשים *] אשר תנה הודך על השמים (תהלים ח׳). שהוא כמו תתן, כי לא תבוא מלת אשר ומלת כי על הצווי, [ואע"פ שמלת כי תבוא על הצווי מעטים הם כמו כי עברו איי כתיים (ירמיה ב׳). כי שמענה נשים (שם ט׳)] רחקי מעושק (ישעיה נ"ד). כמו תרחקי, וזולת אלה נמצאו מעוטים, אבל העתיד במקום הצווי רבים, ואין צריכין להזכירם ולפי הענין תכיר ותדע, וכן דרכם להשאל זה מזה הג׳ פנים שהזכרתי באבן הראשה שהם פָּעֵל פָּעוֹל פָּעַל, כי מן שָׁמַר תאמר בעתידים שָׁמוֹר אֶשְׁמוֹר יִשְׁמוֹר, הנה העבר לגזרת פָּעַל, והעתידים לגזרת פָּעוֹל, וכן חפץ שהוא מגזרת פָּעֵל תאמר גם בעוברים, כי חפצת בי (תהלים מ"א). כי חפצתי צדקך (איוב ל"ג) לגזרת פָּעַל, והעתידים לגזרת פָּעוֹל, כי לא אחפוץ (יחזקאל י"ח). ואם לא יחפוץ (רות ג׳). ולגזרת פָּעֵל ודרכו יחפץ (תהלים ל"ז). וכן מן יכול שהוא לגזרת פָּעוֹל תאמר העתידים לגזרת פָּעַל כמו לא אוכל (במדבר כ"ב). לאו יוכל לראות (ש"א ג׳):

*] ול"נ כי התיו במלת תגביה מוסף אחר עמו. יבא"ר.

ועוד אודיעך כי האותיות המשמשות שהם חצי כל האותיות והם א"ב ה"ו יכ"ל מנש"ת מהם ישמשו בראש התיבה ובסוף. ומהם ישמשו

בראש ולא בסוף, וסימן האותיות המשמשות מסרו המדקדקים הראשונים להקל זכרונם בפי התלמידים, מהם רבי מנחם בן סרוק נתן סימנם, שמלאכת"ו בינ"ה, והחכם רבי שלמה בן גבירול נתן סימנם, אנ"י שלמ"ה כות"ב והמורה בן גאנח והוא הזכור תמיד בספר הזה רבי יונה וכן הוא נזכר בפי האנשים בשם רבי מרינוס גברה ידו במלאכת הדקדוק ונתן סימן האותיות המשמשות, שלומ"י א"ך תבנ"ה, והחכם רבי אברהם אבן עזרא נתן סימנם, כשתי"ל א"ב המו"ן או שי"ת לך א"ב המו"ן, ואחי רבי משה*) נתן סימנם מש"ה כת"ב *) והמחבר הנמוקים נתן סימנם ס"ס ה'ל'י'ה'ו' כ"כה"ב: אלינ"ו והוא סימן נאה לענין ונכון לבנין

והאותיות המשמשות האלה מהם ישמשו להוראת הפעולה [א] על הנדבר כמו אותם המשמשות בעוברים בסוף התיבות וסימנם מנ"ת הי"ו, ובבינונים בסוף התיבות סימנם תהימ"ו, ובעתידים בראש התיבות סימנם אית"ן וגם ישמשו בהם בסוף התיבות עם אותם שהם בראש, הו"ו לזכרים והיו"ד לנקבה, והנו"ן ה"א לנקבות וסימנם יונ"ה הכל כמו שזכרנו, ומהם ישמשו בראש התיבות לבאר ענין המלה ולא להורות על הנדבר ולא ישמשו בעוברים ובעתידים כי אם במקור ושם הפועל וסימנם במל"ך אלו לא ישמשו בעוברים ובעתידים כי אם במקור, ומה שאמר ורבו כמו רבו (זכריה י"ד). חסר שין השמוש, ר"ל כמו שרבו, והשי"ן תשמש בעוברים ובעתידים, ובבינונים ישמשו יותר אותיות בכל"ם, וככה ישמשו אלה על המקור, בפקוד כפקוד לפקוד מפקד, ועוד הו"ו תשמש על המקור שתאמר ופקוד או ופקוד, וסימן המשמשות על המקור עם הו"ו מל"ך ב"ו, ובא דגש אחר המ"ם שלא בא כן אחר שאר האותיות לחסרון נו"ן מן כי המ"ם [ב] לא תשמש לבדה כאשר ישמשו בכל"ו לבדם, ולכן הדגישו הפ"א הפעל לחסרון נו"ן מן, ופעמים תבוא המ"ם בפתח כמו כי למבראשונה לא אתם (ד"ה ה'). כי הכהנים לא התקדשו למדי חלקו מחמאות*) פיו ואם פ"א הפעל גרונית תנקד מ"ם השירות בקמץ קטן [ג] לתשלום הנון הנפקדת כמו מעבור אל הארץ (מדבר ל"ב). מחדל להתפלל בעדכם

*) אינו כן רק הוא שם ע"מ מפעלה. יבא"ר.

ש"א

ועוד [א] כמו פקדת שהתי"ו מורה שפלוני שאני מדבר אליו (והוא הנדבר) עשה מעשה

(ס"א י"ב). כי אותיות הגרון לא יקבלו הדגש ושמו הנח במקומו כי במקומות רבים יבוא הדגש תמורת הנח והנח תמורת הדגש וכן על הרי"ש שלא תקבל דגש מְרֻדָּף אחר ישראל (ש"ב י"ח). ובכל"ו יבואו בפתח כשתהיה אות גרונית שו"א ופתח בַּעֲבוּר כַּעֲבֹר לַעֲבוֹר וַעֲבוֹר, בַּאֲכוֹל האש (מדבר ד"ו). בַּעֲזוֹז עינות תהום (משלי ח'). אין נחלת לַחְמַם (ישעיה מ"ז). והוא בשו"א לבדו, וכשתהי' האות גרונית שו"א וסגול בכל"ו בסגול בֶּאֱמֹר להם, עם ה' אלה (יחזקאל ל"ו). ועם הלמ"ד נחה האל"ף לפי שנשתמשו הרבה במלת אֱמוֹר עם הלמ"ד ואמרו לֵאמֹר בנות האל"ף לכן כֶּאֱכֹל קש (ישעיה ה'). ויהי כֶּאֱמוֹר יהושע (יהושע ו'). ובא שלא כמנהג ויהי בֶּעֱזוֹר האלהים את הלוים (ד"ה א' ט"ו). הבי"ת בפתח קטן והמנהג ברוב כי העי"ן שו"א ופתח ואע"פ שהעי"ן בשוא לבד וסגול הבי"ת יורה עליו כי נקודו הי' שו"א וסגו"ל לולי שרצו לחטוף אותו, וכן על שם הפועל. ובא שלא כמנהג בתוך הריפות בְּעֱלִי*) הבי"ת פתוח והעי"ן בשו"א וסגו"ל ועל שם הפעל ישמשו יותר אותיות וכן על שאר השמות וסימנה מש"ה וכל"ב ושם הפעל הוא אשר תבנה ממנו כל הפעולה כמו דַבֵּר שהוא שם תבנה ממנו כל הפעולה אחר שמצאנו כן בנות צלפחד דוֹבְרוֹת (מדבר ד"ז). כן מטה בני יוסף דוֹבְרִים (שם ל'). כי כן דעתי שלא לקרא שם הפעל כי אם אשר תבנה ממנו כל פעלת הטור עוברים ובינונים ועתידים ואחר שנמצא במקרא מלה אחת בבינונים או בעוברים. או בעתידים נבנה עליו כל הטור, וכן מן חרב אחר שמצאנו חָרְבוּ כל פריה (ירמיה ג'). חָרוֹב והחרם אחריהם (שם נ'). נבנה עליו כל הטור ונאמר עליו חרב חרבת וכן כלם, וכן נבנה ממנו בנין הפעיל והפעל ונפעל אחר שמצאנו החרב נחרבו המלכים (מ"ב ג'). שעניניםענין חָרֵב וכן מן שלג אחר שמצאנו תַּשְׁלֵג בצלמון (תלים ס"ח). ומן גשם אחר שמצאנו היש בהבלי הגוים מַגְשִׁימִים (ירמיה י"ד). נבנה עליהם כל הטור וכן מן עשרה בנין הקל צאנכם יַעְשׂוֹר (ש"א ח'). ר"ל יקח מעשר, נבנה ממנו כל בנין הקל וכן בנין הפעיל מן כי תכלה לַעְשֵׂר (דברים ד"ו). ר"ל לתת המעשר

*) פתח הבי"ת לידיעה. יבא"ר.

מעשה הפקידה וכן כלם: [ב] ויהיה מְפֻקָּד כאלו תאמר מן פֻּקַּד: [ג] כי הנח

המעשר, וכן פעל הדגוש מן עשר תְּעַשֵּׂר (שם ע"ו). וכן מן שָׂרִיד, והשרידים שֵׂרְדוּ מהם (יהוש' יו"ד). נבנה עליו כל בנין הקל וכן מן שֶׁכֶל בנין הקל שְׂכַל דוד (ש"א י"ח). ומבנין הפעיל נמצאו לרוב, וכן מן בָּרָד, וּבָרַד ברדת היער (ישעיה ל"ב). תבנה ממנו בנין הקל וכן מצאנו מן שָׁאַר בנין הקל עוד שָׁאַר הקטן (ש"א י"ו). נבנה עליו כל הטור, ואדר אשר נגזר הפועל מן השם כשיאמר הפעולה אינו צריך לזכור השם כי בפעולה הוא השם, כמו שתאמר שָׁמַר אָמַר אין צריך לומר השמירה והמאמר, אלא שפעמים בא כן והוא תוספת באור או בא כן להזק הפעולה והוא האמת כמו שאנו עתידים לזכור זה הטעם בכפל האותיות במלה כמו יְרַקְרַק אדמדם (ויקרא י"ג). והדומה להם, וכן בכפל המילים כמו שאנו עתידים לבאר בבנין פעל הדגש ומה שבא כן לזכור השם עם הפועל כמו קצף ה' על אבותיכם קֶצֶף (זכריה א'). כי די היה לו בְּקָצַף ובא השם אחריו לחזק הקצף שהוא גדול וכן טבוח טֶבַח (יחזקאל ד"א). ומעלה מַעַל (ויקרא ה'). מעל מַעַל בחרם (יהושע ד"ב). יצנפך צְנֵפָה (ישעי' ד"ב). למען בצע בָּצַע (יחז' ד"ב). ומלך מֶלֶךְ (ירמי' ד"ג). מהמטיר עליו מָטָר (ישעי' ה'). שלו כל בוגדי בָגֶד (ירמיה י"ב). עשקו עושק וגזלו גָּזֵל (יחזק' ד"ב). ומלכיהם שערו שָׂעַר (שם ד"ז). יבושו בֹשֶׁת (ישעי' מ"ב). ויצם דוד צוֹם (ש"ב י"ב). התבוננו בה בִּינָה (ירמי' ד"ג). הלא ממשל מְשָׁלִים הוא (יחזק' ד"א). ומשול מָשָׁל (שם י'). מזריע זֶרַע (רא' א'). מקרקר קִיר (ישעי ד"ב). ועפר בְּעָפָר (ש"ב י"ו). ברוק בָּרָק (תלים קמ"ד). והדומים להם, וככה ישמשו מ"ש"ה וכל"ב על הבינונים כמו על שם הפועל, והו"ו והשי"ן ישמשו גם בעוברים, ובעתידים, וככה ישמשו מש"ה וכל"ב על שם הפעל מְדַבֵּר שֶׁדִּבֶּר הַדִּבֵּר ודבר כדבר לְדַבֵּר בְּדַבֵּר, ופעמים הו"ו בקמץ על שם הפועל ועל הפעל ועל השם ועל המלה כמו חלב וְדָשֶׁן תשבע נפשי (תלים ס"ג). וזולתם והוא כשהמלה מלעיל כמו דֶּשֶׁן חלב וזולתם או מלה זעירא כמו עם גדול ורב וָרָם (דברים ב'). קח וָלֵךְ (בראשית י"ב). כל חלב שור וכשב וָעֵז (ויקרא ד'). אתה וָהֵם ואהרן (מדבר י"ו). אני וָהוּא (בראשי' מ"א). אבל כשהמלה מלרע כמו זָהָב דָּבָר לא תבוא עליהם ו"ו קמוצה ופתוחה*) לרוב המשבת התנועות בין ותדע וכשיבא וכל"ב על תיבה שתחלתה שו"א לשל' בשמות רק על אותיות

*) א"א ו"ו פתוחה לא תבוא

ינקד כל״ב בחירק והו״ו בשורק [ד] מומרת אחה״ע הנקודות בח״ס או וי״ו באלף בקריאה כדי שלא יתחברו שני שוואי״ן המהפכת העתיד לעבר ודוק. נעי״ן כאחד כמו שתאמר וּזְבֻלוּן כְּזְבוּלוּן לִזְבוּלוּן בִּזְבוּלוּן ואם תחלת התיבה אחת מאותיות אחה״ע ותהיה האות גרונית שו״א ופתח או שו״א לבד, הו״ו בפתח, וַארֻבּוֹת השמים (בראשית ז׳). וַאֲנִי אקשה (שמות ד׳). לושי וַעֲשִׂי עגות (בראשית י״ח). וַהֲשֵׁבךָ על כנך (בראשית מ׳). וַחֲמוֹרִים וַעֲבָדִים (שם י״ב). ובשו״א לבדה וַעְיָרִים עשרה (שם ל״ב). וכן עֲצוֹר במילין (איוב ד׳). ואם האות גרונית בשו״א וסגו״ל או שו״א לבד הו״ו בסגול הסד וֶאֱמֶת (בראשית מ״ז). וֶעֱזוּזוֹ ונפלאותיו (תלים ע״ח). וְאֶחֱזוּ בזנבו (שמות ד׳). וֶאֱמוּנָה עניתני (תלי׳ קי״ט). וֶהֱשִׁיבְךָ ה׳ מצרים באניות (דברים ך״ח). ובשו״א לבדו שמור מצותי וֶחְיֵה (משלי ד׳). ואם אל״ף תחלת התיבה ונחה, יהיו אותיות וכל״ב בצירי, וֵאלֹקִים זולתי לא תדע (הושע י״ג). אמרו לֵאלֹקִים מה נורא מעשיך (תלים ס״ג). בֵּאלֹקִים נעשה חיל (שם ס׳). והייתם כֵּאלֹקִים (בראשית ג׳). ואם האות גרונית בשו״א וקמץ תהי׳ הו״ו קמוצה, וָאֳנִי עשה המלך שלמה (מ״א ט׳). וָאֳנִיּוֹת תרשיש (ישעי׳ ס׳). וָחֳלָיִים רעים (דברים ך״ח). ואם תחלת התיבה יו״ד ונקודה בשו״א כשיבוא עלי׳ וכל״ב תנוח היו״ד, וכל״ב בחירק כמו וִיסַדְתִּיךְ בספירים (ישעיה י״ד). ראיתי בִּיהוּדָה (נחמי׳ י״ג). וכל ישראל וִיהוּדָה (מ״א י״ח). כִּיקַר כרים (תלים ל״ז). כִּיקוֹד אש (ישעיה י״ד). וזאת לִיהוּדָה (דברים ל״ג). וכן עם המ״ם מִידֵי אביר יעקב (בראשי׳ מ״ט). מִימִין הגלה (זכרי׳ ד׳). מִימֵי קדם (סוף מיכה). ושמחתים מִיגוֹנָם (ירמי׳ ל״א). ונמצאו שנים בנוע היו״ד ורבים מִישְׁנֵי אדמת עפר יקיצו (דניאל י״ב). מִירֻשָּׁתְךָ אשר הורשתנו (ד״ה ב׳ י״ט). ופעמים יניחו היו״ד אע״פ שאינה שואי״ת ויטילו תנועתה על אות השמוש, כמו בנות מלכים בְּיִקְּרוֹתֶיךָ (תלים מ״ה). שמשפטו בִּיקְרוֹתֶיךָ בשו״א הבי״ת ובחירק היו״ד, וכן ותבוז ליקהת

הגה. נסתר הנמשכת מהגירי הות מקום הדגש כאשר מבואר שתבות נח תמורת הדגש וכן דגש כמורת הנח: [ד] ר״ל השורק בתחלת התיבה נקראת כאלו תהיה אל״ף כתובה לפניה ויהיה. וּזְבוּלוּן כאלו כתיב אוזבולון וקראו המדקדקים להאל״ף הזאת אל״ף גנובה: [א]

ר״ל

ליקהת אם (משלי ל׳). שמשפטו ליקהת, לי שמעו ויחלו (איוב ד״ט). ויללת אדירי הצאן (ירמיה ד״ה). לקריאת בן אשר שמשפטו יללת, וכן כיתרון האור מן החשך (קהלת ב׳). שמשפטו כיתרון, ואם תחלת התיבה אחת מאותיות א״ח ה״ע ונקודה שו״א ופתח ויבוא עליה כל״ב תהי׳ פתוחה, והיו לאחדים בידך (יחזקאל ל״ז). בעטרה שעטרה לו אמו (שיר ג׳). כעצמים בבטן המלאה (קהלת י״א). בעצלתים ימך המקרה (שם י׳). כרע שכב כארי (מדב׳ ד״ד). ובארי יתגשא (שם ד״ג). כאהלים נטע ה׳ (שם ד״ד). כארזים עלי מים (מדבר ד״ד). כערבים על יבלי מים (ישעיה מ״ו). זקן בא באנשים (ש״א ג׳). ושאר באנשים קמץ, וכל באבנים פתח (באפלה (דברי׳ ד״ח)*). פתח, וכן בנוח האל״ף כשתהי׳ תחלת התיבה יהיו אותיות וכל״ב עליה פתוחות כמו ואדני אלקים אמת (ירמיה י׳). ואדני צוה בה׳ (מדבר ל״ו). לאדני אלקינו (דניאל ט׳). לאדני לעשו (בראשית ל״ב). אך בה׳ אל תמרודו (מדבר י״ד). כה׳ אלקינו (דברים ד׳). והדומים להם, והמסורת כל לשון אדנות ב״ו כ״ל לא מפיק אלף בר מן ז׳ וסימנם חטאו, האמרות, אלקים, הודו, דוד, מעזכם, ואדני האדונים, ועם מ״ש״ה מפיק בר מן חד האדני אין בציה (ירמיה ח׳). ואם הדבר ידוע יהיו אותיות כל״ב קמוצה כמו שתהיה הה״א על האלף ועל העי״ן, בין שתהיה תחלת התיבה שו״א ופתח בין שתהיה שו״א וסגול, כמו שויתי עד בקר כארי (ישעיה ל״ח). כארי ידי ורגלי (תלים ד״ב). בחור כארזים (שי׳ ה׳). מקננת בארזים (ירמיה ד״ב). ויתחפש באפר (מ״א ב). אין כמוך באלקים (תלים כ״ו). וזבח לאלקים (שמות ד״ב). לעגלים אשר עשה (מ״א י״ב). אשר עשה ישראל לאמורי (מדבר ד״ב). נוצר חסד לאלפים (שמות ל״ד). וכל שאר לאלפים פתח, רק לאנשים האל (בראשית י״ט). קמוץ, וכל שאר לאנשים פתח, כאשר ימשש העור באפלה (דברים ד״ח). כל באבנים קמץ, כל בערבה קמץ וכן בעלטה, ואם האות הראשון בקמץ חטף הנקוד עם השו״א יהיו

אותיות

*) באפלות (ישעי׳ נ״ט). כנ״ל. יבא״ר.

[א] ר״ל קמץ חטף שהיא תנועה קטנה. כי כאשר באה שו״א נע באותיות אחה״ע תצורף עליהם לפעמים פתח ולפעמים סגול ולפעמים קמץ והצירוף הזה איננו רק משום הרחבה ואין לה דין תנועה כלל רק היא כאלו שו״א נע. אבל הקמץ חטף היא אחת מתנועות הקטנות ויצורף אליה שו״א בקצת ספרים להבדיל בינה ובין הקמץ גדול שהיא תנועה גדולה:

ר״ל

אותיות כל״ב קמוצות אע״פ שאין הדבר ידוע כמו בעני אמתך (ש״א א׳). כאניות סוחר (משלי ל״א). בחרי אף (שמו׳ י״א), לחדשיו יבכר (יחזקאל מז) ובא שלא כמשפט מודיעים לחדשים (ישעיה מ׳). הלמ״ד בסגול [עיין קו״א] אבל אם תחלת התיבה קמץ חטף שאיננה עם השו״א [א] אלא היא לבדה והוא כשיהי׳ אחריו שו״א או אות דגוש יהיו אותיות כל״ב עליה בשו״א כמשפטם, כמו בחדשה ימצאונה (ירמיה ב׳). מידי חדש בחדשו (ישעי׳ סו) אדמת יהודה למצרים לחגא (שם י״ט). ובא מלת בהשמה מהם (ויקרא ד״ו). הבי״ת בקמץ חטף, והקמץ היה משפטו להיות תחת הה״א והיה משפט המלה בהשמה הבי״ת בשו״א והה״א בקמץ חטף כמו כל ימי השמה (ויקרא ד״ו). ולהקל על הה״א הסבו הקמץ תחת הבי״ת כאשר הסבו במלת להפרכם (שם ד״ו). שהיה משפט המלה להפירכם הלמ״ד פתוחה והה״א בשו״א ופתח, וכאשר הקילו המלה הפילו היו״ד כמו שעשו במלת וידבקו פלשתים (ש״א ל״א). והדומים לו שהיה ראוי וידביקו, ובהקלם המלה הסבו שו״א הה״א תחת הלמ״ד ופתח הלמ״ד תחת הה״א, ומצאנו מלה אחת נשתנו תנועתיה והיא הלה׳ תגמלו זאת (דברים ל״ב). בפתח הה״א והלמ״ד בשו״א נע והיה משפט המלה הה״א בשו״א ופתח והלמ״ד בפתח והאל״ף נחה ובאה המלה בן לענין מורה על סודה, ולענין זה יש בתיבה הזאת שנוי אחר שלא נמצא בזולתה שהה״א נכתבה [ב] יחידה. ומ״ש״ה וכ״ל״ב מ״ש״ה [ג] מפיק וכ״ל״ב לא מפיק [ד] ולא כטעם המ״ם טעם השי״ן והה״א, כי טעם המ״ם לחסרון נון מן כמו שזכרנו, אך טעם השי״ן מפני שאין דרך השי״ן להשתמש בשו״א לעולם כי אם שנים באו מהם שלא כמשפט בשו״א על מלה זעירא שהם בהמה המה להם (קהלת ג׳). שהוא עמל תחת השמש (שם ב׳). וגם הה״א לא תשמש בשו״א כי אם לשאלה

[ב] ר״ל שהה״א נכתבת רחוק ממלת לה׳ כאלו תהייגה שתי תיבות ועיין בספר אור תורה שחבר מו״ה מנחם די לונזאנו שהביא בענין זה מחלוקת מדנחאי ומערבאי והעלה שם להלכה שנכתבה כשני תיבות: [ג] ר״ל אותיות מש״ה מנוקדים בתנועות קטנות ונקרא עמהם נח נראה או דגש. אבל אותיות וכל״ב מנוקדות בשו״א (ואף אם יבוא תנועה בהם באופנים הנזכרים למעלה מ״מ לעולם לא יהיה אחריהם דגש): [ד] ר״ל דגש הבאה אחרי המ״ם היא מטעם אחר מטעם הדגש הבאה אחר הה״א והשין: [ה] ר״ל כאשר תבוא ה״א הידיעה אחר כל״ב נחסרה לפעמים

אם לשאלה, ואחר שאין שמשה בשו"א כי אם בפלך לא ... קריאה מבלי דגש אם לא יוליד נח בינה דבין פ"א הפעל או האות אשר ... ולכן תדגש האות כמו הַמֶּלֶךְ, הַדָּבָר, הַמְנָאֶפֶת, וְהַמְּעַנְּהָ הַמְשַׁגֵּעַ הזה (מ"ב ט'). ופעמים כשתחלת התיבה שו"א תהי' רפה הַמְכַסֶּה את הקרב (ויקרא ג'). הַמְתָעֲבִים משפט (מיכה ג'). הַמְלַקְקִים בידם (שופטים ז'). הַמְרַצֵּחַ הזה (מ"ב ו'). הַמְלַמֵּד ידי לקרב (תלים קמ"ד). הַמְסֻכָּן תרומה (ישעיה מ'). הַמְעֻשָּׁקָה בתולת בת צידון (שם כ"ג). הַמְדַבֵּר אליך (ש"ב י"ד) המבשרות צבא רב (תלים ס"ח). כלם רפוים המ"ם סמוכי הה"א בגעיא וכן הַצְפַרְדְּעִים כלם רפוים הצד"י, זולתי ותעל הַצְּפַרְדֵּעַ (שמות ח'). שהוא דגוש וכן כל הַלְוִיִּם שבמקרא רפוי הלמ"ד וכן הַיְשׁוּעָה הַיְקוּם, הַיְלָדִים, ומאשר פאידם יו"ד כאשר תהיה עיניהם אות א"ח ה"ע[ס] ...

[ס] כאלו"ף לא מלאנו רק תמיד הוא רפי. ברוב כמו הָעָם, הֶעָלִים, לְיָעְלִים הַיְהוּדִי ... יבא"ר. לְיְהוּדִים, הַיְהוּדִי, אבל הַיְאוֹר, בַּיְאֹר הַיְאֹר ... רפה היו"ד וכן כַּיְעֵנִים (מיכה ד'). והפילו היו"ד מהמכתב ושמו נח תחתיה וא מחזעלתה כָּאֹר כלה (עמוס ח'). כמו כַּיְאוֹר, ועם המ"ם באו רפוים שלא כמנ ג חביריהם, כמו מִגְבִּירֹתָם בושים (יחזקאל ל"ב). מְבַצִּיר אביעזר (שופטים ח'). שהיו ראוים להדגש, וכן ולאום מִלְאֹם יאמץ (בראשית כ"ה):

[ד] ופעמים שכל"ב מפיק כאשר הדבר ידוע, ותורה עליו ה"א ידיעה, וכשתחסר, תחסר מפני כובד הקריאה כי במקומות הידיעה הראוהו עם אותיות כל"ב, כמו ה' בְּהַשָּׁמַיִם חסדך, תלים ל"ו). ויבדילם אמציהו לְהַגְּדוּד אשר בא אליו (ד"ה ב' כ"ה). ויהי כְּהַיּוֹם הזה (בראשית ל"ט). כי אותו כְּהַיּוֹם (ש"א ט'). לכם ולְהַגֵּרִים הגרים בתוככם (יחזקאל מ"ז). להנחותם בְּהַדֶּרֶךְ (נחמי' ט'). מעל לְהַחוֹמָה (שם י"ב). בְּהַחֵל זנות האלה (יחזקאל מ'). אם תהי' לְטוֹב לְהָעָם הזה (ד"ה ב' י'). מי כְּהֶחָכָם (קהלת ח'). הכן לְהַלָּז את המראה (דניאל ח'). ומפני כובד הקריאה תחסר-ה"א הידיעה ותשאר תנועתה באחת מאותיות כל"ב אשר עליה, ונאמר כַּדָּבָר, לַדָּבָר, בַּדָּבָר ופעמים יפול הדגש להקל בהיות תחלת התיבה שו"א אז יפילו הדגש פעמי'

ואות ...

לפעמים הה"א ותנוע פתח באות כל"ב ודגש אחרי' כמו כַּהַדָּבָר לַדָּבָר במקום כְּהַדָּבָר לְהַדָּבָר כאשר מבאר המחבר והולך:

ואות השמוש [ח] מעומדת בגעיא, שיתי לבך לַמְסִלָּה (ירמי' ל"א). וחיתו לַמַּעְלִים (איוב ל"ג). לַמְאַחֲרִים על היין (משלי כ"ג). בַּמְּעָרָה השמים (תלים ג'). הבי"ת מעומדת בגעיא, והסמ"ך בקמץ חטף, ופעמים יפול ג"כ הגעיא כמו ומחית בשר חי בַּשְּׂאֵת (ויקרא י"ג). ומאת הַמְעַט תמעיטו (במדבר ל"ה) כי אתם הַמְעַט (דברי' ז') [עיין קו"ת] נבדלו אל דוד לַמְּצָד (ד"ה א' י"ב). ויעט כַּמְעִיל קנאה (ישעיה נ"ט). ויעטו כַּמְּעִיל בשתם (תלים ק"ט). המלמד ידי לקרב (תלים קמ"ד). ולַשְׂאֵת ולספחת (ויקרא י"ד). והלוים בַּמְּלָאכֶת (ד"ה ב' י"ג). לַמְּפֵי ממסך (ישעיה ס"ה). ובא בקמץ הלמ"ד בבלה זעירא הותה לָמָס (איכה א'). בין עיניכם לָמֵת (דברי' י"ד). כי צו לָצָו קו לָקָו (ישעיה כ"ח). בין מים לָמָיִם (בראשית א'). וכן לָנוּס אל עיר מקלטו (במדבר ל"ה).
[ו] למי שפירשו תואר, או יהי' קמץ למ"ד של לָמָס לָמֵת לָנוּס [ז] זולתי שתורה על ה"א הידיעה, והם כמו לְמַס לְמֵת בשו"א כמו שדרך הקמץ לבוא מקום השו"א באות השמוש כמו וָשָׁב ורפא לו (ישעיה ו'). שבע יפול צדיק וָקָם (משלי כ"ד). והדומים להם שהם מלות בזעירות או מלות שהם מלעיל ואכלתם לָשֹׂבַע (ויקרא כ"ה). היו עָלַי לָטֹרַח (ישעי' א'). לא תשב לָנֶצַח (ישעיה ל"ג). משער לַשָּׁעַר (שמות ל"ב). ושרט לָנֶפֶשׁ (ויקרא י"ט). ועל החי"ת פתח טפש כַּחֵלֶב לבם (תלים קי"ט). ועל הדרך הזה ישמשו אותיות השמוש ג"כ בבינונים ולמ"ד השמוש תהי' בקמץ על המקור מנחי עי"ן ומפעלי הכפל לפי שהם מלות זעירות כמו לָקוּם, לָשׁוּב, לָעוֹז, לָחוֹג, בין שתעמוד המלה [ה] בענינה בין שתסמוך בענין השמוש תהי' קמוצה בהם, אבל הו"ו תהי' קמוצה בם לעולם כשתעמוד המלה בענינה, אבל כשתסמך המלה בענין השמוש תהי' בשו"א כמו וְשׁוּב אלי (ירמיה ג'). והבי"ת והכ"ף בשו"א לעולם, ועל ענינים האלה ישמשו מש"ה וכל"ב:

המם תשמש במקום מן כי שמושה עם הנון כמו בלי נון כמו שכתבנו וענין שמושה ידוע, ויבוא שמושה פעמים במקום, יותר, כמו תבורך מנשים

[ו] וזה ג"כ כמשפטו כי פלתי הגעיא (מתג) כמסכת התנועה ויוליד נח נסתר ויהיה הנח במקום הדגש: [ז] בעבור שעשה או נעשה בו מעשה הנ"ה נקראהו נום ויהיה תואר מבינוני פעול מבה"ק מנחי העי"ן ואם פירושו כן יתכן לבוא בו ה"א הידיעה כמו בכל השמות. וא"כ יהיה הקמץ במקום ש"א

מנשים (שופטים ה'). יותר מנשים, שמן ששון מחבריך (תלים מ"ה). ודעת אלקים מעולות (הושע ו'). הנחמדים מזהב *] (תלים י"ט). והדומים להם, ויש מ"ם תשמש במקום בי"ת כמו מסיני בא (דברים ל"ג). כמו בסיני בא, בגדה אשה מרעה (ירמי' ג'). כמו ברעה. מהיכלך על ירושלים (תלים ס"ח). כמו בהיכלך. ויש לפרשם כמשמעם בשמוש מ"ם, כי פירש מסיני ר"ל כי מסיני נגלה כבודו ובא לישראל, ופירש מהיכלך כי משם תבוא להם היראה כמו שאמר נורא אלקים ממקדשיך (שם). מפני הכבוד השוכן במקדש, לפיכך לך יובילו מלכים שי, ונמצא מ"ם במקומות שיראה בתחלת העיון שהיא יתירה כמו ומלפנים תאמר צדיק (ישעי' מ"א). מטרם שום אבן אל אבן (חגי ה'). לא יהיה משם עוד עול ימים וזקן (ישעי' ס"ה). עד ממחרת השבת השביעית (ויקרא כ"ג). מאין כמוך (ירמי' י'). מאין כמוהו (שם ל') ועוד נבאר הענין בחלק שני מזה הספר בשרש מן, ותשמש המ"ם עם הלמ"ד מלפנים, מלמעלה, מלמטה, ובחלק הענין בשורש מן יתבאר שמושה עוד:

*] א"א וכן קראו לאם המדקדקי' מ"ם היתרון:

והשין תשמש במקום אשר והיא נקודה בפתח קטן כמו ששזפתני השמש (שיר א'). שאהבה נפשי (שם ג'). שככה השבעתנו (שיר ה'). עד שתחפץ (שם). ויבא פתח גדול תחת פתח קטן *] עד שקמתי דבורה, שקמתי אם בישראל (שופטי' ה'). שלמה אהי' כעוטיה (שיר א'). למען תדעון שדין (איוב י"ט). שאתה מדבר עמי (שופטים ו'). בקמץ להרחיב על האל"ף ויבא בשוא *] שהוא עמל תחת השמש (קהלת ב'). שהם בהמה המה להם (שם ג'. ונקשרה השין עם הלמ"ד והיתה מלה אחת, בשל אשר יעמל האדם לבקש ולא ימצא (קהלת ח'). ורבותינו ז"ל הרגילו המלת הואת בדבריהם

*] א"א זה נמצא לרוב בשיר השירים ובקהלת ותלים. ובשאר ספרים לא נמצאים [רק] מעט מזער:

*] א"א לא נמצאו לבד אלה השנים:

ה"א הידיעה. אבל אם הוא מקור כאשר נראה לפי הפשוט אז לא יתכן בו ה"א הידיעה: [ח] ר"ל שאינו מורה על ה"א הידיעה: [ט] ר"ל בין שהעמוד בפ"ע ובין שהסמוך אל ענין אחר אבל הו"ו לא תהיה קמוצה רק כשתעמוד המלה בעניגה כמו יעה ושוב. והדומה לו אבל כשנסמכת אל ענין אחר כמו ושוב אלי. אז הו"ו בשו"א:

מדבריהם באמרם של פלוני הם, של מעשר שני הם, זולת זה הרבה עם הכנוים קשורה הרבה ג"כ, וכן במקרא נקשרה עם כנוי היחיד, כי בשלי הסער הגדול הזה (יונה א'). וכן אמרו בשלמי, ובית השמוש משמשת על השי"ן ועל הלמ"ד, וענין המלה באשר, ובעבור, בשל אשר יעמול האדם לבקש ולא ימצא (קהלת ח'):

והה"א תשמש לידיעת הדבר, ויש שלא תודיע דבר מיוחד אלא יהיה מי שיהיה כמו ואם יתקפו האחד (קהלת ד'). האחד בא לגור (בראשית י"ט). ויפתח האחד את שקו (שם מ"ב). ויהי האחד מפיל הקורה (מ"ב ו'). [א] ותבוא לידיעת התואר והמתואר כמו ההר הטוב (דברי"ג) הארץ הטובה (שם ח'). הנער הלוי (שופטים י"ח). הנער הקטן (זכריה ב'). העבד העברי (בראשית ל"ט). ורבים כמוהם, ופעמים בחסרון ידיעת התואר, סורי הגפן נכריה (ירמיה ב'). נוהגים את העגלה חדשה (ש"ב ו'). וכל המלאכה נמבזה ונמס (שם א' ט"ו). על הארץ אחרת (ירמיה כ"ב). הכרוב אחד (יחזקאל י'). הראש אחד (ש"א י"ג). את הכבש אחד (מדבר ח'). ובפרשת פינחס*), הדוד אחד (ירמיה כ"ד). האיש אחד (מדבר ו'). אחיכם אחד (בראשי' מב). בלילה הוא (שם ל'). ובהסרון ידיעת המתואר חצר החיצונה (יחז' מ'). אל חצר התיכונה (מ"ב כ'). באים מדרך שער העליון (יחזקאל ט). מעט דבש הזה (ש"א י"ד). יום ההוא ירחק חק (מיכה ז'). הרים הגבוהים ליעלים (תלים ק"ד). הלל הגדול (יחזקאל י"ט). אל גוים המורדים (שם ב'). ויבא הלך לאיש העשיר (ש"ב י"ב). יום הששי (בראשית ב'). כהן המשנה (ירמי' כ"ב). הוא חדש התשיעי (עזרא י'). והדומים להם [ב] ולא תבוא הה"א ידיעה עם הכנוי כ"א במקומות מעוטים מצאנום בשתי ידיעות בתוך האהלי (יהושע ז'). והחציו אל מול הר עיבל (שם ח'). ונתן את הערכך (מדבר כ"ז

*) ה"א אבל בפרשת תצוה כתיב את הכבש האחד והתימה על פירש אבן עזרא שכתב בפרשת תצוה את הכבש אחד עיין שם:

והה"א [א] ר"ל שתבוא ה"א הידיעה בשניהם בהתואר והמתואר כמו ההר הטוב שמלת טוב הוא תואר למלת הר. ומלת הר הוא המתואר. ופעמים לא באה ה"א הידיעה רק בענין המתואר ולא בהתואר כמו הגפן נכריה. וכן בהפוך כאשר מבאר המחבר: [ב] כי הכנוי הוא ג"כ ידיעה לענין שהיא נסמכת אליו ולא תסמך שתי ידיעות לדבר אחד. [ג] ר"ל שלכך באה סגול בבי"ת להורות על הידיעה ויהיה בערכנו כאלו

ד"ז). את כל חֲחִרוּתֶיהָ בקע (מ"ב ט"ו). ואת כל אשר בֶּעָרֵינוּ (עזרא י'). [ג] כי הוא חסר ה"א ידיעה וכן כִּגְבִרְתָּהּ (ישעיה ך"ד). אבל כשיבא במלה כנוי הפעול עם הפועל תבוא ה"א ידיעה עם הפועל לרוב כמו הַמַּעֲלְךָ (תלים פ"א). וְהַפּוֹרְךָ מבית (דברים י"ג). והעם לא שב עד הַמַּכֵּהוּ (ישעיה ט'). היא ומביאיה וְהַיּוֹלְדָהּ (דניאל י"א). כמו שהי' בהפרד הַמַּעֲלָה אותנו (ירמיה ב'). הַמּוֹלִיךְ אותנו (שם). והדומים להם [ד] כי ה"א הידיעה תפול על אחד, והכנוי על אחר, אבל השמות אשר עם הכנוים או התוארים שלא יפרדו לא תבוא עליהם ה"א הידיעה כ"א במקומות מעוטים כמו שהראיתיך והוא לרוב ההודעה כי ה"א הידיעה והכנוי שניהם יפלו על אחד ודי באחד ולא תבוא ה"א הידיעה על מלה נמסכת, ומצאנו שבא כן במקומות ואמרו כי חסר [ה] הנסמך, ולפי דעתי כי באו בשתי ידיעות כי סמיכת המלה אל מלה אחרת היא ידיעה וההא ידיעה אחרת, ובאו המלות האלה בשתי ידיעות לרוב ההודעה כמו כל הָעָם הארץ (יחזק' מ"ה) אנכי הָאֵל בית אל (בראשית ל"א). הָאָרוֹן הברית לפני העם (יהושע ג'). ועץ הַדַּעַת טוב ורע (בראשי' ב'). שתי הָעֲבֹתֹת הזהב (שמות ל"ט). ספר הַזִּכְרוֹנוֹת דברי הימים (אסתר ו'). הַלְּוָעַג השאננים (תלי' קכ"ג). ואת כל הַמַּמְלָכוֹת הארץ (ירמיה ך"ה). הַיַּיִן החמה הַזֹּאת מידי (שם). את הַסֵּפֶר המקנה (ירמיה ל"ב). ואת הַמִּזְבֵּחַ הנחושת (מ"ב י"ו). על הַמִּזְבֵּחַ בית אל (שם ך"ג) בכל הַתּוֹעֲבוֹת הגוים (מ"א י"ד). מעל הַבָּקָר הנחשת (מ"ב י"ו). קרוב היום מהומה (יחזקאל ז'). וְהָאָרֶץ הגבלי (יהושע י"ג). הָאֶבֶן הבדיל (זכרי' ד'). הַלְּשָׁכוֹת הקודש הַיֶּתֶר הארג (שופטים י"ו). והדומים להם, ואע"פ שיש בהם שאינם נקודים כדרך הסמוכים [ו] כמו הָעָם הארץ (יחזקאל מ"ה). הָאָרוֹן הברית (יהוש' ג'). הַיַּיִן החמה (ירמיה ך"ה). מפני ה"א הידיעה באו כן, או יתכן שבהם חסר הנסמך, וכן לא תבוא ה"א

הידיעה

כתוב בֶּהֱעָרֵינוּ כאשר מבואר בכר שם המשפט: [ד] ר"ל שעד כאן דברנו מענין הכנוים המורים על הקנין כמו אהלו ביתו שפירושו אהל שלו בית שלו ולכן לא יתכן לומר האהלו הביתו כי אם נאמר ביתו הרי נודע של מי הבית ושוב לא נצרך גה"א הידועה אבל הכנוים המורים על הפעול לא נודע מכוחם רק מי הוא הפעול אבל עדין צריכין אנו לדעת מי הוא הפועל כמו המעלך שפירושו המעלה אותך. וא"כ ה"א הידיעה מורה על פועל המעלה וכנוי אותך מורה על הפעול: [ה] כמו

עץ

הידיעה על שם האדם לפי שהשם הוא הידיעה, ואין צריך ידיעה אחרת לא תאמר האברהם היצחק, ומה שאמר אמר הקהלת, הוא שם התואר לנפש שלמה המאספת החכמות, וכן לא יבואו עמו אותיות הכנוי מזה הטעם לא תאמר אברהמי יצחקי וכן לא יאמר מהם בלשון רבים אברהמים יצחקים והא הארונה היבוסי (ש"ב כד) שהוא בה"א אפשר שהוא שם התאר ושבט המנשה הוא שם היחוס כמו המנשי וכן ארץ המגוג (יחז' לח) וכן קרית הארבע (נחמי' יא). הוא שם היחוס, או הוא שם התואר לענק גדול, לפי שהוא היה אדם גדול בענקים, והיו ארבעה הוא ושלשת בניו, ועל שם היחוס תבוא ה"א ידיעה ואע"פ שראש היחוס הי' שם אדם שלא תבוא עליו ה"א הידיעה, אחרי ששב השם ההוא יחוס תבוא עליו ה"א הידיעה, כמו לאברהם העברי (בראשית י"ד). המתיחס אל עבר, וכן אהרן אחיך הלוי (שמות ד'). המתיחס אל לוי בן יעקב ויפתח הגלעדי (שופטים י"א). היחצאלי, הישראלי, לפיכך יבוא בלשון רבים עברים לויים, שהוא מן עבר ומן לוי, וכאשר מחובר משני מלים יבוא פעמים ה"א הידיעה על השני כמו אבי העזרי (שופטים ו'). שהוא מן אבי עזר, וכן ביחס המקום בית האלי (מ"א ט"ז). שהוא מן בית אל וכן בית הלחמי (ש"א ט'). יהושע בית השמשי ש"א ו'). מן בית לחם מן בית שמש, ושם מקום פעמים עם ה"א הידיעה כמו העי (יהושע ז'). בקרקר (שופטים ח'). בסכות בשטים וישב דוד בחורשה (ש"א כ"ג). וכן לא יסמך שם מקום אלא מעוטים מצאנום סמוכים כמו ער מואב (במדבר כ"א). ציון קדוש ישראל (ישעיה ס'). ופעמים תשמש הה"א במקום אשר כמו את השוק והעליה (ש"א ט'). ר"ל אשר עליה, וכן הה"א שמצאנו בעוברים ובעתידים שלא תשמש בהם ה"א הידיעה כמו שכתבנו היא במקום אשר כמו כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה (בראשית מ"ו). ועתה עמך הנמצאו פה (ד"ה א' כ"ט). הנראה אליו פעמים (מ"א י"א). אחרי הנראה אלי בתחלה (דניאל ח'). כמו אשר באה, אשר נמצאו אשר נראה, וכן

ההלכוא

עץ הדעת טוב ורע. כאלו כתוב הדעת דעת טוב ורע. העבותות הזהב כאלו כתוב העבותות עבותות הזהב. וכל הדומה להם: [ו] כי היה לאוי העם הארץ. הארון הברית. היין החמה. כדרך הסמוכים:

ר"ל

ההלביא אתו (יהושע י'). ההושיבו נשים נבריות (עזרא י'). וכל ההקדיש שמואל (ד"ה א' ד"ו). העיר ההללה (יחזקאל ד'). בהבין לו דוד (ד"ה ב' א'). על ההכין האלהים לעם (שם ד"ט). היצא השדה (דברים י"ד). כמו אשר יוצא:

והוו תשמש לתוספת דבר, ופעמים איננה לתוספת ולא תשמש כלום אלא שהוא התחלת המלה כמו ואלה בני צבעון ואיה וענה (בראשית ל"ו). ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת והנותר ממנו יאכל (ויקרא ו'). פירש הנותר מיום הזבח יאכל ממחרת ביום השני, ביום השלישי וישא אברהם את עיניו (בראשית ד"כ). ואחרים רבים כמוה, ויש ו"ו שהיא תחלת הדברים כמו ויהי בימי אחשורש (אסתר א'). ויהי בשלשים שנת (יחזקאל א'). והדומים להם, וכתב רבי אברהם אבן עזרא הווין הם כפא רפא בלשון ישמעאל שאינה משתמשת אלא שהיא תחלת הדבור, ואדוני אבי ז"ל כתב בספר הגלוי על כל ו"ו נוספת במקרא כי היא רמז על מלה חסרה כדמותה כמו ותשב תמר ושוממה (ש"ב י"ג). שפירשו עזובת ושוממה או דואגת והדומה לענין, וכן נרדם ורכב וסוס (תלים ע"ו). נרדם איש ורכב וסוס, וכן בנס וקצף שגיא ואמר להובדה לכל חכימי בבל (דניאל ב'). פירושו קם ואמר, וכן ביום השלישי*) וישא אברהם את עיניו (בראשית ד"כ). פירושו השכים ביום השלישי ונשא עיניו וראה את המקום מרחוק וכן ואיה וענה (בראשית ל"ו), היו לו בנים אחרים ולא זכרם אולי בעביר שלא היתה תולדה להם, ופירש והנותר ממנו (ויקרא ז'). כמו שפירשו רז"ל לפי שאמר ביום הקריבו את זבחו יאכל שתהא מצוה לאכלו לשני ימים תלמוד לומר והנותר אם הותיר מיום ראשון יאכל, וממחרת כלומר מה שאמרתי וממחרת לא אמרתי אלא על הנותר מיום ראשון וכן כל אחד מהם יתפרש לפי מקומו, ויש ו"ו במקום או כמו ומכה אביו ואמו (שמו' ד"א) או אמו, והי' לה' והעליתיהו עלה (שופטים י"א). או העליתיהו, ויש מקומות שתחסור הו"ו כמו ראובן שמעון (שמות א'). שמש ירח (חבקוק ג'). בסוס עגור (ישעיה ל"ח). והדומים להם כמו שאנו עתידים לבאר, ויש ו"ו שמורה הזמן שכבר עבר קודם הפעל אשר לפניו כמו הן אתה קצפת ונחטא (שם ס"ד). ר"ל וכבר חטאנו

*) כו"ו הזה ישמש להמשך המאמר כמו בל"א אלס-דא. יבא"ר.

תשאנו על כן קצפת עלינו, תבר ימות יחלש (איוב י"ד). וכבר יחלש כי קודם שימות יחלש ויחלה, וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים (ויקרא ט'). וכבר ירד, כי אחר שירד מעשות העולה ברכם, והוא נרדם ויעף וימות (שופטים ד'). וכבר עף, כי אחר שהיה עיף ויגע נרדם מיגיעתו ולא הרגיש בהכותה אותו וימות, וירם תולעים ויבאש (שמות י"ג). וכבר באש, וישם את הים לחרבה ויבקעו המים (שם י"ד). וכבר נבקעו המים ואחר כך שם הים לחרבה שיבשתו הרוח, נבקעו כל מעינות תהום רבה וארבות השמים נפתחו (בראשית ז'). וכבר נפתחו, ויש וי"ו במקום כאשר אם לא ישבעו וילינו (תהלים נ"ט). באשר ילינו לא ישבעו, ושפתי רננות יהלל פי (שם ס"ג). כאשר שפתי רננות יהלל פי חלב ודשן תשבע נפשי. ותעשי הדעות ותוכל, (ירמיה ג'). כאשר יכולת, ויש וי"ו להשוות הדברים כמו מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק (משלי כ"ה). דלף טורד ביום סגריר ואשת מדונים נשתוה (שם כ"ז). וכמו וי"ו זה רבים בספר משלי שפירושם להשוות הדברים [זה] כמו זה וכמו וי"ו זה משביח שאון ימים שאון גליהם והמון לאמים (תהלים ס"ה). כמו שמשביח שאון ימים כן ישביח המון לאמים, הלא אזן מלים תבחן וחך אוכל יטעם לו (איוב י"ב). עדושים להם, ויש וי"ו אחר במקום אם והוא מורה לתשובת התנאי ומענהו, כמו אם קהה הברזל (קהלת י"ד). התשובה וחילים יגבר, אם בחקתי תלכו (ויקרא כ"ו). המענה ונתתי גשמיכם בעתם, אם את הדבר הזה תעשה (שמות י"ח). המענה, ויכלת עמוד, ואם נקבה תלד (ויקרא י"ב). התשובה וטמאה שבעים, ואם שכב ישכב איש אותה (שם ט"ו). המענה ותהי נדתה עליו, ואם עמדו בסודי וישמיעו דברי את עמי (ירמיה כ"ג). המענה וישיבום מדרכם הרע, ויש וי"ו במקום בי"ת העזר כמו ה' אלקים שלחני ורוחו, (ישעיה מ"ח). כמו ברוחו, וכבודו עליך יראה (שם ס'). כמו בכבודו, ה' וכלי זעמו (ישעיה י"ג). כמו בכלי, ויש וי"ו לשאלה על מלת לא והיא בקמץ כמו ולא יתן נא לעבדך (מ"ב ה'). ולא ילך נא אתנו אמנון אחי (ש"ב י"ג). והם כמו הלא, ויש וי"ו כמו, עם, כמו כי היה ארון האלקים ביום ההוא ובני ישראל (ש"א י"ד). כמו עם בני ישראל, וכן ויוסף היה במצרים (שמות א'). עם יוסף שהיה במצרים היו שבעים נפש, און ועצרה (ישעיה א'). כלומר לא אוכל לסבול און עם עצרה,

ויתפרשו

ויתפרשו כלם בענין, ו"ו, אבל יותר קרוב פירושם, עם. ויש ו"ו כמו אבל, כמו ויאמרו אליו לא אדוני ועבדיך באו, (בראשית מ"ב). פירושו לא כן כמו שאתה אומר אבל עבדיך באו לשבור אוכל, ואחלצה צוררי ריקם (תהלים ז'). אבל אחלצה צוררי ריקם כל שכן שלא גמלתי שולמי רע, כי אפילו מי שהיה צוררי לריקם הייתי מחלץ אותו :*)

והכף תשמש לדמיון הדבר והוא הרוב, ופעמים יבואו שני כפ"י הדמיון זה אחר זה, והוא לקצר הלשון כמו כעם ככהן (ישעיה כ"ד). כאלו אמר העם ככהן והכהן כעם, שאין האחד עיקר שידמה לו אלא כל אחד כחברו ולקצר הלשון אמר כן, וכן כי כמוך כפרעה (בראשית מ"ד). כמוך כמוהם (שופטים ח'). וכן כעבד כאדוניו כשפחה כגברתה כקונה כמוכר כמלוה כלוה כנושה כאשר נושא בו (ישעיה כ"ד). ופעמים יספיק בזה הענין בכ"ף אחד כמו חלק כחלק יאכלו (דברים י"ח). שיהיה חלק זה כחלק זה, וכן ושרים כחוללים (תהלים פ"ז). כלומר אלה כאלה, וכן זה הענין בבי"ת השמוש, כמו כי שלח ברשת ברגליו (איוב י"ח). כלומר ברשת ברגליו, או ברשת בגליו. וכן כי בי בעזרך (הושע י"ג). אני בעזרך, או כי בי עזרך, וכן יספיק בבי"ת אחד וענינו שנים, בד בבד יהיה (שמות ל'). כאלו אמר בבד בבד כלומר כל אחד ואחד במשקלו או כל אחד לבדו, ויש כ"ף לאמתת הדבר כמו כחצות הלילה (שמות י"א). כאלפים אמה במדה (יהושע ג'). השבעה לי כיום (בראשית כ"ה). כי אותו כהיום תמצאון אותו (ש"א ט'). ויהי העם כמתאוננים (במדבר י"א). היתה כאלמנה (איכה א'). לב רשעים כמעט (משלי י'). כמסיגי גבול (הושע ה'). ויש אומרים כי כ"ף כחצות כ"ף השעור והקירוב כמו כשש מאות אלף (שמות י"ב). כעשרים איש (ש"א י"ד). כאיפה שעורים (רות ב'). וכן כבחצי מענה צמד שדה (ש"א י"ד). ואיננו הפוך כמ"ש רבי יונה שמשפטו היה בבחצי, אבל הוא כמשפטו כי על הודאי יאמר בחצי והוסיף עליו כ"ף השיעור ואמר כבחצי וכן דעת רז"ל כי כ"ף כחצות היא כ"ף השיעור, שאמרו כי לפיכך אמר משה כחצות ולא אמר בחצות שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא, וכן ויהי כמשלש חדשים (בראשית ל"ח). וכן

*] וישמש הוא"ו לבאר במקום "שהוא" כמו און ועגלה ישעי' ח' ר"ל און שהוא העגלה ודכים כמוהו. והוא במקום מלת נעמליך בל"א. יבא"ד.

ויהי

ויהי בעשרת ימים (מ"א ד"א). ובעת מותה (ש"א ד'). וכמו השחר עלה (בראשית י"ט). וקרוב לזה כמשיב ידו (בראשית ל"ח). כלומר בשעה שהשיב ידו והנה יצא אחיו וכן כפורחת עלתה נצה (שם מ'). כלומר בשעה שפרחה עלת נצה והבשילו אשכלותיה, וקרוב לזה בהגיח ספור הדברים קצתם או כלם וישימו הכ"ף סימן לזה, כמו ותדבר אליו כדברים האלה לאמר (בראשית ל"ט). ר"ל כענין הדברים האלה פחות מהם או יתר עליהם וכן ותקראנה אותי כאלה (ויקרא י'). כשגגה שיוצא מלפני השליט (קהלת ז'). וכן ותשבו בקדש ימים רבים כימים אשר ישבתם (דברים א'). כלומר היו כמו שהיו והניח מספרם, ובסדר עולם מפרש כימים אשר ישבתם בכל המסעות, כי כל המסעות היו שמנה ושלשים כמו שאמר והימים אשר הלכנו מקדש ברנע עד אשר עברנו את נחל זרד שלשים ושמנה שנה (שם ב'). עשו מהם תשע עשרה בקדש וי"ט בשאר המסעות:

והלמ"ד תשמש על שני פנים האחד להבאת הדבר על העצם והוא הרוב, ויבוא זה אחר זה ויספיק באחד כמו לעבדו ליעקב (בראשית ל"ב). לעם לציים (תהלים ע"ב). ויש שמורה על העצם עצמו כמו מלת את, ויספיק הענין זולתה כמו הרגו לאבנר (ש"ב ג'). והשלישי לאבשלום (ד"ה א' ג'). וחרב אויביך למשגת (שם ד"א). אנוש לשברך (ירמיה כ'). ולשרים למשפט ישורו (ישעיה ל"ב). כנף האחד לאמות חמש (ד"ה ב' ג'). לכל כליו תעשה נחשת (שמות כ"ז). נגדה נא לכל עמו (תלים קי"ו). עד למנחת הערב (עזרא ט'). בלוא לשבעה (ישעיה נ"ה). למתי אעתיר לך (שמו' ח'). למחר יהיה האות הזה (שם). בנתה לרעי (תלים קל"ט). למן היום אשר יצאת (דברים ט'). למן עולם ועד עולם (ירמיה ז'). שא נא לפשע עבדי אלקי אביך (בראשית נ'). וינשק לו (בראשית כ"ט). וינשק לכל אחיו (שם מ"ה). ויש שאינו מורה הבאת דבר אל דבר אלא הוא בעצמו, וזה עם אותיות הכנוי כמו שלח לך אנשים (מדבר י"ג). לך לך (בראשית י"ב). כאלו אמר לעצמך לצרכך, וילך לו (שמות י"ח). יטעם לו (איוב י"ב). אלכה לי (ירמ' ה'). וגם לו (ישעי' נ"ה) הלך לו (שיר ב'). עברו לכם (יהושע ב'). שבו לכם (דברי' ה'). קח לך סמים (שמות ל'). סור לך מאחרי (ש"ב ב'). נטה לך ואחז לך (שם). ותבוא במקום בי"ת וישבו אתו לארץ (איוב ב'). הרגתי לפצעי (בראשית ד').

לפניכם

לפניכם לֶחָרֶב (ויקרא ד"ג). ישבת לְכִסֵא (תלים ט'). ויהי דוד לְכָל דרכיו משכיל (ש"א י"ח). ועשב לַעֲבֹדַת האדם (תלים ק"ד). כי בוחר אתה לְבֶן ישי (ש"א ד"א). והחזיק לו (ש"ב ט"ו). על אשר מריתם את פי לְמֵי מריבה (מדבר ד'). והדומים להם, אבל למ"ד, וישבו אתו לָאָרֶץ (איוב ב'). דקדקו רז"ל ולא שמו אותה כמו בי"ת אלא כמו למ"ד בשמושה וסמכו מזה כפיית המטה לאבל, ואמרו מדכתיב לארץ ולא כתיב על הארץ ולא בארץ, רוצה לומר דבר הסמוך לארץ והיא המטה הכפויה ותהי הלמ"ד במקום על, כמו ויפול לְאַפָּיו (ש"א ד"א). כמו על אפיו, לְפֶתַח ביתה (משלי ט'). כמו על פתח ביתה והדומים להם, והשמושים האלה קרובים הלמ"ד והבי"ת ושמוש על, ונכנסה הלמ"ד עם מ"ם השמוש בענין בעבור, כמו לְמֵרָחוֹק עיניו יביטו, (איוב ל"ט). ולמבית לפרובת (מדבר י"ח). ועם המ"ם ועם הבי"ת לְמִבָּרִאשֹׁנָה (ד"ה א' ט"ו). ועוד תשמש הלמ"ד כענין בעבור כמו אמרי לִי אחי הוא (בראשית ד'). וישאלו אנשי המקום לְאִשְׁתּוֹ (בראשי' ד"ו). ואלו לַעֲבָדִים ולשפחות נמכרנו (אסתר ז'). כי בן צוה לו המלך (שם ג'). ואחרים רבים זולת אלה, ולמ"ד הנכנסת על בלתי הוא כמוהו, לְבִלְתִּי רום לבבו (דברים ט"ז). בעבור שלא ירום לבו, ויש למ"ד שתבוא במקום ה"א הידיעה כמו השליש אשר לַמֶּלֶךְ נשען על ידו (מ"ב ז'). עד לַשָּׁמַיִם הגיע (ד"ה ב' ד"ה). עד לַדָּבָר־הזה (עזרא י'). שיר לַמַּעֲלוֹת (תלים ק"ב). כמו המעלות כן דעת קצת מפרשים ויש לפרשם כלם כמשמעם, כי: עד לשמים הגיע, עד להבר הזה, באו בשתי ידיעות אע"פ שהאחד יספיק, וכן בא עַד אליהם ולא שב (מ"ב ט'). ורבים כמוהם, ופירש השליש אשר למלך נשען על ידו, אשר למלך דבק עם השליש ולא עם נשען על ידו, ומלת אשר עומדת במקום שנים כלומר השליש אשר למלך אשר נשען על ידו, אבל והמשרתים לַלְוִים (ד"ה ב' ד"ו). איננו נכון פירש הלמ"ד כי אם במקום ה"א הידיעה:

והבית תשמש להראות מקום הדבר או הזמן' וקורין לה בי"ת הכלי והוא הרוב, ופעמים תשמש במקום מ"ם, כמו והנותר בַּבָּשָׂר ובלחם, (ויקרא ח'). שפירושו מהבשר ומהלחם, וכן ואם מעט נשאר בַּשָּׁנִים, (ויקרא ד"ה). בַּקֳּדָשִׁים לא יאכל, (שם ד"כ). אשר תאכל נבלה

וטרפה

וטרפה באזרח ובגר (ויקר' י"ז). בגר ובאזרח הארץ, (שמות י"ב) נפש החיה אשר אתכם בעוף ובבהמה, (בראשית ט'). לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי, (משלי ט'). כי שבעה ברעות נפשי, (תלים פ"ח). ישבע בחרפה, (איכה ג'). וכן וירעצו וירוצצו את בני ישראל בשנה ההיא שמנה עשרה שנה, (שופטים י'). פירש מהשנה ההיא, והיה ביום השמיני והלאה, (יחזקאל מ"ג). מיום ׳ ויש לפרשם כלם כמשמעם ובענין למ"ד. ושלח את השעיר במדבר, (ויקרא י"ו). רננו צדיקים בה', (תלים ל"ג). ואתה באלקיך תשוב*], (הושע י"ב). ויש ב"ת מורה התמדת הדבר זה אחר זה, כמו מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו, (ישעיה ס"ו). וכן יעשה שנה בשנה, (ש"א א'). ותשמש הב"ת במקום בעבור התשחית בחמשה, (בראשית י"ח). וזולת זה רבים ותשמש במקום עם וקוראים אותה ב"ית העזר בך צרינו ננגח בשמך נבוס קמינו, (תלים מ"ד). וזולתם רבים ובמקום על כמו כן ינתן בו (ויקרא כ"ג). כי על עונש ממון הוא אמור, כי אם הבהמה אשר אני רוכב בה, (נחמיה ב') כמו עליו או עליה, ובמקום עד, כמו ה' בהשמים חסדך, (תלים ל"ו). כמו עד השמים, וכן בלא יוכלו יגעו בלבושיהם. (איכה ד'). כלומר כל כך הם מגואלים בדם עד שלא יוכל אדם ליגע בלבושיהם:

*] ויש לפרשו מלשון בסוכה תחת ויהי' א"כ הבית בי"ת העזר ׳ ׳ ׳ יבא"ר.

והה"א, כשתנקד בשו"א ופתח תורה על שאלת הדבר או לתמה כמו הבוא נבוא, (בראשית ל"ז). השופט כל הארץ, (שם י"ח). הנמצא בזה, (שם מ"ג). הידוע נדע, (בראשית מ"ג). הזה אחיכם, (שם). המבלי אין קברים במצרים, (שמות י"ד). וכתב רבי יונה כי המבלי אין קברים הה"א בפתח לבדו. והיתה ראוי' בשו"א ופתח כמו המבלי אין אלקים בישראל. (מ"ב א'). הלמענך תעזב, (איוב י"ח). המעמך ישלמנה, (שם ל"ד). וזה תמיה בעיני אם השגתהו הקריאה לפי שהוא נקרא פתח לבדו*] מפני הגעיא אשר בו, והנה המעמך ישלמנה נקרא גם כן בגעיא ואולי מצא אותו כן בספר אשר סמך עליו, אבל אנחנו מצאנוהו בשו"א ופתח, בכל הספרים המדויקים, אחר כן ראיתי ספר הירושלמי אשר סמך עליו ומצאתי אותו כן כמו שכתב הה"א בפתח לבדו

*] ר"ל אף שכתוב בח"פ פוין לקמן מ"ם בתחלת בער השו"א. יבא"ר.

לבדו, ובאה מלת הייטב בעיני ה' (ויקרא י'). הה"א בפתח לבד והיוד דגושה והיא ה"א התמה והיה משפטה בשו"א ופתח, ואם פ"א הפעל אות גרונית תנקד הה"א בפתח לבדו, כמו הארח עולם תשמור, (איוב ך"ב). העצב נבזה, (ירמיה ך"ב). האיש כמוני יברח, (נחמיה ו'). העת לכם אתם, (חגי א') · העבד ישראל (ירמיה ב'). העיט צבוע, (שם). החייתם כל נקבה, (מדבר ל"א). או בפתח קטן כאשר תחלת התיבה קמץ להקל, כמו האנכי הריתי, (מדבר י"א). האנכי לאדם שיחי, (איוב ך"א). האמר נשאתי, (שם ל"ד) · ההיתה זאת בימיכם, (יואל א'). האמר תאמר אלקים אני, (יחזקאל ך"ח). ההשב, (בראשית ך"ד). ותבוא על מלת תמיהה והיא, אף שהיא מלת שאלה ותמיה, ותבוא עליה ה"א התימה לרוב התמיה כמו האם אין עזרתי בי, (איוב ו'). האם תמנו לגוע, (מדבר י"ז). ויש בשו"א ופתח והיא לאמתת הדבר, כמו הנגלה נגליתי אל בית אביך, (ש"א ב'). המן הסלע הזה, (מדבר ך'). הרצחת וגם ירשת, (מ"א ך"א). כן כתבם אדוני אבי ז"ל אלה ההי"ן לאמתת הדבר בשם המפרשים, אבל הוא פירשם לשון תמיהה, וכן פירש הנגלה נגליתי לבית אביך ובחור אותו לכהן ולשאת אפוד, כדי שתהיו בועטים בזבחי למה תבעטו בזבחי והוא מקרא קצר, והאחרים קלים לפרשם בלשון תמיהה, והנראה בעיני כי זאת הה"א תבוא לתחלת הדברים ואע"פ שידוע כי כן המנהג במלת השאלה גם כן, כמו אי הבל אחיך, (בראשית ד'). מה לך פה אליהו, (מ"א י"ט). מה לך הים כי תנוס (תלים קי"ד). ויאמר לו איכה, (בראשית ג'). מה זה בידך, (שמות ד'). וכן ה"א הנגלה*] נגליתי, המן הסלע הזה, הרצחת וגם ירשת, הראית כי נכנע אחאב מלפני, (מ"א ך"א). ופעמים יחסרו ה"א השאלה או התמיה ויובן הדבר מהענין כי הוא לשאלה או לתמיהה, כמו אף כי אמר אלקים לא תאכלו מכל עץ הגן, (בראשית ב'). ארדוף אחרי הגדוד הזה, (ש"א ך"ט). כי עתה לא רבתה מכה בפלשתים, (ש"א י"ד). אתה זה בני עשו, (בראשית ך"ז). תרקיע עמו לשחקים (איוב ל"ז). תמשוך לויתן בחכה (שם מ'). יסכהו צאלים צללו יסבהו ערבי נחל, (איוב מ'). הובישו כי תועבה עשו, (ירמיה ו'). שלום לנער לאבשלום, (ש"ב י"ח). אתה אמרת אדניהו ימלוך אחרי, (מ"א א'). לא לבי

*] נ"ל שבא בשני סימני המקור כה"א ונו"ן ודו"ק. יבא"ה.

לבי הלך, (מ"ב ה') ד' על און פלט למו, (תהלי' נ"ב). והדומים להם וה"א הידיעה כשתבוא על אות גרונית בקמץ כמו הָאָרון, בחדש הָאָבִיב, (שמו' י"ג). ואת יתר הָאָמון, (ירמיה נ"ב). למנחת הָעֶרב, עזרה ט'. הָאִיש אחד יחטא (מדבר י"ו). הָעָם הזה (ישעיה ט'). הָעֹלָה היא למעלה קהלת ג'. הָאֱלֹקִים. (שמות י"ח). הָאֱמֻנִים עלי תולע איכה ד'. וכן תבוא בקמץ על הרי"ש שאיננה מקבלת דגש הָרוֹדים בעם, (מ"א ה'). הָרֹאש אחד, (פ"א י"ג). והקמץ הוא תשלום הדגש, אבל על הה"א ועל החי"ת*) לא ישתלם הדגש ותנקד הה"א בפתח כמו ההוֹלֶכֶת לפני (ראשית ל"ב). רביעית הַהִין (מדבר ך"ח). והחי"ת, והַחֹמֶר היה להם לחומר (ראשית י"א) ווולתם; ועל העי"ן בפתח פעמים כמו הַעִבְרִים והַעִוְרִים*) הביטו לראות (ישעי מב): הַעִוְרִים והפסחים (ש"ב ה'). וכן עם הכף שתורה על ה"א הידיעה נגששה כַּעִוְרים קיר (ישעי' נ"ט).

*) א"א פירש אין להם כח לגרש הדגש תחת הנקודה שלפניו:

*) א"א אבל העברים שהוא לשון יהודים הוא בקמץ כמו אלקי העברים, וסימנך יהודאין קמצין סמתין פתחין:

וכן בפתח הַעֹזְבִים ארחות יושר (משלי ב'). הַעֹזֶבֶת אלוף נעוריה (שם). הַעֹרְכִים לגד שלחן (ישעי' ס"ה). וכן עם הלמ"ד שתורה על ה"א הידיעה עינים הייתי לַעִוֵּר (איוב כ"ט). כי האדם יראה לַעֵינַיִם (ש"א י"ו). ומתוק האור וטוב לַעֵינַיִם (קהלת י"א). בפתח, וכי תאוה הוא לָעֵינַיִם (ראשית ג') וכעשן לָעֵינָיִם (משלי י"ד). בקמץ, ועל החי"ת מצאנו מעטים בקמץ שלא כמנהג, ומכל הָחָי (ראשית ו'). והאשרים וְהָחַמָּנִים (ישעיה י"ז). והמטפחות וְהָחֲרִיטִים (שם ג'). אבל ההר בְּהַר לְהַר נקמצה ה"א הידיעה עליהם לפי שה"א פ"א הפעל קמוצה נקמצה גם היא להרחיב, ופעמים הה"א בסגו"ל והוא כאשר תבוא תחלת התיבה קמץ תבוא פעמים בסגול הפ"א להקל, כמו הֶאָמֹר בית יעקב (מיכה ב'). אבואה אל אשתי הֶחָדְרָה (שופטים ט"ו). גבורי הֶחָיִל (יהוש' ו'). האיש הרך בך וְהֶעָנֹג (דברים ך"ח). ויסר הֶעָרֹב (שמות ח'). את מזבח ה' הֶהָרוּס (מ"א י"ח). וכן יבוא סגול עם אותיות כל"ב כשיורו על ה"א הידיעה הנפקדת, כמו נתתי בֶּעָנָן (ראשית ט'). כֶּעָרים אשר הפך ה' (ירמיה ך'). כתולך בֶּחָלִיל (ישעי' ל'). ומי אוהב בֶּהָמוֹן (קהלת ט'). מי בֶּחָצֵר (אסתר ו'). העביר אותו לֶעָרִים (ראשית מ"ז). אבל אם המלה מלה זעירא תנקד הה"א בקמץ אע"פ שהמלה קמוצה כי נקל

הוא

הוא בלשון כמו הָעַי, הָהָר, הֶהָרִים, בָּהָר, לָהָר, עם החי"ת בסגול גם במלה זעירא, את השעיר הֶחָי (ויקרא י"ז). לפי שהחי"ת קמוצה מפני ההפסק לפיכך הה"א בסגול וכשתחי החי"ת פתוחה גם כן הה"א פתוחה, על ראש השעיר הַחַי*) (שם י"ז). והה"א האמור בית יעקב (מיכה ב'). ה"א הקריאה וכן הַקָּהָל חקה אחת לכם (במדבר ט"ו). הַדּוֹר אתם ראו דבר ה' (ירמיה ב'). הָאוֹיֵב תמו חרבות לנצח (תלים ט'). הַיּוֹשֶׁבֶת בגנים (שיר ח'). הַנְּבִיאֵי ישראל (ש"ב ה'). האזינו הַשָּׁמַיִם (דברים ל"ב). עלו הַסּוּסִים (ירמיה יט). מארבע רוחות בואי הָרוּחַ (יחזקאל ל"ז). בן מי אתה הַנַּעַר (ש"א י"ז). וכן הבי"ת והלמ"ד והכ"ף בשיורו על ה"א הידיעה הנפקדת ינקדו בקמץ גדול, כמו בָּארוֹן במצרים (בראשית ל'). עד יום האחד ועשרים לחדש בָּעֶרֶב (שמות י"ב). בָּעֶרֶב תאכלו מצות (שם). ועל הה"א ועל החי"ת בפתח כמו כי בַהֶבֶל בא וּבַחֹשֶׁךְ ילך (קהלת ו'). וכן כלם:

*] ה"א וכמסורה גדולה נתנו בהם סימן קדמאה הֶחָי תנינא הַחַי. וסימנך הֶהָשֵׁב אשיב:

והמם בקמץ קטן על אות גרונית כמו מֵעֶרֶב עד ערב (ויקרא ד"ג). הון מֵהֶבֶל ימעט (משלי י"ג). מֵהֲלָךְ נפש (קהלת ו'). וכן על החי"ת בקמץ קטן כמו מְמִתִים מֵחֶלֶד וזולתו (תלים י"ז). ופעמים על החי"ת בחירק ובמלה זעירא כמו אם מִחוּט (בראשית י"ד). מִחוּץ לפרוכת העדות (ויקרא ד"ד). וכן על הרי"ש בקמץ קטן כמו מֵרוּחַ סועה (תלים נ"ה). מֵרֶשַׁע חרבך (שם י"ז). וזולתם, זולתי אלה שנמלטו מחביריהם והם בחירק, מעצבך ומרגזך (ישעי' י"ד). מִרְדֹף אחרי דוד (ש"א ד"ג). וישב מִרְדֹף אחרי ישראל (ש"ב י"ח). וכן על הה"א בחירק כשהוא בשו"א לבדו מִהְיוֹת כהן (מ"א ב'). מִהְיוֹתָם בא אל ערמת עשרום (חגי ב'). ותבוא הה"א שזכרנו שמושה בפתח לבדה לשאלה, גם בלא אות גרונית אם האות שאחריה נקודה בשו"א כדי שלא יפגשו שני שואין נעים ביחד ותהיה האות שאחריה פעמים דגושה כמו הַבְּרַכְּ בה יריב עמדי (איוב ד"ג). הדרכי לא יתכנו (יחזקאל יח). הַכְּתֹנֶת בנך היא (בראשית ל"ז). ואפשר שהיה כן הַנְּפָשׁוֹת תצודדנה לעמי (יחזקאל י"ג). או היא ה"א הידיעה, הַרְּאִיתֶם אשר בחר בו ה' (ש"א י'). הַרְּאִיתֶם כי שלח בן המרצח הזה (מ"ב ו') *). שניהם בדגש שלא כמנהג, ובנעיא הַבְּמַחֲנִים אם בְּמִבְצָרִים (במדבר י"ג) אלה דגושים ויש רפים ובנעיא הַבְּרָכָה אחת היא

*) ה"א וכן יש ז' רפין דגשין וגימנין ע"ס המסורה:

לך אבי (תהלי' ק״ח). המערת פריצים (ירמיה ז׳). ובלא געיא הבמשוך אלוק תשמע (איוב ס״ו). הטעם סבך התוחות אל (שם). המשל בכם שבעים איש (שופטים ט׳). הלהרגני אתה אומר (שמות ב׳). הלעולמים יזנח ה׳ (תהלים ע״ז). השכחתם את רעות אבותיכם (ירמיה מ״ד). הבעד ערפל ישפוט (איוב כ״ב). הכזונה יעשה (בראשית ל״ד). ובמקצת ספרים, השכחתם בגעיא. וה״א השאלה או התמיה תשמש על העוברים, והבינונים והמקור, והעתידים, כמו הרצחת וגם ירשת (מ״א כ״א). השומר אחי אנכי (בראשית ד׳). המלך תמלך עלינו (בראשית ל״ז). התשמור מצותיו אם לא (דברי׳ ח׳):

והוו גם כן תשמש בעוברים, ובבינונים, ובעתידים, וכשתוסף ו״ו השירות על העוברים תורה לעתיד כמו ושמר ה׳ אלקיך לך (דברי׳ ז׳). ורבים כמוהו, ויש ו״ו על העוברים להוסיף הענין ואיננה מורה לעתיד כמו מי *) פעל ועשה (ישעי׳ מ״א). אביך הלא אכל ושתה (ירמיה כ״ב). וכן רבים ואין הפרש בעוברים בנקוד הו״ו בין עבר ועתיד אלא לפי הענין תכיר, אבל העוברים ו״ו השירות נקודה בשו״א חוץ מהנמצאים והנמצאות שהו״ו נקודה בשורק כמו ושמרתם את המצות (שמות י״ב). וקראתם בשם אלקיכם (מ״א י״ח). לפי ששי״ן ושמרתם וקו״ף וקראתם שואות; לא יתכן לחבר שני שואין נעות כאחת, ואם פ״א הפעל גרונית ותהיה שו״א, הו״ו פתח, כמו ואבלהו ויכלהו (ירמיה י׳). והקימותי עליהם רועים (שם כ״ג). והקימותי עליכם צופים הקשיבו לקול שפר (ירמיה ו׳). ועבדתם את ה׳ אלקיכם (שמות כ״ג). ועברתם את הירדן (דברים י״ב). ואכלתם אותו (שמות י״ב). ואהבך וברכך (דברים ז׳). ואספתו אל תוך ביתך (שם כ״ב). ואכלנהו ומתגו (שופטים י״ז). ואמרנוהו לעמתו (מ״א י״ח). והקימותי *) את הדבר הטוב אשר דברתי (ירמיה ל״ג). ואם פ״א הפעל אחת מאותיות בומ״ף על כל העוברים תנקד הו״ו בשורק כמו ומלך מלך והשכיל (שם כ״ג). ופרו ורבו

*) א״א דוקא כשיקדים לו פעל עבר אחר כמו אלו שזכר וכן ועשה לו כתונת פסים שהוא לשון עבר לפי שכתב לפניו וישראל אהב את יוסף. אבל ועשה ה׳ להם כאשר עשה לסיחון כו׳ היא ו״ו ההיפוך כי אין לפניו פעל עבר אחר:

*) א״א הוא דוקא כשתהיה פ״א הפעל בחטף פתח כמו אלו שזכר אבל אם תהיה פ״א הפעל בחטף סגו״ל תהי׳ דין הוי״ו להיות נקודה בחטף סגול כמו

(ירמיה ד"ג). וברכת את ה' אלקיך (דברים ח'). לפי שבבר על הלשון שתי אותיות בומ"ף בקריאה אחת, כי הו"ו מאותיות בומ"ף שהם אותיות השפה לכן לא הניעוה בשו"א

כמו הקיצותי הבינותי ודומיהם הם תכות עליהם וי"ו דינה להיות בסג"ל כמו והקיצותי, והבינותי:

מפני [א] תנועת האות האחרת, ונקודה בשורק וקריאת האל"ף כן היא קריאת הו"ו הזאת אלף שרוקה, בקבלה כמו שכתב המורה*) רבי יהודה החיוג ז"ל, לכן ירשנו מקדמונינו דור אחר דור, ואל יקשה בעיניך מלת בפרך (שמות א'). והדומה לה [ב] כי הראשונה דגושה והשנייה רפה, אבל כשתהיה הו"ו קמוצה [ג] תקרא ו"ו כי כן תכון הקריאה, כמו ראיתי רשעים קבורים ובאו (קהלת ח'). החצר הפנימית וביתה (יחזקאל מ"ד). יוצא ובא (ש"א י"ח). הקבצו ובאו (ישעיה מ"ה), גפרית ומלח (דברי' ך"ט). ומת כל הצאן (בראשי' ל"ג). כפתור ופרח (שמות ך"ה). ובאותיות אית"ן כשתוסיף בהן ו"ו השירות כשתנקד בפתח תורה לעבר, ויאמר ה' (בראשית י"ב). ותאמר ברב רכבי אני עליתי (ישעיה ל"ז), ונאמר אליו (בראשית מ"ג). ועל האל"ף בקמץ ואומר להם (שמות ל"ב). ואדבר אליכם (ירמיה ז'). ואדבר אל העם בבקר (יחזקאל ך"ד). וארברה ואומרה אל העומד לנגדי (דניאל י'). ואברך את ה' (בראשית ך"ד). ואחללך מהר אלקים ואבדך (יחזקאל ך"ח). ואשלחך בשמחה ובשירים (בראשי' ל"א). וכשתבוא על האל"ף בפתח והוא כשהאלף בשו"א ופתח הוא לעתיד כמו ואחלל שרי קדש (ישעיה מ"ג). ואני אסבול ואמלט (שם מ"ו). ואשלם נחומים לו ולאבליו (שם נ"ז). ואאלפך חכמה (איוב ל"ג). עמוד על רגליך ואדבר אותך (יחזקאל ב'). אבל מצאנו שנים הו"ו פתוחה והענין לעבר, ואעמוד עליו ואמותתהו (ש"ב א'). שענין הפסוק לעבר והי' משפט ו"ו ואמותתהו בקמץ, ואולי בא עתיד במקום עבר כמו

*) א"א הוא היה המדקדק הראשון:

שהוא

[א] ר"ל בעבור שהאות המנוקדת בשו"א נקראת במהירות ובהיותו סמוך לאות אחר ממולא שלה נקל להבליע אות בחברתה. לכן נקדוהו בשורק והיא נקראת כראש התיבה כאלו אל"ף כתובה לפניה ויהיה ומשה כאלו כתוב אומשה וכך קבלנו מדורות שלפנינו: [ב] ר"ל אף שהם ממולא אחד מ"מ באשר בהראשונה דגושה יתכן שפיר לקרותה כהוגן אף שמנוקדת בשו"א: [ג] ר"ל שתקרא כבאשר ו"ו ולא תקרא באל"ף כאשר היא נקראת בהיותה שרוקה:

שהוא מנהג הלשון במקומות רבים, וכן ואבסך משי (יחזק׳ י״ו)*]. שהו״ו פתוחה והענין עבר, בטרם תבוא ואברכהו (ראשית ד״ו). קמץ, ואברכהו וארבהו (ישעיה נ״א). פתח, ואקוה לנוד (תלים ס״ט). קמץ, ואקוה שמך (שם נ״ב). פתח, ברוך ה׳ ואעשיר (זכרי׳ י״א). האל״ף נחה והוי״ו פתוחה, כי המשפט בתנועת האלף ואעשיר ובנוח האל״ף הוטלה תנועתה על הו״ו, ואענה את זרע דוד (מ״א י״א). האל״ף נחה והו״ו פתוחה כמו שהיתה בנוע האל״ף כי הענין לעתיד וכשתהי׳ יו״ד אית״ן שוא״ת ותבוא עליה הו״ו תנוח היו״ד ותהיה הו״ו נקודה בחירק כשתורה לעתיד כמו ויהי מבדיל (ראשית א׳). ויחי עוד לנצח (תלים מ״ט). וישלח את בני ישראל (שמות ו׳). יפתח וישדד (ישעיה ך״ח). ויקטר למכמרתו (חבקוק א׳). וכן כשתהיה הו״ו פתוחה שתורה לעבר כמו כן תנוח היו״ד בשו״א ולא תדגש, כמו ויחבר את חמש הידיעות (שמות ל״ו). וידקעו את פחי הזהב (שמות ל״ט). וימלאו בו (שם מ׳). וזולתם, ויש מהם הו״ו בגעיא, ויש בלא געיא, ובכלם לא תדגש היו״ד, והנגיד רב שמואל ז״ל כתב כי ויחיה ותגדל עמו (ש״ב י״ב). ויצוהו ה׳ לנגיד (ש״א י״ג). דגושי היו״ד, ולא מצאנו כן בספרים המדויקים, ות״ן, דגושים כשתבוא עליהם ו״ו פתוחה, ותדבר מרים (מדבר י״ב). ותלקט בשדה (רות ב׳). ונספר לו (ראשית מ״א). וכשתורה לעתיד ויהיה אותיות ת״ן בשו״א תהי׳ הוי״ו בשורק כמו ותדבר ישראל (ישעיה מ׳). ונבקשנו עמך (ש״ר ו׳) והעמידו הו״ו [א] במאריך ונקדו התי״ו בשו״א ופתח לתפארת המלה ותבקשי ולא תמצאי עוד (יחזקאל ך״ו). וכן אמרו ושבה שביך (שופטים ה׳) הו״ו מעומדת בגעיא והשי״ן בשו״א ופתח וכן קום בלק ושמע (מדבר ך״ג) הו״ו מעומדת בגעיא והשי״ן בשו״א ופתח, וו״ו השירות לא תבוא על העוברים לא בפתח ולא בקמץ, שלא להרבות המשכת התנועת בין ותדע אבל[ס] בעוברים בנחי העי״ן ובכפולים שאין תנועתם רבות תבוא עליהם הו״ו קמץ כשתעמוד המלה בענינה, כמו וסקלתם אותם באבנים ומתו (דברים ך״ב). וסקלוהו כל אנשי העיר באבנים ומתה (שם). [ב] וכן כשתעמוד המלה בטעם לבדו ומתו כל הצאן (ראשית ל״ג). ושב

ורפא

*] א״א ויש אומרים לפי שהי׳ מכחש ואומר שקר והי׳ מבוהל לפיכך אמר עבר במקו׳ עתיד:

ס] א״א וזה דוקא כשפ״א הפעל איננה אות גרונית כמו שכתוב לעיל:

ורפא לו (ישעיה מ"ו). וכן בהסמך המלה למלה זעירא כמו ומתנו שם (מ"ב ז'). וכשלא עמדה המלה בענינה ומתי גם שניהם (דברים ך"ב). בשורק שהוא במקום שו"א, וכן כי שבע יפול צדיק וקם (משלי ך"ד). לפי שעמדה המלה בענינה, וכשלא עמדה המלה בענינה, וקם העם הזה (דברים ל"א). וכן בכפולים, וימררהו ורבו (בראשית מ"ט). אבל בוקמתם ושבתם, לא תבוא עליהם הו"ו קמוצה ופתוחה לרוב המשכת התנועות, ואותיות השמוש שזכרנו פעמים יחסרו ממקומם בהיות הדבר מובן מהענין, וסמך הכתוב על המבין, כאשר יעשו גם כן במלים החסרים:

המם יחסר כמו אלחנן בן דודו בית לחם (ש"ב ך"ג). ר"ל מבית לחם עד יקום גוי אויביו (יהושע י'). מאויביו, השמרו לכם עלות בהר (שמות י"ט). מעלות בהר, ושמן על ראשך אל יחסר (קהלת ט'). מעל ראשך, והדומים להם:

והשין כמו והודעת להם את הדרך ילכו בה (שמות י"ח). שילכו בה או אשר ילכו בה, לעם עליה (ישעיה מ"ב). אשר עליה בעבור זה עשה ה' לי (שמות י"ג). שעשה ה' לי, לכל יבוא גבורותיך (תלים ע"א). לכל אשר יבוא, וכל יש לו נתן בידו (בראשית ל"ט). אשר יש לו, ומהם לא נבקש כן נעשה כאשר אתה אומר (נחמיה ה'). שנעשה ויש לפרשו כמשמעו, ומהם לא נבקש המשא וכן נעשה כאשר אתה אומר שנשיב להם שדותיהם, ויזבחו לה' ביום ההוא מן השלל הביאו (ד"ה ב' ט"ו). אשר הביאו, אל הכינותי לו (ד"ה א' ט"ו). ר"ל אל המקום אשר הכינותי לו, ונדעה נרדפה (הושע ו'). שנרדפה, כי לא ידעתי אכנה (איוב ל"ב). שאכנה, אל תרבו תדברו (ש"א ב'). שתדברו, מכל לבני ישראל (שמו' ט) אשר לבני ישראל, כי על כן לא נתתיה (בראשית ל"ח). שלא נתתיה לשלה בני עשתה זאת:

וההא כבר זכרנו חסרונה [לעיל בדף מ"ז]:

והואו

[א] ר"ל במתג: [ב] ר"ל שיהי' בו אחד מהמפסיקים הגדולים כמו ומתו כל הצאן שהוא בטפחא:

והוו כמו חמס עָבר (שיר ה'). כרע נפל שָׁכָב (שופטים ה'). אשובה ארעה צאנך אֶשְׁמֹר (בראשית ל'). ארדף אשיג אֲחַלֵּק שלל (שמות ט"ו). ראובן שִׁמְעוֹן (שם א'). שמש יָרֵחַ (חבקוק ג'). ממשא מֶלֶךְ שָׂרִים (הושע ח'). ורבים כמוהם:

והכף כמו כי*) חַטַּאת קסם מֶרִי (ש"א ט"ו). כחטאת קסם. לב שמח ייטב גֵּהָה (משלי י"ז). כגהה, כַּדּוּר אֶל ארץ רחבת ידים (ישעי' כ"ב). ככדור, נֶזֶם זהב באף חזיר (משלי י"א). כנזם זהב באף חזיר, עִיר פרוצה אין חומה (שם כ"ה). כעיר פרוצה, גור אריה יהודה (בראשית מ"ט). גבור אריה, יששכר חֲמֹר גרם (שם). כחמור, כי*) אֲשֶׁר ראיתם את מצרים (שמות י"ד). באשר ראיתם. תאכל מצות אֲשֶׁר צויתך (שמות ל"ד). כאשר צויתך:

*) ויתכן כי מלת „כי" תשמש גם במקום הכ"ף וימצא לו חברי' יבא"ר. ודו"ק.

*) א"א ובמסורה חמש כתיבן אשר וסבירן כאשר. וכן כתיבן כאשר וסבירן אשר:

והלמד כמו ויבוא יְרוּשָׁלָיִם (מ"א ג) לירושלים ורבים כמוהו, ויעקב נסע סֻכּוֹתָה, לסכות, והדומים לו רבים בתוספת ה"א בסוף שתחסר הלמ"ד ופעמים תבוא הלמ"ד על מלה נוספת ה"א כמו ישובו רשעים לִשְׁאוֹלָה (תלים ט'). לְצָפוֹנָה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאסופים שנים (ד"ה א' כ"ו). ובבראשית רבה וילך חָרָנָה (בראשית כ"ח). תני רבי נחמיה כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה נותן לה ה"א בסופה, סְדוֹמָה, שְׂעִירָה, חָרָנָה והא כתיב ישובו רשעים לִשְׁאוֹלָה (תלי' ט'). רבי אבא בר זבדא אמר לדיוטא התחתונה של שאול, ושני אנשים שרי גדודי' היו בֶן שאול (ש"ב ד'). לבן שאול, לא יטמא בַּעַל בעמיו (ויקרא כ"א). לבעל בעמיו, לראות פָּנָי (ישעי' א'). לפני, וכל הולך בשרירות לבו אמרו לא תבוא עליכם רעה (ירמי' כ"ג). ולכל הולך, ולמ"ד לְמֹצְאֵי שזכר הפסוק עומדת במקום שנים, וְדָוִד הגיד לאמר אחיתופל בקושרים (ש"ב ט"ו). ולדוד, כל אלה בְּנֵי מכיר אבי גלעד (ד"ה ב' כ'). פירושו כל אלה הערים לבני מכיר אבי גלעד:

והבית אין אלקים כָּל מזימותיו (תלים י'). בכל מזימותיו מַרְאָה ולא בחידות*) (מדבר י"ב). ובמראה ולא בחידות, משכבתיך חֶסֶד (ירמי' ל"א). בחסד, או משכבתי לך, זכרה ירושלים יְמֵי עניה (איכה א'). בימי עניה, הנמצא בֵּית ה'

*) בית של ובחידות מושך אחר עמו וכן ימי עניה בית של

ה׳ (מ"ב י"ז). בבית ה׳, אך לא יעשה בית ה׳ (מ"ב י"ב). בבית ה׳. להות בית אביה (דברים ד"כ). בבית אביה, וימת יתר לא בנים (ד"ה א׳ ב׳). בלא בנים, ירחצו מים (שמות ל׳). במים, כתוא מכמר (ישעי׳ נ"א). במכמר, ויקברוהו ביתו (ד"ה ב׳ ל"ו). בביתו, כי ששת ימים עשה ה׳ (שמות ד׳). בששת ימים, מי אנחמך (ישעיה ד"א). במי אנחמך, ישבון חצריך (תלים ס"ו). בחצריך, ואני תפלה (שם ק"ט). בתפלה, כלומר עומד הייתי בתפלה לאל שיצילני, ויש שזכרו אות השמוש בסמוך ועומדת במקום שנים, כמו וכל הולך בשרירות (ירמיה ד"כ). בישישים חכמה וארך ימים תבונה (איוב י"ב). ובאורך ימים, והדומים להם:

וכן מחסרון המלים בזכור המלה בסמוך כמו, וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים (ישעיה מ"ב). ולא תהלתי, לא רבים יחכמו וזקנים יבינו משפט (איוב ל"ב). ולא זקנים, כי לא לנצח ישכח אביון תקות ענוים תאבד לעד (תלים ט׳). ולא תקות ענוים, יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר (דברים ל"ג). ואל יהי ואשאלם וישיבו דבר (ישעי׳ ד"א). ולא ישיבו דבר כי זכר למעלה ואין איש ואין יועץ, ולא למדתי חכמה ודעת קדושים ארע (משלי ל׳). ולא דעת, מתיך בחרב יפולו וגבורתך במלחמה (ישעיה ג׳). ומתי גבורתך, ויש מהם נשים וישימו בנים (עזרא י׳). נשאו נשים כי זכר למעלה נשאו נשים נכריות, מרוע שובבה העם הזה ירושלים (ירמי׳ ח׳). עם ירושלים, הנה ארון ברית*] ארון כל הארץ (יהושע ג׳). ארון כל הארץ או ברית ארון כל הארץ לא אמוט רבה (תהלים ס"ב). מטה רבה, כסאך אלקים עולם ועד (שם מ"ה). כסאך כסא אלקים, כי טוב חסדך מחיים (תלים ס"ג). מחסד חיים:

וכן בחסרון המלים בהתבונן הענין מהמלה הסמוכה לה, זולתי זכר המלה החסרה בסמוך ואני תפלה (תלים ק"ט). איש תפלה, כי חמודות אתה (דניאל ט׳). איש חמודות, ופי מרמה (תלים קט"ו). איש מרמה, שקר מזין על לשון הות, (משלי י"ז). איש שקר, הנני אליך זדון (ירמיה נ׳). איש זדון, או הוא תואר, כי נפש הוא חובל (דברים ד"ד). חיי נפש, כי האדם עץ השדה, (דברי׳ ד׳). חיי האדם, מה אתם,

שופטים

בית קדש מושך אחר עמו וכן בשת ימים כתוב אחריו וביום השביעי. יבא"ר.

*] בא סמוך על סמוך כמו נהרי נחלי דבש וחמאה. יבא"ר.

(שופטים י"ח). מה אתם אומרים, ימותו אנשים (ש"א ב'). אנשים בחורים, בא באנשים (ע"ח י"ז). באנשים זקנים, מלבשים בגדים (מ"א ד"ב). בגדים החמודות, זרע אנשים (ש"א א'). אנשים כשרים וטובים, ומי מלא ימצו למו (תלים ע"ג). מי כוס מלא, פתח שער הפנימית (יחזקאל מ'). שער החצר הפנימית, באוכלי שלחנך (מ"א ב'). באוכלי לחם שלחנך, בעצבון תאכלנה (בראשית ג'). תאכל לה, או פריה, אשישי ענבים (הושע ג'). יין ענבים, ואכלו איש גפנו ואיש תאנתו (מ"ב י"ח). פרי גפנו ופרי תאנתו, ואני זאת בריתי (ישעיה נ"ט). אני הבטחתים, ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם באה (שם ס"ו). ואנכי מחשבתי באה או העת באה, וכן, הנה באה ונהייתה (יחזקאל ד"א). פירושו העת באה, ופירש, ואנכי מעשיהם, אהיה עם מעשיהם וידעתי מחשבותיהם והכנוי כנגד הגוי שוכר אחרי כן או, כנגד אותם שוכר, המתקדשים, אשר לתתי לו בשורה*) (ש"ב ד'). אשר חשב שאתן לו שכר בשורה, ולחם אמר לו (מ"א י"א). אמר לתת לו, ותלבש אסתר מלכות (אסתר ה'). בגדי מלכות, שפטו יתום (ישעיה א'). משפט יתום ריבו אלמנה (שם). ריב אלמנה, הנה בטני כיין לא יפתח (איוב ל"ב). כנאד יין, והוא איש אחד לא גוע בעונו (יהושע ך"ב). לא גוע לבדו, לא אחת ולא שתים (מ"ב ו'). לא אחת לבדה ולא שתים לבדן, ומאכלו בריאה (חבקוק א'). שה בריאה כעדר הקצובות (שיר ד'). העזים הקצובות, כי כסלי מלאו נקלה (תלים ל"ח). נגע ונקלה, והמולג שלש השנים (ש"א ב'). בעל שלש השנים, ושמח לבו כמו יין (זכריה יו"ד). כמו אם שתו יין, לץ היין (משלי ך'). שותה היין. יושב אהל ומקנה (בראשית ד'). ורועה מקנה, כצמר יהיו (ישעיה א'). כצמר הלבן, ויש בעדרו זכר (מלאכי א'). זכר תמים, ויגז את ראשו (איוב א'). את שער ראשו, ויאכלו את המועד (ד"ה ב' ל'). זבחי המועד, היעזוב מצור שדי (ירמיה י"ח). היעזוב מים מצור שדי, ולא עליתם בהר לאמר (דברים ה'). כשירד בהר לאמר אנכי, למועד אשר שמואל (ש"א י"ג). אשר נתן לו שמואל או אשר יעדו, ואת רעבון בתיכם (בראשית מ"ב). ואת שבר רעבון בתיכם, המור לחם (ש"א י"ז). נושא לחם או משא חמור לחם ונאד יין (ש"א י"ו). שיהיה בו היין,

*) ויתכן שנקראת השכר ג"כ בשורה. יבא"ר.

וחמות

וְחֵמַת מַיִם (בראשית כ"א). שהיה בו מים וכן ואיפה אחת קמח ונבל יין (ש"א א'). ונבל אחת יין, סאה סלת וסל מצות (מ"ב ד'). וזהו הסמיכות שסומכין הכלי אל מה שיש בו, והוא הרבה בלשון, וה' אותי כגבור עריץ (ירמיה כ'). נתן אותי, לא אוכל אָוֶן ועצרה*) (ישעיה א'). נשוא אוֶן עם עצרה, חזק למלחמה יַכְשִׁילְךָ אלקים (ד"ה ב' כ"ה). פן יכשילך, בן חכם מוּסַר אב (משלי י"ג). יקח מוסר אב, עֶנְתוֹת לך על שדך (מ"א ב'). איש ענתות. דַּמֶּשֶׂק אלעזר (בראשית ט"ו). איש דמשק, תּוֹעֵבָה יבחר בכם (ישעיה מ"א). איש תועבה, ושנים חדשים בְּבֵיתוֹ (מ"א ה'). איש בביתו, עִמּוֹ הראובני והגדי לקחו נחלתם (יהושע י"ג). פירושו עם חצי שבט מנשה האחר שזכר, ולפי שזכר לתשעת השבטים והצי שבט המנשה וסמך ולא זכר חצי האחר ואמרו, עמו, כאלו זכרו, הבט יָמִין וראה (תלים קמ"ב). כמו הבט ימין ושמאל כי מהאחד יובן האחר והרי הוא באלו זכרו. ועדום אשוב שָׁמָּה (איוב א'). אל המקום הידוע והוא הקבר, ועל כל המעשה שָׁם (קהלת ג'). במקום הידוע והוא מקום המשפט ליום הדין, הֵיכַל דוד, (ש"ב י"ד). נפש דוד, וַתָּחָס עליך (ש"א כ"ד). ותחס נפשי או עיני, וטמא ראש נזרו (במדבר ו'). שער ראש נזרו, ויכשילום בדרכיהם שְׁבִילֵי עולם ללכת נתיבות הדרך לא סלולה (ירמיה י"ח). לעזוב שבילי עולם ללכת נתיבות הדרך לא סלולה, וכן ויכשילום חסר המכשילים, והם נביאי השקר, נגיד חסר תבונות ורב מעשקות שׂנֵא בצע יאריך ימים (משלי כ"ח). פירושו נגיד חסר תבונות ורב מעשקות ימות במהרה אבל נגיד שונא בצע יאריך ימים, וכן ובשנת חמש ליורם בן אחאב מלך ישראל וִיהוֹשָׁפָט מלך יהודה (מ"ב ח'). פירושו ומת יהושפט, וַיֹּאמֶר ליוסף (בראשית מ"ח). האומר, וַיַּגֵּד ליעקב (שם). המגיד, כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יַקְרִיב ממנה אשה לה', (ויקרא ז'). הכהן המקריב, אם יַחֲרוֹשׁ בבקרים (עמוס ו'). החורש, כאשר יִשְׁבּוֹר את כלי היוצר (ירמי' י"ט). כאשר ישבור איש, וימד שֵׁשׁ שעורים (רות ג'). שש מדות שעורים*) מי לה' אֵלָי (שמות ל"ב). יבוא אלי, כי בה', נשבעתי כי אֵינְךָ יוצא אם ילין איש אתך הלילה (ש"ב י"ט). כי אם אינך יוצא, וְצָמִית והלכת אל הכלים

*) עיין בדף מ"ה ע"א בהערה. יבא"ר.

*) ואולי הוא שם מדה אחת כמו בשליש. יבא"ר.

הבלים (רות ב'). ואם צמית, ותמאן לשלחו (שמות ד'). ואם תמאן, ונתן לכם ה' לחם צר (ישעיה ל'). ואם נתן, נחלתך ונלאה אתה כוננת (תלי' ס"ח). ואם נלאה אתה כוננתה: וכן מנהג העברים לדבר בלשון נקבה במקום שאין בו זכר לנקבה, אבל הוא [א] בחסרון העדה או האמירה או ההליכה, ותבונת הענין כמו שיוזמן בענין ויובן החסרון ההוא מהענין כמו ותהי ישראל, ותהי ארם (ש"ב ח'). ר"ל עדת ישראל עדת ארם, וכן ותעל הצפרדע (שמות ח'). וצפרדע ותשהיתם (תלים ע"ח). ותהי הכנם (שמות ח'). בזאת יבוא אהרן (ויקרא י"ו). בזאת תדע (שמות ז'). כזאת וכזאת דברה הנערה (מ"ב ה'). כי מרה תהיה באחרונה (ש"ב ד'). ר"ל אהבת המלחמה או אכילת החרב, הלא היא כתובה על ספר הישר (יהושע י'). כי תועבה היא למצרים (בראשית מ"ג). והיא לא תצלח (מדבר י"ד). ההליכה, וכן ותהי חק בישראל (שופטים י"א). הליכת בנות ישראל לתנות לבת יפתח, על כן היתה למשל (ש"א י'). כלומר האמירה הזאת ותצר לדוד מאוד (ש"א ל'). היתה צרה לדוד מאוד, לא אחת ולא שתים (מ"ב י'). לא פעם אחת או אזהרה אחת, לעשות קטנה או גדולה (מדבר ך"ב). כי מי בז ליום קטנות (זכריה ד'). או מה יענך אביך קשה (ש"א ך'). אמירה קשה, וידבר אתם קשות (בראשית מ"ב). אמרות קשות, ועשיר יענה עזות (משלי י"ח). דברות עזות, וכן כל אחד ואחד יובן החסרון לפי מקומו, וכן בלא חסרון במקום שיש בו זכר לזכר ולנקבה, כמו כי בתי ערי הלוים היא אחזתם (ויקרא ך"ה). מלת היא שבה על אחוזתם [ב] לא על בתי, ואע"פ שאינו מבואר הענין בלשון כל כך, כי מן הנהוג היה לו לומר הכנוי על בתי [ג] לא על אחזתם, כמו כי אחזת עולם היא להם שם ך"ה. כי היא שב על השדה לא אל האחזה וכן המנהג ברוב כמו היא אחזתם (ויקרא ך"ה). וכן כי הוא חלקך בחיים (קהלת ט'). כי הוא מדבר על האשה ואמר הוא [ד] אבל נאמר

כי

[א] ר"ל כי המלות האלה והדומה להם הם לשון נקבה. ומשום מלות כאלה נכתב לפעמים לשון נקבה. והמלות חסרים כאשר מבאר המחבר והולך: [ב] כי מלת בית לשון זכר הוא כמו שכתב שם ואם לא יגאל, וכן וקם הבית: [ג] כי מלת אחוזתם הוא כענין תואר לבתים. והדרך הכתוב לומר הכנוי על המתואר ולא על התואר: [ד] ר"ל

שבהכרח

כי הוא שב על חלקך, שהחלק לשון זכר, ואין כן אני חֶלְקְךָ (מדבר י״ח). ומפני זה צריך להתבונן מאוד בלשון, להושיבו על אופניו כפי היכולת, ולא לאמר לשון נקבה על זכר ולא לשון זכר על נקבה, וכן כשיהיה זכר ונקבה כאחד יפול הלשון על הקודם אם זכר אם נקבה, כמו תִּנָּתֶן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי (אסתר ז׳). וַתִּכְתֹּב אסתר המלכה ומרדכי היהודי (שם ט׳). וַתְּדַבֵּר מרים ואהרן (מדבר י״ב). וַתֹּאכַל היא והוא (מ״א י״ז). כאשר קִיַּם עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה (אסתר ט׳). ומה שנאמר וְנֶאֱסַף שמחה וגיל (ישעיה ט״ז). ענינו דבר שמחה, כמו כי יִהְיֶה נערה (דברים כ״ב). כמו שפירשנו במלת פֻּעֲלָה:

וכן כאשר הפעל באחרונה יפול על הדבק בו, כמו [ה] הנה אפי וחמתי נִתֶּכֶת אל המקום הזה (ירמיה ז׳). את שני הגוים ואת שתי הארצות לי תִּהְיֶינָה (יחזקאל ל״ה). גרי ביתי ואמהותי לזר תַּחְשְׁבֻנִי (איוב י״ט). אבל, צרה וחבלים אֲחָזַתָּה כיולדה (ירמיה מ״ט). פירושו צרה עם חבלים, והו״ו כמו הוי״ו שענינם, עם, כמו שכתבנו, והצרה הוא העיקר, לפיכך נפל הענין על הצרה ואמר אחזתה:

וכן בזכור שני דברים הנסמכים זה על זה הענין נופל על הקרוב, כמו קשת גברים חַתִּים (ש״א ב׳). חתים נופל על גבורים אע״פ שהענין היה מורה על קשת, וכן נגע צרעת כי תִהְיֶה באדם (ויקרא י״ג). קול נְגִידִים נחבאו (איוב כ״ט). רק לשטף מים רבים אליו לא יַגִּיעוּ (תלים ל״ב). וצפחת השמן לא חָסֵר (מ״א י״ז). קול שמועה הנה בָאָה (ירמיה י׳).

ומצאנו בטור הזה שהוא בנין הקל שזכרנו, מלה מורכבת מעבר ובינוני, (והיא יוֹשֶׁבֶת (שופטים ד׳)). יֹשַׁבְתִּי בלבנון (ירמיה כ״ב).

שהיא

שבהכרח צריכין אנחנו לומר כך כי לא יתכן לשון זכר על נקבה ויהיה כאלו יאמר חלקך בחיים הוא האשה. ויהיה מלת חלק הנושא ו לא אשה הנשוא מפא״כ אם נפרשהו כפשוטו יהיה ההפך. וזה שכתב המחבר ואין כן אני חלקך. כי שם מלת אני הוא הנושא ומלת חלקך הוא הנשוא. (נושא הוא ענין אשר נשימהו לנגד עינינו לחקור פניו ומהותו והדומה לו. והנשוא הוא הענין אשר נתאר בו את הנושא וגבילהו על ידו עד״מ בענין הנ״ל נחקור על החלק מה הוא והרי הוא הנושא. ואח״כ נאמר שהוא האשה הרי היא הנשוא) : [ה] ר״ל שמלת נתכת הוא לשון נקבה והוא נופל על מלת חמתי הסמוך אליו ולא על אפי כי הוא לשון זכר כמו שכתוב אל יחר אפך . ולא כתיב אל תחר:

עיין

שהיא מורכבת מן יוֹשֶׁבֶת וְיֹשַׁבְתְּ, ר"ל שישבה ווֹשבת עדיין, וכמו מְקֻנַּנְתְּ בארזים (ירמיה ך"ב). שהיא כמו כן מורכבת מִמְקֻנֶּנֶת וְקוֹנַנְתְּ, ר"ל שקננה ומקננת עדין, וכן שְׁכַנְתִּי על מים רבים (ירמיה נ"א). וכן וְיוֹלַדְתְּ בן (ישעיה י"ז). כי ללשון שוכר הִנָּךְ הרה יפול לשון יוֹלֶדֶת, הנך הרה ויולדת בן, והרכיב בו לשון וְיָלַדְתְּ כי הלידה על העתיד כי עדיין לא ילדה, ויש אומרים כי אלה המלות שזכרנו אינם מורכבים אלא שהם פעל עבר מבנין פועל הכבד*) ורבי יונה המדקדק אמר כי השו"א להריץ המלה ואינם כי אם בינונים והיה ראוי להיות יוֹשֶׁבֶת וְיוֹלֶדֶת ולהדיק המלה אל אשר לפניה החליפו הסגול בשו"א, וכן מְקֻנֶּנֶת בארזים (ירמיה ך"ב). כמו שעשו באל תּוֹסְףְּ על דבריו (משלי ל'). וַיִּשְׁבְּ ממנו שבי, (מדבר ך"א). וַיֵּשְׁתְּ מן היין (ראשית ט'). שהיה ראוים תּוֹסֵף וכן וַיֵּשְׁתְּ, וַיֵּשֶׁב על משקל וַיִּבֶן וַיֵּקֶן*) וכן כתב רבי יהודה המדקדק כי השו"א השני אשר בְּוַיֵּשְׁבְּ וַיֵּשְׁתְּ, אל תּוֹסְףְּ, וַיִּפְתְּ, מתנועע, ואם [א] ואם כדבריהם היה בי"ת בֵּן ובי"ת בַּלבנון ובי"ת בַּארזים ובי"ת בַּסתר, רפים, אם שו"א תי"ו וְיוֹלַדְתְּ, יוֹשַׁבְתְּ, מְקֻנַּנְתְּ, וַיִּפְתְּ, נעים, כדברי רבי יונה שאמר כי להריץ המלה אל אשר לפניה באו כן, ואם כן הם נעים, וכן לדברי רבי יהודה החיוג שאמר כי השו"א השני אשר בויפת מתנועע, ואם הם נעים כדבריהם, הבית"ן הם רפים כמשפט כל שו"א נע על אות בג"ד כפ"ת כמו שאנו עתידים לבתוב בג"ה ואינם כי אם דגושים, ומלת וְאֶסָּעֲרֵם*) על כל הגוים אשר לא ידעום (זכריה ז'). אמרו שהיא מורכבת מזה הטור ומטור השלישי שהוא פעל הדגש, והנכון מה שפירש א"א ז"ל בספר הזכרון, כי הוא כלו מהקל [ב] אע"פ שהוא בודד, פירושו וְאֶסְעָר עמם כמו ישׂשום*) מדבר

*) אבל מה יענו על מקננת? יבא"ר.

*) ול"נ כי עקר המשקל הוא בשני שוא"ן רק להקל על הקורא החליפו אותם לשני סגול"ן וכן הסכימו כל חכמי העמים ודו"ק כי הענין עמוק מאד. ועיין קו"א. יבא"ר.

*) ול"נ כי הוא מהדגוש וניר"י האל"ף תחת הסו"א כמו כמלת ותתצב. יבא"ר.

*) המ"ס נוסף. יבא"ר.

[א] עיין מדינים אלו לקמן בדיני התנועות: [ב] ר"ל שאין דומה, לו במקרא: [ג] כגון מ"ב לרבים אע"פ שמדבר על היחיד:

ועלו

מדבר וציה (ישעיה ל"ה). שפירושו ישושו עמם ואמר ואסערם ולא אמר ואסערם כמשפט, כדי להרחיב על העי"ן ולהקל מעליה, ונקדו האל"ף בצי"רי והסמ"ך בקמ"ץ להאריך המלה ולהרחיבה עוד, וענין הפסוק אני אהיה מסתער עמם בגלות, כענין בכל צרתם לו צר (שם מ"ס). ומלת ונאשאר אני (יחזקאל ט'). אמרו שהוא מבנין נפעל והאל"ף נוסף ומשפטו ונשאר אני, ופירושו ונשאר עצמי, והנבון שיהיה מזה הטור ויהיה מורכב [ג] בבנין תפארת כגון נעשה אדם (בראשית א'). ובאלף המדבר בעדו אע"פ שהאחד יספיק*).

*) ואולי חלופי גרסאות נגעו בו, וקימו שניהם. יבא"ר.

תמו עניני הקל:

הנה הודעתיך סבות העוברים והבינונים והעתידים ושמושם, ושמוש האותיות המשמשות, ופתוחי האבנים בטור הזה וממנו תלמד לכל הטורים:

ועליו הטור השני נקרא בנין נפעל והוא כלו פָּעוּל ואין בו פוֹעֵל, כי הפועל הוא הטור הראשון וזה הטור הוא הפעול מכח הראשון כי אם תאמר על הפועל פָּקַד, תאמר על הפעול נִפְקַד, ואם תאמר על הפועל לעתיד יִפְקֹד תאמר על הפעול יִפָּקֵד, אבל הבינוני שהוא גם הוא פעול הוא פעול בזמן הוה והוא בדמות תואר, והעוברים בתוספת נו"ן בראש האבנים לאות הבנין, וכן הבינונים, אבל בעתידים נגרעה נון הבנין, ושמו תחתיה ה"א*) בעתידי הצווי והדגישו פ"א הפעל למגרעת נון הבנין [א] ועשו כן בעבור שלא ידמה הצווי לעבר, ובאו מהם כמשפטם באו ונלוו אל ה' (ירמי' נ'). ונקבצו שמה (יואל ג'). והם צווי לדבי' שניהם, נלוו ונקבצו, ובאו על תכונתם להורות כי כן היה המשפט בכלם לולי דמיונם אל העוברים, וכן המקור בא כמשפטו בנון נִשְׁאוֹל נשאל

*] א"א כי העיקר שעשו הה"א לפני פ"א הפעל לעשות הדגש שבפ"א הפעל חזק כי לולי הה"א שלפניו לא היה הדגש חזק. כי אין דגש חזק בראש המלה רק דגש קל שאינו ממלא על חסרון:

ועליו [א] כלומר לכך הוסיפו הה"א ובאשר שעתה תבוא הנון באמצע התיבה לכך השמיטוה:

ר"ל

נשאל דוד (ש"א ד"א). ונשלוח ספרים (אסתר ג'). אם נלחם נלחם בם (שופטים י"א). אך נגוף נגף (שמות ד'). אלו באו על תבונתם, ונמצא גם בחסרון הה"א בהתחבר עליו בי"ת השמוש ובכשלו אל יגל לבך (משלי כ"ד). שהיה ראוי ובהכשלו, וכן בבוא כל ישראל לראות (דברים ל"א). משפטו להראות, לענות מפני (שמות י'). להעגות, בעטף עולל ויונק (איכה ב'). בהעטף, בהרג הרג בתוכך (יחזקאל ד"ו). בהרג, ונמצא עם התי"ו בחולם הנתן תנתן העיר הזאת (ירמיה ל"ח). כי הנתן ינתן ביד מלך בבל (שם). ואם האכל יאכל (ויקרא י"ט). האסף יאסף עליך כל ישראל (ש"ב י"ז) האדרש אדרש (יחזקאל י"ד). ונכתבה האל"ף במקום הה"א כי כבד על הלשון לקרוא שני ההי"ן באחת, אבל רבי יהודה המדקדק כתב כי האלף למדבר בעדו ואמר כי הוא מבנין התפעל ומשפטו אתדרש וכן אדרש, ובא כפול כמו האכה אכה אבי (מ"ב ו'). וכן העתידים עתידי אית"ן באו בחסרון נו"ן הבנין להקל מפני אותיות אית"ן הנוספת ונדגשה פ"א הפעל בהם גם כן לחסרון נו"ן הבנין:

והאבן הראשה שבטור הזה נמצאת בפסוק אחד על שני הפנים בקמץ ובחולם נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך (אסתר ח'). וכן בחולם ונהפוך הוא (שם ט'). ונעתור להם (ד"ה א' ה'). נמול אברהם (בראשית י"ז). ויתכן*] היות ונהפוך הוא, בינוני, ובא הבינוני ביוד נוסף נאדרי בכח (שמו' ט"ו). או תחסר תי"ו הנקבה ומשפטו נאדרית:

ומתקני הנקוד שמו הפרש בין האבן הראשה והבינוני היחיד כי קריאתם אחת ונקדו עי"ן הפעל [ב] באבן הראשה בפתח גדול זולתי אם הוא בהפסק, ובא בזקף, קמץ, עד אחד לא נעדר (ש"ב י"ז). משפטו יתן לאור לא נעדר (צפניה ג'). ובאו מעוטים גם בלא הפסק קמוצים כמו שבא גם כן, פעל, קמץ במקומות כמו שכתבנו, והוא לבדו נשאר (שמות מ"ב). נכתב ונחתם בטבעת המלך (אסתר ג'). וחבר הקני נפרד מקין (שופטי' ד'). כי כתב אשר נכתב בשם המלך

*] א"א ובפרשים כתב שהוא בינוני ויותר נכון הוא בעבור נכתב שלפניו שהוא בינוני כי הוא בקמץ. אבל בשם המלך נכתב דהמן הוא קמוץ בעבור הזקף:

[ב] ר"ל העבר ליחיד נסתר. נקדו בפתח והבינוני בקמץ: [ג] בלא דגש. כי נדחי הוא

המלך ונחתום (אסתר ח'). ונקדש בכבודי (שמות כ"ט). היה יהיה כי נזהר ולא נזהר (יחזקאל ג'). והעם לא נזהר (ל"ג). והוא נזהר נפשו מלט (שם) נצב ימינו כצר (איכה ב'). אל מקדשי כי נחל (יחזקאל כ"ה). נולד רש (קהלת ד'). הוא בעונו נלקח (יחזקאל ל"ג), ואפשר שיהי' אלו בינונים אבל קרוב ענינם הוא לעבר ונקדו עי"ן הפעל בבינוני בקמץ זולתי אם הוא נסמך כמו*] ונאמן רוח (משלי י"א). נלעג לשון (ישעיה ל"ג). בן נעות המרדות (ש"א כ') ששרשה עות מן עותה ושתי המלכה (אסת' א), מעות לא יוכל לתקן (קהל' א) את אשר עותו (שם ז'). ורוצה לומר בן מעות בעבור המרדות שאתה מורה, *] ויש אומרים כי נעות לנקבה ושרשו עוה, ובן, הוא סמוך לנעות, ואמרו זה בעבור שמצאו בן נקוד בסגול כדרך הסמוכים אע"פ שאינו במקף כמו בן הישראלית (ויקרא כ"ד). מבן עשרים שנה (מדבר א'), והנקבה הנסתרת שתאמר עליה בעבר נפקדה אם בהפסק תאמר נפקדה, וכן הבינונית נפקדה בהפסק ובלא הפסק אבל מתקני הטעמים שמו הפרש ביניהם כי בנפקדה שהוא עבר, הטעם בעי"ן הפעל והוא מלעיל, כמו אחת מהנה לא נשברה (תלים ל"ד). וכן בלא הפסק בהעמדת טעם ונקתה לארץ תשב (ישעיה ג'). בטרחא, ובינוני הטעם בל"מד הפעל והוא מלרע כמו רוח נשברה (תלים נ"א). והרבים נפקדים בקמץ זולתי מעוטים בשו"א *) הבדרך אבותיכם אתם נטמאים (יחזקאל כ') הנמצאים בשושן (אסתר א'). נחבאים במערה (יהושע י'). הנבאים בשמי (ירמי' י"ד). וכתב רבי יעקב בן אלעזר כי אלה שהם בשו"א הנפרד מהם בצירי, נטמא, נחבא, נמצא, ואשר הם בקמץ הנפרד מהם בקמץ, נטמא, נחבא, נמצא, כי זה המשפט גם בן בשמות כמו מן מופת, מופתים, מוקש, מוקשים, מועד, מועדים, ומן מולד, מושב, מוצא, מולדים, מושבים, מוצאים, וכן הכנוים והסמוכים מזה הבינוני, יש בשו"א עיני בנאמני ארץ (תלים ק"א). נדחי עילם (ירמיה מ"ט). לבלתי השיב המלך את נדחו (ש"ב י"ד). [ג] ובא קל, נדחי ישראל יכנס (תלים

*] א"א אם תאמר למה לא שמו הפרש בין העבר ובין הבינוני כשהוא נסמך שבשניהם בפתח יש לומר כי השבה מועטת היא ובטלי' במיעוטם:

*] ואינו נראה. כי אם היה פרשו מרד היה הדלי"ת רפ"י ע"מ מלכות אבל הוא דגש וא"כ פרשו רדה ומשקלו בשלמות מרדה"ת והוא מענין מלוכה ודו"ק. יבא"ר.

*] כל אלה לפ"פ שלהם אל"ף. יבא"ר.

קמ״ז). ודראוי בדגש לחסרון נו״ן פ״א הפעל, ונכבדיהם בכבלי ברזל (שם קמ״ט). ובקמץ אקבץ עליו לנקבציו (ישעיה נ״ו). כל נמצאיך אסרו יחדיו (שם כ״ב). יגורו בך נדחי (שם ט״ז). [ד] ונכנס הקמץ בדגש באין מעינות נכבדי מים (משלי ח׳). להקל כל נכבדי ארץ (ישעיה כ״ג). ואפשר שיהיה [ה] מזה הדגוש אם יהיה נדחך (דברים ל׳). לפיכך הוא פתח:

והעתידים הִפָּקֵד בצירי, ואם מלעיל בסגו״ל, השמר לך (בראשית כ״ד) השמר מעבור המקום הזה (מ״ב ו׳). וכן המקור בצירי השמד תשמדון (דברים ד׳). ומלעיל בסגול, וכן עם כנוי הנמצא עד השמדך (דברי׳ כ״ח). ובמשקלו, ביום הבראך כוננו (יחזקאל כ״ח). אלא שנפתחה הרי״ש מפני תנועת האלף בשו״א ופתח להרחיב עליה, וכן יען הזכרכם בכף תתפשו (יחזקאל כ״א):

אי״תן אִפָּקֵד האלף בסגול ברוב [א] כדי שלא יתערב עם היו״ד ופעמים בחיריק אִוָּלֶד בו (איוב ג׳). אנכי אשבע (בראשית כ״א). כי המלט אמלט אל ארץ פלשתים (ש״א כ״ז). האדרש אדרש (יחזקאל י״ד). ומן אויבי אושע (תלים י״ח). איעד לך שמה (שמות ל׳). כן אשפט אתכם (יחזקאל כ׳). ואשפטה אתכם (ש״א י״ב). עמם אכבדה (ש״ב ו׳). אקרה כה (במדבר כ״ג). אמלאה החרבה (יחזקאל כ״ו). ואנקמה נקם אחת משתי עיני (שופטי׳ ט״ז). אמלטה נא ואראה את אחי (ש״א כ׳). ובא מרע אמלטה נא שמה (בראשית י״ט). ויתן בחיריק יִפָּקֵד, תִּפָּקֵד, נִפָּקֵד, בצירי כלם, וישובו סגול אולד בו (איוב ג׳). ותשבר כד על המבוע (קהלת י״ב). ויאסף אל עמיו

ראשית

הוא בנפרד נדחים בינוני מבנין נפעל. וא״כ הנו״ן היא נו״ן הבנין ונחסרה נו״ן השורש וא״כ ראוי לבוא דגש תמורתה: [ד] ר״ל שבאה דגש תמורת הנח הנמשך מקמץ ובמקום נִכְבָּדֵי בקמץ נכתב נִכְבַּדֵּי בפתח ודגש: [ה] ר״ל שיהיה מלת נדחך ממשקל נכבדי מים שהוא בנפרד נִכְבַּדִּים בפתח ודגש גם זה יהיה ממשקל הדגש נִדָּחִים. (אף שהחי״ת איננה מקבלת דגש מ״מ לא ישתנה מפני זה המשקל כאשר מבואר כמה פעמים שמשפט זה הוא בחי״ת וה״א) לכן בא ג״כ בכנוי בפתח כמו נכבדי שבא בסמיכות בפתח:

איתן [א] ר״ל ע״י מהירות הלשון ישמע כאלו אמר יִפָּקֵד ביו״ד: *] ור״ל כי בבוא על אלף חירק ימשכו אל קול היוצא מן החך וע״כ נוטה ליו״ד ולא כדברי החכם שד״ל כי קריאת יו״ד חרוקה הוא i ולא ji כמו שהשיבותיהו במכתבי אליו. יבא״ר.]

ר״ל

(דאסית ו"ה). ובא פתח גדול תחת פתח קטן*) במלת הלמענך תֵעָזֵב הארץ (איוב י"ח) וכן בא בפתח ומלרע וַיִּוָּעַץ המלך רחבעם (מ"א י"ב). וכל מקנך תִּזָּכָר (שמות ל"ד). וַתֵּעָצַר המגפה (מדב' ד'). וַיֵּאָמַר למלך ירחו (יהושע ב'). תִּשָּׁבֵר ותשכב (יחזקאל ל"ב). ובא בהפסק ובפתח והם מאשר באים בלא הפסק בצירי, ויגדל הילד וַיִּגָּמַל (דאסית ד"א). שבת וַיִּנָּפַשׁ (שמות ל"א). ויצו אל ביתו וַיֵּחָנַק (ש"ב י"ז). ויחזק בכנף מעילו וַיִּקָּרַע (ש"א ט"ו). אשר ילדה אשת אוריה לדוד וַיֵּאָנַשׁ (ש"ב י"ב). וישכב וַיֵּרָדַם (יונה א') *]. ואם למ"ד הפעל גרונית בצירי [ב] עם הולד נח בקריאה, ביום השבת יִפָּתֵחַ (יחזקאל מ"א). או בפתח כשאינו בהפסק, בטרם אֶלָּקַח בקמץ [?] מעמך (מ"ב ב'). וַתִּבָּקַע העיר (מ"ב ד"ח). ולרבות תִּפָּקַדְנָה בפתח ובהפסק בקמץ, ובאו בהפסק בפתח, והם מאשר בלא הפסק בצירי, ואזני חרשים תִּפָּתַחְנָה (ישעיה ל"ה). ברגלים תֵּרָמַסְנָה (שם ד"ח). בחרב תֵּהָרַגְנָה (יחז' ד"ו). ונשיהם תִּשָּׁכַבְנָה (ישעיה י"ג). והנשים תִּשָּׁכַבְנָה (זכריה י"ד). וקשתותם תִּשָּׁבַרְנָה (תלים ל"ז). רק ביאור תִּשָּׁאַרְנָה (שמות ח'). על צד תֵּאָמַנָה [ג] (ישעיה ס'). והיתה הנו"ן ראויה להדגש לחסרון נו"ן השורש, ובגדיו לא תִשָּׂרַפְנָה (משלי ו'). זרועות רשעים תִּשָּׁבַרְנָה (תלים ל"ז). וידי עם הארץ תִּבָּהַלְנָה (יחזקאל ז'). ומלת נְגֹאֲלוּ*] בדם (איכה ד'). הורכבו משני טורים [ד] מהטור הזה ומהטור הרביעי ועשו כן כי כן יתכן במלה סבת שני הטורים סבת הטור הזה [ה] שנגואלו בהם מעצמם מבלתי פועל זולתם, וסבת הטור הרביעי שיתכן שגאלו אותם אויביהם בדם, והנה הם גואלו על ידם, וכן כי כפיהם נגואלו בדם, (ישעי' נ"ט). חרב איש ברעהו, כל אחד שופך דם חביר

*] א"א כן הוא שהם מלעיל אבל נמצאו רק ב' מלרע וסמנך משה כל איש ישראל:

*] א"א ויחנק וירדם שניהם בעבור ההפסק:

*] ול"נ כי כמו שיבאו פעלי הכפל נגללו כן המשפט בשלמים נפקדו ומלעיל וכשע"פ גרונית יבא בח"פ, ואם יבא מלרע ישתנה קמץ הכון לשוא כדין וזה לא לזר יחשב כמו שבכפולים עצמם יבא לנווי בבה"ק רנו מלרע ודוק. יבא"ר.

[ב] ר"ל שבאה פתח אחר הצירי ונקרא כאלו כתוב אל"ף אחריה יִפָּתֵאַח כאשר כבר בארתי: [ג] כי השורש אמן: [ד] ר"ל מבנין נפעל ובנין פֻּקַּד: [ה] כי בנין נפעל

חבירו, והנה כל אחד מהם נגאל בדם עצמו וגואל בדם חבירו, וכן ונִכַּפֵּר להם הדם (דברים ך״א). שראוי להיות ונתכפר כי הגש הכ״ף לחסרון תי״ו התפעל, והנה הוא מורכב מזה הטור ומטור השמיני שהוא התפעל, וכן ונִוַּסְּרוּ כל הנשים (יחזקאל ך״ג). שהיה ראוי ונתוסרו, וכן ואשת מדנים נִשְׁתָּוָה (משלי ך״ז). והו״ו היתה ראוית להדגש, ורא״א ז״ל כתב כי [ו] נמשך לנפעל ברפיונו, והטור הזה אם פ״א הפעל אות גרונית תאמר בעוברים נו״ן נפעל בסגול, מלך לשדה נֶעֱבָד (קהלת ה׳). נֶאֱחַז בסבך (בראשית ך״ב). ונֶאֱכַל גדיש (שמות ך״ב). הנו״ן בסגול ופ״א הפעל בשו״א וסגול או בשו״א לבדו, כמו וכאבי נֶעְכָּר (תלים ל״ט). ונֶאְמַן ביתך (ש״ב ז׳). וכן הרבים פ״א הפעל בשו״א לבדו כמו לקש נֶהְפְּכוּ לו אבני קלע (איוב מ״א). וזה אהבתי נֶהְפְּכוּ בי (שם י״ט). נֶחְמְסוּ עקביך (ירמיה י״ג). ויש שינקד פ״א הפעל סגול ועי״ן הפעל שו״א נח כמו כי נֶהֶפְכֵי עליה ציריה (ש״א ד׳). החרב נֶחֱרְבוּ המלכים (מ״ב ג׳). נֶעֶרְמוּ מים (שמות ט״ו). נֶהֶרְסוּ ממגרות (יחזק׳ ל״ח). וכן לנקבה, נחלתינו נֶהֶפְכָה לזרים (איכה ה׳). ולא נֶאֶמְנָה אל אל רוחו (תלים ע״ח). ובא פ״א הפעל בשו״א וסגו״ל במלת כנף רעננים נֶעֱלָסָה (איוב ל״ט). מפני ההפסק ופעמים תנקד נו״ן נפעל בפתח כמו ונַחְבֵּתֶם שמה (יהושע ב׳). למה נַחְבֵּאתָ לברוח (בראשית ל״א). וכן בבינונים אם פ״א הפעל גרונית נו״ן נפעל בסגו״ל ופ״א הפעל בשו״א וסגו״ל כמו בכל ביתי נֶאֱמָן הוא (מדבר י״ב). מימיו נֶאֱמָנִים (ישעיה ל״ג). ובשו״א לבדו נֶאְזָר בגבורה (תלים ס״ה). נֶאְדָּר בקודש (שמות ט״ו). וכן יתכן וכאבי נֶעְכָּר (תלים ל״ט). בינוני אע״פ שזכרנו אותו עבר, וכן מלך לשדה נֶעֱבָד (קהלת ה׳). ובפתח הנון ונַעְתָּרוֹת נשיקות שונא (משלי ך״ז). ובעתידים כאשר פ״א הפעל גרונית, האות הנוספת בצירי תשלום הדגש, אשר היה ראוי בפ״א הפעל, והֵאָסֵף אל עמך (דברים ל״ב). הֵאָסְפִי ונבואה (ירמיה ד׳). הֵאָסְפִי אל תערך (שם מ״ז). יֵאָסֵף אהרן (מדבר ך׳). והמקור שתבוא עליו אות השמוש ותפקד ה״א הבנין

נפעל מורה לפעמים על ענין עשיית הפעולה בעצמו. ובנין פֻּקַּד מורה תמיד על קבלת הפעולה מפועל אחר: [ו] ר״ל כאשר שאין דגש בעי״ן הפעל לכן הוראתו הוא כאלו יהיה מבנין נפעל ממש:

ר״ל

הבנין, האות המשמשת, בצירי. כמו שהיתה הה״א אם לא נפקדה, בְּהֵרָג הרג (יחזקאל ך״ו). בֵּעָטֵף עולל ויונק (איכה ב׳) וכן תאמו כל האית״ן כי הנח הבא אחר הצי, תשלום הדגש, שלא יקבלו אותיות הגרון דגש והם א״ח ה״ע, וכן הרי״ש לא תקבל דגש כמוהם לפיכך יבואו אותיות אית״ן על הרי״ש בזה הטור בצירי, כמו בתוך רחובות אֵרָצֵחַ (משלי ך״ב). וישכב וַיֵּרָדַם (יונה א׳). ונמצאת הרי״ש דגושה במקומות מעוטים לא כָּרַּת שָׁרֵּךְ (יחזקאל י״ו) הֲרְּאִיתֶם אשר בחר בו ה׳ (ש״א י׳) הַרְּאִיתֶם האיש העולה (ש״א י״ז). הֲרְּאִיתֶם*] כי שלח בן המרצח הזה (מ״ב ו׳). בעבור הַרְּעִמָהּ (ש״א א׳). שֶׁרֹּאשִׁי נמלא טל (שיר ה׳). מֹרַּת נפשו (משלי י״ד). וכן מלה זעירא בבוא עליה מלה מלעיל כמו מענה רַּךְ (שם ט׳). ואל תעש לו מאומה רָּע (ירמיה ל״ט). יד ליד לא ינקה רָּע (משלי י״א). אהבת רָּע מטוב (תלים נ״ב). מחצת הָאּשׁ (חבקוק ג׳). וכן האלף נמצאת דגושה בארבעה מקומות תָּבִיאּוּ לחם תנופה (ויקרא ך״ג). וַיָּבִיאּוּ לו את המנחה (בראשית מ״ג). וַיָּבִיאּוּ לנו כיד אלקינו הטובה עלינו (עזרא ח׳). עצמותיו לא רֻאּוּ (איוב ל״ג). [ז] לפיכך יבוא תשלום הדגש על הרי״ש ועל האל״ף ברוב לפי שידגשו פעמים ולא כן העי״ן והחי״ת והה״א לפיכך יבוא עליהם פעמים תשלום הדגש ופעמים לא יבוא כמו שהראיתך באותיות השמוש וכמו שאראך עוד בבנין הדגוש:

*] א״א מצאתי במסורת ישנה כי ז׳ רישין דגושין ושם אלו שזכר זולת מלות זעירות:

ואלה שמות האבנים העוברים:

נִפְקַד, נִפְקַדְתָּ, נִפְקַדְתִּי, נִפְקְדוּ, ובהפסק בקמץ נבהלו נֶחְפָּזוּ (תלים מ״ח). ונשאר*] עם השו״א, כי הנה המלכים נוֹעֲדוּ (שם מ״ח). נִפְקַדְתֶּם, נִפְקַדְנוּ, נִפְקְדָה, והומרה בתי״ו במלת וְנִשְׁכַּחַת*] צר (ישעיה ך״ג). וכלו פתח, יבא״ר. וכן וְנוֹכָחַת (רא׳ ד׳). אבל הכ״ף בו קמוצה מפני ההפסק נִפְקָדְתְּ ואם למ״ד הפעל גרונית תפתח

*] א״א וזה לפי סדר טעמי תהלים משלי איוב שהאתנחתא בהם אין לה כח רק כח הזקף שבשאר ספרים שלפעמים הוא מפסיק ולפעמים אינו מפסיק:

*] וכמוהו הִתְגּוֹרָרֶת.

[ז] ר״ל שיבוא בהם על פי הרוב ת״ג במקום תנועה קטנה ודגש.

תִּפָּתַח נִלְקַחַת נִשְׁכַּחַת בדגש התי"ו, והנסתרת כשתבוא בתי"ו היא רפה וזה הֵפרש ביניהן, נִפְקַדְתֶּן, הבינוני נִפְקָד, נִפְקָדִים, נִפְקָדָה או נִפְקֶדֶת, ואם למ"ד הפעל גרונית יפתח כלו בפתח גדול, נִשְׁכַּחַת נִלְקַחַת, משובה נִצַּחַת (ירמיה ח'). הצדי"ק בפתח גם בהפסק, וההפרש אשר בין העבר לנקבה נמצאת ובין הבינוני, הגשות הת"יו וקלותה, אבל בין העבר לנקבה נסתרת כשתבוא בתי"ו, ובין הבינוני לנקבה כשתבוא בתי"ו אין הפרש, נִפְקָדוֹת, המקור הִפָּקֵד, שם הפעל בפלס נִפְקָד, מעין מי נִפְתּוֹחַ (יהושע ט"ו) *]. העתידים והם שני דרכים, הצווי, והאותיות הנוספות שהן אית"ן, הצווי הִפָּקֵד, הִפָּקְדוּ, ובהפסק בצירי, איש מרעהו הִשָּׁמֵרוּ (ירמיה ט'). הִפָּקְדִי, ובהפסק בצירי הִפָּקֵדִי, הִפָּקַדְנָה, אית"ן אֶפָּקֵד, יִפָּקֵד, תִּפָּקֵד, נִפָּקֵד, יִפָּקְדוּ, תִּפָּקְדוּ, ובהפסק בצירי כהני ה' תִּקָּרֵאוּ (ישעיה ס"א). תשלח רוחך יִבָּרֵאוּן (תלים ק"ד). ונשארו עם השו"א, ובדעת חדרים יִמָּלְאוּ (משלי כ"ד). לעד בצור יֵחָצְבוּן (איוב י"ט). תִּפָּקֵד, תִּפָּקְדִי, ובהפסק בצירי, שכרון ויגון תִּמָּלֵאִי (יחזקאל כ"ג). תִּפָּקַדְנָה:

*] ה"ה שהע"פ שהנון בסגול בהרבה מקומות נשאו זה לזה עיין בבינוני בבנין פיעל:

והטור השלישי נקרא בנין:

פִּעֵל הַדָּגֵשׁ:

זֶה הטור לעולם דגוש העי"ן זולתי מקומות מעוטים, ואמרו כי הדגש תשלום הנח, שהיה ראוי להיות בין פ"א הפעל לעין הפעל כמו שהוא הנח במלת זָכַר שָׁמַר, כי היה ראוי להיות דִּיבֵּר שִׁימֵּר, ולהבדיל בינו ובין הקל שנשתנה סבתו ממנו ואע"פ שאינו במשקלו שמו הבדל ביניהם, והסירו הנח ושמו דגש תמורתו, והנה המקומות אשר נפקד מהם הדגש יוכיחו כי כן המשפט לולי שעשו כן להפריש בינו ובין הקל, ואביכן הֵתֵל*) בי (בראשית ל"א). אל יוסף פרעה הָתֵל (שמות ח'). בַּשֵּׁל מבשל (שם). קמץ, ויש אומרים כי בָּשֵׁל תואר בפלס זָקֵן, כָּבֵד, ובפתח וְהִתְאַלְּצָהוּ (שופטים י"ו). הַלְלוּיָהּ, הַלְלוּ הַלְלוּהוּ אֲהַלְלָה את ה' (תלים

*) עיין בחלק שם. יבא"ר.

קמ"ה

קמ"ה). כי מאספיו יאבלהו (ישעיה ס"ב). במקצת ספרים בקמץ האל"ף ובמקצתם בפתח, ובמסרה פליגין עליה יש שקורין בגעיא מאספיו, ויש שקורין בחטף מאספיו, תהומות יכסימו (שמות ט"ו). ומפלטי לי (תלים י"ח). בקנאו (מדבר ך"ה). ויקנאו בו (בראשית ל"ז). ויקנאו אותו פלשתים (שם ך"ו). מידי תבקשנו (בראשית מ"ג). וימלאום עפר (שם ך"ו). ומלאו את החצרות חללים צאו (יחזקאל ט'). כי לא מלאו אחרי (מדבר ל"ב). עובר ים מלאוך (ישעיה ך"ג). שלחו באש מקדשך (תלים ע"ד). ואחרים *) [א] קלים זולתי אלהים°] ועי"ן הפעל בצירי. ואזן וחקר (קהלת י"ב). ואת כל עץ השדה שבר (שמות ט'). בקש קהלת (קהלת י"ב). ואם במקף בסגול בקש לץ חכמה ואין (משלי י"ד). ובאו מהם בסגול זולתי מקף דבר, כפר, כבס, ובא כבס בצירי בשני מקומות כבס ביין לבושו (בראשית מ"ט). ואת בגדיו לא כבס (ש"ב י"ט). וכאשר יבוא, דבר, באתנח וסוף פסוק הוא בצירי, וכן בא בסגולה שהיא אחר זרקא, בצירי, ועתה הנה החיה ה' אותי כאשר דבר (יהושע י"ד). והמסורת עליו לית כוותיה צירי וכל אתנח וס"פ צירי כוותיה, ואם עי"ן הפעל גרונית או רי"ש יפול הדגש וישתנה כמו כי מאן ה' (מדבר ך"ב). ולא אחר הנער (בראשית ל"ד). באר את התורה (דברים א'). נהלת בעזך (שמות ט"ו). נארת ברית עבדך (תלים פ"ט). וברך ולא אשיבנו (מדבר ך"ג). וה' ברך את אחרית איוב (איוב מ"ב). כי מאנו ידיו לעשות (משלי ך"א). אבל, מדוע אחרו פעמי מרכבותיו (שופטים ה'). האלף בסגול מפני החי"ת שהיא בחטף סגול, וכן יו"ד יחמתני אמי (תלים נ"א). ויש שלא ישתנה כמו נאר מקדשו (איכה ב'). נאץ ה' (תלים י'). בער יאשיהו (מ"ב ך"ג). כי נחם ה' ציון (ישעיה נ"א). מהרו בניך (שם מ"ט). וטהר הכהן את הבית (ויקרא י"ד). ולהט אותם היום הבא (מלאכי ג'). אשר כהן בבית אשר בנה שלמה (דה"א ו'). וכהנו לי (שמות מ'). שחת מבצריו (איכה ד'). שחתו כרמי

*] ועל פי רוב הקלים הם ל"פ גרונית כמו אלה שהביא או שע"פ קו"ף ול"פ ש"ן. יבא"ר.

*] א"א אלה קראו להן המדקדקים מלין ומוקלין וא"א כי לא יבוא זה הקלות באותיות בג"ד כפ"ת לעולם ואף בזולתי בג"ד כפ"ת לא יבוא לעולם רק באותיות הנקודו' בשו"א כמו שנכתב כבר:

זה [א] כל אלה שחשב מן הללויה עד שלחו באש כלם הם רפוים: ר"ל

כרמי (ירמיה י״ב). והאבן הראשה אשר בטור הזה בצירי או בפתח, בצירי כמו שזכרנו וכן יבוא בפתח וְשִׁבַּר את המצבות (מ״ב י״ח). אִבַּד וְשִׁבֵּר בריחיה (איכה ב׳). וּמִלַּט הוא את העיר (קהלת ט׳). עוד לִמֵּד דעת (שם י״ב). וכן באלה שזכרנו שעיניהם גרונית יש בצירי ויש בפתח, ואם למ״ד הפעל גרונית יהא גם כן בפתח כמו שִׁלַּח את העם (מ״א ח׳). פִּתַּח הסמדר (ש״ה ז׳). או בצירי עם הולד נח בין ע״ן הפעל ובין למ״ד הפעל כמו, מוסר מלכים פִּתֵּחַ (איוב י״ב):

ומצאנו המקור ושם הפעל בפלס האבן הראשה, המקור נַאֵץ נאצת, (ש״ב י״ב). אחר חִלֵּץ את האבנים, (ויקרא י״ד).

ושם הפעל לי נקם ושִׁלֵּם, (דברים ל״ב). וכשוכב בראש חִבֵּל, (משלי כ״ג.) וְהַדִּבֵּר אין בהם (ירמיה ה׳). הלא את הַקִּטֵּר, (שם מ״ד)· ומלת, תחלת דִּבֶּר ה׳ בהושע, (הושע א׳). לפי דעתי שגם הוא שם הפעל, ופירושו תחלת דבר ה׳ שהיה בהושע זה היה שאמר לו קח לך אשת זנונים וגומר, וגם שם התואר בא על משקל האבן הראשה, אבל הוא קמוץ כמשפט התואר, אלא שמצאנו הנני יִסַּד בציון (ישעיה כ״ח). בפתח, וכן הוא תואר, בנים כֶּחָשִׁים, (שם ל׳). הַמֵּאֲנִים לשמוע את דברי, (ירמיה י״ג). שהאחד מהן כֵּחַשׁ, מֵאֵן, ואפשר שיהיה זה התואר כֵּחָשׁ קמוץ העי״ן כי העבר פתח, וחי״ת כֶּחָשִׁים קמץ לפי [א] שהאחד ממנו כֵּחָשׁ בקמץ כי לא ישתנה בקבוץ כמו מן כִּכָּר כִּכָּרִים, ואל״ף הַמֵּאֲנִים בשו״א ופתח, לפי שהאחד ממנו מֵאֵן בצירי לפיכך הקבוץ בשו״א כמו מן חֵרֵשׁ, חֵרְשִׁים.

והבינונים בתוספת מ״ם מְדַבֵּר מְשַׁבֵּר עי״ן הפעל בצירי הַמְדַבֵּר אליך, (ש״ב י״ד). וּמְשַׁבֵּר סלעים, (מ״א י״ט). ואם במקף בסגול, ואיש דעת מְאַמֶּץ-כֹּחַ, (משלי כ״ד). ואם למ״ד הפעל גרונית מְזַבֵּחַ, (מ״א ג׳). חגר כִּמְפַתֵּחַ, (שם כ׳). וְשַׁבֵּחַ אני את המתים (קהל׳ ד׳). הוא תואר במקום פועל, ואם עי״ן הפעל אות גרונית או רי״ש פ״א הפעל בקמץ מְפָרֵק הרים, (מ״א י״ט). מְבָרֵךְ און, (ישעיה ס״ו). מְתָאֵב אנכי את גאון יעקב, (עמוס ו׳). האשה הַמְנָאֶפֶת, (יחזקאל י״ו). כי כלם מְנָאֲפִים, (ירמיה ט׳). ועל הרי״ש ועל האל״ף מצאנו תשלום הדגיבנ ועל הה״א ועל החי״ת ועל העי״ן לא יבוא

[א] ר״ל היחיד.

יבוא תשלום הדגש אלא ינקדו בפתח כמשפטם עם הדגש, אשרי אדם מְפַחֵד תמיד, (משלי כ"ח). מְנַהֵג, מְטַהֵר, מְמַהֵר, מְבַעֵד, כי מרחמם יְנַהֲגֵם (ישעיה מ"ט). והייתי עד מְמַהֵר, (מלאכי ג'). ואמהותיה מְנַהֲגוֹת, (נחום ב'). והאבות מְבַעֲרִים את האש, (ירמיה ז'). ובא אחד על העי"ן בקמץ לִמְתָעֵב גוי, (ישעיה מ"ט). והוא תואר במקום פעל, וכן במשקלו מְמַלֵּא על כל גדותיו, (דה"א י"ב). תיאר, ואם מָאֵן אתה לשלח, (שמות ח').

*] תואר במקום פועל, וכן כלם עי"ן הפעל בצירי, ובא בחירק בהתחבר עם הכנוי, הנה נא רוח אלקים רעה מְבַעִתֶּךָ (ש"א י"ו). והדגש לתפארת, ויש לומר כי הדגש לחסרון תי"ו למ"ד הפעל ומשפטו מבעתתך:

*] א"א וזהו מה שפירש"י שם מאן כמו ממאן ע"ש:

מְבַעַתְהּ*], והוא לשון: נקבה, והנפרד מְבַעֶתֶת, אותך, וחירק מְבַעִתֶּךָ תחת סגול מְבַעֶתֶת, להקל הקריאה, וכן מן מֵינֶקֶת (ראשית ל"ה). ואת מֵנִקְתָּהּ (שם ד"ד). בחירק, וכן מן גברת, שרי גְבִרְתִּי, (שם י"ו). וכן בחירק בהתחבר עם הכנוי, אני ה' מְקַדִּשְׁכֶם (ויקרא כ') ומאספכם אלקי ישראל, (ישעיה ד"נ). וכן אאמצכם במו פי, (איוב י"ו). ובסגול אנכי הוא מְנַחֶמְכֶם, (ישעי' נ"א). אאזרך ולא ידעתני (שם מ"ה). והוא על המשפט:

*] איני נראה רק היה מבעתתך:

והפעול והוא קמוץ מְדֻבָּר בך, (תלים פ"ז). כתער מְלֻטָּשׁ, (שם נ"ב). קן מְשֻׁלָּח, (ישעיה י"ו). המחֻלָּל בגוים, (יחזקאל ל"ו). ונקבה, מְקֻטֶּרֶת מור ולבונה, (שיר ג'). מְעֻלֶּפֶת ספירים, (שם ה'). מְקֻבֶּצֶת מעמים, (יחזקאל ל"ח). המְעֻשָּׁקָה בתולת בת צידון, (ישעיה ד"ג). כלם בשורק, או בקמץ חטף, מגן גבורהו מְאָדָּם, (נחום ב'). ועורות אילים מְאָדָּמִים, (שמות ד"ה). ואם עי"ן הפעל גרונית או רי"ש ישתנה ויבוא חולם תמורת הדגש כמו כי מְבֹרָכָיו יירשו ארץ, (תלים ל"ז). ואת האח לפניו מְבֹעֶרֶת, (ירמיה ל"ו). נחלה מְבֹהֶלֶת. (משלי כ'). והמקור דַּבֵּר שַׁבֵּר בצירי ובמקף בסגול דַּבֶּר שֶׁקֶר, (ירמיה ט') לְדַבֶּר-לָךְ, (מ"ב ד'). ובתוספת ה"א תשוב עי"ן הפעל שואית, כי טוב זַמְּרָה אלקינו (תלים קמ"ז) ויספתי לְיַסְּרָה אתכם, (ויקרא כ"ו). וכן עם הכנוים דַּבְּרוֹ לשלום, (ראשית ל"ז). וכן כלם, וכן עם כנוי הנמצא בהפסק ובסגול למ"ד הפעל דַּבְּרֶךָ, לא אוכל כבודך

*] א"א אבל את עבדך מקלך רפה. והמסורת נתנו בהם

כברך (מדבר ך"ב). והכף רפה, ובדגש, ארם נהרים לקללך (דברי' ך"ג) [*] את קולו ליסרך (מדבר ד'). ובלא הפסק עין הפעל בסגול תחת הצירי [א] מפני חטיפת המלה, מאז דברך (שמות ד'). כמו שבא גם כן בעבר שהוא צירי, ובהתחבר עם הכנוים ישוב לסגול כמו שחתך ישראל (הושע י"ג). או פתח כמו ורחמך והרבך (דברים י"ג). וכן המקור עם הכנוי הנמצאים לעולם או בחירק או בסגול כמו בבזבכם לעמי (יחזקאל י"ג). דברכם שוא (שם). ולכן ירום לרחמכם (ישעיה ל'). ובחירק ובפרשכם כפיכם (שם א'). ומצאנוהו העי"ן הפעל בחולם, יסר יסרני יה (תלים קי"ח). קנא קנאתי (מ"א י"ט). ורפא ירפא (שמות ד"א). ובחירק פ"א הפעל, הרב עם שדי יסור (איוב ל"ג). לדעת רבים שהוא מקור, אבל דעתנו בו שהוא שם כמו מוסר, וכן בחירק, החלו הערמות ליסוד (ד"ה ב' ל"א). שהלמ"ד בחירק והיו"ד נחה, והיה ראוי בנוע היוד ליסוד, הלמ"ד בשו"א והיוד בחירק ובנוח היו"ד הוטלה תנועתה על הלמ"ד כמשפט, ואפשר שיהי' ליסוד מקור מהקל כמו וליסוד ארץ (ישעי' נ"א). ודגש הסמ"ך לתשלום היו"ד הנחה, ואע"פ שנכתבה מצאנו אות נחה נכתבה עם הדגש כמו שאנו עתידים לבאר, ושם התואר בא על משקלו אל קנא ונוקם ה' (נחום א'). ויברך ברוך אתכם (יהושע ך"ג). שאול ישאלו באבל (ש"ב ך'). שניהם מקור מזה הטור, ויש אומרים שהם מקור מהטור הראשון, ויבא המקור בתוספת תיו בצדקתך אחותך (יחז' י"ו):

הצווי דבר שבר בצירי, ובמקף בסגול בהסמכו אל מלה זעירא או אל מלה מלעיל כמו דבר נא (ישעיה ל"ו). והמקור דבר שקר (ירמיה ט') ומצאנו הצווי בפתח פלג לשונם (תלים נ"ה). וקרב [*] אותם (יחזקאל ל"ז) כתר לי (איוב ל"ו). ואם למ"ד הפעל גרונית בצירי עם הולד נח בקריאה בין העין והלמד שמח נפש עבדך (תלים פ"ו). וכן המקור פתח חרצבות רשע (ישעיה נ"ח) או בפתח להקל שלח מעל פני (ירמיה ט"ו). חכם בני ושמח לבי (משלי ך"ז). והמקור כי שנא שלח (מלאכי ב'). לשלח איש את עבדו (ירמיה ד'

כסס סימן בכה פירש הכ"ף הראשונה דגושה והשנייה רפויה, כן לקלך שהוא בתורה היא בדגש מקלך שהוא בקהלת רפויה והתורה היא קודם קהלת ודוק:

*] ה"א הוא צווי והקוף קמוצה בעבור הרי"ש שאינו מקבלת דגש:

והמקור [א] ר"ל באמר שבא שו"א אחריה:

ומלאכו

ד'). והצווי בתוספת ה"א סַפְּרָה נא לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע (מ"ב ח'). ואם עי"ן הפעל אות גרונית או רי"ש בָּרֵךְ ה' חילו (דברי' ל"ג) בָּרְכוּ את ה' (תלים קל"ה). לְבָרֵךְ את אדונינו (ש"א ד"ה). בקמץ, וכן על האלף לְפָאֵר מקום מקדשי (ישעיה ס'). ועל העי"ן ועל הה"א ועל החי"ת כפתח ברוח משפט וברוח בַּעֵר*] (שם ד'). מַהֵר קח את הלבוש (אסתר ו'). מַהֲרִי שלש סאים (בראשית י"ח). נַחֲמוּ*] נחמו (ישעיה מ'):

*] בספרים שלנו קמוץ. יבא"ר.

והאותיות הנוספות שהם אית"ן אֲדַבֵּר, אֲשַׁבֵּר בצירי ובמקף בסגול יְדַבֶּר־נא עבדך (בראשית מ"ד). וַנְּסַפֶּר־לו (שם מ"א). וכן בהיות המלה מלעיל אע"פ שאיננה במקף כמו וַיְגָרֶשׁ את האדם (בראשית ג'). וכן בהתחבר עם הכנוים בהחטף בסגול כמו וַאֲבָרֶכְךָ (שם י"ב). אֲמַגֶּנְךָ (הושע א'). ואם לא יחטף יהי' בצירי כמו תְּכַבֵּדְךָ כי תחבקנה (משלי ד'). כי הטעם בבי"ת, וכן שאל אביך וְיַגֵּדְךָ (דברים ל"ב). ובא בפתח, ה' אל תְּאַחַר (תלים ע'). והוא סוף פסוק, ואם עי"ן הפעל גרונית או רי"ש כמו אֲבָרֵךְ את ה' (שם י"ו). וַיְמָאֵן ויאמר (בראשית ל"ט). ובית תפארתי אֲפָאֵר (ישעיה ס'). כה תְבָרְכוּ (במדבר ו'). שאול יְשָׁאֲלוּ באבל (ש"ב ך'). ואם תְּמָאֲנוּ (ישעיה א'). בקמץ, ובאו עם האל"ף בפתח, לא תְּפָאֵר אחריך, (דברים ך"ה). יְנָאֵץ אויב שמך (תלים ע"ד). עד אנה ינאצוני (במדב' י"ד). וַיְנָאֲפוּ את נשי רעיהם (ירמיה ט'). לְיָאֵשׁ את לבי (קהלת ב'). ועל הה"א ועל החי"ת בפתח, וַתְּנַהֵג את בנותי (בראשית ל"א) ועל מבועי מים יְנַהֲלֵם (ישעיה מ"ט). עד מתי אתה לא תְרַחֵם (זכרי' א'). כי יְרַחֵם ה' (ישעיה י"ד). וכן על העי"ן בפתח, ואתה תְּבַעֵר דם הנקי (דברים ך"א). כאשר יְבַעֵר הגלל (מ"א י"ד). ובאו עם העי"ן בקמץ איש דמים ומרמה יְתָעֵב ה' (תלים ה'). וַיְתָעֵב את נחלתו (שם ק"ו). ודובר תמים יְתָעֵבוּ (עמוס ה'). והשאר פתחין, ואם למ"ד הפעל גרונית יבוא עי"ן הפעל בצירי עם תולד נח כמו והרותיהם תְּבַקֵּעַ (מ"ב ח'). ואת הנתק לא יְגַלֵּחַ (ויקרא י"ג). בצירי מפני ההפסק, ופעמים בלא הפסק כמו וַיְזַבֵּחַ ויקטר בבמות (מ"ב י"ו). על כן יְזַבֵּחַ לחרמו (חבקוק א'). ובפתח להקל יְשַׁלַּח ה' בתער השכירה (ישעיה ז'). יְשַׁבַּח מעשיך (תלים קמ"ה). וַיְשַׁלַּח

*] א"א לא יתכן להיותם מן הקל על, משקל פַּעֲלוּ שַׁאֲלוּ. כי לא יבוא לשון נחמה בקל רק כפיעל:

את בני ישראל (שמות ו׳). ולרבות, אם תדברנה שפתי עולה (איוב כ״ז). הלהן תשברנה (רות א׳). בצירי, וכן כשתחסר למ״ד הפעל הכפולה גם כן בצירי, תרננה שפתי (תלים ע״א). ובאו בהפסק בפתח, וברגליהם תעכסנה (ישעיה ג׳). ילדיהן תפלחנה חבליהם תשלחנה (איוב ל״ט). ועל בלותיהם כי תנאפנה (הושע ד׳). וקשתות נערים תרטשנה (ישעיה י״ג). וידיו תבצענה (זכריה ד׳):

ומצאנו בטור הזה מלה מורכבת מן העבר ובינוני פעול, מקננת בארזים (ירמיה כ״ב). שהוא מן קננת שהוא פועל עבר מטור הרביעי שלא נזכר פועלו, ומן מקוננת [א] שהיא פעולה מזה הטור, וטעם ההרכבה הזאת ר״ל כי קננת מקדם וגם עתה את מקוננת, ורבי יונה אמר שאינה מורכבת רק היא בינונית לבדה, ולהריץ המלה אל אשר לפניה החליפו הסגול בשו״א וכבר כתבנו שבר דבריו *] ויש מלה מורכבת מן רבים נסתרים ונמצאים, בעותיך צמתתוני (תלים פ״ח). אלו היה מן הנסתרים לבדם היה צמתוני, וכן הנמצאים לבדם צמתתני *], ואפשר כי הכפל בא לחזק הענין ואינו מורכב וזה הנכון בעיני כי לא מצאתי טעם לזאת ההרכבה, וכן דרך העברים לכפול המלים לחזק הענין כמו כל הקרב הקרב (במדבר י״ז). נחמו נחמו עמי (ישעיה מ׳), ארץ ארץ ארץ שמעי דבר ה׳ (ירמיה כ״ב). היכל ה׳ היכל ה׳ היכל ה׳ המה (שם ז׳). עוה עוה עוה אשימנה (יחזקאל כ״א). כי אכלו את יעקב ואכלהו ויכלהו (ירמיה י׳). את ה׳ צבאות אותו תקדישו (ישעיה ח׳). ומפלטי לי (תלים קמ״ד). ופניתי אני וראיתי אני (קהלת ב). ובאחיכם בני ישראל איש באחיו (ויקרא כ״ה). ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו (בראשית ב׳). אשר נשבענו שנינו אנחנו (ש״א כ׳). אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם (ויקרא כ״א). האבה אבה אבי (מ״ב ו׳). האדרש אדרש (יחזקאל י״ד). בדרך בדרך אלך (דברים ב׳).

*] עיין לעיל בדף ל״ג ע״ב ומה שכתבתי בהערה שם יבא״ר.

*] היה ראוי להיות צמתתני כי כן דרך העברים כמו ירקרק או אדמדם בדגש ת׳ התי״ו לה״פ כדינו. (ויקר׳ י״ג). שחרחורת (שיר א׳). וכן צמתתני יבא״ר.

⁰] א״א כן הוא לפי פירש״י אבל לראב״ע פירש שהם למעט:

[א] ר״ל בינוני פעולה מבנין פֻּקַּד.

(דברים כ׳). מַעְלָה מָעְלָה מַטָּה מָטָּה (שם כ״ח). ואמרה האשה אָמֵן אָמֵן (מדבר ה׳). אבל רז״ל דרשו זה הכפל לצורך ואמרו אמן מאיש זה אמן מאיש אחר, כי כל העדה כֻּלָּם קדושים (מדבר י״ו). כל מלכי הגוים כֻּלָּם (ישעיה י״ד. כל בית ישראל כֻּלּוֹ (יחזקאל ד׳). וכל צריך פֻּלָּם בשבי ילכו (ירמיה ל׳). אבל וַיֹּאמֶר המלך אחשורש, וַיֹּאמֶר לאסתר המלכה (אסתר ז)*. אינו מזה, אבל ר״ל שאמר לה פעם אחר פעם מרוב כעסו על הצר ההוא, וכן וַיֹּאמֶר אל מלך ישראל וַיֹּאמֶר (מ״א ד׳). וכן יתכן אֱמֹר אל הכהנים בני אהרן וְאָמַרְתָּ אליהם (ויקרא כ״א). אמור להם פעם אחר פעם כדי שיזהרו מן הטומאה, ורז״ל דרשו אמור ואמרת להזהיר הגדולים על הקטנים, וכן וַיֹּאמֶר יצחק אל אברהם אביו וַיֹּאמֶר אבי (בראשית כ״ב) שאמר לו פעם אחר פעם לתמהו על הכינו דברי העולה ולא היתה שם עולה, וכן וַיֵּלְכוּ שלשת בני ישי הגדולים הָלְכוּ אחרי שאול (ש״א י״ז). לפי שהיו רגילים ללכת אחריו, וכן קריאת הכפל לצורך שהיה קורא פעם אחר פעם לזרז הנקרא, אַבְרָהָם אַבְרָהָם (בראשית כ״ב). מֹשֶׁה מֹשֶׁה (שמות ג) שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל (ש״א ג׳). וכן אֶרֶץ אֶרֶץ אָרֶץ (ירמיה כ״ב). שכתבנו למעלה כי הם לקריאה, וַיֹּאמֶר*] אלקים לישראל במראות הלילה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יעקב (בראשית מ״ו). וכן בקריאת הנהי או הכאב מֵעַי מֵעַי אוחילה (ירמיה ד׳). רֵאשִׁי רֵאשִׁי (מ״ב ד׳). חֶרֶב חֶרֶב (יחזקאל כ״א). כי כן דרך הנוהים והכואבים לכפול דבריהם, אבל שָׁלוֹם שָׁלוֹם לרחוק ולקרוב (ישעיה נ״ז). אינו כפל, כי פירושו שלום לרחוק ושלום לקרוב ויש שיכפלו לארך הדברים באמצע כמו ועתה אם בֶּאֱמֶת ובתמים עשיתם (שופטים ט׳). וגומר, וחזר ואמר ואם בֶּאֱמֶת ובתמים וגומר. וכן ואין אני ואחי ונערי ואנשי המשמר אשר אחרי אין אנחנו פושטים בגדינו (נחמיה ד׳). והדומים להם, ויש מלה מורכבת מזה הטור משנים שרשים והוא, כלה מְקַלְלוֹנִי (ירמיה ט״ו). אמרו שהוא שנים פעלים מהנסתר ומהמדבר בעדו, כי על הנסתר היה אומר מְקַלְלוֹ ועל המדבר בעדו מְקַלְלֵנִי, והנכון בעיני שהוא מורכב מן שנים שרשים מן קָלַל, וְקָלָה כי הם שנים ענינים, הקללה היא הפוך הברכה והקלון הוא הפוך הכבוד, וכן אמר הנביא, מְקַלְלֵנִי וּמְקַלֵּנִי, והרכיבו שניהם כאחד

*] א״א אין לשאול למה לא הזכיר יעקב יעקב כמו שנמצא במסורת ארבע שמות מוכפלים הם. כי אחר כך מביאם בפסוק שכתב בו שני פעמים ויאמר:

ואמרו

ואמרו במלה אחת שני ענינים לקצור הלשון ולצחותו, והומרה ה"א קלה בו"ו, כמנהג התחלפה במקומות ולולי*], שהחליפוה והראו למ"ד הפעל בקריאה לא היה נכר במלה ענין קלה:

*] א"א כגון לא שלותי מן שלה, וכן קצוי חגוי מן קצה וחגה:

ואלה שמות האבנים על הסדר:

העוברים, והם שלשה על שלשה, פִּקֵּד, פִּקַּדְתָּ, פִּקַּדְתִּי, פִּקְּדוּ, ובהפסק בצירי, הטיבו כל אשר דִּבֵּרוּ (דברי' ה'). פִּקַּדְתֶּם, פִּקַּדְנוּ, פִּקְּדָה, ובהפסק בצירי את אשר לִקֵּטָה (רות ב'). פִּקַּדְתְּ, פִּקַּדְתֶּן:

הבינונים על שני דרכים הפועל והפעול והם שמונה:

הפועל, מְפַקֵּד, מְפַקְּדִים, מְפַקְּדָה או מְפַקֶּדֶת, ומפקדה בהפסק מְפַקֵּדָה, בצירי כמו ומרכבה מְרַקֵּדָה (נחום ג'). ויבא גם כן בלא הפסק, מְשַׁכֵּלָה ועקרה (שמות כ"ג). כמו שבא גם כן בבנין הקל, מְפַקְּדוֹת:

הפעול, מְפֻקָּד, מְפֻקָּדִים, מְפֻקָּדָה, או מְפֻקֶּדֶת מְפֻקָּדוֹת:

המקור, פַּקֵּד, שם הפעל פִּקּוּד:

העתידים והם י"ג הצווי והאותיות הנוספות שהם איתן:

הצווי פַּקֵּד, פַּקְּדוּ, ובהפסק בצירי זמרו לאלקינו זַמֵּרוּ (תלים מ"ז). וכן פעמים עם הסרחא, ויאמר שַׁלְּחֵנִי (ב"א י"ח). פַּקְּדִי ובהפסק פַּקֵּדִי, בצירי, ויאמר דַּבֵּרִי (ש"ב י"ד). פַּקֵּדְנָה:

איתן, אֲפַקֵּד, יְפַקֵּד, תְּפַקֵּד, נְפַקֵּד, יְפַקְּדוּ, ובהפסק בצירי עיני כל אליך יְשַׂבֵּרוּ (תלים קמ"ה). וכן עם הנו"ן הנוספת וילדיהם יְרַקֵּדוּן (איוב כ"א). תְּפַקְּדוּ, תְּפַקֵּד, תְּפַקְּדִי, ובהפסק בצירי מארץ תְּדַבֵּרִי (ישעיה כ"ט). תְּפַקֵּדְנָה:

ועליו הטור הרביעי נקרא בנין פֻּעַל שלא נזכר פועלו:

והוא כלו פעול ואין בו פועל, כי הפועל הוא הטור השלישי וזה הטור הוא פעול מכת הראשון, כי אם תאמר על הפועל לעבר שִׁבֵּר תאמר על הפעול שֻׁבַּר, ואם תאמר על הפועל לעתיד יְשַׁבֵּר תאמר על הפעול

הפעול יִשָּׁבֵר, אבל הבינוני שהוא פעול גם הוא בזמן הזה כדמות התואר ופעמים פ"א הפעל בקמץ חטף, כמו שְׁדֻדָה נגוה (נחום ג׳). לא כָהֲתָה שרך (יחזקאל י"ו). כָּלּוּ תפלות דוד בן ישי (תלים ע"ב). כֻּסּוּ הרים צלה (שם פ׳). והעבר בפתח עין הפעל כמו לֻקַּח עמי חנם (ישעיה נ"ב). ואם בהפסק בקמץ, ובאו בזקף קמץ וציר בגוים שֻׁלָּח (עובדיה א׳). כי ארמון נֻטָּשׁ (ישעיה ל"ב). והבינוני בקמץ כמו, אם תראה אותי לֻקָּח מאתך (מ"ב ב׳) ילד יֻלַּד לנו (ישעיה ט׳). שהוא עבר בפתח, לנער היוּלָּד (שופטים י"ג). שהוא בינוני בקמץ, וכן וכל עצי השדה עליו עֻלְפֶּה (יחז׳ לא) [בכה"ד עֻלְפֶּר] תואר מזה הטור, והיה ראוי להיות עֻלָּף מבלי תוספת ה"א ובא בתוספת ה"א ומלרע כמו והמונו צִחֵה צמא (ישעיה ה׳). אִשֶּׁה לה׳ (ויקרא ב׳). כי ערוך מאתמול תָּפְתֶּה (ישעיה ל׳). שהוא מן וְתֹפֶת לפנים אהיה (איוב י"ז) וכן, מתימן וְדֹדָנֶה בחרב יפלו (יחזקאל ך"ה). אבל הוא מלעיל, וזה הטור דגוש העין כמו הטור השלישי שהוא קדמון לו וגם נרפה במקומות כמוהו כמו יוּקָשִׁים בני האדם (קהלת ט׳). שהוא בינוני תואר לרבים, שתאמר לתואר היחיד יוּקָשׁ, בפלס והסנה איננו אֻכָּל (שמות ג׳). אם תראה אותי לֻקָּח מאתך (מ"ב ב׳). לנער היוּלָּד (שופטים י"ג). שתאמר מהם לרבים אֻכָּלִים, לֻקָּחִים, יֻלָּדִים, כך תאמר לרבים מן יֻקָּשׁ יֻקָּשִׁים, אבל זה יוּקָשִׁים בני האדם יצא ברפיון שלא כדרך חביריו, מטעם אשר הראיתיך בטור השלישי, וכן לב הוּתַל (ישעיה מ"ד). שהוא תואר אע"פ שהוא פתוח הוקל והיה ראוי להדגש, ואפשר שהוא עבר, וטעמו לב שהוּתַל, אבל המדקדקים הסכימו עליו שהוא תואר, וכן ורגל מוּעָדֶת (משלי ך"ה). בינוני תואר לנקבה שתאמר מוּעָדָה או מוּעֶדֶת, לֻקָּחָה או לֻקַּחַת, או יֻלָּדָה או יֻלֶּדֶת ומפני ההפסק בא עי"ן מוּעָדֶת בקמץ. כאשר תאמר על לשון נקבה שׁוֹמֵרָה או שׁוֹמֶרֶת, ובהפסק שׁוֹמָרֶת, וכתב החכם רבי אברהם אבן עזרא בשם רבי משה הכהן כי השורק מקום חולם והוא כמו פּוֹעֶלֶת מבנין הקל, ויפה דקדק אע"פ שלא מצאנו לֻקַּח אֻכַּל יֻלַּד יֻקַּשׁ מֻעַד, נאמר אותם מדרך סברא כי לא יתכן פֻּעַל מבלי פּוֹעֵל, וכן אחר שמצאנו טֻבְּעוּ בים סוף (שמות ט"ו). נאמר בבנין פיעל טִבַּע טִבְּעָה, כן שמשו בו רז"ל בתקנם בברכות ק"ש וזדים טִבַּעְתָּ, בתהומות טִבַּע *] וכן אחר שמצאנו וכי יֻתַּן מים על זרע (ויקרא י"א). הֻיְקַּח מגבור מלקוח

*] א"א בנוסחאות האשכנזים

(ישעי׳ מ״ט). שהם מבנין הפעל נאמר הנחין*) לא נמלא טינפ רק טבעו: הלקיח אע״פ שלא נמצאו כי מהם לקחו, והגיד רבי שמואל כתב כי אלה לקחו מבנין הקל, ואם עי״ן הפעל גרונית או רי״ש תנקד פ״א הפעל בחולם, כמו ומורק ושטף במים (ויקרא ו׳). טרף טורף יוסף (בראשית ל״ז). כי לא פורש (במדבר ט״ו). כי גורשו ממצרים (שמות י״ב). זורמו מים עבות (תלים ע״ז). וחסר הנסמך ופירשו כי העבים זרמו מים, וכן תאמר תעב, בֹאר, בער, נאץ, בחולם, מועכו שדיהן (יחזקאל כ״ג). דועכו כאש קוצים (תלים קי״ח). וכן יתעב יבֹאר ינאץ, ובכרמים לא ירנן ולא ירועע (ישעי׳ ט״ז). וכן כמין יסער מגורן (הושע י״ג). כי הצירי בו במקום הפתח, ומשפטו יסוער בפתח ועם החי״ת לא ישתנה כמו, את לא רחמה (הושע א׳). עניה סוערה לא נחמה (ישעיה נ״ד). ירחם יתום (הושע י״ד). ובמים לא רחצת למשעי (יחז׳ י״ו). ומלת היחברך כסא הוות (תלים צ״ד). מזה הטור ופירושו*) היחבר עמך ובהתחברו נפל הדגש להקל והקמץ חטף כמו השורק כמו שהראיתיך, ויש מלה מורכבת מזה הטור והטור השמיני שהוא התפעל, שמי מנאץ (ישעי׳ נ״ב) שהדגש בו לחסרון תי״ו התפעל והראוי מתנאץ והוא מורכב מבינוני מהטור השמיני שהוא מתנאץ ומהבינוני בטור הזה שהוא נאץ, וסבת השני הטורים האלה בפירוש המלה הזאת רוצה לומר השם יתברך סבב להיות שמו נאץ בגוים, שהגוים ינאצוהו ויחללוהו, והוא יסבב זה בהגלות עמו ביניהם והם יעבדו אותו בגלות ויחדו את שמו, והגוים יהרגום וישללום על יחוד השם, וזה שאמר בראש הפסוק ועתה מה לי פה נאם ה׳, ר״ל מה לי בגלות כי שמי מחולל ומנואץ ועמי לוקח לא בכסף ולא במחיר ויעבידום ויחללו את שמי עליהם הנה שמי מתנאץ ונואץ, ומלת אלה נולדו להרפה בנת (ד״ה א׳ ד׳). קצת המדקדקים אמרו שהיא מורכבת מזה הטור ומהטור השני והי׳ ראוי להיות נילדו, ולפי דעתי כי אין צריך רק הוא כלו מבנין נפעל ובא הדגש תמורת הנח, אשר במלת נולדו נודעו, ואע״פ שנכתב בו הנח שהוא הו״ו הנבלע ברגש ובא הדגש תמורתו כאשר אבאר לך בשער נחי הפא אם יעזרני צורי:

*) הניחין ע״ס הנח״ש. יבא״ר.

*) א״א פירש לפי שהוא מבנין פעל שלא יתחברו עמו הכנוי כי אם בזה הדרך כמו שמבואר בשער הכנוי:

ואלה

ואלה שמות האבנים על הסדר:

העוברים, פָּקַד, פָּקַדְתָּ, פָּקַדְתִּי, פָּקְדוּ, פְּקַדְתֶּם, פָּקַדְנוּ, פָּקְדָה, פָּקַדְתְּ, פְּקַדְתֶּן:

הבינונים, פֹּקֵד, פֹּקְדִים, פֹּקְדָה, פֹּקְדוֹת:

המקור, פְּקֹד, וכן מצאנוהו, כי גנב גנבתי (בראשית מ׳). שם הפעל פְּקֹד, כמו ויתנהו בסּוּגַר (יחזקאל י״ט). ואע״פ שהיה ראוי להדגש הלא הראיתיך כמוהו, לב הוֹתֵל (ישעי׳ מ״ד). יוּקָשִׁים בני האדם (קהלת ט׳). או פְּקוֹד ברגש ובחולם כי כן מצאנוהו, את עול סֻבֳּלוֹ (ישעיה ט׳). שהנפרד ממנו סבל:

העתידים, ואינם אלא על דרך אחת כי הצווי איננו בטור הזה, כי פעולתו ע״י אחר לא ע״י עצמו, כאשר פירשתי למעלה בסדר הטורים:

האותיות הנוספות שהן אית״ן, אֶפָּקֵד, יִפָּקֵד, ובא, לֹא יֻרְבַּן (ישעיה י״ו). בקמץ אע״פי שאיננו בהפסק, תִּפָּקֵד, נִפָּקֵד, יִפָּקְדוּ, תִּפָּקְדוּ, תִּפָּקֵד, תִּפָּקְדִי, תִּפָּקַדְנָה:

והטור החמישי נקרא בנין הפעיל הנוסף:

זה הבנין כלו נוסף, בעוברים נוסף בה״א בראש המלה נקודה בחירק וביו״ד נחה בין עי״ן הפעל ללמ״ד בנסתרים, הִפְקִיד, הִשְׁמִיד, הִבְדִּיל, וכן הנקבה הִפְקִידָה, הִשְׁמִידָה, הִבְדִּילָה, וקריאתם מלעיל, זולתי אלה שנמצאו מלרע, וְהִבְדִּילָה הפרוכת לכם (שמות ד״ו). וְהֵבִיאָה אל*) הכהן (ויקרא ה׳). וכן רבים הִפְקִידוּ, הִשְׁמִידוּ, הִבְדִּילוּ, מלעיל כלם, ובנמצאים ובמדברים בעדם נעדרה היוד הנחה, הִפְקַדְתִּי, הִשְׁמַדְתִּי, הִפְקַדְנוּ, הִפְקַדְתָּ, הִפְקַדְתֶּם, הִבְדַּלְתֶּם, ונקודם וקריאתם בארנו בטור הראשון במלת פעלת. ופעלתי ופעלתם ופעלנו, וכן בהתחברם עם הכנוים תעדר גם כן היו״ד הנחה ותהיה עי״ן הפעל נקודה בפתח, אשר הִפְקַדְתּוֹ שם (מ״א ד״ט). וְהִשְׁכַּרְתִּים למען יעלוזו (ירמי׳ נ״א) וְהִמְעַטְתִּים לבלתי רדות בגוים (יחזקאל ד״ט). ובא עי״ן הפעל נקודה בחירק כאשר בנסתרים וגם אנכי הִשְׁאִלְתִּיהוּ לה׳ (ש״א א׳). או בא לגזרת פָּעַל, כמו שְׁאִלְתִּיהוּ

*) א״א אין להביא ראיה מן והביאה. כי הה״א במפיק לפיכך הוא מלרע כדין כל מלה בכנוי ה״א הנסתרה:

שופטים

(צופ' יג). כמו שכתבנו בשור הראשון, ואם פ"א הפעל גרונית [א] נרחיב עליה ונאמר האו יק, כי החריש לה (מדבר ל'). והעמיד את הבהמה, (ויקרא ך"ז) העמדתה להררי עוז (תלים ל'). את ה' האמרת (דברים ך"ו). האריכו למעניתם (תלים קכ"ט). ה"א הפעיל נקודה בסגול ופ"א הפעל בחטף סגול, ובאה מלה אחת משונה מחברותיה, למה העברת העביר (יהושע ז'). שהעי"ן נקודה בשו"א ופתח, ולפי שנקדו העי"ן בשו"א ופתח נקדו הה"א בצירי להרחיב התנועה כמו שנקדוהו בפתח כשהוסיפו וי"ו השירות בעוברים בנמצא ונמצאים, והעמדת להם כל מתנים (יחזקאל ך"ט). והעברת שופר תרועה (ויקרא ך"ד). והעברתם את נחלתו (מדבר ך"ז). לפי שהעי"ן בשו"א ופתח נקדו הה"א בפתח להאריך התנועה בתחלת המלה לפי שהוא מלרע, ופעמים פ"א הפעל בשו"א לבדו, וה' העלים*) ממנו (הושע ה'). ושחטה סטים העמיקו (הושע ה'). העמיקו שחתו (שם ט'). והדומים להם, ובאה מלה אחת הה"א בסגול לא הכלמנום (ש"א ך"ה). ומשפטו בחירק על המנהג בשלמים ואם למ"ד הפעל גרונית יוליד נח בקריאה בין עי"ן הפעל ללמ"ד הפעל, וה' הפגיע בו (ישעיה נ"ג). השמיע את מחנה ארם (מ"ב ז'). ומלת תרגלתי*) לאפרים (הושע י"א). רוב המדקדקים אמרו שהוא כמו הרגלתי בחלוף תי"ו בה"א כמו שנהגו העברים ברוב בנחי הלמ"ד ובהרבה מקומות ואע"פי כן בתחלת המלה לא מצאנו חלוף תי"ו בה"א ועל כן יתכן לומר שהוא שם הפעל, והיה ראוי להיות מלרע בפלס תפארתי, ונאמר ממנו תרגלת בפלס תפארת, וכן פירשו אחי רבי משה עליו השלום בספר תחבושת, והוא הישר, ומלת החדלתי את מתקי, החדלתי את תירושי, החדלתי את דשני (שופ' ט') [עיין קו"א] אמרו שהם [ב] מפוארים כי הראוי בהם החדלתי בפלס העמדתי, והנכון שהם מבנין הפעל ולולי החי"ת שהיא גרונית היה החדלתי, כמו השברתי,

ובגלל

*) א"א כן כל לשון העלמה בשו"א לבדו כמבואר במסורת:

*) ול"נ כי עוד ימלא בנין הפעל בתי"ו לסימן ורעיו מתחרה ותתצב ועיין קו"א. יבא"ר.

[א] ר"ל שהה"א נקודה בסגול המרחבת את קריאת אות הגרון: [ב] ר"ל שבאה בהם קמץ חטף לתפארת הקריאה:

ובגלל החי"ת הוסב הקמץ להיות תחת החי"ת כמנהג כמו החליתי (מ"א כ"ב). ואע"פ שה"א החליתי בקמץ וה"א החדלתי בסגול, אין לחוש על זה, כי תנועת הה"א אינה אלא להאריך ולהרחיב קריאת החי"ת ואם תאריך ותרחיב קריאת החי"ת מה לנו אם הוא מפני תנועת קמץ אם מפני תנועת סגול, ומלת והשלכתנה ההרמונה (עמוס ד'). מלה מורכבת מן עבר ועתיד, כי אם היתה עבר כלו היינו אומרים והשלכתן ואם עתיד כלו ותשלכנה, או הוא כלו עבר והוא הנכון ונוספה ה"א אחר נו"ן הנקבות שלא כמשפט העוברים אבל מנהג הלשון בעתידים מן הפעלים, ובשמות ובמלים כמו קרבנה (בראשי' מ"א). כסתותיכנה (יחזקאל י"ג). אותנה (שמות ל"ה). ואתנה (בראשית ל"ה). כלינה (שם מ"ג).

והבינונים בתוספת מ"ם ותעדר ה"א הנוספת על העוברים לפי שיכבד על הלשון שתי אותיות נוספות כאחת, ופעם תראה כמו, לארבעתם מהקצעות (יחזקאל מ"ו). וכלם היו ראוים להיות על זה הדרך, הפועלים מהפעיל, מהפעילים כו', והפעולים מהפעל, מהפעלים, וכולי, וכשנעדרה הה"א הוטלה תנועת הה"א במ"ם, ואמרו מפעיל, מרביץ בפוך אבניך (ישעיה נ"ד). ויתכן לומר מפעל בצירי, כמו מוצא רוח רוח מאוצרותיו (תלים קל"ה). שהוא כמו מוציא, מפעילים, וכולי:

הפעולים, מפעל, מפעלים, וכו' והמ"ם בשורק כמו הנה ראשו משלך אליך (ש"ב ד'). משכב על מטתו (מ"ב ד'). כל ראש מקרח (יחזקאל כ"ט). המפקדים בית ה' (מ"ב י"ב). ויהיו מכשלים לפניך (ירמי' י"ח). משלכת בדרך (מ"א י"ג). או בקמץ חטף, משזר (שמות כ"ו). וזובח משחת (מלאכי א'). ומופעל קמוץ זולתי אם הוא סמוך, ובא, לשוני מדבק מלקוחי (תלים כ"ב). קמוץ ואעפ"י שהוא סמוך, ויתכן שיהיה חסר למ"ד השמוש ודינו מדבק למלקוחי, ואם פ"א הפעל אות גרונית תאמר בפעלים, מאריך, מחריד, מעמיד, ובפעולים תשוב קבוץ המ"ם קמוצה בקמץ רחב ופ"א הפעל בקמץ חטף כמו מעמד במרכבה (מ"א כ"ב). בתוך ערים מחרבות (יחזקאל כ"ט). וכבש בזהב לכסא מאחזים (ד"ה ב' ט'). ומלת ואין מעמד (תלים ס"ט). קצת מדקדקים אמרו שהוא שם הפעל [א] והוא

מפואר

הפעולים [א] ר"ל נקודה בקמץ חטף לתפארת הקריאה:

כי

מבואר כי היה ראוי להיות מעמד בפלם מחשב, מעדב, כי אם היה פעול היה אומר ואינני מעמד [ב] כי אמר בראש הפסוק טבעתי ביון מצולה, ויתכן לומר שהוא פעול כמשפטו ופירושו ואין אחד מאיברי שהיה מעמד כי כלי טבעתי, אשר אתם מחלמים (ירמי' ד"ט). הם מעזרים אותם (ד"ה ב' ד"ח). משפטם על המנהג מחלימים מעזרים, ומלת מבליגיתי עלי יגון (ירמי' ח'). אמרו כי היא מורכבת מפועל ומפועלת עם כנוי המדבר בעדו, כי מהפועל יאמר מבליגי, ומהפועלת מבלגתי, ותכון שהוא שם הפעל מבליגית בפלם מרבית שהוא ראויה להיות מרביית וכן במשקלו מבליגית. ובהתחברו עם מדבר בעדו יאמר מבליגיתי, והוא מלשון ואבליגה מעט (איוב י'). וכן כתב רבי אחי רבי משה ז"ל בספר תחבושת והוא הישר, כן משחת מאיש מראהו (ישעיה נ"ג). החירק מקום הקמץ או יהיה תואר, וכן, והערים המבדלות (יהושע י"ו). כי עתליה המרשעת (ד"ה ב' ך"ד). ומלת והאזניחו נהרות (שם י"ט). האלף נוספת כי משפטו והזניחו כן דעת המרקדקים, אבל דעתי כי הה"א נוספת והאל"ף תמורת הה"א כאל"ף וכל מלבושי אגאלתי (ישעיה ס"ג). ואחרי כן אתחבר יהושפט (ד"ה ב' ך'). וסגול האל"ף מפני כובד קריאת האל"ף בחירק כי אלו היה ה"א היה חירק כי לא מצאנו אות נוספת נעה כי אם בראש המלה או בסופה זולתי מלת לדריוש הדבר (עזרא י'). והוא לבדו בא כן וכבר כתבנו שאפשר שהיא מלה מורכבת ואנחנו לא ידענו, ויש אומרים כי נהגו באל"ף והאזניחו מנהג לשון ארמית שמוסיפין אל"ף בראש המלה כמו אשתיו חמרא (דניאל ה'). וזולתו, ונכתבה בו אל"ף על לשון ארמית והה"א על לשון הקודש, ורבי אחי רבי משה ע"ה כתב כי הה"א היא ה"א השאלה במקום אם, כה"א ההשב אשיב (דברים ד"ד). ומפני פגישת שני ההי"ן בתנועה אחת החליפו ה"א הבנין באלף, כי החירק והסגול הרי הם כתנועה אחת. ותכבד קריאתם כאחת, אבל הסגול עם הקמץ קריאתה נכונה [ג] כי הסגול קריאתה למטה והקמץ למעלה לפיכך תכן קריאתם כאחת

[ב] כי באמר שהוא מדבר בעדו ראוי לומר אינני שהוא ג"כ מ"ב ולא אין שהוא לשון נסתר: [ג] ר"ל הברת הסגו"ל הוא בענין אחר מהברת הקמץ ומובדל ממנה הרבה

כאחת, וזה אנחנו זוכרים תמיד בזה הספר שיבוא סגול קודם הקמץ לתקן הקריאה וזה הנכון מכל מה ששמעתי שנאמר במלה הזאת [ועיין קו"א]:

והצווי והמקור, בתוספת ה"א, הה"א בפתח והעי"ן בחירק כמו העברת העביר את העם (יהושע ז'). ולהכחיד *) ולהשמיד (מ"א י"ג). עת להשליך אבנים (קהלת ג'). ובהקהיל את הקהל (מדבר י'). ובהאריך הענן (מדבר ט'). או בצירי והשלך אל האש אשר אל האח (ירמיה ל"ו). אדם תועה מדרך השכל (משלי כ"א). מוסר השכל (שם א'). העמד המצפה (ישעי' כ"א). החזק מגן וצנה (תלים ל"ה). העמק שאלה (ישעי' ז'). ואם במקף בסגול העבר־נא את עון עבדך כי נסכלתי (ש"ב כ"ד). ויבא בפתח הנחת ה' גבוריך (יואל ד'). הישר לפני דרכך (תלי' ה') ובא גם בהפסק בפתח, כפך מעלי הרחק (איוב י"ג). בפתח באתנח, וכן, ומתניהם תמיד המעד (תלים ס"ט). בפתח בסוף פסוק, ואון ותרפים הפצר (ש"א ט"ו). מקור והוא בפתח באתנח, וכן יען הזכרכם עונכם (יחזקאל כ"א) בפתח, ואלה שיבואו בצירי או בפתח, לא יבואו כן כי אם היחיד או הרבות שיאמר הפקדנה לעולם בצירי, אבל היחידה והרבים בחירק לעולם החזיקי, החזיקו, העמיקי, העמיקו, והם מלעיל ובהתחברם עם הכנוים לעולם כלם בחירק:

*] א"א שאין להביא ראיה מן ולהכחיד ולהשמיד ולהשליך וכו' לפי שהם עם אותיות בכל"ם שדרכם תמיד לבוא בחירק וגם מן האחרים שהם בצירי אין להביא ראיה לפי שהם זולת בכל"ם שדרכם לבוא בצירי:

והמקור, כשיבוא באותיות בכל"ם, בהרחיק, כהרחיק, להרחיק, מהרחיק, ויבא בהעדר הה"א ולנפיל ירך (מדבר ה'). לעביר את בית המלך (ש"ב י"ט). בשו"א ופתח, להלק משם בתוך העם (ירמי' ל"ז) בשו"א לבדו, ולשבית עניי ארץ (עמוס ח'). לראותכם בדרך אשר תלכו בה (דברי' א'). בגלותו את יכניה בן יהויקים מלך יהודה (ירמי' כ"ז). ויאמר מהחל התרומה לביא בית ה' (ד"ה ב' ל"א). לביא *] א"א כן במסורת לביא ב' בלשון

אותו

הרבה באופן שתכון קריאתם ביחד, והברת הסגו"ל מורכב מפתח וצירי ולכך קראו לסגו"ל פתח קטן. והפתח והקמץ הן שניהם מן הגרון רק שהברת הפתח יוצאת למטה יותר מן הקמץ ובאשר שהסגול משותפת בהברתה לפתח לכך אמר עלי' ג"כ שהיא למטה:

אותו בבלה (ירמי׳ לט) להטיא את בשרך (קהל׳ ביאור וכל אריה דכוותה:
ח׳). וכן לגיד ביזרעאל (מ״ב ט׳). בכתיב, וקרי להגיד, לשמיע בקול תודה (תלים כ״ו). לנחותם הדרך (שמות י״ג). למרות עיני כבודו (ישעי׳ ג׳). לעלות על מזבחי (ש״א ב׳). ולברר וללבן (דניאל יא). לשמיד מעוניה (ישעי׳ כ״ג). כי תכלה לעשר (דברים כ״ו). בעשר הלוים (נחמיה י׳). ויש שיבוא ה״א המקור בחירק כמו (העביר) [העבר] גנון והציל פסוח והמליט (הושע ז׳). למען הרגיע את הארץ (ירמיה נ׳). והרגיז ליושבי בבל (שם נ״א). ואפשר שיהי׳ הרגיע עבר במקום עתיד כאלו אמר למען ירגיע את הארץ והרגיז ליושבי בבל כגורן עת הדריכה, עד השמידם אותם (יהושע י״א). אבל, עד השמידך אותבם (שם כ״ג). פתח, עד השליכו אותם מעל פניו (מ״ב כד) ובסגול עם אות גרונית כמו (העביר) (תהלים מז) [העבר] ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים (ירמי׳ ל״א). שכל אדם האריך אפו (משלי י״ט). ומלת כהנדוף עשן (תלים ס״ח). וכן מלת כהתוך כסף (יחזקאל כ״ב). יש אומרים שהן מקור מזה הבנין, ויש אומרים שהם מקור מבנין נפעל, והראוי כהנדוף כהנתוך ולפי דעתי כי שניהם שמות הפעל מזה הבנין, ואם זה בחולם וזה בשורק שניהם שוים:

והאותיות הנוספת שהם אית״ן תעדר מהם ה״א הבנין ונאמר אגדיל יגדיל, והראוי אהגדיל יהגדיל, ובהעדר הה״א נשאר פתח הה״א באותיות הנוספות:

ומצאנו, הה״א במקומות מעוטים מנחי הפ״א, דלותי ולי יהושיע (תלי׳ קי״ו) יהושיע ה׳ (ש״א י״ז). מושלו יהילילו (ישעי׳ נ״ב). ומשירי אהודנו (תלי׳ כ״ח). על כן עמים יהודוך (שם מ״ה) יהודה לתפלה (נחמיה י״א). ופעמים יבא [א] האית״ן בצירי וישכם אברהם (בראשית כ״ב). או יחזק במעוזי* (ישעי׳ כ״ז). בשו״א ופתח ואחזק בידך (שם מ״ב). בשו״א לבדו, ואם במקף בסגול וישלך־ שם מלח (מ״ב ב׳) ותחזק־בו לאכול לחם (מ״ב ד׳) אשכים ודבר (ירמי׳ ז׳). ויקראו לפניו אברך (בראשי׳ מ״א). יש אומרים כי שניהם מקור בחלוף ה״א באל״ף (וכן הכביד את עלכם (מ״א י״ב)). ויש לומר שהאל״ף בהם

*] ר״ל דוקא עם וי״ו ההפוך יבא בצירי ולא בחירק ובלא הוי״ו יבא על הרוב בצירי:

ומצאנו. [א] ר״ל עי״ן הפעל בעתיד יבא לפעמים בצירי:

בהם למדבר, ונכתבה יו"ד המשך באשבים אעפ"י שהוא בצירי לפי שאחד הוא בחירק ובצירי, וכן הַעֲנֵיק תעניק לו (דברים ט"ו). ~~וכן הִגִּיד~~ לבני ישראל (שמות י"ט). ובעל כנפים יַגִּיד דבר (קהלת ז'). הַגֵּיד נגיד למלך (ירמי' ל"ו). ר"ל הַגֵּד, הַקֵּיף את העיר (יהושע ו'). וכן הַסֵּבֵיב אליו. (מ"ב ח'). אני יְשֵׁינָה ולבי ער (ש"ה ה'). הַבֵּיט ימין וראה (תלים קמ"ב). וְהוֹלֵיד און *] ואם למ"ד הפעל אות גרונית יוליד נח בקריאה בין העי"ן והלמ"ד. כי לא יַצְמִיחַ (ש"ב כ"ג). יריע אף יַצְרִיחַ (ישעי' מ"ב). ובחבל תַּשְׁקִיעַ לשונו (איוב מ'). ופעמים יבוא בפתח כמו וַיַּצְמַח ה' אלקים (ראשית ב'). אל תַּשְׁמַע קולך (שופטים י"ח). ואל יַבְטַח אתכם חזקיהו (ישעי' ל"ו). ובא גם כן בהפסק תחת דוד אביו וַיַּצְלַח (ד"ה א' כ"ט):

*] א"א כל אלה היו"ן הם יתירים כי אין דין לבוא יו"ד נחה אחר צירי רק בהיות שרשית או שחורה על לשון רבים כמו שבארתי בפ' שירה בשיר ג':

ומצאנו עה"פ ברבים בשו"א וַיַּדְרְכוּ את לשונם (ירמי' ט') וַיַּדְבְּקוּ גם המה (ש"א י"ד). וַיַּדְבִּקוּ פלשתים את שאול (ש"א ל'). והיה ראוים להיות וַיַּדְרִיכוּ, וַיַּדְבִּיקוּ, ופתחות היו"ד תורה עליהם שהם מבנין הפעיל, וכן רבת תַּעְשְׁרֶנָּה (תלים ס"ט). יַעְשְׁרֶנּוּ המלך (ש"א י"ז). ראוים תַּעֲשִׁירֶנָּה, יַעֲשִׁירֶנּוּ, אע"פ שלא תורה עליהם פתחות אות איתן כי גם בבנין הקל יפתח אות איתן בגלל אות גרון כמו המה יַעַמְדוּ למשפט (יחזקאל מ"ד). וזולתו אעפ"כ יורה עליו לפי שהוא פעל עובר לאחר, ומהקל הוא עומד כמו לא יֶעְשַׁר ולא יקום חילו (איוב ט"ו). ואע"פ שמצאנוהו עומד בבנין הפעיל והוא ברוך ה' וַאעְשִׁר (זכרי' י"א). מבנין הקל לא מצאנוהו עובר:

ואלה שבות האבנים על הסדר:

העוברים והם ג' על ג', הִפְקִיד, הִפְקַדְתָּ, הִפְקַדְתִּי, הִפְקִידוּ, הִפְקַדְתֶּם, הִפְקַדְנוּ, הִפְקִידָה, הִפְקַדְתְּ, הִפְקַדְתֶּן, ואם למ"ד הפעל גרונית כלו פתח הִשְׂבַּעְתְּ עמים רבים (יחזקאל כ"ז). הִפְקַדְתֶּן:

הבינונים על שני דרכים הפועל והפעול והם שמנה:

הפועל מַפְקִיד מַפְקִידִים, מַפְקִידָה או מַפְקֶדֶת, מַפְקִידוֹת:

הפעול מָפְקָד, מָפְקָדִים, מָפְקָדָה או מָפְקֶדֶת, מָפְקָדוֹת:

המקור הַפְקֵד, שם הפעל בזה השורש לא מצאנוהו אבל מצאנוהו בשורש

אחר על פנים רבים יש שהוא במשקל הבינוני פועל, וכמשקל משכים הולך (הושע ו׳): סוסים מיוזנים משכים היו (ירמי׳ ה׳). כלומר בהשכמה, וכמו כן, יתן אוכל למכביר (איוב ל״ו). כלומר לרוב, ומשקל אחר, ודבריו לא בהשכיל (שם ל״ד). במטאטי השמד (ישעי׳ י״ד). בהשקט ובבטחה (שם ל׳) ומשקל אחר והצלה, הראוי הנצלה, וכן הכרה, ומשקל אחר כהנוף עשן (תלי׳ ס״ח). כהתוך כסף (יחזקאל כ״ב). ובתוספות וי״ו תי״ו בסוף להשמעות אזנים (שם כ״ח). ומשקל אחר משכן, מבחר, ומשקל אחר מומות, מבחות, ומשקל אחר מסכן, והוא תואר, ומשקל אחר ממשלה, ומשקל אחר משקולת מחגורת:

העתידים והם שלשה עשר הצווי והאותיות הנוספות שתק איתן:
הצווי הפקד, הפקידו, הפקידי, הפקדנה בצירי:

האיתן, אפקיד, יפקיד, תפקיד, נפקיד, יפקידו, תפקידו, תפקיד, תפקידי בחיריק, תפקדנה בצירי:

ועליו הטור הששי נקרא בנין הפעל שלא נזכר שם פועלו:

גם הוא בתוספת ה״א והוא כלו פעול ואין בו פועל כי הפועל הוא הטור החמישי וזה הטור הוא הפעול מכח הראשון, כי אם תאמר על הפועל לעבר הפקיד, תאמר על הפעול הפקד הה״א בשורק כמו והשלך מכון מקדשו (דניאל ח׳). לארץ השלכה (יחזקאל י״ט). לא המלחת (שם י״ו). ונפתחה החי״ת מפני שהיא גרונית והשכב בתוך ערלים (יחזקאל ל״ב). או בקמץ חטף הכרת מנחה ונסך (יואל א׳). השברתי קדרתי (ירמיה ה׳). הנחלתי לי ירחי שוא (איוב ז׳). ולעתיד אם תאמר על הפועל יפקיד תאמר על הפעול יפקד, אבל הבינוני שהוא גם הוא פעול בזמן הזה ואע״פי שלא מצאנוהו נאמר אותו מדרך הסברא כמו שמצאנוהו בבנין פועל הבינוני בקמץ כן נאמר בינוני מזה הטור בקמץ הפקד:

והמקור הפקד הה״א בקמץ חטף והמלח לא המלחת והחתל לא חתלת (יחזקאל י״ו). ובתוספת ה״א רדה והשכבה (שם ל״ח):

והעבר אם פ״א הפעל גרונית ישתנה הקמץ חטף תחת אות גרון והה״א

בקמץ

בקמץ רחב[o] העמד העמדת, אמלאה החרבה (יחזקאל ד"ו). וכן הבינוני

[o] ולי נראה כי הוא חטוף. והאיתן אעמד, יעמד חי (ויקרא י"ו). יחרם ועיין קו"א. יבאר.
כל רכושו (עזרא י'):

והמקור החרב נחרבו המלכים (מ"ב ג'). ויש שלא ישתנה והחתל לא חתלת (יחזקאל י"ו):

ונמצאו מלות מורכבות מזה הבנין ובנין התפעל לא התפקדו בתוכם (מדבר א'). התפקדו וכלכלו (מ"א ד'). וכן אחרי הכבס (ויקרא י"ג). הראוי התכבס, הנה אם היה כלו מבנין התפעל היה התכבס הה"א בחירק, וכן אחרי אשר הטמאה (דברים ך"ד). הראוי התטמאה, הנו מורכב מהפעל והתפעל, וכן הדשנה מחלב (ישעיה ל"ד). מורכב מהפעל והתפעל ואיננו זר כאשר חשבו רבים, ועוד נזכירנו בבנין התפעל:

ואלה שמות האבנים על הסדר:

העוברים הפקד, הפקדת, הפקדתי, הפקדו, הפקדתם הפקדנו, הפקדה, הפקדת, הפקדתן:

הבינונים, הפקד, הפקדים, הפקדה או הפקדת, הפקדות:

המקור הפקד, וכן שם הפעל:

העתידים ואינם אלא על דרך אחת כי הצווי איננו בטור הזה כי פעלתו על ידי אחר לא ע"י עצמו:

האותיות הנוספות שהם אית"ן אפקד, יפקד, תפקד, נפקד, יפקדו, תפקדו תפקד, תפקדי, תפקדנה:

האותיות הנוספות בשורק כמו יכת שער (ישעיה ך"ד). על כמון יסב (שם ך"ח). והאליהם ישלכו (ישעיה ל"ד). ותשלכי אל פני השדה (יחזקאל י"ו). או בקמץ חטף כמו כליל תקטר (ויקרא י"ו):

והטור השביעי נקרא בנין פועל הנוסף:

דע כי זה הבנין לא ימצא בשלמים כי אם מעט מוער רק בנחי ע"ן ימצא ברוב והוא בנחי ע"ן בן ארבע אותיות, כי כונן וקומם הו"ו בהם

דע [א] כי בנחי הע"ן תהיה הו"ו מן השורש ויהיה א"כ הפ"א והע"ן (שהיא הוי"ו) והלמ"ד

בהם שורש הנעלמת כמשפטה, ומשקלם פועלל*] כי מצאנו פועל בשלמים כפול הלמ"ד ונפלל חלל (יחזק' ד"ח). כי אמלל אני (תלים ו'). כמו שאנו עתידים לבאר, ובפעלי הכפל נמצא זה הבנין ברוב כאשר אמרו מן מדד, עמד וימודד ארץ (חבקוק ג'). [א] ואיננו כי אם בן שלשה אותיות כי משקל ימודד יפועל: והעבר מפעלי הכפל, שמש זרחה ונודד (נחום ג'). שהוא מן נדד והוא בפתח, וכן אשר עולל לי (איכה א'). שהוא מן עלילות דברים, או בצירי כמו בל שרש*] בארץ גזעם (ישעיה מ'). ומשקלם פועל, ומנחי

*] א"א כבר הוכחתי כי זה הבנין הוא בטל ומבוטל ואין לסמוך עליו לב כי לא נמצא ממנו רק ג' מלות כאשר הוא מביא אח"כ עיין בספר הבחור:

*) הוא מבנין פקד והחלם העי"ן הוא בצירי כאשר כונן להשחית, הוא תשלום הדגש. יבא"ר. ומשקלו פועלל, וכן כלם כאשר אזכירם על מקומם בעזרת המלמד לאדם דעת:

והנמצאים מזה הבנין מאלה הפעלים השלמים, ואת הנערים יודעתי (ש"א ד"א). על דעת קצת המדקדקים ויש אומרים כי היו"ד תמורת ה"א הודעתי*] ומן שפט מצאנו למשופטי אתחנן (איוב ט'). וכן והיא שופטה את ישראל (שופטים ג'). על דעת קצת המדקדקים, וכן מזה הבנין [ב] תאכלהו אש לא נפח (איוב ד'). מלושני בסתר רעהו (תלים ק"א). ונבנה בנין הזה בפעל שופט הנמצא כן, והנחצב ממנו בלי ספק.

*) ול"נ כי הוא מן הקל ויבא העבר בו גם ע"מ פועל ומזה יוכל להיות גם ויולדת ובמלת תאכלהו יתכן כי נתחלפו התנועות ובא הק"ח תחת החל"ף ת' תולם הת"ו. יבא"ר.

ואלה שמות האבנים על הסדר:

העוברים שופט בפתח כמו אשר עולל לי (איכה א'). או בצירי כמו בל שרש בארץ גזעם (ישעיה מ'). שופטת, שופטתי, שופטנו, ובהפסק בקמץ נטעתם גם שורשו (ירמיה י"ג). שופטתם שופטנו, שופטה, שופטת, שופטתן:

הבינונים

[א] ואלמ"ד כפול. יחד ארבעה אותיות. אבל הכפולים הוי"ו איננה אלא למשך וא"כ המלה אינו רק שלש אותיות שרשיות: [ב] הנפרד תאוכל ובכנוים הוקלה המלה ובאה קמץ חטף תמורת החולם כמנהג. וכן במלת מלשני:

ונמצאו

הבינונים הפועל מְשׁוֹפֵט עי"ן הפעל בצירי, מְשׁוֹפְטִים, מְשׁוֹפֶטֶה, מְשׁוֹפְטוֹת, כלם עי"ן הפעל בשו"א:

הפעול מְשׁוֹפָט, מְשׁוֹפָטִים, מְשׁוֹפָטָה, מְשׁוֹפָטוֹת, כלם עי"ן הפעול בקמץ:

המקור שׁוֹפֵט, שם הפעל שׁוֹפֵט, כי מצאנוהו כן בזה המשקל בנחי העי"ן, ולְשׁוֹטֵט בצדיכם (יהושע כ"ג). שהוא שם הפועל כמו שׁוֹט, אעפ"י שלא נמצא שאר הבנין מענינו הנה נמצא מענין אחר שׁוֹטְטוּ בחוצות ירושלים (ירמיה ה'). מְשׁוֹטְטִים בכל הארץ (זכריה ד'). ואחרים מלבד זה:

העתידים הצווי והאית"ן:

הצווי שׁוֹפֵט, שׁוֹפְטוּ, שׁוֹפְטִי, שׁוֹפֵטְנָה:

האיתן, אֲשׁוֹפֵט, יְשׁוֹפֵט, תְּשׁוֹפֵט, נְשׁוֹפֵט, יְשׁוֹפְטוּ, תְּשׁוֹפְטוּ, תְּשׁוֹפֵט, תְּשׁוֹפְטִי, תְּשׁוֹפֵטְנָה:

ועליו הטור השמיני נקרא בנין התפעל נוסף וכבד:

זה הבנין בשתי תוספות הה"א והתי"ו ובדגש עין הפעל ואם עי"ן הפעל גרונית או רי"ש, פ"א הפעל בקמץ, והִתְבָּרֵךְ בלבבו (דברים כ"ט). פן יִתְפָּאֵר עלי (שופטים ז'). ויִתְגָּעֲשׁוּ ולא יוכלו (ירמי' ה'). כנהרות יִתְגָּעֲשׁוּ מימיו (ירמיה מ"ו). ועל הה"א ועל התי"ו בפתח, וְהִטַּהֲרוּ והחליפו שמלותיכם (בראשית ל"ה). וימאן לְהִתְנַחֵם (שם ל"ז). והה"א נוספה בו בעבר ובצווי, אבל בבינוני ובאותיות אית"ן נגרעה הה"א ונשארה התי"ו, לפי שהבינונים נוספת בהם מ"ם הבינונים כמשפט הנוספים, ובאית"ן נוספו בו אותיות אית"ן, ויכבד על הלשון להוציא שלש אותיות נוספות כאחת ודי לנו בשתים:

ופעמים נפקד התי"ו *] בעבר ובבינוני ובעתיד ונבלעה בדגש כמו, המעט לנו את עון פעור אשר לא הִטַּהַרְנוּ ממנו (יהושע כ"ב). משפטו הִתְטַהַרְנוּ, וישמע את הקול מִדַּבֵּר אליו (במדבר ז'). ולקח לַמִּטַּהֵר (ויקרא י"ד). ואחרים זולתם, ומשפטם מִתְדַּבֵּר מִתְטַהֵר, ומנחי אל"ף למ"ד הפעל, לא יִטַּמָּא (ויקרא כ"א). ולא

*) כל זה באותיות דט"ת לפי שדומים לו בהברתם. ומלת וְהִנַּשֵּׂא יוצא מזה, ואולי בא דגש השין תי' הנח והוא נפעל. או הוא מרכב. יבא"ר.

תטמאו

תִּטַּמְּאוּ (שם י"ח). ומשפטם יִתְטַמֵּא תִּתְטַמְּאוּ, ונבלעה התי"ו בטי"ת הדגושה, ודגש המ"ם עי"ן הפעל לאות הבנין, וכן וְתִנַּשֵּׂא מלכותו (מדבר כ"ד). ומשפטו ותתנשא.

ומצאנו בבנין הזה עי"ן הפעל רפה אשר לא כדת, להקל, וַיִּתְיַלְדוּ על משפחותם (מדבר א׳). בפתח פ"א הפעל, וכן הֻדַּשְּׁנָה מחלב (ישעי׳ ל"ד). קל ובפתח פ"א הפעל, לא הָתְפָּקְדוּ בתוכם (במדבר א׳). קל ובקמץ פ"א הפעל, וכן כל לשון פקד בהתפעל המוקל, קמץ פ"א הפעל, ואחרי כן אֶתְחַבַּר יהושפט מלך יהודה עם אחזיה מלך ישראל (ד"ה ב׳ ך׳). האל"ף במקום ה"א, וכן וכל מלבושי אֶגְאָלְתִּי (ישעיה ס"ג). כמו הִגְאַלְתִּי אֶשְׁתּוֹלְלוּ אבירי לב (תלים ע"ו). כמו השתוללו, והתמורה הזאת נוהגת בלשון ארמי בהתפעל אִתְכְּרִיַּת רוחי (דניאל ז׳). וצלם אנפוהי אֶשְׁתַּנִּי (שם ג׳). אֶשְׁתּוֹמַם כשעה חדא (שם ד׳). אִתְיָעַטוּ כל סרכי מלכותא (שם ו׳). ונמצאו מלות מורכבת מזה הטור ומבנין הפָעַל, לא הָתְפָּקְדוּ בתוכם (מדבר א׳). הָתְפָּקְדוּ וכלכלו (מ"א ך׳). אחרי אשר הֻטַּמָּאָה (דברים ך"ד). אחרי הֻכַּבֵּס (ויקרא י"ג). הֻדַּשְּׁנָה מחלב (ישעיה ל"ד). ונפקדה תי"ו התפעל מהם, והראוי הִתְטַמְּאָה, הִתְכַּבֵּס, הִתְדַּשְּׁנָה, והוקל הדשנה כמו הָתְפָּקְדוּ לבד מבנימין (שופטים ך׳). הָתְפָּקְדוּ וכלכלו (מ"א ך׳). וַיִּתְפָּקְדוּ בני בנימין, לבד מיושבי הגבעה הָתְפָּקְדוּ (שופטים ך׳). וַיִּתְפָּקֵד העם והנה אין שם איש מיושבי יבש גלעד (שם ך"א). ועם עקש תִּתְפָּל (ש"ב כ"ב). עקרו הִתְפַּתָּל, ומשפטו תִּתְפַּתָּל, ונהפכה עי"ן הפעל בפ"א [א] כמו אם*] יָשַׁב ישיבני (ש"ב ע"ו). כֶּבֶשׂ, וכֶשֶׂב (ויקרא ה׳). שִׂמְלָה שַׂלְמָה (שמות ך"ב).

*] א"א פירש שהיה ראויה להיות שיב, ונהפכה הו"ו ליו"ד והוסמה לפני עי"ן הפעל ואמרו ישב במקום שוב:

והעבר הִתְפַּקֵּד בפתח כמו הִתְחַזֵּק יהוידע, (ד"ה ב׳ ך"ג). ובא בזקף, קמוץ, וְהִתְגַּלָּח ואת הנתק לא יגלח (ויקרא י"ג). או בצירי הִתְמַכֵּר לעשות הרע (מ"א ך"א). הִתְאַמֵּץ לעלות במרכבה (מ"א י"ב). הִתְהַלֵּךְ נח (בראשית ו׳). בסגול מפני סמיכתו במקף אל מלה שהיא מלעיל, וכתב רבי יעקב בן אליעזר כי

[א] כי הפעל ישיבני הוא מנחי עי"ן וא"כ גם המקור הקודם לו הוא ג"כ מנחי עי"ן והיה ראוי שׁוֹב ע"ד השלמים וכמ"ש בסג"ה ע"ש: [ט"ס נפל בהג"ה וצ"ל שוב במקו׳ שיב. יבא"ר].

וכן

כי והתגדלתי והתקדשתי (יחזקאל ל"ח). והתקדשתם והייתם קדושים (ויקרא י"א). שהעי"ן שלהם בחירק מן התגדל התקדש בצירי כי מן התגדל התקדש בפתח יאמר התגדלתי התקדשתי בפתח:

וכן הצווי בצירי התהלך לפני (בראשית י"ז). או בפתח כמו, לך התחזק ודע וראה את אשר תעשה (מ"א ך'). והתענג על ה' (תלים ל"ז). והעבר לרבים התפקדו וכן הצווי, אבל בהפסק העבר בקמץ והצווי בצירי, ובא העבר פ"א הפעל בסגול, וכבסו בגדיהם והטהרו (במדבר ח'). הסגול מקום פתח כי הה"א היתה ראויה להדגש לולי שהיא גרונית, והטי"ת בפתח כמו שבא בצווי והטהרו והחליפו שמלותיכם (בראשית ל"ה). וכשנקמצה הה"א מפני ההפסק שמו הסגול תחת הטי"ת מקום פתח לתקן הקריאה כמו שעשו גם במלות אחרות, ובן אדם ויתנחם (במדבר ך"ג. ועל עבדיו יתנחם (תלים קל"ה). זכרתי משפטיך מעולם ה' ואתנחם (שם קי"ט). למטות אבותיכם תתנחלו (במדבר ל"ג). והניחותי חמתי בם והנחמתי (יחזקאל ה'). הראוי והתנחמתי, ומלת ירדף אויב נפשי (תלים ז'). [א] אמרו כי הוא מזה הבנין והראוי יתרדוף והוא לגזרת פעול, ועל דעתי אינו כן כי לא מצאנו בנין התפעל [א] כי אם בודד במועדיו לא יצא אל בלעדיו, ואילו היה כן היה יוצא וכבר פירשנו והתנחלתם אותם (ויקרא ך"ה). שידמה יוצא, כי הוא עומד, כי פירוש, אותם, מהם, וכן וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים וכל כלי עץ תתחטאו (במדבר ל"א). פירושו עם הבגדים והכלים תתחטאו כי לא תהיה טהרתכם שלמה אם לא יהיו הכלים גם כן טהורים, אבל עקר המלה שהיא מורכבת מבנין הקל ומבנין פעל הדגש, כי אם היה כלו מהקל היה אומר ירדוף, ואם מהדגוש ירדף, הנה כשאמרנו ירדף הרכבנוהו מהשנים, וטעם ההרכבה הזאת כי דברי הנביא שהאויב רודפו ומרדפו לאחרים כי ירדוף עובר לשני, האויב רדוף והנביא רודף וירדף עובר לשלישי, כי האויב מרדף עוזריו רודפים והנביא רדוף, ולעולם בזה הבנין יקדם התי"ו לפ"א הפעל זולתי ז"ס ש"צ, שתקדום הפ"א לתי"ו כמו ויסתבל החגב (קהלת י"ב).

וישתמר

וכן [א] ר"ל ההתפעל יורה תמיד על ענין עשיית הפועל הפעולה בעצמו ולא יורה על הוצאת הפעולה לזולתו:

ר"ל

וישתמר חקות עמרי (מיכה ו׳). ואשת מדנים נשתוה (משלי ד״ז). מה נדבר ומה נצטדק (ראשית מ״ד). רחצו הזכו (ישעיה א׳). שהיא ראויה הזדכו והדל״ת נבלעת בדגש ואע״פ שנדגש הכ״ף לאות הבנין, אעפ״י כן אחר שנפקדה הדל״ת יצא טעם הדגש לשנים*] לכבדות הבנין ולחסרון הדל״ת, ודגש הזי״ן לא בא לחסרון אות, אבל לא תתכן קריאת הזי״ן מבלי דגש [ב] מפני חטיפת המלה על הכ״ף מפני הדגש ולא נוכל לומר כי דגשות הזי״ן לחסרון תי״ו או דל״ת והראוי התזכו או הדזכו כי תי״ו התפעל לא מצאנוהו עם הזי״ן, והדלת שמצאו עמה לא מצאנוה לפניה כי אם לאחריה כמו שמצאנו בלשון ארמי הזדמנתון למאמר קדמי, (דניאל ב׳). ובדברי רז״ל נזדמן לו, נזדכך הדין ואם*) יאמר האומר כי אין דרך לשון הקודש להבליע הדל״ת כי אם בחברתה אם לא מצאנו בלשון הקודש במה שנמצא אצלינו, הנה נמצא בלשון ארמי הקרוב אליו, אמרו גפוהי כמו גדפוהי, וקפוהי הוא כמו קדמוהי ובלשון הקודש מצאנו וכל אגפיך (יחזקאל ל״ה). וכתב אדוני אבי ז״ל שהוא כמו כנפיך, מלשון ארמי, ודינו אגדפיך והאל״ף נוסף, וגם לא נוכל לומר שמלת הזכו מפעלי הכפל מבנין נפעל ודגשות הזי״ן לחסרון נון נפעל ודגשות הכ״ף לחסרון הכפל לפי שהמלה מלרע כמשפט נחי הלמ״ד, ואם היה מפעלי הכפל היה מלעיל הזכו כמו הברו נושאי כלי ה׳ (ישעיה נ״ב). ומה שקרה לאותיות זסש״ץ שנקדמו לתי״ו התפעל, כי לא תתכן קריאת התי״ו רפה עם אחת מהן ומה שהחליפו עם הצדי״ק הטית תחת התי״ו לפי שקריאת התי״ו הדגושה נוטה לקריאת הצד״י, ואם היתה התי״ו הדגושה עמה

*] א״א זה נגד כלל הדקדוק שאין דגש אחד משמש לב׳ דברים כמו שאין ב׳ דגשים באות אחת:

] א״א בלשון עברי לא נמצאהו כי אין שרש שתחלתו זי״ן שיבנה עליו בנין התפעל כמו שמבואר בספר הבחור בענין זה]:

*] וע״כ נ״ל כי אין ללמוד בזה מלשון ארמית. ודגש הזי״ן יורה על תי״ו התפעל החסרה ולא יתכן לכתוב עם התי״ו כמו אם פ״פ דע״ת. יבא״ר.

תשוב

[ב] ר״ל כי הזי״ן היה ראוי להיות בשו״א נח כמו זי״ן הזדמינתון שבאה ג״כ אחר הה״א ונח נראה אחריה אבל באה כאן הזי״ן בתנועה ובדגש אחרי הח״ק בעבור שהכ״ף צריכה להדגש בדגש חזק וחס לא יתכן אחר שו״א לכך באה הזי״ן בתנועה והמילה צריכה להדגש בעבור הח״ק שלפניה:

וכאשר

תשוב קריאת שתי אותיות לאחת, ושמו הט"ת תחתיה לפי שהן ממוצא אחד, כי כל האותיות נחלקות לחמש מוצאות א"ח ה"ע הם מוצא הגרון, גיכ"ק הם מוצא החיך, דטלנ"ת הם אותיות הלשון הפונה נגד השנים, זסשר"ץ הם אותיות השנים, בומ"ף הם אותיות השפתים, ויש בהם אותיות שתים תעזור קריאתן בנחירים והן מ"ן, וראה ונסה כי לא תכון קריאתם בסגירת החוטם, וכן עם הזי"ן לא תתכן קריאת התי"ו והטי"ת ושמו תחת התי"ו דל"ת כי נכונה קריאתה עם הזי"ן, והדל"ת ממוצא התי"ו וממשפחתה וגאל את גאולתה, לפיכך אמרו רז"ל בק"ש צריך להתיז זי"ן של תזכרו שאם לא תחזק קריאתה תדמה קריאת הזי"ן לקריאת הסמך כי כן תכון קריאת הסמ"ך עם התי"ו הדגושה, ועוד כי הזי"ן הנחה ואחריה כ"ף תדמה לקריאת הסמ"ך והזהירו *] על תזכרו ולא הזהירו על וזכרתם, מפני כי תזכרו יש בו שתי עילות לדמות הזי"ן לסמך מפני התי"ו שלפניה והכ"ף שלאחריה, לפיכך צריך להזהר בו יותר, וזכרתם אין בו כי אם עילה אחת, ועוד יש לומר כי הזהירו על תזכרו והוא הדין על וזכרתם, וכן אמרו צריך להתיז סמ"ך של כי לעולם חסדו, שאם לא יחזק אותה תדמה קריאת הסמ"ך הנחה ואחריה דל"ת לקריאת הזי"ן כי כן נכונה קריאת הזי"ן הנחה עם הדל"ת הדגושה וכן עם הגימ"ל הדגושה, לפיכך צריך להתיז שי"ן כי נִשְׂגָּב שמו (תלים קמ"ה). והדומים לו, ונמלט מלה אחת שקדמה התי"ו לשי"ן פ"א הפעל והיא וְהִתְשׁוֹטַטְנָה בגדרות (ירמיה מ"ט). והיה כן להרחיק התי"ו הדגושה משני הטית"ן:

*] א"א שלא ידמה שקרא תשכרו מלשון שכר וריוח או נסכרו בסמ"ך מלשון סתימה. וכן צריך להתיז סמך של חסדו. שלא ידמה שקרא חז דו. או לשון ראיה ודו לשון שנים והיה משמע ראה שתי רשויות כביכול:

ואלה שמות האבנים על הסדר:

העוברים, הִתְפַּקֵּד, הִתְפַּקַּדְתָּ, הִתְפַּקַּדְתִּי, הִתְפַּקְּדוּ, הִתְפַּקַּדְתֶּם, הִתְפַּקַּדְנוּ, הִתְפַּקְּדָה, הִתְפַּקַּדְתְּ, הִתְפַּקַּדְתֶּן:

הבינונים מִתְפַּקֵּד, מִתְפַּקְּדִים, מִתְפַּקְּדָה, ובהפסק והיא מִתְגַּבָּרָה (מ"א י"ח). או מִתְפַּקֶּדֶת, מִתְפַּקְּדוֹת:

המקור, הִתְפַּקֵּד, שם הפעל מזה השרש לא מצאנו בזה הבנין, אבל

מצאנו

מצאנו משורש אחר, תִּבְעֵרָה (במדבר י"א). ומשקל אחר תִּפְאֶרֶת (שמות ד"ח). כי נוספה בהם תי"ו כתי"ו התפעל°] ועם תוספת הה"א והתי"ו תִּפְעֵל כמ"ש בקו"א. יבא"ר. בדברי הארמית עם הִתְנַדְּבוּת עמא וכהניא (עזרא ז'). והארמי שוה עם העברי בזה הבנין בשרש הזה, כמו שאמרו די כל מִתְנַדַּב במלכותי (שם). ונאמר מדרך הסברא גם כן בזה המשקל הִתְפַּקְּדוּת, הִתְפָּאֲרוּת:

°] אינו כן רק הם מבנין ומן הִתְחַבְּרוּת אליו (דניאל י"א). וכן אמרו

העתידים הצווי והאותיות הנוספות שהם אית"ן:

הצווי הִתְפַּקֵּד, הִתְפַּקְּדוּ, הִתְפַּקְּדִי, הִתְפַּקֵּדְנָה:

איתן, אֶתְפַּקֵּד, יִתְפַּקֵּד, תִּתְפַּקֵּד, נִתְפַּקֵּד, יִתְפַּקְּדוּ, תִּתְפַּקְּדוּ, תִּתְפַּקֵּד, תִּתְפַּקְּדִי, תִּתְפַּקֵּדְנָה, כלם בצירי או בפתח, בצירי כמו וַיִּשְׁתַּמֵּר חקות עמרי (מיכה ו'). וְיִסְתַּבֵּל החגב (קהלת י"ב). בפתח כמו אל תִּתְהַדַּר לפני מלך (משלי כ"ה). וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְגַּדֵּל (דניאל י"א). ואשר הם בפתח ובהפסק בקמץ, כי על כל יִתְגַּדָּל (שם י"א). בקדוש ישראל תִּתְהַלָּל (ישעיה מ"א). ובאו קמץ בוק"ף, ותכם בצעיף וַתִּתְעַלָּף (בראשית ל"ח). והוא במלכים יִתְקַלָּס (חבקוק א'). במראה אליו אֶתְוַדָּע (במדבר י"ב):

כלו הטורים שמונה שלמים בעזרת רם על כל רמים:

ואלה האבנים אבני גזית:

אמר דוד בן יוסף בן קמחי ז"ל דע ישבילך האלקים כי רוב פא"י הפעלים הנבלעות הן נונין כמו נו"ן הנבלעת בְּהַגִּישׁ, הַבִּיט, ורעיהם, ופעמים היו"ד נבלעת כמו מן יצב הִצִּיב, ומן *] יצק הִצִּיק, והלמ"ד מצאנוהו נבלעת בשרש לָקַח, ולפי שנשתמשו בו העברים הרבה, חסרו פ"א הפעל והבליעוהו בדגש להקל מעליהם, וברוב הפילו גם הדגש להקל*] יִקְחוּ (בראשית י"ד). תִּקְחוּ (שם ל"ד). וכן בחסרי נו"ן מצאנו רפים להקל יִשְׂאוּ יִסְעוּ, נִסְעָה ונלכה (בראשית ל"ג). וַתִּתְצוּ הבתים (ישעיה כ"ב). וכתב

*] א"א אין זה רק בפעל שעיני"י פעליהם לדי"ק כמו יצע יצר. יצב. יצג. ודומיהם וכספר הבחור כתבתי הטעם למה בא כן עם הצדיק ולא עם שאר אותיות ע"ש:

*] כל זה אם ל"ם גרונית וגו"א ע"פ האל נח ועיין קו"א. יבא"ר.

וכתב רבי יעקב בן אלעזר כי בספר הללי אשר בטולידולא מצא, וכל מבחר נדריכם אשר תדרו-לה׳ (דברים י״ב). הדלת רפה, ויש מהפעלים האלה חסרי פ״א הפעלים שאין לעמוד על בירורם ועל אמתת פאיהם, אם הוא נו״ן או יו״ד כמו הציג, הגיד, השיג, הגיד, הניח, חסיג, הזה,
ונגזר עליהם על הקרוב והישר אליהם, כמו:

הניח כי קרוב הוא להיות שרשו ינח מלהיות שרשו נגח לפי שלא נשתמשו בפעלים כפולי הפ״א והעי״ן כי אם מעט מוער, ועוד כי כבד הוא על המבטא, ולכן הקרוב והישר ששרשו ינח:

הציג אם נשקלהו במאזני הציב והציק ששניהם עייני״הם ג״ב צדיק נאמר ששרשו יצג, ויכול לומר האומר שהוא מבעלי הנו״ן:

הגיד נגזר עליו ששרשו נגד לפי שמצאנו שרש נגד בשני ענינים ואע״פי שאינם מענינו כמו נגד ה׳ (ש״א י״ו). לנגיד לעמו (ש״א י״ג). ויתכן לומר ששניהם קרובים בענין כמו שאנו עתידים לפרש בחלק הענין בשרשו בעזרת האל, ולא מצאנו שרש יגד בשום ענין בעולם:

השיג שרשו נשג שחסרי הנו״ן הם רבים:

הגיר שרשו נגר ואע״פי שלא מצאנו במקרא לא נגר ולא יגר יותר קרוב הוא להיותו מחסרי הנו״ן כי הם הרבים:

הסיג שרשו נסג, וממנו לדעת רבי יונה ונסוג מאחר אלקינו (ישעיה נ״ט). על משקל ונתון הלבוש והסוס (אסתר ו׳). והנכון אצלי שהוא מנחי העי״ן והנו״ן לבנין נפעל בפלס נבון ונבון, כי זה הענין הוא משרש סוג, יסוגו אחור (תלים ל״ה). לא נסוג אחור לבנו (שם מ״ד):

הזה שרשו נזה, כי חסרי נו״ן הם רבים, ויש פעלים חסרי למ״ד והם נו״ן כמו אזן, אמן, שכן, טמן, לון, וחביריהם, כשיתחברו עם נו״ן הרבים או הרבות, תחסר הנ״ון למ״ד הפעל ותבלע בדגש בנו״ן הרבים או הרבות, כמו האזנה אמרתי (בראשית ד׳). שמשפטו האזננה, ולנו בגבעה (שופטים י״ט). היה ראוי ולננו במשקל וקטנו, בצל דליותיו תשכנה (יחזקאל י״ז). היה ראוי תשכננה, ובא על צד תאמנה (ישעיה ס׳). רפה הנו״ן ועיקרה להדגש לחסרון נו״ן השורש*] וכן בפעלים שלמדי״הם תי״ו כמו שחת, שרת, שת, מת, צמת, בעת, כשיתחברו עם תי״ו הנמצא

*] ויתכן שהה״א נוסף ליחידה ור״ל כל אחת ואחת. יבא״ר.

או הנמצאים או המדבר בעדו תחסר התי"ו למ"ד הפעל ותבלע בדגש בתי"ו השמוש, כמו וְשַׁחִתָּ דבריך הנעימים (משלי כ"ג). וְשִׁחַתֶּם לכל העם הזה (במדבר ל"ב). כי לא נִצְמַתִּי מפני חשך (איוב כ"ג). ובבאו נִבְעַתִּי (דניאל ח׳). וָמַתִּי (בראשית י"ט). שַׁתָּה עונותינו לנגדך (תלים נ׳). ובמלת אנכי מוֹתִתִּי את משיח ה׳ (ש"א א׳). נפלה התי"ו הכפולה ונבלעה בדגש כי המלה מן המרובע, ואע"פי שאין דרך שתפול אות המרובעת, נפלה זאת לפי שהיו במלה שלשה תוי"ן כאחת, וכן יאמר מן שֵׁרֵת, שֵׁרַתִּי, שֵׁרַתֶּם, וכן חסרה התי"ו בלא הבלע במלת מְשָׁרֵת את המלך (מ"א א׳). שהוא כמו מְשָׁרֶתֶת*] וכן יאמר מְשַׁחַת כמו מְשַׁחֶתֶת:

*] ומזה ג"כ ראיה שמפסק בעלי שם נקודות בשני שוואי"ן וע"כ יחסר תי"ו האחד. כמו סַב מן סָבַב ועיין קו"א. יבא"ר.

וכן מן הפעלים שהעי"ן והלמ"ד שלהם דומות זו לזו נמצא בהם ברוב ההבלע כמו שאנחנו עתידים לפרש והם הנקראים בעלי הכפל ואע"פ שיש בהם מבלי הבלע, הרוב נבלעות:

וכאשר נכתבו בתיבה שתי אותיות הדומות אם תקדם להם תנועה גדולה ינוחו שתיהן כמו סָבְבוּ את העיר (יהושע ו׳). כּוֹנְנֵי ידיך (שמות ט"ו). מדוע שׁוֹבְבָה (ירמיה ח׳). והדומים להם, וכשתקדם להם תנועה קטנה יבליעו האחת*] ולא יבארו קריאת שתיהן אלא יקראו שתיהן כאחת בחטיפות [א] כמו רִבְבוֹת אפרים (דברים ל"ג). כי קִלְלַת אלקים תלוי (שם כ"א). כי רִנְנַת רשעים מקרוב (איוב כ׳). הִנְנִי אתאנו לך (ירמיה ג׳). חִקְקֵי און (ישעיה י׳). וכן בארמית לִבְבֵהּ וְלִבְבָךְ (דניאל ד׳). ופעמים יבארו שתיהן אע"פ שתקדם להם תְנוּעָה קטנה, אבל ישימו [ב] מאריך עם התנועה

*] אינו כן רק מלות רבבות קללת רננת. חקקי. לבבה לבבך שהביא הסו"א נע כדינו אחרי חב"ע וקצת מהמנקדים נקדו כלם בח"פ זולת הננו ועיין קו"א. יבא"ר.

וכאשר [א] ר"ל אחר הת"ג תהיה הסו"א סו"א נע ואחר תנועה קטנה יהיה הסו"א סו"א נח ותמוה על המדקדקים שהגיהו ליסוד קיים שכאשר יהיו שתי אותיות דומות והראשונה בסו"א אותה הסו"א היא סו"א נע והנה ראינו שהרד"ק הסכים לנחים ולמה לא הביא אחד מן המדקדקים האחרונים את דברי הרד"ק האלה וכן מוכח מדברים האלה שהרד"ק אין לו חלק בהמצאות התנועה קלה שהמציא המדקדק ר׳ זלמן הענא ז"ל כי החירק של רבבות יהיה תנועה קלה לדעת המדקדק ההוא ויהיה א"כ לדעתו

התנועה הקטנה ובאות הראשונה מן הדומות שוא ופתח, כמו צֲלָלֵי (ירמי׳ ו׳). מִלְלֵי*], גִּלֲלַי (נחמי׳ יב) הַמְלַקְקִים בידם (שופטים ז׳). קול יִלְלַת הרועים (זכרי׳ י״א). רבבות אלפי ישראל (מדבר יו״ד). בְּרִבְבוֹת נחלי שמן (מיכה ו׳). קִלְלַת יותם בן ירובעל (שופטים ט׳). כן קִלְלַת חנם (משלי ד״ו). ופעמים לא ישתתפו עם השוא פתח אחר התנועה הגדולה, כמו, בצר להם יְשַׁחֲרֻנְנִי (הושע ו׳). או יִקְרָאֻנְנִי (משלי א׳). יְשַׁחֲרֻנְנִי ולא ימצאֻנְנִי (שם). וכן אחר התנועה הקטנה, זובח תודה יְכַבְּדָנְנִי*] (תלים נ׳). ופעמים יהיו שתי אותיות הדומות סמוכות ויקראו הראשונה ולא השניה כלל כמו מחצצרים בחצוצרות (ד״ה א׳ ט״ו). ומחייאל ילד את מתושאל (ראשי׳ ד)*] יראייה בן שלמיה, וכן יששכר (ראשי׳ ל׳). לקריאת בן אשר:

*] א״א זה הוא טעות המחוקקים שחשבו שמללי וחללי וגללי הם נמצאים בירמיה ו׳ וכ״א ויחזקאל ד׳ ואינם אלא שני שמות של בני אדם בספר נחמיה בסימן י״ב שנאמר ואחיו שמעיה ועזראל מללי גללי ועליהם דבר המחבר שהם בחטף פתח אבל חללי איננה מן המנין:

*] וכדפוס בקמן. יבא״ר.

*] א״א אין להביא ראיה מן מחייאל ומן ירא׳ייה שכן דרך אותיות יהו״א לפעמים לנוח ולא נמצאו בשלמים רק מחצצרים ויששכר:

וכאשר נפגשות שתי אותיות הדומות זו בסוף המלה וזו בראשית המלה

אשר בצדה כתב הגאון רב סעדיה ז״ל יש מן העברים שקוראים אותם בהבלע, ויש שקוראים אותם בלא הבלע כמו בִּן־נוּן (שמות ל״ג). בו יָרוּץ צַדִּיק ונשגב (משלי י״ח). וְאֹזֵל לו (שם ך׳). זה שֶׁבְתָהּ הַבַּיִת מעט (רות ב׳). צרר רוח אותה בכנפיה (הושע ד׳). שְׁלַח חֹשֶׁךְ ויחשך (תלי׳ ק״ה). יְשֻׂשׂוּם מִדְבָּר וציה (ישעיה ל״ה). הביטו אליו וְנָהָרוּ (תלים ל״ד). והדומים להם, ויש אומרים כי לכן שמו שני טעמים בוא׳זל ובצרר ובשלח, להפריש ביניהם, ואין זה טעם נכון כי לא ימנע בעבור זה ההבלע, ושני הטעמים מצאנו גם בלא אותיות דומות כמו עֹרֶף כלב (ישעיה ס״ו). גָּרֵשׁ לץ (משלי ך״ב). פֹּטֵר מים (שם י״ז). יִקַּח לב (הושע ד׳

לדעתו שו״א הבי״ת שו״א נע והנה ראינו שהרד״ק חשבה לנח הרי שלא עלה המלאה היא ע״ד הרד״ק אע״פ שהמחבר הנ״ל רצה לומר שגם הרד״ק הסכים לדבריו ועוד כמה וכמה פעמים מרא׳ים דברי הרד״ק ענין הזה והמעיין יראהו: [ב] ר״ל מתג:

שהיא

ד'). הֵגֵּה לו (שם). מי חכם וְיָבֵן אלה *) (הושע י"ד). וזולתם הרבה, *) והנראה כי הדבר הזה בספק אם הוא מלעיל ואז הוא במונח או מלרע במרכא, ונחלקו הספרים והניחו בניהם. יבא"ר.

וכתב רבי יונה ז"ל כי יתכן ההבלע וחזק דבריו בזה בעבור כי רבותינו ז"ל הזהירו בקריאת שמע על האותיות הדומות לבארם ולהפסיק ביניהם כמו עַל־לְבָבֶךָ (דברים ו'). עַל־לְבַבְכֶם (שם י"א). בְּכָל לְבַבְכֶם (שם). דומה כי בזולת זה יכשר ההבלע, וכתב כי גם כן יתכן שתי אותיות שהן ממוצא אחת אעפ"י שאינן דומות אחר שהן קרובות במוצא יתכן ההבלע ביניהן כמו וְיִתֶּן לִי את מערת המכפלה (בראשית כ"ג) יתכן להבליע נו"ן ויתן בלמ"ד לי אם ירצה וכן לך אֶל נְמָלָה (משלי ו'). אַל נָא (בראשית י"ט). יתכן להבליע הלמ"ד בנון אם ירצה וכן יַחְפֹּץ זְנָבוֹ (איוב מ'). מֵאֶרֶץ זִכְרָם (תלים ל"ד). יתכן להבליע הצד"יק בזי"ן ובן בְּכֶסֶף וְזָהָב (שם ק"ה). והדומים להם, וכן בתוך התיבה כמו וְהַמְעַטְּטִים לבלתי רדות בגוים (יחזקאל כ"ט). וְהַעֲבַטְתָּ גוים רבים (דברים טו). וְשִׁחַתֶּם בזה (ש"א י"ד). והנראה בעיני בכל זה כי הבאור הוא הטוב וההבלע לא יכשר ומה שהביא רבי יונה ראיה מדברי רז"ל בהזהרתם על קריאת שמע איננה ראיה, שמותר ההבלע בזולתו, אבל אזהרתם בכל עת שיקרא האדם בתורה ובנביאים ובכתובים, אבל הזהירו בק"ש והוא הדין בכל קריאה, כי הקריאה בתורה ובנביאים ובכתובים היא חובה עלינו, ואחר שהיא חובה ומצוה עלינו יש לדקדק באותיות ולבאר קריאתם, ומה שהזהירו בק"ש הוא לשתי עלות האחת מפני שיש באותן הפרשיות יחוד השם וקבלת עול מצות, והאחרת שכל ישראל קוראים אותם פעמים ביום חכמים ועמי הארץ לפיכך היו צריכן להזהר עליהם מפני עמי הארץ שאינם רגילים בקריאה, והנה עוד הזהירו בבאור האותיות שלא תדמה אות לאחרת כמו שאמרו צריך להתיז זי"ן של תזכרו שלא תדמה סמך היאמר האומר כי התירו לקרוא בתורה בקריאה אחרת זולתי ק"ש שיקרא האדם תסכרו וישחי' התיב' ועניינה, חלילה ועוד כי גם כן הזהירו בזולתי ק"ש כשיקרא אדם שאמרו צריך להתיז סמך כי לעולם חַסְדּוֹ (תלים ק"ו). שלא תדמה לזי"ן, וכן הזהירו בק"ש שצריך לבאר ע"ין אשר נִשְׁבַּע ה' לאבותיכם (דברים י"א). שלא ידמה אשר נשבה, היאמר האומר שהתירו בזולת ק"ש שלא לבאר, חלילה, ועוד הלא ראינו כמה תיבות נשתנו מהמנהג לתקון

הקריאה

הקריאה כמו שכתבנו, אבל הנראה בעיני בקריאה שצריך האדם להזהר על כל פנים בעוד שיקרא בתנ"ך לבאר התיבות והאותיות ולהפריש בין הדומות אע"פי שיהיו הדומות בתיבה אחת ותנוע' קטנה לפניהם כמו שהקדמנו, או שיהיו שתי תיבות עם מקף אע"פי שנקראת בחטיפה צריך לבאר כדי שידמה ששתי אותיות קרא אע"פי שנקראת כאחת, כי גם רז"ל כשאמרו צריך ליתן ריוח בין הדבקים כגון על לבבך בכל לבבכם, לא אמרו להפסיק שלא לתת מקף בין שני הלמד"ין כאשר הוא אלא אע"פי שיקראם במקף יתן רַיוח והבדל ביניהםִ בלשון שידמה כי שני למדי"ן קרא, כי הנה בְּכָל־לְבַבְכֶם, בכל הוא נקוד בקמץ מפני המקף ואם יקרא אותו בלא מקף יהי' נקוד בחולם, וזה לא אמרו רז"ל להחליף התנועות אשר נתנו למשה מסיני, וכן עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ (דברי' י"א). הַכָּנָף פְּתִיל (מדב' ט"ו). אע"פי שהאחת רפה והשנית דגושה צריך לתת הבדל ביניהם בלשון שאם לא יעשה*] כן ידמה שלא קרא אלא אחת כי הרפה נבלעת בדגוש' וכן צריך להזהר בכל קריאה שיקרא האדם פסוק בכל עת שיקרא, אבל בדבריו בדברו לשון הקודש גם בזוכרו פסוק על פה שלא בתפל' אפשר שיותר לו זה להבליע אות באות מן הדומות ולדבר בהן כאשר ירצה ואע"פי כן הביאור בכל יותר טוב ושירגיל אדם על לשונו הביאור וכל שכן קריאת האותיות שצריך להזהר בהן שלא תדמה הזי"ן סמ"ך והסמ"ך זי"ן כמו שבארנו, ולא אלפי"ן עיינין ולא עיינין אלפי"ן ולא ההי"ן חית"ן ולא חית"ן ההי"ן כי אם לא יבאר ולא יפריד בלשונו ביניהם פעמים יבוא לידי חרוף וגדוף, כמו שאמר ר' חייא לר' שמעון ברבי שהי' עלג בלשונו ואמר לו כשאתה מגיע אצל וְחִכֵּיתִי לה' (ישעיה ח'). לא נמצא מחרף ומגדף כמוך, שהי' עוש' מן החי"ת ה"א ואע"פי כן העלג אע"פי שהוא אנוס צריך להזהר בכל כחו, ושימעט בדבורו בדברים שהוא עלג באותיותיהן, וכן צריך אדם להזהר ולהבדיל בין ו"ו ובי"ת רפה, ובין סמ"ך לצד"י ובין כ"ף לקו"ף, ובין תי"ו דגוש' לטי"ת שקריאתם קרוב', והארכתי כל זה בענין הזה לפי שראיתי רבים נכשלים בקריאה ואינם קפדים בקריאתם על דמות האותיות זו לזו ועל (הבלעם) הבליעם אותם במקום שאינו ראוי:

*] א"א לפי זה המאמר נראה להפוך ממה שכתב למעלה מבנין נפעל מהשלמים באמרו. ומתקני הנקוד וכו' נמצא שדבריו סותרים זה את זה ע"ש:

ועתה אבאר לך חסרי הפא על הסדר כפי מחלקותם איש על דגלו באותות לבית אבותם:

וזה לך האות בשרש נגש:

העברים, נִגַּשׁ, נִגַּשְׁתָּ, נִגַּשְׁתִּי, נִגְּשׁוּ, נִגַּשְׁתֶּם, נִגַּשְׁנוּ, נִגְּשָׁה, נִגַּשְׁתְּ, נִגַּשְׁתֶּן:

הבינתים נוֹגֵשׁ, נוֹגְשִׁים, נוֹגְשָׁה, או נוֹגֶשֶׁת, נוֹגְשׁוֹת, ואין בו פעל כי הוא מהפעלים העומדים והפועל הוא הפעל אבל בנוֹגֵשׂ בְּשִׂין יש בו פועל:

המקוד נְגֹשׁ, ובהפקד פ"א הפעל ותוספת תי"ו באחרונה גֶּשֶׁת, וכן יבוא בחסרים ובנחים בחסרון פ"א הפעל ותוספת תי"ו באחרונה, ועם אותיות בוכל"ם בְּגֶשֶׁת כְּגֶשֶׁת הבית והכ"ף בשו"א וכן הו"ו, ויתכן הו"ו בקמץ אם תעמוד המלה כמו שכתבנו בשער אותיות השמוש בטור הראשון, והלמ"ד בקמץ לָגֶשֶׁת, ותבוא הלמ"ד בשו"א בהסמך הענין לְשֶׁבֶת אברם (בראשית י"ו). לְשֶׁבֶת עד (במדבר ך"ה). וכן יאמר לְגֶשֶׁת, ואם למ"ד הפעל גרונית יהיו פתחין העי"ן והלמ"ד כמו לָגַעַת בך (ש"ב י"ח). עת לָטַעַת (קהלת ג'). וכתב רבי יונה כי מצא בספר דמשקי מדויק לִטַּעַת ברגש הטי"ת. והמ"ם בחירק והגימ"ל ברגש לחסרון נו"ן מן כמו שכתבנו בשמוש המ"ם מִגֶּשֶׁת, ובכלם עי"ן הפעל ול"מד הפעל בסגול, ובהפסק עי"ן הפעל בקמץ, לבוא לָרָשֶׁת (נחמיה ט'). יישר לָכֶת (משלי ט"ו). שם הם שבים לָלֶכֶת (קהלת א'). המגביהי לָשָׁבֶת (תלים קי"ג). ונשארו עם הסגו"ל, ויסב שמואל לָלֶכֶת (ש"א ט"ו). ואם ירא אתה לָרֶדֶת (שופטים ז'). וימלאו ימיה לָלֶדֶת (בראשית ך"ה). ובא ותלך לָקַחַת (ש"א י"ו). בפתח באתנח, ועם הכנוים בְּגִשְׁתּוֹ, לְגִשְׁתּוֹ, כְּגִשְׁתְּךָ, וּגְשַׁתֶּם, מִגִּשְׁתּוֹ, אותיות השמוש בשו"א זולתי המ"ם שהיא בחירק, ועי"ן הפעל בחירק, ונשאר בסגו"ל וּבְלֶכְתְּךָ בדרך (דברים ג'). וּבְלֶכְתֶּם (ד"ה ב' ך"ד). לֶכְתֵּךְ אחרי (ירמי' ב') ונגו"ש בהתחבר עם בוכל"ם בשו"א כמו שכתבנו בשלמים דחה דחיתני לִנְפּוֹל (תלים קי"ח). בִּנְקוֹר לכם כל עין ימין (ש"א י"א). ועם הלמ"ד מצאנו רז"ל שנשתמשו בחסרון פ"א הפעל באמרם לִטּוֹל, לִמּוֹל, לִפּוֹל וזולתם:

העתידים

העתידים הצווי והאותיות הנוספות שהם אית"ן ותפקד פ"א הפעל מהם ואחרי הצווי גש פגע בו (ש"ב א'). בפתח והוא לגזרת פעל, וכן של נעלך (יהושע ה'). או בצירי גש, ובמקף בסגול גש־הלאה (ראשית י"ט). והוא לגזרת פעל או הסגול מקום הפתח, ובתוספת ה"א גשה־נא ושקה־לי (שם כ"ז) גשו גשי גשנה או בחולם גשי הלום גשו הנה וכן גשנה בחולם:

אית"ן אגש, יגש, תגש, נגש, יגשו, תגשו, תגש, תגשי, תגשנה:

והנפעל [א] ואיננו ממנו אבל הוא כמוהו כמו הלך ונהלך כאשר הודעתיך בביאור סבת הטור השני:

העוברים נגש, נגשת, נגשתי, נגשו, נגשתם, נגשנו, נגשה, נגשת, נגשתן:

הבינונים, נגש, נגשים, נגשה או נגשת, הנה אפי וחמתי נתכת (ירמיה ז'). ואם למ"ד הפעל גרונית בפתח, ואת הנדחת לא השיבותם (יחזקאל ל"ד). משובה נצחת (ירמיה ה'). פתח באתנח, נגשות:

המקור הנגש, ובתשלום נו"ן הבנין וחסרון פ"א הפעל בחולם נגוש, כמו אך נגוף נגף (שופטים ד'):

העתידים הצווי הנגש, הנגשו, הנגשי, הנגשנה:

אי"תן אנגש, ינגש, תנגש, ננגש, ינגשו, תנגשו, תנגש, תנגשי, תנגשנה, ובא מזה הבנין לגזרת פעול, נמולו אתו (ראשית י"ז). כאשר הם נמולים (שם ל"ד):

הפעיל, הגיש, הגשת, הגשתי, הגישו, הגשתם, הגשנו, הגישה, הגשת, הגשתן:

הבינונים הפועל מגיש, מגישים, מגישה או מגשת, מגישות:

הפעול מגש, מגשים, מגשה או מגשת מגשות:

המקור הגיש*] להפיל אותם במדבר (תהלים ק"ו). מהביט אל האלקים (שמות ג'). ובא המקור שלם פ"א הפעל וחסר ה"א הבנין ולנפיל ירך (מדבר ה'). משפטו עם הה"א ולהנפיל, ובצירי השג תשיג (ש"א ל'). וכן הצווי והטף אל דרום (יחזקאל ד"א):

העתידים

*] א"א צריך להיות הג' בצירי כמהוא זו:ת בכ"ולם. וכן הצווי בצירי ליחיד:

והנפעל [א] כי נגש הוא פעל עומד ולא שייך בו נפעל ואם נאמ:נו יהיה פירושו כמו הקל:

הגהה

העתידים הצווי הַגִּישׁ, הַגִּישׁוּ, הַגִּישִׁי, הַגֵּשְׁנָה:
אית"ן אַגִּישׁ, יַגִּישׁ, תַּגִּישׁ, נַגִּישׁ, יַגִּישׁוּ, תַּגִּישׁוּ, תַּגִּישׁ, תַּגִּישִׁי,
תַּגֵּשְׁנָה, או בצירי הַגֵּשׁ, אַגֵּשׁ, יַגֵּשׁ כולי, ובא בפתח בסוף פסוק, ויצא אליו אל תחת האלה וַיַּגַּשׁ (שופטים ו׳). ואם למ"ד הפעל גרונית אַבִּיעַ יַבִּיעַ, יום ליום יַבִּיעַ אומר (תלים י"ט). או בפתח אַבַּע יַבַּע וכולי יַסַּע קדים (שם ע"ח). וַיַּסַּע משה (שמות ט"ו). והנקבות לעולם בפתח כמו שהוא בזולת אות גרונית בצירי לעולם, ומפני האות הגרונית יהי׳ פתח מקום הצירי כמו תַּבַּעְנָה שפתי תהלה (תלים קי"ט). ובא גם כן באתנח בפתח, מקומך על תַּנַּח (קהלת י׳):
הפֻעַל, הֻגַּשׁ, הֻגַּשְׁתָּ, הֻגַּשְׁתִּי, הֻגְּשׁוּ, הֻגַּשְׁתֶּם, הֻגַּשְׁנוּ, הֻגְּשָׁה, הֻגַּשְׁתְּ, הֻגַּשְׁתֶּן:
הבינוני°] מֻגָּשׁ, מֻגָּשִׁים, מֻגָּשָׁה או מֻגֶּשֶׁת, מֻגָּשׁוֹת: °] ה"ה שלא נמצא בינוני בבנין הפעל:
המקור הֻגֵּשׁ בצירי כמו הֻגֵּד הֻגַּד לי (רות ב׳):
העתידים אֻגַּשׁ, יֻגַּשׁ, תֻּגַּשׁ, נֻגַּשׁ, יֻגְּשׁוּ, תֻּגְּשׁוּ, תֻּגַּשׁ, תֻּגְּשִׁי, תֻּגַּשְׁנָה, תנור וכירים יֻתָּץ (ויקרא י"א). וַתֻּתַּשׁ בחמה (יחזקאל י"ט). וכן, תֻּתְּכוּ בתוכה (שם כ"ב). בשו"א, וכנוי חסרי פ"א ילכו אחר השלמים, כי אשר הם לגזרת יפעול בחולם, יהיו בהתחברם עם הכנוים העין בשו"א כמו שיהי׳ השלם, יאמר מן אֶקּוֹב (מדבר ד"ג). יִקְּבֻהוּ אוררי יום (איוב ג׳) ומן יִצֹּר, ובמקבות יִצְּרֵהוּ (ישעיה מ"ד). וכן יאמר הצווי קָבְהוּ, קָבוּהוּ, צָרֵהוּ, צְרוּהוּ, וכן כלם, וכן הלכו עתידי נתן שהם בצירי על דרך יפעול בחולם, ואמרו מן תֵּן, וּתְנֵהוּ לרחמים (נחמיה א׳). ומן יִתֵּן, לא יִתְּנֵנִי השב רוחי (איוב ט׳). ואשר הם לגזרת יפעל בפתח יאמר ג"כ הצווי והאיתן כמו שיהי׳ שלם, יאמר מן קַח אֶקַּח יִקַּח, קָחֶנּוּ ובואה (ש"א ד׳). וַיִּקָּחֻהוּ וישליכו אותו (בראשית ל"ז). ומן נָשָׂא, שָׂא, שָׂאֵהוּ בחיקך (מדבר י"א). שָׂאוּנִי ואנכי אדבר (איוב כ"א). וכן כלם על דרך זה, ומן יָדַע, דַּע בכל דרכיך דָּעֵהוּ (משלי ג׳):
ועתה אזכיר לך שאר הפעלים שפאיה"ם נו"ן הבאים בחסרון והשלמים אין צריכין להזכיר, נאם, נאף, נאץ, נאק, נאר, שלמים הם ארנו, והנפעל נאר בחסרון מן נֵאַר*], נֵאַרְתָּ, נֵאַרְתִּי

*] ה"ה זה לפי שהעין הפעל במארה

במארה אתם נֵאָרים (מלאכי ג'). הצירי תמורת גרונית ולא תקבל דגש:
הדגש בנִגַּשׁ, נִגַּשְׁתְּ, נִגָּשִׁים:

נבח, העתידים אֶנְבַּח יִנְבַּח, או בחסרון אֶבַּח יִבַּח, תִּבַּח נִבַּח:
הצווי אחר שלא מצאנוהו ורוב חסרי הנו"ן לא יבוא הצווי מהם בחסרון,
אין הדבר ברור אם נאמר אותו בחסרון ואפשר שנאמר אותו בחסרון בַּח בַּחוּ, כי הנה השרש, נפל, הצווי ממנו לא מצאנוהו במקרא חסרים, ורז"ל נשתמשו בו בחסרון באמרם פּוֹל תחתי לאוצר, וכן משרש נדר אמרו דור לי בחיי ראשך, וכן יתכן לכל הדומים, אחר שנמצאו שאר העתידים בחסרון נאמר גם הצווי בחסרון, אבל המקור בחסרון נו"ן ותוספת תי"ו לא נאמר אם לא נמצאהו, לא נאמר מן נָפַל פֶּלֶת ומן נָדַר דֶּרֶת, וכן השאר שאינם נמצאים, והמקור מזה נָבוֹחַ ובאות השמוש, לא יכלו לִנְבּוֹחַ (ישעי' נ"ו). נבט, אין בו בנין הקל, וההפעיל ממנו הִבִּיט כמו הִגִּישׁ.
נבל, כמו נָגַשׁ, והנפעל ממנו מצאנו מלה קשה מעט והיא וַנִּבֶּל כעלה כלנו*) (ישעיה ס"ד). ונפלה ממנו נו"ן השורש ומשפטו וַנִּנָּבֶל, ובהעדרה הוטלה תנועתה על נו"ן הנוספת במשפט יבא"ר. ויש אומרים כי הוא מבנין הפעיל ומשפטו וַנַּבֵּל בדגש, ובא הנח תמורתו כמו, וַיָּזֶד יעקב נָזִיד (בראשית כ"ה).

*) ויתכן שפירושו נזל.

נבע נגה נגח כמו נָגַשׁ, והמקור נָבוֹעַ, נָגוֹהַּ, נָגוֹחַ:
נגע כמו נָגַשׁ והמקור נָגוֹעַ וְנָגוֹעַ בקצהו (שמות י"ט) או גַּעַת לָגַעַת בך (ש"ב י"ד).
נגף כמו נָגַשׁ והמקור נָגוֹף ורפוא (ישעיה י"ט).
נגד אין בו בנין הקל, והנפעל והכבד בו כמו נגש:
נגש כבר בארנוהו וכן נָגַשׂ כמוהו, ובא באית"ן ממנו שלם, וכל עצביכם תִּנְגּוֹשׂוּ (שם נ"ח).
נדד נדב נדח נדר, כמו נגש והמקור נָדוֹר, נָדוֹב, נָדוֹחַ, וכי תחדול לִנְדּוֹר (דברים כ"ג). לִנְדּוֹחַ עליו גרזן (שם כ').
נדן כמו נגש, והמקור נדון, ומלת לא יָדוֹן רוחי (בראשית ו'). הנח תמורת הדגש, ויש אומרים שהוא מנחי עי"ן:
נדף כמו נגש והמקור נָדוֹף, ובא ממנו אית"ן שלם, ושם הפעל מן הכבד כְּהִנְדּוֹף עשן תנדוף (תהלים ס"ח).
נזד אין בנין הקל ממנו וההפעיל ממנו בא*] וַיָּזֶד*] יעקב נזיד (בראשית

*) פרשו זול. יבא"ר. ד"ה) הנה תמורת
הדגש:

*) א"א היה ראוי להיות
היו"ד פתוחה והזי"ן דגושה
ויזד על משקל ויגש ויפל:

נזל נזר כמו נגש, והמקור נזול נזור:

נחם הנפעל נחם נחמתי:

נחת המקור נחות, העתידים אחת יחת וכו' ומי יחת עלינו (ירמיה כ"א).
ואפשר שיהיה, וברגע שאול יחתו (איוב כ"א). מזה ונדגש התי"ו
מפני ההפסק, ובא ממנו אית"ן שלם ותנחת עלי ידך (תלים ל"ח). והנפעל
נחת, כי חציך נחתו בי (שם).

נטל כמו נגש והמקור נטיל:

נטע כמו נגש והמקור נטוע, לנטוע שמים (ישעיה נ"א). או טעת עת
לטעת (קהלת ג').

נטף כמו נגש והמקור נטוף:

נטר נטש, כמו נגש והמקור נטור נטוש ובא אית"ן שלם מן נטר הינטור
לעולם (ירמיה ג').

נכל כמו נגש והמקור נכול והאית"ן אנכל ינכל או בחסרון אכול יכול.

נכר הנפעל נכר כמו נגש:

נכת אפשר שיהיה מעיקר זה ואכות אותו טחון (דברים ט'). וכן יכות
תכות וכולי והמקור נכות:

נמל כמו נגש והמקור נמול והעתידים אמול ימול בחולם, אשר לא
ימול את בשר ערלתו (בראשית י"ז). או בפתח וממעל ימל קצירו
(איוב י"ח). והנפעל בו לגזרת פעול, נמולו אתו (בראשית י"ז). כאשר הם
נמולים (שם ל"ד).

נסג כמו נגש והמקור נסוג:

נסח כמו נגש והמקור נסוח והנפעל נסח כמו נגש:

נסך כמו נגש והמקור נסוך, ולנסוך מסכה ולא רוחי (ישעיה ל').

נסע כמו נגש והמקור נסוע, הלוך ונסוע הנגבה (בראשית י"ב). והעתידים
בפתח העי"ן סע סעו וכולי אסע יסע וכולי:

נסק כמו נגש והמקור נסוק:

נפח כמו נגש והמקור נפוח או פחת, לפחת עליו (יחזקאל כ"ב).

נפל כמו נגש והמקור נפול, לנפל בחרב (במדבר י"ד).

נפץ

נפץ כמו נגש והמקור ותפוץ הכדים (שופטים ז׳).
נפש הנפעל ממנו נפש נפשת וכולי, שבת וינפש (שמות ל״א).
נצב הנפעל ממנו נצב נצבת *] ואין בו הכרע:
נצב ההפעיל ממנו הציגני כלי ריק (ירמיה כ״א)
אציגה נא עמך (רא׳ לג) ויצג את המקלות (שם ל׳)
נצל הנפעל ממנו נצל נצלת וכולי:

*] א״א לפסק בשרשו יצב מחסרי פ״א יו״ד וכן נצג אפשר ששרשו יצג כמו שכתבתי בחסרי פ״א יו״ד למעלה:

נצר כמו נגש והמקור נצור ובא איתן ממנו שלם, ובריתך ינצורו (דברי׳ ל״ג). מאיש חמסים תנצרני (תלים ק״מ). תבונה תנצרכה (משלי ב׳).
ונכתב בו הנח אשר אחר כ״ף הכנוי, כמו ולא יעצרכה הגשם (מ״א י״ח).
נצת הקל ממנו ותצת בסבכי היער (ישעיה ט׳). באש יצתו (שם ל״ג).
ודגש התי״ו מפני ההפסק, והנפעל ונצתה חמתי (מ״ב כ״ב). והכבד למה הציתו (ש״ב י״ד).
נקב נקם, נקף, נקש, כלם כמו נגש והמקור בהם שלם לגזרת פעול:
נשב כמו נגש והמקור נשוב:
נשג ההפעיל ממנו השיג כמו הגיש.
נשך, נשל, נשף, נשק כמו נגש והמקור בהם שלם לגזרת פעול:
נשק הנפעל ממנו נשק כמו נגש:
נשר וישר במגרה (ד״ה א׳ כ׳). בא הנח תמורת הדגש כמו שבא ג״כ ויזד יעקב נזיד (בראשית כ״ה). לפי שעיקר המלה מחסרי הנון מענין נסרים כמו שאנו עתידים לבאר בחלק הענין במקומו בעזרת האל:
נתך כמו נגש והמקור נתוך ובבנין הפעיל ממנו בא המקור שלם, לפחת עליו אש להנתיך (יחזקאל כ״ב), והשם כהתוך כסף (שם):
נתם נתע, נתק, נתר, נתש, כמו נגש, והמקור בהם לגזרת פעול:

חסרי הפא ונחי הלמד. נכתבם על עיקרם בשער נחי הלמד בע״ה:

חסרי הקצוות, נתן, נתת, נתתי, נתנו, נתתם, נתננו, או בחסרון, מצרים נתנו יד (איכה ה׳). נתנה, נתת, נתתן, ובא בחסרון הקצוות, ואויבי תתה לי עורף (ש״ב כ״ב).
הבינונים הפועל נותן, נותנים, נותנה או נותנת, נותנות:
הפעול

הפעול נָתוּן, נְתוּנִים, נְתוּנָה, נְתוּנוֹת:

המקור נָתוֹן [א] או תֵּת בחסרון הקצוות והוא בצירי, ואם במקף וסמוך למלה זעירא או למלה מלעיל בסגול לָתֶת־לה (אסתר ב׳). לָתֶת־לך (ראשית ט״ו). לָתֶת־לנו (דברים ד׳ו). ומצאנוהו בתוספת נו״ן בסוף לִתְּתֵן שם את ארון ברית ה׳ (מ״א ו׳). ובהתחברו לאותיות הקנין למען תִּתּוֹ בידך (דברים ב׳). טוב תִּתִּי אותה לך (ראשית ד״ט). תִּתְּךָ, תִּתָּם, תִּתְּכֶם, תִּתְּנוּ*) תִּתָּהּ, תִּתֵּךְ, תִּתָּן, תִּתְּכֶן:

העתידים, הצווי תֵּן בצירי, ובמקף בסגול תֶּן־לִי הנפש (ראשית י״ד). אבל אם אינו סמוך למלה זעירא ומלה שהיא מלעיל הוא בצירי כמו תֵּן־להם מה תתן תֵּן־להם רחם משכיל (הושע ט׳). וגומר, אבל נמצא אחד בסגול תֶּן־להם כפעלם (תלים ד״ח). והמסורת עליו לית כוותיה סגול, וחד, וְתֶן־עליה אש (מדבר י״ז). ובתוספת ה״א תְּנָה אותו על ידי (ראשית מ״ב). תְּנוּ, תְּנִי, ובהפסק אומר לצפון תֵּנִי (ישעיה מ״ג). תֵּנָּה או תֵּנָּה בדגש, אית״ן אֶתֵּן, יִתֵּן, תִּתֵּן, נִתֵּן בצירי, ואם במקף וסמוך למלה זעירא או למלה מלעיל בסגול וַתִּתֶּן־לנו (מדבר י״ו). תִּתֶּן־לו (דברים ט״ו). ומצאנו בפתח לגזרת פָּעַל ואנחנו*) נִתַּן לך (שופטים י״ו). יִתְּנוּ, תִּתְּנוּ, תִּתֵּן, תִּתְּנִי, תִּתֵּנָּה או תִּתֵּנָּה:

נִפְעַל, נִתַּן, נִתַּתָּ, נִתַּתִּי, נִתְּנָה, נִתַּתֶּם, נִתְּנוּ או נִתַּנּוּ, נִתְּנָה, נִתַּתְּ, נִתַּתֶּן:

הבינונים נִתָּן, נִתָּנִים, נִתָּנָה או נִתֶּנֶת, נִתָּנוֹת:

המקור הִנָּתֵן או הִנָּתוֹן בחולם, הִנָּתוֹן תנתן העיר הזאת (ירמיה ל״ח). כי הִנָּתוֹן ינתן ביד מלך בבל (שם ל״ב).

העתידים הצווי הִנָּתֵן, הִנָּתְנוּ, הִנָּתְנִי, הִנָּתֵנָּה או הִנָּתֵנָּה, אית״ן אֶנָּתֵן, יִנָּתֵן, תִּנָּתֵן, נִנָּתֵן, יִנָּתְנוּ, תִּנָּתְנוּ, תִּנָּתֵן, תִּנָּתְנִי תִּנָּתֵנָּה או תִּנָּתֵנָּה:

ואשר

*) ה״א הוא טעות המחוקק ועקרו תִּתֶּנּוּ הנון דגושה להורות הנו״ן הנסתרית:

*) ה״א הוא על משפטו בפתח כמו אָגַּשׁ יִגַּשׁ:

המקור [א] כי הראוי תֶּנֶת על משקל גֶּשֶׁת שנחסרה ג״כ פ״א הפעל ובא ת״יו בסוף ונפלה הנו״ן במנהג והיה ראוי להיות דגש לחסרון הנו״ן ובאשר שאות נחה לא יקבל דגש חזק לכן באה צירי בתי״ו. המושכת נח נסתר מקום הדגש. כמו שבאה צירי במלת וַיֵּט וַיֵּז במקום הדגש יַטֶּה יַזֶּה:

ואשר פאיהם לכוד מחסרי פא:

לָקַח או בחסרון קַח כי כן מצאנו, קַח על מים רבים (יחזקאל י"ז). והוא קמוץ כמו אריה שָׁאָג (עמוס ג'). או בא כן להפריד בינו ובין הצווי, ובא הצווי קמוץ בזקף, אם אותה תקח לך קָח (ש"א ד"א). ויתכן לומר כי כן נעשה בכל החסרים וכן נהגו הפייטים, ואמר בעל השירים בקרובה גָש ויפגע באבן השתיה את כל התפלה והתחנה הזאת, לָקַחְתָּ, לָקַחְתִּי, לָקְחוּ, לְקַחְתֶּם, לָקַחְנוּ וכולי:

הבינונים לוֹקֵחַ וכולי, הפעול לָקוּחַ וכולי, כשלמים, המקור לָקוֹחַ את ספר התורה הזה (דברים ל"א). או קַחַת ולבלתי קַחַת מוסר (ירמי' י"ז). ובא, לבלתי קְחָת־כסף (מ"ב י"ב). בשו"א הקו"ף להריץ המלה אל כסף שהוא מלעיל, וְלָקַחַת גם את דודאי בני (ראשית ל'). הלמ"ד לשמוש, וכן וְלָקַחַת רצון מידכם (מלאכי ג'). ורבי יונה כתב כי שניהם מקור שלם והלמ"ד פ"א הפעל והנכון מה שכתבנו כי הלמ"ד בשניהם לשמוש כי לא מצאנו מקור שלם בתוספות ה"א או תי"ו אלא אם כן הפ"א בקמץ חטף או בשו"א או בחירק או בפתח אם יהיה עיינ"ו גרונית כמו שכתבנו אבל בקמץ רחב לא מצאנו, ובהתחברו עם הכנוים בְּקַחְתּוֹ את רבקה (ראשית ד"ה). המעט קַחְתֵּךְ את אשי (שם ל"). וכן כלם, או קָח, וכן קָחְם על זרועותי (הושע י"א). מקור, כי בתשלום לְקָחָם ובהעדר הלמ"ד הוטל הקמץ על הקוף ושב לקמץ רחב, והשלם עם למ"ד השמוש לְלָקְחָם בפלם לזכרם, או הוא פעל עבר מן קַח על מים רבים (יחזקאל י"ז). והוא הנכון:

העתידים הצווי לְקַח פר אחד בן בקר (שמות ד"ט). לִקְחוּ, לִקְחִי לְקַחְנָה, או בחסרון קַח, קְחוּ, ובהפסק, ואת אחיכם קָחוּ (ראשית מ"ג). קְחִי, קַחְנָה איתן אֶקַּח, יִקַּח, תִּקַּח, נִקַּח, יִקְחוּ, תִּקְחוּ, תִּקַּח, תִּקְחִי, תִּקַּחְנָה, ומרוב השתמשם בזה השורש*) הפילו הדגש ברוב בעתידי הרבים שנקראים בשו"א, ויפילו הדגש להקל כמו יבא"ר. וְיִקְחוּ לי תרומה (שמות ד"ה). וְיִקְחוּ אליך (שם ד"ז). תִּקְחִי מוסר (צפניה ג'). וזולתם, וכן בעתידי היחיד הפילו הדגש כמו וְאֶקְחָה פת לחם (ראשית ח'). אתיו אֶקְחָה יין (ישעיה נ"ו). וכן בשרש נָסַע, וַיִּסְעוּ, מַסְעֵי, מַסְעֵיהֶם, תפול הדגש להקל:

*) כל זה רק אם ל"פ גרונית ועיין קו"א.

ותנפעל

והנפעל נִקַּח, נִקַּחְתָּ, נִקַּחְתִּי וכולי, ובשלמים הוא בעונו נִלְקָח (יחזק' ל"ג). והוא קמוץ בוקף וארון האלקים נִלְקָחָה (ש"א ד').

לתע הנפעל נִתַּע, נִתַּעְתִּי, נִתְּעוּ וכולי כי מצאנו ושני כפירים נִתָּעוּ (איוב ד'). שהוא מן מַלְתְּעוֹת כפירים (תלים נ"ח). וכן כתבו רבי יהודה המדקדק ז"ל, ויש אומרים שהוא מן תעה והיה משפטו נִתְעוּ, במשקל נִרְאוּ ראשי ההרים (בראשית ח'). ובא בקמץ התי"ו מפני ההפסק והדגש לתפארת, ויש אומרים שהוא מורכב מן עבר ועתיד, ורבי אחי רבי משה כתב כי הוא מורכב מן נפעל והתפעל כמו וְנִכַּפֵּר להם הדם (דברים כ"א). ומשפטו נִתְּתָּעוּ:

ואשר פאיהם יוד מחסרי הפא:

יצב אין בנפעל ובהפעיל ממנו הכרע אם הם חסרי היוד או הנו"ן:

יצג אפשר שיהיה הִצִּיגֵנִי כלי ריק (ירמיה נ"א). וַיַּצֵּג את המקלות (בראשית ל'). שרשם יצג וכבר כתבנו כי יכשר שרשם נָצַג כי חסרי נון הרבים:

יצק יָצַקְתָּ, יָצַקְתִּי וכולי המקור יָצוֹק או צֶקֶת:

העתידים הצווי יְצוֹק בחולם, וגם יִצוֹק בו מים (יחזקאל כ"ד). או יְצַק בפתח ובחסרון צַק לעם (מ"ב ד'). צְקוּ צְקִי צְקְנָה, איתן אֶצוֹק, יִצוֹק, תִּצֹק, נִצֹק וכולי, בדגש כי אֶצָּק מים (ישעיה מ"ד). אֶצּוֹק רוחי (שם). וברוב נפל הדגש להקל, לא יִצוֹק עליו שמן (במדבר ה'). וַיִּצוֹק עליה שמן (בראשית ל"ה). וַתִּצֹק לפניו (ש"ב י"ג).

יצר העתידים יִצוֹר, החסרים ממנו אֶצֹּר, יִצֹּר, תִּצֹּר, נִצֹּר, בדגש כי מצאנו, ובמקבות יִצְּרֵהוּ (ישעיה מ"). בטרם אֶצָּרְךָ בבטן (ירמיה א'). וכן יצת המקור יָצוֹת, ובבוכל"ם בִּיצוֹת, וִיצוֹת, כִּיצוֹת וכולי, העתידים, הצווי בחסרון צַת, צְתוּ, וכולי, איתן אֶצַּת, יִצַּת, תִּצַּת, נִצַּת, בדגש, וַתִּצַּת בסבכי היער (ישעיה ט').

הנפעל נִצַּת, נִצַּתְּ, נִצַּתִּי, נִצְּתוּ, נִצַּתֶּם, נִצַּתְנוּ, נִצְּתָה, נִצַּתְּ, נִצַּתֶּן, וְנִצְּתָה חמתי (מ"ב כ"ב).

הפעיל הִצִּית, הִצַּתָּ, הִצַּתִּי, הִצִּיתוּ, הִצַּתֶּם, הִצַּתְנוּ, הִצִּיתָה, הִצַּתְּ, הצתן

הַצֹּהֶן, למה הֲצִיתוּ עבדיך (ש"ב י"ד). וכבר כתבנו בכל אלה ששרשם נצת, אבל רבי יונה הכשיר בכל אלה שיהיה שרשם יצת בעבור שמצאנו אֲצִיתֶנָּה יחד (ישעיה כ"ז). ויהיה הפוך מן יצת כמו שנמצא ברבים מנחי פ"א ונחי ע"ן וענינם אחד:

ינח גם כן מחסרי פ"א, לא הִנִּיחַ לאיש לעשקם (ד"ה א' י"ו). וַיַּנַּח משה (מדבר י"ז). וְהִנִּיחָם שם (ויקרא י"ו). ועוד נכתבנו בנחי הפ"א תמו החסרים, ועתה נחל בנחים, והם נחי הפ"א ונחי הע"ן ונחי הלמ"ד ואלה הם נחי הפ"א, ונקדים שער אחד לאו"י כי ממנו תוצאותם:

שער אותיות או"י:

דע ישכילך האלקים כי אותיות או"י הם אִמּוֹת לכל האותיות וכן קראם בעל ספר יצירה ואמר, שלש אִמּוֹת או"י, ומה שאמר שלש אמות אמ"ש הם אמות בעולם, אבל אמות הספיר הם או"י ונקראו אמות בעבור כי לא תוכל להוציא לא תיבה ולא אות בעולם מבלתי אחת מהן והן אותיות הנשימה, כי הם פעמים בלא הרגשת אחת המוצאות וזה לך האות בתנועת חמשת המלכים כי הם בלל כל התנועות שיוכל האדם להניע ולהוציא, אָא הנה אל"ף נחה אחר התנועה אֵי הנה יו"ד נחה וגם כן אִי, אוֹ הנה ו"ו נחה וגם כן אוּ, ואלה הנחים פעמים בכתב ופעמים בלא כתב רק בנשימה לבד, בכתב כְּמו שנכתבה אל"ף צַוָּאר (ש"ב י"א). לעֵת צֵאת המלכִים (דה"א י'). ו"ו גִּבּוֹר, ויו"ד שָׂרִיד (מדבר ד"א). ו"ו עוּגָב (דה"א י"ד). יו"ד עֵילָם (שם ד'). ויו"ד, ויאמרו אֵלֵינוּ זְקֵינֵינוּ (יהושע י'). היו"ד אשר בי"ן הקו"ף והנו"ן, וגם נתחברו ב' נחים בכתב באחרית המ"לה האחד לצורך והאחד שלא לצורך כמו אלה שזכרנו שאינם אלא למשך הנח הֶהָלְכוּא אתו (יהושע ס'). ולא אָבוּא שמוע (ישעיה ד"ח). נָשׂוּא לשוא עריך (תלים קל"ט). נָשׂוּא ינשאו כי לא יצעדו (ירמיה י'). הוו"ן סימן רבים והאלפ"ין נוספות, וכן הוּא וְהִיא, וכן, אף כי לוּא אכל אכל היום הָעם (ש"א י"ד). לוּא הקשבת למצותי (ישעיה מ"ח). לוּא קרעת שמים (שם סד) וכן כל לוּא הֲלֹוא] המלאים [א] ורוב המְקוֹמות יוציאם האדם בנשימה

שאינם

דע [א] ר"ל אותיות או"י נמשכות ממילא עם התנועה הגדולה אף אם אינם נכתבות וגם

שאינם נכתבות ואין צריכין להזכיר כי הם בכל תיבה שיוציא האדם בלשונו וה"א עמהם בזה הדרך כי היא בתנועות האל"ף ולא כללוהו עם או"י לטעם שנזכיר עוד [ב] ופעמי' נכתבות אפילו בנשימה לא נוציאם והיא מלה זעירא בהסמכה אל אשר אחריה, כי יבוא אחרי בן דגש חזק ולא יבוא זה הדגש אלא א"כ תקדמנו תנועה קטנה באמצע ובסוף המלה נח נסתר, כי אחר הנח נראה לא יוכל להיות הדגש חזק לפיכך למ"ד, אל משה לֵאמֹר דגושה*] ולמ"ד אל משה ואל אהרן לֵאמֹר איננה

*] א"א במסורת לוא ולוא כ"ב וג' מנהון מלאים והם ג' אלו שזכר וכן לוא במסורה ל"ה מלאים ב' מנהון בתורה והשאר הביאו המסורת וכן הלוא הביאו המסורת בכל ספר וספר איזה הם מלאים ואיזה הם חסרים:

*] אף שמלת משה מלרע ויוצא דגושה, ופעמים נחטוף אותה ולא נחוש על מכל הכללים. יבא"ר.

הנח [ג] כמו מַה־זֶּה מהרת למצוא בני (בראשי' כ"ז). מַה־בְּרִי (משלי ל'). מַה־בֶּצַע (בראשית ל"ז). מַה־תְּאַוֵּה (ש"א ד"ח). מַה־תֹּאמַר נפשך (שם כ'). מַה־פָּרַצְתָּ (בראשית ל"ח). ובאה הה"א הזאת חסרה מהמכתב במלת מַלָּכֶם תדכאו עמי (ישעיה ג'). וכן מַזֶּה בידך (שמות ד'). הרואה אתה מֵהֶם עושים (יחזקאל ח'). וכן בהיות מלה זעירא אחריה כמו נִבֶּה־בּוֹ וזולתו (מדבר כ"ג). וכן במלה אחת פעמים נכתבות ונבלעות שלא נוציאם בנשימה כמו [ד] בנות מלכים בְּיִקְּרוֹתֶיךָ (תהלי' מ"ה) שנכתב ביו"ד והבי"ת בחירק לקריאת בן נפתלי, וכן לִיקְּהַת אם (משלי ל'). וכן והביתיו־ והמיתִיו (ש"א י"ז). שנכתב ביו"ד ואחרים זולתם שנכתבו ביו"ד, אשר יוּלַד לישראל (שופטים י"ח). אדם לעמל יוּלָד (איוב ה'). לנער הַיּוּלָּד (שופטים י"ג). ובתולותיו לא הוּלָּלוּ (תהלים ע"ח). על מטה כְּבוּדָה (יחזקאל כג). כל כְּבוּדָּה בת מלך (תהלים מ"ה). ואת הַכְּבוּדָה לפניהם (שופטים י"ח). שמעתי את תְּלוּנּוֹת בני ישראל (שמות י"ו). ויהיו שניהם עֲרוּמִּים (בראשית ב'). ובגדי עֲרוּמִּים תפשיט (איוב כ"ב). אל נוּלְדוּ להרפא

וגם הה"א היא נח נסתר ונמשכת בנשימה כאלו היה אל"ף:

[ב] ר"ל שהה"א נכתבת לפעמים ויהיה כאלו איננה כתובה כמו במלה שהביא המחבר מַה־זֶּה מַה־בְּרִי, שבאה דגש חזק בזי"ן מה זה ובבי"ת מה ברי אף שידוע שאחר נח נסתר לא יבוא דגש א"כ ראינו שהנח נסתר הזאת נחשבת כאלו איננה ונשאר תנועה קטנה ודגש חזק אחריה ומטעם זה יהיה הלמ"ד אל משה לֵאמֹר דגש בעבור התנועה הקטנה שבשי"ן והה"א נחשבת במלה כאלו איננה: [ג] אלה הם בכלל דחיק ויבואהו

להרפא (דה"א ד'). ואלה נולדו לו בירושלים (שם ג'), כי כולם ידעו אותי (ירמיה ל"א). הוכה כעשב (תלים ק"ב). ואחרים זולתם שנכתבו בו"ו וכן נבוכדנאצר, נבוכדרצאר (מ"א ד"ח). שנכתב באל"ף, וכן ואוריד כאביר (ישעיה י'). וכן בסאסאה (שם ד"ו). כי הסמך השני דגושה, וכן צוארי (דאשית מ"ה). צואריכם (ירמיה ד"ו). שנכתב באל"ף ואבד הנח אף מהנשימה כי הו"ו בשו"א, ופעמים לא נחשוף אותה ויהיה הנח קיים וגם האות אשר אחריה רפה כמו מי כמכה באלים (שמות ט"ו). וכן ויאמר יהודה לתמר כלתו (דאשית ל"ח). לפי [ה] שמתגלגל שעליו אינו מפרידו, וכן ויאמרו לו חכמיו ((אסתר ו'). וכן אע"פי שאין המלה זעירא יאבד הנח [ו] כשיהיה הטעם באמצע המלה וישאר אחריו כמו מלה זעירא כמו ומשנה כסף (דאשית מ"ג). קימו צאו (שמות מ"ג). ועשית קערותיו*] (שם ד"ה). ועשית סירותיו (שמות ד"ז). אל מי דמית כבה (יחזקאל ל"א). ועשית ציץ (שמו' ד"ח). ועשית פסח (דברים י"ו). עיני תראנה בה (מיכה ז'). אציתנה יחד (ישעיה ד"ז). תקחנה לך (ש"א ד"א). תתננה לי (יחזקאל ה'). ושקה לי (דאשית ד"ו). או מי נטה עליה קו (איוב לח) והוא כשתהי' המלה הסמוכה מלעיל או מלה זעירא כי קומו צאו הוא כמו מלה זעירא כי השו"א אינו נחשב, וכן קערותיו כי השו"א איננו נחשב והנה היא כמו מלעיל והנה העין קריאתה מלעיל כמו סמ"ך סירותיו, אבל ועשית

*] המתג דינו כנגינה לענין זה בכמה תבות וצ"ע ועין קו"א יבא"ר.

ויבואורו להבה: [ד] כי ביקרותיך הקו"ף דגושה בדגש חזק וידוע שנח נסתר ודגש חזק לא יקראו כאחד וכן בכל אלה שהובאו פה: [ה] כ"ל התלישא קטנה שעליו אינה טעם מפסיק כי הכלל הוא שבתחלת התיבה יהיה אותיות בג"ד כפ"ת דגושים בדגש קל חוץ מאם יהיה נח נסתר בסוף התיבה שאז האות שבתחלת התיבה שאחריה אינה דגושה כמו היתה תוהו, פני תהום ודומיהם. אבל אם יהיה מפסיק בתיבה הראשונה אז באה דגש באות שבתחלת התיבה שאחריה אף אחר אותיות אהו"י כמו היה בדורותיו (דאשית ו'). ורחל בתו באה (שם ד"ט) ודומיהם. וזה שאמר המחבר שלכן באה הלמ"ד לתמר רפה אחר הה"א באשר שהתלישא קטנה שבמלת יהודה אינה טעם מפסיק כי אלו היה טעם מפסיק היתה הלמ"ד דגושה ועיין לקמן בבאורי בענין רפוים בשאר אותיות: [ו] הכלל בכל אלה שתהיה הנגינות בשני התיבות סמוכים באופן שלא יהיה ביניהם רק תנועה אחת כמו דמית כבה ועשית ציץ ודומיהם שבמלת דמית כבה באה הנגינה במ"ם דמית ובכ"ף ככה ואין ביניהם רק התי"ו הקמוצה

ועשית בריחים (שמות ד״א). הוא רפה לפי שהטעם רחוק בחו״ת, אך אם הנח שאחר הקמץ גדול או הקטן נכתב לא תדגש המלה אשר אחריה ברוב כמו וילדה לו (שמות כ״א). מצאה בית (תלים פ״ד). מלאה גת (יואל ג׳). נמסה בו (ישעי׳ נ״ט). משלה לו (ישעיה מ׳). עשה לי (דברים ח׳). חרה לך (יונה ד׳). נורא נא (ירמיה ה׳) ובקמץ קטן כמו ועשה שם (דה״ב ל״ה). ועשה לי (שם ד״ז). ועשה־כן (אסתר ו׳). בנה־לי (במדבר ד״ג). רפה הלמד״ין, ומעטים נמצא בדגש בקמץ גדול כמו שעטרה לו אמו (ש״ה ג׳). והיתה זאת לכם (ויקרא י״ו). ושנתי ערבה לי (ירמיה ל״א). שלחה לו (יחזקאל י״ז). נשבה בו (ישעיה מ׳). והחזיקה בו (משלי ז׳). ונשקה לו (שם). למה באתי (ש״ב י״ד). וכן נמצא בספרים מדויקים כי מלאה גת (יואל ג׳). בדגש, אבל בן נפתלי כתב שהוא רפה, אבל אחר הצירי לא נמצא אחד דגוש, כי אחר הצירי הנח נכתב לעולם בסוף המלה, אך באשר המלה נקודה בפתח גדול או קטן ויהי׳ הגדול באמצע המלה והקטן אף בסוף המלה תדגש המלה אשר אחריה כמו יצוה לך (תלים ל״א). ואעשה כן (דברים י״ב). ואעשה שם מזבח (דה״ב ל״ה). אבנה לי בית מדות (ירמי׳ ד״ב). ואם הה״א איננה שרשית אלא שהיא נוספת בסוף המלה אע״פי שהיא נקודה בקמץ, האות אשר אחריה תדגש כמו ונרמה־שם (שם ח׳). קבה־לי (במדבר ד״ג). הניחה־לי (שמות ל״ב). השבעה־לי (דה״ב ד״ה). הבה־לי (שם ל׳). אך כאשר תהיה מלה שיש בה אחת מאותיות או״י נכתבת או איננה נכתבת באמציעתה, או בסופה וסמך לה אחת מאותיות בג״ד כפ״ת תרפה להניע הנח מאותיות או״י ולהוציאו בנשימה באמצע התיבה שלא נכתב כמו דגים שבים וכן כל הדומה להם זולתי מלת בתים שנדגש התי״ו קל מעט ואעפ״כ הנח קיים ולא אבד מהנשימה מהכל ובסוף התיבה כשנכתב כמו אתא בקר (ישעי׳ ד״א). זולתו, וכאשר לא נכתב כמו והבית בצור (שמות י״ז). וזולתו והיה זה הדגש במלת בתים להפריד בינו, ובין ואשיתהו בתה (ישעיה ה) שהוא ענין שממה לפיכך לא אמרו בתים בתי״ו רפה:

והכלל

הקמוצה וכן ועשית ניון וכלל תלה שהביא המחבר ולפעמים יש ג״כ סו״ת ביניהם כמו במלת קערותיו אמנם הסו״ת אינה נחשבת בענין הזה לכלום כמו שמבאר והולך:

והכלל

והכלל כל בגד כפ"ת [א] דסמיך לאהו"י רפה בר מםפיק וממפסיק ודחיק ואתי מרחיק [ב] מפיק כמו אֵלָיו פִּי קָרָאתִי (תלים ס"ו). אדני שְׂפָתַי תִּפְתָּח (שם נ"א). נראה אֵלַי בְּלוּז (בראשית מ"ח). בְּצָדָה תְּשִׂים (שם ו'). וְעִתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לך (משלי כ"ד). ובאו מהם שלשה רפים ונטה עליה קַו תֹהוּ (ישעיה ל"ד). וקול המון שָׁלֵו בָהּ (יחזקאל כ"ג). אדני בָם סיני בקודש (תלים ס"ח). מפסיק, עָשׂוּ | כָּלָה (בראשית י"ח). ואשרוף אֹתוֹ | בָּאֵשׁ (דברי' ט'). וכן כשהוא מפסיק באחד מהטעמים המפסיקים והם הטעמים שיש להם נעימה או העמדה [ג] וידועים הם, והיתיב מפסיק כי יש לו העמדה כמו הפשט, והתלשא, כמו, בימיו עָלָה פַרְעֹה נכה (מ"ב כ"ג). [ד] והוא שבסוף התיבה אינו מפסיק אע"פ שיש לו נעימה לפי שנקשר ומתגלגל הוא בנעימתו עם התיבה אשר אחריו, ובמסורת כל כְּהוֹצִיאָם בְּשׁוּמְעָם ודומיהם סמוך לתלשא לבן אשר רפה, ודגש לבן נפתלי, [ה] והרין חוטרין אינו מפסיק אע"פ שיש לו נעימה כמו התביר אלא שזה מתגלגל עם התיבה אשר אחריו כמו, למה תַעֲשֶׂה כֹה לעבדיך (שמות ה'). נענית לָךְ בָּהּ (יחזקאל י"ד). ובשלשת הספרים*] הטרחא שהוא בראש התיבה מפסיק כמו ואני בְּרוֹב חסדך (תלים ה'). והאחר אינו מפסיק, דחיק [ו] כמו מַה־פָּרַצְתָּ (בראשי' ל"ח). מַה־תָּאֳרוֹ (ש"א כ"ח). מַה־בֶּצַע (בראשי' ל"ז). מַה־בְּרִי (משלי ל'). אתי מרחוק כמו אל מי דִמִּית כְּבָה (יחזקאל ל"א). וזבחת פֶּסַח (דברי' י"ו). עָלֶיךָ פָרֶץ (בראשי' ל"ח). וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ (שם מ"ב). אַרְצָה כְּנַעַן (שם י"ב). אנכי ה' עֹשֶׂה כֹּל (ישעיה מ"ד). אִנַּפְתָּ בִּי (שם ל"ז

*] ת"א הם איוב משלי תהלים שהם מגונים בטעמיהם:

והכלל [א] אף שלדעת המחבר באלה דגש קל גם בשאר האותיות זולת בגד כפ"ת לדעת המדקדקים מ"מ באשר שבאותיות בג"ד כפ"ת יש הבדל בהברה בין דגש לרפה משא"כ בשאר האותיות לכן כתב הדיני' האלה באותיו' בג"ד כפ"ת אבל באמת דעת המחבר בשאר האותיות כמבואר בענין הקודם: [ב] ר"ל כאשר תהיה אותיות הו"י נח נראה: [ג] ונתנו המדקדקים סימן קד"ש תמ"יס ר"ל קדמא דרגא מרכא תלישא קטנה מהפך ירח בן יומו. מנח. אלה הם טעמים המשרתים ויש עוד משרת הנקרא מאיילא והוא דומה בצורתו למפחא, וכל הטעמים שאינם מאלה השמונה הם טעמים מפסיקים: [ד] התלישא קטנה והתלישא גדולה צורתם שוה ולכן שמו התלישא קטנה תמיד בסוף התיבה והתלישא גדולה בתחל' התיבה כדי להבדיל ביניהם. והתלישא גדולה הוא טעם מפסיק והתלישא קטנה טעם משרת: [ה] ר"ל מרכא כפולה: [ו] נקרא דחיק לדעת המחבר אם תהיה תיבה סמוכה לתיבה שאחריה במקף ותבוא ה"א נח נסתר בסוף התיבה הראשונה כמו אלה

י"ג). ומשנה־כסף (בראשי' מ"ג). עשה פרי (שם כ'). תעשה־פלא (תהלים פ"ח). אשר יבנה־בית (ד"ה ב' ב'). חקרנוה כן־היא (איוב ה'). גאלת בזרוע עמך (תהלים ע"ז). ואם נקוד צירי הוא רפה [ז] אעפ"י שהמלה מלעיל כמו עשה פלא (שמות ט"ו). והדומים לו, והטעם לפי שנקוד צירי והנח כתוב, אבל אשר הם קמוצים שיבא אחריהם דגש אין הנח כתוב, אף על פי שיש מעוטים עם הנח כתוב, אבל עם הצירי אין אחד דגוש כמו שכתבנו למעלה, וכן אחר הקמץ רפה אעפ"י שהוא אתי מרחוק אם אין הטעם באות הראשונה מן התיבה אשר אחריה כמו, ועשית פרכת (שם כ"ו). ביתה פרעה (בראשית מ"ז). מברכיך ברוך (במדב' כ"ד). אבל גאלת בזרוע עמך (תהלים ע"ז). אינו על המנהג כי אין הטעם באות הראשונה, במלת בזרוע וכן חקרניה כן־היא (איוב ה'). אעפ"י שמלת כן היא מלה זעירא, אחר שהיא סמוכה למלת היא לא היה לה להיות משפטה כמשפט מלה זעירא אלא שכן מצאנו אותם*] ואם בי"ת בזרוע משובח בגעיא הוא יפה, וכן עבית כשית (דברי' ל"ב). אינו על המנהג כי נרגשה הכ"ף ואין הטעם בה:

*] בספרי הדפוס הם רפויים. יבא"ר.

ועוד כלל אחר כשיהיו שתי אותיות מבגד כפ"ת בתחלת התיבה והשנית רפה תדגש הראשונה אע"פי שסמוכה לאה"וי והוא שתהיה האות הראשונה בשוא ויהיו שתי אותיות בי"ת ובית או כ"ף וכ"ף או בי"ת ופ"א או כ"ף ובי"ת או כ"ף ופ"א, כמו נשכבה בבשתינו (ירמיה ג'). בהכבדי בפרעה (שמו' י"ד). לא ירדנו בפרך (ויקר' כ"ה). קטנה ככף איש (מ"א י"ח). הלא ככרכמיש כלנו (ישעיה י'). ובאו שלשה מהם רפים, ויהי כבואך שם העיר (שמואל א' י'). משליך קרחו כפתים (תהל' קמ"ז). הן אני כפיך לאל (איוב ל"ג). ועוד אחד אבל לא הביא אותו בעל המסורת, והיא כפורחת (בראשית מ'). וכ"ף וגימ"ל פליגין עליה כמו הלא בנעת בה (יחזקאל י"ז). אור נא כגבר חלציך (איוב ל"ח). יש שקוראין רפה

והיא

אלא שהבית פה. ואתי מרחוק הוא אם תהיינה השני נגינות בשתי תיבות סמוכים זל"ז באופן שלא יהיה ביניהם רק תנועה אחת ואותה התנועה תהיה קמץ כמו שבארתי לעיל: [ז] כי אם תהיה תנועה קטנה והנגינה מלעיל אז יהי' ג"כ בכלל אתי מרחיק כמו אקרה כה (מדבר ד"ג) עושה כל (ישעיה מ"ה) שהנגינה מלעיל מכח נסוג

אחור

והיא קריאת בן אשר, ויש שקוראין דגש והיא קריאת בן נפתלי, אבל בי"ת ודל"ת או כ"ף ודלי"ת או בי"ת וכ"ף רפה, כמו או בְדַל אזן (עמו' ג'). גם עַתָּה כַדְבְרֵיכֶם (תהלי' מ"ד). כְּסֻבְּכָה בְּבַרְם (ישעי' ה') וְעָפוּ בְכָתֵף פלשתים (שם י"א). שָׁכְבוּ בְּכָבוֹד (שם י"ד). וכן אם חצי התיבה [ח]*]

] ר"ל השניה. יבא"ר. רפה אע"פי שהאות הראשונה שורש במלה הוא דגש כמו וְשַׂמְתִּי כַּדְכֹד (ישעי' נ"ד). [*] נִלְאֵתִי כַּלְכֵּל (ירמי' ך) ובאו ברפה בשתי אותיות דומות או אינם דומות והם שהאות הראשונה תשמש במלך] כמו והוא אשה בִבְתוּלֶיהָ יקח (ויקרא ך"א). והיתה בָבֶל (ישעי' י"ג). אולו בְּבָהִילוּ (עזרא ד'). והיה בִכְזִיב (תהלי' ל"ח). הנה בִדְבַר ה' מאסו (ירמי' ח'). אם לא כִדְבָרְךָ (שופטים י"א). כי כְּגָבֹהַּ שמים (תלי' ק"ג) פליגין עליה. ומעטים נמצאים בדגש זולתי הכלל שכתבנו, אשירה לה' כי גאה גָּאָה (שמו' ט"ו) מי כָּמֹכָה נאדר בקדש, עם זו גָּאָלְתָּ, יִדְּמוּ כָּאָבֶן, שירו לה' כי גאה גָּאָה (שם). קתרוס שַׂבְּכָא פְּסַנְתֵּרִין (דניאל ג'). גדבריא דְּתָבְרַיָּא (שם ג') וחכמה כְּחָכְמַת אלהין (דניאל ה') ובמקצת נוסחאות מספרי המסרה כתוב עמהם גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עמך (תלים ע"ז). אבל דתבריא אפשר שהוא מהכלל שזכרנו שהם שתי אותיות בגד כפ"ת בתחלת התיבה, אבל לא זכרנו אותו בתוך הכלל לפי שאין אות הראשונה אות שמוש כמו אותם שזכרנו

*] א"א ובעלי המסורת מנו אותו בכלל הזרים. °]

°] וי"א כי הראשון רפי והשני דגש. יבא"ר.

*] א"א פירש לאפוקי בשו"א כי כל שאר הנקודות נקראים מלכים:]

ושד

אחור ונשאר' הה"א אחר תנועה קטנה בלא נגינה ונחשבת כאלו איננה ובאה דגש חזק באות שאחריה: [ח] הכונה בזה שמצאנו שאותם התיבות שחצים השני דומה לחצים הראשון כמו כדכד כלכל באו דגושים אחר אהו"י. ואלשון חצי התיבה רפה שאמר המחבר קשה *] לבאר כוונתו בזה ונראה משום שכל המרובעים והמכופלים הנמצאים בתנ"ך אמרו המדקדקים שהם מבנין פעל הדגש והנה כדכד כלכל גלגל ודומיהם הם מגזרת נחי ע"ן וכ"כ המחבר לקמן ובמקום שהיה הע"ן ראוי להיות דגושה משמיטו הדגש וגם ו' ע"ן הפעל עצמו נפלה ותמורת זה נכפלה בהם הפ"א והלמ"ד ומפני שלסבה הזאת קרא המחבר את התיבות האלה חצי תיבה רפה כלומר שבמקום הדגש בא התיבה שני חצאין מחוברין ורפה:

*] הוא פשוט אם החצי התבה האחרונה הדומה לראשונה רפי אז הראשונה דגושה כמו כַּלְכֵּל כַּדְכֹד. ועיין מהלך שבילי הדעת לרמ"ק, יבא"ר.

ועוד כי אינו בכל שתי אותיות בג"ד כפ"ת כמו שכתבנו, ואע"פי כן קשה הוא קריאת הדל"ת רפה סמוך לתי"ו לפיכך הדגישו הדל"ת וכן בחכמת אלהין היה דגוש מפני כובד קריאת הכ"ף רפה על החי"ת והנשארים הם חמשה עד יבוא ויורה צדק, ואם אותיות או"י אינם אחר תנועה אלא אחר שו"א כמו חטא שוא וירא לא תרפה אות בג"ד כפ"ת הבאה אחריה לפי שלא תקרא האות נחה אלא אם כן היא אחר התנועה אבל אם היא אחר שו"א איננה נחה ואיננה יוצאת בנשימה כלל והרי היא כמו שאינה, לכן תדגש אות בג"ד כפ"ת הבא אחריה כמו וירא געל (שופטים ט'). וירא פרעה (שמות ט'). וירא דוד (ש"א ד"ג):

ומה שזכרנו אלה שש אותיות בג"ד כפ"ת לפי שהם דגשות ורפות [א] מה שאין כן בשאר אותיות, ובעל ספר היצירה כתב הרי"ש עמהם שאמר שבע כפולות בג"ד כפר"ת, וקריאת הרי"ש רפה ודגושה לא שמענו, אבל מצאתי במחברת עלי בן יהודא הנזיר זה סימן רי"ש הדגוש והרך לבני מעזיה היא טבריה בלבד כי הם מדברים וקוראים במקרא ובדבריהם והוא בפי האנשים ונשים וטף לא יזוז ולא יתחלף, קוראים בו במקרא ומדברים בו בדבריהם במקום דגש דגש ובמקום רפה רפה, וסימן רי"ש הרך שבמקרא אשר איננו דגש, נצב וסמוך לשמונה אותיות זד"ט סצ"ת נ"ל [ב] כמו מזרק, מזרקות, מדרך, הדריכני, דרכים, מטרות, עטרות, לטרוף, הטריפני, ישראל, סרני פלשתים, מצרים, יצרו, יצרו, מצרף, ואצרף, יתרן, יתרי, הבתרון, נר, נדר, לרוץ, אלה שמונה אותיות כאשר תהיה אחת מהם סמוכה לרי"ש וקודמת לו כאשר פירשנו, ויהיה ניקודו בשו"א.

ומ ז [א] ר"ל שנכר ההבדל בין דגש לרפה בקריאה משא"כ בשאר האותיות אבל באמת גם בשאר אותיות באה דגש קל לדעת המדקדקים האחרונים. אמנם העיקר נראה בדעת הרד"ק החלוק שבין בג"ד כפ"ת לשאר האותיות הוא שהאות בג"ד כפ"ת או שהוא רפה או דגוש ולא נמצא אמצעי בענין הזה אבל האותיות האחרות זולת בג"ד כפ"ת נקראים תמיד חזקים אף אם אין דגש רק שלא יהיה רפה עליהם חוץ מן היו"ד שנקראת תמיד קלה אף שלא רפה חוץ מאם תהיה בו דגש כאשר באר המחבר כל זה בסמוך ותמהני על כל המדקדקים האחרונים שלא הביאו אחד מהם דברי הרד"ק האלה ויש מהם שהביאו קצת מדבריו וחשבו עליו דברים אשר לא עלו על דעתו: [ב] הכוונה בכל הדברים האלה בענין דגשות הרי"ש הוא זה. האותיות ר"ל בין אם באה רי"ש אחריהם והן נקודים בשו"א ובין אם באה הרי"ש לפניהם והרי"ש עצמה נקודה בשו"א. הרי"ש רפויה אבל אותיות זד"ט סצ"ת אינה רפויה הרי"ש

רק

בשו"א, תהיה קריאתו בלשון רך, כמו מזרח (דברי' ד'). מזרק (מדבר ז') ואם יהיה רי"ש הסמוך לשש אותיות ונקודן בשו"א יצא בלשון רך, ואם אין שו"א תחת זט"ד סצ"ת אז תחת רי"ש דגש, וכן שתי אותיות נ"ל הסמוכות לרי"ש [ג] מלפניו כמו ערלי, קרנו, מר לי מר (ישעיה ל"ח). ערלות (ש"א י"ח). קרנות (ויקרא ד'). גרנות (יהושע ט'). ברננה (תלים ק') על דרך זד"ט סצ"ת יצאו השנים ושמושם בלא שו"א, ושאר הרי"ש שבמקרא דגש סמוכים לעד לעולם, וכן בשאר האותיות שאינם בג"ד כפ"ת נקראות חזקות וקלות כשיבואו עליהם אותיות אהו"י, כמו מפר מחשבות (איוב ה) [ד] אע"פי שהמ"ם אינה דגושה קריאתה קלה כמו, הנה אנכי יוצא מעמך (שמות ח'). וכן מהעוף למינהו (בראשית ו'). חזקה הלמ"ד, עשה לי (דברים ח'). רפה הלמ"ד וכן, ויאמר יהודה לתמר (בראשית ל"ח). לפי שמתגלגל עליו אינו מפסיקו, וכן ויאמרו לו חכמיו (אסתר ו'). וכן שלום שלום (ישעיה כ"ז). השי"ן חזקה, דברי שלום (אסת' ט'). רפה, וכן נירא נא (ירמיה ס'). נו"ן נירא חזקה ונו"ן נא רפה, וכן נו"ן עלינו ידינו, רגלינו, וכן דרך שאר האותיות זולתי היו"ד שהיא קלה לעולם, זולתי אם תדגש וה"א עם אותיות או"י בזה הדרך כמו שהראיתיך כי היא גם היא מהנחות ולא כללוה עם או"י כי היא כתנועת האל"ף ואחר [ה] שזכרו האל"ף הנה זכרו אותו, ועוד כי אין נחותה כמו האל"ף כי האל"ף נחה כשהיא פ"א הפעל ברוב כמו שתראה בנחי האל"ף ולא כן הה"א, כי מן הלך ומן הרג אהלך יהלך אהרג יהרג ולא תהיה נחה לעולם, וכן באמצע התיבה לא תמצאנה נחה כמו האל"ף אבל נחותה בסוף התיבה פעמי' תראה גם בסוף התבה כמו ה"א כנוי הנקבה המפיק, [ו] וכן בשרש תראה פעמים כמה תמה גבה*], והאל"ף לא תראה לעולם בסוף התיבה, ולכן לא יקראו אמות כי אם או"י, ופעמים רבות תבוא הה"א תמורת האל"ף כמו התיו לאכלה (ירמיה כ"ג) כמו אתיו אקחה יין (ישעיה נ"ו). וההראל ארבע אמות (יחזקאל מ"ג) כמו

והאריאל

*] א"א והם ד' קהי"ן והרביעית היא נגה. ותימה למה לא הביאם המחבר וסימנם ה"ג כ"ך.

רק אם באו לפני רי"ש והם נקודים בשו"א ולא בענין אחר: [ג] ר"ל הרי"ש תהיה לפני האותיות כ"ל: [ד] זהו שכתבתי לעיל ההבדל שבין בג"ד כפ"ת לשאר אותיות שאר האותיות נקראים חזקים תמיד אף בלא דגש חוץ מאם יבואו אחר אותיות אהו"י שבאה רפה אחריהם משא"כ בג"ד כפ"ת שבאים תמיד או בדגש או ברפה: [ה] ר"ל כאשר

האריאל, והיך יוכל (דניאל י׳). כמו ואיך יוכל, הלה היא ברבת בני עמון (דברים ג׳). בה״א כמו באל״ף, בלהטיהם (שמות ז׳). כמו בלאטיהם, מן לאט את פניו (ש״ב י״ט). ובנחי הלמ״ד רבים כמו שאנו עתידים לבאר, ותבוא הה״א תמורת הו״ו אהלה (בראשית י״ב). בה״א כמו אהלו בו״ו, וכן, אשר סביבותיו עזרה (יחזקאל י״ב). בה״א כמו בו״ו, פרעה וכל המונה (שם ל״א). את קול העם ברעה (שמות ל״ב). והזהירה ונשמר (מ״ב ו׳). כי פרעה אהרן (שמות ל״ב). אסרי לגפן עירה (בראשית מ״ט). וברם ענבים סותה (שם). והדומים להם בתנועת החולם, ובתנועת השורק, כאין שפכה אשורי (תלים ע״ג). ידינו לאשפכה (דברים ך״א). לאמר שממה (יחזקאל ל״ה). ערים לא נושבה (ירמיה ך״ב). והדומים להם*] והאל״ף תבוא תמורת הה״א כמו ואת יתר האמון (שם כב) אגאלתי (ישעי׳ ס״ג). אשתוללו (תלים ע״ו). אתחבר יהושפט (ד״הב׳ ך׳). אשבים (ירמי׳ ך״ה). כמו שכתבנו, וכן ושנא את בגדי כלאו (סוף מלכי׳). דמלכים, על כן גבהא קומתו (יחזקאל לא). כן יתן לידידו שנא (תלי׳ קכ״ו). על שארית הגוים ועל אדום כלא (יחזקאל ל״ו). והיה לכם לזרא (מדב׳ י״א). ויצא בחמא גדולה (דניאל י״א). והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא (ישעי׳ י״ט) כמטרא לחץ (איכה ג׳). כעגלה דשא (ירמיה נ׳). קראן לי מרא (רות א׳) וכן הו״ו תמורת היו״ד במלת הוא, והם רבים כתובים בו״ו ונקראים בחירק, וכן היו״ד תמורת הו״ו במלת הוא, כמו עמל היא בעיני (תלים ע״ג). שנכתב ביו״ד ונקרא בתנועת הו״ו בשורק, וכן, ותאכל היא והוא (מ״א י״ז) והיא עון פלילים (איוב ל״א). נכתבים ביו״ד ונקראים בשורק:

*] א״א ובמסורת שיטה אחת מן ך״ז מלין דכתיבין ה״א וקרינן ו״ו שורק:

וכמו*] שנוציא אותיות או״י בנשימה לבד אע״פ שאינן נכתבות כך נוציאם פעמים בהרגשת המוצאות אע״פ שאינם נכתבו׳ כמו כח, [א] ריח הניחוח (בראשית ח׳). שומע, נוסע, ירושלם, נח דנאל

*) א״א כמו כל היא שבתורה כתבין הוא בו״ו בר מן י״א דכתיבין היא עם היו״ד:

כאשר תהיה ה״א נחה אחר תנועה גדולה נמשכת בנשימה כמו האל״ף ולכך לא זכרו אותה המדקדקים בתוך אותיות או״י כי אחר שזכרו דין האל״ף מאילא נכללה בתוכם ג״כ הה״א כי הכרתן שווים בנשימה: [ו] ר״ל כאשר נעשה פעל משרש שסופו ה״א באותן הפרטים אשר מבאר והולך:

דָנִאֵל (יחזקאל י"ד) הנה חכם אתה מִדָנִאֵל (שם ך"ח). ונח דָנִאֵל (שם י"ד) שלשה דניאל אלה כתובים בלא יו"ד, והיו"ד נקראת בהם בתנועות הצירי אע"פ שאינה נכתבת, ואשר אחר החולם ואחר השורק נקרא ו"ו, ואחר הצירי או החירק נקרא יו"ד, וכן נשאלות זו לזו בהנעתן האל"ף בתנועת היו"ד שהוא בחירק כמו וְרָצָאתִי אתכם (יחזקאל מ"ג). אתה דִכָּאתָ כחלל רהב (תלי' פ"ט). רִפִּאנוּ את בבל (ירמיה נ"א). רִאשוֹן, רִאשׁוֹנָה כָּלְאתִי רגלי (תלים קי"ט). רִפֵּאתִי למים האלה (מ"ב ב'). כל הַבָּאִישׁ על עם לא יועילו למו (ישעיה ל'). ונכתב הבאיש בשני נחים כמו, כי להם היה הגורל רִאישׁוֹנָה (יהושע ך"א). ההלכיא אתו (שם י'). ולא אָביא שמוע (ישעי' ך"ח). נָשׂוּא לשוא עריך (תלים קל"ט). ובתנועת היו"ד שהוא הצירי, לעת צֵאת השואבות (בראשית ך"ד). וזולתו, ובתנועת הו"ו שהוא חולם, רֹאשׁ, והיו שֹׂאסַיִךְ למשיסה (ירמיה ל). בְּצֵאתִיו ובאיו (יחזקאל מ"ז). ובתנועת הו"ו שהוא השורק מסעף פֻּארה (ישעיה י') וכן היו"ד בתנועת האל"ף שהיא קמץ, עָלָיו, יָדָיו, רַגְלָיו, וכן באה יו"ד נעלמת מהמכתב בתנועת הקמץ, ועלתה כָּאוֹר כלה (עמוס ח'). שהוא כמו כַּיְאוֹר, ואחר שאלו האותיות הם נחות ודרכם להסתר ברוב הסתירו והפילו אותם מהמכתב ומהמבטא בפעלים שאחת מאותיותיהם האל"ף או היוד, פ"א הפעל או עי"ן הפעל או למ"ד הפעל, והאל"ף תמצא פ"א הפעל ועי"ן הפעל ולמ"ד הפעל. והיו"ד תמצא פ"א הפעל ועי"ן הפעל אבל למ"ד הפעל לא נמצא כי אם השרש חיי, והו"ו לא תמצא פ"א הפעל ולמ"ד הפעל כי אם עי"ן הפעל, שהו"ו, אין לה וָלָד (בראשית י"א). היא תמורת יו"ד ילד, ווי"ו שָׁלֵו הייתי (איוב י"ו). לא שָׁלַוְתִּי (שם ג'). איננה למ"ד הפעל כי היא תמורת ה"א שָׁלָה, וכן ו"ו אָחוּ (שם ח'). שַׁחוּ (יחזקאל מ"ז). הנסתרות הם תמורת אחה שחה, וה"א כשתהיה למ"ד הפעל תסתר ותנוח ברוב כמו האל"ף, אבל ה"א פ"א הפעל ועי"ן הפעל יבואו העוברים והבינונים והצווי ממנה בשלמים.

ואלה

וכמו [א] ונקרא כאלו כתוב כּאַח רֵיאַח וכולי. באלה אין כאן תנועה המושכת אותם רק הן נקראות כאלו יהיו כתובות:

אבר [א] ר"ל שנקראים בלא חסרון אות ובלא אות נחה כמו הבל.ויס:

ר"ע

ואלה הפעלים שפאיהם אלף נחה:

אבד העוברים והבינונים [א] כשלמים וכן הצווי, אבל אותיות אית"ן הונחה בהן האל"ף והאות הנוספת [ב] מונעת בחולם, והאל"ף תכתב או לא תכתב [ג] ועם האל"ף לא תכתב אובד יאבד תאבד נאבד יאבדו תאבדו תאבד תאבדי תאבדנה:

הפעיל העוברים והבינונים והצווי כשלמים וכן האית"ן פעמים אאביד° יאביד וכולי, ואפשר שעם האל"ף תנוח האל"ף פ"א הפעל שלא יפגשו שני אלפין כאחד ותאמר אוביד כי כן נכתבה אובידה עיר (ירמיה מ"ו). וכולי ואולי ג"כ נאמר עם ית"ן יוביד תוביד נוביד:

°] א"א לא מלאתי זה המשקל בפסוק אך הפייטן אומר אאביך מלשון ויתאבכו גאות עשן:

והפיעל הדגש בו כשלמים, ובאה מלת, ואחללך מהר אלקים ואבדך (יחזקאל ך"ח). שלא נכתב בו אל"ף השורש והאל"ף הכתובה היא אל"ף המדבר ומשפטו ואאבדך כמו ואאלפך חכמה, (איוב ל"ג). מפני כובד קריאת שני אלפי"ן *] ביחד חסרה אל"ף השורש, והוטלה תנועתה על אל"ף המדבר, ורבי יהודה המדקדק כתב בהפך זה, והנכון מה שכתבנו כי לא מצאנו אחת מאותיות אית"ן נעדרת מהמכתב ואעפ"י שפעמים נחה ואיננה יוצא במבטא כמו, ברוך ה' ואעשיר (זכריה י"א). ואענה את זרע דוד למען זאת (מ"א י"א). ואע"פ כן לא תעדר מהמכתב לעולם, ואדוני אבי ז"ל כתב כי ואבדך מבנין הפעיל כמו ואבידך בשקל ואציבך ואפילך ומשפטו ואאבידך ונבלעה האל"ף בדגש, וכן מכלת לביתו (מ"א ה'). נבלעה האל"ף בדגש ומשפטו מאכולת, וראייתו כי [ד] לא תחסר לעולם פ"א הפעל ועי"ן הפעל בבנין° הדגש כי בחסרי פ"א ונחי פ"א והעיי"ן, לעולם בנין הדגש מהם כשלמים:

*] והלשון בפו"א כדין כל אות גרונית אחרי אות שואית שחסרה והוא הנכון. יבא"ר.

°] א"א והטעם כי כבר נדגשה העי"ן ואין לשום שני דגשים באות אחת כמו שאין דגש אחד מורה על שני עניני°]:

אהב איטו

[ב] ר"ל שאותיות אית"ן מנוקדות בחולם והאל"ף נמשכת עם החולם: [ג] ר"ל עם אל"ף אית"ן לא נכתבה אל"ף השורש כמו במלת אובד: [ד] ע"כ לא יכול להיות ואאבדך

אהב, העוברים והבינונים כשלמים וכן הצווי *] אהב, אהבו, אהבי, בפתח, או בסגול כמו אהבו את ה׳ (תלים ל״א). וכן אחזו לנו שועלים (ש״ר ב). אהבת, ות״ן יאהב תאהב נאהב, בתנועת האל״ף ועם האל״ף אהב בצירי אני אוהבי אהב (משלי ח׳). או בחולם ואהב את יעקב (מלאכי א׳). יאהבו תאהבו בסגול, ומלת תאהבו פתי (משלי א׳). משפטו היה תאהבו, בשו״א האל״ף וההא כמו יחרדו (ש״א י״ו). יאשמו (תלים ל״ד). ותכבד פגישת שני אותיות הגרון עם שני שואין, או אפילו היה האל״ף בסגול כמו יחרדו כצפור (הושע י״א). ולא יערבו לו (שם ט׳). היתה הה״א [ה] חטופה ולהרחיב על הה״א נתחלפה תנועתם השו״א תחת התי״ו וצירי תחת האל״ף ושו״א ופתח תחת הה״א, ורבי יונה כתב כי הוא מהדגוש ובא הצירי מקום הפתח:

*] אינו כן כי הדגש לא יורה על חסרון האלף. כמו שלא יבא דגש במלת יושיע שמשפטו יהושיע ודו״ק. יבא״ר.

אהל, העתידים אאהל יאהל, ויאהל עד סדום (בראשית י״ג). או אהל כמו אהב ועתידי בנין הפעיל ממנו אהל יהל וכולי, ולא יהל*] שם ערבי (ישעיה י״ג). והיו״ד פתוחה להבדיל בינו ובין אם אראה אור כי יהל (איוב ל״א). שהוא שרש אחר וענין אחר:

*] ויתכן כי הוא מן הכבד ומשפטו יאהל ונשמט האל״ף כדינו אחרי אות שמוש. יבא״ר.

אזל, כי הלחם אזל מכלינו (ש״א ט׳). העתידים אזל יזל תזל נזל, וכולי, מה תזלי מאוד (ירמיה ב׳). הנח אשר בין התי״ו והזי״ן מקום אל״ף אזל, ולכן תי״ו תזלי בצירי להעמידה ולהוליד נח בינה ובין הזי״ן:

אזן נמצא ממנו בבנין הפעיל, ולא האזין אליכם (דברים א׳). והצווי האזינו השמים (שם ל״ב). והבינוני והעתיד ממנו מצאנו בהסתר, הבינוני שקר מזין (משלי י״ז). משפטו מאזין, וכן העתיד אזין עד תבונותיכם (איוב ל״ב). משפטו אאזין, ובפעל הדגש ממנו הנאמר בו ואזן וחקר (קהלת י״ב). תאמר אאזן יאזן, ולהקל על האל״ף תאמר אזן כמו שנאמר ואבדך (יחזקאל כ״ח). על דעת המדקדקים:

אזר, נמצא בפעל הדגש ממנו ותזרני חיל (ש״ב כ״ב). שהוא מן אאזרך ולא ידעתני (ישעיה מ״ה). ותאזרני שמחה (תלים ל׳). וכן היה משפט

ותזרני

ותלכדך מפעל הדגש בחסרון פ״א הפעל: [ה] ר״ל שו״א נח אחר הח״ק:

וגם

וְתַזְּרֵנִי וְתְאַזְּרֵנִי, ואדוני אבי ז"ל כתב כי הוא מבנין הפעיל משרש זרה: אחד, העתידים אֶחָד יַחַד וכולי, אל תֵּחַד כבודי (בראשית מ"ט). ואפשר שיהיה שרשו יחד, וכן אל יִחַד *] בימי שנה (איוב ג'). ובא דגש ואלו היתה מלרע היתה כמו ולא יֵחַם לו (מ"א א'). יבא"ר.

*] אינו כן רק הוא מנל"ה הדל"ת לתקן הקריאה לפי שהמלה מלעיל, ומלשון חדוה ולכן דגש הדלת ומלעיל כמו וַיִּחַד יתרו.

אחז העתידים אוֹחֵז יֹאחֵז תֹּאחֵז, כמו וָאֹחֵז בפילגשי (שופטים כ'). וַתֹּאחֶז יד ימין יואב (ש"ב כ'). יֹאחֵז בעקב פח (איוב ח'). והוא נכתב באל"ף, וכן, צירים וחבלים יֹאחֵזוּן (ישעיה י"ג). הלא חבלים יֹאחֱזוּךָ (ירמי' י"ג). וחי"ת יאחזוך בשו"א ובסגו"ל, והנפעל נֶאֱחַז נֶאֶחֱזֶת וכולי ובא ברפיון וְנֹאחֲזוּ *] בתוככם (במדבר ל"ב). להקל:

*] שמשפטו היה נֵאָחֲזוּ אחר העתידים אֵחַר יְחַר תְּחַר וכולי, כמו נִגְאֲלוּ ועיין מ"ש בדף ל"ו ע"א בהערה. יבא"ר.

וָאֵחַר עד עתה (בראשית ל"ב). ובנין הפעיל העתידים אוֹחֵר יוֹחֵר, וַיּוֹחֶר מן המועד (ש"ב כ'). ולא נגזור עליו שהוא מן הכבד כי יוכל להיותו מן הקל כמו וַתֹּאחֶז יד ימין יואב (שם). וַיֹּסֶף עוד דוד (ש"ב ו'). אך לפי שמצאנו עתידי הקל במשקל אחר, וָאֵחַר *] עד עתה (בראשית ל"ב). נאמר על זה שהוא מִן הכבד ואע"פ שמצאנו בשרש אהב עתידי הקל בשני המשקלים זה הוא יותר קרוב היותו מן הכבד:

*] א"א אבל ולא אֵחַר הנזכר הוא עבר מבנין פִּעֵל:

אכל העתידים אוֹכַל יֹאכַל, תֹּאכַל, וכולי, האותיות הנוספות בחולם ועי"ן הפעל בפתח, ופעמים כשתבוא בהפסק בצירי כמו, מכל עץ הגן אכל תֹּאכֵל (בראשית ב'). מפרי עץ הגן נֹאכֵל (שם ג'). לחמנו נֹאכֵל (ישעיה ד'). וכולי, וכן מן אמר, אמריה תֹּאמֵר (משלי א'). ומפני זה כתב רבינו יונה כי כל ויאמר ויאכל פתח באתנח וסוף פסוק לזה הטעם לפי שהם מעותקים מצירי ואע"פ שהצווי בחולם אֱכוֹל אֱמוֹר ומנהג הלשון להיות הצווי והאית"ן שוים, פְּעַל יִפְעַל, פְּעוֹל יִפְעוֹל, אבל נהגו זה המנהג באוכל אומר לפי שהניחו בהם פ"א הפעל והניעו אותיות אית"ן בחולם, והיה כבד עליהם שני קבוצין כאחד אלו היה אומר יֹאכֹל יֹאמֹר, ולכן הניעו עי"ן הפעל בהם בפתח ואע"פ שנשתמשו

שני קבוצין כאחד כאשר אמרו הורו והוגו (ישעיה נ"ט). לרוב השתמשם באמר יאכל וחביריהם היה כבד עליהם, ויש שיכתב בו"ו במקום אל"ף, כי יוכלו אתיקים מהנה (יחזקאל מ"ב). ויש בלא ו"ו *] ואכל פתי לבדי (איוב ל"א). ואכלה מציד בני (ראשית ך"ז). והמרובע מזה תאכלהו אש לא נפח (איו' כ"ח). כי הנפרד תאכל בחולם, ובהתחברו אל הכנוי שב לקמץ חטף כמשפט כמו מלשני (תלי' ק"א). מן מלושן, ומבנין הפעיל, ואם אליו אוכיל (הושע י"א). כמו אאכיל, והשם הזה בהתבלע האל"ף בדגש מכלת לביתו (מ"א ה'). וכתב אדוני אבי ז"ל מבנין הפעיל ממנו, להכיל למען ברק (יחזקאל כ"א) ם ::ם: להאכיל:

*] א"א כי החולם מורה על הו"ו אלא שהיא חסרה עפ"י המסורת:

אכף כי אכף עליו פיהו (משלי י"ו). העתידים כעתידי אכל אוכף יאכף:

אלף, פן תאלף אורחותיו (שם ך"ב). וכן שאר העתידים אאלף יאלף וכולי וברפיון לא מצאנו אך נאמר אותו כאחד מחביריו, ובפעל הדגש ממנו מלפני מבהמות ארץ (איוב ל"ה). משפטו מאלפנו, ובהעדר האל"ף הוטלה תנועתה על המ"ם, ואדוני אבי ז"ל כתב כי הוא מבנין הפעיל *] דינו מאליפנו, וחסרה יו"ד המשך כמו במלת וידרכו את לשונם (ירמיה ט'). וידבקו גם המה (ש"א י"ד). וכן אמר במלת ויבשהו (נחום א'). ויגה בני איש (איכה ג'). ויכתום (מדבר י"ד). שהם מבנין הפעיל לטעם שזכרנו במלת ואבדך (יחזקאל ך"ח).

*] אבל מה יענה על דגש הלמ"ד? יבא"ר.

אמר, העתידים אומר יאמר וכולי, ובאו בצירי בהפסק לגזרת פעל, בעיר אמריה תאמר (משלי א'). ושכר עבדיך אתן לך ככל אשר תאמר (מ"א ה'). וכשהמלה מלעיל ישוב הצירי לסגול כמשפט, ויאמר ותאמר ונאמר, ובא בפתח גדול ומלעיל, העזה פניה ותאמר לו (משלי ז') *]. וכן בהפסק, ויען איוב ויאמר (איוב ג'). וחביריו, ונכתבו בלא אל"ף ובלא ו"ו אמר אל אלוה אל תרשיעני (שם י'). ואמרה להם (נחמיה ה'). אשר יומרוך למזמה (תלים קל"ט). ולעמשא תמרו. (ש"ב י"ט).

*] א"א ותאמר נכתב להפסק בעבור מלת לו. וכן כל שהוא בהפסק הוא ויאמר בפתח והן נ"א וכל ויען ויוסף דאיוב דכוותיה:

והנפעל

והנפעל נאמר, נאמרה, אאמר, יאמר, תאמר, וכולי, כעת יאמר ליעקב (מלכ׳ ד״ג). לא יאמר לך עוד עזובה (ישעיה ס״ב). ועתידי הפעיל אאמיר יאמיר וכולי, את ה׳ האמרת (דברים ד״ו):

אנש חרפה שברה לבי ואנושה (תלים ס״ט). משפטו ואאנושה, ובא בשורק כמו ישפוטו הם (שמו׳ י״ח). לא תעבורי מזה (רות ב׳):

אסף נמצא בעתידיו כעתידי אחז, ויוסף עוד דוד (ש״ב ו׳). משפטו ויאסף כמו שבא רוב עתידיו בהנעת האל״ף, ויאסוף כחול שבי (חבקוק א׳). ולא נאסוף את תבואותינו (ויקרא ד״ה). וזולתם וכן אוספה הצולעה (מיכה ז׳). משפטו אאספה, וכן תוסף רוחם יגועון (תלי׳ ק״ד). כמו תאסוף ובבנין הפעיל ממנו, פן אוסיפך עמו (ש״א ט״ו). ובא על דרך אובידה עיר (ירמיה מ״ו):

אסר, העתידים כשלמים אאסור, יאסור, ויאסר אותו לעיניהם (בראשית מ״ב). פ״א הפעל בשו״א וסגול, ופעמים נחה האל״ף בשו״א לבדו, ויאסר יוסף מרכבתו (בראשית מ״ו). ויאסר את רכבו (שמות י״ד). ונגרעה גם מהמכתב במלת, כי מבית הסורים (קהלת ד׳). במסורת הברית (יחז׳ ד׳):

אצל, בשלמים, ובבנין הפעיל ממנו, ויאצל מן הרוח (דברי׳ יא). נחה האל״ף:

אצר מצאנו בעתידים ואוצרה על אוצרות (נחמיה י״ג). בפלס ואומרה, ויתכן היותו מבנין הפעיל ומשפטו ואוצירה, ובא בשו״א כמו וידרכו וידבקו, ואמרו זה בעבור כי הוא פועל יוצא כי פירושו שמתי אוצרים ופקידים על האוצרות:

ארב מצאנו בעתידי הפעיל ממנו, וירב בנחל (ש״א ט״ו). משפטו ויארב בנחל, ובאה היו״ד קמוצה תמורת האל״ף הנופלת או יהיה מהדגש ומשפטו ויארב, ובהעדר האל״ף הוטלה תנועתה על היו״ד:

אשם שם רבי יהודה בזה השרש והאדמה לא תשם (בראשית מז׳). ותשם ארץ ומלואה (יחזקאל י״ט). ומשפטם תאשם בהנעת האל״ף בשו״א וסגול, או בשו״א לבדו תאשם שמרון (הושע י״ד). ויאשם בבעל וימות (שם י״ג). ויאשמו יושבי בה (ישעיה כ״ד). וכן הנפעל, גם עדרי הצאן נאשמו (יואל א׳) האל״ף בשו״א לבדו וכן כתב רבי יהודה מעקר זה ישום וישרוק (ירמיה יט). בהבלעת פ״א הפעל בדגש, ואמר כי נהפכה האל״ף ביו״ד במלת, והבמות תישמנה (יחזקאל ו׳). וכן בבנין הפעיל ונשים עד

גפח (מדבר ד״א). אם לא יְשִׂים עליהם גויהם (ירמיה מ״ט). משפטו ונאשים יֵאָשֵׁמוּ, ויתכן לומר על אלה כלם כי הם מפעלי הכפל או מנחי פ״א מהיו״ד, והדגשים מחסרי פ״א מהיו״ד:

ואלה הם נחי הקצוות שפאיהם אלף ולמדיהם ה״א:

אבה העתידים הצווי אֱבֵה אֱבוּ אֱבִי אֱבֶינָה, או האל״ף בצירי להרחיב אֵבִי אֵבוּ:

האיתן אוֹבֶה יֹאבֶה תֹּאבֶה נֹאבֶה ונפלה האל״ף גם מהמכתב במלת אם יפתוך חטאים אל תֹּבֵא (משלי א׳). והאל״ף תמורת ה״א:

אפה, הצווי אֱפֵה, אֱפוּ, אֱפִי, אֱפֶינָה, או האל״ף בצירי את אשר תאפו אֵפוּ (שמו׳ י״ו). וְתֻפָה מצות (ש״א ך״א). אל״ף אפה היא ו״ו הנסתרת במלת ותופהו כמשפט, וכן תאמר העתידים אוֹפֶה, יֹאפֶה, תֹּאפֶה, נֹאפֶה וכולי, בהעלם האל״ף:

אתה, הצווי אֱתֵה כחביריו ושאר העתידים אֶאֱתֶה, יֶאֱתֶה, תֶּאֱתֶה, נֶאֱתֶה, באל״ף נחה כמו, עדיך תֵּאתֶה (מיכה ד׳) . או באל״ף נעה בשו״א וסגו״ל כמו, מצפון זהב יֶאֱתֶה (איוב ל״ז). כסופה יֶאֱתֶה (משלי א׳) . קרבו ויאתיון (ישעיה מ״א). יֶאֱתָיוּ חשמנים (תלים ס״ה). ונפלה גם מהמכתב במלת וַיֵּתֵא ראשי עם (דברים ל״ג) . והה״א למ״ד הפעל נהפכה לאל״ף ומחלוקות בקריאת המלה הזאת בן אשר קורא אותה מלעיל בשני פשטין ובן נפתלי מלרע בפשט אחד לבד, ויש ספרים בפשט אחד לבד ולא מחלפין, העירותי מצפון וַיָּאת (ישעיה מ״א) . נכתבנו בנחי הלמ״ד במקומו בעזרת האל:

אלה, אנה, ארה, אחר שלא מצאנו העתידים באל״ף נחה נאמר העתידים באלף נעה אֶאֱלֶה יֶאֱלֶה וכולי, אֶאֱנֶה יֶאֱנֶה וכולי, אֶאֱרֶה יֶאֱרֶה:

הפעלים שפאיהם יוד נחה:

תנוח בפעל הקל ובנפעל והפעיל והפעל והשאר בשלמים:

הקל תנוח בו באית״ן ותחסר מן הצווי ותאמר מן ידע אֵדַע יֵדַע הנה היו״ד פ״א הפעל אעפ״י שנעדרה מן המכתב הנה היא קיימת בנשימה כי

אחר

אחר צירי לעולם יו"ד נחה כמו שכתבנו, ופעמים היו"ד כתובה והאות הנוספת בחירק כמו איבש ייבש וכולי, איטב ייטב וכולי, ועם הצירי נכתבה היו"ד במלת אילכה שולל וערום (מיכה א׳). והצווי והאיתן לגזרת פעל, רד, שב בצירי, ובמקף וסמוך למלה זעירא או למלה מלעיל בסגול לך־נא (בראשי׳ ד״ז). ושב־שם (שם ל״ה). ובתוספת ה״א רדה אלי (בראשית מ״ה). קום נא שבה (שם ד״ז). לכה אתנו (דברים י׳). ונגרעה הה״א מהמכתב בשלש מקומות, לך נא אתי אל מקום אחר (מדב׳ ד״ג). לך תקרבה באחד המקומות (שופטים י״ט) לך נתראה פנים (דה״ב ד״ה) ובהפסק בצירי כמו, מהרה רדה (מ״ב א׳). מהרה ולכה (ש״א ד״ג). רדו שבו (בראשית מ״ב). ובהפסק או בזקף בצירי, ההרה לכו (יהושע ב׳). השפילו שבו (ירמיה י״ג). וזה ההפרש בינם ובין נחי למ״ד שהם בנו קנו, שלא ישתנו בהפסק ולנקבה ג״ב בצירי לכי (שמות ב׳). ולרבות לכנה (רות א׳) הלמ״ד בסגו״ל לפי שהיה בתשלומו ילכנה הלמ״ד בפתח כמו שמענה נשים (ירמיה מ״ט). ויש ספרים מדויקים לכנה הלמ״ד בצירי והוא על העיקר כמו קה, ונגרעה ה״א הנקבה מהמכתב, שובנה בנותי לכן (רות א) ארד, אשב, בצירי, זולתי אם למ״ד הפעל גרונית שנפתח להרחיב על האות כמו דע ארע, וכן כשלא תהיה הלמ״ד גרונית פעמים בפתח כמו למען תשם ארצה (יחזקאל י״ב). יקד יקוד (ישעיה י׳). לא יצר צעדך (משלי ד׳). וכשיבוא עליהם ו״ו החיבור ישובו מלעיל ויהיו האותיות הנוספות בצירי כמו שהיו, ועין הפעל בסגול וירד משה (שמו׳ י״א). וישב יעקב (בראשי׳ ל״ז). וילך לו (שמו׳ י״ח). ואם בהפסק בפתח ומלרע, ויקם וילך (בראשית ד״ה). ויט שמים וירד (תלים י״ח). וכן כל וילך ויקד בהפסק בפתח כמו שבא כל ויאמר פתח לפי שהוא תחת סגו״ל ויאמר ויבא בהם פתח גדול תחת פתח קטן בהפסק, ורבי יונה כתב כי כל אלה הפתחין בהפסק הם נעתקים מצירי:

המקור רדת שבת כלו בסגול נוספה בהם תי״ו לחסרון היו״ד פ״א הפעל כמו שנוספה בחסרי פ״א גשת כמו שכתבנו, ובא שלם עם התי״ו יבשת המים (בראשית ח׳). מבלתי יכלת (מדבר י״ד). ואם למ״ד הפעל גרונית בפתח להרחיב על האות כמו לדעת את ה׳ (הושע י׳):

נפעל היו״ד נחה בעוברים ובינונים ונהפכה לו״ו נעלמת ואמרו נודע ה׳ תלים

(תלים מ״ט). לא נודעתי וכולי (שמות ו׳). ולא אמרו נֵדַע בקיום היוד בנשימה, להפריש בינו ובין איתן הקל ועוד כי נכון בעיניהם הפוך היוד לו״ו כדי להראות בעתידים והיא קלה להראות מן היו״ד הֵידַע, אֵידַע, יֵידַע בגוים (תלים מ״ט). פן תִּוָּרֵשׁ (משלי מ״ה). וכן כלם, ויש שיבוא ביו״ד בשרשו וַיִּיחֶל עוד (שם ח׳). או ירה יִיָּרֶה (שמות ט׳). ויתכן כי בא כן יירה להפריש בינו ובין יִוָּרֵא, למען תִּוָּרֵא, שהוא לשון יראה, וא״א ז״ל כתב כי וַיִּיחֶל מבנין התפעל ומשפטו ויתיהל וכן יירה משפטו יתירה, כי אמר כי הנפעל מנחי פ״א לא יבוא העתיד כי אם בוי״ו אבל התפעל יבוא פעם בוי״ו כמו במראה אליו אֶתְוַדָּע (דברים י״ב). והוא קמוץ בזקף ועם ישראל יִתְוַכָּח (מיכה ו׳). והִתְוַדָּה אשר חטא (ויקרא ה׳). ופעם ביו״ד כמו וַיִּתְיַצְּבוּ (שמות י״ט). וַיִּתְיַלְדוּ (במדבר א׳). וַיִּתְיָעֲצוּ (תלים פ״ג):

הפעיל גם כן נהפכה היו״ד לוי״ו נחה בכל הבנין ברוב הפעלים כמו הוֹדִיעַ ה׳ (תלים צ״ח). הוֹדַעְתָּ בעמים עוזך (שם ע״ז). וכן הוֹשִׁיב הוֹרִיד, וחביריהם, והנכון בהם בתשלומם הידיע היריד, והונחה היו״ד כמשפטה ונהפכה לו״ו נחה וכן הצווי הוֹדִיעַ, הוֹרִיד *], הוֹדִיעוּ בעמים (דה״א ט״ז). או בצירי הוֹרֵד אותם אל המים (שופטי׳ ז׳).
בא בצירי וביו״ד המשך וְהוֹלִיד און (ישעיה נ״ט). ומן הוֹדִיעַ בפתח הוֹדַע, למנות ימינו כן הוֹדַע (תלי׳ צ׳). בפתח באתנח, וכן האיתן

*] א״א לא יתכן הצווי ליחיד בחירק כמו שלא יתכן בשלמים הַפְקֵד רק הַפְקֵד כמו שכתבתי שם:

אוֹדִיעַ יוֹדִיעַ, אוֹרִיד יוֹרִיד וכולי, תּוֹרִידִי, תּוֹסִיפִי מלעיל, ובאו שנים מלרע כי לא תוֹסִיפִי יקראו לך גברת ממלכות (ישעיה מ״ז). כי לא תוֹסִיפִי יקראו לך רכה וענגה (שם). שניהם בפשט אחד לבד, והמסורת עליהם שנים בטעם מלרע, או בצירי אוֹרֵד יוֹרֵד, אוֹשֵׁב יוֹשֵׁב וכולי, וַיּוֹשֶׁב *] יוסף (ראשית מ״ז) ואם הוא מלעיל בסגול וַיּוֹשֶׁב אותם (מ״ב י״ז). וכשלמ״ד הפעל גרונית בפתח בקר וְיוֹדַע ה׳ את אשר לו (במדבר ט״ז). וַיּוֹדַע

*] א״א לא יתכנו בגזרי זולת וי״ו ההפוך כמו שכתבתי ככר:

בהם (שופטי׳ ח׳). וַיּוֹכַח אמש (ראשי׳ ל״א). ופעמים בפתח אע״פ שאין הלמ״ד גרונית כמו זכור מלחמה על תוֹסַף (איוב מ׳). ותאבל ותשבע

ותותר

ותותר (רות ב׳). אל תותר (בראשית מ״ט). ואף על פי שהם בהפסק הם פתחין והיה משפטם להיותם בקמץ מפני ההפסק [א] אלא שהיה ממלי הפסק בצירי, לפיכך באו בהפסק בפתח כמו שכתבנו, ומשפטם עם ה״א הפעיל אהודיע יהודיע כמו יהושיע ה׳ (שמואל א׳ י״ז). דלותי ולי יהושיע (תהלים קט״ז). ובהעדר הה״א מכובד הקריאה הוטלה תנועתה על האות הנוספת וכן נהגו בשמות להעלים הה״א ולהטיל תנועתה על האות אשר לפניה להורות עליה, ואמרו יהונתן ואמרו יונתן להקל, יהונדב, יונדב, יהוחנן, יוחנן, יהואש יואש, יהורם יורם, והדומים להם, ויש פעלים שהיו״ד קיימת ולא נהפכה לוי״ו והם המעט כדי שלא יתערב בקריאה עם [ב] אית״ן הקל כשיבא בצירי איטיב, ייטיב [ג] במלעיל ובסגול כמשפט ותיטב את ראשה (מ״ב ט׳). ותינק את בנה, (ש״א א׳). ובא הצווי בהראות היו״ד הישר לפני דרכך (תהלים ה׳). היצא *] אתך (בראשית ח׳). ובן האית״ן יישירו נגדך (משלי ד׳). איסירם כשמע לעדתם (הושע ז׳). הפעל בשורק והורד המשכן (במדבר י׳). והושבתם לברכם (ישעיה ה׳). או בחולם, או הודע אליו חטאתו (ויקרא ד׳). כי גם הוא בשלמים בשורק או בקמץ חטף שהוא מקום החולם והו״ו הוא פ״א הפעל והנכון בהם הידע הירד וכן כלם:

*] א״א היצא אתך כן הם בקריאה אבל בכתיבה הם עם הוא״ו על דרך שאר ההפעיל כמו הושב הודע:

והעתידים אורד יורד, יובל שי (ישעיה י״ח). אך אל שאול תורד (שם י״ד). תוקד בו (ויקרא ו׳). פתוחין, תובלנה בשמחות וגיל (תהלים מ״ה).

גם

הפעיל [א] וכבר הכלל מונח שאותן הפרטים שהם בלא הפסק בצירי באו בהפסק בפתח: [ב] ר״ל שעפ״י הרוב נשתנה היוד לו״ו ולא באה בצירי כדי שלא יתחלף עם אותן הפרטים הבאים בבנין הקל שהם ג״כ בצירי רק מעטים נמצאים בבנין הזה בצירי והם איטיב ייטיב איניק תינק והנה באלה יש לומר שמשום כך באים בבנין הזה בצירי בהיות שאין לטעות בהם בבה״ק כי בבנין הקל באים בחירק איטב תיטב אינק תינק וכן כתוב בספר הבחור ע״ש: [ג] ר״ל אף שלכאורה אי אפשר לטעות בזה כי בבנין הקל יהיה עי״ן הפעל בפתח או בסגול איטב תינק (חוץ ממשקלי׳ מעטי׳ שבאו בקל בצירי אשב אחד והדומה להם) ובהפעיל בצירי לכך אמר שעכ״פ יתכן לטעות בהם כאשר יבואו מלעיל שאז יבואו בסגו״ל. או יש לפרש כפשוטו שבא המחבר בזה להורות רק הדין שכאשר יהיו מלעיל יבואו בסגו״ל אמנם אם כן יהיה הלשון מגומגם:

ובפיעל

גם אותו לאשור יובָל (הושע י׳): קמץ בזקף, האומר לירושלם תושָב (ישעיה מ״ד). קמץ ברביעי:

ואלה ראשי הפעלים.

יאב למצותיך יָאַבְתִּי (תה׳ קי״ט).

העתידים אחר שלא מצאנום נאמר אותם על דרך השלם בהם וכן בכלם לא נפיל מהם היו״ד אם לא מצאנוהו ונאמר אותו אל הקרוב והישר:

הצווי יְאַב יַאֲבוּ יַאֲבִי יְאַבְנָה, וכן המקור יְאַב או יְאוֹב, ובאותיות בכל״ם בנוח היו״ד בִּיהַב כִּיאַב לִיאַב מִיאַב, בפתח או בחולם כמו ביבנ״ש קצירה (ישעיה ד״ו). וכן כלם שהמקור בהם שלם ואיננה בתוספת תי״ו, והאית״ן אִיאַב יִיאַב תִּיאַב נִיאַב, יִיאֲבוּ תִּיאֲבוּ, תִּיאַב תִּיאֲבִי תִּיאַבְנָה, ופעמים תחסר פ״א הפעל מכתיבה ולא יבוא החסרון כי אם עם יו״ד האית״ן שתחסר פ״א הפעל פעמים כמו שנבאר עוד:

יאל, הנפעל ממנו נוֹאַל, נוֹאַלְתָּ, נוֹאַלְתִּי, נוֹאֲלוּ, נוֹאֲלוּ שרי צוען (ישעיה י״ט). נוֹאַלְתֶּם, אשר נוֹאַלְנוּ (במדבר י״ב). וכולי:

הבינונים נוֹאָל נוֹאָלִים נוֹאָלָה או נוֹאֶלֶת נוֹאָלוֹת:

העתידים הצווי הִוָּאֵל, הִוָּאֲלוּ, הִוָּאֲלִי הִוָּאַלְנָה:

איתן אִוָּאֵל, יִוָּאֵל, תִּוָּאֵל, נִוָּאֵל, יִוָּאֲלוּ, תִּוָּאֲלוּ, תִּוָּאֵל, תִּוָּאֲלִי, תִּוָּאַלְנָה:

יאש, הנפעל נוֹאַשׁ, נוֹאַשְׁתְּ וכולי:

יאת כי לך יָאָתָה (ירמיה י׳). העתידים לגזרת פָּעוֹל, יֵאוֹתוּ לנו האנשים (בראשית ל״ד). נֵאוֹת לכם (שם ל״ד). בתשלומו על משקל יִפְעוֹל, נִפְעוֹל, וכן הצווי אוֹת, אוֹתוּ, אוֹתִי, אוֹתְנָה:

יבל, הפעל הכבד נמצא ממנו הוֹבִיל, הוֹבַלְתָּ, הוֹבַלְתִּי, הוֹבִילוּ, הוֹבַלְתֶּם, הוֹבַלְנוּ, הוֹבִילָה, הוֹבַלְתְּ, הוֹבַלְתֶּן:

הבינונים מוֹבִיל, מוֹבִילִים, מוֹבִילָה או מוֹבֶלֶת, מוֹבִילוֹת:

הפעול מוּבָל, מוּבָלִים, מוּבָלָה או מוּבֶלֶת, מוּבָלוֹת:

העתידים, הוֹבִיל, הוֹבִילוּ, הוֹבִילִי, הוֹבֵלְנָה:

איתן אוֹבִיל, יוֹבִיל, תּוֹבִיל, נוֹבִיל, יוֹבִילוּ, תּוֹבִילוּ, תּוֹבִיל, תּוֹבִילִי, תּוֹבֵלְנָה:

יבש הצווי יְבַשׁ יִבְשׁוּ יִבְשִׁי יְבַשְׁנָה, כי לא נמצאנו חסרים וכן המקור יָבוֹשׁ ובאות השמוש בִּיבֹשׁ קצירה (ישעיה כ"ז).

ולן איבש ייבש תיבש ניבש, ייבשו תיבשו וכולי, הן יעצור במים וְיִבָשׁוּ (איוב י"ב). ביו"ד אית"ן לבד, ורבי יונה כתב כי וְיִבְשׁוּ בחירק הוי"ו ונוח היו"ד, ולא כן מצאנוהו אנחנו בספרים מדויקים, וגם נשף בהם וְיִבָשׁוּ (ישעיה מ'). ביו"ד אית"ן לבד, ובא עתיד ממנו לגזרת פָּעוֹל ווי"ד אית"ן בצירי וְיֵבוֹשׁ*] מקורו (הושע י"ג). ושם הפעל ממנו, עד יְבֹשֶׁת המים (בראשית ח'). נוספת בו התי"ו אע"פ שהיו"ד כתובה, וכן מבלתי יְכֹלֶת ה' (מדבר י"ד). מה שלא נוספה כן בשאר נחי פ"א אלא אם כן תעדר היו"ד, ויש אומרים כי שניהם מקור והפעיל ממנו הוֹבִישׁ ה' את מי ים סוף (יהושע ב'). הוֹבַשְׁתָּ, הוֹבַשְׁתִּי וכולי:

*] א"א יתכן אלו שהאית"ן הם בצירי והב' בחולם הם מורכבי' משני שרשים בוש ויבש כאשר אבאר היטב בנימוק שרש יבש בחלק הענין:

ובפיעל הדגש נמצאת מלה אחת והיא, גוער בים וַיְבַּשֵׁהוּ (נחום א').

יו"ד השרש נגרעה והוטלה תנועתה על היו"ד הנוספת, ומשפטה וַיְיַבְּשֵׁהוּ, כמו שכתבנו במלת וְאִבַּדְךָ (יחזקאל כ"ח). וא"א ז"ל כתב כי הוא מבנין הפעיל ומשפטו וַיְיַבִּישֵׁהוּ*]. ומענין בושת בא הקל ממנו לא עתה יֵבוֹשׁ יעקב (ישעיה כ"ט). גם בוש לא יֵבוֹשׁוּ (ירמיה ו'). על משקל יֵאוֹת יֵאוֹתוּ אע"פ שרוב הענין הזה הוא מנחי העי"ן משרש בוש הצירי שתחת היו"ד יורה עליהם שהם מנחי פ"א שאם היו מנחי העי"ן כחביריהם היה יָבוֹשׁ יָבוֹשׁוּ בקמץ היו"ד כמו יָקוּם יָקוּמוּ, ואע"פ שיש נח ג"כ אחר הקמץ לא יורה הקמץ על היו"ד כמו שיורה הצירי, כי הצירי תנועה שמורה על היו"ד כמו אֵי בֵּי גֵּי דֵּי כמו שהראיתיך לכן לא יתכן היות שרש יֵבוֹשׁ יֵבוֹשׁוּ כי אם יבש, ויהיה יָבֵשׁ ובוש בענין אחד, וכן מבנין הפעיל הוֹבַשְׁתָּ היום את פני כל עבדיך (ש"ב י"ט). וכן כל הִבְאִישׁ (ישעיה ל'). ונכתב בשני נחים וכבר כתבנוהו בשער שלפני זה, ויהיה יָבֵשׁ ובוש כי כן דרך העברים לאמר בענין אחד הפעל שידמו אותיותיו לאותיות פעל אחר אע"פ שהם הפוכים בסדר אותיותיהם יאמרו שניהם בענין אחד יָבֵשׁ בּוֹשׁ, יָטַב טוֹב, יָגַד גּוּד, יָצַר צוּר, ירע

*] ומה יענה גם כאן על העתידים לגזרת פָּעוֹל, לא עתה יֵבוֹשׁ יעקב הדגש? יבא"ר.

ירע רוע, יקץ קוץ, ירב רוב, ירש רוש, ישב שוב, ישם שום, יסר סור, יסד סוד, יזן זון, יעף עוף, יאל אול, יבל בול, ינח נוח, ידע דוע, שנאמר ממנו מדוע, יחל חול, ינק נוק, יסף סוף, יפח פוח, יצא צוא, ישע שוע, יקש קוש, וכן סוף סופה, עוד עדה, בוז בזה, דוך דכה, חוץ חוצה, רוד רדה, רוץ רצה, שוא שאה, שוף שפה, הום המה, און אנה, קון קנה, [א] קין מן קניתי איש את ה׳ (בראשי׳ ד׳). זוע זעה זועה לזועה (ירמיה ט״ו). עול עלה, עולה עלוה, שוע שעה, נוה נהה, נוח נחה, רוע רעה. ענן ענה, בעני אמתך (ש״א א׳). בעניי (דה״א כ״ב). סוח סחה, דוג דגה, שוט שטה, מוח מחה, חוג חגה, חוג הארץ (ישעיה מ׳). בחגוי הסלע (ש״ה ב׳). אור ארה, מאירות אותה (ישעיה כ״ז). אריתי מורי (ש״ה ה׳). וכן ועדרים לאורות (דה״ב ל״ב). ארות סוסים (מ״א ה׳). חוש חשה, ותחש על מרמה רגלי (איוב ל״א). לפי שהתי״ו פתוחה, דום דמה דמם, שוג משוגתי (שם י״ט). שגה שגג שור שרה שרר, מוץ מצה מצץ חית חתה חתת, שוח שחה שחח:

אלה הם בנחים ובכפולים:

וגם כן נהגו בשלמים כמו כשב כבש, שלמה שמלה, כי בלעגי שפה (ישעיה כ״ח). נלעג לשון (שם ל״ג). ולשון עלגים (שם ל״ב). תמנת חרם (שופטים ב׳). תמנת סרח (יהוש׳ י״ט). ובכלי גומא (ישעי׳ י״ח). ואת האגמים שרפו באש (ירמיה נ״א). הלכוף כאגמון ראשו (ישעיה נ״ח). למען תמחץ רגלך (תהלי׳ ס״ח). חמוץ בגדים (ישעיה ס״ג). ויחלוש יהושע (שמו׳ י״ז), כל הנחשלים אחריך (דברים כ״ה). ומתלעות לביא לו (יואל א׳). מלתעות כפירים (תלים נ״ח). ויחרד האיש וילפת (רות ג׳). נפתולי אלקים נפתלתי (בראשי׳ ל׳). לפרוש לחם על פי ה׳ (ויקרא כ״ד). פשר דבר (קהלת ח׳). להקת הנביאים (ש״א י״ט). קהלת יעקב (דברים ל״ג). סחיש (מ״ב י״ט). שחים (ישעיה ל״ז). תשטף ספיחיה (איוב י״ד). מטר סוחף (משלי כ״ח). איה האנשים (בראשי׳ י״ט). אהי מלכך (הושע י״ג). קרבם

[א] והוא ג״כ מסוף כי קניתי באה היו״ד אחר הנו״ן במקום ה״א השורש ובמלת קין באה היו״ד לפני הנו״ן. וכן כלם:

קִרְבָּם בתימו לעולם (תלים מ"ט). כמו קִבְרָם, וְסַרְנֵי נחשת (מ"א ט'). כמו וְנִסְרֵי, מן המשנה מסבבין בנסרים, גּוֹעֵר בים (נחום א'). רוֹגַע הים (ישעיה נ"א). עם יושבי חָדֶל (שם ל"ח). כל יושבי חָלֶד (תלים מ"ט). יחדיו נֶאֱלָחוּ (שם י"ד). סיר אשר חֶלְאָתָהּ בה (יחזקאל כ"ד). אֶנְקַת אסיר (תלי' ע"ט). נַאֲקַת בני ישראל (שמות ו'). נִגְרַזְתִּי מנגד עיניך (תלים ל"א). אמרתי נִגְזַרְתִּי (איכה ג'). וַיִּפְצַר בם מאד (בראשית י"ט). וַיִּפְרָץ בו (ש"ב ה'). עצי אַלְגּוּמִּים (דה"ב ט'). עצי אַלְמֻגִּים (מ"א י'). וערפל חֲתֻלָּתוֹ (איוב ל"ח). לאשר על הַמֶּלְתָּחָה (מ"ב י'). ויחגרו ממסגרותם (ש"ב כ"ב). ויחרגו ממסגרותיהם (תלים י"ח) חָרוּת על הלחות (שמות ל"ב) חֲתָר לך בקיר (יחזק' י"ב):

הנה כתבתי לך מה שנהגו העבריים בהפוך סדרי האותיות בין בנחים בין בכפולים ובין בשלמים, אע"פ שיש לומר במקצתם סברא אחרת כאשר אני עתיד לזכור כל אחד ואחד בשרשו בחלק הענין מזה הספר בעזרת האל:

וכן לא הקפידו העברים בסדור התיבות זו לפני זו והכניסו אות השמוש או מלת ענין זו בזו אע"פ שהמלה הראשונה או אות השמוש ענינה היותה באחרונה, וזה עשו בדבר שאין לטעות בו ולומר הפוך הסברא הנכונה כמו, ותשקמו בִּדְמָעוֹת שליש (תלים פ'). שהוא כמו ותשקמו דמעות בשליש, אעפ"י שי"ל בזה פירש זולתו שלא יהיה הפוך כלומר השקתמו בדמעות שלש פעמים והוא רמז לשלש גליות, ויהיה [א] שָׁלִישׁ תואר לְשֵׁנִי, כן פירשו א"א ז"ל, ותשם בַּפּוּךְ עיניה (מ"ב ט'). ותשם פוך בעיניה, וכל הארץ באו מִצְרַיְמָה לשבור אֶל יוסף (בראשית מ"א). באו מצרימה אל יוסף לשבור, ואת העיר שלחו בָאֵשׁ (שופטים א'). שלחו

באש

וכן [א] לפירש זה יהיה שלש כמו שלישים והוא ממספר המצטרף ראשון שני שלישי רביעי וכולי. וכל אחד ממספר הזה הוא תואר לענין אחר המתואר בו עד"מ ויהי ערב ויהי בקר יום שני כולי. יום שלישי כולי. יה"ה שני או שלישי התואר ומלת יום יהיה המתואר וכן המחבר בסוף הספר כשמדבר בענין המספרים קרא להמספר הזה תמיד תואר· והנה ותשקמו בדמעות שלש יהיה פירושו ותשקמו בדמעות בגלות השלישי. ויהיה שלש התואר וגלות המתואר. וא"כ תחסר לכאורה המתואר אמנם בענין שלמעלה מהפסוק הזה מדבר בגלות השני כמו שנאמר שם. אלקים השיבנו והאר פניך ונושעה שמדבר בקבוץ ישראל מגלות השני כמו שפרש"י שם ויחזור א"כ מלת בשלים על ענין הגלות השני הנזכר למעלה וזה שכתב המחבר ויהיה שלש תואר לשני

כלומר

באש מקדשך (תהלים ע״ד). כמו שלחו אש בעיר שלחו אש במקדשך, יש לאל ידי (בראשית ל״א). יש אל לידי, וכן הוא התרגום אית חילא בידי, על הרים יעמדו מים (תהלים ק״ד). כמו על מים יעמדו הרים על דרך לרוקע ארץ על המים, והחכם ראב״ע ז״ל פירשו כמשמעו על הסדר, בירקרק חרוץ (שם ס״ח). כמו בחרוץ ירקרק כי התואר [ב] בא אחר המתואר ברוב חוץ מתארי הבורא יתעלה ויתברך שהם פעם בראשונה ופעם באחרונה כמו, כי צדיק ה׳ (תהלים י״א). ה׳ צדיק (שם). והדומים להם והם כמו בירקרק חרוץ, עבטיט (חבקוק ב׳). שהוא כמו טיט עב, וכן, כל רבים עמים (תהלי׳ פ״ט). אחד נפש (במדבר ל״א). אחד קדוש (דניאל ח׳). וכן בתאר המספר ומשנה כסף (בראשית מ״ג). ומשנה שברון (ירמי׳ י״ז). שהוא כמו כסף שני שברון שני, והעד שהם תואר ולא שם סמוך [ג] שהם נקודים בסגו״ל, וקראו אכר אל אבל ומספד אל יודעי נהי (עמוס ה׳). כמו ויודעי נהי אל מספד, מקום שם קבר (יחזקאל ל״ט). מקום קבר שם, יעלו על רצון מזבחי (ישעי׳ ס׳). יעלו על מזבחי לרצון תפתח את שתי האבנים על שמות בני ישראל (שמות כ״ח). תפתח את שמות בני ישראל על שתי האבנים, ואפשר לפרשו כמשמעו ויהי׳ על במקום בי״ת השמוש כמו, ונתת אותם על סל אחד (שמות כ״ט). והדומים לו, לי יזעקו אלהי ידענוך ישראל (הושע ח׳). לי יזעקו ישראל אלהי ידענוך, אף אש צריך תאכלם (ישעי׳ כ״ו). אף צריך תאכלם אש, כל*] הרע אויב בקדש (תהלים ע״ד). כל אויב הרע בקדש, כל תשא עון (הושע י״ד). כל עון תשא, את חקיך אשמור אל תעזבני עד מאד (תהלים קי״ט). את חקיך אשמור עד מאוד אל תעזבני, ודעת שפתי ברור מללו (איוב ל״ג). ודעת ברור שפתי מללו, כי הגדלת על כל שמך אמרתך (תהלים קל״ח). כי הגדלת על כל אמרתך שמך, ולא עליתם בהר לאמר (דברים ה׳). לאמר

דבוק

*] יתכן שהוא כמו כל אשר הרע אויב בקדש. יבא״ר.

כלומר לגלות השני הנזכר למעלה: [ב] כי האחרון הוא המתואר וירקרק הוא התואר כאלו תאמר החרוץ הוא ירקרק: [ג] כי השמות הבאים נפרדי׳ בסגול יהיה בסמיכות בצירי כמו שנאמר מן מקנה מקנה, מקנה אביכם (בראשית ל״א) מחנה יהודה (במדבר ד׳) ודומיהם

דבוק עם להגיד לכם את דבר ה׳ שוכר, וכבר כתבנו בו פירש אחר בזכר חסרון המלים, ואשר נתן כֶּתֶר מלכות בראשו (אסתר ו׳). וכתר מלכות אשר נתן בראשו, ויש מפרשים אותו על הסדר ויהיה פירושו על הסוס, ידעת כי אז תִּוָּלֵד (איו׳ ל״ח). כמו הידעת אז כי תולד, מתים אֵבֶל לא תעשה (יחזקאל ך״ד). כמו אבל מתים, שר חמשים שלשים וחמִשָּׁיו (מ״ב א׳). שר חמשים וחמשיו שלשים, כי כבר שלח פעמים ואלה החמשים היו שלשים, חבחו זבחי שלמים לה׳ אוֹתָם (ויקרא י״ז). וזבחו אותם זבחי שלמים לה׳, כי לא הרבה יזכור את ימי חַיָּיו (קהלת ה׳). יזכור כי לא הרבה ימי חייו, היא הוּחַדָּה הרב (יחזקאל כ״א). היא חרב הוחדה, אָנֹכִי עד אעבוד (תלים קמ״א). עד אעבוד אנכי, ויפעלהו בזרוע פחו (ישעיה מ״ד). בכח זרועו, בגדול זְרוֹעֲךָ (שמות ט״ו). בזרועך הגדול, ויתכן לפרש במדול שֵׁם והוא כמו בגודל זרועך (עֲבַטִיט (חבקוק ב׳). טיט עב, כל רבים עמים (תלים פ״ט). כל עמים רבים) רַבּוֹת עתים (נחמיה ט׳). עתים רבות, ותולעת שָׁנִי (שמות ך״ה). שני תולעת, ועוד נפרשנו בחלק הענין בלא הפוך, אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם יורשים אותם את אֱלֹהֵיהֶם (דברים י״ב). את אלהיהם שב אל אשר עבדו שם הגוים, ונר אלקים טרם יכבה וּשְׁמוּאֵל שוכב בהיכל ה׳ (ש״א ג׳). ונר אלקים טרם יכבה בהיכל ה׳ ושמואל שוכב, כי לא היה שוכב בהיכל ה׳, וכן ת״י ושמואל שכיב בעזרת לואי, חציך שנונים עמים תחתיך יפלו בְּלֵב אויבי המלך (תלים ל״ד). בלב אויבי המלך שב אל חציך שנונים, וכן בסדור הפסוקים, צָעֲקוּ וה׳ שמע (תלים ל״ב). אין ענינו דבק אל הפסוּק הסמוך לו למעלה ממנו, והוא פְּנֵי ה׳ בעושי רע, אלא על הפסוק שלמעלה ממנו עוד והוא עֵינֵי ה׳ אל צדיקים, ואף לאמתך תַּעֲשֶׂה כן (דברי׳ ט״ו). אין ענינו על הרציעה שוכר בסמוך אלא על הענקה שוכר קודם, וכן וְאִם שלש אלה לא יעשה לה (שמות ך״א). אינו אומר על שארה כסותה ועונתה שוכר בסמוך אלא על הייעוד הוא אומר הוא או בנו הנזכר או תפדה, ופירש ואם שלש אלה לא יעשה לה, ואם אחת משלש אלה, וכן, ויקבר בְּעָרֵי גלעד (שופטים י״ב). באחת מערי הגלעד והדומים להם, וכן כי שמי בקרבו (שמות ך״ג). דבק עם, אַל ותמרדו, לא עם, כי לא ישא לפשעיכם, וַיַּרְא אשה רוחצת

מעל

מעל הגג (ש"ב י"א). וירא מעל הגג אשה רוחצת, ונתתיה חרבה מתימן (יחזקאל כ"ה). מתימן דבק עם, והכרתי ממנה אדם ובהמה, אמר על דרך כלל מאדום ואמר אח"כ על דרך פרט וזכר תימן ודדנה, ואפשר שיהיה דבק עם ונתתיה חרבה, ופירושו אתן אדום חרבה מצד תימן שיהיה חרב, על דרך כאלה נובלת עליה (ישעיה א'). והדומים לו כמו שאנו עתידים לבאר בחלק הענין בעזרת האל, וכן מאשר יבואו עליך (ישעיה מ"ז). דבק עם ויושיעך שזכר ולדעת רז"ל דבק בסמוך לו עם, מודיעים לחדשים, שאמרו מאשר ולא כל אשר, כלומר כי אינם מודיעים בחכמתם כל העתידות כי אם מקצתם, והקימו את המשכן עד באם (דברים י'). אינו אומר והקימו על הקהתים הסמוך אלא על בני גרשון ובני מררי אשר זכר, אבל עד בואם אמר על בני קהת:

הנה מאשר כתבתי לך תבין לאשר תמצא עוד:

יגב לכורמים וליוגבים (ירמי' נב) העתידים יגב, יגבו וכולי איגב, יגב וכולי:

יגע העתידים יגע, איגע ייגע וכולי, ויעפו נערים ויגעו (ישעיה מ'). ביוד עמים בדי דיק (ירמיה נ"א). דכה אמר ה', לא יגעו לריק (ישעיה ס"ה):

] במאריך היו"ד להורות על יו"ד המשך האית"ן לבדו, וכן ויגעו] שהוא פה"פ, אבל ויעפו נערים ויגעו שהביא בלי מאריך מפני שהוא מלעיל מפני ההפסק ועי' לקמן ד' נ"ג ע"א. יבא"ר.

יגר, אשר יגרת מפניהם (דברים כ"ח). אחר שלא מצאנו העתידים כבר הראיתיך האיך תבנה אותם:

ידע המקור ידוע או דעת או דעה, לדעה מה יעשה לו (שמות ב'). דעה את ה' (ישעיה י"א). ובאותיות הכנוי דעתו דעתך דעתי וכולי וכן שם הפעל:

והצווי דע, ובתוספת ה"א דעה כמו רדה אלי (בראשית מ"ה). ובהפסק, מהרה רדה (מ"ב א'). וכן המקור בתוספת ה"א מרדה מצרימה (בראשית מ"ו). ובא, כן דעה חכמה לנפשך (משלי כ"ד). בפתח קטן תחת קמץ גדול, וכן בא, ואשעה*] בחקיך תמיד (תלים קי"ט). בקמץ ומשפטו ואשעה בסגול, כי התנועות מתחלפות זו בזו, ובא דעה בפתח קטן ולא בא בקמץ

*] ול"נ כי הה"א נוספת ע"כ לסגיה קמ"ץ. ומשפטו אשעהה

קטן

ונשמעה הס"א ונעתקה התנועה קטן להפריש בינו ובין ראה בנה צווי מנחי לפניה כדינה. יבא"ר.
למ"ד ה"א, דעו דעי דענה, בפתח מפני העין
אית"ן אדע, ידע, תדע, נדע וכולי*]:

והנפעל נודע, נודעת וכולי:
והכבד הודיע הודיעו, וכולי:

*] ה"ה הבינוני פועל ופעול כמו בשלמים:

מודיע, מודיעים וכולי, מודע, מודעים, מודעה או מודעת, מודעת זאת (ישעיה י"ב). ומלת את הנערים יודעתי (ש"א ך"א). אמרו כי היו"ד תמורת ה"א הודעתי, וטוב הוא שתהיה היו"ד שורש ותהיה המלה מבנין פועל הנוסף על משקל שופטתי, מן למשופטי אתחנן (איוב ט'):

יהב, יהבת, יהבתי וכולי:

העתידים הצווי הב בפתח ובתוספת ה"א הבה נרדה (בראשית י"א). הבה נא (שם ל"ח). בקמץ ומלעיל ובאה מלרע*] הבה את אשתי*]

*] יזכן שבא מלרע מפני האל"ף הבא אחריו כמו מלה למה. (שם כ"ט). חבי, הבי, הבנה, ולא נאמר אותם בשו"א כמו דעי, וחבירידם שלא יבא"ר. לחטוף הה"א

*] ה"ה וסימנך אשתי מלמטה וכמלת הבה נא אבוא אליך שלא יתכן להיותו צווי שהיה לו לומר הבי בלשון נקבה כמו הבי המטפחת:

שהיא גרונית ונאמר הבו בצירי לגזרת פעל, אהבו הבו קלון מגניה (הושע ד').
אית"ן אהב, יהב, תהב, נהב:

יזע, שם הפעל ממנו מצאנו במקרא, לא יחגרו ביזע (יחזקאל מ"ד). ובלא יו"ד בזעת אפך (בראשית ג'). זעה על משקל דעה, מן ידע, ובהסמכו נשארה המלה על תנועתה ולא נשתנית כמו מן עצה עצת, ומן שנה שנת [א] מפני העי"ן שלא לחטוף עליה ונבנה ממנו כל הבנין אע"פ שלא מצאנוה במקרא נאמר אותו על דרך סברא אחר שמצאנו השם וידענו כי הוא שם שיש לו פעולה, ורז"ל נשתמשו בו בפעולה, ובנין הפעיל הוא שנבנה ממנו כי כן מצאנוהו להם בדבריהם ז"ל באמרם להזיע וקודם גזרה ואמרו

יזע [א] ר"ל כי מלת בזעת היה ראוי להשתנות הצירי לשו"א ולומר בזעת על משקל עצת שנת ונשאר בתנועה מפני העי"ן שלא לחטוף עליה להיותה אות גרונית:

והעתידים

ואמרו, מֻזִיעִין אנחנו, ויש לומר לְהַזִיעַ בצירי תחת הה״א בפלס לְהֵטִיב מן יָטַב, וכן מֻזִיעִין בצירי תחת המ״ם בפלס מֵטִיבִים, ופירש להזיע להוציא זיע, ותאמר כל הבנין הֵזִיעַ, הֵזַעְתָּ וכולי, מֵזִיעַ, מְזִיעִים, הֵזִיעַ, הֵזִיעִי, אזיע, יזיע וכולי:

יחל הנפעל ממנו נוֹחַל, נוֹחַלְתָּ, נוֹחַלְתִּי וכולי, ומלת וַיָּחֶל עוד (בראשית ח) יתכן היותו מן הדגש ונפל פ״א הפעל כמו שזכרנו בוַיְבַשֵּׁהוּ (נחום א׳). אבל אחר שמצאנו היו״ד קמוצה יותר טוב היותו מבנין נפעל, ובא על דרך וְנָבָל בעלה כלנו (ישעי׳ סד) כמו שזכרנו כי בפעל הדגש אין האותיו׳ הנוספו׳ על החי״ת קמוצי׳ כמו שזכרנו בשלמים, ויותר נכון הוא היותו מנחי העי״ן מבנין הפעיל והוא דבור על אופניו, וכן כתב א״א ז״ל בספר הזכרון וכתב כי וַיְּיַחֶל עוד (בראשית ח׳). מבנין התפעל עקרו וַיִּתְיַחֵל, ואלו היה מבנין נפעל כאשר כתבוהו רבי יהודה ורבי יונה היה וַיִּוָּחֵל בו״ו כי בבנין נפעל תהפך היו״ד פ״א הפעל לוי״ו נראית בעתידים לעולם, ובהתפעל פעם בוי״ו פעם ביו״ד כמו וַיִּתְיַצְּבוּ וַיִּתְיַלְדוּ (שמות ל״ד). וטוב מה שאמר אם היו״ד היתה פתוחה אבל מצאנוהו קמוצה כמשפט האית״ן מבנין נפעל כמו שכתבנו:

יחם העתידים אֵחַם, יֵחַם, וַיֵּחֱמוּ הצאן (שמות ל׳). בפלס וַיֵּרְדוּ, אבל ויחמו בסג״ול היו״ד בעבור שהחי״ת נקודה בחטף סג״ל, וכן יו״ד יֶחֱמַתְנִי אמי (תלים נ״א). שהוא מן הדגוש, וַיֵּחַמְנָה בבואן לשתות (בראשית ל׳). בא בסימן נקבה אחד לבד, או יאמר האי״תן בחירק אִיחַם, יִיחַם, תִּיחַם, נִיחַם, כי כן מצאנוהו, ולא יֵחַם לו (מ״א א׳). ונפלה יו״ד פ״א הפעל מהמכתב כמו שנפלה במלת וַיִּטַב בעיניהם (יהושע כ״ב). דבני גד ובני ראובן, וכן *] ויגידו לשאול וַיִּשַׁר הדבר בעיניו (ש״א י״ח). וַיִּרָא שאול מלפני דוד (שם). ובמקצת ספרים ויישר הדבר בעיניו מלא, אבל וַיִּשַׁר הדבר בעיני דוד (ש״א י״ח). חסר, והצווי יֵחַם, יַחֲמוּ, יַחֲמִי, יַחֲמְנָה או חַם חַמּוּ חַמִּי, חַמְנָה:

*] א״א אבל היה צריך להיות יו״ד האית״ן במתג להורות על יו״ד השורש *] :

*] המתג מקומו רק בתנועה הג׳ לפני הכ״ע וא״כ אין מקום למתג כאן. יבא״ר.

והנפעל ממנו בא על דרך חסרי יו״ד הדגושים הַנֵּחָמִים באלים (ישעיה נ״ז). בפלס הַנִּצָּבִים (שם נ״ז). לולי החי״ת שאינה מקבלת דגש, ותאמר נִחַם נִחַמְתָּ, בצירי או בחירק:

והעתידים

והעתידים, הוחם, הוחמי, אוחם, יוחם וכולי, גם יתכן שבא הנחמים על איזהו דרך נחי היו״ד כחביריו, ויבא הנפעל על שני פנים האחד בחולם והוא הרוב כמו נולד, נודע, ובהם הומרה היו״ד בוי״ו, והשני עמדה היו״ד נחה אחר קמץ קטן כמשפט ולא הומרה בו״ו והיו״ד לא נכתבה אך עמדה בנשימה, ועל הדרך הזה בא הנחמים באלים (ישעיה נ״ז). והוא הנכון, וזה הדרך גם בן בבנין הפעיל מאלה הנחים כי רבים בחולם בתמורת יו״ד בוי״ו כמו הודיע הוריד ובצירי כמו היטיב, ליחמנה במקלות (בראשית ל׳). מקור מן הדגוש, ונו״ן ה״א סימן הנקבה [א] הפעולה כמו נו״ן ה״א תשמטנה ונטשת (שמות כ״ג). יראנה (ויקרא י״ג). ואע״פ שמ״ם ליחמנה צרי ואינו כן מנהג האות אשר על נו״ן ה״א הנקבה כי אם בסגו״ל ואע״פ שאין המנהג לבא [ב] כי אם באותיות אית״ן, או יהיה נו״ן ה״א ליחמנה סימן הנקבות הפעולות רוצה לומר ליחם אותן [ג] ונוספה הה״א כמו אותנה בחכמה (ויקרא ל״ה), ובא המ״ם בצירי כמו שהיה בלי תוספת ה״א ליחמן, כמו לשמרם לזכרם, ואע״פי שהמקור בא בקמץ כמו בשמרם עקב רב (תלים י״ט) אחר שהצווי בא בצירי יבא גם המקור בצירי, או בא בצירי ומשפטו בקמץ כי התנועות משתנות, כי הנה בא צעיר רודם (תלים ס״ח) בצירי ומשפטו בקמץ כמו ילבשם הכהן (שמות כ״ט). בקמץ ומשפטו בצירי ונדגשה הנו״ן שלא כמשפט כמו תראינה בה (מיכה ז׳) שלא היה משפטה להדגש ובא כן לתפארת הקריאה:

יטב העתידים יטב, יטבו, איטב, ייטב, תיטב וכולי, כמו ייטבו, תיטבו, בהעמדת היו״ד והתי״ו בגעיא, כמו וייטבו דבריהם (בראשית ל״ד). מעומדת היו״ד הנוספת בגעיא [ד] להורות על יו״ד פ״א הפעל הנחה, ויטב בעיניהם (יהושע כ״ב) דבני גד ובני ראובן נעדרה היו״ד פ״א הפעל מהמכתב, כמו, ויגידו לשאול ויישר הדבר בעיניו (ש״א י״ח). ויירש זרעך את שער אויביו

והעתידים [א] ויהיה כאלו כתוב ליחם אותה [ב] ר״ל שהמלה זאת מכ׳ טעמים ראשון באשר שהמ״ם בצירי שלא כמנהג לפני נו״ן ה״א הנקבה. שנית שאין דרך לבוא כון ה״א נקבה רק באית״ן ר״ל בעתיד אבל במקור לא נמצא כזה:[ג] כי לפי זה היה ראוי לכתוב ליחמן או בצירי ליחמן כאשר מבאר והולך: [ד] ר״ל שע״י הגעיא (המתג) נארכת ונמשכת התנועה כדי שיורגש היו״ד הנחה שאחריה שימשו:

אויביו (ראשית ד"ד). ויעפו נערים ויגעו (ישעיה מ'). וירשו את שומרון (מ"ב י"ז). ירשו את ערי הנגב (עובדיה א'). ויבואו וירשו אותה (ירמיה ל"ב). והם על פי המסורת ארבעה חסרים:

והפעל הכבד היטב, היטבת לראות (שם א'). היטבתי וכולי, ובן העתידים הצווי היטב, היטיבו, בשוה עם העבר, או בצירי היטיב*] כמו, זעק והילל בן אדם (יחזקאל ד"א) ובן המקור, למדו היטב (ישעיה א'). וגם היטב אין אותם (ירמיה י') בצירי, בהיטיבו את הנרות (שמות ל'). להיטבך באחריתך (דברים מ'). בחיריק:

*] א"א המקור והצווי בצירי והאית"ן בחירק והמשל היטב, איטיב עמך:

איתן איטיב, ייטיב, לא ייטיב ה' (צפני' א'). הלא דברי ייטיבו (מיכה ב'). מה תיטיבי דרכך (ירמיה ב'). האות הנוספת בהם בצירי ופ"א הפעל נחה או בצירי עי"ן הפעל איטיב, ייטיב, ייטיב אלקים את שם שלמה (מ"א א'). ואם מלעיל בסגו"ל וייטב אלקים (שמות א'). ותיטב את ראשה (מ"ב ט'). והנכון בתשלומם היטיב, איטב, ייטב, תייטיב וכולי, ובאו, ואלמנה לא ייטיב (איוב ד"ד). וגבוה ממרחק יידע (תלים קי"ח). בהנעת היודי"ן לפי שהנבון בהם יהיטיב, יהידיע, בהראות ה"א הבנין ונוח יו"ד פ"א הפעל כמו, מושלו יהילילו (ישעיה נ"ב). וכמו שנראית הה"א במעט מהם כאשר הראיתיך בטור החמישי בשלמים, ובהעדר ה"א הבנין להקל הוטלה תנועתה על היו"ד השורש:

יכל העתידים הונעו האותיות הנוספות בשורק איכל, יוכל, ולא הונעו בחולם שלא יתערב עם אוכל לשון אכילה, וגם לא הונעו בצירי כשאר נחי היו"ד ארד אשב, כדי שלא יתערב עם ותכל כל עבודת משכן אהל מועד (שמות ל"ט). וחביריו לשון כלה*]:

והמקור, מבלתי יכלת ה' (מדבר י"ד). עם התי"ו הנוספת אע"פ שכתובה היו"ד וכן עד יבשת המים (ראשית ח'). או יהי' שם הפעל, והמקור בחסרון יו"ד בלי תוספת תי"ו, ידעתי כי כל תוכל (איוב מ"ב). עיקרו יכול:

*] א"א אין זה טענה מספקת כי למה לא נאמר אחר האיתן אבל יכל נבל:

יכת כתב רבי יונה בזה השרש, ויכום ויכתים (במדבר י"ד). והנכון בו וייכתים מהרגוש, וא"א ז"ל כתב כי הוא מבנין הפעיל ומשפטו ויכיתום,

שרשו

שרשו נכת, ודעתי במלה הזאת להיות שרשה כתת, ורבי יונה הביא אותה גם כן בשרש נכת ובשרש כתת:

ילד העתידים אֵלֵד, יֵלֵד, תֵּלֵד, נֵלֵד וכולי, ונמצא בזה השרש, אל נוּלְּדוּ להרפה בגת (דה״א כ׳). ואלה נוּלְּדוּ לו בירושלים (שם א׳ ג׳) נקראים בשורק והלמ״ד דגושה, והדגש תמורת הנח אשר בְּנוֹלַד נוֹלְדוּ בחולם, ואע״פ שנכתב הוי״ו עם הדגש [א] אבד מהנשימה, וכן יום הוּלֶּדֶת את פרעה (ראשית מ׳). ביום הוּלֶּדֶת אותך (יחזקאל ט״ז). הדגש תמורת הנח והוא מקור מבנין הפעל:

ילך העתידים לֵךְ, לְכוּ, לְכִי, לֵכְנָה שׁוּבְנָה, וְנִרְאָה ה״א הנקבה מהמכתב שובנה בנותי לֵכְןָ (רות א׳). וצווי הרבים בהפסק בצירי כמו שכתבנו, ההרה לֵכוּ (יהושע ב׳). הפעל הזה מצאנו ענינו בשני שרשים הלך וילך ובשורש ילך לא נשתמשו בעוברים רק בעתידים נשתמשו בו ברוב, ומעט נשתמשו בעתידים בשורש הלך, והפעל הכבד הוֹלִיךְ, הוֹלַכְתָּ וכולי, וכן העתידים הצווי הוֹלִיךְ, או בצירי וְהוֹלֵךְ מהרה (מדבר י״ז). ובא מבלי תמורת היו״ד בו״ו הֵילִכִי את הילד (שמות ב׳):

איתן אוֹלִיךְ, יוֹלִיךְ, תּוֹלִיךְ, נוֹלִיךְ, אוֹלִיכֶם אל נחלי מים (ירמיה ל״א). או בצירי אוֹלֵךְ, יוֹלֵךְ ה׳ אותך (דברי׳ ד״ח). ואם מלעיל בסג״ול וַיּוֹלֶךְ ה׳ את הים (שמות י״ד):

ילל כתב רבי אחי רבי משה ז״ל כי מקור מזה השרש, הרה לָלֶת (ש״א ד׳). משפטו לְלֶדֶת*] בפלס לֶרֶדֶת, ולפגישת שלשה למדי״ן כאחת עם למ״ד השמוש נפלה האחת ובא כמו לָתֵת שעקרו בחסרון הפ״א לְתֶנֶת, ופירש הרה ללת הגיעה אל הלילה וחבלי יולדה:

והפעל הכבד ביוד נח מבלי תמורה הֵילִל, הֵילַלְתָּ, הֵילַלְתִּי, הֵילִילוּ וכולי, וכן הצווי:

*] והנכון שמשפטו לְלֶדֶת משרש ילד. ומשפטו כמ״ש בקו״א לַלֶדֶת. ומפגישת דל״ת ותי״ו הדומים בהכרתם בשני שוקין נחים לנופים חסרה הדל״ת. כמו משרת. יבא״ר.

הֵילִיל*] או הֵילִל וכולי, הֵילֵל ברוש (זכרי׳ י״א):

והאיתן אֵילִיל, יְיֵלִיל, ובאו, בתנועות שני היודי״ן, לכן יְיֵלִיל מואב לְמוֹאָב כלה יְיֵלִיל (ישעיה י״ג). וכן כי יְיֵלִילוּ על משכבותם (הושע ז׳). לקריאת בן אשר

*] ח״א לא בא כן הצווי בחירק כמו שכתבתי כבר פעם ופעמים:

אשר, ולקריאת בן נפתלי היו"ד פ"א הפעל נחה וו"ד אית"ן בצירי, וכן ומשבר רוח תְּיֵילִילוּ (ישעיה ס"ה). בהנעת התי"ו בשו"א והיו"ד בצירי, אלה באו בתנועת יו"ד פ"א הפעל לטעם שהראיתיך בשרש ידע, וגבה ממרחק יֵיְדָע (תלים קל"ח). ורבי יהודה כתב, לכן יְיֵלִיל מואב (ישעיה י"ו). נח היו"ד השני והצירי הראשונה, ורבי יונה חשב במלה שלשה יודי"ן כי חשב יו"ד נחה אחר יו"ד השורש המונעת בצירי ואמר כי הוא פ"א הפעל כפול ואין זה כי אין אחר הצירי אות נחה, כי הצירי אשר ביו"ד השורש הוא סימן לה"א הפעיל הנופלת אשר, במושלו יְהֵילִילוּ (ישעיה נב) ובנפול הה"א שמו הצירי ביו"ד השרש להורות על ה"א הנופלת כי כן המנהג כמו שכתבנו בהרבה מקומות:

ימן, הֵימִין, הֵימַנְתְּ וכולי, כמו מן ישב וילל, אם השמאל וְאֵימְנָה (ראשי' י"ג). בשקל וְאֵיטִיבָה*] עמך (שם ל"ב):

ינח, לא הִנִּיחַ לאיש לְעָשְׁקָם (דה"א י"ו). כל בנינו הוא כדרך שאר חסרי יו"ד יצב (ש"ב י"ד):

*] ה"א תמהתי למה לא הביא המקור להימין ולהשמיל

יצק, ומלת וְהֻנִּיחָה שם על מכונתה (זכרי' ה). מורכבת מן הֻנִּיחָה וְהֻנְּחָה:

ינק העתידים יֵנַק, יִנְקִי כולי, אִינַק, יִינַק, ראש פתנים יִינַק (איוב ד'). כי שפע ימים יִנָקוּ (דברים ל"ג). וכן הפעיל הֵינִיק, הֵינַקְתְּ וכולי, העתידים הֵינִיק, וְהֵינִקֵיהוּ לי (שמות ב') אֵינִיק, יֵינִיק, וְתֵינִיק לך את הילד:

יסד העתידים יִסַּד, יִסְּדוּ וכולי, אִיסַּד, יִיסַּד וכולי:

והמקור יְסוֹד ובאות השמוש וְלִיסּוֹד ארץ (ישעיה נ"א). ובא בדגש, החלו הערמות לִיסּוֹד (דה"ב ל"א). והיו"ד כתובה כמו שבא ג"כ נוּלְּדוּ (דה"א ג'). בדגש עם הו"ו כמו שכתבנו:

והפעול מן הכבד הנוסף מוּסָד מוּסָּד (ישעיה ך"ח *] הראשון רפה והוא שם והשני דגוש והוא פעול, או יהיה הראשון פעול והשני הדגוש שם ונבלע הנח השוכן בדגש ואע"פ שנכתב כמו שהראיתיך ברומים לה, ומשפטו על דרך השלם מְיֻסָּד בפלם מְשֻׁלָּךְ (ש"ב ך'):

*] ה"א ורש"י פירש הראשון פתח והשני קמץ. ולפי דעתו שניהם שמות:

יסף, על בשר אדם לא יִיסָךְ (שמות ל'). [א] והוא חסר הפועל, פירושו לא

ינח [א] ויהיה כאלו כתוב בלא וי"ו: יסך [א] הענין הוא אם יהיה כפשוטו

לא ייסף הסך, או יהיה ייסף מן סוך, וסוך לא סכתי (דניאל י׳). שנמצא בענינו ברוב, ויהי׳ החריק תחת שורק והוי״ו מומרת ביו״ד וכן ויישם בארון (בראשית נ׳). ושני הפנים נכונים בו:

יסף העתידים יסף, יספו וכולי, איסף, ייסף וכולי, או איסוף, ייסוף וכולי, והכבד העתידים הוסיף או הוסף, אוסיף או אוסף בצירי, ובא בפתח בהפסק, זכור מלחמה אל תוסף (איוב מ׳). כמו ותאכל ותשבע ותותר (רות ב׳). ונכתבה אל״ף במקום ו״ו במלת, לא תאסיפון לתת תבן לעם (שמות ה). ויאסף שאול לרא מפני דוד (ש״א י״ח). אל תוסף (משלי ל׳). הנכון בו אל תוסף כמו ויוסף שאול (ש״א י״כ). ולהריץ המלה אל אשר לפניה אמרו כן, וכן וישת מן היין (בראשית ט׳). על דעת רבי יונה כמו שכתבנו, וכתבנו ג״כ שבר דבריו במלות האלה ובדומיהן:

יסר, יוסר לץ (משלי ט׳):

העתידים, יסר וכולי, איסר, ייסר וכולי, או איסור וכולי, ובא על דרך חסרי היו״ד, ויסרני מלכת בדרך העם הזה (הושע י׳). וכן, באותי ואסרם (הושע ז׳). ועל דרך זה נאמר העתידים אסור, יסיר בדגש, ויתכן לומר כי ויסרני מן הדגוש ובא צירי תחת פתח כי הראוי ויסרני, ובא בפעל הכבד ממנו האית״ן שלם איסירם כשמע לעדתם (הושע ז).

יעד, העתידים יעד, איעד וכולי, ואם לבנו ייעדנה (שמות ך״א). והכבד הועיד, אועיד, ואם למשפט מי יועידני (איוב ט׳). יעז, הנפעל, את עם נועז (ישעיה ל״ג).

יעט, מעיל צדקה יעטני (שם ס״א). העתידים יעט, איעט:

יעל, הפעל הכבד, מה הועיל פסל (חבקוק ב׳). ואין בם מועיל (ירמיה י״ו). מה אועיל מחטאתי (איוב ל״ד).

עף, העתידים יעף, איעף, לא ייעף (ישעיה מ׳). ובא, ויעפו נערים (שם). ביו״ד האית״ן לבד, וכן ולאמים בדי ריק יעפו (חבקוק ב׳). והפעול מן הכבד בענין אחר מועף ביעף (דניאל ט׳). תאמר הבנין ממנו הועיף

יהיה ייסף פועל ולא נזכר מי הוא הפועל אבל אם היו״ד מומרת בוי״ו ויהיה כאלו כתוב יוסף והוא עתיד מבנין הפעל אז לא חסר מידי ובא כדרך הלשון:

יתר

הוֹעִיף, אוֹעִיף, או הֵעִיף, אָעִיף, ואפשר להיות מוּעָף משורש עוף והוא הנכון:

יעץ, העתידים יִעַץ, אִיעַץ וכולי, ובא צווי הרבים ממנו בחסרון יו"ד ובשורק עוּצוּ עצה ותופר (ישעיה ח'). עֻצוּ ודברו (שופטים י"ט). והשורק תחת חולם. כמו יִשְׁפּוּטוּ הם (שמות י"ח). לא תַעֲבוּרִי מזה (רות ב'). ומשפטו בתשלומו יוֹעֲצוּ בפלם עמדו עָמוֹדוּ (נחום ב'). אשר הוא בחולם מפני העמדת הטרחא, ואלה הארבעה אשר הם בשורק אינם בהעמדה, כי תַעֲבוּרִי אע"פ שהוא בהעמדה הטרחא הוא ברי"ש.

יפה, וַיִּפְהּ לקץ (חבקוק ב'). וַיִּפַח חמם (תלים ק"ז). תואר ואפשר שיאמר ממנו בנין הקל כלו, והעתידים יִפַח, אִיפַח וכולי, וההתפעל תִּתְיַפִּי תפרש כפיה (ירמיה ד').

יפע, וחללו יִפְעָתֶךָ (יחזקאל כ"ח). שם הפעל, והפעל הכבד הוֹפִיעַ מהר פארן (דברים ל"ג). אוֹפִיעַ יוֹפִיעַ וכולי:

יצב, בא השורש הזה על דרך חסרי יו"ד, הפעל הכבד הִצִּיב, הִצַּבְתָּ הִצַּבְתִּי וכולי, וכן הנפעל נִצַּב, נִצַּבְתָּ וכולי, ובאה מלה אחת בזה השרש קשה מעט בבנין הִתפעל ממנו והיא וַתֵּתַצַּב אחותו [°] (שמות ב'). ודע כי נחי הפ"א לא תמצא נחותם בפעל הדגוש ובהתפעל מפני דגש עי"ן הפעל שלא יתכן דגש חזק באות אם לא תקדמנה אות אחרת מונעת באחד המלכים, וכשרצו לחסר היו"ד מן וַתִּתְיַצֵּב שהיה משפטו וַתִּתְיַצֵּב הקדימו הנח שהיא מקום היו"ד בין שני התוי"ן ודגש הצד"י לא היה מורה על היו"ד כי הוא להוראת הבנין גם נח לא יתכן בין התי"ו והצד"י מפני דגש הצד"י לכן הקדימו הנח ושניהם קיימים הנח ודגש הבנין, והנה משקל ותתצב ותתפעל:

[°] עיין קו"ח. יבא"ר.

יצג יצע חסרי*] היו"ד:

יצק, צָקוּן לחש (ישעיה כ"ו). חסר פ"א הפעל וכן והיום רַד מאוד (שופטי' י"ט). שמשפטו יָרַד כן משפטו יָצוּק, והנון נוספת כנו"ן, לא יָדְעוּן אבותיך[ ] (דברים ח'). ורבי יונה כתב בשם רבי יצחק בן גיקטילא כי הוא מנחי העי"ן אבל לפי ענינו יותר הוא טוב להיות מנחי הפ"א ויתכן להיות שנים שרשים והענין אחד ויהי'

*] א"א וזה דוקא כשהעי"ן הפעל גד"י כמו שבארתי כבר:

[ ] א"א וכן כתב רא"בע אבל רש"י פירש נקון פסק עשה ממנו שם דבר:

משרש

משרש צוק כמו ינק נוק, וזולתם כמו שכתבנו, ויהי׳ משורש צוק ג״כ, וצור יָצִיק עמדי פלגי שמן (איוב ד״ט). ואבן יָצוּק נחושה (איוב ד״ט). והעתידים יִצַּק או יִצּוֹק וגם יִצּוֹק בו מים (יחזקאל ד״ד). ובחסרון היו״ד צַק לָעָם ויאכלו (מ״ב ד׳). צְקִי, צְקִי, צַקְנָה, והאית״ן אִיצַק, יִיצַק, תִּיצַק, נִיצַק בפתח, וממנו וַיִּצֶק דם המכה (מ״א ד״כ). ביו״ד האית״ן לבד, ובא מן יָצַק וַיִּצֶק כמו יקץ וַיִּקֶץ שלמה (מ״א ג׳). וַיִּיקֶץ נח (בראשית ט׳). או בחולם וַיִּצֹק עליה שמן (שם ל״ה). לא יִצֹק עליה שמן (מדבר ה׳). והיו״ד פ״א הפעל בהם נעלמת מהמכתב וכן וַיִּצְקוּ על העולה (מ״א י״ח). ובא היו״ד הנוספת מעומדת בגעיא להורות יו״ד השורש הנעלמת מהמכתב כמו שכתב רבי יהודה או יהי׳ צווי ובא מעמד כמו מְשְׁכוּ (שמות י״ב). וכן כתב רבי יונה ובאו עתידי השרש הזה עוד בדגש בדרך חסרי יו״ד, כי אֶצָּק מים (ישעיה מ״ד). אֶצֹּק רוחי (שם). והפעל הכבד הִצִּיק, הֻצְּקָה, והבינונים מוּצִיק, מוּצִיקִים, מוּצִיקָה או מוּצֶקֶת, הם מגישים אליה והיא מוּצָקֶת (מ״כ ד׳). נהפך לקמץ בסוף הפסוק, ויתכן להיות מן השורש הזה וַיַּצִּיקֻם לפני ה׳ (יהושע ז׳). בפלם וַיַּצִּיבֻם:

יצר העתידים אִיצַר, יִיצַר, וַיִּיצֶר ה׳ אלקים את האדם (בראשית ב׳). בשני יודי״ן, וַיִּצֶר ה׳ אלקים מן האדמה (שם). ביו״ד האית״ן לבד והיו״ד פ״א הפעל נעלמת מהמכתב, או בדגש אֶצּוֹר, יִצֹּר, בטרם אֶצּוֹרְךָ בבטן (ירמיה א׳). ובמקבות יְצֻרֵהוּ (ישעי׳ מ״ד). ובענין אחר בא זה השורש בהעלמת היו״ד ותאמר אֵצַר, יֵצַר, בלכתך לא יֵצַר צעדך (משלי ד׳) וַיֵּצֶר לו (בראשית ל״ב). יֵצְרוּ צעדי אונו (איוב י״ח):

יצת כתבנו אותו בחסרי היו״ד:

יקד העתידים יֵקַד, יֵקְדוּ וכולי, אִיקַד, יִיקַד, תִּיקַד, נִיקַד, וַתִּיקַד עד שאול תחתית (דברים ל״ב). או בהעלמת היו״ד על דרך שאר נחי הפ״א, אֵקַד, יֵקַד, יֵקַד יקוד כיקוד אש (ישעיה י׳):

יקע, העתידים קַע, קְעוּ, קְעִי, קְעֶנָה, והמקור קַעַת, אית״ן אֵקַע, יֵקַע, תֵּקַע, נֵקַע, פן תֵּקַע נפשי ממך (ירמיה ו׳). וַתֵּקַע כף ירך יעקב (בראשית ל״ב). ואפשר שיהי׳ שורש אחד קעע או נקע, כמו שאנו עתידים לבאר בחלק הענין בע״ה וכן דעת רבי יהודה כי לא זכר בזה השורש כי

אם

אם הפעל הכבד וְהוֹקַעֲנוּם לה׳ (ש״ב ך״א). והצווי וְהוֹקַע אותם (במדבר ך״ה)
אית״ן אוֹקִיעַ, יוֹקִיעַ וכולי, וַיֹּקִיעֻם בהר (ש״ב ך״א):

יקץ העתידים אִיקַץ, יִיקַץ, וַיִּיקַץ יעקב (בראשית ך״ח). וַיִּיקַץ פרעה (שם מ״א). וַיִּיקֶץ נח (שם ט׳). ובאו*] וַיִּקַץ יעקב משנתו (בראשית ך״ח). וַיִּקַץ שלמה (מ״א ג׳). וַיִּקַץ כישן ה׳ (תלים ע״ח). אולי ישן הוא וְיִקַץ (מ״א י״ח). ביו״ד האיתן לבד°] וכן וְיִקְצוּ מזעזעיך (חבקוק ב׳). והיו״ד בו מועמדת בגעיא להורות היו״ד פ״א הפעל כמו וַיִּצֹק על העולה (מ״א י״ח):

*] א״א כאן טעות כי היה לו להביא ויקץ משנתו תגיינה השמשון (שופטים י״ו). כי הם ג׳ על פי המסורה:

°] עיין מ״ש לעיל ד׳ נ״ב ע״א.

יקר העתידים אִיקַר, יִיקַר, וַיִּיקַר שמו מאוד (ש״א י״ח). תִּיקַר נא נפשי (מ״ב א׳). או בהעלמת היו״ד כשאר נחי הפ״א אֵקַר, יֵקַר, תֵּקַר, נֵקַר, וְיֵקַר פדיון נפשם (תלים מ״ט). יו״ד השורש נעלמת מהמכתב כמנהג נחי הפ״א אשר על זה הדרך, וַיֵּיקַר דמם בעיניו (שם ע״ב). נכתבה בו יו״ד השורש כמו שנכתבה באֵילְכָה שולל וערום (מיכה א׳). כמו שכתבנו והפעל הכבד הוֹקִיר, הוֹקַרְתָּ, הצווי הוֹקִיר או הוֹקַר, ובא בפתח הוֹקַר רגלך (משלי ך״ה). כי הרי״ש נכונה קריאתה עם הפתח אשר לפניה כמו וַיֵּקַר שוכרנו, לא יֵצַר צעדך (שם ד׳). שהיה על המנהג בצירי כמו אֵשֵׁב יֵשֵׁב אֵרֵד יֵרֵד, וחביריהם רבים על זה הדרך, וכן בנחי העי״ן הֵצַר הֵפַר בפתח מפני הרי״ש:

איתן אוקיר, יוֹקִיר וכולי, אוקיר אנוש מפז (ישעיה י״ג).

יקש, יָקֹשְׁתִּי לך (ירמיה נ׳). בפלם יָכָלְתִּי (בראשית ל׳) קָטֹנְתִּי (שם ל״ב).
העתידים יֵקַשׁ וכולי, אִיקַשׁ יִיקַשׁ וכולי:

ירד, והיום רַד מאוד (שופטים י״א). פתח וחסר פ״א הפעל, ומשפטו יֵרֵד ואין המנהג הזה בשאר נחי פ״א לגרוע פ״א הפעל מהעוברים וגם בזה השורש לא מצאנו כי אם בזאת המלה ואלו היה קמץ היינו אומרים שהוא מנחי העי״ן כמו, עוד רָד עם אל (הושע י״א). שהוא קמץ והוא מנחי העי״ן מענין, והיה כאשר תָּרִיד (בראשית ך״ז). לשון ממשלה, כן אם היה זה קמץ היינו אומרים שהוא מנחי העי״ן ויהיה ירד ורוד בענין אחד, העתידים רֵד, רדו, רְדִי, רֵדְנָה, אֵרֵד, יֵרֵד וכולי:

ירט העתידים יָרַט, אִירַט וכולי, או אֵרַט, יֵרַט, ובא ועל ידי רשעים ירטני

יְרָטֵנִי (איוב י"ו). שלא בהעמדת היו"ד כי בא על דרך הנבלעים פא"י הפעלים בדגש כמו יִצְּרֵהוּ (ישעיה מ"ד). וַיִּסְּרֵנִי (שם ח'). ולולי הרי"ש היה דגוש, או יהיה משקל יִרְטֵנִי יִרְאֵנִי ויהיה שרשו רטה:

ירע, נפשו יָרְעָה לו (ישעיה ט"ו). העתידים רַע, רְעוּ אֵרַע יֵרַע, ולא יֵרַע לבבך (דבר' ט"ו). מדוע לא יֵרְעוּ פני (נחמיה ב'):

ירק, ואביה ירק יָרַק בפניה (מדבר י"ב). העתידים אִירַק, יִירַק:

ירש, העתידים יֵרַשׁ יִרְשׁוּ, ובתוספת ה"א, ים ודרום יְרָשָׁה (דברים ל"ג). ובחסרון בצירי, עלה רֵשׁ (שם א'). או בפתח, החל רַשׁ (שם ב'). אלא שנקמץ מפני הזקף, רְשׁוּ, רְשִׁי, רְשְׁנָה, באו וּרְשׁוּ את הארץ (דברים א'). אִירַשׁ יִירַשׁ וכולי, ובחסרון פ"א הפעל וַיֵּרַשׁ זרעך (ראשי' ד"ד). יִרְשׁוּ את ערי הנגב (עובדי' א'). וְיָרְשׁוּ את שמרון (מ"ב י"ז). ויבואו וַיִּרְשׁוּ אותה (ירמיה ל"ב). והם על פי המסורת ארבעה חסרים, והפעל הכבד הוֹרִישׁ, הוֹרַשְׁתָּ וכולי, אוֹרִישׁ, יוֹרִישׁ וכולי:

ישב, העתידים והצווי שֵׁב, ובתוספת ה"א קום נא שְׁבָה (ראשית ד"ז). שְׁבִי, שְׁבוּ, ובהפסק, השפילו שֵׁבוּ (ירמיה י"ג). שֵׁבִי, שֵׁבְנָה, אֵשֵׁב, יֵשֵׁב וכולי, אם שוב תֵּשְׁבוּ בארץ הזאת (שם מ"ב). אמר רבי יהודה כי נהפך פ"א הפעל לעי"ן הפעל כי יהיה משפטו יָשׁוּב, והנכון כי הוא כמשפטו והו"ו הכתובה בשוב היא ו"ו המשך כו"ו שָׁמוֹר (דברים ה'). זָכוֹר (שמות כ'). ויו"ד פ"א הפעל נגרעת ואע"פ שאין המנהג כן במקור, הנה מצאנו, ידעתי כי כל תוכל (איוב מ"ב). שהוא מקור כמו יְכֹל, ומלת וְהוֹשְׁבוֹתִים כי רחמתים (זכריה י"ד). הורכבה מן וְהוֹשַׁבְתִּים מן יָשַׁב ומן וַהֲשִׁבוֹתִים מן שׁוּב, ושני הענינים נכונים בו לפיכך הורכב בהם, ומלת בְּשִׁיבָתוֹ במתנים (מ"ב י"ט). אפרשנה בשורש שוב, וכן, אם יָשׁב ישיבני ה' (שם ט"ו):

ישח, על דעת רבי יונה שכתב כי מן השורש הזה וְיֶשְׁחֲךָ בקרבך (מיכה ו'). וכן שְׁחִי ונעבורה (ישעיה נ"א). נאמר העתידים שַׁח, שְׁחִי, שַׁחְנָה, אֵשַׁח, יֵשַׁח וכולי, וַיֶּשְׁחֲךָ שם בפלס וַיֶּשְׁעֲךָ תתן לי (תלים פ"ה). גם יש לומר שהוא משרש שחה כמו שנכתבנו במקומו בעזרת האל:

ישם, והבמות תִּישַׁמְנָה (יחזקאל ו'). ובבנין הפעיל בהבלע פ"א הפעל

בדגש

בדגש, ונַשִׁים עד נפח (מדבר ד"א). אם לא יָשִׂים"] עליהם נויהם (ירמ' מ"ט) ישם, ויישם בארון (בראשי' נ'). אמרו ששרשו *] ישם בפלס ויצק דם (מ"א ד"ב). מן יצק, והנכון מה שאמרו בו עוד כי החירק תחת שורק ומשפטו ויושם, וכן על בשר אדם לא ייסך (שמות ל'):

*] א"ה יותר נכון מה שפירש רש"י כי הוא משרש שמם. ויהיה החירק במקום צירי על משקל כי תתם: (איוב כ"ב).

ישן המקוד יָשׁוֹן, ובאות השמוש, איננו מניח לו לישון (קהלת ה) העתידים יִשַׁן, יִשְׁנוּ, יִשְׁנִי, יִשְׁנֶנָה, אִישַׁן, יִישַׁן, תִּישַׁן וכולי. כי לא יִשְׁנוּ אם לא ירעו (משלי ד'). נעלמה יו"ד פ"א הפעל מהמכתב ויו"ד אית"ן מועמד בגעיא להורות עליה:

ישע הנפעל עם נוֹשַׁע בה' (דברי' ל"ג). ישראל נוֹשַׁע בה' תשועת עולמים (ישעיה מ"ה). שניהם פתח, אין המלך נוֹשָׁע ברב חיל (תלים ל"ג). קמץ, והפעל הכבד הוֹשִׁיעַ, הוֹשִׁיעוּ וכולי, העתידים הוֹשִׁיעַ או הוֹשֵׁעַ, אוֹשִׁיעַ יוֹשִׁיעַ או אוֹשַׁע יוֹשַׁע, וַיּוֹשַׁע מחרב מפיהם (איוב ה'):

ישר, לאשר יָשַׁר בעיני (ירמיה ד"ז). המקור יָשׁוֹר, העתידים יִשַׁר, אִישַׁר, יִישַׁר וכולי, ובא היו"ד נבלע בדגש במלת וַיִּשַּׁרְנָה הפרות (ש"א ו') ובלא הבלעה, ויגדו לשאול וַיִּשַׁר הדבר בעיניו (שם י"ח). ביו"ד האיתן לבד, וַיְיַשְּׁרֵם למטה מערבה (דה"ב ל"ב) משפטו וַיְיַשְּׁרֵם בהנעת שני היוד"ין ובנוח הפ"א הפעל הוטלה תנועתה על יו"ד האית"ן, והפעל הכבד בזה השרש בהראות היו"ד בקריאה הַיְשַׁר לפני דרכך (תלים ה'). יְיַשְּׁרוּ נגדך (משלי ד'):

יתר על דעת רבי יהודה נאמר הפעל הקל ממנו יָתַר, יָתְרָה וכולי, העתידים יִתַר, יִתְרוּ, אִיתַר, יִיתַר, והנמצא ממנו שם התואר בשקל פּוֹעֵל, וְיוֹתֵר מהמה בני הזהר (קהלת י"ב). וְיֹתֵר לראי השמש (שם ז'). ויתכן שהם שם הפעל, ואע"פ שרוב השמות [א] במשקל הזה מלעיל באו אלו מלרע, ומשקל אחר יֶתֶר מרעהו צדיק (משלי י"ב). ושם הפעל יֶתֶר שאת (בראשי' מ"ט). ומשקל אחר מה יִתְרוֹן לאדם (קהלת א'). ומשקל אחר ומוֹתַר האדם (שם ג'). הכבד הוֹתַר בני תמותה (תלי' ע"ט). וכן אל תּוֹתַר

ראשי'

יתר [א] ר"ל שבאו מלעיל ובסגול עין הפעל:

(תהלי׳ מ״ט). או יהיה אל תותר משלא נותר פועלו ממנו והחולם מקום השורק, ויש בשרש הזה גם כן ענין אחר תאמר ממנו לדעת רבי יהודה יתר יתרת, ושם הפעל ממנו יתר הפלטה (שמות י׳). יתר הגזם (יואל א׳) יתר השמן (ויקרא י״ד). והתואר, ואת היותר החרמנו (ש״א ט״ו). והנפעל לא יותר דבר (מ״ב ך׳) והכבד הותיר הברד (שמו׳ י׳) אותיר, יותיר וכולי:

והפעלים שפאי״ם יו״ד ולמדי״ם ה״א נזכירם שער בפני עצמו עם נחי הקצוות אחר נחי הלמ״ד בעזרת הא׳.

הפעלים שפאיהם יוד ולמדיהם אלף נחה:

יצא יצאת, יצאתי, ובא חסר אלף וערום יצתי מבטן אמי (איוב א׳). יצאו, יצאתם, יצאנו, יצאה, יצאת, יצאתן:

הבינונים, יוצא, יוצאים, יוצאה או יוצאת, יוצאות, כשגגה שיוצא (קהלת י׳). משפטו שיוצאה ולהקל על האלף נפלה הה״א והוטלה תנועת האל״ף על הצד״י להורות עליה, היוצת מבין רגליה (דברים ך״ח). חסר האל״ף מהכתיבה, המקור יצוא*] או צאת:

העתידים, צא ובתוספת ה״א צאה, ובהפסק, רבה צבאיך וצאה (שופטי׳ ט׳), צאו, ובהפסק, ומלאה את החצרות חללים צאו (יחזקאל ט׳). לאמר לאסורים צאו (ישעי׳ מ״ט). צאי צאנה או צאנה בהעלם האל״ף, ובא צאנה וראנה (ש״ר ג׳). עי״ן הפעל בשו״א שלא כמנהג, ובא כן [א] לזוג המלות כמו שבא גם כן את מוצאך ואת מובאך (ש״ב ג׳). לזווג המלות, אבל להפריש מעט ביניהם שהם שנים שרשים אל״ף צאנה בסגו״ל ואל״ף ראנה בצירי אצא, יצא, תצא, נצא כלו בצירי, וכן כשיבוא מלעיל גם כן הצדי״ק בצירי

*] א״א יצא כשיחובר אל הפעלים וצאת כשאינו מחובר:

העתידים [א] ר״ל להיות דומה למלת ראנה שהוא מנחי למ״ד ה״א והרי״ש פ״א הפעל לכך נקודה בשו״א ואלו היה אמנה בא בשלמות היה גם בו פ״א הפעל בשו״א והיה בא יצאנה ובחסרון יו״ד אמר צאנה רק בעבור הדמיון בא שלא כמנהג. וכן מוצאך הוא מגזרת נחי עי״ן והיה ראוי מבואך ובא כאן שלא כמנהג בעבור מלת מובאך שהוא מנחי פ״א יו״ד: ר״ל

בצירי וַיֵּצֵא נח (בראשית ח׳) יֵצְאוּ, תֵּצְאוּ, תֵּצֵא, תֵּצְאִי, תֵּצֶאנָה בנוח האל״ף שלא ידמה לנחי הלמ״ד, ובא הצווי בפעל הכבד מזה בהראות היו״ד הַיְצֵא אתך (שם ח׳):

ירא העוברים לגזרת פָּעֵל, יָרֵא, יָרְאָה, יָרֵאתָ, יָרֵאתִי, יָרְאוּ, יְרֵאתֶם, חרב יְרֵאתֶם (יחזקאל י״א) ובא לגזרת פָּעַל, למען יְרָאתֶם את ה׳ אלקיכם כל הימים (יהוש׳ ד׳). בקמץ, יָרֵאנוּ, כי לא יָרֵאנוּ את ה׳ (הושע י׳). יָרֵאָה ואם בהפסק, כי יָרֵאָה (בראשית י״ח). יְרֵאתֶם, יְרֵאתֶן:

הבינונים יָרֵא, יְרֵאִים, יְרֵאָה, יְרֵאוֹת, והוא במשקל תואר ואין בו פעול כי אם הנפעל לפי שהוא פועל עומד, והנפעל הוא מי שתבוא היראה ממנו:

המקור יְרוֹא, ובאותיות בוכל״ם בִּירוֹא, וִירוֹא, כִּירוֹא, לִירוֹא, מִירוֹא בנוח היו״ד, ונעלמה גם מהמכתב ונשארה ראייתה בנחות הצירי בלמ״ד השמוש לְרֹא מפני דוד (ש״א י״ח):

העתידים יְרָא, יְרָאוּ, ואמרו הצווי לרבים בהעלם האל״ף שלא להתחלף עם יִרְאוּ מִן רָאָה, ואמרו, אך יראו את ה׳ (ש״א י״ב). יְרָאִי, יְרֶאנָה או יְרֶאנָה בהעלם האל״ף:

איתן אִירָא, יִירָא, וַיִּרָא שאול מלפני דוד (שם י״ח). ביוד אית״ן לבד, וכן וַיִּרְאוּ מפני פלשתים (ש״א ז׳). למען יִרָאֲךָ כל הימים (מ״א ח׳) ותביריהם, והמה ידועים עפ״י המסורת, תִּירָא, נִירָא, יִירְאוּ, תִּירְאוּ, תִּירָא תִּירְאִי, תִּירֶאנָה, וַתִּירֶאןָ המילדות (שמות א׳). בנו״ן הנקבות לבד וכבר כתבנו הדומים לו, וצריך להמשיך האותיות הנוספות בְּיִירְאוּ תִּירְאוּ להורות על היו״ד פ״א הפעל תהי׳ כתובה או לא כתובה צריך להורות עליה בקריאה והנקבות לא נאמר בהראות האל״ף תִּירְאֶנָה, לפי שאין למ״ד הפעל הזה בנקבות במלת תפעלנה נעה בתנועה ואע״פ שמצאנוה במקומות נעה כמו וַתִּגְבְּהֶינָה (יחזקאל י״ו). תְּבוֹאֶנָה (תלים מ״ה). תְּהִימֶנָה (מיכה ב׳) תְּסֻבֶּינָה (בראשית ל״ו). ברוב לא נמצא כן שלא להחליף עם תראנה מן ראה בקריאה [ב] ואע״פ שתמשך הת״ו אין הפרש אם לא תנוח האלף:

הנפעל

[ב] ר״ל כי אע״פ שיש בלאו הכי חילוק בין שני השרשים האלה כי אותו שהוא מנחי פ״א יו״ד בלא התי״ו בתנועה גדולה מוספת עמה יו״ד השורש תִּירָאנָה. ואותו שהשורש

הנפעל נוֹרָא, נוֹרֵאתָ, נוֹרֵאתִי, נוֹרֵאוּ, נוֹרֵאתֶם, נוֹרֵאנוּ, נוֹרְאָה, נוֹרֵאת, נוֹרֵאתֶן:

הבינונים נוֹרָא, נוֹרָאִים, נוֹרָאָה, נוֹרָאוֹת:

העתידים, הִוָּרֵא, הִוָּרְאוּ, הִוָּרְאִי, הִוָּרֶאנָה:

איתן אִוָּרֵא, יִוָּרֵא, תִּוָּרֵא, נִוָּרֵא, יִוָּרְאוּ, תִּוָּרֵא, תִּוָּרְאִי, תִּוָּרֶאנָה:

ואלה הפעלים שעיניהם יוד או וו נחה:

הפעלים שעיניהם יו"ד*] או ו"ו נחה תנוח בקל ובנפעל ובהפעיל ובהפעל, אבל בפעל הדגוש [א] ובפועל הדבק בו יבואו בשלמים בהראות עין הפעל כדי שיראה בו הדגש, ובפועל המרובע ובהתפעל תכפל הלמ"ד, והיה זה כי לא יכולנו לומר אותם בהסתר, כי אם נאמר קום ידמה לבנין הקל הבא לגזרת פְּעֹל הבקר אור (בראשית מ"ד). אורו עיני (ש"א י"ד). מה טובו אהליך (מדבר כ"ד) ושלם לא אמרו אותו בהראות עי"ן הפעל כי כן דרכם להסתיר האותיות האלה כמו שזכרנו בשער או"י, לכן כפלו עי"ן הפעל להורות כי עי"ן הפעל נחה, ואמרו כּוֹנֵן, הִתְכּוֹנֵן, ועוד כפלו בדרך אחרת שאבדו עי"ן הפעל אפילו מהנשימה וכפלו הפ"א והלמ"ד כמו מן חיל חַלְחָלָה (ישעי' כ"א). וְתִתְחַלְחַל המלכה (אסתר ד'). ומן טיל וַיְטִילֵךְ, את הכלים (יונה א'). אמרו מְטַלְטֶלְךָ טַלְטֵלָה גבר (ישעי' כ"ב). ומן עור עַרְעֵר תִּתְעַרְעָר (ירמי' נ"א). ומן פור הִתְפּוֹרְרָה (ישעיה כ"ד). וַיְפַרְפְּרֵנִי (איוב י"ו). ומן פוץ, פצו בעם (ש"א י"ו). אמרו וַיְפַצְפְּצֵנִי (איוב י"ו). ופעמים כפלו הלמ"ד בבנין שלא נזכר פועלו מן הדגוש*] ולא רצו להראות העי"ן כמנהגם להסתירה ואמרו באין תהומות חוֹלָלְתִּי (משלי ח'). לפני גבעות חוֹלָלְתִּי (שם). הרפאים יְחוֹלָלוּ (איוב כ"ו). עמודי שמים יְרוֹפָפוּ (שם). ביום הבראך כּוֹנָנוּ יחזקאל

*] א"א לא נמצא פעל מנחי עי"ן יו"ד רק ואיבתי כאשר מבאר המחבר גם הוא בסוף הענין מה שנמצא קים היו"ד במקום ו"ו עי"ן הפעל:

*] א"א כל זה הענין יפה מפורש בספר הבחור במאמר ה' ואין כאן מקום להאריך:

מנחי למ"ד ה"א באה התי"ו בתנועה קטנה וכן נראה אחריה יִתְרָאֶנָה, מ"מ יוכל לטעות בהם אלו לא שמו ג"כ ההבדל הנ"ל בגיהם:

הפעלים [א] ר"ל הָפֵּקֵד וְהֻפְקַד:

(יחזקאל ד"ח). וכן כתב א"א ז"ל שמש זרחה ונודד (נחום ג'). פועל שלא נזכר פועלו מנחי העי"ן והוא פתח במקצת ספרים ובמקצתם קמץ והמסרה פליגין ביה, ובהתפעל גם כן נהגו בו זה המנהג כי התפעל אינו דגושה ופעמים תראה כמו הצטידנו (יהושע ט'). ויצטירו (שם). ובדברי רז"ל מתקיים מתגייר, וברוב הפעלים לא הראו היו"ד כמנהגם להסתיר היא ואחיותיה, וכפלו למ"ד הפעל כמו שעשו בפועל מרובע כי התפעל דבק במרובע ונחצב ממנו כמו מן קומם התקומם, וכן מן כונן התכונן, וכן כלם, ויש פעלים שהעי"ן שלהם ו"ו שלא תנוח אבל הם בשלמים בכל דרכיהם, כי גוע אהרן (במדבר ד"ח). הן גוענו (שם י"ז). עני אני וגוע מנוער (תלים פ"ח). אגוע ועין לא תראני (איוב י'). ויש שלא נמצא ממנו כי אם פעל הדגוש, ונראית בו העי"ן כמשפט, ישועו ואין מושיע (תלים י"ח). שועתי אליך (תלים ל'). וכן שם הפעל הקל לרוחתי לשועתי (איכה ג'). וכן שהעי"ן שלו יו"ד ואיבתי את איביך (שמות ד"ג). אך בשם הפעל נעלם ואיבה אשית (בראשית ג'). איבת עולם (יחזקאל ד"ה). ואשר למ"ד הפעל נחה לא תנוח העין לעולם אע"פ שהיא ו"ו כמו אנה דוה רוה:

הקל הונח בעוברים כן:

קם קמת, קמתי, הנה שאחר הקמץ בקם היא האלף הכתובה במלת וקאם שאון (הושע י'). והיא נחה שהיא מומרת מיו"ד עי"ן הפעל לקים את ימי הפורים (אסתר ט'). קימו וקבלו היהודים (שם). וכן רם, רמת, רמתי, רמו, רמתם, רמנו, רמה, רמת, רמתן, הנה שאחרי הקמץ ברמה היא האל"ף הנראית במלת וראמה (זכריה י"ד). והיא נעה, וקמת, קמתי, קמנו נקודי' בפתח והטעם שנקודי' פתח אע"פ שעיקרם להיו' קמץ, כמו פ"א פעלת, פעלתי, נאמר כי בנפול מהם עיי"ן הפעל שהוא בפתח נשארה תנועתה על פ"א הפעל והתנועה מורה על הנופל, כי שרש קמתי קימתי, ואם תאמר קם למה נקמץ והלא עי"ן הפעל הנופל ממנו פתח שעיקרו קים, ובנפול ממנו עי"ן הפעל היה הדין להשאר תנועתה בפ"א הפעל להורות על הנופל [א] נאמר כי אחרי שעינ"ם אותיות או"י ואותיות

או"י

קם [א] בקושייתו בעבור שהקדים שמאוס קך בלה פתח בקמת קמתי קמנו להורות על

אע"י ה̇רבם לבוא זו תמורת זו, כשנאמר קם, שב אלף נחה ביניהם והיא ע"ך הפעל והעד הנאמן וקאם שאון (הושע י'). [ב] הנה במלת וקאם אותיות השרש שלשתן ועי"ן הפעל נחה כמנהגה והקוף קמץ וכן המשפט בקמה וקמו לפי שהנח בהם אבל בקמת וקמתי וקמנו לא יתכן בהם כי אין אחריהם מלך כי אם שו"א ואע"פ שקריאתה [ג] ב־העמדה [ד] פעמים תשפל קריאתם כמו שיתבאר [ה] אבל קמנו לא תשפל קריאתה כמו פעלנו בשלמים כמו שבארנו [ו] אע"פ שאחר הקוף נח נראה שהוא השו"א לפיכך הקו"ף פתח, ועוד על הטעם שכתבנו שמורה על האות הנופלת ואתה רע לך*] וקם רם[ס] שב לעולם קמוץ מנחי העי"ן, ומפעלי הכפל בפתח זולתי מעטים נמצאו בנחי העי"ן בפתח, כי מי בז ליום קטנות (זכריה ד'). טח מראות עיניהם (ישעיה מ"ד) ומפעלי הכפל מצאנו אחד בקמץ, ומך אחיך עמך (ויקרא ד"ה). כמו שאנו עתידים לבאר, וכשנוסיף ו"ו החבור על קמת קמתי, ויורה על העתיד [ז] יפול הנח ותשוב המלה מלרע כמו ושבת עד ה' אלקיך (דברים ל'). וקמת ועלית (שופטים ז'). וישבתי בשלום (בראשית ד"ח). וגלתי בירושלים

ס] ה"ה ואני נתתי בהם סבה אחרת בספר הבחור:

*] דע שמשפט פ"פ בנע"ו כמשפט ע"ס בשלמים. וע"כ ממשקל פעל שבת בפתח וממשקל פעל לנים בצי"רי וממשקל פעל הבקר אור בחולם ובנסתרים יבא בפתח לגזרת פעל. כמו בז טח ובקמץ לגזרת פעל. וז"ק.

יבא"ר.

ישעיה

על העי"ן שנחסרה א"כ במלת קם היה ראוי להיות פתח קם במקום קים להורות על חסרון עי"ן הפעל. ועל זה תירץ שאין צריכין להוראה הזאת שהרי הקמץ מושכת אל"ף שהיא עי"ן הפעל עצמה (מומרת ביו"ד) וא"כ הרי היא כאלו כתובה ממש ועל זה הקשה שא"כ ינקד גם קמת קמתי כו' בקמץ ויהיה ג"כ העי"ן כאלו היא כתובה ותירץ שם באה נח נראה אחר הקו"ף כי המ"ם בשו"א נח ולא יתכן נח נראה להיות אחר תנועה גדולה ואע"פ שבנחי העי"ן באה הנגינה מלעיל וא"כ שפיר אפשר להיות נח נראה אחר תנועה גדולה מ"מ בעבור שפעמים באה הנגינה מלרע והוא בקמתם וקמתן ובהם אי אפשר להיות הפ"א הפעל בתנועה גדולה לכן נקדו גם חלקי העבר האחרים פ"א הפעל בפתח למען ישוו כל החלקים (אשר למדיהם נח נראה) זה לזה זה כוונת המחבר דרך כלל ועתה אפרש דבריו דרך פרט: [ב] ר"ל שא"כ שוב אין צריך לסימן הוראת עי"ן הפעל: [ג] ר"ל שבאה נגינה בפ"א הפעל ויתכן שפיר להיות נח נראה אחר ת"ג: [ד] ר"ל שפעמים תהיה הנגינה מלרע כמו שבארתי לעיל: [ה] וה"ה קמת וקמתי: [ו] ר"ל אע"פ שאחר הקו"ף נח נראה ואם יהיה בקמץ בלא נגינה יהיה נגד מנהגי הלשון לכן באה בפתח: [ז] כי כל נגינה מושכת את נסתר בעבור

המסכתה

(ישעיה ס"ה). וששתי בעמי (שם). ומשתי את עון הארץ ההיא (זכריה ג'). ובא בלא ו"ו מלרע שתה עונותינו לנגדך (תלים נ'). והוא שלא כמנהג אולי בא כן מפני הדגש ולא היה מלעיל עם הדגש כמו ומתה ממותי חלל (יחזקאל ך"ח). פן תדבקני הרעה ומתי (ראשית י"ט). כי יש בהם הפסק או העמדת טעם לפיכך הם מלעיל ושתה הוא [ח] בשופר הולך שאינו טעם מעמיד והוא שאם היה מלעיל עם השופר [ט] היה חטוף על מלת עונותינו והיתה דחוקה. העי"ן*] ובקמתם וקמתן [י] נפל הנח להקל מפני רוב תנועתם בין עם ו"ו ובין בלא ו"ו לעולם מלרע והנה קמתם (מדבר ל"ב). וסרתם מן הדרך (דברי' י"א). ולא שבתם עדי (עמוס ד') ובא בחירק מקום הפתח, ויצאתם ופשתם (מלאכי ג'). והוא כמו וירשתם אותה (דברי' י"א) כי בתשלומו ופישתם וקמו ושבו מלעיל*] מנחי העי"ן הפעל, ומנחי הלמ"ד מלרע, ונמצא מעטים מנחי עי"ן מלרע, כי שמו אותי בבור (ראשית מ'). ושמו בדיו (מדב' ד'). ושמו להם ראש אחד (הושע ב'). ושמו את שמי (מדבר ו'). אשר תרו אותה (שם י"ג). צדו צעדינו (איכה ד'). כפירים רשו ורעבו (תלי' ל"ד). נמו רעיך (נחום ג'). נמו שנתם (תלים ע"ו). ונסו מנסת חרב (ויקר' ך"ו). פקו פלילה (ישעי' ך"ח). וסרו הצפרדעים (שמו' ח'). ולא רמו עיני (תלים ק"ל). נעו עירים (איכה ד'). נעו מעגלותיה (משלי ה'). ונעו מים עד ים (עמוס ח'). ונעו אלילי מצרים מפניו (ישעיה י"ט). ולא רבו עליה (ראשית ך"ו). ורצו לפני מרכבתו (ש"א ח'). אם גנבים באו לך (עובדי' א'). ותוכן אלו הפעלים בתשלומם קים קימת, וכן דים דימת. גיל גילת, וכן כלם, ובאו העוברים באלה הנחים פעמים לגזרת פעול, הבקר אור (ראשית מ"ד). ראו נא כי אורו עיני (ש"א י ד). מה טבו אהליך

*] כן הוא גם במלת למה אם אחריה אות גרונית היא מלרע. יבא"ר.

*] כמו בשלמים המעם בע"פ להוליד נח בין הקו"ף והמ"ם לתשלום עי"ן אם היא בתנועה וכאן הוא בס"פ. יבאר.

מדבר

המסכתה: [ח] ר"ל טעם מונח: [ט] ר"ל כי אלו היה מלעיל היה עיקר ההמסכה בשי"ן והתי"ו הדגושה היה נקרא בחטיפות ומהירות אל המלה שאחריו באופן שלא היה נקראים שני תווי"ן (מכח הדגש כראוי) אחת לעין הפעל ואחת ללמד הפעל והיה מחקת העי"ן הפעל שלא תבטא כראוי: [י] ר"ל שבאה בהם הנגינה מלרע להקל על הקריאה בעבור שיש בו תנועות הרבה:

(מדבר ד"ד). לבלתי בֹאו הכלים הנותרים (ירמיה ד"ז). בֹשנו מאוד (שם ט') למען תמהרי ובֹשת (יחזקאל י"י). בֹשה וחפרה (ירמי' ט"ו). כלם מלעיל, ובא מלרע ובֹשה*] החמה (ישעיה ד"ד). ותאמר אור, אוֹרָה, אורתי, טוב, טובת, טובתי, בוש, בושתי משפטם איור, טיוב, ביוש בשקל ולא יכול יוסף (דאשית מ"ה) ובן לגזרת פָעֵל בצירי, כי מֵת הילד (ש"ב י"ב) משפטו מֵית, ובן מֵתָה, מֵתו, אבל שאר העוברים לא באו בצירי, ומתנו (מ"ב ז'). ומתי (דאשית י"ט). בדגש וכן יאמר מתם מתן בדגש להבלעת התי"ו למ"ד הפעל, וכן הבינונים והם תואר ברוב לכן באו במשקל התואר הקמוץ חכם רשע, כי משפט קָם קָיָם, קמים קמה קמות, בתשלומם קימים, קימה קימות, ובאו מהם בפתח שלא כמשפט, כל עץ לַח (יחזקאל ד"ח). מקל לבנה לַח (דאשית ל'). לַחים ויבשים (מדבר ו'). אבל הובשתי עץ לָח (יחזקאל י"ז). קמוץ בזקף מפיקים מָזן אל זן (תלים קמ"ד). סַר וזעף (מ"א ד'). והרבה מהן פתחין°] והן ידועים על פי המסורת ועוד נזכרם בשער השמות, וקָמָה בבינונים טעמה מלרע ובעוברים טעמה מלעיל נחָה ארם (ישעיה ז'). וסרה קנאת אפרים (שם י"א). ובן רבים בעוברים טעמם מלעיל, ובאו בעוברים טעמם מלרע מעטים*] בָזה לך לעגה לך (ישעיה ל"ז). ובאָה הממשלה הראשונה (מיכה ד'). ובאה חרב במצרים (יחזקאל ל'). ושבה אל בית אביה בנעיריה (ויקר' ד"כ). ושבה לאתננה (ישעיה ד"ג). ורעה עינך (דברים ט"ו). ורעה לך זאת (ש"ב י"ח). ונחה עליו רוח ה' (ישעיה י"א). וכן במשקל אחר לגזרת פָעוֹל:

*] הוא מפני אות גרונית שאחריה וגם מהלה אשר הסב לפני זה הם. רבים אשר אחריהם אות גרונית או למ"ד. וכן רבים עם וא"ו ההפוך ומעטים נסתרו. יבא"ר.

°] הם לגזרת פָעֵל והקמוצים לגזרת פָעַל. יבא"ר.

*] גם אחריהם אות גרונית או למ"ד וכן בהקודמים ודוק. יבא"ר.

הבינונים טוב טובים טובה טובות [א] תואר בפלס גדול קרוב כי משפטם טיוב

[א] אלה ודומיהן נקראים פעלים לא עומדים ולא יוצאים כי הם אינם פועלים פוס דבר רק הענין המובן מהם הוא מציאת המקרה בנושא בזמן מן הזמנים כמו טוב טובים ר"ל שנמצא בענין מן הענינים מקרה ההטבה ובעבור המקרה הזה נתארהו בתואר טוב וכן גדול קטן ודומיהם ולכן לא נמצא בהם הבינוני

כמו

טוֹב טוֹבים ומזה המשקל, אתה גוחי (תלים ך"ב). אתה גוזי (שם ע"א). שן רוֹעה (משלי ך"ה). וכן, הולך ואור עד נכון היום (שם ד') ומכף מלך ארם ומכף מלך ישראל הקוֹמים עלי (מ"ב י"ו). וכן באו בשורק*] כי

*] הם לגזרת פעול בשו"רק השורק והחולם מתחלפים, נחלץ חשים (מדבר כמו יספוטו. יבא"ר.

ל"ב). גולה וסירה (שעי' מ"ט). וסורי בארץ בארץ יכתבו (ירמיה י"ז). סורי הגפן נכריה (שם ב'). שבנה דומה נפשי (תלי' נ"ד). כדמה בתוך הים (יחזקאל ך"ז). ותבט עיני בשורי (תלים נ"ב). שובי מלחמה (מיכה ב'). כמו שנמצא ג"כ תוארים בשלמים בשורק, שרוע וקלוט (ויקרא ך"ב). עצום ברוך, השכיני באהלים (שופטים ח'). שבעי שבועות להם (יחזקאל ך"א). והו"ו שבין פ"א הפעל ולמ"ד הפעל איננה*] עי"ן הפעל אך היא ו"ו המשך כמו

*] ה"א ועוד ידבר מזה שתהי' ג"כ בשלמים גדול קרוב וכן בעוברים בעתידי' מזה הבנין:

ולכן לא יכתבו הווי"ן ברוב המקומות [ב] וכן לגזרת פעל, רק, עד, מת, כן, כנים, כנה, כנות, לן, מדוע אתם לנים נגד החומה (נחמיה י"ג). וכן הפעול מהפעלים היוצאים, שום, שומים, שומה, שומות, ובא בחולם, הלוט הלוט, הראשון שם [ג] והשני פעול והווי"ן בהם אינם עי"ן הפעל כי אם וו"י המשך הכתובים בשלמים פעול זכור שמור, ובשנפלה עי"ן הפעל נשארה תנועתה על פ"א הפעל וכן לכלם כמו שזכרנו:

המקור בחולם, ושוב אלי (ירמיה ג'). מות ישרים (מדבר ך"ג). עד יום מותה (ש"ב י'). ונוח מאויביהם (אסתר ט'). צור תעודה (ישעיה ח'). כי קום יקומו דברי עליכם לרעה (ירמיה מ"ד). או בשורק, לא יאמין שוב מני חשך (איוב ט"ו). ולא יכלו קים (תלים י"ח). על מות לבן (שם ט'). ובעת מיתה (ש"א ד'). ועם הלמ"ד מאותיות השמוש רובם בשורק לשוב לקום, ובתוספת ה"א בבואה רגליך (מ"א י"ד). רועה התרועעה (ישעיה ך"ד). ומלת בבואה מלרע ורועה מלעיל:

העתידים כלם לגזרת פעול*] והומר החולם בשורק ברוב המקומות שוב

*] אינו כן רק הם לגזרת פעול. שיבו שובי, ובחולם מול את בני ישראל יבאר.

(יהושע ה'). וכן צור תעודה (ישעיה ח'). כי יתכו

כמו במכתב הפעלים רק שם הסוגל לבד. וככל כתבתי מזה לעיל: [ב] ר"ל שגם שם היה

יתכן שהוא צווי מנחי העי"ן, קומי ודשי (מיכה ד'). והרבות בחולם שבנה בנותי (רות א'): אָשׁוּב, יָשׁוּב, תָּשׁוּב, נָשׁוּב, והווי"ן וו"י המשך ואינם עי"ן הפעל:

והצווי בתוספת ה"א שׁוּבָה ישראל (הושע י"ד). בֹּאָה אתי הביתה (מ"א י"ג). חוּשָׁה ה' על עמך (יואל ב'). חוּשָׁה לעזרתי (תלים ל"ח). מלעיל וכבר באה מהם מלרע עוּרָה הנבל וכנור (שם נ"ז). שׁוּבָה ה' רבבות אלפי ישראל (מדבר י'). קוּמָה ה' למנוחתיך (תלים קל"ב). קוּמָה ה' ויפוצו אויביך (מדבר י'). קוּמָה ה' אלקים לנוחיך (דה"ב ו'). וכל קוּמָה דתהלי' [*]

[*] כלם אות גרונית אחריהם מלרע בר מן חד וְקוּמָה בעזרתי (תלי' ל"ה). ושם הוי"ה נקרא באדני. סוּרָה אדני סוּרָה אלי אל תירא (שופטי' ד'). יבא"ר. שׁוּבָה אלי כי גאלתיך (ישעי' מד) ואמר הנגיד

כי, הרואה אתה שׁבָה העיר בשלום, (ש"ב ט"ו). מלעיל, ואנחנו לא מצאנוהו כן בספרים המדויקים, וכן בספר אכלה ואכלה שׁוּבָה מלרע, שׁוּבָה ה' רבבות אלפי ישראל (מדבר י'). שׁוּבָה אלי כי גאלתיך (ישעיה מ"ד). שׁוּבָה ה' את שבותינו (תלים קכ"ו). שׁוּבָה ה' חלצה נפשי (שם ו') שׁוּבָה ה' עד מתי (שם). שׁוּבִי שׁוּבִי (שיר ז'). מלעיל וכבר באו מלרע עוּרִי עוּרִי דבורה (שופטים ה'). שׁוּבִי נפשי למנוחיכי (תלים קי"ט). עוּרִי עוּרִי לבשי עוז (ישעיה נ"א). עלי עילם צוּרִי מדי (שם ד"א). ומבנין הפעיל גִילִי מאוד בת ציון (זכריה ט'). מלרע, ובחולם לגזרת פָּעוֹל, קומי אוֹרִי (ישעיה ס'). היה בתשלומי אֵזוֹרִי על משקל כתיים קומו עֲבוֹרִי [*] (שם ד"ג):

האיתן אָקוּם, יָקוּם, תָּקוּם, נָקוּם, יָקוּמוּ, תָּקוּמוּ, תָּקוּם, תָּקוּמִי, תְּקוּמֶנָה, או בחולם וַתְּאֹרְנָה עיניו (ש"א י"ד). ועדיך לא תְשׁוֹבֶנָה (יחזקאל ל"ח) או במשקל אחר תְּשׁוּבֶינָה לקדמתכן (שם י"ו). תְּפוּצֶנָה ערי מטוב (זכרי' א'). [א] האותיות הנוספות בקמץ, ופעם בצירי כמו אֵבוֹשׁ, יֵבוֹשׁ, לא עתה יֵבוֹשׁ יעקב (ישעיה כ"ט). אשר לא יֵבֹשׁוּ קוי (שם מ"ט) וכבר כתבנו ששרשם יָבֵשׁ, והצירי שתחת אותיות הנוספת יורה עליהם, והוא הנכון,

והנה

היה ראוי בשלמות רִיק עִיד ע"מ פָּעַל: [ג] והיה ראוי הֲלִיוּט במלאפום ובשלמות הֲלִיוּט:

האיתן [א] ר"ל תוספות איתן [ב] חוזר על דבריו לעיל בענין נחי עי"ן. וכלל העולה

והנה [ב] שבין אותיות הנוספות ופ"א הפעל הוא תשלום עי"ן הפעל והו"ין שבהם וו"י המשך כו"ו ישפוט ישמור, הכתובים פעמים בו"ו, ולא הסרו הו"ו ביקום ישוב כמו שעשו בישמר ישפט ברוב המקומות לפי שהמירו החולם בשורק להקל על הקריאה לרוב השתמשם בהם והשורק אינו מבלי ו"ו כי אם על הרגש [ג] או על שו"א נח כמו שיתבאר, אלא במקומות מעטים יבוא מבלי ו"ו במקום שהי' מקומו ו"ו, וכן באו ג"כ יקם, ישב, ישבו, יקמו חסרי ו"ו המשך במקומות ידועים, על פי המסורת וכן כשיבואו בחולם תחסר ו"ו המשך כמו וישב העפר (קהלת י"ב) ישב אפך (ישעי' י"ו). אל ישב דך נכלם (תלים ע"ד). תרם ידך (מיכה ה'). לא ידן רוחי (בראשית ו'). ותחסר מהם ו"ו המשך כמו שתחסר בישפט ישמר, וזו שהיא קיימת ביקומו ישובו מה שאינה קיימת כן בישמרו, ישפטו, נאמר כי גם בישמרו ישפטו פעמים ו"ו המשך קיימת כשיבוא בהפסק ובהעמדה ופעמים בלא הפסק והעמדה כמו ישפוטו הם (שמות י"ח). אבל מה שחסרו אותה ברוב לרוב תנועות האותיות להקל מעליהם, אבל ביקומו ישובו אין בהם אותיות נעות כמו שיש בישמרו ישפטו, הלא תראה הנה אשר בקם [ד] קמת, קמו, קמנו*] נפל בקמתם לתנועת המ"ם יותר, וכן בשלמים בנח שאיננו עקרי נהגו זה המנהג שמר, שמרתי וכולי, הנה שבין התי"ו והמ"ם לא נפל כי אם בשמרתם לתנועת המ"ם יותר על חבריו וראיה עוד כי הנה שאחרי הנוספת הוא תשלום אות השורש, הכפולים שבא גם כן בהם זה הנה יחן, יסב ולרבים יסבו ואע"פ שהדגש יספיק להוראות האות הנעדרת אע"פ כן נשאר הנח כמו שהי'

*] א"א יש כאן טעות וראוי לומר הנה אשר בקם קמו קמה נפל בקמתם קמתן בתנוע' המ"ם והנון יותר:

העולה מדברי המחבר בענין הזה הוא שלכן באה קמץ באותיות אית"ן בנחי העי"ן להמשיך עמה נח נסתר תמורת העי"ן שנחסרה בעתיד ואף שמאחנו שנכתבה ו"ו בין הפ"א והלמ"ד אותה הו"ו היא למשך כדרך המלאפום המושכת ו"ו כי גם בשלמים לולי שיכבד על הלשון בעבור רוב התנועות היתה גם שם ו"ו המשך. כאשר הוא מבאר והולך: [ג] שלא באה קבוץ שאנו קורין שורק: [ד] אף שבקמת קמנו אין בהם נח מכח התנועה כי באה פתח בפ"א הפעל מ"מ בעבור שהנגינה מלעיל נמשכת התנועה מכח הנגינה ונמשכת ממילא נח נסתר והרי היא כמו ת"ג אבל בקמתם קמתן שבאה הנגינה מלרע וא"כ נחסר הנח דוקא באלו. ואינני צריך למה שכתב הבחור בהג"ה וז"ל יש כאן טעות כו' כי לפי הנ"ל אין כאן טעות. וראיה לדברי מה שכתב המחבר

שהי' היחיד כי פעמים יפול הדגש כמו שאנו עתידים לבאר במקומו בעזרת האל והנה יוקמו ישיבו בשתרבה תנועתם יסור הנח כמשפט שלא להרבות בתנועו' יקומו (דברי' ל"ג) ישיבון (מ"א ח') וכן לרבו' כשיבוא במשקל אחר תבאנה בהיכל מלך (תלים מ"ה). תשבינה לקדמתכן (יחזקאל י"ו). עוד תפוצנה ערי (זכריה א'). כעב תעופינה (ישעיה י'). תעוגגנה לעיניהם (יחזקאל ד'). פירוש הנשים תעוגנה, והגבעות תמוטינה (ישעיה כ"ד). וכן בבנוים, אל תבואני רגל גאוה (תלים ל"ו). יצודנו למרחפות (שם ק"מ) ישופך ראש (בראשית ג'). וחית השדה תדושה (איוב ל"ט). כי רגל תזורה (שם). לא אכזר כי יעורנו (איו' מ"א). אדוש ידושנו (ישעיה כ"ח). והנה יקום משפטו בתשלומו יקוום כמו ישמר ישפט וכשהסתירו היו"ד כמנהגם הטילו תנועתה על הקו"ף והוסיפו נח בין היו"ד והקו"ף הנופל והנה תנועת היו"ד ביקום שהוא קמץ בתנועות יקום, אלא שביקום יותר אותיות נראות בלשון אבל בתנועות ובנחים הם שוים, כי תנועת היו"ד ביקום שהיא קמץ כנגד תנועות יו"ד יקוום ישמור שהוא חיריק והנח השוכן שבין היו"ד והקו"ף ביקים כנגד קו"ף יקוום ושי"ן ישמר שהם גם כן נחות אלא*] שזה נח נסתר וזה נח נראה ותנועת הקוף אשר ביקים כנגד תנועת יו"ד יקיום ומ"ם ישמר, וטעם התמורה שהמירו ביקום ישוב החולם בשורק ברוב בעבור שלא יתערב עם פעלי הכפל שהם בחולם יסב, יחן, יעז או להקל הקריאה מרב השתמשם בהם, וכשנוספה ו"ו תוספת ענין על יקום ישוב יהיה בחולם בהפסק, ושלשים שנה וימת (בראשית ה'). הנוגע בארץ ותמוג (עמוס ט"ו) כי הלך שמעי מירושלם גת וישב (מ"א ב'). וישם שק על בשרו ויצום (מ"א כ"א). וירכב על כרוב ויעף (תלים י"ח). וכן עם הטרחא כי הוא בהעמדה וימת רוצח הוא (במדבר ל"ה). וכשהמלה בלא העמדה כלל תסור הו"ו וישוב לקמץ חטף שהוא במקום חולם בכל המקומות וישב

*] ה"א פירש הנסתר נקרא הו"ו הנחה בלי נקודה ונח נראה הוא השו"א הנח שתחת הקו"ף והשי"ן :

המחבר לעיל בדבור המתחיל קם וז"ל וכשנוספה ו"ו החבור על קמת קמתי ויורה על העתיד יפול הנח כו' ועוד כתב שם ובקמתם וקמתן נפל הנח להקל כו' הרי לפנינו שדרך המחבר לכנות התנועה אשר שם מושב הנגינה בשם נח. באשר שגם היא מושכת נח

וישב לקמץ חטף בעבור חטיפות המלה אל אשר אחריה כמו ויקם יעקב (ראשית ל״א). וישב אברהם (שם ד״ב). וזולתם, כמו שישוב ג״כ בשלמים החולם בישמור ישפוט לקמץ חטף עם ו״ו התוספת, ובלא ו״ו התוספת כשתחטוף המלה כמו יעבר־נא אדוני (ראשית ל״ג). אכתוב־לו רבי תורתי (הושע ח׳). וכן באלה הנחי׳ בלא ו״ו התוספת אחר שהמלה מלעיל תשב־נפש הילד (מ״א י״ז). ופעמים גם כן בהעמדה, אל תצר את מואב (דברים ב׳). אלא שהצדי פתוחה, ויקם שדה עפרון (ראשית ד״ב). וכשתהיה פ״א הפעל או למ״ד הפעל אות גרונית או רי״ש יכבד על הלשון לקמוץ פ״א הפעל והשיבוהו פתח כמו, והוא נרדם ויעף וימת (שופטים ד׳). ויעף העם מאוד (ש״א י״ד). ויעף דוד (ש״ב ד״א׳. אבל ויעף אלי אחד מן השרפים (ישעיה ו׳). קמוץ להבדיל בינו ובין ויעף דוד, שהם שני ענינים, ויעט בהם (ש״א ד״ה). ותחש על מרמה רגלי (איוב ל״א). אבל ותחם עליך (ש״א ד״ד). ותחס עיני עליהם (יחזקאל ד׳). תנועתם בקמץ ותנח התיבה (ראשית ח׳). וינע לבבו (ישעיה ז׳). ויסר אליה (שופטים ד׳). ויצר עליה (דניאל א׳). אל תצר את מואב (דברים ב׳). וכלם קמוצים האותיות הנוספות כמו שהיו טרם החטפם, תניע, ינוע, יסור, תסור, אבל ותחש על מרמה רגלי (איוב ל״א). פתח, אולי הוא מנחי הלמ״ד אע״פ שאין [ה] העי״ן מורה עליו יהיו שני שרשים בענין אחד כי רבים נמצאים כן כמו שכתבנו בשרש יבש, ומנחי הלמ״ד כלם האותיות הנוספות על זה הדרך פתח, ופעם אע״פ שהלמ״ד רי״ש פ״א הפעל בקמץ כמו ויגר אברהם (ראשית ד״א). אבל ביקומו ישובו תעמוד הו״ו במקומה ויקומו וישובו:

הנפעל, נכון, ויתכן שנאמר בו הסברא שאמרנו בעתידי הקל שיהיה הנח תשלום עי״ן הפעל והו״ו ו״ו המשך, ויבוא לגזרת פעול כמו

נא נסתר: [ה] יש כאן טעות וצ״ל שאין הענין מורה עליו. וכוונת המחבר הוא שכפי הוראות הענין יהיה מנחי העי״ן שמורה על ענין מהירות או חשש כמו שפירשו המפרשים בזה הפסוק ותחש על מרמה. ומצאתי לו דמיון מזה השורש מי יחוש חוץ ממני. (קהלת ב׳). אבל השרשים שמצאנו בנחי הלמ״ד הוראתם לשון שתיקה הוא כמו. לא אחשה (ישעיה ס״ב). ובודאי הפסוק ותחש על מרמה לא נוכל לפרש על זה הענין לכן נ״ל שהם שני שרשים בענין אחד כמו לעיל בשורש יבש:
ר״ל

במו ונחתום (אסתר ח׳). ונשלוח ספרים (שם ג׳). אלא לפי שבא כל הבנין לעולם כן בחולם ולא נמלט אחד מהם לבא לגזרת פָּעַל או פָּעֵל, טוב היא שנאמר כי הוו״ן בהם עיין הפעל כמו שכתב החכם רבי יהודה בבולם ומשפט נָבוֹן להיות נָבוֹן ואע״פ שנאמר הו״ו עי״ן הפעל נאמר כי הנח שבין נו״ן נפעל ופ״א הפעל יורה עליו לפי שהיא נעלמת, ובא הנון בצירי, כי נֵעוֹר ממעון קדשו (זכריה ב׳). כי הצירי והקמץ אחד לבא הנח אחריהם, וכתבו רבי יהודה ורבי יונה ושאר המדקדקים כי נון נֵעוֹר בצירי מפני העי״ן אלא שלא הושוו בבנין המלה כי רבי יהודה כתבה בנין נפעל מנחי העי״ן ורבי יונה כתב הנו״ן שורש מן נָעֲרוּ כגורי אריות (ירמיה נ״א). אבל שניהם אמרו כי הצירי מקום הקמץ מפני העי״ן ולא ידעתי טעם לזה כי האלף גם היא גרונית ובא עליה הנו״ן בקמץ נָאוֹר אתה אדיר (תלים ע״ו). אולי כי תקל קריאת העי״ן עם הצירי אשר עליה יותר כשתהיה קמץ, וכמו שתאמר נכון כך תאמר נְכוֹנָה. והממלכה נכונה ביד שלמה (מ״א ב׳). נָכוֹנוּ, נָכוֹנוּ ללצים שפטים (משלי י״ט). והנח קיים, אבל שאר העוברים נפל הנח לרוב תנועות האותיות בהם נבונות, נְבוּנוֹתִי, ובחכמתי כי נְבוּנוֹתִי (ישעיה י׳). נְפוּגוֹתִי ונדכיתי (תלים ל״ח). בשורק, נְבוּנֹתֶם, נְבוּנוֹנוּ, והומר במקצתם החולם בשורק להיות הו״ו קיימת בהם שהוא עי״ן הפעל אע״פ שתחסר פעמים, ועוד לטעם אחר הומר בהם החולם בשורק כי יותר קלה תנועת השורק עם החולם מקריאת שני חולמים יחד, ויבא גם כן בחולם כמו אשר נְפוֹצוֹתֶם בהם (יחזקאל י״א). אשר נְפוֹצוֹתֶם בם (שם ד׳). וּנְקוֹטֹתֶם בפניכם (שם). והבינוני נָכוֹן, ובסמוך הנו״ן בשו״א, עד נְכוֹן היום (משלי ד׳). ונבון דבר (ש״א י״ו). נְבֹנִים, חכמים וּנְבוֹנִים (דברי א׳). היו נְכוֹנִים (שמות י״ט). נְכוֹנָה, כי לא דברתם אלי נְכוֹנָה (איוב מ״ב). נְכוֹנוֹת, וכלם בחולם, ובא בשורק נְבֻכִים הם בארץ (שמות י״ד). וכן, והנשאר והנָּצוּר (יחזקאל ו׳). לדעת המתרגם, וכן כעיר נְצוּרָה (ישעיה א׳). ומה שנפל הנח בנכונה אע״פ שלא רבו התנועות ולא נפל כן בנְכוֹנָה העבר לפי שצריך מלת נְכוֹנָה הבינוני להיות מלרע כמו שהוא גם כן בשלמים רוח נִשְׁבָּרָה (תלים נ״א). להפריש בין העבר והבינוני ולפי שצריך היותה מלרע כבד על הלשון לקרותה בקמץ נָכוֹנָה לקבוץ שלשה נחים בהרחבה,

וכן

וכן בכל השמות אם תאמר לזכר חָכָם תאמר לנקבה חֲכָמָה ולא תאמר חָכָמָה וכן בכלם להקל על הלשון בין ותדע, לפיכך כשתבא הנקבה הבינונית בתי"ו שהיא מלעיל בא כמו בשלמים, נִשְׁבֶּרֶת מימים (יחזקאל ד"ו). כן תאמר נְבוֹנֶת, ואז תהיה בקמץ הנו"ן לפי שהמלה מלעיל כמו ותהי שם המלחמה נָפוֹצֶת (ש"ב י"ח):

העתידים הצווי הִכּוֹן, הִכּוֹן והכן לך (יחזקאל ל"ח). וכן המקור הִמּוֹל (ראשית י"ז). ימול משפט הִכּוֹן הִכֹּן בפלס הִשָּׁמֵר.

איתן אֶכּוֹן, יִכּוֹן, לא יִכּוֹן אדם ברשע (משלי י"ב). תִּכּוֹן, לא תִכּוֹן אתה ומלכותך (משלי ד"ב). נִכּוֹן, יִכּוֹנוּ, יִכֹּנוּ יחדו על שפתיך (משלי ד"ב). ועם אות הגרון בצירי יֵעוֹרוּ ויעלו הגוים (יואל ג'). תִּכּוֹנוּ, תִּכּוֹן, תִּכּוֹנִי, תִּכּוֹנֶנָּה, או תִּכּוֹנָּה, משפטם אֶכֹּון יִכֹּון וכולי, ואם פ"א הפעל גרונית או רי"ש ינקדו האותיות הנוספות כלם בצירי לתשלום הדגש כמשפט, ויֵאוֹר להם בחברון (ש"ב ב'). יֵעוֹרוּ ויעלו (יואל ג'). בתפשם בך בכף תֵּרוֹץ (יחזקאל ד"ט). וכן המקור לֵאוֹר באור החיים (איוב ל"ג). משפטו לְהֵאוֹר ובהפקד הה"א הוטלה תנועתה בלמ"ד השמוש וכן תאמר בשאר אותיות בכל"ם עם המקור:

הפעיל, הֵבִין, אלקים הֵבִין דרכה (איוב ד"ח). הֵפִיר עצת גוים (תלים ל"ג). ולו הֵכִין כלי מות (שם ז'). וכי הֵקִים ה' להם (שופטים ב'). והיו"ד יו"ד המשך בהם כיו"ד הִשְׁלִיךְ הִשְׁמִיד, והנח שאחרי ה"א הבנין הוא תשלום עי"ן הפעל, ואם למ"ד הפעל אות גרונית או רי"ש פעמים פ"א הפעל בפתח כמו הֵרַע לעם הזה (שמות ה'). את בריתי הֵפַר (ראשי' י"). וְהֵצַר לך בכל שערך (דברים ד"ח). והרבים מהם בצירי, הֵרֵעוּ (ירמי' ז'). הֵפֵרוּ (תלים קי"ט) וכן בנקבה הֵרֵעָה הֵפֵרָה, כן הֵקֵרָה רעתה (ירמיה ז") הֵבִינוּ, הֵבִינָה, הֲכִנֹתִי, וְהֵטַלְתִּי אתכם (שם י"ו). הֲכִנֹתָ, וַהֲמִתָּה את העם הזה (מדבר י"ד). וְהֵפַרְתָּ לי (ש"ב י"ו). הֲכִינֹתֶם, הֲכִנּוּ או הֵכַנּוּ, הֵכַנּוּ והקדשנו (דה"ב כ"ט). בכלם הנח קיים ויו"ד המשך נפל כמנהג השלמים וכן עם הכנוים הֲכִינֹתִיו, הֲכִינֹתִיךָ וכן כלם, וכשרצו להאריך המלה ולשנות משקלה הפילו הנח כמנהג ונקדו הה"א בשו"א ופתח או בשו"א וסגו"ל ואמרו הֲבִינוֹתָ, הֲטִיבוֹתָ כי היה עם לבבך (דה"ב ו'). אשר הֲכִינוֹתִי (שם א' כ"ט) הֲקִיצוֹתִי ועודי עמך (תלים קל"ט) הה"א בשו"א וסגו"ל, אם הֲנִיפוֹתִי

על

על יתום ידי (איוב ל"א). בשו"א ופתח, הבינותם, הלא הבינותם (ישעי' מ') הה"א בשו"א ופתח. ופ"א הפעל בחירק אשר השיבותם לו אשם (ש"א ו'). הה"א בשו"א ופתח ופ"א הפעל בצירי הבינונו, השיבונו אליך (איכה ה') הה"א בשו"א וסגו"ל, הבינותם וכן עם הכנוים בשו"א ופתח הבינותיו או הבינותיהו, הבינותיה וכן כלם, אם לא הביאותיו אליך (שם מ"ג) והשימותיהו לאות ולמשלים (יחזקאל י"ד). ומזה המשקל, אתם המתם (מדבר י"ז) ורמתם אותו (ש"ב י"ג) והמתן אותו (שמו א' והכיתיו והמתיו (ש"א י"ז). והמתיה בצמא (הושע ב'). משפטם אם היו שלמים עם התי"ו למ"ד הפעל הנופלת, אתם המיתותם, המיתותיו, המיתותיה. ורבי יונה כתב כי הם ממשקל המתי המתם אלא ששבה תנועת הה"א [א] כמו המשקל האחר מפני התחבר המלה אל הכנוי, וכן והבאתה אל תוך ביתך (דברי' כא) והבאתו אלי (ש"ב י"ד). עתה הבאתיה (ישעי' ל"ז) פן תשבענו והקאתו (משלי כ"ה) הנה אלה מהמשקל הראשון אלא שנשתנה תנועת הה"א בעבור הכנוי אבל אתם המתם (מדבר י"ד) הוא מהמשקל השני כי אלו היה מהמשקל הראשון היה המתם, ובא בשני משקלים כאחד, והטיבותי מראשותיכם (יחזקאל ל"ו). ואפשר כי אמרו כן לפי שיטב וטוב בענין אחד הרכיבו במלה שני שרשים כאחד, ויש שנפלה מהם ה"א הבנין מדוע אליו רבות*] (איוב לג) בינתי בספרים (דניאל ט'). וכאשר פ"א הפעל אות גרונית תפתח ה"א הבנין להרחיב העידותי בכם היום (דברי' ד'). העירותי מצפון ויאת (ישעי' מ"א). העירותיהו בצדק (שם מ"ה). וכן בכפולים החתות כיום מדין (ישעי' ט'). היום החלותי (ש"א כ"ב). וכן ה"א השאלה כשתבוא על אות גרונית כמו שכתבנו, וכן תאמר כנוי העוברים כשפ"א הפעל גרונית מן העיר העירהו העירני בצירי וכן בכנוי הרבים העירו העירוך העירוהו בצירי הה"א ומן העירות העידותי שהם בפתח הה"א כן עם הכנוים בפתח הה"א וכן הצווי שהוא בקמץ הה"א כשתבוא על אות גרונית עם הכנוי תהיה הה"א בפתח לבד. שהיתה בשו"א ופתח אם לא היתה גרונית ותאמר העירהו העירני בפתח הה"א כי לא תבוא הה"א בשו"א וסמוך לה אחת מאותיות הגרוניות לעולם:

*] ה"א ולא נמצא רק אלו השנים:

והבינונים

הפעיל [א] ר"ל שבא שו"א במקום הצירי בעבור רוב התנועות מכח הכנוי.
ר"ל

והבינונים, מֵבִין, מְבִינִים, מְבִינָה, מְבִינוֹת, מוּבָן, מוּבָנָה (שם). ואם מִבְנֶה, מוּבָנוֹת, כלם קמוצים, ומבנוֹת בשש נקוד.

הפעל רי"ש פעמים פ"א הפעל בצירי, מֵפֵר אותות בדים (ישעי' מ"ד) מֵצֵר מֵצֵרָה, מְצֵרוֹת, כלב אשה מצרה (ירמיה מ"ט). ואם למ"ד גרונית פעמים בפתח, כי כלו חנף ומֵרַע (ישעיה ט'). כי מְרֵעִים יכרתון (תלים ל"ז) בצירי: המקור הָבִין או הָכֵן, ובא בתוספת ה"א להנפה גוים בנפת שוא (ישעי' ל'): העתידים הָאִיר או הָאֵר, הָבִין או הָבֵן, הָבִינִי, תָבִינִי, הֲבִנֹנָה, או הֲבִנֶּה או בפתח הָשֵׁב אל תערה (יחזקאל ה'). ואם הלמ"ד אות גרונית, ועיניו הָשַׁע (ישעי' ו'). פתח באתנח, הָשַׁע ממני ואבליגה (תלים ל"ט). וחסרה מהם ה"א הבנין ברוב שִׂים כה (בראשית ל"א). לִין פה (שופטי' י"ט) בִּינוּ בוערים (תלים ל"ד). שִׂישׂוּ אתה משוש (ישעי' ס"ו). נִירוּ לכם ניר (ירמי' ד'). שִׁירוּ לה' (שמות ט"ו). שִׁיתִי לבבם להילה (תלים מ"ח). דִּינוּ לבקר משפט (ירמי' כ"א). לִינִי הלילה (רות ג). כלם מלעיל, ובא מלרע, גִּילִי מאוד בת ציון (זכריה ט'). ועקרם*] הָשִׂים, הָלִין, הָבִינוּ, הָשִׂישׂוּ, הָנִירוּ וכן כלם. וכן המקור, מקום לנו לָלִין (בראשית כ"ד). כמו לְהָלִין, וכן, נצב לָרִיב ה' ועומד לָדִין עמים (ישעי' ג'). עקרו לְהָדִין, לְהָרִיב, ואלו היה שם היה לְדִין הלמ"ד בשו"א, ועם הכנוים הה"א בשו"א ופתח או בשו"א וסגו"ל כמו שכתבנו בעבר, וכן במקור, כי אם הֲפִירֶךָ (ש"ב ה'). בשו"א וסגו"ל והוא מקור, וכן, כי אם לפני הֲבִיאֲךָ (שם ג'). אבל, ועד הֲקִימוֹ מזימות לבו (ירמיה כ"ג). בשו"א ופתח, ועם בכ"ל בשו"א ופתח לעולם, בַּהֲבִינוֹ שמים (משלי ח'). בַּהֲבִיאִי שברך (יחזקאל ל"ז) כַּהֲרִימִי קולי (בראשית ל"ט). וְלַהֲבִיאֲךָ אל המקום (שמות כ"ג). לַהֲפִרְכֶם את בריתי (ויקרא כ"ו). הוסב פתח הלמ"ד בה"א ושו"א הה"א בלמ"ד להקל כי משפטו לְהֲפִירְכֶם והעבר רבו בשו"א וסגו"ל, והביאך אל האמורי (שמות כ"ג). והשיבך ה' מצרים (דברים כ"ח). והמיתך אדני (ישעי' ט') אם ה' הסיתך בי (ש"א כ"ו). וכן בשו"א ופתח והשיבך על כניך (בראשית מ') ואף הסיתך מפי צר*] (איוב ל"ו):

*] א"א זה רק בפעלים שלא נמלא מהם הקל כי [אם] רק מעט כמו אשר שר לה' כי שת לי אלקים וכל אותם שלא נמלא בהם הבנוי הקל ואלין הפרש בין הקל וההפעיל כמו אותם שהביא המחבר:

*] א"א במסורת קדמה דאורייתא

איתן, אָבִין, יָבִין או אָבֵן, יָבֵן וכן כלם,

על יתום ידי (איוב ל"א). ומלעיל בסגול, מה והשיבך תמימה בשני (שם כ"ה). ויבא מלרע בפתח, וסימנו"י המגידים והמשכיל יבין: ובהמרותם תלן עיני (איוב י"ז). ועם אות גרונית בפתח, עתה נרע לך מהם (בראשית י"ט). כי לא ארע לך עוד (ש"א כ"ו). איש אל ינע עצמותיו (מ"ב כ"ג). ילע קדש (משלי כ'). וכמו שכתבנו בעוברים. על הנח והיו"ד כן הוא בבינונים ובעתידים תשבנה אונו (איוב כ'). בצירי או בחיריק תקימנה את נדריכם (ירמיה מ"ד). וכשרצו להרבות תנועות המלה או לחברו עם הכנוים נפל הנח כמו תהימנה מאדם (מיכה ב'). וכן עם הכנוים, ישיבנו יקימנו, או בצירי אישה יפירנו (מדבר ל'). וכשתוסיף וי"ו תוספת ענין על העתידים תנקד פ"א הפעל בסגו"ל [א] בהחטף המלה אל אשר אחריה ויקם ה' (מ"א ח'). ויטל שאול (ש"א כ'). וכן אע"פ שלא תחטוף המלה אחר שהמלה מלעיל תנקד פ"א הפעל בסגו"ל כמו וישב את כל הרכש (בראשית י"ד). וכבר באה מהם מלה אחת בחיריק ותרץ את גלגלתו (שופטים ט'). אך יו"ד המשך נפלה מפני שהמלה מלעיל, וכאשר למ"ד הפעל או פ"א הפעל גרונית או למ"ד הפעל רי"ש תנקד פ"א הפעל בפתח, ויעד מלאך ה' (זכריה ג'). ויעד ה' בישראל וביהודה (מ"ב י"ז). אבל ויחל מאוד מהמורים (ש"א ל"א). בסגול החי"ת, ותגח בנהרותיך (יחזקאל ל"ב). וינח ה' להם (יהושע כ"א). ותסר בגדי אלמנותה (בראשית ל"ח). ואע"פי שעתידי הקל באו כן תפריש בהם כפי ענין פעל עומד ויוצא כי הפעלים העומדים הם מהקל והיוצאים מהכבד ברוב:

הפעל הוקם את דברי יהונדב (ירמיה ל"ה) הושב כספי (בראשית מ"ב). והוכן בחסד כסא (ישעי' י"ו). הנכון בהם בתשלומם הקים, השיב, הכין, והוקם העבר פתח להפריש בינו ובין הבינוני שהוא קמץ הוקם כאשר בארנו בשלמים, הוכן, הוכנת, הוכנתי הוכנו, מדוע הוטלו (ירמיה כ"ב) הוכנתם, הוכננו או הוכנו בדגש, הוכנה, הוכנת, הוכנתן:

הבינונים אעפ"י שלא מצאנום יתכן שנאמר אותם בקמץ, הוכן, הוכנים, הוכנה, הוכנות, או נסמוך אל הפעול מהפעיל מוכן, מוכנים, מוכנה, מוכנות, ומצאתי בספרים מדויקים, גם היא למלך הוכן (ישעי' ל') קמץ

[א] כלומר כשהמלה מחוברת בטעם משרת אל המלה שאחריה:

בספר

קמץ והיא בינוני בענין כמו שאמר, כי עָרוּךְ מאתמול תפתה (סס). ואם כן נאמר כן הבינונים:

איתן אוּכַן, יוּכַן, בחיק יוּטַל את הגורל (משלי י"ו). תּוּכַן, נוּכַן ובא האומר לירושלים תּוּשָׁב (ישעיה מ"ד). בקמץ בלא הפסק [ב] יוּכְנוּ, תּוּכְנוּ, תּוּכַן, תּוּכְנִי, תּוּכַנְּה או תּוּכַנּוּ בדגש:

פועל מרובע כּוֹנֵן, בּוֹנֵן, קוֹמֵם, שׁוֹבֵב, הוי"ו בהם עי"ן הפעל ומשקלם פּוֹעֵל*] כלם שהם מנחי עי"ן בצירי ומפעלי הכפל בפתח ורוֹמַם תחת לשוני (תלים ס"ו). אשר עוֹלַל לי (איכה א'). והוי"ו בהם למשך ומשקלם פּוֹעֵל, כּוֹנֵן, כּוֹנַנְתָּ, כּוֹנַנְתִּי, כּוֹנְנוּ, כּוֹנַנְתֶּם, כּוֹנַנּוּ או כּוֹנַנּוּ בדגש, כּוֹנְנָה, כּוֹנַנְתְּ, כּוֹנַנְתֶּן:

*] א"א זה הבנין הוא בנין פעל הדגש והיה ראוי להיות בין בינת כו' ולפי שהוי"ו דרכה לנוח ולא תוכל לקבל הדגש כפלו למ"ד הפעל ואמרו בונן בוננת וכו' כמבואר בספר הבחור:

הבינונים הַפּוֹעֵל מְכוֹנֵן בצירי מְכוֹנְנִים, מְכוֹנְנָה בשו"א, או מְכוֹנֶנֶת בסגו"ל, מְחוֹלֶלֶת תנין (ישעיה נ"א). מְכוֹנְנוֹת והתואר ממנו, כי כפרה סוֹרֵרָה סרה ישראל (הושע ד'). ונפשו שׁוֹקֵקָה (ישעיה ך"ט). ימין ה' רוֹמֵמָה ימין ה' עושה חיל (תלים קי"ח):

הפעול מְכוֹנָן, מְחוֹלָל מפשעינו, מְכוֹנָנִים, מְכוֹנָנָה, מְכוֹנָנוֹת כלם קמוצים:

העתידים הצווי כּוֹנֵן בצירי, כּוֹנְנוּ, כּוֹנְנִי כּוֹנֵנָּה או כּוֹנֶנָּה בדגש:

איתן בצירי אֲכוֹנֵן, יְכוֹנֵן, תְּכוֹנֵן, נְכוֹנֵן, יְכוֹנְנוּ, תְּכוֹנְנוּ, תְּכוֹנֵן, תְּכוֹנְנִי, תְּכוֹנֵנָּה או תְּכוֹנֶנָּה:

התפעל הדבק בו ומורכב ממנו הִתְכּוֹנֵן או הִתְכּוֹנָן, הִתְכּוֹנַנְתָּ, הִתְכּוֹנַנְתִּי הִתְכּוֹנְנוּ, הִתְכּוֹנַנְתֶּם הִתְכּוֹנַנּוּ או הִתְכּוֹנַנּוּ בדגש, הִתְכּוֹנְנָה, הִתְכּוֹנַנְתְּ הִתְכּוֹנַנְתֶּן:

הבינונים מִתְכּוֹנֵן, מִתְכּוֹנְנִים, מִתְכּוֹנְנָה או מִתְכּוֹנֶנֶת מִתְכּוֹנְנוֹת:

העתידים הצווי הִתְכּוֹנֵן, הִתְכּוֹנְנוּ, הִתְכּוֹנְנִי, הִתְכּוֹנֵנָּה או הִתְכּוֹנֶנָּה בדגש:

איתן אֶתְכּוֹנֵן, יִתְכּוֹנֵן, תִּתְכּוֹנֵן, נִתְכּוֹנֵן, ובבלוע התי"ו, תבנה וְתִכּוֹנֵן מדבר

[ב] בספר המכלול שהועתק זה ממנו נדפס יוּכַנּוּ, תּוּכַנּוּ, תּוּכַנִּי, כלם בפתח הכ"ף וטעות גמור הוא והראוי להיות בשו"א כאשר בספר הזה:

(במדבר ד"א). ובסוף פסוק בקמץ גדול, עדותיך אֶתְבּוֹנָן (תהלים קי"ט). מפקודיך אֶתְבּוֹנָן (שם). עמי לא הִתְבּוֹנָן (ישעיה א׳). יִתְבּוֹנְנוּ הִתְבּוֹנְנוּ הִתְבּוֹנֵן, הִתְבּוֹנְנִי, הִתְבּוֹנַנָּה או הִתְבּוֹנֵנָּה ברגש, ובהפסק, וכל הגבעות תִּתְמוֹגַגְנָה (עמוס ט׳). ויש שיפול העי"ן ויכפל הפ"א והלמ"ד הִשְׁתַּעַשְׁעוּ ושֹׁעוּ (ישעיה ד"ע). וזה הדרך בכפולים גם כן:

וזה מחברתם בכנויים והמשל לך בשרש שם:

שָׂם, שָׂמוֹ, שָׂמוֹ אדון לביתו (תהלים ק"ה). או שָׂמָהוּ, וצבי עדיו לגאון שָׂמָהוּ (יחזקאל ז׳). שָׂמְךָ, מי שָׂמְךָ (דה"א מ"ה). [א] שָׂמַנִי, שָׂמַנִי אלקים (שמות ב׳) שָׂמָם, שָׂמְכֶם, שָׂמָנוּ, שָׂמָהּ, שָׂמֵךְ, שָׂמָן, שָׂמְכֶן:
שָׂמַת, שָׂמַתּוּ או שָׂמַתְהוּ, שָׂמַתְנִי, שָׂמַתַם, שָׂמַתְנוּ, שָׂמַתָּה, שָׂמַתַן:
שַׂמְתִּי, שַׂמְתִּיו או שַׂמְתִּיהוּ, שַׂמְתִּיךָ, שַׂמְתִּים, שַׂמְתִּיכֶם שַׂמְתִּיהָ, שַׂמְתִּיךְ, שַׂמְתִּין, שַׂמְתִּיכֶן, ואם הוא הפועל והפעול שַׂמְתִּינִי, וכן הנמצא עם הנמצא כמו שכתבנו בשלמים:
שָׂמוּ, שָׂמוּהוּ, שָׂמוּךָ, שָׂמוּנִי, שָׂמוּם, שָׂמוּכֶם, שָׂמוּנוּ, שָׂמוּהָ, שָׂמוּךְ, שָׂמוּן, שָׂמוּכֶן:
שַׂמְתֶּם, שַׂמְתּוּהוּ, שַׂמְתּוּנִי, שַׂמְתּוּם שַׂמְתּוּנוּ, שַׂמְתּוּהָ שַׂמְתּוּן:
שַׂמְנוּ, שַׂמְנוּהוּ, שַׂמְנוּךָ, שַׂמְנוּם, שַׂמְנוּכֶם, שַׂמְנוּהָ, שַׂמְנוּךְ, שַׂמְנוּן, שַׂמְנוּכֶן:
שָׂמָה, שָׂמַתְהוּ או שָׂמַתּוּ, שָׂמַתְךָ, שָׂמַתְנִי, נפשי שָׂמַתְנִי (שיר ו׳). שָׂמַתַם, שָׂמַתְכֶם, שָׂמַתְנוּ, שָׂמַתְהָ או שָׂמַתָּה שָׂמַתֵּךְ, שָׂמַתַן, שָׂמַתְכֶן:
שַׂמְתְּ חבורו כחבור שַׂמְתִּי ואם*] למ"ד הפעל *]. ח"א אבל הכנוים של גרונית יפתח למ"ד הפעל כי כבד לקרוא שני שְׂמַתְּ הם י׳ ואלו הם שנה: שוא"ן עם אות הגרון ונאמר מן נח נע לנקבה הנמצאת נַחַתְּ נָעַתְּ כמו שזכרנו בשלמים על דרך הזה, חבור שַׂמְתֶּן כחבור שַׂמְתֶּם:

הבינוני

שם [א] בספר המכלול שהועתק זה ממנו נמצא שָׂמַנִי, שָׂמַנִי אלקים בקמץ הה"ס אמנם בספרים שלנו נמצא שמני אלקים בתחת ולכן כפבתיו ג"כ בפתח והוא הישר בעיני כי בכל הספרים באה פתח לפני כנוי כי וכן נמצא שם בכנויי שמת שַׂמַתְנִי בקמץ התי"ו. וגם זה ראוי להיות בפתח מטעם הנ"ל. וקרוב בעיני שטעות סופר הוא:

דוח

הבינוני הפועל שָׂם, שָׂמוֹ או שָׂמֵהוּ, בצירי המ״ם, שָׂמְךָ, שָׂמִי או שָׂמֵנִי בצירי, שָׂמָם שָׂמְכֶם, שָׂמֵנוּ בצירי שָׂמָהּ, שָׂמֵךְ, שָׂמָן, שָׂמְכֶן:

שָׂמִים, שָׂמָיו, שָׂמֶיךָ, שָׂמַי, שָׂמֵיהֶם, שָׂמֵיכֶם, שָׂמֵינוּ, שָׂמֶיהָ, שָׂמַיִךְ, שָׂמֵיהֶן, שָׂמֵיכֶן:

שָׂמָה כחבור שָׂמָה העבר אלא שבנקוד יתחלף כי בעוברים ינקד למ״ד הפעל בפתח כמנהג השלמים ובבינוני בקמץ, שָׂמָתְךָ, ארץ צָפָתְךָ (יחזקאל ל״ב). וכן בשמות צִדְקָתְךָ (תלים ל״ו). רָעָתְךָ (איוב ד״ב):

שָׂמוֹת, שָׂמוֹתָיו, שָׂמוֹתֶיךָ, שָׂמוֹתַי, שָׂמוֹתֵיהֶם, שָׂמוֹתֵיכֶם, שָׂמוֹתֵינוּ, שָׂמוֹתֶיהָ, שָׂמוֹתַיִךְ, שָׂמוֹתֵיהֶן, שָׂמוֹתֵיכֶן:

הפעול שׂוּם, שׂוּמוֹ, שׂוּמְךָ, שׂוּמִי, שׂוּמָם, שׂוּמְכֶם, שׂוּמֵנוּ, שׂוּמָהּ, שׂוּמֵךְ, שׂוּמָן, שׂוּמְכֶן:

שׂוּמִים, שׂוּמָיו, שׂוּמֶיךָ וכולי:

שׂוּמָה, שׂוּמָתוֹ, שׂוּמָתְךָ, וכולי:

שׂוּמוֹת, שׂוּמוֹתָיו, שׂוּמוֹתֵינוּ, שׂוּמוֹתֶיךָ וכולי:

המקור שׂוּם חבורו כחבור שׂוּם הפעול:

העתידים הצווי שׂוּם, שׂוּמוֹ או שׂוּמֵהוּ, שׂוּמִי או שׂוּמֵנִי שׂוּמֵם וכולי:

שׂוּמִי, שׂוּמִיהוּ וכולי:

שׂוּמִי, שׂוּמִיהוּ, שׂוּמִינִי, שׂוּמִיהָ וכולי:

שׂוּמְנָה כפיתוחי שׂוּמוּ:

איתן אָשִׂים אֲשׂוּמוֹ או אֲשׂוּמֵהוּ או אֲשׂוּמֵנוּ, אֲשׂוּמְךָ, אֲשׂוּמֵם, אֲשׂוּמְכֶם, אֲשׂוּמָהּ או אֲשׂוּמֶהָ או אֲשׂוּמֶנָּה, אֲשׂוּמֵךְ, אֲשׂוּמָן, אֲשׂוּמְכֶן, וכן יָשׂוּם, יְשׂוּמֵנוּ, יְצוּדֻנוּ למדחפות (תלים קמ״ה). וַיְכֻנֶנּוּ ברחם אחד (איוב ל״א). וכן תָּשׂוּם, נָשׂוּם, תחברם על זה הדרך:

ואלה ראשי הפעלים אשר אתה צריך להורותך עליהם כי אשר בא מהם עיניהם נראות כמו:

איב שלא נעלמה כי אם בשם ואֵיבָה אשית (בראשית ג׳). בפלס אֵימָה מן אֵים וכן *] גוע שׁוּע כאשר כתבנו אין צריך להזכירם ואשר עינם נחה כבר הקדמתי לך הדרך הכללי, ואשר בהם דרך נוטה מן הכלל אודיעך ואלה הם:

*] א״א ר״ל מגזרת נחי ע״ן וא״ו:

דוג מצאנו בשרשו מלה אחת והיא, לדיגים רבים נאם ה׳ וְדִיגוּם (ירמי׳ ה׳

ב') ובקרובה על שני פנים האחד שתהיה מן הפעל הכבד הנוסף ותחסר ממנו ה"א הבנין כמו, מדוע אליו רבות (איוב ל"ג). שמשפטו הֲריבות, כן דיגום משפטו הֲדיגום, והשני שיהי' מן הדגש ומשפטו ודיגום בהראות היו"ד דגושה וכמו שהראיתיך בשלמים רבים שנרפו להקל כן נרפה זה:

דוח לדעת החכם רבי יהודה דחו ולא יכלו קום (תלים ל"ו). מזה השרש מבנין הקל לגזרת פָעול בפלס טֻבו (מדבר ך"ד). דומה שמצא אותו בספר שקרא בו מלעיל, והחכם רבי יונה כתב כי מצא אותו בספר מדויק מלרע, ואנחנו מצאנו אותו גם כן בספר מדויק מלרע, ואם כן יהיה משרש [א] דחה מבנין שלא נזכר פועלו והוא הנכון:

דום אמר רבי יהודה בזה השרש כי יתכן שיהיה מזה השרש, גם מדמן תִדֹמי (ירמיה מ"ח). משפטו תִתדוֹמִמי, והנכון היותו מפעלי הכפל מבנין נפעל או התפעל כי לא תפול האות הכפולה בנחי העי"ן אחר שהיא לתשלום עי"ן הפעל הנופלת:

דון, לא ידון רוחי באדם (בראשית ו') אע"פ שזכרנו אותו מחסרי פ"א בשרש נדן, אפשר שיהי' מזה השרש ומענינו:

דוש נאמר בו אדוש ידושנו (ישעיה ך"ח). האל"ף בו נוספות והוא מקור, ונאמר בו בבנין נפעל כהדוש מתבן (שם ך"ה). בשורק מקום חולם כי השורק והחולם מתחלפים בכמה מקומות:

זול נאמר בשורש הזה מלה רחוקה מדרך הכלל, והיא כל מכבדיה הִזילוה (איכה א'). כי על דרך כלל הֵזילוּה בפלס הֲקימוּה הֱשיבוּה, ולפי שטרם התחבר המלה עם כנוי הנקבה היתה הֵזילו כמו הֵקימו הֵשיבו, בקיום הנח המורה על עי"ן הפעל כאשר הודעתיך, וכשחברו המלה הפילו הנח מפני רוב התנועות בהרבות המלה, ובהזלוה בא דגש תמורת הנח והמלה נכונה על הלשון שלא נאריך בקריאת הה"א אך נחטוף אותה על הזי"ן עם הדגש, וכן עשו במלת הסיתוך ויכלו לך (ירמיה ל"ח). שהוא מן

דוח [א] כי מקום הנגינה הוא בעי"ן הפעל ובנחי העי"ן שנחסרה העי"ן באה הנגינה בפ"א וא"כ אם יהיה מלת דוחו מלעיל הוא מנחי העי"ן ואם הוא מלרע הוא מנחי למ"ד ה"א:

מן סית ושמו הדגש תמורת הנח הנופל, וכן, פן יסית אתכם חזקיה (ישעיה ל"ו). הדגש תמורת הנח הנופל, וכן וילינו עליו (מדבר י"ד):

זון נאמר בשרש הזה כל בנין הקל, זן, זנת, זנתי וכולי, אזון, יזון וכולי כי מצאנו הבינוני, מפיקים מזן אל זן (תלים קמ"ד) ואע"פ שהן פתחין שלא כמשפט:

זור והזורה תבקע אפעה (ישעיה נ"ט). בא הסגול תמורת הקמץ כי משפטו והזורה בפלס, כי על פי אבשלום היתה שומה (ש"ב י"ג): וכן בא ולנה בתוך ביתו (זכריה ה'). כמו ולנה בקמץ, ובא פעל עבר מזה לגזרת פעול, לא זורו ולא חבשה (ישעיה א'). והוא פעל עומד אע"פ שהרוב בזה הבנין פעל יוצא, כמו ויזר את הגזה (שופטי' ו'). ותשכח כי רגל תזוריה (איוב ל"ט). זה פעל עומד כי נמצא בבנין אחד עומד ויוצא כמו, אז הלמו עקבי סוס (שופטים ה'). פעל עומד הלמיני בל ידעתי (משלי ך"ג). פעל יוצא ואחרים זולתם:

חור הכנים רבי יהודה בזה השורש וחרה נחשתה (יחזקאל ך"ד). ועצמי חרה מני חורב (איוב ל'). והנכון אצלי לשומם מפעלי הכפל:

לוט בא הפעול בזה השורש בחולם תמורת השורק פני הלוט הלוט (ישעי' ך"ה). הראשון שם והשני פעול ולזווג המלות היה בחולם כי כן מנהג הלשון במקומות:

לון ולנה בתוך ביתו (זכריה ה'). כמו ולנה בקמץ, הסגול תמורת הקמץ, וכן והזורה תבקע אפעה (ישעיה ך"ט). ונמצא*] בזה השרש בפעל הכבד פ"א הפעל בדגש תמורת הנח*] וילינו

*] אבל הוא מענין אחר:

*] ג' פרשים הם לון ללן עליו את כל העדה (מדבר י"ג). אשר אתם לון והכן. יבא"ר. מלינים עליו (שמות י"ו). והשם, את תלונות בני ישראל (שם י"ו), הדגש בו תמורת [א] הנח בפלס תבונות:

לוע, ושתו ולעו (עובדיה א'). ומזה השרש, ואפרוחיו יעלעו דם (איוב ל"ט). ונקדמה למ"ד הפעל לפ"א הפעל שלא לחבר שני עיינ"ן כאחד שמשפטו ילועעו בפלס יכוננו [א] ומשקלו יפעלו, אם היתה בו עי"ן הפעל

[א] כי הו"ו היא ו"ו המשך כאשר כבר מבואר לעיל:

לוע [א] המדקדקים שקלו כל הפעלים והשמות באותיות פ"א עי"ן למ"ד ממלת פעל ואם

ת׳ הפעל אך נפלה ממנו עי״ן הפעל גם מהנשימה, ומשקלו ילפלו:

לוץ, משך ידו את לוצצים (הושע ז׳). המלה הזאת תואר היא, ואלו היתה פועלים היתה מפעלי הכפל מהקל ועתה הוא תואר מזה השורש מן המרובע נאמר התואר לוצץ לוצצים ועוד יש לומר שתהיה המלה פועלים מזה השורש מן המרובע ומשפטו מלוצצים, ונפלה מ״ם הבינונים להקל המלה כמו שנפלה ג״כ במלת ובתקוממיך אתקוטט *]

א״ה*] הוא כמלה בנין תפעל (תלים קל״ט). ויש אומרים כי ובתקוממיך מן העבר. יבא״ר. תואר וכן, ואל שרה תהוללכם (ישעיה כ״ח). עם תי״ו הנוספת ואיננו נכון שתהיה תחוללכם תואר כי היה לו לומר תחוללתכם עם תי״ו הנקבה, והנכון שהוא פעל עתיד במקום עבר והתי״ו תי״ו הנקבה תחולל אתכם, רוצה לומר אשר חוללה אתכם:

מוך ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב (ויקרא כ״ה). וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך (שם). כתבם רבי יונה בנחי העי״ן והנכון לשומם מפעלי הכפל ושם נכתבם בעזרת האל:

נוה אמרו כי מזה השרש, ולא נה בהם (יחזקאל ז׳). וכן, ונשאו אליך בניהם קינה (שם כ״ז). והנכון אצלי ששרשו נהה ובשרשו נכתבם בעזרת האל:

נוח השם מזה השורש בהכפל הלמ״ד ניחוח (שמות כ״ט). בפלם ניצוץ (ישעי׳ א׳). מן נוץ:

נוץ ויניאץ השקד (קהלת י״ב). האל״ף נחה נכתבת תמורת עי״ן הפעל, ונוצצים כעין נחושת קלל (יחזקאל א׳). יתכנו בו הפנים שכתבנו בלוצצים

ואם השם הוא מן השלמים עד״מ חדש קדש ספר והדומה להם נאמר משקל חדש קדש הוא ע״מ פעל, ספר ע״מ פעל, ואם הוא מהחסרים או מהנחים אז אותו האות שחסר בהשם ההוא אם פ״א או עי״ן או למ״ד הפעל תחסר האות ההוא ג״כ במלת פעל עד״מ השמות דעה עצה שהם מנחי היו״ד וחסרה הפ״א בהם נאמר שהם על משקל עלה, ונחסרה הפ״א מאותיות פעל כמו שנחסרה בגוף השם. ובשמות מקום מלון שהם מנחי העי״ן נאמר שהם על משקל מפול וכן בכל המשקלים. וא״כ יעלעו דם שנקדמה למ״ד הפעל לפ״א הפעל נקדים ג״כ הלמ״ד מאותיות פעל קודם הפ״א ונאמר שהוא על משקל ילפעלו אם לא היה מנחי העי״ן אמנם באשר שנחסרה העי״ן נאמר שהוא על משקל ילפלו:

כלומר

בלוצצים בשרש לוץ, והשם ממנו, ופועלו לְניצוץ (ישעיה א׳). בפלם ניחוֹח (שמות ד״ט).

סוג והֻסַּג אחור משפט (ישעיה נ״ט. הדגש תמורת הנח בְּהוּקַם ושמות מ׳). הוּשב (כתבית מ״ז). אע״פ שהנח בהם אינה יסודי ויתכן היות נפעל ממנו וְנָסוֹג מאחר אלקינו (ישעיה נ״ט). פירושו ונסוג לבנו:

סות, אשר הֵסִתָּה אותו אזבל אשתו (מ״א ד״א). הדגש בתי״ו הסתה שלא לצורך כי משפטו ברפיון הֵסֵת הֵסִתָּה כמו הֵפֵר הֵפֵרָה הֵנֵץ הֵנֵצָה, וכן כתב רבי יהודה גם רבי יונה כתב כי דגש התי״ו לתי״ו אחרת תי״ו השרש והתי״ו הכתובה סימן הנקבה וכן הה״א והוא בשני סמני נקבה כמו הֶחְבְּאַתָה (יהושע ו׳). וכן כתב אדוני אבי ז״ל, ויתכן שהדגש תמורת הנח בהסִּתָּה או הֵסִיתָה הֵסִיתֵךְ, פן יַסִּית אתכם חזקיהו (ישעיה ל״ו). כתבנו בשרש זול:

עור, פשוטה וְעֹרָה (שם ל״ב). מקור בתוספת ה״א, זעקת שבר יְעֹעֵרוּ (שם ט״ו). מן המרובע, אבל בזה נכפלה הפ״א במקום שנכפלה בזולתו הלמ״ד שהם על משקלו:

פוץ נאמר בשרש הזה מלה אחת קשה והיא, ותפוצותיכם[*] ונפלתם נשאר מעל (איוב ד״א). ובא התי״ו בחירק כמו, אם לא שֵׁרִיתִךָ לְטוֹב (ירמיה ט״ו). ומשפטה בצירי והיה ראוי גם כן הפ״א בשורק אלא שבא כן [א] לזווג התנועות כמו, תהומות יְכַסְיֻמוּ (שמות ט״ו). הורו[*] וְהוֹגוּ (ישעיה נ״ט). ונאמר מן הנפעל ממנו, ותהי שם המלחמה נָפוֹצֶת (ש״ב י״ח). ויאמר עם הה״א נפוצָה (ירמיה יו״ד). נכוֹנָה ועם התי״ו נפוֹצֶת (מ״א ג׳). ולפי שהיא מלעיל כמשפט נשארה הנו״ן בקמץ כמו שהיה ביחיד נָפוֹץ (שופטים ז׳).

[*] היה תכנין תפעל כמ״ש בכלי המרה (ירמיה ד״ס) והתי״ו בחירק בקו״א. ומשפטו בצירי והוא שם בפלס ותשובותיכם יבא״ר.

[*] א״א שהיה ראוי להיות בחולם כמו שכתבתי לעיל בשרש יגה ע״ש:

רוב, ריבה ה׳ את יְרִיבַי (תלים ל״ה). כתב רבי יהודה כי עי״ן הפעל [א] נהפכה בו לפא הפעל וכן, ואת יְרִיבֵךְ אנכי אריב (ישעיה מ״ט). ועוד אמר

[א] כלומר בעבור שהתנועה שאחריה היא חולם לכן גם התנועה הזאת היא חולם: ר״ל

~~אשר שיתכן שיהיו~~ שני עיקרים ירב ורוב כמו יטב וטוב, והנכון שהיו"ד נוספת כיו"ד יעקב ויפתח וכיו"ד יקום את כל היקום (ראשית ז׳). ששרשו קום, וכן יבול ביתו (איוב כ׳). יתור הרים (שם ל"ט).

רום, עתה ארומם (ישעיה ל"ג). כתב רבי יהודה בזה השרשן ואמר כי [ב] משפט הרי"ש להדגש, ועקרו אתרומם בפלס אתכונן, ור׳ יונה כתבו מפעלי הכפל מבנין נפעל בהשלמת אותיותיו, ושתי הדעות נכונות בו, גם יתכן לומר שיהיה מבנין התפעל מפעלי הכפל גם כן כתב רבי יהודה מזה וירומו הכרובים (יחזקאל י׳). הרומו מתוך העדה (מדבר י"ז). והנכון בהם היותם מפעלי הכפל או מבנין נפעל או מבנין התפעל כי אין דרך האות המרובעת בנחי העי"ן [ג] להיותה נופלת כמו שזכרנו בתדומי (ירמיה מ"ח). אלא אם כן היא נו"ן ותהיה עם נו"ן הרבות שיכבד על הלשון לקרוא שלשה נוני"ן כאחת, ואז תפול כמו, בנות הגוים תקוננה אותה (יחזקאל ל"ב).

רוע הפליא רבי יהודה בזה השורש לשום ממנו, ולא ירע לבבך (דברי׳ ט"ו). מרוע לא ירעו פני (נחמיה ב׳). על דרך הזרות, וכן כתב בלא יצר צעדך (משלי ד׳) ויצר לו (ראשית ל"ב) והנכון מה שכתבנו בהם שהם מנחי הפ"א:

שוב אם ישוב ישיבני (ש"ב ט"ו). כתב רבי יהודה כמו שכתב בירבי (תלי׳ ל"ה) כי נהפך עי"ן הפעל לפ"א הפעל, גם יתכן לומר שהיו"ד נוספת אע"פ שלא מצאנו יו"ד נוספת במקור תהי׳ זאת נוספת כמו שנוספה על השמות כמו שכתבנו, אם שוב תשבו בארץ הזאת (ירמיה מ"ג). כתבנו בשרש ישב, בשיבתו במחנים (ש"ב י"ט). כתבו רבי יהודה בשרש הזה בענין שני, וא"א ז"ל כתב כי נפל פ"א הפעל ומשפטו בישיבתו, ויתכן שבא על שני הדרכים כי המקור מן ישב, שבת שבתו, והשם עם פ"א הפעל ישיבה, ישיבתו, ונפל פ"א הפעל על דרך המקור ועמד על עקרו:

שות

רוב [א] ר"ל שפרשו ריב ובאה היו"ד עי"ן הפעל קודם הרי"ש פ"א הפעל: [ב] ר"ל שמטעם זה באה האל"ף בצירי: [ג] ואם היה מבנין המרובע היה ראוי התרוממו מתוך העדה. ובחסרון תי"ו הרוממו:

הבינונים

שות באו בזה שני מלות נשתנו מן הכלל והם, כצאן לשאול שתו (תלים מ"ט). שתו בשמים פיהם (שם ע"ג). והדגש בהם תמורת הנח במלת אשר סביב שתו עלי (תלים ג'). ויש אומרים שהם מפעלי הכפל:

הפעלים שעיניהם נחה ולמדיהם אלף נחה נכתבת:

בוא בא, באת, באתי, באו, באתם, באנו, ונפל האל"ף מהמכתב, כי על יום טוב בנו*] (ש"א ד"ס). באה, באת, באתן:

הבינונים, בא, באים, באה, באות:

העתידים הצווי בא, באו, באי, באנה: כ"א החסרי' אלף כמבואר במסורת:

איתן אבא, יבא, תבא, נבא, יבאו,

*] א"א והוא אחד מן לשנה

תבאו, תבא, תבאי, תבאנה או תבאינה, עד באנה בית לחם (רות א'). מקור עם כנוי הרבות והיה על מנהגו, באן כמו בבאן לשתות (אסתר ל'). ונוספה בו הה"א כמנהג במקומות להיות ה"א נוספת אחר נו"ן הנקבות כמו לבדנה (אסתר ד"א). כלנה (שם מ"ב). אל קרבנה (שם מ"א). לבלתי באו הכלים (ירמי' ד"ז): לגזרת פעול במו באו*] והוא במשקל, כי אורו עיני (ש"א י"ד). מה טובו אוהליך (מדבר ך"ד). והנני עתיד לבאר ענינו היטב בחלק הענין בשרשו, תבואתה לראש יוסף (דברים ל"ג). תוכן המלה תבוא

*] אבל מלשון לבלתי נראה כי הוא מקור ובחלוף האותיות ופעולו כמו בוא. יבא"ר.

והתי"ו סימן הנקבה הנסתרת ר"ל כל ברכה וברכה תבוא לראש יוסף, וההא נוספת בסוף המלה כה"א, ותקרב ותבואה (ישעיה ה'). אשמרה דרכי (תלים ל"ט). והתי"ו נוספת כתי"ו נפלאתה אהבתך לי (ש"ב א'). כי החבאתה (יהושע ו'). ובשמות ישועתה (תלים ג'). עזרתה (שם מ"ד). ולפי דעתי כי כל תוספת לכפול הענין וכשאמר ישועתה עזרתה ר"ל רוב ישועה רוב עזרה וכן נפלאתה להגדיל האהבה ולהפליאה נכפלה בו התוספת וכן כי החבאתה לפי שהחביאה אותם יפה יפה שלא יכירו מקומם אם יחפשו אותם בגג, וכן תבאתה ר"ל תבוא ותבוא לרוב, ותבאתי לקראתי (ש"א ך"ה). הורכבה המלה בשני סימני הנקב' עבר ועתיד כי אם היתה כלה

לעתיד

לעתיד היה תָּבֹאִי כי כן כתוב וְהֵבֵאתִי ביו״ד, ואם לעבר בָּאת ולרוב זריזותה לבא אמר כן, וכן תְּבוֹאָתֵךְ טובה (ש״ב ד״ג). הורכבה מן תָּבֹא ובאה או תהי׳ תי״ו תמורת ה״א נוספת במלת, ותקרב ותבֹאתָה (ישעיה ה׳). כמו שדרכה להיות נוספת באשמֻרה (תלי׳ ל״ט). אזכֵּרה (שם מ״ו). וזולתם והוא הנכון ורבי יונה כתב כי תי״ו ותבאתי מקום וַתָּבֹאִי ומה יעשה ביו״ד הכתובה את מוֹצָאֵךְ ואת מְבוֹאֵךְ (ש״ב ג׳). אין מוצאך כמו כבואך כי מוצאך הוי״ו נחה שורש, ומבואך הוי״ו נוספת או היא שרש והוסבה, לזווג המלות מוֹצָאֵךְ מְבוֹאֵךְ, וכן ומֹצָאיו ומֹבָאיו (יחזקאל מ״ג). בא כן לזוות המלת כמו צְאֶנָה וּרְאֶינָה (ש״ר ג׳). שבא כן לזווג המלות כמו שכתבנו, והכתיב הוא כמשפטו מְבוֹאֵךְ אבל הקרי הוא מְבוֹאֶךָ:

קָא, קָאתָ, קָאתִי, קָאוּ, קָאתֶם וכולי:

הבינונים קָא, קָאִים, קָאָה, קָאוֹת, כאשר קָאָה את הגוי (ויקרא י״ח):

העתידים קוֹא, קוֹאוּ, קוֹאִי, קוֹאֶנָה או קֹאנָה:

איתן אָקֹא, יָקֹא, תָּקֹא, נָקֹא וכולי, ובא שלא כדת, שתו ושכרו וקיו (ירמיה ד״ס). והי׳ משפטו וקאו בפלס בֹּאוּ ונפלה עין הפעל ובא היו״ד תמורת אלף קִאוּ ויותר נבון מזה להיות שרש קִיו קָאָה או קִיָה ובא על דרך נחי הלמ״ד כמשפטו וגם כן, כאשר קָאָה (ויקרא י״ח). אפשר שיהי׳ מנחי הלמ״ד בשקל עָשָׂה כי מצאנו ארץ בלשון זכר כמו, ולא נָשָׂא אותם הארץ (בראשית י״ג). וזולתו:

הפעיל, הֵבִיא, הֵבֵאתָ ובאו מהם מלאים בעי״ן הפעל נחה, וְהֵבֵיאתָ אותו חדר בחדר (מ״ב ט׳). לא הֵבֵיאתָ לי שֵׂה עולתך (ישעיה מ״ג).

וַהֲבִיאֹתִי אותם (מדבר י״ד). דמרגלים, וכן, עד שֶׁהֲבִיאתִיו (ש״ר ג׳) עתה הֲבֵאתִיהָ (ישעיה ל״ז). הֵבֵאתָ או הֲבִיאוֹתָה, הֵבֵאתִי או הֲבִיאוֹתִי, הֵבִיאוּ, הֲבֵיאתֶם, וַהֲבֵאתֶם גזול (מלאכי א׳). או הֲבִיאוֹתֶם, וַהֲבֵאתֶן אלי (ש״ב י״ד) הֵבֵאנוּ או הֲבִיאוֹנוּ, הֵבִיאָה, הֵבֵאת או הֲבִיאוֹת, הֵבֵאתֶן או הֲבִיאוֹתֶן:

הבינונים מֵבִיא, מְבִיאִים, מְבִיאָה, מְבִיאוֹת, מוּבָא, מוּבָאִים, מוּבָאת, מוּבָאוֹת, הנני מֵבִי (ירמיה י״ט). דפרשת ויבא ירמיהו מהתופת, חסר אל״ף בכתוב:

העתידים הָבִיא או הָבֵא, הָבִיאוּ או הֲבִיאוּ, הָבִיאִי או הֲבִיאִי, הָבֵאנָה, או הֲבִיאֶנָה:

איתן

איתן אביא, יביא, תביא, נביא, עוד היורש אבי לך (מיכה א׳) בחסרון אל״ף בכתוב או אבא יבא*], תבא, נבא, יביאו, תביאו, הביא, תביאי, תבאנה או תביאנה, ידיו תביאנה (ויקר׳ ז׳) שמן ראש על יני ראשי (תלי׳ קמ״א) בחסרון אל״ף כי הוא עתיד מן כי הניא אביה (מדבר ל׳). ובא חסר אל״ף כמו, וה׳ חפץ דכאו החלי (ישעי׳ נ״ג). שבא גם כן בחסרון אל״ף, וכן אשר החטיא את ישראל (מ״ב י״ג). דאך לא סרו, למען החטי את יהודה (ירמיה ל״ב) וכן ישי מות עלימו (תלים נ״ה):

*] א״א לא נמלא זה בכל המקרא רק עם ו״ו ההפוך והם כ״א ויבא וא׳ ויביא עזרא הכהן:

הפעל, היבא הובאתה הנה (יחזקאל מ׳). היבאתי היבאו, כי היבאו בית יוסף (בראשית מ״ג). היבאתם, הובאני, הובאה, היבאת, הובאתן, ובא אשר הובאת לך (שם ל״ג). בתי״ו במקום ה״א היבאה, וכן וקראת אתכם (שם ל״א) ואחרים זולת אלה כמו שכתבנו בטור הראשון במלת פעלה: העתידים אובא, יובא, תובא, ניבא, יובאו, תיבאו, תובא, תיבאי, תיבאנה:

ואלה הפעלים שלמדיהם הא נחה:

הפעלים שלמדיהם ה״א נחה היא נחה בכל הבנין פעם נחה נכתבת פעם איננה נכתבת

הקל בנה, בנית, בניתי, היו״ד בהם למ״ד הפעל תמורת הה״א כי כן המשפט לבוא אותיות אהו״י זו תמורת זו בכל המקרא ועקרם בהראות היו״ד בקריאה בנית, בניתי, בפלס שמרת, שמרתי, זכרת, זכרתי ופעמי׳ תחסר היו״ד מהמכתב כמו, והבית אשר בנתי לשמך (מ״א ח׳). והית עלי למשא (מ״ב ט״ו) והיתה לי לישועה (ש״ב י׳). ראיתה כי אתה עמל וכעס תביט (תלים כ׳). וכן בניתם, בנינו, עיקרם בניתם, בנינו בראות היו״ד בפלס זכרתם, זכרנו והרבים נסתרים בנו מלרע, ובאו מהם מלעיל תעו מדבר (ישעיה י״ו). כלו בעשן כלו (תלים ל״ז). ר״ל כלו השני, ויודעיו לא חזו ימיו (איוב ך״ד). ומשפט בנו בניו, וכן מצאנוהו שלם צור חסיו בו (דברי׳ ל״ב. כמעט נטיו רגלי (תלי׳ ע״ג). ואמרו אותם במשקל פעלו

הבא

הבא [א] בהפסק להקל קריאת היו״ד והנקבה בְּנָתָה באה התיו תמורת *]
ה״א למ״ד הפעל כי היו צריכים להראותם כי אם היו מסתירים למ״ד הפעל בנקבה כמו שעשו בקנוי בְּנוּ תדמה הנקבה לזכר כי היינו אומרים בְּנָה לנקבה כמו בָּנָה לזכר ולא היה בהם הפרש שה״א בָּנָה שהיא לנקבה וה״א בָּנָה שהיא לזכר היא למ״ד הפעל לכן היו צריכין על כל פנים להראות בנקבה למ״ד הפעל וה״א קשה להראותה, לכן היו צריכין להמירה בת״ו ואמרו בָּנְתָה ופעמים נעדרה הה״א ונשארת הת״ו וְעָשָׂת את התבואה (ויקרא ך״ה). משפטו וְעָשְׂתָה או הת״ו הוא במקום ה״א הנקבה ולמ״ד הפעל נפלה והוא הנבון ולכן כשהפילו למ״ד הפעל היו צריכין להמיר ה״א הנקבה בת״ו להבדיל בינה ובין עָשָׂה לזכר, וכן תאנים הֶלְאָת (יחזקאל ך״ד). הָגְלַת שלומים (ירמיה י״ג). הָגְלַת יהודה כלה (שם). והומרה למ״ד הפעל בנקבה ביו״ד הנראית כמשפט, בך חָסָיָה נפשי (תלים כ״ז). ובא במשקל ההפסק להקל קריאת היו״ד כמו שכתבנו בחסיו ונטיו:

*] אינו נראה רק היא תי״ו הנקבה ובא בשני סימני הנקבה כמו התבאתה שהבאת המחבר לעיל. יבא״ר.

הבינוני בּוֹנֶה קוֹנֶה, רובם בסגול להפריש ביניהם ובין פעלי האלף, שהם בצירי קוֹרֵא שׂוֹנֵא מוֹצֵא, והמעט מהם בצירי עוֹשֵׂה פלא (שמו׳ ט״ו). את שש וְעוֹשֵׂה צדק (ישעי׳ מ״ד). והם על פי המסורת עשה שמונה קמצין, וכל איוב משלי⁰] תהלים דברי הימים תרי עשר קהלת עזרא, דכוותהון בר מן כ״ב פתחין, וכן בצירי, יתנודדו כל ראה בם (תלי׳ ך״ד) בּוֹנֵה ירושלים ה׳ (שם קמ״ז). קוֹנֵה שמים (ראשית י״ד). והמסורה כל קונה בשתי נקודות אבל מצאתי קוֹנֶה-לֵּב ברגש הלמ״ד (משלי ט״ו). אם כן הוא בשלש נקודות מפני הרגש, במצות דוד וגד חֹזֵה המלך (דה״ב ך״ט) רוֹעֵה ישראל האזינה (תלים פ׳). ויהי הבל רוֹעֵה צאן (ראשי׳ מ״ו) רוֹעֵה צאן עבדיך (שם מ״ז). כי תועבת מצרים כל רוֹעֵה צאן (ראשי׳ מ״ו) מקול פרש ורֹמֵה קשת (ירמי׳ ד׳) ואמרו כי אלה שהם בצירי הם סמוכים, ובאו עם האלף בסגול

⁰] א״א ובעלי המסורת כתבו סימן באלה הספרים אמ״ת דתק״ע

הנני

הקל [א] ר״ל במשקל פָּעֳלוֹ, את מִשְׁמֶרֶת ה׳ שָׁמָרוּ, וקראוי חָסָיוּ על משקל פָּעֳלוֹ, ובא כן להקל קריאת היו״ד:

ר״ל

הנני רופא לך (מ"ב ך'). ומוצא אני (קהלת ז'). ולחוטא נתן ענין (שם אשר חוטא עושה רע (שם ח'). כטוב כחוטא (שם ט') וחוטא אחד יאבד טובה הרבה (קהלת ט'). והחוטא*] בן מאה שנה (ישעיה ס"ה). וכן כל איש אשר לו נושא (ש"א ד"ב). ובא ביו"ד תמורת ה"א כאהל רעי (ישעיה ל"ח). הוי רעי האליל (זכרי' י"א) בונים, בונה ובתי"ו תמורת ה"א, בן פורת יוסף בן פורת עלי עין (בראשי' מ"ט). והוא קמץ, בונות, ומשפטים בוניים, בוניה, בוניות, ובא לשון הנקבה שלם, שלמה אהיה כעוטיה (שיר א'). ובא בחירק צופיה הליכות ביתה (משלו ל"א). לך דמיה תהלה (תלי' ס"ה). עיר הומיה (ישעי' ך"ב). פוריה וענפה (יחזקאל י"ט). על אלה אני בוכיה (איכה א'). וכן לרבות האותיות שאלוני (ישעיה מ"ה). ודמיה בשורק פ"א הפעל מקום החולם, ובאו על דרך פועיל תומיך גורלי (תלים י"ו). הנני יוסיף על ימיך (ישעי' ל"ח). כמו שזכרנו בשלמים, ויש אומרים כי היו"דין ליחס כיו"ד התחתיה (תלי' פ"ח). שלישיה (ישעי' ט"ו). תרומיה (יחזקאל מ"ח). פליליה (ישעי' ך"ח) שעריריה (הושע ו'). והפעול כלו שלם בהראות היו"ד במקום ה"א למ"ד הפעל בנוי, בנוים, בנויה, בנויות:

*] א"א כן במסורת על והחוטא בן מאה שנה לית בכל קהלת דכוותה בר מן אחד וחוטא יאבד בה בגירי:

המקור בנה בניתי (מ"א ח') ואחרי שתה (ש"א א') עשה יעשה לו (משלי ך"ג) הרה עמל (איי ט"ו). ובאו מהם בו"ו, בכו בכו (ירמיה ך"ב). בכו לא תבכה (ישעי' ל'). הלוך ובכו ילכו (ירמיה נ'). בכו אל תבכו (מיכה א'). הרו עמל (ישעיה ך"ט). כי מרו מריתי (מיכה ל'). עשו אלה לך (יחזקאל ך"ג). ראו ראינו (בראשי' ך"ו) וראו ראו (ישעי' ו'). ובשו"א עשה צדקה ומשפט (משלי ך"א). קנה חכמה מה טוב (שם י"ו). ראה פניך לא פללתי (בראשית מ"ח). ואפשר שיהיה כמוהם, לבזה נפש (ישעיה מ"ט). ובמשקל הצווי למען היה לה ברק (יחזקאל ך"א). הבט ימין וראה (תלים קמ"ב). ובא מקור שלם בתמורת למ"ד הפעל בו"ו נחה [א] לראוה בך (יחזקאל ך"ח). בפלס לאהבה (דברי' י"א). ויבא בתמורת למ"ד הפעל

בו"ו

המקור [א] נ"ל בו"ו נעה כנ"ל: [ב] ופירש הפסוק הוא כאלו כתב הסיבות אפך מחרון כאשר כבר פרשתי לעיל, בד"ה זהחמש ועשרים:

איתן

בר"ו נחה ובתי"ו נוספת, ביום עשות ה', (בראשית ב'). היות אהיה כמוך (תלים ג'). בנות בתים (ירמי' ל"ה) . בלא ראות (מדב' ד"ג). או *] בקמץ אלות שוא (הושע י'). ראות רבות (ישעיה מ"ב). ויש אומרים כי התוי"ן למד"י הבעל והווי"ן למשך כו"ו שמור, זכור, ובא המקור ביו"ד הרבי' בבנותיך גבך בראש כל דרך (יחזקאל י"ו). ובן בהזרותיכם בארצות (שם ו'). ולפי שהמקור והשם קרובים יבוא המקור בדרך השם וכן השם יבא בענין המקור, ולמסע את המחנות (מדבר י'). קום לך למסע לפני העם (דברים י'). שהוא כענין להסיע, ומספר את רובע ישראל (מדבר ך"ג). שהוא בענין ולספור, למשאות אתה משרשיה (יחזקאל י"ז). שהוא כענין להשיא, ומשלוח מנות (אסתר ט'). כענין ולשלוח, הכל כמו שכתבנו בשלמים, ובא המקור בתוספת נו"ן, השיבות מחרון אפך (תלים פ"ה). והוצרכנו לזה בעבור כי השיבות פעל יוצא ואפך [ב] הוא הפעל אם בן יהיה מחרון מקור, ואם היה שם היה לו לומר מחרון בקמץ החי"ת כי איננו סמוך:

*] ת"א וזהו על הרוב אבל היות אהיה. סמוך אין כמוהו בכל המקרא שפ"א הפעל של המקור סמך לעבר ולעתיד ונקוד בשו"א ר"ל שלא נוכל לומר שמור אשמור או שמור שמרתי:

העתידים הצווי בנה בצירי, ובא אחד בסגול, שמור מצותי וחיה ותורתי באישון עיניך (משלי ז'). בנו, בני, בננה, ואם פ"א הפעל אות גרונית פ"א הפעל בשו"א ופתח כמו עלה אלי ההרה (שמות ך"ד). עלו אלינו (ש"א י"ד). עשי לה הטוב בעיניך (בראשית י"ז). בדמיך חיי (יחזקאל י"ו). אחותינו את היי (בראשית ך"ד . או בשו"א וסגול הוא ארץ (איוב ל"ז). והיה שם (שמו' ך"ד). היו לפני ה' (מדבר י"ו). ענו לה (שם ך"א). ענו לה' (תלים קמ"ז). אלי כבתולה חגורת שק (יואל א'). ופעמים עם האל"ף בצירי, כמו אשר תאפו אפו (שמות י"ו). ובא שלם, אם תבעיון בעיו שבו אתיו *] (ישעיה ך"א). והיו אתיו אכלו בשר שאינו כהספק. ראוי להיות אתיו בחטף כמו בעיו, ולהרחיב על האלף נקודה בצירי כמו אשר תאפו אפו:

*] היה לו להביא הפסוק יבא"ר.

איתן אבנה, יבנה, תבנה, נבנה, יבנו, תבנו, תבנה, ובאת מלת ותזני שם (ירמי' י'). היו"ד מקום ה"א ותזנה, תבני, תבנינה, ובאו, עיני תראינה בה (מיכה ז'). הנו"ן דגושה שלא כמשפט כי אין

משפטו

משפט נו"ן הנקבות להדגש לעולם אלא תהיה נו"ן הנקבה [א] פעולה כגו"ן יַשְׁפִּילֶנָּה, יַגִּיעֶנָּה (ישעיה ך"ו). אבל נו"ן הרבות לעולם קלה כמו תִּרְאֶינָה ירושלים (שם ך"ז). וזולתו וכבר כתבנו כל זה בשלמים, ורוב האית"ן מנחי הלמ"ד בסגו"ל, ובא, וְאֶשְׁעֶה*] בחקיך (תלים קי"ט). בקמץ מקום סגו"ל, ובאה מהם בצירי כמשפט יַעֲשֶׂה למחכה לו (ישעי' ס"ד). ומה תַּעֲשֶׂה לשמך הגדול (יהושע ז'). אם תַּעֲשֶׂה עמנו רעה (דאשי' ך"ו). אל תַּעֲשֶׂה את הדבר הזה כי שקר אתה דובר (ירמיה מ'). אל תַּעֲשֶׂה את הנבלה הזאת (ש"א י"ג). ונירא מאוד לנפשותינו מפניכם תַּעֲשֶׂה את הדבר הזה (יהושע ט') אל תְּהִיֶה לי למחתה (ירמיה י"ז). וכאשר תֵּרָאֶה עשה עם עבדיך (דניאל א'). וכשחסרו הה"א למ"ד הפעל מן [ב] האית"ן הטילו תנועת עי"ן הפעל בפ"א הפעל והעמידו האותיות הנוספות בגעיא להשלים החסרון, ואמרו וַיִּקֶן את חלקת השדה (ראשית ל"ג). וַיִּקֶשׁ דבר איש יהודה (ש"ב י"ט). אִבֶן*], יִבֶן, תִּבֶן, נִבֶן בחיריק או בצירי וָאֵפֶן וארד (דברי' ט'). אל תֵּפֶן אל מנחתם (מדבר י"ו). ואם פ"א הפעל או עי"ן הפעל גרונית תפתח פ"א הפעל מקום הסגו"ל והאות הנוספת בצירי או בחיריק כמו תַּחַת נערה במבין (משלי י"ז). בצירי, וַיִּחַר למשה (מדבר י"ו). וַיִּחַן שם ישראל בחיריק (שמו' י"ט). ותלך וַתֵּתַע (ראשי' ך"א). וַתִּכְהֶ מכעס עיני (איוב י"ז). וַתֵּלַהּ ארץ מצרים בצירי (ראשית מ"ז). וַיֵּשַׁע ה' (שם ד'). וַיִּמַח את כל היקום (שם ז'). בחירק, ובא עם החי"ת האות הנוספת פעמים בפתח וַתַּחַז בציון עינינו (מיכה ד'). ברזל בברזל יָחַד ואיש יַחַד פני רעהו (משלי ך"ז). ונקמץ יחד הראשון מפני ההפסק, וכן וַיַּחַץ את הילדים (ראשית ל"ג). שמאל בעשותו ולא אָחַז (איוב ך"ג). נקמץ מפני ההפסק, וכן בעליתו אשר בשמרון ויחל

*] יתכן שהה"א נוספת וכשלומו אֶשְׁעֲהֶה והיה לו להביא הפסוק כל הקמת לא תִּכְלֶה בקמץ וגם שם היא נוספת כמו ותענגה. יבא"ר.

*] א"א לא נכון בעיני רק שהטעם מהמלה חגות באות הנוספת במקום געיא ואינה געיא כמו ויבן ויקן ודומיהם זולת וי"ו ההפוך לא נמצא רק מעטים גם הצווי ליחיד דרכה לבוא בחסרון ה"א:

איתן [א] ר"ל שתהיה לכנוי נקבה יחידית כמו ישפילנה שפירושו ישפיל אותה: [ב] ר"ל מן העתיד:

ויחל (מ"ב ח'). נקמץ מפני ההפסק, אבל עם העי"ן לא בא בצירי ובחירק כי אם בפתח לעולם, ויעל, ויען, ויעש, וכן עם הה"א ותהר (בראשית ד'). ובא ויבא אל הגר ותהר (שם י"ו). פתח באתנח ואית"ן השלם עם אות גרונית האות הנוספת בפתח או בסגול, בפתח, אם תחנה עלי מחנה (תלים כ"ז). בסגול, ואתה תחזה (שמו' י"ח). הגה נהגה (ישעי' נ"ט). נהמה כדברים (שם). אבל עם העי"ן לעולם פתח יעלה, יעשה, תעשה, תעלה, נעלה, נעשה, אבל האלף בסגול בכלם אעלה, אענה, אעשה, אהיה, אחיה, אהמה, אבל אעלה אכסה ארץ (ירמיה מ"ו). אענה אף אני חלקי (איוב ל"ב). שהם בפתח אומרים כי הם מבנין הפעיל אע"פ שידמה בהם שהם פעלים עומדים, ונכון הוא שיהיו מבנין הקל כי הם פעלים עומדים ואיננו רחוק שתהיינה אלו פתח מן הקל כמו ית"ן אע"פ שאין כן המנהג, וכן עם הבנוים מן הקל האל"ף בסגול, אענך בסתר רעם (תלים פ"א). ומן הכבד אעלך גם עלה (בראשי' מ"ו). אבל ית"ן שוים הקל והכבד, יענך ה' (תלים כ'). מן הקל, וכן יאמר מן הכבד יעלך, אם כן נאמר כי יחתך ויסחך (שם נ"ב) יתכן היותו מן הקל או מן הכבד ובא בשו"א החי"ת כמו ויעזרו אחרי אדוניה (מ"א א'). והדומים לו שכתבנו בטור הראשון בשלמים ועם החי"ת והה"א פעמים*] בחירק, יהיה, תהיה, נהיה, יחיה, תחיה, נחיה, והרבים בצל כנפיך יחסיון (תלים ל"ו). רמה ידך בל יחזיון (ישעי' כ"ו). ונזליהם בל ישתיון (תלים ע"ח). כהמות ימים יהמיון (ישעיה י"ז). ירויון מדשן ביתך (תלים ל"ו). אם תבעיון בעיו (ישעיה כ"א). ובקרך וצאנך ירביון (דברים ח'). ומן הדגש, ואל מי תדמיון (ישעיה מ'). והנו"ן בהם נוספת כנו"ן ישמעון, ישמרון, אזכרה אלקים ואהמיה (תלים ע"ז). היו"ד למ"ד הפעל והה"א נוספת כה"א אשמרה דרכי (שם ל"ט). ובאו פעלים מהם שבאו העתידים חסרים בדרך אחרת ונפל הסגול מן פ"א הפעל והגעיא מן האותיות הנוספות וישב ישמעאל (ירמיה מ"א). כי שרשו שבה, וכן ויפת בסתר לבי (איוב ל"א). ובצירי וירד מיעקב (במדבר כ"ד). אל ישט אל דרכיה לבך (משלי ז'). וישת מן היין (בראשית ט')[o]. וכתב רבי יונה כי באו כן להריץ המלה

אל

*] בשני הספרים היה יבנו, תבנו ומצאנום שלמים, לעולם בחירק ופ"פ בשו"א פשוט ולפניו מלכיך ועיין קו"ת. יבא"ר.

אל אשר אחריה כמו שבא גם כן ישבת בלבנון (ירמיה כ"ב). וילדת בן (שופטים י"ג). מקננת בארזים (ירמי' כ"ב). כמו שהזכרנו בשלמים דעת רבי יונה באלה וכבר כתבנו גם אנחנו דעתנו בהם, והנה מצאנו בהם בהפסק כן ואין המלה סמוכה אליהם כמו, ויבא לו יין וישת (בראשי' כ"ז). וישא עשו קולו ויבך (שם כ"ז). ואולי הלך המעט אחר הרוב ואע"פ כן נפלאו בעיני כי בפעלים אשר מצאנום כן לא מצאנו אחד בא במשקל הראשון לא מצאנו וישת ויבך ולא וירד וישב מן רדה שבה, ובפעלים אשר באו במשקל הראשון כמו יפן יקן לא מצאנו אחד מהן בא על משקל השני, ואם הדבר כן כמו שכתב רבי יונה כי להריץ המלה אל אשר אחריה באו כן איך לא נמלט אחד מאלה הפעלים לבוא במשקל אלה ומאלה לבוא במשקל אלה אך יש לנו לומר טעם במקצתם, נאמר כי מן שבה שאמרו וישב ישמעאל וישב ממנו שבי (מדבר כ"א). אם היינו אומרים וישב או וישב ידמה שהוא מהפעלים שפאיה"ם יוד נחה ונאמר ששרשו ישב, אבל ויפן ויקן ויבן לא מצאנו שורש מן יפן יקן יבן שנוכל לטעות וכן וירד מיעקב, אלו היינו אומרים וירד ידמה ששרשו ירד, אך טעם האחרים ויפת, אל ישם, ויבך, וישת לא נתברר אצלינו טעם כראוי ונאמר כי הטעם שלא באו בזה המשקל הפעלים שבאו במשקל הראשון כמו יבן יקן יפן כי לא תכון קריאתם מפני הנוגי"ן, וכתב רבי יונה כי ויחד יתרו (שמות י"ח). הוא ממשקל וישב ישמעאל, ומפני שהחי"ת גרונית נפתחה והראיה כי הדל"ת דגושה ושוא"ת, ונאמר כי הטעם שנראית חלמ"ד הפעל במקומות כמו, כי בך חסיה נפשי (תלים נ"ז). צור חסיו בו (דברי' ל"ב). ובבינונים בנקבה כעטיה (שיר א'). ובצווי הזכרים בעיו אתיו (ישעיה כ"א). ובצווי הדגש, דליו שוקים מפסח (משלי כ"ו). וכן בעתידים ברבים יהמיון (ישעיה י"ז). תבעיון (שם כ"א). כמו שזכרנו נאמר כי הראו אותה באלה להודיע ולגלות על למ"ד הפעל כי נסתרה מהם באותם שלא באו שלמים כמו בני חסו, יבנו תבנו, שלא נראתה בהם הלמ"ד כל עיקר, לפיכך הראו אותה במקומות לגלות כי כן המשפט בכלם, ובחסיה נפשי, הראו אותה ביו"ד להודיע כי נכון הראותה בחלוף הה"א ביו"ד

*) א"א וזה דומה לענין הפעל בג"ד כפ"ת וג' יצאו מן הכלל שאין ע"ד ~~הפעל מן~~ בג"ד כפ"ת והם בשוא בסוף התיבה והם ישב וישק קשט ואין עוד זולתם:

כמו בחלוף הה"א בתי"ו כמו עָשְׂתָה בָּנְתָה קָנְתָה אלא שברוב הראו אותה בתי"ו [ג] כי לקח קריאתה מקריאת היו"ד, אבל בְּבָנִית, בָּנִיתִי, בְּנִיתֶם, בָּנִינוּ, וכן השאר שנראתה בהם הלמ"ד או ביו"ד או בה"א אעפ"י שהיא נחה לא חשו לגלותה בקריאה ולאמר באחת המקומות בָּנִית בָּנִיתִי בְּנִיתֶם בָּנִינוּ וכולי שהרי גלויה היא לעינים בכתיבה אע"פ שהיא נחה:
נפעל נִבְנָה, נִבְנֵית, נִבְנֵיתִי, נִבְנוּ, נִבְנֵיתֶם, נִבְנֵינוּ, וְנִגְלֵינוּ אליהם (ש"א י"ד). נִבְנְתָה, נִבְנִית בחירק או בצירי נִלְאֵית ברוב עצתיך (ישעיה מ"ז). עוד אבנך וְנִבְנֵית (ירמי' ל"א). נִבְנֵיתֶן:
הבינונים נִבְנֶה בסגול לזכר, לאל הַנִּרְאֶה אליך (בראשית ל"ה). לבית הַנִּבְנֶה לשם ה' (דה"ב ד"ב). ולנקבה נִבְנָה בקמץ, אין אבן נִרְאָה (מ"א ו'). וכל נַעֲשָׂה במרחשת (ויקרא ו'). מכה נַחְלָה מאוד (ירמיה ד'). או בתי"ו נִבְנֵית כמו שבא בתי"ו בנחי האל"ף, כי נִשֵּׂאת למעלה מלכותו (דה"א י"ד) כמו שבא בשלמים נִפְקֶדֶת או נִפְקָדָה ובא בקמץ לזכר הַנִּלְוָה אל ה' (ישעיה נ"ג). כי היום ה' נִרְאָה אליכם (ויקרא ט'). נִרְאָה אתה ה' (מדבר י"ד). הַנִּרְאָה אליו פעמים (מ"א י"א). הַנִּרְאָה אלי בתחלה (דניאל ח'). ויתכן לומר שיהיו כל אלה פעלי עבר ולא בינוני [א] ואם בעבור ה"א הַנִּלְוָה וה"א הַנִּבְנָה וה"א הַנִּרְאָה נאמר כי הה"א בהם במקום אשר כמו שכתבנו בזכרנו שמוש האותיות ואם בעבור נִרְאָה אתה ה' נראה הוא נסתר והוא רמז אל הכבוד ופירושו אתה ה' נראה, נִבְנִים, נִבְנוֹת:
המקור הִבָּנֵה בצירי או בחולם לְהֵרָאֹה אל מנוח (שופטים י"ג). לְהֵרָאוֹת בשילה (ש"א ג'). ועם התי"ו, וביום הֵרָאוֹת בו (ויקרא י"ג). ולפי הֵעָלוֹת הענן (מדבר ח'). בְּהִתָּעוֹת שכור (ישעיה י"ט). כְּהִגָּלוֹת נִגְלוֹת (ש"ב ו'). שניהם*] מקור האחד מהם חסר נו"ן הנ נין והאחד שלם, ובא שלם עם הה"א הֲנִגְלֹה נגליתי (ש"א ב'). נִדְמֹה נדמה מלך ישראל (הושע י"ח):

*] ה"א כשהמקור עם בכל"ם לא הוא תמיד בתי"ו חולת בכל"ם לא נמלא דבוק עם הפעול רק במקום אחד היות אהיה:

העתידים הצווי הִבָּנֵה בצירי הִבָּנוּ, הִבָּנִי, הִבָּנֶינָה, אית"ן אִבָּנֶה, יִבָּנֶה, תִּבָּנֶה, נִבָּנֶה, בסגול ובא תִּבָּנֵה ותכונן (מדבר ד"א). בצירי על העיקר

[ג] כצ"ל כי קלה קריאתה כצ"ל: הבינונים [א] כי בעבר לא יתכן להיות ה"א הידיעה:

העיקר ובן ימצה אל יסוד המזבח (ויקרא ה׳) וכתב רבי יעקב בן אלעזר כי בספר הללי אשר בטוליטולא, לא תאפה חמץ (ויקרא ו׳). בצירי ולא מצאנוהו אנחנו כן בספרים המדויקים, יבנו עוד יקנו בתים (ירמי׳ ל״ב). תבנו־תבנה, תבנה ותכונן, תבני, תבנינה, ולערי יהודה תבנינה (ישעי׳ מ״ד). בסגול ובן כל אשר במשקלו בסגו״ל, תעשינה (ויקרא ד׳). תאפינה (שם ג׳). ובא, הלהן תעגנה (רות א׳). בצירי לפיכך אני אומר ששרשו ענן *] ובחסרון הבן אית״ן אבן, יבן, תבן, נבן וכלם פ״א הפעל בקמץ מנחי הלמ״ד תגל ערותך (ישעיה מ״ז). ויקר אלקים (מדבר ד״ג). פתיתני ה׳ ואפת (ירמי׳ ד׳). אבל ויגל כמים משפט (עמוס ה׳). הוא בפתח שהוא מפעלי הכפל מענין גלות מים (יהושע ט״ו). אבל נמצאו מנחי הלמ״ד עם שהעי״ן שלו חי״ת פתח, יחתו ונפלו בה (ירמי׳ ד״ו). בדור אחר ימח שמם (תלי׳ ק״ט) ובא יחתו מלעיל *] שלא כמנהג, ואם פ״א הפעל גרונית, נו״ן נפעל בפתח תעלה הענן (מדבר ט׳). אשר לא נעשה בן (מ״א י׳). מאוד נעלית (תלים מ״ז). נעניתי לו בה (יחזקאל י״ד). הנעשות בתוכה (שם ט׳). ואת הנחלות לא חזקתם (שם ל״ד). או בסגול הנחרים בך (ישעיה מ״א). נהייתי ונחליתי (דניאל ח׳). נחלו ולא יועילו (ירמיה י״ב). ובא בחיריק נחרו בי (שיר א׳). הנהיה כדבר (דברים ד׳). נהייתי, נהיית לעם (דברי׳ כז) והעתידים הנוספות בצירי העלו מסביב (מדב׳ יו) ובן לא יעשה (ראשי׳ ל״ד). עד חצי המלכות ותעש (אסתר ו׳). ויעלו מסביב (מדבר י״ו) ובא ותעלו *] על שפת לשון (יחז׳ ל״ו) העין בשוא ופתח:

הפעיל הגלה, הגלית, הגליתי, עי״ן הפעל בצירי כמו כי שחת עמך אשר העלית (שמו׳ ל״א) או בחירק, אתה והעם אשר העלית (שמות ל״ג). כי העלית בכחך (מדב׳ י״ד). הקשית לשאול (מ״ב ב׳). הראית עמך קשה (תלים ס׳). הגלו, הגליתם בחירק, והקריתם לכם ערים (מדבר ל״ה). או בצירי, כי התעיתם בנפשותיכם (ירמי׳ מ״ב). הרביתם חלליכם בעיר הזאת (יחזקאל י״א). הגלתה, הפנתה לנוס, ובתי״ו תמורת ה״א הנקבה ונפלה למ״ד הפעל תאנים הלאת (יחז׳ כ״ד) והרצת את שבתותיה

*] אבל היה צריך להיות הנו״ן בתגש. יבא״ר.

*] ואולי הוא מהכפולים וכמוהו דחו ולא יכלו קום לעדות ר׳ יהודה עיין לעיל דף ק״ז. ע״כ. יבא״ר.

*] הוא מהקל רק תי״ו איתן בצי״רי ויש לו אחים רבים. יבא״ר.

ויקרא

(ויקרא ד"ו). קמוצים ואם פ"א הפעל גרונית הה"א בפתח וכן פ"א הפעל והעלתה לו (ש"א כ'). וקריאתו מלרע כי הטעם בתי"ו, הגלית, הגליתן בכלם ה"א הפעיל בחירק, או בסגול, בחירק כמו, הרבה אשמה (דה"ב ל"ג). כי הקרת ה' אלקיך לפני (בראשי' כז). הקנני מנעורי (זכרי' י"ג). כי חסרו את רוחו (תלים ק"ו). אשר הגלה אותו (ירמיה כ"ב). אשר הנתני (בראשית ד"ל). והראני ה' (מ"ב ח'). והראני אותו ואת נוהו (ש"ב ט"ו). כה הראני (עמוס ז'). הראית עמך קשה (תלים ס'). והשקית את העדה (מדבר ד'). והדומים להם או בסגול אשר הגלה נבוכדנאצר (אסתר כ') הן הראנו ה' (דברים ה') הראך את אשו הגדולה (שם ד'). את כל דברי ה' אשר הראני (יחזקאל י"א) והמסורת עליו לית סגול וקמץ, הראיתיך בעיניך (דברי' ל"ד). הה"א בסגול והאל"ף בחירק, ומה הלאתיך (מיכה ו'). הה"א בסגול והאל"ף בצירי, ובא בפתח והראתי גוים מערך (נחום ג'). שלא כמנהג, ואם פ"א הפעל גרונית העלה, העלה נרותיה (מדבר ח'). העלית, העליתי הה"א בסגול ופעמים בפתח בהתחבר עליהם ו"ו החבור *], והעלית את נרותיה (שמות מ'). והעליתי עליכם בשר (יחזקאל ל"ז) ובאה מלה אחת משונה מחברותיה רק עם ו"ו ההפוך:

כלה פחבה העלה *] (חבקוק א') הה"א נקוד' בצירי והעי"ן בשו"א ופתח

*] ח"א אבל לא נמצא כן

*] ועיי"ן מ"ש מע"ל על מלת כמו שבא גם כן למה העברת העביד (יהושע ז"). כמו שכתבנו בשלמים בבנין הפעיל: ותעלו יבא"ר.

הבינונים מגלה בסגול, ככל אשר אני מראה אותך (שמות כ"ה) עמדו עמדו ואין מפנה (נחום ב') ובסמוך בצירי, עד כל מרבה רגלים (ויקרא י"א). משקה מלך מצרים (בראשי' מ'). משקה רעהו (חבקוק ב'). לפרבה המשרה (ישעיה ט'). ומזה מי הנדה (מדבר י"ט). משה ידו (דברים ע"ו) מעלה מנחה (ישעיה ס"ו). בצירי, ויש לפרש למרבה המשרה שם סמוך בשקל ומשקה צמא (שם ל"ב). מכה, חמשה מהם בסגול וסימן מכה איש עברי (שמות ב'). האשר שבית בחרבך ובקשתך אתה מכה (מ"ב ו'). מכה עמים (ישעיה י"ד). כי אני ה' מכה (יחזקאל ז'). הנה אנכי מכה במטה (שמות ז') והשאר בצירי, מגלים, מגלה, מגלות:

הפעול מגלה, מגלים, מגלה, מגלות, בשורק או בקמץ חטף, אשר אתה

מראה

מראה בהר (שמות כ"ה). אשר מפנה צפונה (יחזקאל מ'). ובא חולם תחת קמץ חטף, הוי מראה*] ונגאלה (צפניה ג'):

המקור מצאנוהו בשלשה משקלים הרבה ארבה (בראשית ג'). הרבות גנותיכם (עמוס ד'). מהרבת גואל הדם (ש"ב י"ד). ובחירק הה"א, אחרי הקצות את הבית (ויקרא י"ד). וכן הצווי בצירי כמו הזנה הזנו (הושע ד'). זאת נעשה להם והחיה אותם (יהוש' ט'). והרבה המכשולים (יחזקאל כ"א):

העתידים הצווי הגלה בצירי הגלו, הגלי, הגלינה:

איתן אגלה, יגלה, תגלה, נגלה בסגול, יגלו, תגלו, תגלה, תגלי, תגלינה, ואם פ"א הפעל גרונית ינקדו האותיות הנוספת בפתח גם כן, אעלה אתכם, (שמות ג'). יעלה, תעלה, נעלה, ובית"ן אין הפרש בין הקל ובין הכבד, אבל באלף יש הפרש כי בקל הוא בסגול אעלה אענה, ובאו מן הקל בפתח אענה אף אני חלקי, (איוב ל"ב). אעלה אכסה ארץ, (ירמי' מ"ו). ויש אומרים שאף הם מהכבד אע"פ שהם עומדים, ובחסרון למ"ד הפעל כלם בסגול הגל, הרף ממני, (דברים ט'). הרב כבסני (תלים נ"א). ואם פ"א הפעל גרונית כלו פתח והעל את הצפרדע, (שמות ח'). והאית"ן אגל, יגל, תגל. נגל, ושמו הסגול תחת אותיות הנוספות תמורת הפתח אשר תחתיהם כאשר הם שלמים אגלה יגלה, וזה ההפרש יש בין עתידי הקל החסרים הבאים בזה המשקל ובין אלו העתידים מן הכבד, כי עתידי הקל האותיות הנוספות בצירי כמו, אל תפן אל מנחתם, (מדבר י"ו) שמשפטו תפנה מן הקל, ויפן זנב אל זנב,*] (שופטים ט"ו). האות הנוספת בסגול משפטו יפנה, ואם פ"א הפעל גרונית האות הנוספת בפתח וכן הקל, אין הפרש ביניהם אלא לפי הענין, ויעל משה (דברים ל"ד). מן הקל ויעל עולות (בראשית ח'). מן הכבד, אבל עם החי"ת יש הפרש כי מן הקל הוא בחירק ויחר למשה (מדבר י"ו). ויחר עלי אפו (איוב י"ט). מן הכבד בפתח וכן מן ראה שניהם בפתח וירא אותה (בראשי' ל"ד). מן הקל, וירא אותם את בן המלך (מ"ב י"א). מן הכבד, ואם עי"ן הפעל גרונית פ"א הפעל בפתח כמו, ויתע מנשה (דה"ב ל"ג) וכמו שבאו

*] ואולי להכחיש על הרי"ם. יבא"ר.

] א"א ותימה על רש"י ז"ל שכתב ויפן בצירי עיין בפי' בפרשת שמות]:

*] מהראיות שהביא עוד כגון וירב נראה כי ר"ל גם הסג"ל תולדת הצירי. יבא"ר.

עתידי

עתידי הקל במשקל אחר שזכרנו וַיֵּשֶׁב וְיַפְתְּ, כן באו עתידי זה הבנין בזה המשקל על גזרתם האות הנוספת בפתח וַיַּשְׁק את צאן לבן (בראשית כ"ט). יַפְתְּ אלקים ליפת (שם ט'). ומלכים יֵרְדְּ (ישעי' מ"ח) משפטם יַשְׁקֶה יַפְתֶּה, יֵרְדֶּה:

הַפֹּעַל הָגְלָה בקמץ חטף, אשר הָגְלָה מירושלים (אסתר ב'). ובא הָעֲלָה על המזבח הבנוי, (שופטים ו'). בחולם מקום הקמץ להרחיב על העי"ן וכן, והוצב גלתה הֹעֲלָתָה (נחום ב'). כמו חולם אשר בֹּאֲשָׁפָה ישראל (מדבר ד"ג). שהוא מקום הקמץ חטף בזכרה לי אלקי לטובה (נחמי' ה').
הָגְלֵית, הָגְלֵיתִי, ובא, כי הָחֳלֵיתִי (מ"א ח'). מוסב הקמץ חטף אל החי"ת להקל מפני שהיא גרונית, וכן יאמר הָחֳלָה הָחֳלֵית או כמו הָעֲלָה על המזבח הבנוי (שופטים ו'). הָגְלוּ, הָגְלֵיתֶם, הָגְלֵינוּ, הָגְלָתָה, ובתי"ו תמורת ה"א הנקבה ונפלה למ"ד הפעל הָגְלַת יהודה כלה הָגְלַת שלומים (ירמיה י"ג). והם קמוצים, הָגְלֵית, הָגְלֵיתֶן:

המקור הָגְלֵה בצירי כמו וְהָפְדֵּה לא נפדתה (ויקרא י"ט):

איתן אָגְלֶה, יָגְלֶה, תָּגְלֶה, נָגְלֶה, יָגְלוּ, תָּגְלוּ, תָּגְלֶה, תָּגְלִי, תָּגְלֶינָה:

פיעל הדגוש גִּלָּה, גִּלִּית, גִּלִּיתִי, אתה צִוִּיתָה פקודיך (תלים קי"ט).
... וְצִוִּיתִי את ברכתי (ויקרא כ"ה). אם כִּסִּיתִי כאדם פשעי (איוב ל"א).
אליך כִּסִּתִי (תלים קמ"ג). וְחִכִּיתִי לה' (ישעיה ח'). ולא כִלִּיתִי את בני ישראל (מדבר ד"ה) או בצירי, אני צִוֵּיתִי למקדשי (ישעיה י"ג) מדוע קִוֵּיתִי לעשות ענבים (שם ה'). וְקִוֵּיתִי לו (ישעי' ח'). גִּלֵּיתִי את מסתריו (ירמי' מ"ט) האבלתי כִּסֵּיתִי עליו את התהום (יחזקאל ל"א) וְכִסֵּיתִי בכבותך שמים (שם ל"ב). וְרִוֵּיתִי נפש הכהנים דשן (ירמיה ל"א). כחי כִלֵּיתִי (ישעי' מ"ט) שני הדרכים נכונים בהם, גִּלּוּ, גִּלִּיתֶם, גִּלִּינוּ, גִּלְּתָה, גִּלִּית גִּלִּיתֶן:

הבינוני מְגַלֶּה בסגול, ובא בצירי, נגיד וּמְצַוֵּה לאמים (ישעיה נ"ה). וכן מוֹרֵה ישראל יקבצנו (ירמיה ל"א). לִמְחַכֵּה לו (ישעיה ס"ד) מְגַלִּים, מְגַלָּה, מְגַלּוֹת:

הפעול מְגֻלֶּה בסגול מְגֻלִּים, מְגֻלָּה, מְגֻלּוֹת:

המקור גַּלֵּה בצירי, אם עַנֵּה תענה (שמות כ"ב). וְנַקֵּה לא אנקך (ירמיה ל'). באפס עד כַּלֵּה (מ"ב י"ג) ובחולם קַוֹּה קויתי ה' (תלים מ').
או גַּלּוֹת יום עַנּוֹת אדם נפשו (ישעיה נ"ח). ביום צַוֹּתוֹ (ויקרא ז'). ואומר

חלותו

חַלּוֹתִי הִיא*) (תלים ע"ז). ובא מלעיל מפני חמלה וזעירא אשר בצדו ויתכן שהוא מפעלי הכפל בשקל חַנּוֹת (תלים ע"ז). לְכַלֵּא פשע (דניאל ט'). האלף תמורת ה"א, וּכְחַכֵּי איש גדודים (הושע ו'). היו"ד תמורת ה"א:

*) ח"א ולפי פירש"י הוא גם דבר כמו חולת אני ולא יתכן בדקדוק:

העתידים הצווי גַּלֵּה בצירי, ובא, רַבֵּה צבאך וצאה (שופטים ט') בסגול גַּלּוּ, מלרע, ובאו מלעיל עָרוּ עָרוּ עד היסוד בה (תלים קל"ז). לאמר הַסּוּ (נחמיה ח'). ומשפטם מלרע כמו כַּלּוּ מעשיכם (שמות ה'). אלא שבאו כן מפני ההעמדה וערו הראשון בא מלעיל מפני השני, ובא שלם ביו"ד נראית דַּלְיוּ שוקים מפסח (משלי כ"ו). ולא נדגשה הלמ"ד וכבר כתבנו בשלמים רבים שנרפו להקל. גַּלִּי, גַּלֶּינָה:

איתן אֲגַלֶּה האל"ף בשו"א ופתח ובא האל"ף בשו"א וסגול, ואתכם אֱזָרֶה בגוים (ויקרא כ"ו). וכל אגפיו אֱזָרֶה לכל רוח (יחזקאל י"ב). והשלישית לכל רוח אֱזָרֶה (שם ה'). יְגַלֶּה, תְּגַלֶּה. נְגַלֶּה בסגול וכן לא תְגַלֶּה (ויקרא י"ח). שבא בהפסק הוא בצירי*) יְגַלּוּ, תְּגַלּוּ, תְּגַלֶּה, תְּגַלִּי תְּגַלֶּינָה ובחסרון גַּל עיני ואביטה (תלי' קי"ט) חַל נא את פני ה' אלקיך (מ"א י"ג. וַיְגַל את מסך יהודה (ישעיה כ"ב). וַיְחַל משה את פני ה' (שמות ל"ב). וסוד אחר אל תְּגַל (משלי כ"ה). וַתְּכַל להשקותו (ראשי' כ"ד). וַתְּקַשׁ בלדתה (שם ל"ה). יְצַו ה' אתך (דברי' כ"ח). וַיְקַו למשפט (ישעי' ה) כלם פתחין כמשפט ובא וַיְתָו על דלתות השער (ש"א כ"א). קמץ ובא מלת אֲרַיֶּךְ דמעתי (ישעיה ט"ז) בהראות למ"ד הפעל והיא הו"ו שהיא תמורת הה"א והיו"ד תמורת הו"ו עי"ן הפעל והיה ראוי על המנהג היו"ד בשו"א אלא שבא כן לפאר הקריאה והוא מלעיל בשני פשטין:

*) ח"א וכן במסורת כל סחמ"א דעריות בצירי ובס"א כל חספ"א פי' אתנחתא:

ושלא נזכר פעלו ממנו:

גֻּלָּה, גֻּלֵּיתָ, גֻּלֵּיתִי, גֻּלּוּ, גֻּלֵּיתֶם, גֻּלֵּינוּ, גֻּלְּתָה, גֻּלֵּית, גֻּלֵּיתֶן: והבינוני ממנו יְגֻלֶּה בסגול כמו, אשר זוֹרֶה ברחת (ישעיה ל'). כן תאמר מְגֻלֶּה, מְגֻלִּים, מְגֻלָּה, מְגֻלּוֹת, כמו שהוא בבנין נפעל העבר נִגְלָה בקמץ והבינוני נִגְלֶה בסגול:

והמקור

והמקור או שם הפעל ממנו גל"ת, את כל ענותן תלים קל"ב: איתן אֶגַּלֶּה, יְגַלֶּה, תְּגַלֶּה נְגַלֶּה, יְגַלּוּ, תְּגַלּוּ, תְּגַלֶּה, תְּגַלִּי, תְּגַלֶּינָה, ומצאנו*) בנחי הלמ"ד פועל *) ה"א ולא בא לעולם כמכרון אשר על דרך המרובע, ועתידותיהם שׁוֹשֵׁתִי*) הה"א חגל יגל:

*) הוא מהקל על משקל פועל (ישעיה י'). ותאמר ממנו כל הבנין שׁוֹשָׁה, ועיין קו"ה. יבא"ר. שׁוֹשֵׁיתָ, שׁוֹשֵׁיתִי, שׁוֹשֵׁיתֶם וכולי: הבינוני, מְשׁוֹשֶׁה, מְשׁוֹשִׁים וכולי, והפועל והפעול שוים בו לבד היחיד שהפועל בצירי והפעול בקמץ והצווי שׁוֹשֵׁה, והאיתן אֲשׁוֹשֶׁה, יְשׁוֹשֶׁה וכולי, וכתב א"א ז"ל שלא נזכר פועלו ממנו כאשר הוגה מן המסלה (ש"ב ד'). ועוד נכתבנו בשורש יגה°):

°) עיין בהערה שם. יבא"ר.

התפעל: הִתְגַּלָּה, הִתְגַּלֵּיתָ, הִתְגַּלֵּיתִי, הִתְגַּלּוּ, הִתְגַּלֵּיתֶם, הִתְגַּלֵּינוּ, הִתְגַּלְּתָה, הִתְגַּלֵּית, הִתְגַּלֵּיתֶן:

הבינונים, מִתְגַּלֶּה, בסגול, ובא, והאיש מִשְׁתָּאֵה לה (בראשית כ"ד) בצירי מִתְגַּלִּים, מִתְגַּלָּה, מִתְגַּלּוֹת:

המקור הִתְגַּלֵּה בצירי או הִתְגַּלּוֹת כי אם בְּהִתְגַּלּוֹת לבו (משלי י"ח). ובהתפלל עזרא ובהתודותו (עזרא י'):

העתידים הצווי הִתְגַּלֵּה בצירי, הִתְגַּלּוּ, הִתְגַּלִּי, הִתְגַּלֶּינָה או בחסרון הִתְגַּל בפתח ובהפסק בקמץ, שכב על משכבך והתחל (ש"ב י"ג): איתן אֶתְגַּלֶּה, יִתְגַּלֶּה, תִּתְגַּלֶּה, נִתְגַּלֶּה, יִתְגַּלּוּ, תִּתְגַּלּוּ, תִּתְגַּלֶּה תִּתְגַּלִּי, תִּתְגַּלֶּינָה, ובא ונִשְׁתָּעָה*) ונראה (ישעיה מ"א). בקמץ העי"ן ומשפטו בסגול וכן בא וְאֶשְׁעָה בחקיך (תלים קי"ט) כמו וְאֶשְׁעֶה ואשת מדנים נִשְׁתָּוָה*) (משלי ד"ז). מורכב מן נפעל והתפעל והוא פעל עבר לזכר והוא על דלף טורד שזכר אומר כי דלף טורד ואשת מדנים, נשתוה, או יהי' בינוני לנקבה אע"פ שהוא מלעיל אומר כי אשת מדנים נשתוה עם דלף טורד, ונקדמה השי"ן פ"א הפעל לתי"ו התפעל כמשפט אותיות ז"ס ש"ץ כמו שכתבנו והו"ו היתה ראוי להדגש והוקלה כמו שהוקלו אחרים מזה הבנין כמו שכתבנו בשלמים ובחסרון אֶתְגַּל, יִתְגַּל, תִּתְגַּל נִתְגַּל פ"א הפעל

*) הה"א נוספת ועיין מ"ש לעיל בדף קי"ג ע"א. יבא"ר.

*) והנראה כי הוא משקל מחוחר ומורגל בתלמוד ומשנה והכן. יבא"ר.

בפתח

בפתח ואם בהפסק בקמץ, וישבב אמנון ויתחל (ש״ב י״ג) וכבר באו מהם בקמץ זולתי הפסק ויתאו המלך יפיך (תלי׳ מ״ה). אל תתאו למטעמותיו (משלי כ״ג). ואל תתגר בם, והתגר בו (דברי׳ ב׳) אל תשתע (ישעי׳ מ״א) והטעם כי בא אל תתאו ויתאו קמוצים *) בעבור שיצאו על משקל ידיו רגליו, שומריו, זוכריו, וכן כל יו״ד הרבים עם ו״ו הנסתר שהם קמוצים בעבור הנח השוכן בהם וכן ויתאו, תתאו, שבאו על משקלם, נקמצו, וטעם ואל תתגר והתגר, בעבור שהיו כמו כן בהיותם שלמים קמוצים לתשלום הדגש בהם תתגרה התגרה באו גם כן בהיותם חסרים קמוצים, וכן אל תשתע שהיה ראוי תשתעה, אבל, אל תתחר במרעים (תלים ל״ז). שהוא בפתח איננו התפעל אך הוא בשקל תבחר, תשמע, ויהי׳ שרשו תחר והוא שלישי ובפעל הכבד יבוא רביעי, כי אתה מתחרה *) בארז (ירמיה כ״ב). ואיך תתחרה את הסוסים (שם). יאמר העבר תחרה או יהי׳ תתחר גם כן רביעי מן הקל, ואם היה שלם היה התחרה החית בשוא ופתח, ונפלה האות הרביעית כמנהג כי היא מתנחות, ונפתח תתחר לפי שהוא בשקל תבחר:

*) יתכן שהוא בעבור האל״ף. יבא״ר.

*) אינו נראה רק הוא בנין אחר תפעל והעבר תרגלתי לאפרים והבינוני מתחרה והעתיד תתחרה ובהסרון ה״א היה לו להיות תתחר ונתחלפו הסגולע״ מפני קושי שתי תוין ובא אל תתחר ודו״ק. ועיין קו״ת. יבא״ר.

וזה מחברתם עם הכנוים:

ב׳ גלה, גלהו, והוא עשהו (תלים נ״ה). לאשר קנהו (ויקרא ך״ז). ולא נאמר גלן להפריש בינו ובין נחי העי״ן, ואע״פ שנאמר גם כן בנחי העי״ן עם ה״א או עם ו״ו, אחר שלא מצאנו בנחי הלמ״ד בלא ה״א, במה שנוכל להפריש נפריש, גלך, הוא עשך (דברים ל״ב). ונחך ה׳ תמיד (ישעיה נ״ח). ובהפסק, אביך קנך (דברי׳ ל״ב). גלני, גלם, פן תאמר עצבי עשם (ישעי׳ מ״ח). גלכם, גלנו, הוא עשנו (תלים ק׳). גלה, גלך, גלן, גלכן:

גליתו, גליתו או גליתהו, גליתני, כי בזיתני, גליתם, (ש״ב י״ב). גליתנו, גליתה, גליתן:

גליתי, גְּלִיתִיו או גְּלִיתִיהוּ, גְּלִיתִיךָ, ואם הוא הפועל והפעול גְּלִיתִינוּ, גְּלִיתִינִי, גְּלִיתִים, גְּלִיתִיכֶם, גְּלִיתִיהָ, גְּלִיתִיךְ, גְּלִיתִין, גְּלִיתִיכֶן:

גְּלֵה, גְּלוּהִי, את אשר כבר עָשׂוּהוּ (קהלת ב׳). גְּלוּהּ, גָּלוּנִי, גָּלוּם, גְּלוּכֶם, גָּלוּנוּ, גָּלוּהָ, גָּלוּךְ, גָּלוּן, גָּלוּכֶן: גְּלִיתֶם, גְּלִיתוּהוּ, גְּלִיתוּנִי, גְּלִיתוּם, גְּלִיתוּנוּ, גְּלִיתוּהָ גְּלִיתוּן, גְּלִינוּ, גְּלִינוּהוּ, גְּלִינוּךָ, גְּלִינוּם, גְּלִינוּכֶם, גְּלִינוּהָ, גְּלִינוּךְ, גְּלִינוּן, גְּלִינוּכֶן:

גָּלְתָה, גָּלָתְהוּ או גָּלַתּוּ, כמו וְכִלַּתּוּ ואת עציו ואת אבניו (זכרי׳ ה׳). גָּלָתְךָ, גָּלַתְנִי, גָּלָתַם, גְּלָתְכֶם, גָּלַתְנוּ, גָּלָתָה, גָּלָתֶךְ, גָּלָתָן, גְּלָתְכֶן:

גָּלִית בחבור גָּלִיתִי: גְּלִיתֶן בחבור גְּלִיתֶם:

הבינונים גּוֹלֶה, גּוֹלוֹ, הָעוֹשׂוֹ יגש חרבו (איוב מ׳). או גּוֹלֵהוּ, וישכח ישראל את עוֹשֵׂהוּ (הושע ח׳). ונלח דרכיו בּוֹזֵהוּ (משלי י״ד). גּוֹלְךָ, וְהַפּוֹדְךָ (דברי׳ י״ג. ובהפסק, ה׳ עוֹשֵׂךְ (ישעיה נ״ח). גּוֹלִי, אחרי רוֹאִי (בראשית י״ו). ה׳ רֹעִי (תלים כ״ג). או גּוֹלֵנִי, הלא בבטן עוֹשֵׂנִי (איוב ל״א). ובא פתח גדול תחת קמץ קטן במלת, אמרת אין רֹאָנִי (ישעיה מ״ז). כמו לְהוֹצִיאָנוּ ממצרים (שמות י״ד). שהראוי לְהוֹצִיאֵנוּ, ואלף רוֹאֵנִי פתח[°] כמו כל אֲנִי בְּנִי גְּנִי כנוי היחיד כמו שכתבנו בכנוי השלמים, כנוי המדברים כמו שכתבנו, וכתב רבי יונה כי רֹאָנִי קמץ ובאתנח ואני מצאתיו פתח ובזקף בספרים המדויקים, אבל מה שכתב הוא באתנח אומר אני כי הוא שגגת הסופר כי במקום אחר בזכרו שנוי התנועות כתב, וממנו עוד אין ראני אלא שהוא קמוץ בעבור הזקף אך בשני המקומות כתב שהוא קמץ וכן נמצא במקצת ספרים מדויקים, גּוֹלָם ובא קמץ קטן תחת גדול במלת, שם בנימין צעיר רוֹדֵם (תלים ס״ח). ומשפטו רוֹדָם בקמץ, כמו וכי יעלו עולה ומנחה אינני רוֹצָם (ירמיה י״ד). וכן בשלמים זוֹכְרָם שׁוֹמְרָם בקמץ וכן הַמַּעֲלָם מים (ישעיה ס״ג). בצירי משפטם מַעֲלֵם בקמץ, גּוֹלְכֶם גּוֹלֵנוּ, גּוֹלָהּ, כה אמר ה׳ עוֹשָׂהּ (ירמיה ל״ג). או גּוֹלֶיהָ בלא יו״ד ובא אחד מן הדגוש כתוב ביו״ד מקום למ״ד הפעל, הנה אנכי מְפַתֶּיהָ (הושע ב׳) גּוֹלֵךְ, גּוֹלָן גּוֹלְכֶן:

[°] כס״הד קמץ בז״ק. ואל״ף לְהוֹצִיאָנוּ קמוץ כמו כל אָנוּ בָּנוּ גָּנוּ יבא״ר.

גולים

גולים, גוליו, גוליך, גולי, גוליהם, בורא שמים ונוטיהם*] (ישעיה מ״ב). והוא לשון רבים ליחיד כלשון תפארת בבחורו. גוליכם, גולינו, גוליה, גוליך, גוליהן, גוליכן, גולה, גולתו, גולתך, גולתי, גולתם, הובישה הורתם (הושע ב׳). גולתכם, גולתנו, גולתה, גולתך, גולתן, גולתכן:

גולות, גולותיו, גולותיך, גולותי, גולותיהם, גולותיכם, גולותינו, גולותיה, גולותיך גולותיהן, גולותיכן:

גלוי גלויו, גלויך, גלוים, גלויכם, גלוינו, גלויה, גלויך, גלוין, גלויכן:
גלויים, גלוייו, גלוייך, גלויי, גלוייהם, גלוייכם, גלויינו, גלוייה, גלוייך, גלוייהן, גלוייכם:

גלויה, גלויתו, גלויתך, גלויתי, גלויתם, גלויתכם, גלויתנו, גלויתה, גלויתך, גלויתן, גלויתכן:

גלויות, גלויותיו, גלויותיך, גלויותי, גלויותיהם, גלויותיכם, גלויותינו, גלויותיה, גלויותיך, גלויותיהן, גלויותיכן:

המקור גלות, גלותו, ובא מבלי תי״ו עם ה״א וי״ו הבנוי, לא תוכל עשוהו (שמות י״ח). גלותך, גלותי או גלותני, ובא בבנין הדגש בפתח מקום הצירי, ואם לרמותני לצרי (ד״ה א׳ י״ב). גלותם, גלותכם, גלותנו, גלותה, גלותך, גליתן, גלותכן:

העתידים הצווי גלה, גלהו, גלני, ובא מן הכבד כתוב ביו״ד מקום למ״ד הפעל, בדבר ה׳ הכיני נא (מ״א כ׳). גלם, גלנו, גלה, גלן:

גלו, גלוהו, גלוני, גלום, גלונו, גלוה, גלון וכן גלי, גליהו וכו׳, גלינה בחבור גלו:

איתן אגלה, אגלהו או אגלנו, אגלך, אגלם או בה״א ומ״ם כמו אפאיהם (דברים ל״ב). מן הכבד, אגלכם, אגלה, אגלך, אגלן, אגלכן:
יגלה יגלהו או יגלנו, יגלך, יגלני ובא פתח תחת צירי במלת, כי לא יראני האדם וחי (שמות ל״ב). ובא שלם כי פחד פחדתי ויאתיני*]

*] ועיין מ״ש סס בס״ד יבא״ר.

*] והתי״ו בקמץ מפני היו״ד יגלם, יגלכם וכולי וכן תגלה, נגלה, וכלם וכן אתיו יאתיו. על זה הדרך: יבא״ר.

ואלה

ואלה ראשי הפעלים אשר אתה צריך להורותך עליהם:

אתה, ואתה מרבבות קדש (דברים ל"ג). אתה בקר (ישעי' ך"א). ובא הנגו אתנו לך (ירמיה ג'). נקרא בקמץ כבעלי אל"ף, ובאו העתידים מות השורש בהראות למ"ד הפעל אתיו אקחה יין (ישעי' נ"ו). אתיו לאכול (שם). יאתיו חשמנים (תלים ס"ח). כפרין רחב יאתיו (איוב ל') כי שנות מספר יאתיו (שם י"). קרבו ויאתיון (ישעי' מ"א) והוטרה האל"ף בה"א התיו *] מים (שם ך"א). התיו לאכלה (ירמיה י"ב). ונקדו אל"ף אתיו וה"א התיו בצירי והיה משפטם בשו"א כמו בעיו (ישעי' ך"א) מפני שהן אותיו' הגרון:

*] ואולי היא מהפעיל. יבא"ר.

והעתידים בחסרון בנות פ"א הפעל אאת יאת תאת, נאת, העירותי מצפון ויאת°] (שם מ"א). כי כבר על הלשון להניע האל"ף בפלס יפן יקן:

°] בספרי הדפוס בפתח היו"ד והוא הנכון ע"מ ויעל מהקל אבל בדפים רע"א בקמץ. והוא מפני הזקף. יבא"ר.

דוה אחרי שמצאנו שם הפעל ממנו, כיפי נדת דותה (ויקרא י"ב). ומשקל אחר, על ערש דוי (תלים מ"א). והתואר על זה היה דוה לבנו (איכה ה'). ומשקל אחר עלי לבי דוי (ירמיה ח'). נאמר ממנו פעל הקל דויה דויתי, דוית ובולי אדוה, ידוה וכולי, המה כדוי לחמי (איוב ו') שם לרבים מן דוי יאמר לרבים דויים, ובסמיך דויי הפ"א בחירק ובנפול למ"ד הפעל שב הפ"א לשו"א:

היה לפי שפ"א הפעל ועי"ן הפעל ממנו גם כן מאותיות אהו"י נשתנה מנהגו בחסרון מחבירו ואמרו בהפסק אהי, יהי, בהסתר*] היו"ד במנהגה ומשפטם אהי, יהי על משקל אפן יפן, ובתשלומם אהיה יהיה, והקלו המלה עוד ואמרו ברוב אהי יהי הנה נתחלפה תנועת היו"ד הנוספת בה"א ותנועת הה"א ביו"ד ונשתמשו עוד בפעל הזה בחלוף היו"ד בו"ו, ואתה הוה להם למלך (נחמי' ו'). הוה על הוה (יחזקאל ז'). הוה גביר לאחיך (בראשי' כ"ז). הוא ארץ (איוב ל"ז). בחלוף ה"א באל"ף ולנקבה הוי סתר למו מפני שודד (ישעיה

*] א"א לפי שכבד על הלשון שהרי לא תבוא היו"ד נעה אחר הסגול לעולם לפיכך שמו הסגול תחת הא"ן והחירק תחת הה"א:

י"ז) . ויש בפעל הזה מלה יוצאה מן הכלל, מקום שיפול העץ שם יהוא (קהלת י"א) . כי משפטו יהיו, ונפלה עי"ן הפעל ממנו כמו שנפלה בס.ת, גם את תשכרי תהי נעלמה (נחום ג'). שמשפטה תהיי, והאל"ף הכתובה כאל"ף ולא אבוא שמוע (ישעיה כ"ח). ורבי יהודה כתב כי יהוא לשון יחיד וכמו שאמרו מן היה בחסרון יהי כן תאמר מן הוה יהוא שמשפטו יהוא: זכה, רחצו הזכו (ישעי' א'). כבר הזכרנו דקדוקו בשלמים בבנין התפעל:

חיה, חיו מן האנשים (מדבר י"ד). וחיתה נפשי (בראשית י"ב). וחיית ורבית (דברים ל') . וכתב רבי יהודה כי מרוב השתמש בשרש הזה הפילו הה"א ברוב ואמרו, כל ימי אדם אשר חי (בראשי' ה'). וחי בהם (ויקרא י"ח) משפטם חיה, וכן הפילו הה"א בנקבה ואמרו, ואם בת היא וחיה (שמות א') . שמשפטה וחיתה *] והתואר העודנו חי (בראשית מ"ג). אם עודני חי

*] עיין ק"א. יבא"ר. (ש"א ד'). אם כל חי (בראשית ג'). והיה משפטו חיה במלת כלה דוה, וכן יש לומר לרבים חיים ברפיון כמו בלים דוים, כמו שנאמר לנקבות, כי חיות הנה (שמות א'). אבל מה שנדגש חיים כלכם היום (דברים ד') . וזולתו, לחסרון יו"ד אחרת במקום ה"א למ"ד הפעל כמו שנדגש גם בן חיה (בראשית א'). חיות (תלים ק"ד). ויש לומר כי חי העבר ובן התואר חי, וחיים שרשם חיי מפעלי הכפל ונפל הכפל כמשפט ומלת וחיה נרפית שהיתה ראוי להדגש, וכן, כי חיות הנה (שמו' א'). נרפה שלא להתערב עם חיות השדה ונרפו אלה כמו שנרפו בכפולים זי"ן העזה פניה (משלי ז'). וזולתו מן הכפולים, והשם, מות וחיים (שם י"ח) . והוא בלשון רבים לעולם ולא יתפרד, ורבי יהודה כתב כי חי פרעה (בראשית מ"ב). הוא יחיד מן מות וחיים והנכון שהוא לשון רבים בסמוך והיו"ד יו"ד הרבים ויו"ד השורש נעלמת והראוי חיי, וחי אחיך עמך (ויקרא כ"ה) . הוא לגזרת פעל או נח הלמ"ד ומשפטו חיה או חסר הכפל ומשפטו חיי ועתידי השורש הזה כעתידי היה שכתבנו:

חפה בא ממנו בפעל הכבד כבעלי האל"ף *] ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על ה' אלקיהם (מ"ב י"ז):

*] ח"ח לא ידעתי למה לא יהיה הסרס חפא ויהיה ויחפאו על משקל וירפאו:

כלה, כד הקמח לא תכלה (מ"א י"ז) . היה ראוי תכלה בסגול ובא הקמץ

כמו וילדה בקמן ספ"א. ועיין וכולי, ובחסרון איד, ייד, תיד, ניד, ונאמר קו"ף. יבא"ר. מן הדגש, לידות את קרנות הגוים (זכריה ב'). וממנו, ידו גורל (עובדי' א') משפטו יידו, כמו שכתבנו בויגה בני איש (איכה ג'). וא"א ז"ל כתב כי הוא מבנין הפעיל ומשפטו יידו וכן וידו אבן בי (שם ג'). והפעל הכבד ממנו בענין אחר הודה, הודית וכולי:

המקור הודות, ובא שלם עם פ"א הפעל בשורק הה"א מקום החולם, על הידות הוא ואחיו (נחמיה י"ב). ודגש היו"ד להרגיש ולפאר קריאתה כי לא היתה קריאתה ניכרת על הביאור אם לא נדגשה:

העתידים הודה, הודו, הודי, הודינה, אודה, יודה, תודה, נודה, יודה, תודו וכולי ובאו מהם עם ה"א הבנין, ומשרי אהודנו (תלים ד"ח). על כן עמים יהודוך (שם מ"ה). יהודה לתפלה (נחמיה י"א).

ותאמר העתידים בחסרון אוד, יוד, תוד, נוד:

ינה נאמר הקל ממנו, העיר היונה (צפניה ג'). מפני חרב היונה (ירמיה י"ו), חרון היונה (שם ד"ה). אמרו בלבם נינם יחד (תלי' ס"ד). בפלם ונידם (מדבר ד"א) והראוי נינם, נירם בצירי, ובחסרון אין, יין, תין, נין: והכבד ממנו הונו בך (יחזקאל ד"ב). ולא תונו איש את עמיתו (ויקרא ד"ה). הונה, הונית, הוניתי וכולי:

והעתידים הונה, אונה, יונה, וכולי, ובחסרון און, יון, תון, נון:

יעה נאמר הקל ממנו ויעה ברד (ישעיה ד"ח).

העתידים יעה, יעו, איעה, ייעה, ואולי נאמר אותם גם כן בחסרון איע, ייע, תיע, ניע:

יפה, מה יפית ומה נעמת (שיר ז'). מה יפו פעמיך (שם):

העתידים איפה, ייפה, תיפה, ניפה, ובחסרון איף, ייף, תיף, ניף, וייף בגדלו (יחזקאל ל"א). היו"ד הנח שבין היו"ד המונעת והפ"א הוא פ"א הפעל ומשפטו להיות וייף בהנעת שתי היודי"ן בפלם וישב ישמעאל (ירמיה מ"א). וכן מצאתי בספר מדויק כי בקריאת בן אשר הוא בהנעת שתי היודין על זה הסדר, הראשונה בחירק והשנייה בשו"א כמו וישב ישמעאל, אבל רבי יונה כתב כי לקריאת בן אשר הראשונה בשו"א והשנייה בחיריק, וכן מצאתי ברוב הספרים לקריאת בן אשר ולקריאת בן נפתלי בחירק הראשונה ונח השנייה, וכן ותיפי במאוד מאוד

(יחזקאל י"ו). הונחה היו"ד כמשפטה ולולי שהיא יו"ד היה פ"א הפעל מונע כמו ותבני (שם י"ו). ומשפט המלה בתשלומת והיפיי, בפלס ותגדלי (שם י"ו). והוא לקריאת בן אשר ותיפי מלעיל בשני פשטין, ולקריאת בן נפתלי מלרע בפשט אחד:

ירה נאמר הקל ממנו, אשר יריתי (ראשית ל"א). והמקור לירות במו אופל (תלי' י"א).

העתידים אירה, יירה, ובחסרון איר, ייר, תיר, ניר, והכבד הורני*] לחומר (איוב ל'). ויורו המורים (דה"ב ל"ה). וענין אחר, אשר הורהו יהוידע (מ"ב י"ב). והמקור ולהורות את בני ישראל (ויקרא א'). וכתב א"א ז"ל מזה הרו והגו (ישעיה נ"ט). מקור והעתידים אורה, יורה, ובחסרון אור, יור, ויאמר אלישע ירה ויור (מ"ב י"ג). והוא מהענין הראשון:

*] בספרי הדפוס בפתח סגו"ל. יבא"ר.

ואשר למדיהם אלף מנחי הלמד אלה הם:

דע כי אלה הפעלים מתערבים עם שלמדיהם ה"א מנחי הלמ"ד כי קרובים הם כמו שתראה באלה שאני זוכר לך:

חבא הנפעל ממנו נחבא, כי נחבא (שופטים ט'). פעל עבר, הנה הוא נחבא אל הכלים (ש"א י"ו). [א] פועל עומד אין הפרש ביניהם אלא לפי הענין, למה נחבאת (ראשית ל"א) ולנקבה נחבאת, במקום אשר נבראת (יחזקאל ך"א). ונחבאתם שמה (יהושע ב') אל"ף נחבא נעלמה ובא על דרך נחי הה"א ונכתב בה"א ונחבה לא יוכל (ירמיה מ"ט). והוא מקור נבנה על תשלומו כי נמצא מקור בבנין נפעל שבא שוה עם העבר, וכן להחבה בשדה (מ"ב ז'). חדר בחדר להחבה (מ"א ך"ב) נכתבו בה"א והיה איש כמחבא רוח (ישעיה ל"ב). נכתב באל"ף ונקרא כבעלי ה"א בשקל מעשה (ראשית מ') מחנה (שמות י"ד) ואילו היה כבעלי האל"ף היה מחבא בשקל מקרא (ויקרא ך"ג). ומפני החי"ת יהיה המ"ם בסגו"ל כמו המחצה (מדבר ל"א). או בפתח כמו מחתה (ויקרא י"ו):

והבינונים תאמר נחבא, נחבאים בקמץ או בשו"א נחבאים במערה (יהושע י'

חבא [א] ר"ל בינוני ופירושו פועל עומד בזמן הוה:

חלם

י׳). כמו שכתבנו בשלמים, נחבאה או נחבאת, נחבאות, כלם בהראות למ״ד הפעל בקריאה אבל בנחבאת נחה להקל על האל״ף כי היה משפטה בהראות נחבאת בפלס נשכחת או נחבאת בפלס נשברת מומים (יחזקאל ד״ו):

והפעל הנוסף החביא, החבאת, החבאתי, החביאו, החבאתם, החבאנו, החביאה, החבאת, החבאתן, כי החביאה (יהושע ו׳). בצל ידו החביאני (ישעי׳ מ״ט). ובא מלת, החבאתה (יהושע ו׳), בשני סימני נקבה כמו שכתבנו בתבואתה לראש יוסף (דברים ל״ג). וכן בשמות ישועתה, עזרתה ושם כתבנו טעם הכפל, ובהאריך התנועות במלת החבאתה מפני הכפל שבה תנועת הבי״ת לשו״א להקל כי משפטה בחירק כמנהג בעלי האל״ף ואל״ף החבאתה בפתח*] והמסורת עליו לית כוותיה ונקדו האל״ף בפתח כמו שהי׳ עם התי״ו בחסרון הה״א החבאת*] מפני נח נראה שאחר האל״ף:

*] בספרי הדפוס בקמ״ץ, והוא הנכון. ע״כ יבא״ר.

חטא תאמר חטאת, חטאתי, חטאו, חטאתם, חטאנו, חטאה, חטאת, חטאתן:

והבינונים חוטא, חוטאים, חוטאה או חוטאת חוטאות. ובא חוטאים לה׳ (ש״א י״ד) כתוב על דרך בעלי האל״ף ונקרא בדרך בעלי הה״א כי האל״ף נחה*], ובא מהטו לי (ראשית ד׳). בו״ו תמורת האל״ף למ״ד הפעל. ונאמר כי וחטאת עמך (שמות ה׳). כמו וחטאה והומרה הה״א בתי״ו והונחה האל״ף ובא במשקל ועשת את התבוא׳ (ויקרא ד״ה). ובבנין הפעיל ממנו, אשר החטי את ישראל בה הלך (מ״ב י״ג). דאך לא סרו, חסר האל״ף למ״ד הפעל, וכן, למען החטי את יהודה (ירמיה ל״ב). וכן אנכי אחטנה (ראשית ל״א):

*] א״א בכל הבנין התי״ו בשו״א פשוט ולא בחטף פתח וזה בעבור הדגש שבב׳ כמבואר בפרק שירה:

*] א״א וכן בקוראים לה׳ הא׳ נחה:

והפעל הדגוש בבעלי האל״ף בצירי ברוב כמו וחטא את הבית (ויקרא י״ד). מלא אותם (שמו׳ ל״ה). מלא ציון (ישעי׳ ל״ג). אשר קנא לאלקיו (מדבר ד״ה) וכי נשא ממלכתו (ש״ב ה׳) ובאו בקמץ כדרך בעלי הה״א נשא את שלמה בעצי ארזים (מ״א ט׳). אם נשאת נשא לנו (ש״ב י״ט). דכא לארץ חיתי (תלים קמ״ג). מלא כרשו (ירמיה נ״א) ורבי יעקב בן אלעזר כתב מלא כרשו בצירי אבל אנחנו מצאנוהו בקמץ בכל הספרים המדויקים

המדויקים והמסורת עליו שנים בתרי לישנא אין מלה קדמאה°] כתוב באל"ף בתראה כתוב בה"א ויבא היחיד העבר בצירי או בקמץ ושאר העוברים לעולם בפעל הדגש בצירי כמו ומלאת בו (שמות ך"ח).
וחטאת אותו (יחזקאל מ"ג). וברֵאת לך שם (יהוש' י"ז) ואת החולה לא רפאתם (יחזקאל ל"ד). ובידכם מלאתם (ירמיה מ"ד). וששאתיך (יחזקאל ל"ט):
חלה נכתב באל"ף ויחלא אסא (דה"ב י"ו)). אבל נקרא כבעלי ה"א ובא ממנו שם כבעלי האל"ף, וימת בתחלואים רעים (דה"ב ך"א). ואת תחלאיה (דברים ך"ט). והתואר תחלואי רעב (ירמי' י"ד):
ובבנין הפעיל, וה' חפץ דכאו החלי (ישעיה נ"ג) נקרא כבעלי האל"ף והסרה האל"ף מהמכתב:
כלא, כלאו שמים מטל והארץ כלאה יבולה (חגי א'). והפעול כלוא ולא אצא (תלי' פ"ה) בפלם, אני קרוא לה (אסתר ה') והצווי ממנו אדני משה בלאם (מדבר י"א). ובאו כדרך בעלי הה"א, ואת בניהם כל בבית (ש"א ו'). כלאתי רגלי (תלים קי"ט). לא יכלה ממך (בראשית ך"ג). וכלאתי נכתב באל"ף ונקרא כבעלי הה"א:
מלא נאמר הקל ממנו לגזרת פעל מלא, מלאת, מלאתי, כי מלתי מלים (איוב ל"ב). והוא חסר אל"ף וכן הבינוני ממנו שהם על דרך התואר מלא, מלאים, מלאה, מלאות, ובא ממנו כדרך בעלי הה"א מלו תוכך חמס (יחזקאל ך"ח). ומן הכבד, עד ימלה שחוק פיך (איוב ח'). וכתבוהו בה"א ונקדוהו בצירי כדרך בעלי האל"ף וכן אמרו המקור מורכב משתי הלשונות, ובמלואת הימים האלה (אסתר א'). נכתב בו"ו ובאל"ף, עד יום מלאת ימי מלאיכם (ויקרא ח'). נכתב באל"ף ונקראו בתי"ו כדרך בעלי הה"א, עד גלות ירושלים (ירמיה א') ונכתבו עם האל"ף כי בקריאת האל"ף היה אומר מלאת כמו עד יבשת המים (בראשית ח') או מלאת כמו בשנאת ה' אותנו (דברים א') וכן, ביום חטאתו (יחזקאל ל"ג). נכתב כבעלי האל"ף ונקרא כבעלי הה"א:
מצא, מצא עבדך חן (בראשית י"ט). ומצא חן (משלי ג'). ובפעל הכבד ממנו נכתב ונקרא כבעלי הה"א*], ולא המציתיך ביד דוד (ש"ב ג'):
והנפעל יאמר מן בעלי האל"ף כן, נמצא, נמצאו

°] א"א פירש קדמאה בירמיה תגינה בתלים כי ירמיה קודם תלים:

*] א"א נפלאתי למה לא הביא

נמצאו, והמדברים בעדם והנמצאים בצירי הביא. אין בשורש מוצאת,
~~נמצאת, נמצאתי~~, נמצאנו, נמצאתם: בנח האל"ף. במוצאת שלום.
והבינונים נמצא, נמצאים בקמץ, ובא בשו"א בנוע הא' והביאם אח"כ בשרש נשא והיה מקומם פה:
הנמצאים בשושן (אסתר א'):

והעתידים המצא, אמצא, ימצא בצירי:

נבא נאמר בנפעל ממנו המקור בתוספת ו"ו ותי"ו כמנהג נחי הלמ"ד מבעלי הה"א, איש מחזיונו בהנבאותו (זכרי' י"ג). ודומה לו נמצא במשנה והלא במאמר אחד יכול להבראות:

נשא, נשאת, נשאתי, נשאו, נשאתם, נשאנו, נשאה, נשאת, נשאתן, ובא ונשו את כלימתם (יחזקאל ל"ט). כדרך בעלי הה"א, וכן נשוא לשוא עריך (תלים קל"ט). והאל"ף נוספת, וכן נשוא ינשוא (ירמיה י') ויש אומרים [א] כי הם הפוכים ויש אומרים כי נשוא פעול:

הבינונים נושא, נושאים, נושאה או נושאת בנוח האל"ף נושאת חן (אסתר ב'). או נושאת בהראות האל"ף בקריאה נושאת זהב וכסף (מ"א י'). וכן, אין בשור' מוצאת (ש"ב י"ח). כמוצאת שלום (ש"ה ח'). בנוע האל"ף, נושאות:

הפעול נשוא, נשואים, נשואה, נשואות, ובא כבעלי הה"א, אשרי נשוי פשע (תלים ל"ב:

העתידים הצווי נשא, נשאו, נשאי, נשאינה, ונכתב, נסה עלינו אור פניך ה' (תלים ד'). בה"א כבעלי הה"א ונקרא בקמץ כבעלי האל"ף, וכן, רפה שבריה כי מטה (שם ס') וסמך נסה מקום שי"ן ובנפול פ"א הפעל שא, שאו, שאי, שאינה, ועם הכנוים, שאהו בחיקך (מדבר י"א). שאוני ואנכי אדבר (איוב ך"א). כמו שהיה שלם נשאהו, נשאוני כמו שכתבנו בטור הראשון וכן בא המקור בנפול פ"א הפעל בשוא גליו (תלים פ"ט). ובתוספת תי"ו כמשפט שאר חסרי נו"ן, יתר שאת (ראשית מ"ט). בשאת אותו, (שמות ך"ז). ובא שאת בשאת בשו"א להקל על קריאת

נשא [א] ר"ל שהיה ראוי במקום ינשוא, ינשאו האל"ף בתחלה ואח"כ הו"ו רק שנכתב בהפוך כמו שמצאנו הרבה בתנ"ך וכן נשוא לשוא עריך היה ראוי נשאו, ויש אומרים כי נשוא הוא בינוני פעול:

כי

קריאת האל״ף כי משפטו על משקל האחרים חסרי פ״א שאת על משקל גשת, וכן עם הכנוי שאתי בחקי (תלים פ״ט). אך משאתו יעצו להדיח (שם ס״ד) ונפל האל״ף גם מהמכתב והשי״ן בצירי, משתו יגורו אילי׳ (שם מ״ח):

איתן אשא, ישא, תשא, נשא, ישאו, תשאו, תשא, תשאי, תשאנה

בנוח האל״ף כמו ותשאנה קולן ותבכנה (רות א׳) וחסרה גם מהמכתב ותשנה קולן ותבכינה עוד (שם). ותשנה עלינו נהי (ירמיה ט׳). ובא בהראות האל״ף בקריאה, וחטאי גלוליכן תשאינה (יחזקאל ד״ג). והיו״ד למשך, ושם הפעל מזה, ואם נשאת נשא לנו (ש״ב י״ט). בפלס, יושבת על מלאת (ש״ה ה׳). ועוד שם הפעל ממנו בנפול פ״א הפעל, אם יעלה לשמים שיאו (איוב ד׳). שם, ושרשו נשא*] בפלס, כי שיח וכי שיג לו

*] ויהיה משקלו א״כ בתשלומו (מ״א י״ח). מן השיג ששרשו נשג:

נשיא ע״מ גביר. יבא״ר. פלא הכבד ממנו, כי הפליא חסדו לי (תלי׳ ל״א). ומפליא לעשות (שופטי׳ י״ג). ועל דרך בעלי הה״א והפלא ה׳ את מכותך (דברי׳ ד״ח) כתוב באל״ף ונקרא כבעלי ה״א, והפלה ה׳ בין מקנה ישראל (שמות ט׳). כתוב בה״א, והפליתי ביום ההוא (שם ח׳). הפלה חסדיך (תלים י״ז): בנפעל ונפלינו אני ועמך (שמות ל״ג). נוראות נפליתי (תלים קל״ט). ואפשר שיהיה אלה ענין אחר ושרשם פלה בה״א ובא בנפעל ממנו מלה בשני סימני נקב׳ נפלאתה אהבתך לי (ש״ב א׳). והאל״ף בפתח כמו שכתבנו בהחבאתה וכתבנו טעם הכפל, היא נפלאת בעינינו (תלים קי״ח). עיקרו נפלאה, והומר׳ הה״א בתי״ו והונחה האל״ף כמו וחטאת עבך (שמו׳ ה׳):

קרא, קראת, קראתי, קראו, קראתם, קראנו, קראה או קראת, וקראת אתכם הרעה (דברים ל״א). כמו וחטאת עמך, קראת, קראתן:

הבינונים קורא בצירי, וכן כל בעלי האל״ף לבד מעטים שנמצאו מפעלי האל״ף בסגו״ל*] ומוצא אני מר ממות (קהלת ז׳). ולחוטא נתן ענין (שם ב׳) אשר חוטא עושה רע (שם ח׳) והחוטא בן מאה שנה יקולל (ישעיה ס״ה). קוראים, קוראה או קוראת, קוראות, הפעול קרוא, קרואים, קרואה, קרואות, קוראים אל ה׳ והוא יענם (תלים צ״ט). נכתב

*] א״א כבר הביא כל אלה הבינונים מנחי למ״ד ה״א:

כבעלי

בבעלי האל"ף ונקרא כבעלי הה"א, וכן המקור, לבלתי קְרֹאת לנו (שופטים ח׳) כמו מְלֹאת ימי מלאיכם (ויקרא ח׳) שְׂנֹאת רע (משלי ח׳): הצווי קְרָא, קִרְאוּ, קִרְאִי, קְרֶאנָה, קְרֶאןָ לי מרא (רות א׳). נגרעה ה"א הנקבה מהמכתב והאל"ף נחה והרי"ש בצירי*] וכן ומְצֶאןָ מנוחה (רות א׳). אבל קְרֶאן לו (שמות ב) נראית האל"ף והיא בסגו"ל והיא בסימן נקבה אחת לבד, וכן קְרֶאןָ לי מרא (רות א׳). בסימן אחד לבד אלא שנשארה הה"א במבטא ודברו בשרש הזה ענין שעקרו שלמדיו ה"א, ונכתב במקומות באל"ף והוא ענין מקרה כי ה"א הלמ"ד שלו ברוב, ונכתב באלף במקומות כמו וּקְרָאָהוּ אסון (בראשית מ"ב). את אשר יִקְרָה לעמך (דניאל י"ד). נכתב בה"א ונקרא כבעלי האל"ף, כי יִקָּרֵא קן צפור (דברים כ"ב). נִקְרֹא נִקְרֵאתִי בהר הגלבע (ש"ב א׳). [א] ונִקְרֹא מקור שלם כמו שכתבנו הדומים לו בשלמים, שתים הנה קוֹרְאֹתַיִךְ (ישעיה נ"א). בנוע האל"ף וַתִּקְרֶאנָה אותי באלה (ויקרא י׳). האל"ף נחה להקל, והושם עם אל"ף נחה לעולם לִקְרַאת האלקים (שמות י"ט). הנה הוא יוצא לִקְרָאתֶךָ (שם ד׳): רפה רְפָאֵנִי ה׳ (ירמיה י"ז). ונכתב בה"א ונקרא כבעלי האל"ף רְפָה שבריה כי מטה (תלים ס׳). וכן, שובו בנים שובבים ארפה משובותיכם (ירמיה ג׳). וכבעלי הה"א, ימחץ וידיו תִּרְפֶּינָה (איוב ה׳): והנפעל נִרְפָּה נגע הצרעת (ויקר׳ י"ד). וכבעלי הה"א, ולא נִרְפָּתָה (ירמי׳ נ"א). וַיֵּרָפוּ המים (מ"ב ב׳). אשר לא תוכל לְהֵרָפֵא (דברים כ"ח). והשם, לעת מַרְפֵּה והנה בעתה (ירמיה ח׳). ומן הדגוש נקרא כן כדרך בעלי הה"א בחירק רִפִּאנוּ את בבל (ירמיה נ"א). רִפֵּאתִי למים האלה (מ"ב ב׳). וכן נכתב ונקרא כבעלי הה"א וַיְרַפּוּ את שבר בת עמי על נקלה (ירמיה י"ד). וכן מהענין האחר שהוא בה"א בא באל"ף, על כן הוא מְרַפֵּא את ידי אנשי המלחמה (ירמיה ל"ח).

רצה בשורש הזה מלה אחת כתובה באל"ף מקום ה"א, והחיות רָצוֹא ושוב (יחזק׳ א׳)*]. כי יש בענין מרוצה בשורש הזה, אם ראית גנב וַתִּרֶץ עמו (תלים

*] בספרי הדפוס בסג"ל ועיין מנח"י שם. יבא"ר.

*] א"א לפ"ז יהיה בענין מרוצה ב׳ שרשים רוץ ורצה וכן התרגום והכיתא:

[א] ר"ל מקור שלם בלא חסרון נון כי מן הראוי היה הִקָּרֵא:

כי

(תלים כ׳). [ב] שעיקרו והרצה, ופן ורצאתי אתכם (יחזק׳ מ״ג). נכתב באל״ף אבל נקרא כבעלי הה״א:

שנה נכתב באל״ף ישנא הכתם הטוב (איכה ד׳). אבל נקרא כבעלי הה״א, וישנא את בגדי כלאו (מ״ב ד״ה). דמלכים נכתב באל״ף, וכן, ועוז פניו ישנא (קהלת ח׳). נכתב באל״ף ונקרא כבעלי הה״א:

תלה נאמר בעיקר זה כבעלי האל״ף, והיו חייך תלואים לך מנגד (דברים ד״ח). ועמי תלואים למשובתי (הושע י״א). אשר תלאים שמה (ש״ב ד״א).

ואלה הפעלים פעלי הכפל והם שהעין הפעל ולמד הפעל דומות זו לזו:

אלה הפעלים מפני הכפלם*] בשתי אותיות דומות זו לזו*] הפילו אחת מהן והיא למ״ד הפעל נשארה, והפילוה ברוב כמנהג העברים להקל בלשונם ברוב דבריהם, והפעלים שהם כן כמו וסבב בית אל (ש״א ז׳). ושלל שללה (יחזקאל ד״ט). ובזז בזה (שם). בזזנו לנו (דברים ב׳): והמם גלגל עגלתו (ישעיה ד״ח). הללו וחרבו (שם י״ט). וגללו את האבן (רחמי׳ ד״ט). וזקנים לא חננו (איכה ה׳). שבתי וזממתי (זכריה ה׳). והחתתי את עילם (ירמי׳ מ״ט). הרנינו גוים עמו (דברים ל״ב). אוכלים ושותים וחוגגים (ש״א ל׳): לגזוז את צאנו (ראשית ל״א). בעזוז עינות תהום (משלי ח׳). לשדוד את כל פלשתים (ירמיה מ״ז). ושדדו את בני קדם (ירמיה מ״ט). אזן גחלת לחמם (ישעיה מ״ז). אלה הפעלים ודומיהם במעט מקומות*] הם שלמים וברוב הם חסרים, ושמו אל״ף במקום אות הכפל, אשר בזאו נהרים ארצו (ישעיה ח׳). כמו בזזו ימאסו כמו מים (תלים נ״ח). כמו ימססו, וכן אמרו כי הנו״ן בא במקום אות הכפל במלת, חסדי ה׳ כי לא תמנו (איכה ג׳). כמו תממו, וכן יחפשו

*] א״א אבל כשפ״א הפעל ועי״ן הפעל דומות זו לזו לא נמלאו רק ב׳ או ג׳ והולכין כדרך השלמים:

*] עיין קו״א. כי הם ע״מ עי״ן הפעל, אך פעל וע״כ חסרו האחד.

*] א״א ודוקא בעוברים אבל לא בשאר הבנינים.

[ב] כי כן דרך נחי למ״ד ה״א שתחסר הה״א בבוא ו׳ ההפוך:

יחפשו עולות תמנו (תלים ס"ד). וכן, לשמיד את מעזניה (ישעיה כ"ג). כמו מעוזיה, כמו ששמוהו במקום ה"א נחה מפני שכבד להניעה עם היו"ד היחש ושמו תחתיה נו"ן כמו מן פוה [ג] פוני, ומן שלה, שלני (מדבר ד"ו). ומן שילה, שילוני (מ"א י"א). ומן גילה, גילוני (ש"ב ט"ו). וכן עשו לנו"ן, לכל זונות יתנו נדה ואת נתת את נדניך (יחזקאל ט"ז). לפי שקשה להניע הה"א בקבוץ:

וחסרון הלמ"ד הפעלים דקל ונפעל והפעיל והפעל כמו שכתבנו בנחי העי"ן:

הקל בא היחיד העבר ממנו לגזרת פעל, תם עונך בת ציון (איכה ה'). חת מרודך (ירמיה נ'). עד אשר דק לעפר (דברים ט'). ורב שלום בניך (ישעיה נ"ד). וברקים רב*] (תלים י"ח) והם פתחין כי בהעדר עי"ן הפעל שהוא בעקרם תמם, חתת, דקק, נשארה תנועתה על פ"א הפעל לפיכך הן פתחין, זולתי אחד נמצא קמץ ומך אחיך (ויקרא כ"ה). לפיכך כתב רבי יונה כי הוא מנחי העי"ן. וכן על פי מקצת מסורות, וברקים רב (תלים י"ח). קמץ, ואם כן הוא תואר, והנקבה הנסתרת תמה, בפתח פ"א הפעל ומלעיל להפריש בינו ובין הבינוני כמו שזכרנו בנחי העי"ן ובא מלרע ורבה עליך חית השדה*] (שמות כ"ג) מפני הוי"ו והרבים הנסתרים תמו בפתח פעמים מלעיל כמו, כאשר תמו (דברים ב'). כי פסו אמונים (תלים י"ב). מעת דגנם ותירושם רבו (תלים ד'). ומלרע, רכו דבריו משמן (שם נ"ה). חתו ולא ענו עוד (איוב ל"ב). רבו משערות ראשי (תלים ס"ט). זכו נזיריה (איכה ד'). וקלו מנמרים סוסיו וחדו מזאבי ערב (חבקוק א'). משפטם בתשלומם רבבו, תממו, פססו, זככו, רככו, קללו, חדדו, ולגזרת פעול, רמו מעט (איוב כ"ד). וימררהו ורבו (בראשית מ"ט). משפטם בתשלומם, רממו רבבו, כמו, להוציא את הבנים ולא יכולו

*] בספרים בקמץ מפני הזקף וכן הוא ברע"ח. יבא"ר.

*] מפני וי"ו ההפוך והסמכו לאות גרונית. יבא"ר.

[ג] כי היה ראוי פוהי שלהי ובאמר שקשה להניע הה"א כו' שמו נו"ן תחתיה: והיה

יָכוֹלוּ (שמות ח׳). ורבי יהודה כתב כי ורבו מִפֹּעַל הכבד המרובע ומשפטו רִבְּבוּ, והמדברים בעדם לגזרת פָּעוּל תַּמּוֹנוּ כמו, כִּי דַלּוֹנוּ מאוד (תלי׳ ע״ט). בַּזּוֹנוּ לנו (דברים ג׳). והם מלעיל: ובאו בדרך זה, האם תַּמְנוּ לגוע (מדבר י״ז). חסדי ה׳ כי לא תָמְנוּ (איכה ג׳). ורבי יונה כתב בחסדי ה׳ כי לא תמנו [א] שהנון תמורת אות הכפל, וכן תַּמְנוּ חפש מחפש (תלי׳ ס״ד) ואדוני אבי ז״ל כתב, האם תַּמְנוּ, חסדי ה׳ כי לא תָמְנוּ, מנחי העין בשקל קַמְנוּ וכן מבנין הפעיל כַּהֲתִימְךָ שודד תושד (ישעיה ל״ג). מנחי עי״ן. והמדבר בעדו תַּמּוֹתִי, ויש מלעיל וְסַבּוֹתִי אני (קהלת ב׳). היום גַּלּוֹתִי (יהושע ה׳) ויש מלרע וְחַנּוֹתִי לבני בטני (איוב י״ט). וְחַנּוֹתִי את אשר אחון (שמות ל״ג). חַמּוֹתִי ראיתי אור (ישעיה מ״ד). דַּלּוֹתִי ולי יהושיע (תלים קי״ו). והיחיד הנמצא תַּמּוֹת מלעיל, כי אתה שַׁלּוֹתָ גוים רבים (חבקוק ב׳). והנמצאים תַּמּוֹתֶם, ולנקבה תַּמּוֹת, ולרבות תַּמּוֹתֶן:

הבינונים תָּם, הוא ואשר במשקלו קמוצים ברוב להפריש בינו ובין העבר

ועוד כי התואר השלם במשקל זה קמוץ חָכָם (תָּמִים) [תָּמָם] תַּמָּה, תַּמּוֹת, ויש לגזרת פָּעוּל, גֹּל אל ה׳ יפלטהו (תלים כ״ב). כמו שהוא*] חם (ש״ת ד״ח). מעוז לַתֹּם דרך ה׳ (משלי י׳) המבליג שֹׁד על עז (עמוס ה׳). הֲרֹב דברים לא יענה (איוב י״א). ובקמץ חטף עם המקף, צדקה תצר תָּם־דרך (משלי י״ג):

*] אבל בכפולים לעולם חסר בנחי העי״ן גם כן טוב, וכן, לשום לחם וא״ו. יבא״ר.

המקור תֹּם, רב לכם סֹב (דברים ב׳). עד תֹּם כל הדור (שם). ובא בשורק, וְלָבוּר את כל זה (קהלת ט׳). ובפתח לגזרת פַּעַל כמו לְשַׁבֵּב את בת יעקב (ראשית ל״ד) לָרַד לפניו גוים (ישעיה מ״ה). כְּשַׁךְ יקושים (ירמיה ה׳). ובתוספת תי״ו שַׁמּוֹת ושאוף אתכם (יחזקאל ל״ו) ואמר חַלּוֹתִי היא (תלי׳ ע״ז). השכח חַנּוֹת אל (שם):

העתידים הצווי תֹּם, תֹּמּוּ, כמו סֹב דמה לך (ש״ר ב׳). ובתוספת ה״א בשורק עֻזָּה אלקים (תלי׳ ס״ח). ולרבים שֹׁמּוּ שמים (ירמיה ב׳) סֹבּוּ ציון (תלים מ״ח). התקוששו וָקוֹשׁוּ (צפניה ב׳). בֹּזּוּ כסף בֹּזּוּ זהב (נחום ב׳). או בקמץ החטף מקום החולם*] רָנּוּ ליעקב שמחה (ירמי׳ ל״א)

רנו

[א] והיה ראוי תַּמְמוּ:

רָנּוּ שמים (ישעי' מ"ד). ולנקבה תִּמִּי כמו קומי רֹנִּי (איכה ב'). צהלי וָרֹנִּי (ישעיה י"ב) הרגעי וְדֹמִּי (ירמיה מ"ז). קרחי וָגֹזִּי (מיכה א'). או בקמץ חטף רָנִּי ושמחי (זכריה ב'). גָּזִּי נזרך (ירמיה ז"). ולנקבות תְּמֶנָּה בשורק או בחטף: איתן אָתוֹם, יָתוֹם, תָּתוֹם, נָתוֹם, יָסוֹב אותו (מ"א ז'). אף יָחוֹם (ישעי' מ"ד). תָּבוֹז לך (שופטי' ד'). ותָרוֹן לשון אֵלֵם (ישעי' ל"ה). האותיות הנוספת קמוצות והנח שאחריהן תשלום אות הכפל כמו שכתבנו בנחי העי"ן, יִתּוֹמּוּ, תִּתּוֹמּוּ בדגש, יָרוֹנּוּ יושבי סלע (שם מ"ב) תָּסֹבּוּ את העיר (יהושע ו'). ואע"פ שיש בהן דגש הנח קיים כי פעמים יפול הדגש כמו ונבזה בהם (ש"א י"ד) ובנקבות יפול הנח לרוב התנועות תְּתַּמֶּינָה, והנה תְּסֻבֶּינָה (רות ל"ו). וכשנוספה ו"ו על האותיות הנוספות ותהיה המלה מלעיל ישוב החולם לקמץ חטף כמו וַיָּחָם בשר הילד (מ"ב ד'). ויקח מהם וַיָּחָם (ישעיה מ"ד). וַנָּסָב את הר שעיר (דברים ב'). וַיָּבָל לחמורים (שופטים י"ט) וַיָּהָם את סיסרא (שם ד'). וַיָּחָן ה' אותם (מ"ב י"ג). וַתָּעָז ידו (שופטים ג') ואם בהפסק ישוב לחולם, ברק וַיְּהֹם (ש"ב כ"ב). אבל ויקח מהם וַיָּחֹם (ישעיה מ"ד). אע"פי שהוא בזקף הוא בקמץ חטף ומלעיל ובן וַיָּהָם את מחנה מצרים (שמות י"ד) שהוא מועמד בזקף גדול, ובא יָרוֹן ושמח (משלי כ"ט). בשורק תחת חולם, ובן יָשׁוּד צהרים (תלי' נ"א). וכן בא עם הו"ו הנוספת בשורק שהוא קבוץ שפתים וַיָּרֻם תולעים ויבאש (שמות י"ו) והי' משפטו קמץ חטף על המנהג ובא כן להבדיל בינו ובין וַיָּרָם כבוד ה' (יחזקאל י') שהוא ענין אחר, ועקר המלות האלה בתשלומם אֶסְבּוֹב, יִסְבּוֹב אֶתְמוֹם, יִתְמוֹם, אֶרְנוֹן, יִרְנוֹן, וכן כלם, ובא במשקל אחר האית"ן, מה אֶקֹּב (מדבר כ"ג). ודגש הקו"ף לתשלום אות הכפל ומשפטו אֶקְבּוֹב וכן וְאֶכּוֹת אותו טחון (דברים ט'). וכן כתב רבי יונה, אז איתם (תלים י"ט). שהוא מבנין הקל, וכן יֵמַר שכר לשותיו (ישעי' כ"ד) וָאֵקַל בעיניה (ראשית י"ו). וַתֵּקַל גברתה (שם). כל אלו שבאו מבלי דגש וכן יֵשַׁם וישרוק (ירמי' מ"ט). שהוא דגש וכן וַתִּתַּם השנה ההיא (ראשי' מ"ז). שהן מן הקל ויתכן שיהיו אלו הקלים, וכן הרגושים כמו יֵשַׁם, וַתִּתַּם מבנין נפעל, אבל אֶקֹּב, אֶכּוֹת לפי [ב] שהם יוצאים לא יתכנו אלא מן הקל, וא"א ז"ל

[1] מפני שהוא מלרע. יבא"ר.

ב] כי פירושם אכות את דבר פלוני אקב את דבר פלוני א"כ דבר פלוני הוא הנפעל

ז"ל כתב סהקל מה אקוב ואבית אותו, ישם וישרוק, ותתם השנה הבאה ויתמו ימי בכי אבל משה (דברי' ל"ד). ידמו כאבן (שמו' ט"ו). וידמו למו עצתי (איוב ד"ט). ונדמה שם (ירמיה ח'). שרשם נקב, נבת, נשם, נתם, נדם, ולא ימם את לבב אחיו (דברים ד'). לפי שהוא יוצא מפני מלת [ג] את נאמר שהוא מבנין הקל על דרך, מה אקוב אלא שהוא לגזרת אפעול בחולם וזה לגזרת יפעל בפתח ולדעת א"א ז"ל יהי' שרשם נמם ויהי' מן חקל גם כן, ואפשר שיהי' מבנין נפעל כמשפטו ומלת את היא לתוספת ביאור כמו יחלק את הארץ (מדבר ד"ו):

נפעל, בא הנפעל מהם בשלשה דרכים הראשון נאמר נתם לגזרת פעל כמו ונקל זאת בעיני ה' (מ"ב ג'). נחר מפוח (ירמיה ו'). ונסב געתה (שם ל"א) משפטם בתשלומם נקלל, נסבב, נחרר, ובהעדר הכפל הוסב תנועתה שהוא הפתח על פ"א הפעל, וכן, וחם השמש ונמס (שמות י"ו) אלא שהוא קמץ מפני ההפסק, ובא הנו"ן בחירק נחר גרוני (תלי' ס"ט). ומפני שמי נחת הוא (מלאכי ב'). אל מקדשי כי נחל*] (יחזקאל כ"ה). והוא קמץ בלא הפסק, וכבר כתבנו בשלמים כי נפעל עבר מצאנו קמצין בלא הפסק ויהי' זה כמו הם, ואפשר שהוא תואר, אבל ואל אדמת ישראל כי נשמה, (יחזקאל ד"ה) הבא אחריו יורה שהוא נפעל עבר, והתאר קמוץ, עם נבר תתבר, (ש"ב ד"כ. כמו שמשפטו להיות קמץ אם היה שלם נברר בפלס נאספה אל עמי, (ראשית מ"ט). וכן ותוכו נחר, (יחזקאל ט"ו). ואפשר שהוא נפעל עבר וקמצותו מפני הזקף,- ולרבים העבר ונמקו כל צבא השמים, (ישעיה ל"ד). ונמסו ההרים. (מיכה א'). והדרך השנית לגזרת פעל, נמס בתוך מעי, (ליס ד"כ). הנקל לכתו, (מ"א י"ו). וכן התואר, ולב נמס, (נחום ב'). נקל מהיותך לי עבד, (ישעיה מ"ט). ולנקבה בזה הדרך נסבה אלי (יחזקאל כ'). [א] ובאו מהם מוקלים, ורחבה ונסבה, (שם מ"א). ונבקה

*] א"א כן היה דינו בקמץ אבל הוא בפתח והוא אחד מן פתחין דספרא:

ואתות אקב הם הפועלים: [ג] ר"ל שמלת את המורה על הפעול יורה עליו שהוא פועל יוצא לדבר אחר ויהיה ימם הפועל ומלת לבב הפעול וכבר בארתי ענין הוראת מלת את:

נפעל [א] ר"ל בלא דגש: [ב] ר"ל שלפי מה שכתב למעלה יהיה הנו"ן ונבלע נו"ן כפעל.

ונבקה רוח מצרים, (ישעי' י"ט). ונבלה שם שפתם, (בראשית י"א). משפטם נסבה, נבלה, נבקה, ויש אומרים שהוא שרש אחר שפאיהם נו"ן בפלס ונפלה (מדבר ס') ויתכן ונבלה מבנין הפעיל [ב] והנו"ן כנו"ן נרדה, (בראשית י"א). הדרך השלישית לגזרת פעול, וכן נגזו ועבר, (נחום א'). ונגלו כספר השמים, (ישעיה ל"ד). ונקטו בפניהם, (יחזקאל ו'). היחיד מהם נגול, נגוז, נקוט. נתמות, נתמותי, ונקלותי עוד מזאת, (ש"ב ו'). נתומו בחולם, ובא מוקל ונחלו מקדשיהם, (יחזקאל ז'). משפטו תחלו ברגש, וכן ונחלת בך, (שם כ'). משפטו נחלות, נתמתם, נתמנו, ובא בשורק, שדוד נשדנו (מיכה ב'). והחכם רבי יהודה כתב כי הנו"ן והו"ו סימני הפועלים, ופירושו נשדו ממני כמו בני יצאוני (ירמיה י'). יצאו ממני, נתמה, נתמות, ובא מוקל, מה נחנת בבא לך חבלים (שם כ"ב). ובא בדרך תשלומו, שהי' בתשלומו נחננת וצירי הנו"ן תשלום הדגש כי פעמים יבוא נח תמורת דגש, ומן נחל נחת שהנו"ן בחירק יאמר על דרך הקלות כמו ונחתה*] קשת נחושה זרועותי (תלים י"ח). כן יאמר על זה הדרך נחתו, נחתם, נחתנו, ויאמר על דרך הדגש נחתותם, נחתונו, נחתותן:

*] הוא משרש נחת ומהדגש. יבא"ר.

הבינונים, נתם, נתמים, נתמה, נתמות, ובם אנתנו נמקים (יחזקאל ל"ג). והארץ הנשמה (שם ל"ו). בפתח, ובחירק, כי היתה נסבה מעם האלקים (דה"ב י'):

המקור התם בחולם, או בצירי כהמס דונג (תלים ס"ח):

העתידים הצווי הגז, התם הגל בחולם, או בפתח הגזו, התמו מלעיל הברו נושאי כלי ה' (ישעיה נ"ב). והנפעל מנחי הלמ"ד מלרע, לאשר בחשך הגלו (שם מ"ט).

איתן איתם, יתם, ולא יתם פריו (יחזקאל מ"ז). ותתם השנה ההיא (בראשי' מ"ז). ובא בשורק תחת חולם תתם חלאתה (יחזקאל כ"ד). ולגזרת פעל, אשר לא ימד (הושע א'). ולשונו תמק (זכריה י"ד). יהל

כבוד

[ב] נפעל ויהיה ונבלה נפעל עבר עם ו"ו המהפכת את העבר לעתיד כאלו כתוב ותבלל או ותבל, אבל עתה שכתב שיתכן להיות ונבלה מבנין הפעיל והיינו העתיד מבנין הזה ותהיה הנו"ן נו"ן הרבים המדברים אעפ"י שהקב"ה אמר כן על עצמו

יהיה

כבוד יעקב ומשמן (ישעיה י"ז). ויגל כמים משפט (עמוס ה'). תִּמַּקְנָה בחוריהם (זכריה י"ד). תִּצַּלְנָה אזניו (ירמיה י"ט). ובלם פתחין להפריש ביניהם ובין עתידי נפעל מנחי הלמ"ד שהם קמוצים כמו שכתבנו, ואם בהפסק קמוצים, ובא בזקף קמוץ, ומפניהם אל תֵּחַת (יחזקאל ב'). ודם שני זקפין קמוצים, אל תירא ואל תֵּחַת (יהושע ח') דיהושע ודין, המס יִמַּס (ש"ב י"ז). קמץ באתנח ומשפטם על עיקרם אֶמֵּס, יִמֵּס, יִמֵּד, יִדֵּל, יִמֵּק, ויש שבאו בלי דגש ובא נח הצירי תמורתו, ואֵקל בעיניה (בראשי' י"ז). ותֵּקל גברתה בעיניה (שם י"ו). יֵמַר שכר לשותיו (ישעיה כ"ד). ופזוי יֵקַלּוּ (ש"א ב'). ובא בחירק היו"ד ובדגש הקו"ף, על כן יִקַּלּוּ רודפיכם (ישעיה ל'). ונשתנה לפי שהוא ענין אחר, או אֵיתַם (תלים י"ט). נכתב אחר האל"ף הנח שהוא היו"ד שלא כמנהג, ועם אות גרונית יֵחַת אפרים מעם (ישעיה ו'). אל תירא ואל תֵּחַת (יהושע ח'). ואל אֵחַתָּה אני (ירמיה י"ז). והעצמות יֵחַדּוּ (יחזקאל ד"ד). יִתַּמּוּ, תִּתַּמּוּ, אל תִּדַּמּוּ בעונה (ירמי' נ"א). או בחולם לנטות פָּעֹל, גם מרמן תִּדֹּמִי (שם מ"ח). והקלו המלה ואמרו, וַיִּתְּמוּ ימי בכי אבל משה (דברי' ל"ד). יִדְּמוּ כאבן (שמות ט"ו). וַיִּדְּמוּ למו עצתי (איוב כ"ט). וְנִדְּמָה שם (ירמיה ח') כי הדגש שהוא בפ"א הפעל להכרה כי הוא לשון נפעל ולכן סמכו על המבין והקלו המלים במנהגם, ויש אומרים כי וַיִּתְּמוּ, וַיִּדְּמוּ שרשם נתם נדם והם כענין תמם דמם וכן דעת א"א ז"ל ובא האל"ף במקום אות הכפל, עורי רגע וַיִּמָּאֵס (איוב ז'). כמו וַיִּמַּס, יִמָּאֲסוּ, כמו מים (תלים נ"ח). כמו יִמַּסּוּ, וכן אמרו, בלא יומו תִּמָּלֵא (איוב ט"ו). כמו תִּמַּלֵּל:

הפעיל הֵסֵב, הֵתֵם, וְהֵסֵב לב מלך אשור עליהם (עזרא ו'). הֵחֵל הנגף (במדבר י"ז). בצירי, והנח שאחרי ה"א הבנין תשלום הכפל, או בפתח הֵקַל ארצה זבולן (ישעיה ט'). הֵמַר שדי (רות א'). הֵדֵק לעפר

מ"ב

יהיה פירושו כמו. שפירשו המפרשים ג"כ מלת נדדה. והנה לפי פירוש זה תהיה הה"א מן ונגלה ה"א נוספת והיה ראוי וְגֻבַל כדרך הכפולים בבנין הזה בעתיד ומעט זה חסר לא בחה דגש בלמ"ד אף שכתוב בה"א מ"מ נשאר על ענינו ומקורו כאלו בא בלא ה"א בחסר שהיא רק נוספת:

(מ"ב ד"ג). שבר וְהֵדַק (דה"ב ל"ד). הסיר הֵתַז (ישעי' י"ח). ויתכן הֵתַז מנחי העי"ן כמו, את בריתי הֵפַר (ויקרא י"ז). הֵסֵבָּה, הֵתַמָּה, והמשאת הֵחֵלָּה (שופטי' ד'). ובא רפה הֵעֵזָה פניה (משלי ז'). הֵסֵבּוּ אותו (ש"א ה'). הֵסֵבּוּ אלי (שם). בפתח, וכן בהפסק בפתח, ואת נוהו הֵשַׁמּוּ (תלים ע"ט). וכן הֵתַמּוּ (שופטים ד'). הֵחֵל להכות (ש"ב ד'). בצירי, ובשאר גפל הנת והאריכו המלה, ואתה הֲסִבֹּתָ את לבם אחורנית (מ"א י"ח). הֲשִׁמּוֹתָ כל עדתי (איוב י"ו). וַהֲדִקּוֹתָ עמים (מיכה ד'). הֲקִלּוֹתִי, הֲתִמּוֹתִי, וַהֲתִמּוֹתִי טומאתך ממך (יחזקאל ד"כ). וַהֲשִׁמּוֹתִי גפנה ותאנתה (הושע ב'). ואם פ"א הפעל גרונית תפתח הה"א להרחיב, הַחִלּוֹתִי תת לפניך (דברים ב'). הַחִתּוֹתָ כיום מדין (ישעיה ט'). וכן המקור עם הכנוי, וזה הֲחִלָּם (ויקרא י"א). וכן יאמר הצווי:

והבינונים מֵתֵם, מְתִמִּים, מְתִמָּה, מְתִמּוֹת, כלם פ"א הפעל מונעת בחירק, ראש מְסִבָּי (תלים ק"מ). והוא מְסִבּוֹת (איוב ל"ז). שלא להתחלף עם הדגש מנחי הלמ"ד מְגִלִּים, מְגִלּוֹת, הנני מֵסֵב את כלי המלחמה (ירמי' ד"א). מֵחֵל להרע (שם ד"ה). בצירי, ובפתח והרש מֵצַל (יחזקאל ל"א). מֵסֵב קלע (ש"א ז').

הפעול מוּתָם, מוּתַמִּים, מוּתַמָּה, מוּתַמּוֹת, מוּסַבּוֹת שם (מדבר ל"ב):
המקור הָתֵם הבשר (יחזקאל ד"ד). הָחֵל וכלה (ש"א ג'). כַּהֲתִימְךָ שודד (ישעיה ל"ג). קל המ"ם:

העתידים הצווי הָתֵם, הָתֵמּוּ, הָתֵמִּי, הָתֵמֶּינָה, הָסֵבִּי עיניך מנגדי (שיר ו'): איתן אָתֵם, יָתֵם, תָּתֵם, נָתֵם, אָחֵל תת פחדך (דברים ב'). אָחֵל גדלך (יהושע ג'). יָקֵל את ידו (ש"א ו'). אשר יָחֵל (שופטים י'). והוא יָחֵל (שם י"ג). וְנָסֵב חומה ומגדלים (עזר' ז'). האות הנוספת קמוצה ופ"א הפעל בצירי, ובא, לא יַחֵל דברו (מדבר ל'). היו"ד פתוחה, וכן, ולא אַחֵל את שם קדשי (יחזקאל ל"ט). האל"ף בפתח והם מהדגושים, לפיכך באו בפתח, [א] או להפריד הענין באו פתחין, ובא קמץ קטן תחת קמץ גדול במלת, כי תָחֵל לזנות (ויקרא ד"א). משפטו תָחֵל, וכן, והפסילים כתת לְהָדֵק (דה"ב ל"ד). כמו לְהָדֵק, ויש אומרים כי הם מבנין נפעל

איתן [א] ר"ל שמלות אחל יחל בקמץ הם לשון התחלה כמו שהבאתי למעלה אָחֵל גדלך

נפעל והצירי שתחת החי"ת במלת יחל [ב] מקום הפתח, וכן, לבלתי החל לעיני הגוים (יחזקאל כ'). או בדגש*] אתם, יתם, ויתם את הכסף (מ"ב כ"ב). ואם בצע כי תתם דרכיך (איוב כ"ב). ויסב אלקים (שמות י"ג). ובחירק פ"א הפעל ונשים עד נופח (במדבר כ"א). אם לא ישים עליהם נויהם (ירמי' מ"ט). יתמו, ובא ויסבו את ארון אלקי ישראל (ש"א ה'). בדגש הסמ"ך והבי"ת, וכן ויסבו פניהם דמיכה, ויסבו פניהם ממשכן ה' (דה"ב כ"ט). אע"פ שדגש הסמ"ך לא היה צריך נשאר עם הרבים כמו שהיא עם היחיד, תתם. תתמי. תתם, תתמי, תתמינה, ותחלינה שבע שני הרעב (בראשית מ"א). תצלינה שתי אזניו (ש"א ג'). וכשנוספה עליהם וי"ו החבור הם מלעיל ויסך בדלתים ים (איוב ל"ח). ויגל את האבן (בראשית כ"ט). וידק לעפר (מ"ב כ"ג)*] ומפני שהמלה מלעיל פ"א הפעל נקודה בסגו"ל, ובא מוקל ונבלה שם שפתם (בראשית י"א). דיתכן היותו מן הקל והיה משפטו בשקל ונבוזה בהם (ש"א י"ד). וההא נוספת כה"א של נרדה (בראשית י"א). ובהתחברם עם הכנוים כי ה' אלקינו הדימנו (ירמיה ח'). בשוא ופתח, או בשוא וסגו"ל ומרוע הקל תני (ש"ב י"ט). והאית"ן, כמיט חצות אדקם (ש"א כ"ב). פן אחתך (ירמיה ח'). וישמם ה' (ש"א ה'). ומתבל ינדוהו (איוב י"ח). ושד בהמות יחיתן (חבקוק ב'). בא הנח תמורת הדגש ויש אומרים כי שרשו חית, בכלם פ"א הפעל בחירק שלא להתחלף עם עתידי הדגוש מנחי הלמ"ד: הפעל הותם, הודק, הוסב, הוסבה, הוסבות, הוסבותי, הוסבו, הוסבותם הוסבוני, (הוסבה חית השדה)*] (לא נמצא) חרב הוחדה (יחזקאל כ"א) איתן, אוסב, יוסב, תוסב, נוסב רפה כמו, לחם יודק (ישעיה כ"ח). או בדגש, על כמון יוסב (שם) והוא כתוב בו"ו עם הדגש [א] (ופליג)*] עליה יוסב רפה, וכן כתוב בו"ו עם הדגש, שודד תושד (ישעיה ל"ג) וכל מבצריך יושד

*] ויתכן כי הם מחפ"ל. יבא"ר.

*] א"א אין הפרש בין אלו ובין אותם שהם מגזרת נחי ע"ן ו"ו כמו ויקם וישב ודומיהם אלא לפי הענין תכיר:

*] בכ"י שד"ל ליתנו וגם תכב הוחדה. יבא"ר. הוסבות. הוסבותן:

*] בכ"י שד"ל "ופליג". יבא"ר.

נדלך וס' אבל לא יחל דכתו וכו' הם לשון חלול לכן נשתנו אלה וכתו כפתח: איתן [א] כ"צ פר"ע

(הושע י') ובמקצת ספרים יוֹשֵׁד קמץ בוקף, יַפַּת שער (ישעיה ד"ל) ולרבים יוֹסֵבּוּ, תּוֹסֵבּוּ, תּוֹסְבֵי תוֹסֵבֶּינָה, ובא מקל מי יתן בספר וְיֻחָקוּ (איוב י"ט): פּוֹעֵל אשר על דרך המרובע סֹבֵב בפתח, ורוֹמַם תחת לשוני (תהלים ס"ו) אשר עוֹלֵל לִי (איכה א'). כאשר עוֹלַלְתָּ לִי (שם). סוֹבַבְתָּ, סֹבַבְתִּי,

סוֹבְבוּ, סוֹבַבְתֶּם, סֹבְבֵנִי, סוֹבְבָה, סוֹבְבַת, סוֹבַבְתֶּן:

הבינונים מְסוֹבֵב בצירי, מְקוֹשֵׁשׁ עצים (מדבר י"ט). מְעוֹנֵן ומנחש (דברי' י"ח). וּמְהוֹנֵן עניים (משלי י"ד). בִּמְחוֹקֵק במשענותם (מדבר ך"א). נוגשיו מְעוֹלֵל (ישעיה ג'). מְסוֹבְבִים, וּמְעוֹנְנִים לא יהיו לך (מיכה ה'). ירדו מְחוֹקְקִים (שופטים ה'). מְסוֹבְבָה או מְסוֹבֶבֶת, מְקוֹשֶׁשֶׁת שנים עצים (מ"א י"ז). מסובבות, מתופפות על לבבהן (נחום ב'):

הפעול מְסוֹבָב בקמץ, והוא מְחוֹלָל מפשעינו (ישעיה נ"ג). ואפשר שהוא מנחי העי"ן, מְסוֹבָבִים, מְגוֹלָלָה בדמים (ישעיה ט') מְסוֹבָבוֹת:

הפקוד סוֹבַב, עוֹלַל יעוללו כגפן (ירמיה ו'):

העתידים הצווי סוֹבֵב, וְעוֹלֵל למו (איכה א'). סוֹבְבוּ, סוֹבְבִי, סוֹבֵבְנָה: איתן אֲסוֹבֵב, יְסוֹבֵב, תְּסוֹבֵב, יְסוֹבְבוּ, תְּסוֹבְבוּ, תְּסוֹבֵב, תְּסוֹבְבִי, תְּסוֹבֵבְנָה, עד אנה תְּהוֹתְתוּ (תהלים ס"ג). שרשו התת בשקל תְּסוֹבְבוּ, ויש אומרים ששרשו הות בשקל תְּבוֹנְנוּ, ודע כי רוב פעלי הכפל התפעל דבק עם המרובע כמו שהוא בנחי העי"ן כמו שכתבנו כמו שתאמר המרובע מן הכפולים רוצץ, וירעצו וַיְרוֹצְצוּ (שופטים י'):

וההתפעל הִתְרוֹצֵץ כמו וַיִּתְרוֹצְצוּ הבנים (בראשי' ך"ה). מְגוֹלָלָה ברמים (ישעיה ט'). מִתְגוֹלֵל בדם (ש"ב ך'). יִרוֹשֵׁשׁ עָרֵי מבצריך (ירמי' ה'). מִתְרוֹשֵׁשׁ והון רב (משלי י"ג). מְקוֹשֵׁשׁ עצים (מדבר י"ט) הִתְקוֹשְׁשׁוּ וקשו (צפניה ב') וזולתם שבאו כן, אֶשְׁתּוֹלְלוּ אבירי לב (תהלים ע"ו). כמו הִשְׁתּוֹלְלוּ, ובא האל"ף במקום ה"א וכן כל מלבושי אֶגְאָלְתִּי (ישעי' ס"ג) ואחרי כן אֶתְחַבַּר יהושפט (ד"הב ך'). כמו שכתבנו. ויש שיבוא הדתפעל מהם בדרך השלמים כמו וָאֶתְפַּלֵּל אל ה' (דברים ט') מִתְפַּלֵּל ומתודה (דניאל ט'). אשר הִתְעַלַּלְתִּי במצרים (שמות י'). וָאֶתְחַנַּן אל ה' (דברים ג')

סבר"ל שבעלי המסורה פליגין על המלה הזאת אם הוא דגש או רפה: [ב] והגירי שמתיחן להשלים תמורת הדגש במקום נון נפעל:

והעתידים

ג'). וזולתו כמו שבאו גם כן בנחי העי"ן ההתפעל כדרך השלמים כמו שכתבנו ויש מאלה הפעלים פעלי הכפל שיכפל בהם גם פ"א הפעל כמו וגלגלתיך מן הסלעים (ירמיה נ"א). וההתפעל, תחת שואה התגלגלו (איוב ל'). ישתקשקון ברחובות (נחום ב') ויתמרמר אליו (דניאל ח'). ומחברת הקל עם הכנוים תאמר מן סבב סבהו או סבו, לא קבה אל (מדבר ך"ג) וההא מקום ו"ו הכנוי כמו ה"א אהלה (ראשי ט'). והדומים לו, סבך או סבך, סבני, כי חנני אלקים (שם ל"ג) וכן כלם, ומן סבו, סבוני כדבורים (תלים קי"ח). עקרם בתשלומם סבבהו או סבבו, סבבוה, סבבוני סבבוני וכן כלם:

והעתידים ופרשיו לא ידקנו (ישעיה ך"ח). יסבהו צאלים צללו (איוב מ'). יסבהו ערבי נחל (שם). ויהמם ה' (יהושע ח'). ויחנך (מדבר ו') והוט שתים עשרה אמה יסבנו (ירמיה נ"ב). אלה בשורק, ובקמץ חטף*] שארית עמי יבוזום (צפניה ב'). וסלף בוגדים ישדם (משלי י"א). זאב ערבות ישדדם (ירמי' ה') בא נקוד על דרך החסר אע"פ שהוא שלם כי נקוד השלם היה ישדדם כמו ישמרם [א] ואפשר שהוא מבנין פועל המרובע מן ישודד מצבותם (הושע י'). אלקים יחננו (תלים ס"ז). וכן חצווי בשורק, על ספר חקה (ישעיה ל'). ובקמץ חטף סלוה כמו ערמים (ירמיה נ') חנוני חנוני אתם רעי (איוב י"ט). וכן המקור בשורק, עד תמם (דברי' ל"א). בחמם אשית את משתיהם (ירמיה נ"א). עד תמי אותם (שם ך"ז). והוקלו בחקו חוג (משלי ח'). בחוקו מוסדי ארץ (שם). ובא בחירק בהלו נרו עלי ראשי (איוב ך"ט). על דרך השלם כי בתשלומו בהללו בפלם ובפתחו עמדו כל העם (נחמיה ח'):

*] אם הגנינה מלרע מתוספת יבא"ר. אותיות.

ואלה ראשי הפעלים שאתה צריך להורותך עליהם:

אפף כי אפפו עלי רעות (תלים מ'). אפפוני מים (יונה ב'). אע"פ שלא מצאנו

והעתידים [א] ונתחלף החולם מן ישודד לק"ח כדרך החולם להשתנות לק"ח כשנתרבה המלה בתנועות:

מצאנו ממנו חסר נאמר העתידים בחסרון אף. אפו, אאף יאף וכולי:
ארר, כתב רבי יהודה כי ארה לי (מדבר ד"ג). מהדגוש ומשפטו ארדה לי ויתכן להיותו מן הקל והי' מבלי תוספת הה"א אור בפלס סב וכשתוסיף ה"א על סב תאמר סבה בחטף ומפני שלא היתה הרי"ש ראוי להדגש הרחיבו תנועת האל"ף והוסבה לקמץ רחב תחת קמץ חטף וכן קבה לי (מדבר ד"כ). כשהפילו הדגש אע"פ שהבי"ת איננה גרונית הרחיבו הקמץ והי' נח תמורת הדגש כי משפטו קבה בדגש ובחטף, וכתב עוד רבי יהודה כי, במארה אתם נארים (מלאכי ג'). איננו מעקר הזה כי אם מעקר נאר בפלס נגשים לולי האל"ף ונכון הוא, גם יתכן מה שכתב בו רבי יונה שמשפטו היה נארים בשו"א הנו"ן בפלס, ובם אנחנו נמקים (יחזקאל ל"ג). אלא שהרפו הרי"ש והניעו הנו"ן בצירי מפני האל"ף:

ברר יש מלה קשה בזה השרש והיא, עם נבר תתבר (ש"ב ד"כ). ומשפטו תתברר, ובנפול אות הכפל אלו היינו אומרים תתבר היה דומה ששרשו ברה כמו ויתגל בתוך אהלה (ראשית ט'). מן גלה, לפיכך הטילו תנועות תתברר בתתבר, והדגש בתי"ו להורות כי חסר מן התיבה חסרון הכפל, ומלת לברם האלקים (קהלת ג') הראוי לברם הבי"ת חטופה והרי"ש דגושה בפלס להמם (אסתר ט'). כי השורק והקמץ חטף אחרים כמו שהראיתיך, ובעבור כי הרי"ש איננה ראויה להדגש נמשך הקמץ והונעה הבי"ת בקמץ רחב תחת קמץ חטף כמו שכתבנו במלת ארה לי (מדבר ד"ג):

חנן אלקים יחנך בני (ראשי' מ"ג). חנון יחנך לקול זעקך (ישעי' ל'). היה ראוי להיות יחננך, אך הניחו החי"ת ונפל הדגש מן הנו"ן והוטלה תנועת החי"ת על היו"ד, וכתב רבי יהודה כי חנני ה' (תלים ט') הוא מן הדגוש והרפו הנו"ן כמו בהתחננו אלינו (ראשית מ"ב). גם היה נכון לומר שהוא מן הקל כמו שמרני אל (תלים י"ו). לולי החי"ת שהיא פתוחה, וזה הטעם הצריכו לרבי יהודה לומר שהוא מן הדגוש, ונמצא במקצת ספרי' בקמץ, כי עת לחננה כי בא מועד (תלים ק"ב) בא פתח קטן תחת פתח גדול ומשפטו לחננה כי המלה מפעל הדגוש והוקלה כמו שהוקלו רבים מן הדגוש כמו שכתבנו:

מכך ומך אחיך עמו (ויקרא ד"ה). אע"פ שהוא קמוץ כמשפט נחי העי"ן טוב הוא לשומו מפעלי הכפל לפי שמצאנו וימכו בעונם (תלים ק"ו).

שהוא

שהוא באמת מפעלי הכפל, וכן הנפעל יִמַּךְ המקרה (קהלת י׳). בפלס, וכל לבב אנוש יִמַּס (ישעיה י״ג). ואחרי שיש לו חברים מפעלי הכפל ואין לו חבר מנחי העי״ן טוב הוא שנאמר שהוא מפעלי הכפל ובא הקמץ תמורת הכפל, וכן, וכי יָמוּךְ אחיך (ויקרא כ״ה). בא בשורק כמו יָרוֹן ושמח (משלי כ״ט). יָשׁוּד צהרים (תלים צ״א). והֻמַּכוּ ככל יקפצון (איוב כ״ד). משפטו וְהוּמַכּוּ בדגש בפלס וְהוּמַקּוּ וְהוּסַבּוּ, והוקל כמו וַיִּתַּמּוּ ימי בכי אבל משה (דברים ל״ד). וַיִּדַּמּוּ למו עצתי (איוב כ״ט) שכתבנו. ויש אומרים כי שרשו נָמַךְ לפי שמצאנו בדברי רז״ל במקום נָמוּךְ בפלס רָחוֹק קָרוֹב, ועל דעתי כי נמוך הנזכר בדבר רז״ל הוא נפעל כמו שתאמר נָגוֹז מן נָגוֹזוּ ועבר (נחום א׳). נָגוֹל מן וְנָגֹלוּ כספר השמים (ישעיה ל״ד): פתת וְהַפְּתִיּוֹת בשפתיך (משלי כ״ד). אמרו כי היו״ד תמורת ו״ו ומשפטו

הַפְּתוּת בפלס הַסִּבּוֹת את לבם (מ״א י״ח). ורבי אחי רבי משה כתב כי הה״א לתמיהה במקום אם כאלו אמר אם פְּתִיּוֹת והוא מן הדגש משרש פָּתָה:

קבב באה מלה זרה בשורש הזה וְקָבְנוֹ לי משם (במדבר כ״ג). ורבי יהודה כתב ששרשו קָבַן*) [א] ואין זה נכון אחר שלא מצאנו זה השרש, ויותר נכון שתהיה הנו״ן נוספת כמו שכתבנו בשלמים

*) א״א זה לא יתכן בעבור כף השמוש כאשר בארתי בניקוד השמוש אות הה״א.

בטור הראשון, או שתהיה הנו״ן במקום אות הכפל כמו, לשמיד מָעֻזְנֶיהָ (ישעיה כ״ג). כי לא תַמְנוּ (איכה ג׳). גם יתכן לומר שהנו״ן והו״ו כנוי הפעול כמו שהוא באית״ן יִשְׁמְרֵנוּ יִזְכְּרֵנוּ וכן הוא בהצווי והיה משפטו בהדגש קָבֶּנּוּ, והוקלה המלה ונפל הדגש מן הכפל ומן הנו״ן ובא בחולם כמו, עונותיו יִלְכְּדֻנוֹ את הרשע (משלי ה׳):

רכך, כתב רבי יהודה, אך, והבאתי מֹרֶךְ בלבבם (ויקרא כ״ו). אינו מעיקר זה והנכון והישר להיותו מעיקר זה בפלס בְּמֹעַל ידיהם (נחמיה ה׳). ששרשו עלל משפטם בתשלומם מֹרֶכֶךְ מְעַלֵּל, בפלס וזובח מָשְׁחָת לה׳ (מלאכי א׳). מָשְׁחָתָם בהם (ויקרא כ״ב):

שמם

קבב [א] כתב בהג״ה לר״א בחור: בעבור כף השמוש כו׳ וכ״ל שט״ס הוא וצ״ל בעבור וי״ו השמוש כי היה ראוי בה״א וי״ו קָבֵנִי כדרך הצווי עם הכנוים כמו שכתוב במקומו ע״ש:

שמם

שמם, למה תשומם (קהלת ז׳). כתב רבי יהודה שהוא מבנין התפעל מבנין הוא אע"פ שתי"ו התפעל לא תבוא על אותיות ז"ס ש"צ לפניהם כי אם לאחריהם אע"פ כן הדגש שיש בשי"ן מורה עליה כי כאן היה מקומה לולי קריאת האותיות שלא יתכן כן כמו שכתבנו בשלמים, גם יתכן לומר שיו־יה מבנין נפעל, ואל תתמה לפי שבא בחולם ולא אמר תשמם בפלס תשמר תזכר כי הכל אחד כי בחסרונם באו כן, ישם וישרוק (ירמיה מ"ט). וידם אהרן (ויקרא י׳). ותתם (בראשית מ"ז). ואם בתשלומם יהיו ישומם ידומם, תתומם, וכן העוברים מנפעל באלה הפעלים יש מהן בחולם ויש מהן בפתח ויש מהם בצירי כמו שזכרנו כי הכל אחד ואין להוש על זה, ואם יאמר אומר כי ישום וידום משפטם בתשלומם ישמום, ידמום כי בבנין הקל שהוא יסוד הפעלים [א] גזרת פעול מצאנו ולא גזרת פועל*, נאמר לו אע"פ כן אחר שמצאנו גזרת פועל [ב] בבנין פועל הכבד נאמר כי לקחו בכפולים גזרתו כמו שעשו בהתפעל בכפולים כן נהגו זה המנהג בנפעל במקצת מקומות, והנה רבי יונה כתב, כי, עתה ארומם (ישעיה ל"ג). מבנין נפעל משורש רמם וכן כתב בהרומו מתוך העדה, (במדבר י"ז). ורבי אברהם אבן עזרא ז"ל כתב גם כן, למה תשומם מבנין נפעל, בהשמה מהם, (ויקרא כ"ו). בלא בי"ת השמוש היה אומר השמה וכשנכנסה עליו בי"ת השמוש נהפך הקמץ חטף בבית השמוש להקל על הה"א ומשפטו בהשמה, כמו שבא גם כן להפרכם את בריתי, (ויקרא כ"ו) - שהית ראוי להפירכם כמו שכתבנו בשמוש האותיות כל ימי השמה הוא מקור וטרם הסמכו אל הכנוי יאמר השם, כמו המקור מהפעל בחסרון הפ"א הגד הגד לי (רות ב׳). ובהסמכו עם הכנוים שב הדגש במ"ם לחסרון אות הכפל במשפט ונשאר הדגש בשי"ן כמו שהיה טרם הסמכו

*) אבל בכפולים דין פ"פ כמו ע"פ בשלמים ובאותו כפול הלמ"ד כאשר על מקומו. ועיין קו"ת. יבא"ר.

פנו

שמם [א] ר"ל שבבנין הקל מצאנו אפעול יפעול כו׳ העי"ן בחולם (ומשקל הזה נקרא בפי המחבר תמיד גזרת פעול) א"כ מסתבר לומר שגם בנפעל תולדת הקל תהיה העי"ן בחולם. אבל לא מצאנו בבה"ק בעתיד פ"א הפעל בחולם לכן גם בנפעל לא תהיה הפ"א בחולם: (ב) ר"ל בנין המרובע אכונן אשובב והדומה להם:

ר"ל

פנו אלי והִשָּׁמֵי, (איוב ך"א). נמצא במקצת ספרים ברגש השי"ן. וההֵ"א אם כן תקרא בקמץ חטף *] ואם הוא כן נצטרך לומר כי הוא פעל עבר מוסב לעתיד מפני הו"ו, כי אין צווי בבנין שלא נזכר פועלו כאשר כתבנו, ויש ספרים מדויקים שאין השי"ן דגושה וההֵ"א אם כן תקרא בקמץ רחב והיא הקריאה הנכונה, ויהיה צווי מבנין הפעיל כמו הָשַׁמֵּי השי"ן בצירי כמו שבא הָשֵׁב אל תערה בפתח והוא כמו הָשֵׁב בצירי:

*] א"א אין דגש אחר קמץ רק כשהוא חטף:

כלו פעלי הכפל בני שלש אותיות:

ויש פעלים בני ארבע אותיות:

יש בלא כפל אות כמו כִּרְבֵּל, כִּרְבְּלָה, כִּרְבַּלְתִּי, *] וכולי:

*] נוסף הלמ"ד ושרשו כרב, וטעמו עטיפה ולפיפה, והמלאכים הקדמונים על אמירת דברי אגרוטים נקראו כרובים. יבא"ר.

הפועל מְכַרְבֵּל, מְכַרְבְּלִים, מְכַרְבְּלָה או מְכַרְבֶּלֶת מְכַרְבְּלוֹת, והפעול, ודוד מְכֻרְבָּל במעיל בוץ (ד"ה א' ט"ו). העתידים הצווי כַּרְבֵּל: איתן אֲכַרְבֵּל וכולי, וכן כִּרְסֵם *] מן יְכַרְסְמֶנָּה הזיר מיער, (תלים פ'). כִּרְסֵם, כִּרְסְמָה, כִּרְסַמְתִּי וכול:

*] נוסף המ"ם ושרשו כרס ור"ל מלא כרסו. יבא"ר.

הפועל מְכַרְסֵם וכולי:

העתידים הצווי כַּרְסֵם וכולי, איתן אֲכַרְסֵם וכולי:

רֻטְפַשׁ *] בשרו מנוער (איוב ל"ג). הוא נבנה על בנין פועל תאמר ממנו גם כן בנין פִּעֵל, רִטְפֵשׁ, רִטְפְּשָׁה, כולי, כי אין פועל מבלתי פִּעֵל:

*] נוסף הר"ש ושרשו טפש כחלב. יבא"ד.

פַּרְשֵׁז [0] עליו עננו (איוב ך"ו). אפשר כי הפתח מקום חירק והוא נבנה על בנין פִּעֵל כמו וְקַרְקַר כל בני שת (מדבר ך"ד). שהפתח מקום חירק, ואפשר שיהיה פרשז מקור מבנין פִּעֵל, ויש אומרים כי היא מלה מורכבת משלש תיבות פְּרַשׂ שדי זיו, על כל פנים תבנת כל בנין פִּעֵל ממנו:

[0] נוסף הזי"ן. יבא"ר.

ואשר נבפלה בו הפ"א לחרחר ריב (משלי ך"ו). והוא מקור מן הדגש

ותבנה

והגנת כל בנין פעל ממנו והיה ראוי להיות, בצירי אלא שהתנועות משתנות, וכן מקרקר (ישעיה כ"ב). בפתח ומשפטו בצירי:

ואשר נכפלה בו הלמ"ד אמלל אני (תלים ו'). ואמלל כל יושב בה (הושע ד'). והוא בנין פעל תבנה ממנו כל הבנין ובנין פֻעַל:

ויש שתהיה אות הרביעית נחה:

תחרה מן, כי אתה מתחרה*] בארז (ירמיה כ"ב). ואיך תתחרה את הסוסים (שם י"ב). והוא בנין פעל ותאמר ממנו כל הבנין, ויש אומרים כי כמוהו [א] ברוחו שמים שפרה (איוב כ"ו). ויש אומרים כי בית ברוחו נוספת והה"א לנקבה והי"ה משפט הפ"א להדגש, וכן מן במטחוי קשת (בראשית כ"א). תאמר טחוה:

*] הוא מבנין תפעל ועיין קו"א. יבא"ר.

ואשר יכפל בהם הפ"א והלמ"ד כלכל וכן כרכר, וכן סכסך וכן צפצף וכן קרקר כי שרשם כיל, כיר, סיך, ציף, קיר, וכולי, והוא כלכל את המלך (ש"ב י"ט). ובבנין פעל מענין אחר, התפקדו וכלכלו (מ"א כ'). ומכל אחד משניהם תבנה בנין פעל ופעל:

כרכר מן מכרכר בכל עז (ש"ב ו'). כרכר, כרכרת וכולי:

סכסך מן וסכסכתי מצרים במצרים (ישעיה י"ט). סכסך סכסכת וכולי:

צפצף מן המצפצפים והמהגים (ישעיה ח'):

קרקר וקרקר כל בני שת (במדב' כ"ד). מקרקר קיר (ישעיה כ"ב). אבל הוא כפול הפ"א והלמ"ד כי שרשו קיר, וקרקר פ"א הפעל פתוחה ומשפטה בחירק אבל התנועות משתנות, וכן מקרקר קיר משפטו מקרקר בצירי:

שגשג מן, ביום נטעך תשגשגי (ישעיה י"ז). והוא כפול הפ"א והעי"ן כי שרשו שגה, וכן:

שעשע

תחרה [א] ר"ל שמלת שפרה שרשו ארבע אותיות ונאמר ממנו שפרה שפרית שפרתי כו' ויהיה א"כ מלת שפרה עבר ליחיד נסתר. ופירושו שהקב"ה שפרה את השמים ברוחו אבל לדעת הי"א תהיה שורש שפרה שפר והה"א לנקבה והיתה ראוי הפ"א שהיא עין הפעל להדגש שפר שפרת כו' שפרה כו' כדרך בנין הכבד. גם"ז לא נוכל לומר כנ"ל שמפרה חוזר על הקב"ה להיות שספרה הוא לשון נקבה וע"כ

שִׁעֲשַׁע, וְשִׁעֲשַׁע יונק על חור פתן (שם י״א). שרשו שָׁעָה והוא כפול הפ״א והעי״ן, אֲשַׁעֲשַׁע, יְשַׁעֲשַׁע, תנחומיך יְשַׁעַשְׁעוּ נפשי (תלים צ״ד). בפתח העי״ן להרחיב, וכן:

תִּעְתַּע כפול הפ״א והעי״ן כי שרשו תָּעָה, והייתי בעיניו כִּמְתַעְתֵּעַ (בראשית כ״ז). והתפעל ממנו וּמִתַּעְתְּעִים בנביאיו (דה״ב ל״ו). משפטו מִתְּעַתְּעִים, וכן:

יָפְיָפִיתָ מבני אדם (תלים מ״ה). ופ״א הפֹּעַל נקרא בקמץ חטף והוא פעל שלא נזכר שם פועלו ויש שהעי״ן שלו נחה וכפולה:

טֵאטֵא מן וְטֵאטֵאתִיהָ בְּמַטְאֲטֵא השמד (ישעיה י״ד). טֵאטֵא, טֵאטֵאתָ, טֵאטֵאתִי, טֵאטְאוּ, טֵאטֵאתֶם, טֵאטֵאנוּ, טֵאטְאָה או טֵאטֵאת, טֵאטֵאתֶן:

הפועל מְטַאטֵא, מְטַאטְאִים, מְטַאטְאָה, או מְטַאטֵאת, מְטַאטְאוֹת:

הפעול מְטוּאטָא, מְטוּאטָאִים וכולי:

העתידים טַאטֵא וכולי אֲטַאטֵא, יְטַאטֵא, והשם ממנו בהראות עי״ן הפעל בְּמַטְאֲטֵא השמד (ישעיה י״ד). וכן שהעי״ן שלו ה״א נראית כפולה:

הִתְמַהְמָהּ, כי לולי הִתְמַהְמָהְנוּ (בראשית מ״ג). וַיִּתְמַהְמָהּ (שם י״ט). אם יִתְמַהְמַהּ חכה לו (חבקוק ב׳). תאמר כל בנין התפעל ממנו ובא ויתמהמה קמץ המ״ם האחרונה מפני השלשלת כי יש לה משפט הפסק, וכן וַיִּשְׁחָט ויקח (ויקרא ח׳). קמוץ מפני השלשלת, ויש שאחר שלש אותיות השורש יכפל העי״ן והלמ״ד:

הֲפַכְפַּךְ דרך איש וזר (משלי כ״א). והוא שם תואר:

חֳמַרְמַר מן, פני חֳמַרְמְרָה מני בכי (איוב ט״ז). מעי חֳמַרְמָרוּ (איכה א׳). והוא נבנה [א] מגזרת פֻּעַל שלא נזכר שם פועלו ותאמר כל הבנין

ממנו

וע״כ אחר על הרוח שנקרא ג״כ בלשון נקבה כמו שכתוב רוח גדולה וחזק והדומים לו ויהיה פירושו. רוחו של הקב״ה היא ששפרה את השמים ותהיה א״כ הבי״ת ברוחו נוספת:

חמרמר [א] באמר שהתי״ת פ״א הפעל בא בק״ח א״כ הוא מבנין פֻּעַל אע״פ שלא בא דגש במ״ם עין הפעל אאמר שנחסרה להקל בעבור רוב אותיות ותנועות המלה

ממנו חמרמר, חמרמרת, חמרמרתי, חמרמרו, חמרמרתם, חמרמרנו,
חמרמרה, חמרמרת, חמרמרתן:

איתן אחמרמר, יחמרמר וכולי:

סחרחר לבי סחרחר (תלים ל"ח). [ב] והוא בגזרת בנין הקל ומפני הכפל
שב פ"א הפעל בשו"א, ותאמר כל הבנין ממנו סחרחר,
סחרחרת וכולי:

הבינונים סוחרחר, סוחרחרים, סוחרחרה או סוחרחרת, סוחרחרות ואין בו
פעול כי הוא פעל עומד:

העתידים הצווי סחרחר, סחרחרו, סחרחרי, סחרחרנה:

איתן אסחרחר, יסחרחר, תסחרחר, נסחרחר, יסחרחרו, תסחרחרו, תסחרחרי
תסחרחרנה:

תמו הפעלים.

המלה הזאת: [ב] להיותו פועל עומד לפי הוראתו א"כ נאמר מסבבת אסות מבנין הקל:

שער דקדוק השמות.

משקלי השמות משתנים לכמה פנים יש שמות בתוספות אות בתהלה או באחרונה ויש מבלי תוספת והאותיות הנוספות סימנם האמנתי לכן אתה צריך להורותך במשקלים ואשקלם לך כלם בשקל פֹּעַל, כמו ששקלו הראשונים כל המלות בין בפעלים*] בין בשמות בשקל פעל וכמו שסדרם א"א ז"ל בספר הזכרון ואוסיף לפרש לך עליהם כפי אשר תשיג ידי ואלקים יהי' עמדי, וצריך בתחלה שאקדים לך שער התנועות טרם השמות כי התנועות הם סבות השתנות השמות, ועוד שתהי' לך בהם תועלת בכל המקרא:

*) א"א כי יש בשניהם האותיות הנוספות סימנם ה'א'מ'נ'ת'י':

שער הנקוד:

דע כי התנועות הם חמש כי לא יוכל אדם להניע אות מבלי ה' תנועות. הראשונה אָה ושמה קמץ גדול, השנית אֵי ושמה צירי ונקראת גם כן קמץ קטן לפי שעילתה כעלת הקמץ לבוא אחריה נח ובמקומות רבי' תבוא זו תחת זו, השלישית אוֹ ושמה חולם, הרביעית אוּ [א] ושמה שורק, החמישית אִי ושמה חירק, אלה הם חמש התנועות גדולות ויש להם חמש בנות כנגדן ותנועתן [ב] קטנה ושפלה מֵהָאִמּוֹת והן אַה ושמה פתח גדול והיא כתנועת הקמץ אלא שהיא שפלה ממנה [עיין קו"א] אֶי ושמה סגו"ל וה"א כתנועת הצירי אלא שהיא שפלה ממנה ונקראת גם כן פתח קטן [ג] לפי שעילתה כעלת הפתח ובמקומות רבים תבוא זו תמורת זו, אָא ושמה קמץ חטף והיא כתנועת החולם אלא שהיא שפלה ממנה אִי בלא יו"ד והיא כתנועת החירק אלא שהיא שפלה ממנה א בלא וי"ו ושמה [ד] קבוץ שפתים והוא כתנועת השורק אלא שהיא שפלה ממנה: ודע כי חמש התנועות הגדולות [ה] אחריהם נח לעולם ואין באות שבצידיהן

לאחריהן

דע [א] ואנחנו קורין אותה מלאפום: [ב] הכלל כל אחת מהתנועות הגדולו' יש לה תולדה הדומה לה במוצאה ובמבטא ואין ביניהם הפרש רק שהת"ג נמשכת בקריאתה באריכות למען שתוכל להמשך עמה נח נסתר כמבואר להבא אבל תולדתה הנקראת תנועה קטנה נקראת במהירות בלי המשכה וגם הברתה שפלה קצת מהברת הת"ג: [ג] והיא מורכבת מקמץ קטן ופתח גדול כ"כ הראב"ע: [ד] ואנחנו קורין אותה שורק: [ה] ר"ל שהן נמשכות בקריאתן באופן שנמשכת אחת מאותיות אהו"י עם כל אחת מהתנועות הגדולות ובאופן שאבאר והנחים האלה נקראים נח נסתר. הקמץ

מושכה

לאחריהן דגש אם לא תהי' המלה מלעיל [ו] שיתקיים הנח כמו לָמָּה, שָׁמָּה, יָמָּה, חָדָלוּ (שופטים ה׳). נָזֹלוּ (ישעי׳ ס״ד) שֹׁמּוּ, שמים (ירמי׳ ב׳). [ז] לכן תעמיד אותם ותרחיב קריאתם, ובראותך תנועה גדולה ובצדה שו"א [ח] תרחיב קריאת התנועה ותניע השו"א במו זכרו, שמרו, ירדו, ידעו, אומרים, שומרים, סיסרא, פינחס, שובך, טובך*] אבל החמש הקטנות תחטף קריאתם והשו"א שבצידיהם נח כמו אברהם, שרביט (אסתר ד׳). צמרי (הושע ב׳). גפני (יואל א׳). ואם השו"א באות גרונית ישתתף פתח עם השו"א להאריך התנוע' [ט] ולהרחיב על האות הגרונית כמו וישחטו

*] א"א לפיכך אחר תנועה גדולה לעולם (השו"א נע ורפי לאחריו) כי היה צריך להניח השו"א הראשון כדינו ואחר תנוע' גדולה צריך להניעה:

הפסח

מושבת עמה. א. ויהיה א נשמע ע"י האריכת הברתה כאלו כתוב אא ואף אם ימצא נח נסתר אחרת זולת האלף אחר הקמץ כמו אתה אליו ודומיהן מ"מ קריאת הקמץ והברתה היא תמיד כאלו אלף כתובה אחריה. והחיריק והצירי מושכות עמהם יו"ד. אבל החיריק כתובה היו"ד תמיד כי חירק בלא יו"ד היא תנועה קטנה אבל הצירי מצאנו לפעמים עם היו"ד ולפעמים בלא יו"ד ויהיה א כאלו כתוב אי ביו"ד:

החולם והמלאפום מושכות עמהם וי"ו אבל החולם כתובה לפעמים הוי"ו ולפעמים היא חסרה ואין הבדל בזה. ואבל המלאפום היא כתובה תמיד ואם היא חסרה אז באה שורק מקום המלאפום: [ו] לפי דעתי כוונת המחבר בזה פשוטה מאוד והיינו בעבור שהדגש חזק מכפלת את האות (ולהבא בדיני השו"א אבאר ענין הדגש החזק להמתחיל) והת"ג מושכת נח נסתר ואם נדבר דגש אחר ת"ג נצטרך להוציא נח נסתר ונח נראה (הבא מכח הכפלת הדגש) כאחת ויקרה על ידי מהירת הלשון שתבולע הנח נסתר ע"י כך לכן לא באה דגש אחר ת"ג אבל אם באה נגינה בת"ג ההיא א"כ אי אפשר שתבליע הנח נסתר שהרי נצטרך להאריך אותה בעבור הנגינות טעם שבה לכן באה באמת דגש (אם האות ההיא בלא"ה צריך להדגש לסבה מן הסבות) אחרי הת"ג ההיא. הרי דברי המחבר מבוארים ודלא כהמדקדק רבי זלמן הענא ז"ל אשר בדה מלבו בענין הזה דברים בלתי נכונים ואמתיים ובנה עליהם בנינים גדולים ובאמת הכל לא היה ולא נבראה כי הענין הוא כמו שכתבתי וכבר כתבתי מזה בספרי שפה ברורה ושם האריכותי יותר: [ז] ר"ל שתקרא הנגינה מלעיל כמלת למה, ימה כו' ותאריך בקמץ קצת למען שלא תבלע הנח כנ"ל: [ח] ר"ל שתאריך התנועה ולא תחבר אליה האות הבאה בשו"א לקרותה לנח נראה רק תקרא השו"א אל התנועה שאחריה עד"מ במלת זָכְרוּ אל תקרא זָכְ־רוּ רק תקרא זָכְרוּ, וזה נקרא שוא נ"ע אבל השו"א הבאה אחר תנועה קטנה נקרא אל התנועה הקטנה שלפניה כמו אַבְרָהָם נקרא אַבְ רָהָם וזה נקרא שו"א נח. ודברי הג"ה לר"א בחור פה אינם מובנים לכאורה במ"ש לפיכך אחר ת"ג לעולם כי כו'. וצ"ל שנחסר ענין שלם וצריך להיות לפיכך אחר ת"ג לעולם לא יהיו שני שוואין כי היה צריך להניח השו"א הראשון א' כן כ"ל: (ט) כי החט"ת באה

הפסח (שמות י"ב). אעלה, יעלה, ופעמים תחטף גם עם אות גרונית כמו ולא תחמול ולא תכסה עליו (דברים י"ג) לא תחמוד בית רעיך (שמות כ') ופעמים תאריך ותרחיב קריאת הפתח גם בלא אות גרונית בהיות המלה מלעיל אבל השו"א שבצדו יהי' נח גם כן כמו זכרתי, שמרתי, זכרנו, שמרנו, שבתי וראה (קהלת ט'). קמנו ונתעודד (תלים כ') וזולתם, וכן עם אות גרונית כשהמלה מלעיל יהי' השו"א שבצדו נח אם לא ישתתף פתח עם השו"א כמו שמחתי, שמחני, שמענו, אנחנו, השו"א שבחי"ת ובעי"ן נח אע"פ שמאריכן הפתח שעליהם, והחירק ישמור, יזכור, עברי, קברו, שברו, ועם אות גרונית [יו"ד] תאריך התנועה הקטנה וישתתף פתח עם השו"א כמו, ומכחכם שחדו בעדי (איוב ו') ופעמים גם בלא אות גרונית תאריך התנועה הקטנה וישתתף פתח עם השו"א כמו רטפש בשרו מנוער (שם ל"ג). או בבוא [יא] מאריך עם החירק כמו, ונקף סבכי היער (ישעי' י'). ואע"פ שאין נקוד פתח עם השו"א אתה קורא השו"א כמו שו"א ופתח וכן בשקתות המים (בראשית ל'). והיה בקרב איש (ש"ב ט"ו). כקסם שוא (ירמיה ד"א) וכן אם תהיה וי"ו*] תחלת המלה כמו ושבה שביך (שופטים ה'). וסגור דלתיך (ישעיה ד"ו). ושתה בלב טוב יינך (קהלת ט') אבל אם המלה שבראשיתה וי"ו נקשרת (ר"ל במקף) עם המלה שבצדה אע"פ שהו"ו במאריך [יב] השו"א נח ולא יקרא כמו שו"א ופתח כמו ושלח-לי עצי ארזים (דה"ב ב'). [יג] והסג"ול אלבש, אגרוף (שמות ד"א) ועם אות גרונית תאריך אעמד אעלה וישתתף סג"ול עם השו"א, ופעמים יוליד [יד] נח אחריה כשהמלה מלעיל כמו ארץ גפן, צמר, חוברת, שומרת, וזולתם

*] א"א דוקא וי"ו בשורק ותנועה אחרת עמה שיקרא המשורלי יחד ולא באופן אחר [?]:

באה מן הגרון וקשה להוציאה על נכון: (יו"ד) ר"ל שמאריך אותה שלא תקרא במהירות אל החי"ת כי אז תהיה נח נראה ובאמ' צריכה להיות נעה: (יא) ר"ל מתג: (יב) ענינים האלה אי אפשר להמציאם מסברא או לדמות ענין לענין בהג"ך ונ"ל שהיה מקובל להם קריאת העברי כך מדורות שלפניהם ומזה ראיה גדולה שאין ממש בהמצאת התנועה קלה שהמציא המדקדק רז"ה ז"ל הנ"ל כי לדעתו שואין האלה אם הם במאריך יהיו נחין ובלא מאריך יהיו נעין כמבואר בספריו שחבר ובאמת ראינו שהקבלה היא בהפוך כנ"ל ומי יגבר חיילים להמציא המצאות ולבנות בניינים המתנגדים אל הקבלה שקבלנו מאבותינו דור אחר דור והקושיות אשר בעבורם המציא המצאה הזאת יש להם בלתי ספק תירוצים מספיק' אף אם אנחנו לא ידענום: (יג) ר"ל שגם הסגו"ל בכלל התנועות הקטנות: (יד) ר"ל אף שהסגו"ל ת"ק שיא הנקראת

וזולתם, ורק בסוף המלה אחר הסגו"ל נח נכתב אֶגְלֶה, אֶעֱלֶה, וכן כל איתָ"ן מנחי הלמ"ד מפעלי הה"א כמו שכתבנו [טו]. והקמץ חטף, כמו שָׁמְרֵנִי, זָכְרֵנִי, ופעמים משתתפים עם הקמץ שו"א להודיע כי הוא חטף*] והוא כאשר תנקד האות שאחריה באחת התנועות ולא תדגש כמו אֳנִי (מ"א י'). חֳלִי (משלי ד"ה). צָרֳרִי (בראשית מ"ג). והדומים להם,

*] אינו כן רק הוא חטף קמץ ודינו כשו"א וכאשר החטפין. יבא"ר.

אבל אם תדגש האות שאחריה ינקדו הקמץ לבדו כי אין לטעות בו כי בודאי הוא חטוף אחר שהדגש לצדו כמו גָּזִּי נזרך (ירמיה ז'). רָנּוּ שמים (ישעיה מ"ד). והדומים להם, וכן אם האות שאחריה היא בשו"א נח ינקדו קמץ לבדו כי אין לטעות בו כי בודאי הוא חטוף אחר שהשו"א נח הוא לצדו, כי אין אחר הקמץ רחב שו"א נח, כמו קָרְבָּן, קָדְשׁוֹ והדומים להם לפיכך נפלו המחלוקות בקריאת כָּרְתוּ יערה (ירמיה מ"ו). כי יש אומרים כי השו"א נח וקוראים הקמץ חטוף ומפרשים המלה צווי כמו חָרְבוּ מאוד (שם ב'). ויש אומרים כי השו"א נע וקוראים הקמץ רחב ומפרשים המלה עבר כמו שָׁמְרוּ עדותיו (תלים כ"ט). והיא הקריאה הנכונה, אבל, בשר הַקָּרְבָּן (יחזקאל מ'). ולהציב הַדָּרְבָן (ש"א י"ג). כַּדָּרְבֹנוֹת (קהלת י"ב). וְיָשְׁפֵה (שמו' ד"א). וּבָרְקַת וזהב (יחזקאל ד"ח). וְשָׁהֳרֵי במרומים (איוב י"ו) יִזַּל מים מִדָּלְיָו (מדבר ד"ד). קבלנו קריאתם בקמץ רחב ולא שמענו ולא ראינו בהם מחלוקות אלא שרבי יונה כתב, בשר הַקָּרְבָּן בחטיפות הקוף ורפיות הבי"ת, ולעולם כל קמץ על שני שו"אים יקרא [טז] חטף כמו יָקְתְאֵל (מ"ב י"ד). יָקְדְעָם (יהושע ט"ו). יָקְמְעָם (דה"א ו'). יָשְׁבְּקָשָׁה (שם ד"ה). והדומים להם, והקבוץ שֻׁלְחָן, קֻרְבָּן (נחמיה י"ג). והדומים להם, ואם ישתתף פתח עם השו"א תאריך קריאת הקבוץ כמו רֻטְפַשׁ בשרו מנוער (איוב ל"ג). ואם תהיה בצד התנועה הגדולה תנועה אחרת קטנה

או

במהירות מבלי המשכת נח נסתר מ"מ אם באה נגינה טעם באות ההיא אז גם הת"ק נארכת באופן שמושכת עמה נח נסתר. וכן הדין בכל הת"ק: טו) ר"ל שגם היא ת"ק ונורתה היא כצורת קמץ גדול אמנם הבדלתה היא בענין אחר שהקמץ גדול נקרא מן הגרון והק"א מן השפה ועוד יש הבדל ביניהם שהקמץ גדול נארכת בקריאתה להיותה ת"ג וזאת נקראת במהירות להיותה ת"ק: [טז] ר"ל אותה הקמץ היא קמץ חטף והטעם משום שהשו"א שאחריה היא שו"א נח (כי לא יהיה שו"א נע בלא תנועה אחריה

או גדולה ובאות אשר לצדה טעם [יז] אתה משפיל התנועה הראשונה אע"פ שהיא גדולה כמו זכרתי לך (ירמי' ב') הנה הטעם בכ"ף והיא תנועה קטנה ואע"פ כן תעמידנה מפני הטעם שבה, ולפי שתעמידנה תשפיל קריאת הזי"ן אע"פ שהיא קמוצה, אבל אם יהי' הטעם רחוק לה ולא יהי' באות שבצדה אתה מעמיד האות הקמוצה כמשפטה ותשפיל האות שבצדה אם היא בתנועה קטנה במשפטה כמו ושמרת כל חקיו (שמו' ט"ו) והלכת (דברי' ך"ח) וכן הצירי מרשית השנה (שם י"א) מראשו ועד רגליו (ויקר' י"ג) לפי שהטעם בשי"ן שהוא רחוק מתנועת המ"ם תעמיד תנועת המ"ם כמשפט, אבל הצירי שברי"ש או החולם תשפילנו אע"פ שהיא ת"ג מפני הטעם שבצדה, אבל כשהטעם ברי"ש אתה משפיל קריאת המ"ם, כמו מראש ועד סוף (קהלת ג'). וכן החולם, והתיצבו בכובעים (ירמי' מ"ו). אסירים בכושרות (תלי' ס"ח) תועבה היא (משלי' מ"ג) נוטרה את הכרמי' (שיר א'). לפי שהטעם רחוק מן החולם תעמיד האות החלומה כמשפט, אבל כשהטעם באות שבצדה תשפילנה כמו, תנור בוערה (הושע ז'). שהטעם בעי"ן וכן אומר, שומר, וכן החירק ביו"ד שירה, חידה, חודה חידתך (שופ' י"ד) אתה משפיל קריאת החירק לפי שהטעם באות שבצדה אבל שירתי, חידתי, שהטעם בתי"ו רחוק ממנה אתה מאריך החירק, כמשפט. וכן השורק בו"ו שלש מאות שועלים (שופטים ט"ו) לפי שהטעם בלמ"ד שהוא רחוק ממנה תעמיד השורק, וכשתאמר שועל, ע"ג שהטעם קרוב לה תשפיל קריאת השורק, וכן משפט החירק והשורק אע"פ שחסרו ו"ו יו"ד פעמים [יח] כמו שעלים (שיר ב'). לספתי (שם א'). ועגבי לקול לקול בוכים (איוב ל'). והדומים להם אחר שמקומם ו"ו או יו"ד תאריך קריאתם כמו עם הו"ו ועם היו"ד, והתנועה הקטנה אף על פי שמשפטה [יט] להחטף אם תבוא על אות גרונית תעמידנה אם לא יהי' הטעם באות

גרון

אחריה משא"כ זאת שבאה אחריה שו"א) ואחר ת"ג לא תבוא שוא נח וא"כ ע"כ הקמץ הזאת תנועה קטנה היא: [יז] ר"ל שתקרא אותה התנועה במהירות קלה ותהיה רהוטה אל אותה התנועה שבאה הנגינת טעם בה: [יח] כי היה ראוי שועלים בו"ו ועתה אף שנחסרה הו"ו מ"מ נקרא בארכות כאלו הו"ו קיימת: [יט] ר"ל לקראה במהירות מ"מ אם תבוא כו' תעמידנה. ר"ל תאריך בה. והטעם משום הרחבת אות הגרון כי לולי זאת לא היה נשמע הכרת האות גרון כראוי ומטעם זה אם באה נגינת טעם באות

הדין כמו בהבדלותי תת לפניך (דברים ב׳) אתה מעמיד הה״א אע״פ שהיא בפתח מפני החית שהיא גרונית וכן החתת כיום מדין (ישעיה ט׳) החטאת, הענן, האמור בית יעקב (מיכה ב׳). והדומים להם:

שער השוא:

דע כי השו״א איננה תנועה אך היא משרתת התנועות על שלשה דרכים, הראשון כשתהיה על אות א״ח ה״ע תטה קריאת השו״א לקריאת אותה האות, אם קמוצה תטה לקריאת קמץ ואם פתוחה תטה לקריאת פתח*] כמו יאבד הון (משלי ך״ט). ואם צירי כמו באר, שאת, שאר תאנה, קריאת השו״א נוטה לצירי, ואם שורק כמו קחו, דעו, קריאת השו״א נוטה לשורק מפני החי״ת או העי״ן שהיא שרוקה, ואם חירק כמו קחי רחים (ישעיה מ״ז). סחי ומאום (איכה ג׳). יהי אור (בראשית א׳). קריאת השו״א נוטה לחירק, ואם חולם כמו לעולם, שאול, בעור, פעור, קריאת השו״א נוטה לחולם, וכן על קמץ חטף כמו ומגער בך (ישעיה נ״ד). קריאת הגימל נוטה לקמץ חטף מפני העי״ן, ויש ספרים מדויקים שהגימל נקודה בקמץ חטף, ואם עם השו״א געיא תקרא השו״א בהרחבה [א] כקריאת האות שבצדה לפי שהגעיא מאריך קריאתה כמו, צדקתך כהררי אל (תלים ל״ו). שאו זמרה ותנו תוף (שם פ״א). תחי נפשי (תלי׳ קי״ט). קרבם בתימו לעולם (שם מ״ט). וזולתם:

*] כן כתבו כל המדקדקים הראשונים ואינו נראה רק בהסמך שוא נע על אותיות א״ה ידמה כאלו אות א״ה איננו לגמרי ואות השואית מנוקד׳ בתנועת האות הנשמט כמו יהושיע כמו יושיע, וע״כ השמיטו לפעמים אות א״ה אחרי שוא נע. וכן לפני יו״ד ידמה כאלו היו״ד איננו ובאמת השו״א ריק מכל תנועה. כי אלו היתה נטיתו לפתח לא הוצרכו לנקד אות גרונית בח״פ כי בלאו הכי נטיתו לפתח, והדברים ארוכים.

יבא״ר.

השני כשתהיה שו״א על היו״ד תטה קריאתה לעולם לחירק ואע״פ שאין היו״ד בחירק אלא באחת התנועות כמו וידעו ביעקב ולא ייחל (מיכה ה׳), לעולם קריאת השו״א נוטה לחירק, ואם הגעיא עמה תקרא

חירק

באות גרון שאז נשמע הברתה היטב מכח הג״ע או באמת דין זה אינו:

דע [א] ר״ל שנקראת כתנועה הסמוכה לה ממש:

ודע

חירק בהרחבה כמו בְּיַד משה ואהרן (תלים ע"ז). וידעו כי אלקים מושל בְּיַעֲקֹב (שם נ"ט). ואם ישתתף עם השו"א סגול או פתח לא תטה קריאתה לחירק אלא לסגול או לפתח כמו הֱיֵה, הֱיוּ, חֲיֵי, חֲיִי:

השלישי כשתהיה השו"א על שאר האותיות ויהיו מונעות באיזו תנועה מן התנועות לעולם קריאת השו"א נוטה לפתח כמו בְּרָכָה, קְלָלָה, רְשָׁעִים, שְׁמָנִים, גְּבָרִים, יְשָׁנִים, גְּלִילִים, לעולם קריאת השו"א נוטה לפתח, ואם הגעיא עמה תקרא פתח בהרחבה כמו בְּמַקְהֵלוֹת ברכו אלקים (תלים ס"ח). וזולתו:

ודע כי כאשר יהיו שני שואי"ן כאחד באמצע המלה או בסופה הראשון נח והשני נע. באמצע המלה כמו יִשְׁמְעוּ, יִלְמְדוּ, יִשְׁמְרוּ, ובסוף המלה אם דבקה אל אשר בצדה תניע השו"א השני [א] ותקראנו בקריאת ראשית המלה אשר בצדה כמו וַיֵּבְךְּ עָלָיו (בראשי' נ'). וַיֵּשְׁבְּ ישמעאל (ירמי' מ"א). אל תּוֹסְףְּ על דבריו (משלי ל'). עד לא שַׂמְתְּ אֵלֶּה על לבך (ישעיה מ"ז). אל יֵשְׂטְ אֶל דרכיה לבך (משלי ז'). אבל אם ראשית המלה שבצדה שו"א והנה הם ג' שואי"ן הב' שבסוף המלה הם נחים כמו יָפְתְּ אֱלֹקִים (בראשית ט'). וכן כאשר הם השני השואין במלת ההפסק הם נחים כמו, ויפל על צוארו וַיֵּבְךְּ (שם מ"ו). ויש שקוראים כל שני שואין בסוף המלה נחים גם הראשונים שזכרנו, וכן נמצא בספרים מדויקים וַיִּפְתְּ בְּסֵתֶר לבו (איוב ל"א). [ב] בי"ת בסתר דגושה, וכן וַיֵּלְדְּ אֹת בֵּן (שופטים י"ג). בית בן דגושה, וכן וַיִּשְׁבְּ | מִמֶּנּוּ שבי (מדבר כ"א) בפסיק, וא"כ אינו נקשר וַיִּפְתְּ עם בְּסֵתֶר ולא יָלְדְתְּ עם בֵּן, ולא וַיִּשְׁבְּ עם מִמֶּנּוּ אלא נקרא בעצמו וַיִּפְתְּ בשני השואים נחים וכן וַיֵּלְדְּ וכן וַיִּשְׁבְּ כמו יַפְתְּ שאם היו נקשרים וַיִּפְתְּ, וַיֵּלְדְּ היו בי"ת בְּסֵתֶר ובי"ת

בן

ודע [א] ר"ל שתסמכנה אל התנועה שבראש המלה שאחריו כמו ויבך עליו נקרא כאלו כתוב וַיֵּבְ־ךְעָלָיו וכן כלם כי הכלל הוא כל שו"א נע צריכה שתסמוך על התנועה שאחריה: [ב] ואלו היה השו"א שו"א נע לא היה דגש בבי"ת כי הדגש קל אינה באה רק בתחלת המלה או באמצע אחר שו"א נח אבל זולת מקומות האלה לא נמצא דגש קל. ועתה אבאר לך ג"כ ענין הדגש חזק והיינו כאשר רצון לבוא שני אותיות דומות באמצע המלה השמיטו לפעמים אחת מן הדומות ונקדו נקודה באות הנשאר ונקודה הזאת יורה על הכפל וקראוהו דגש חזק ונקרא האות ההוא בכפל כאלו תהיה

האות

בֵּן רפים כמו שיתבאר וכן וַיֵּשֶׁב ו מפני שיש פסק בין וַיֵּשֶׁב ובין ממנו ואם היה נקשר לא היה בו פסק אם כן אינם נקשרים כלם שהם בסוף המלה, וכשיהיו שני שוואי"ן באמצע המלה ויהיה השו"א השני [ג] תחת אות בג"ד כפ"ת השנית נעה ודגושה דגש קל כמו בְּשִׁבְתְּךָ, יִשְׁבְּרוּ, יִכְתְּבוּ, ותמצאו שנים רפים והם יִקְתְאֵל (מ"ב י"ד). יָקְדְעָם (יהושע ט"ו). ואולי מפני א"ח ה"ע נרפו, והאות שבסוף המלה שאין תחתיה אחת מהתנועות ואינה מאותיות אהו"י תקרא בשו"א והוא נח נראה ולא נהגו לנקד תחת האות שו"א כי אין דרך לטעות כמו אָמַר, אֲבָל, וַיֹּאמֶר, וַיִּשְׁמֹר וכל הדומים להם כי אין תחת הרי"ש והלמ"ד שו"א ולא הוצרכו לנקד שו"א כי אין דרך לטעות שתקרא האות ההיא באחת התנועות שאם כן היתה אות נחה אחריה כתובה, אבל כ"ף כנוי הנקבה כמו יָדֵךְ, רַגְלֵךְ, עֵינֵךְ, אָזְנֵךְ ינקדו בשו"א כי יש דרך לטעות בו שתקרא קמץ אע"פ שאין אות נחה כתובה אחריה לפיכך נקדו הכ"ף סימן הנקבה בשו"א לעולם, ולפי שהרגילו בנקידת זאת הכ"ף נקדו ג"כ הכ"ף השרשית באחרית המלה לעולם כמו שֶׁפֶךְ, חֹשֶׁךְ, דֶּרֶךְ, הנה הכ"ף בהם כמו רי"ש אָמַר ולמ"ד אֲבָל, ולא נקדו הרי"ש והלמ"ד ונקדו הכ"ף וכן כל אות בג"ד כפ"ת הדגושה אשר בסוף המלה נקודה גם כן שו"א בין שתהיה האות ההיא שרשיית או משמשת כמו וַיִּפְתְּ, וַיֵּשְׁבְּ, וַיֵּבְךְּ, וַיֵּרְדְּ, זָכַרְתְּ, שָׁמַרְתְּ, הוגם כן זולתי בג"ד כפ"ת כמו, אַל יֵשְׁטְ (משלי ז'). ועשו כן מפני שהאות שלפניה נקודה בשו"א והיא נח נראה, גם כן נקדו כמו כן האות הזאת שהיא נח נראה שו"א, וַיִּחַדְּ יתרו (שמות י"ח). היתה ראויה ג"כ החי"ת שו"א לולי כובד הקריאה ומפני זה נקדו הדל"ת שו"א, אבל כשתהיה האות רפה לא ינקדו אותה שו"א בין שתהיה שרשית או משמשת לפי שאין לפניה נח נראה כמו עָשִׂית, בָּנִית, וְעָשִׂת, וְקָרָאת, וְחַטָּאת, זולתי הכ"ף כמו שזכרנו, וה"א הנעה בסוף המלה לא ינקדוה בשו"א

אבל

האות שלא נכתבה מנוקדת בשו"א נח ושמו תמיד ח"ק לפני האות ההיא (או ח"ג עם נ"ע כנ"ל) ויהיה סבותי כאלו כתוב סבבותי. וכן כלם. ויתר דיני הדגש הזאת יתבארו אחת לאחת במקומות אשר הביאם המחבר: [ג] כי דגש קל אינה באה רק באותיות בג"ד כפ"ת ובמקומות שבארתי לעיל:

ועוד

אבל שמו תחתיה נקודה אחת תקרא מפיק שמוציאה מן ההסתר ומראה אותה שהיא תהיה שרשית כמו גבה (איוב ך"ב). כמה (תלים ס"ג). או משמשת כמו ידה, רגלה:

ועוד דע לך כי כל שו"א נע וסמוך לה אחת מאותיות בג"ד כפ"ת האות ההיא אשר הוא מבג"ד כפ"ת תרפה כגון בביתך, בבעל, בגדיו, ככרכמיש (ישעיה י'). בכל כפרעה, בתמר, זולתי מלת שתים, שתי, לפיכך קורא בן אשר בראש המלה אל"ף קודמת כדי שתהיה השי"ן נחה והיא אות גרונית גנובה כי כן קוראים אותה לפי שאינה נכתבת, וכן קוראים אנשי מזרח גם כן אשתים, אשתי, ומלת משתי עיני מפלשתים (שופטים י'). באה על נכון שהתי"ו רפה, ומלת משתים עשרה רבוא (יונה ד'). המ"ם במאריך והשי"ן נחה בעבור דגש התי"ו, וכן בשתי מלות ומקיף ביניהם כמו מה־שתי שבלי הזיתים (זכריה ד'). והשי"ן נחה בהסמך עליה מה ונקראו שתי מלות כמלה אחת ושי"ן שתי נחה, וכן בשאר האותיות כפי חוקתם וכפי קלותם כמו למה קריאת הלמ"ד חזקה, ולמה קריאת הלמ"ד קלה מפני שו"א הנע אשר עליה, שאל שאל האיש (ראשית מ"ג). קריאת השי"ן חזקה ושאל לו (דברי' ך"ז) קריאת השי"ן קלה, נפלו פניך (ראשית ד'). קריאת הנו"ן חזקה, ונפלו ולא יקומו עוד (עמוס ח'). קריאת הנו"ן קלה וכן שאר האותיות על זו הדרך זולתי היו"ד שהיא קלה לעולם *) [א] זולתי אם תדגש [ב] ואם השו"א נח ואחריה אחת מאותיות בג"ד כפ"ת לא תהיה האות רפה זולתי מלין מעוטים כמו עבדי, עבדיהם, מלכי, מלכיהם, מלכות וזולתם, ומעוטים הם שנהגו בקריאתם רפה ויש

*) ול"נ להספק. כ"א לפניו שו"א נע לא ישמע כמעט כלל כמ"ש לעיל ולא יתכן לאמר עליו כי קריאתו קלה. יבא ר.

ועוד [א] ר"ל אם תבוא דגש ביו"ד אז נקראת חזקה ובלא דגש היא לעולם קלה אבל שאר האותיות הם לעולם חזקים בתחלת התיבה אף בלא דגש אמנם אותיות בג"ד כפ"ת באים לעולם דגושים בתחלת התיבה (חוץ אם יקדמו לפניהם אהו"י) ואחר כך נראה באמצע התיבה. מזה ראינו שלדעת המחבר דין דגש ורפה אינו נוהג רק באותיות בג"ד כפ"ת כי שאר האותיות אף בלא דגש נקראים חזקים וכבר כתבתי מזה לעיל בשער דקדוק הפעלים ודלא כהמדקדק רז"ה ז"ל שכתב בשם המחבר שבכל האותיות נוהג דין דגש ורפה ע"ש בספריו: [ב] ר"ל אחר ת"ק. גם מזה ראינו שהמחבר

ויש שקוראים אותם דגש והוא הנכון, וכן נמצא במקצת ספרים ספרדים, ויש מהם עפ"י המסורת רפים ודגושים*] כמו ברכי, ברכיו, ברכיהם, כל לישנא דגושים בר משנים רפים, כרעו על ברכיהם (שופטים ז׳). הוא ברך על ברכוהי (דניאל ו׳). וכן רשפי אש (שיר ח׳). דגש, רשפי קשת (תלים ע"ו). רפה, וכן המקור כשיכנוס עליו אות השמוש וישוב השו"א נח תהיה האות השנית דגושה לסגור, לשבור, לקבור, לחפור והדומים להם, לצבוא על הר ציון ועל גבעתה (ישעיה ל"א). המסורת עליו לית כוותיה דגש וכל השאר רפין, לסבוב את ארץ אדום (מדבר ך"א). במחוורא רבה רפה ולטבריא דגש:

*] ואולי רק מקצת ספרים הספרדיים מזכר ודו"ק. יבא"ר.

שער לבאר המקומות אשר נקבו בשמות:

דע ישכילך האלקים כי השמות הם שנים חלקים יש מהם שם שהוא נגזר מן הפועל ממנו כמו ראובן, שמעון, זבולן שהוא שם נגזר [א] מן הפועל, חכם, רשע, צדיק, חרב, שלג, והדומים להם נגזר [ב] הפועל מן השם:

ויש שם שהוא שם דבר ואיננו נגזר ממנו כמו איש, אשה, אבן, גפן, סים, פרד, חמור, גמל, שור, עץ, ברזל, והדומים להם, ויש מהשמות האלה והדומים להם מכונים בלשון זכר, ויש בלשון נקבה כמו שיתבאר כל אחד במקומו בחלק הענין בעזרת האל, ויש שרצו בו זכר ונקבה ולא אמרו כי אם הזכר לבדו או הנקבה לבד כמו, את הגמל את החזיר את השפן, וכן הנקבה, ואת הארנבת (ויקרא י"א) כל צפור טהורה (דברי׳ י"ד) ואין ספק כי בזכור הזכר הוא הדין לנקבה, ובזכור הנקבה הוא הדין לזכר ורבי יונה כתב כי הלשון בעצמו לזכר ולנקבה אחד כי יאמר לזכר גמל ויאמר לנקבה גמל וכן חזיר ושפן, ויאמר ארנבת לנקבה וארנבת לזכר, תור לנקבה ותור לזכר יונה לנקבה ויונה לזכר וראייתו גמלים מיניקות

ראשית

שהמחבר אין לו חלק בהמלאת התנועה קלה שהמלאת הרז"ה הא"ל כי לדעת הרז"ה השואין האלה הם נעים:

דע [א] מן ראה ה׳ כו׳ שמע ה׳ כו׳: [ב] ונאמר חכמה דעת ודומיהם:

(תהלים ל"ג) ולפי דעתי כי לא יאמר גמל חזיר שפן כי אם על הזכר ובאמרו על הזכר הוא הדין על הנקבה כי ספור הדברים יבוא ברוב על הזכר כי הוא עיקר הבריאה. ובספור על הנקבה והוא הדין על הזכר הוא מעט כמו ספור ארנבת וצפור ויונה והי' זה מפני [ג] הבחירה בהם מהזכרים יותר ודבר הכתוב על ההוה ועל הרגיל אצל בני אדם כמו, ואת בת היענה (ויקרא י"א). הוא הדין לאם ולזכר אלא שאין דרך בני אדם לאכול מהם כי אם הנקבה בעודה קטנה, וכן, לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות כ"ג). הוא הדין לעז לאיל ולשור אלא שאין דרך לאכול ממין הבשר עם החלב כי אם הקטן, וכן מכשפה לא תחיה (שם כ"ב). הוא הדין למכשף אלא שמעשה הכשפים נמצא בנשים ברוב, ומה שאמר ארנבת אומרים, כי הזכר לא תראה זכרתו *] והזכרים ידמו נקבות, ומה שאמר שתי תורים (ויקרא י"ב). ונאמר ברוב ענין הקרבן הספור על הנקבות להודיע, כי גם הנקבות כשרות לא כמו בבהמה שנבחרו הזכרים כמו שאמרו רז"ל תמות וזכרות בבהמה ואין תמות וזכרות בעופות, והנה זכרו במשנה חזירה באמרם לא היתה פרה וחזירה יוצאה מאלכסנדריא של מצרים שלא היו נוטלים האם שלה וכן אמרו גמלה באמרם אחד גמל הנולד מן הגמלה ואחד גמל הנולד מן הפרה [ד] ובאמרו הקבוץ יבוא בלשון זכרים כמו גמלים מיניקות (בראשית ל"ב). וכן, ותצאנה שתים דבים מן היער (מ"ב ב'). כמו מן אשה נשים ומן גמלה גמלים, גם נזכרה הנקבה בלא ה"א בדבר שאין לטעות בו בין זכר לנקבה כמו ופרה ודוב תרעינה (ישעיה י"א) שהרי אמרו ירבצו ילדיהן וכן זכרו בתלמוד צפור בלשון נקבה ואמרו צפורת כרמים, ומה שאמר במקרא צפור טהורה (דברים י"ד). צפור הוא שם כלל לכל העופות כמו שאמר גם כן, ואת הצפור לא בתר (בראשית ט"ו). וכלל בו התור והגוזל, אמר צפור שמים ודגי הים (תלים ח'). וכלל בו כל העופות, ומה שאמר כל צפור טהורה, לפי רגילות בני אדם אצל הנקבות מהזכרים, או נהגו בכלל בלשון נקבה כמו שנהגו לזכור [ה] כלל הדברים בלשון נקבה כמו

זאת

*] א"א ויש אומרים כי הוא רובע ונרבע:

[ג] ר"ל שבאלה המינים הנקבות מובחרים וטובים יותר מן הזכרים: [ד] ר"ל ולא אמר גמלות מיניקות שתים דבות ודומיהם: [ה] ר"ל המין וכן בכל מקום שזכר המחבר

כלל

זאת החיה (ויקרא י"א). זאת הבהמה (דברים יד). וכן בשאר זכר ענינ' כמו עדה מלחמה מערכה, והדומים להם, אבל בודאי יאמר שמות לנקבה שם בלא ה"א בהיות לזכר שם בלשון אחר כמו שקראו לכבשה רחל ואמרו וכרחל לפני גוזזיה נאלמה (ישעי' נ"ג). רחלים מאתים (בראשית ל"ב) וכן עז בת שנתה (במדבר ט"ו) עזים מאתים (בראשית ל"ב). ונאמר על הזכרים אלים כבשים, תישים, ואמרו בתלמוד צבי הבא על התיישה, אמרו מן תיש תיישה אע"פ שיספיק להם בעז כמו שנאמר במקרא כבשה מן כבש אף ע"פ שיספיק ברחל, ומה שאמר, ותעל הצפרדע (שמות ח') וצפרדע ותשחיתם (תלים ע"ח). הוא שם כלל ור"ל עדת הצפרדעים, כמו ותהי ישראל, כמו שכתבנו וכן ותהי הכנם (שמות ח'):

ויש בשמות יאמר בלשון אחד לזכר ובלשון אחר לנקבה כמו שנאמר לזכר אדון ולנקבה גבירה או גברת, ונאמר גם כן לזכר, הוה גביר לאחיך (בראשית כ"ז). גבר לא יצלח בימיו (ירמי' כ"ב). אבל לא נאמר אדונה לנקבה ונאמר עבד לזכר ושפחה או אמה לנקבה ולא יאמר מלשון עבד לנקבה ולא מלשון שפחה או אמה לזכר ונאמר חמור לזכר ואתון לנקבה ופעמים השם [ו] הנופל על האחד יפול על רבים והוא שם כלל כמו, ויהי לי שור וחמור (בראשית ל"ב). מאה איש (מ"ב י'). סוס פרעה (שמות ט'). אלף גפן (ישעיה ז') והוא בעצמו שם פרט איש אחד (במדבר י"ג) ורוכב הסוס (עמוס ב'). שוחט השור (ישעי' ס"ו). והנה גפן לפני (בראשית מ'):

ויש שם שהוא [א] כלל גבוה כמו חי כי כל הנמצאים תחת שלשה כללים גבוהים [ב] חי צומח ודומם, ותחתיהם כללים שפלים מהם ותחתיהם

פרטים

כלל הדברים. או שם הכלל רצה לומר בזה שם המין: [ו] ר"ל שנקרא שם המין ושם הפרט בשם אחד כמו השם שור שנקרא המין שור ונקרא בהמה אחת שור וכן כלם: ויש [א] ר"ל שכולל בשם זה איזה כללים או כמה כללים אחרים כמו שמבאר המחבר והולך שהשם חי כולל כל המינים שיש בהן חיות הרי שכל מין ומין הוא כלל בפ"ע להיותו כולל כל הפרטים מן המין ההוא והשם חי כולל כל אלה הכללים לכן נקרא כלל גבוה וכן נוכל לקרוא לשם בהמה כלל גבוה להיותו כולל כל מיני בהמה שור וחמור סוס ופרד אשר כל אחד מאלה כולל את פרטי אישי המין ההוא ובאמת נקראהו כלל גבוה בערך הכללים שתחתיו אמנם נקרא כלל שפל בערך החי שכולל יותר ממנו ובעלי ההגיון קראו לכלל גבוה סוג והוא לדעתי מן כספך היו לסיגים שמחובר ומעורב מענינים הרבה: [ב] דומם הם מיני האבנים וכל מה שאין לו כח הצמיחה

וצומח

פרטים, הנה חַי הוא כלל לכל החיים העליונים והתחתונים והם המלאכים והגלגלים אדם ובהמה עוף ודג ורמש, ותחתיהם כללים שפלים מהם ותחתיהם פרטים, וכן צומח הוא כלל לכל עשב ולכל עץ ותחתיהן כללים שפלים מהם ותחתיהם פרטים, וכן דומם כלל לאבנים ולמתכות ולעפר ותחתיהם כללים שפלים מהם ותחתיהם פרטים:

ויש שמות שהם כלל על לשון יחיד לעולם כמו מיני המתכות בַּרְזֶל ונְחֹשֶׁת ובדיל ועוֹפֶרֶת כֶּסֶף וְזָהָב לפי שהם שם המין [א] ואין תחת המין אישים, אבל אֶבֶן וְעֵץ אע"פ שהם שם המין יש תחת המין אישים כי האבן יתחלק המין לאישים רבים כמו, אבני שֹׁהַם (שמות כ"ה). לאבני אֶקְדָּח (ישעי' נ"ד). אבני פּוּךְ (ד"הא ך"ט) והדומים להם שלא יכללם גדר אחד אלא שם אבן לבד ובאישיהם גם כן נפרדים, וכן עץ יש תחת המין אישים רבים ואין עץ זה כמו זה, אבל המתכות כל אחד במינו הוא דבר אחד לא יפרד כי כל כסף אחד וכל זהב אחד וכל ברזל אחד וכל נחשת אחד וכל עופרת אחד וכל בדיל אחד אף על פי שיש בהם זה טוב מזה גדר אחד יכללם הכסף לכסף והזהב לזהב וכן השאר, וכאשר ישתנו לחשיבות יתארו אותם לאותה המעלה כמו, נחשת קָלָל (יחזקאל א'). נחשת מֻצְהָב (עזרא ח'). ברזל עָשׁוֹת (יחזקאל כ"ז). זהב סָגוּר (מ"א ו'). אבל אין להם אישים אלא בכלים ואז יכנו אותם הכלים בשם ויסמכו אותם אל אחת מהם כמו קַעֲרוֹת כסף, כַּפּוֹת זהב (במדבר ז'). והדומים להם, וכן מטבעות שיעשו מכסף וזהב הם אישיהם על צד אחד מפני השתנות הצורות, ומפני זה שאינם אלא על צד אחד לא נמצאו במקרא מקובצים רק בלשון יחיד כמו, חמשים כֶּסֶף (דברים כ"ב). עשרה כֶּסֶף (ש"ב י"ח). מאה כֶּסֶף (דברים ך"ב) עשרה זָהָב (במדבר ז'). אבל לא מצאנו במקרא בשום מקום אחד ממיני המתכות מקובץ, ומה שאמר, ואסירה כל בְּדִילָיִךְ*] (ישעי' א'). לפי שהוא משל על רשעי ישראל, ומה שאמר, את צרורות כַּסְפֵּיהֶם

*] הוא הקבוץ לכל מיני מתכות הנבדלים מן הכסף בעת ההתכה. יבא"ר.

וצומח הוא כל מה שיש לו כח הצמיחה ואין לו נפש החיות וחי הוא מה שיש לו נפש החיות וגם האדם בכללן רק שיש לאדם נפש המשכלת נוסף על הרוח החיוני:
ויש [א] ר"ל שבמינים האלה לא נמצאו פרטים משונים זה מזה כמו בשאר מינים כאשר מבאר המחבר והולך:

ולהשיב בְּכַסְפֵיהֶם*] (לקמית מ"ב). הקבוץ הוא לענין הצרורות*] ובמשנה מצאנו זכר המטבעי' פעמים על דרך המקרא בלשון יחיד כמו שאמרו האונאה ארבעה כסף, הטענה שתי כסף, שתי כסף יש לי בידך, ואמרו שם בלשון רבים, נפלו לה כספים ילקח בהם קרקע והוא אוכל פירות:

*] הקבוץ להורות הגדלות. יבא"ר.

*] א"א אין טעם לזה הטעם כי היה יכול לומר צרורות כספם בלשון יחיד:

וגם שמות הפעלים יש הפרש ביניהם [א] כי יש שהוא שם הפעולה כמו חָכְמָה, סִכְלוּת, רֶשַׁע, צֶדֶק, והדומה להם: ויש שהוא שם לפועל ויקרא שם התאר כמו חָכָם, רָשָׁע, סָכָל, מֶלֶךְ, עֶבֶד, והדומה להם, ויש מן התוארים שם העצם לרוב התגברות המקרה כמו אָדָם מאדמה, וכן אָדֹם פטדה (שמות ד"ח). מרוב האדמימות נקרא כן, וכן זְכוּכִית לרוב הזכות, לְבָנָה מרוב הלובן, חַמָּה לרוב החום, ויקרא זה השם שם המתגבר, ואין רצוני להפריש ביניהם בהביאי אותם על משקלם כי אסמוך על המבין כי נקל הוא להפריש בינידהם לפיכך לא אחוש לחלק ביניהם ברוב כי עיקר חפצי להורות לך משקלי השמות המשתנים וקבוצם וחבורם, ואשר יהיו במשקל אחד בין שהוא שם פועל בין שהוא שם דבר בין שהוא שם תואר אביאם יחד, וכתב א"א ז"ל בספר הזכרון כי השם נחלק בחכמת ההגיון לשלשה חלקים*] חלק הראשון שם שיש לו גוף מרגיש או אינו מרגיש אך הוא מורגש כמו, אדם בית שדה כרם והדומים להם, והחלק השני השם הנקרא, [ב] רוּחַ שאין לו גוף ולא הרגשה, אך

*] אבל בדקדוק הלשון יתחלק לארבעה חלקים. והם שם העצם ושם התאר שם המקרה. ושם הגוף. יבא"ר.

וגם [א] השם הזה מורה על כלליות הדברים והם ענינים אשר ישיגם השכל אבל אינם מושגים באחד החושים עד"מ הגבורה החכמה והסכלות ודומיהן הנה ידענו שיש ענין נמצא שהוא גבורה ויש ענין נמצא שהיא החכמה או הסכלות אבל אי אפשר לצייר במחשבתינו ענין הגבורה מופשט מאיש הגבור וענין החכמה מופשטת מאיש החכם אמנם אחרי שידענו שאיש החכם יש לו חכמה ואיש הגבור יש לו גבורה ממילא נשיג בשכלינו שיש ענין נמצא מופשט מאיש החכם הנקראת חכמה וענין נמצא מופשט מאיש הגבור הנקראת גבורה. וכן בכל הענינים שבעולם ונקרא השם הזה ג"כ שם המקרה להיות שאיננו עצם בנושא שלו רק הוא מקרה אליו כי יש לצייר את האדם בלתי גבורה ובלתי חכמה וכן כלם והמחבר קראהו שם הפעולה להיות שהשם הזה הוראה לכלליות הענינים וכל הענינים שבעולם הם פעולים מן הפועל אותם: [ב] ר"ל ענינים רוחניים

[ג] אך הוא יש כמו חכמה, שכל, כח, חיים, גבורה והדומים להם והחלק השלישי שם ללא יש [ד] כמו חשך, חלישות, מות, כסילות, פרץ, שבר, אלה השמות והדומים להם אין להם לא גוף ולא הרגשה ואינם בריאה. ואין חיים ומות, אור וחשך, שכל וסכל, דבר והפכו כמו מר ומתוק זה יש וזה יש זה בריאה וזה בריאה אבל מות וחיים הסרת החיים הוא המות והסרת האור הוא החשך:

ועתה אבארם לך על מחלוקותם איש על דגלו באותות לבית אבותם:

פעל, דבר, זכר, אבק, קטן, חכם, עשן, ענן, עתר, גמל, שפן, מהר, רעב, זהב, זקן, ולד, כנף, והדומים להם כלם קמוצים, והאיש משה ענו (במדבר י"ב). מזה המשקל והו"ו תמורת ה"א למ"ד הפעל, ויש שמות שמצאנו המחובר מהן ולא מצאנו הנפרד מהם ונגזור עליהם אל הקרוב והישר למשקלם, חדשים לבקרים (איכה ג'). נאמר כי אם היה מחובר מן בקר היה אומר בקרים בחטף קמץ*] כמו מן חדש חדשים, ומן קדש, קדשים, לכך נאמר כי הנפרד ממנו בקר, וכן כפרים עם נרדים (שיר א'). אם היה, מאשכל הכפר היה אומר כפרים בחטף קמץ, וכן, אריתי מורי עם בשמי (שיר ה'). אלו היה מחובר מן בשם, היה אמר בשמי בחטף, ואלו היה מחובר מן בשם היה אומר בשמי בפתח או בחירק כמו מן גפן גפני ומן שבר שברי לכך נאמר כי הנפרד ממנו בשם וכן ובחדר משכבך (שמות ח'). המוכרת ממנו חדר כי חדר אינו משתנה בסמיכות כמו גפן ארץ שלא ישתנו, וכן, וסגור

*] אינו כן, כי בזולת אותיות הגרונית אין הכרח לח"ק. רק לפעמים הרחיבו המבטא. אבל המחבר לשיטתיה אזיל כי הוא ח"ק. יבא"ר.

דלתך

רוחניים כמו הנשמה והשכלים הנבדלים שאינם מושגים לאדם באחד החושים רק נשיגם בשכל שהם נמצאים וזה שכתב המחבר ולא הרגשה ר"ל שלא נשיגם באחד החושים:
[ג] ר"ל מהם מושגים בשכל שהם יש (ר"ל שהם נמצאים) כמו חכמה שכל כו' שג"כ אינן מושגים בחוש רק בשכלינו נדע שהם נמצאים כמו שבארתי לעיל: [ד] ר"ל שאין דבר נברא הנקרא חשך חלישות כו' רק על ידי אפיסת האור נשאר ממילא חשך וע"י אפיסת הגבורה נשאר ממילא חלש וכן כלם:

ר"ל

דַלְתֵךְ (ישעיה נ"ז). הנפרד ממנו דֶלֶת כי מן דלת יאמר דַלְתֵךְ כמו ויקב חור בדַלְתוֹ (מ"ב י"ב). וכן הֲבֵל הֲבָלִים (קהלת ז'). נגזר מן הֲבָל *] כי הֶבֶל לא ישתנה בסמיכות ויש אומרים כי השמות כמו שהם אבל בסמיכות ישתנו פעם יסמכו כך ופעם יסמכו כך, וזה המשקל בסמיכת פ"א הפעל בשו"א ועין הפעל בפתח דְבַר ה' (יחזקאל א'). עֲשַׁן העיר (יהושע ח'). רְחַב נפש (משלי כ"ח). ויש בצירי כמו מן חֵלֶב חֲלֵב גוים (ישעיה ס'). ומן לָבָן, ולְבֶן־שִׁנַּיִם (בראשית מ"ט). והוא בסגול מפני המקף, ותחבר המשקל הזה עם הכנוים כן ובהתחברו תשוב פ"א הפעל שוא"ת כמו בסמיכות ותאמר כנוי הנסתר כן: דְבָרוֹ עי"ן הפעל בקמץ וכן בכל הכנוים מלבד הנמצאים והנמצאות

*] ואולי מן הֲבָל ממשקל פְעָל שדומה למשקל פְעָל ודע כי הקמץ הראשון ממשקל פָעָל פְעוֹל פָעֵל פָעֵל אינגו יסודי. רק נשתנה להקל על המבטא. ועקרם בשו"א פ"פ. יבא"ר.

שהעי"ן הפעל בפתח, ופעמים תבוא הה"א בכנוי מקום ו"ו כמו אָהֳלֹה (בראשית ט'). וכל אשר סביבותיו עֶזְרֹה (יחזקאל י"ב). כֻּלֹּה בוצע בצע כֻּלֹּה עושה שקר (ירמי' ה) והדומים להם כמו שכתבנו בשער אהו"י, ופעמים כנוי הנסתר גם בשמות כמו בפעלים בה"א ו"ו, איש שורו ואיש שֵׂיֵהוּ (ש"א י"ד). על מי לא יקום אוֹרֵהוּ (איוב כ"ה). אשבור מוֹטֵהוּ (נחום א'). ובעד נכריה חֲבָלֵהוּ (משלי כ'). ודקרוהו אָבִיהוּ ואמו (זכרי' י"ג). איש בְּאָחִיהוּ ידבקו (איוב מ"א). הנה בתי הגדולה ופִילַגְשֵׁהוּ (שופטי' י"ט). מאויבים מְנֵהוּ (תלים ס"ח). שמץ מֶנְהוּ (איוב ד'). רום יָדֵהוּ נשא (חבקוק ג'). רֵעֵהוּ העדלמי (בראשית ל"ח). וכנוי הנמצא:

דְבָרְךָ ואם בהפסק דְבָרֶךָ למ"ד הפעול בסגו"ל ופעמים כן עם הזקף, ובאו בלי הפסק, ולי אני עֲבָדֶךָ (דברים כ"ד). כי תקצור קצירך בְשָׂדֶךָ (תלים ג'). וסר אל מִשְׁמַעְתֶּךָ (ש"א כ"ב). על עמך בִרְכָתֶךָ סלה (תלים ג'). מֵהֵיכָלֶךָ על ירושלים (תלים פ"א). ובא בשו"א באתנח, טוב עשית עם עַבְדְךָ (שם קי"ט *]. ופעמים ה"א

*] א"א לא נמצא רק זה:

במבטא תכתב אחר הכ"ף כמו אשר אתה שלחת בְשִׁמְכָה ספרים (ירמיה כ"ט). והיה לאות על יָדְכָה (שמות י"ג). והדומים להם, ובא הכ"ף בצירי עם הה"א, ולא ישמע עוד קול מַלְאָכֵכֵה *] (נחום ב'). כמו מַלְאָכֵכָה: וכנוי המדבר בעדו:

*] אין הנדון דומה לראיה כי הוא כנוי לנקבה וע"כ הכ"ף

דברי

הראשון בצירי ולא בסגול. דְבָרַי ויבא כנוי המדבר פעמים בנו"ן ויו"ד יבא"ר. כמו תכריע קמי תחתני (ש"ב ך"ב).
ולילה אור בעדני (תלים קל"ט). הן בעודני חי עמכם (דברים ל"א). ודגש שבנו"ן בעודני לתפארת המלה: וכנוי הנסתרים:

דְבָרָם ואפשר שיאמר בה"א מ"ם כמו שאמר אתהם כמו אתם, וכן בא, ונשאו אליך בניהם קינה (יחזקאל ך"ז). בה"א מ"ם הכנוי, כי אלו היתה הה"א מן השרש היה אומר בניהם בקמץ כמו עירם שירם, אבל היא לכנוי לפיכך היא בסגול כמשפט כל ה"א מ"ם לכנוי, וכן פיהם וכן מנהם (איוב י"א). וכן שבע כבשות הצאן לבדהן (בראשית א'). וכן ואכלו את פריהן (ירמיה ך"ט). המתנבאות מלבהן (יחזקאל י"ג). כמו מלבן, וכן חלבהן, ומחלבהן (בראשית ד') ואפשר[0] שיהי' ומחלבהן לרבים לפי שהבי"ת בצירי ואע"פ שאין בו יו"ד הוא חסר יו"ד הרבים כמו שבא כן במקומות רבים חסר יו"ד הרבי' כמו שכתבנו, ואפשר שיבוא כנוי הזה במ"ם ו"ו כמו שיבא בהדבק ברבים נדיבמו (תלי' פ"ג) נסיכמו (פ"ג) פנימו (י"א) וכן בא, פרימו מארץ תאבד (תלים כ"א). כמו פרים: וכנוי הנמצאים:

[0] ודאי הוא כן, כי הבית יבא"ר. לפי ועיין באור שם.

דְבַרְכֶם אבל ענפכם תתנו (יחזקאל ל"ו). אינו מגזרת ענף כי היה לו לומר ענפכם בשו"א ופתח אלא מגזרת ארץ גפן: וכנוי המדברים בעדם:

דְבָרֵנוּ: וכנוי הנקבה הנסתרת:

דְבָרָהּ: וכנוי הנקבה הנמצאת:

דְבָרֵךְ ונוספה יו"ד עם הכ"ף והכ"ף בחירק, הסולח לכל עונכי (תלים ק"ג) ואפשר שהוא לשון רבים [א] אע"פ שאין בו יו"ד ונכון הוא לומר כן לפי שאמר לכל[*]: וכנוי הנסתרות:

*] ובתוספת ה"א מלאככה (נחום ב'). הכ"ף הכנוי בצירי ומלעיל.

דְבָרָן ופעמים ה"א נוספת אחר הנו"ן, אשר יבא"ר. הצבת לבדנה (בראשית כ"א). אשר נשא לבן אותנה (שמות ל"ה) עלי היו כלנה (בראשית מ"ב). ותבאנה אל קרבנה (בראשית מ"א). ובא הבי"ת בסגו"ל שלא כמנהג: וכנוי הנקבות הנמצאות:
דברכן

דברך [א] ר"ל לפני ך' הכנוי שהיה ראוי להיות יו"ד כמו דבריכם והדומה לזה:
דבריו

דבריך ונוספה ה"א אחר הנו"ן, ולא תעשנה כזמתכנה (יחזק' כ"ג). הנני אל כסתותיכנה (שם י"ג): והקבוץ:

דברים ובשתסמכנו אל מלה אחרת תסור המ"ם ותשאר היו"ד את כל דברי ה' (שמו' ד') ומן חכמים, חכמי בפתח מפני אות הגרון, וכן בכל הפעלים כשיסמוך קבוץ הרבים תסור המ"ם ותשאר היו"ד וכבר בארנו דקדוק היו"ד והמ"ם סימן הרבים בחלק הפעלים בטור הראשון במלת פועלים באר היטב, ופעמים יבואו סמוך על סמוך*] כמו חכמי יועצי פרעה (ישעיה ט'). נהרי נחלי דבש וחמאה (איוב ך'). במליצי שרי בבל (דה"ב ל"ב) וכן, את מספר מפקד העם (ש"ב ך"ד). ומבצר משגב חומותיך (ישעיה כ"ה). מבחר וטוב לבנון (יחזקאל ל"א). נשיא ראש משך ותובל (ל"ח) ועם הכנוים:

*] איכו סמוך על סמוך רק שניהם סמוכי' על השם שאחריהם והעורם חכמי פרעה ויועצי פרעה יבא"ר.

דבריו פ"א הפעל בשו"א ועין הפעל ולמ"ד הפעל קמוצים, ופעמים תסור יו"ר הרבים ויהי' הכנוי בה"א וי"ו [א] מונע בשורק, מגן גברהו (נחום ב'). כמו גבוריו, ועינהו על דרכיהם (איוב ך"ד). כמו ועיניו, וכן, ומעלותהו פנות קדים (יחז' מ"ג). בהתפללו בעד רעהו (איוב מ"ב). אף כי מרעהו רחקו ממנו (משלי י"ט). ושומר תורה אשרהו (שם ך"ט). והטעם כי כאשר הכנוי בה"א וי"ו מונעת האות שלפני הה"א בצירי והוא מבטא היו"ד ואע"פ שאינה נכתבת נאמר כי יו"ד הרבוי חסרה מהמכתב ונשארה במבטא, ובא בה"א יו"ד בחירק, כל תגמולוהי עלי (תלי' קי"ו). ובא על דרך הארמי ידוהי רגלוהי עלוהי:

דבריך ופעמים תחסר יו"ד הרבים מהמכתב כמו שכתבנו בטור הראשון במלת פועלים: דברי ובא זה הכנוי עם נו"ן יו"ד, תכריע קמי תחתני*] (ש"ב ך"ב) כמו תחתי:

*] עיין לעיל בכנוי דברי. יבא"ר.

דבריהם ובא ה"א נוסף אחר המ"ם, אל התאים ואל אליהמה (יחזקאל מ') ויבא במ"ם וי"ו כי המ"ם סימן הרבים הנסתרים והו"ו סימן היחיד הנסתר ויתחברו שניהם לסימן הרבים כי הם ידברו עליהם בכלל ובפרט, שיתמו נדיבמו (תלים פ"ג). כל נסיכמו (שם פ"ג). יחזו פנימו (שם י"א).

תחת

דבריו [א] ר"ל שהה"א נקראת בתנועה והיא השורק:

ר"ל

תחת שְׂפָתֵימוֹ סלה (תלים ק"מ). הרס שִׁנֵּימוֹ בְּפִימוֹ (שם נ"ח). אז ידבר אֵלֵימוֹ (שם ב'). עָלֵימוֹ יתעלם שלג (איוב ו'):

דִּבְרֵיכֶם, דְּבָרַיִי, דְּבָרֶיהָ, ונכתב בו הנח [ב] שאחר הה"א, וְאַתִּיקֶהָא מפו ומפו (יחזקאל מ"א). ויבא זה הכנוי בנו"ן ה"א כמו ביו"ד ה"א, ויסגור בשר תַּחְתֶּנָּה (בראשית ב'). שהוא כמו תַּחְתֶּיהָ*]:

*] אינו כן רק הוא כמו תַּחְתָּהּ הכנוי ליחידה נסתרת וכן תַּחְתֵּנִי שהביא לעיל. יבא"ר.

דְּבָרֶיךָ ונוספה יו"ד עם הכ"ף והב"ף בחירק תחלואייכי חייכי (תלים ק"ג):

דִּבְרֵיהֶן ונוספה ה"א אחר הנו"ן, את גְוִיֹּתֵיהֶנָּה (יחזקאל י"א):

דִּבְרֵיכֶן ונוספה ה"א אחר הנו"ן, הנני אל כִּסְּתוֹתֵיכֶנָּה (שם י"ג). וכן תחבר כל השמות שהם על משקל זה, והשנים, כְּנָפַיִם כְּנָפָיו, אשר לו כְּרָעַיִם (ויקרא י"א). ראשו על כְּרָעָיו (שמות י"ב). האחד כֶּרַע בפלם כָּנָף, דְּלָתַיִם ובריח (דברים ג'). האחד דלת ונעקש דְּרָכַיִם (משלי ד"ח). האחד דֶּרֶךְ*] ותגורה על חֲלָצַיִם (ישעיה ל"ב). וידיו על חֲלָצָיו האחד חֶלֶץ°] אך גָּמָל שָׁפָן וְקָטָן, ישתנו בקבוצם מחביריהם ונדגש למ"ד הפעל בהם ונאמר, שְׁפַנִּים, גְּמַלִּים, קְטַנִּים, בדגש תמורת הנח במלת דְּבָרִים וכשתסמכם תאמר

*] הם ממשקל פֶּעֶל כמו מן עֶבֶד עֲבָדִים. יבא"ר.

°] אבל לא יפרד. יבא"ר.

גְּמַלֵּי קְטַנֵּי שְׁפַנֵּי לקיים הדגש בהם. וכן תאמר עם הכנוים גְּמַלּוֹ, גְּמַלְּךָ, גְּמַלֶּיךָ, קְטַנֶּיהָ, שְׁפַנֶּיךָ כלם בדגש, ונמצא מזה המשקל עי"ן הפעל פתוחה, מקול פָּרָשׁ וגלגל (יחזקאל ד"ו). פְּרַם כוש ופוט (שם ל"ח). לכל חרטום וְאַשָּׁף (דניאל ב'). וכן נמצא בסוף פסוק פתוחים, ומשוח בַּשָּׁשַׁר (ירמיה כ"ב). חקוקים בַּשָּׁשַׁר (יחזקאל כ"ג). ויש פעלים נחי האל"ף למ"ד הפעל שלהם נחה על משקל זה כמו צבא צמא, תאמר גם כן צְבָאוֹ צְבָאֲךָ, צְבָאֲכֶם צְמָאוֹ, צְמָאָם, צְמָאֲכֶם, וכולי:

פְּעָל כְּתָב, יְקָר, אֱסָר מן ואסרה אשר אסרה על נפשה (מדבר ל'). ליום קְרָב (איוב ל"ח). ותעל הַשְּׁלָיו (שמו' ט"ז). את בגדי הַשְּׂרָד (ל"ט).

כי

[ב] ר"ל שאף אם האלף אינה כתובה מ"מ היא נמשכת עם הקמץ שתחת הס"א ובמלת ואתיקהא היא כתובה:

כי הנה הִסָתיו (שה"ש ב'). בִּשְׁאָט בנפש (יחזקאל ך"ה). אחר הסֵפֶר (דה"ב ב'). כגבר אין אֱיָל (תלים פ"ח). זְמַן, במוכרת הם קמוצים ובסמוך פתוחים, יְקָר וגדולה (אסתר ו'). כי כְּתָב אשר נכתב (שם ח'). קמוצים ואת יְקַר תפארת (שם א'). כְּתַב הדת (אסתר ד'). פתוחים, ונמצא בספרים מדויקים, ואת יְקָר תפארת קמוץ, וכן הביאו בעלי המסורת עם הקמוצים סמוכים, וכן וּבִכְתָב בית ישראל לא יכתבו (יחזקאל י"ג). בִּכְתָב דוד מלך ישראל. (דה"ב ל"ה) וכן שְׁאָר קמוץ לעולם במוכרת ובסמוך שְׁאָר ישוב, שְׁאָר יעקב (ישעי' י') ושְׁאָר עֵץ יערו (ישעיה י'). ושְׁאָר מספר קֶשֶׁת (שם ך"א). לִשְׁאָר עמו (שם י"א). והקבוץ מהם יְקָרִים, כְּתָבִים, אֲסָרִים, אבל, ויגז שָׂלִוים מן הים (מדבר י"א). אינו מחובר מן ותעל השְׂלָו (שמות י"ו). שהיה אומר שָׂלִוים כמו מן כְּתָב, כְּתָבִים, אבל שַׂלְוִים הוא מחובר מן שַׂלְיו בדגש על משקל מַקֵּל אם המ"ם שורש, וכן מן רַחַם, רַחֲמִים וכן קבוץ מַקֵּל מַקְּלִים או מַקְּלוֹת וכן תאמר מן שַׂלְיו שַׂלְוִים והוקל כמו עִוְּרִים פִּסְחִים, אבל זְמַן ישתנה מהם כי הוא דגש בקבוצו ובסמיכתו אל הכנוים זְמַנּוֹ, זְמַנִּים כולי, וכן מְעַט ידגש בקבוצו, יהיו דבריך מְעַטִּים (קהלת ה'). אבל הוא מן הפתוחים כמו דְּבַשׁ, וכתב רבי יצחק אבן גיאות ז"ל כי דגש טי"ת מְעַטִּים לתפארת, כדגש מִקְּדָשׁ ה' (שמות ט"ו). וזולתו לפי שלא בא זה הדגש תמורת הנח כמו בִּזְמַן וכמו בִּגְמַל שָׁפָן שיאמר גְּמַלִּים זְמַנִּים שְׁפַנִּים כי אלו קמוצים וזה פתח, ובמסורת שבעה קמוצים זקפין וסימניהם, ונשארתם במתי מְעָט (דברים ך"ח). ואם מְעָט ואוסיפה לך (ש"ב י"ב). גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מְעָט (הושע ח'). וקצף גדול אני קוצף על הגוים השאננים אשר אני קצפתי מְעָט (זכריה א'). זרעתם הרבה והבא מְעָט פנה אל הרבה והנה לִמְעָט (חגי א'). רק הכהנים היו לִמְעָט (דה"ב ך"ט). וכל אתנח וסוף פסוק דכוותיה, ובסמיכות כְּתָבֵי, יְקָרֵי, אֲסָרֵי, או אֲסִרֵי, כי אולי הוא מן הדגושים כמו מן זְמָן זְמַנֵּי לקיים הדגש כמו שכתבנו בִּגְמַלֵּי שְׁפַנֵּי, ועם הכנוים כְּתָבוֹ, כְּתָבְךָ, מדינה ומדינה כִּכְתָבָהּ (אסתר א'). ואל היהודים כִּכְתָבָם וכלשונם (שם ח'). ואת כל יְקָרָהּ (ירמיה ך'). יְקָרוֹ יְקָרְךָ וכולי כחבור המשקל שהקדמנו, וּזְמָן בדגש זְמַנּוֹ, זְמַנְּךָ, ואולי יְקָר שזכרנו לא יקבץ לרבים ולא נאמר יְקָרִים כי יְקָר הוא שם כולל כמו

כבוד

כָּבוֹד שלא מצאנו כְּבוֹדִים, אך נאמר יְקָרִים מן יָקָר שהוא שם התואר ואם, אור יְקָרוֹת (זכריה י"ד). שם דבר הנה הוא מקובץ ואולי הוא שם התואר, ויש פֶּעַל בפתח ואחד הוא בסמוך ובמוכרת אבל באתנח וסוף פסוק קמץ, דְּבַשׁ, וכתב רבי יעקב בן אלעזר כי גְּבַל ועמון (תלים פ"ג) פתח, אבל, זקני גְּבָל (יחזקאל כ"ז). קמץ, ואני מצאתי בספרים מדויקים זקני גְּבַל פתח, והמסורת עליו לית פתח, גְּבָל ועמון קמץ והמסורת עליו לית קמץ וכן מצאתי בספר אבלה ואבלה. כל פֶּרֶת קמץ, וכן בפתח דֶּדֶן, נאחז בַּסְּבַךְ *] (בראשית כ"ב). וכן ערש דוי (תלים מ"א). אלא שהוא קמוץ מפני האתנח, גֶּבֶר תמים (שם י"ח). תראו חֲתַת (איוב ו'). תהרו חֲשַׁשׁ (ישעיה ל"ג). והיה השרב לַאֲגַם (שם ל"ה). אע"פ שהוא זקף הוא פתח, וכן ותחת הסרפד יעלה הֲדַס (ישעיה נ"ה). פתח באתנח ובמסורת כל אגג דסמיך למ"ם פתח אֲגַג מעדנות (ש"א ט"ו). אגג מלך עמלק, מֵאֲגַג מלכו (מדבר כ"ד). ושאר קמצין. וקנז פתחין, וימת הֲדַד (בראשית ל"ו). קמץ באתנח, קְנָת, קְהָת קמצין, צְפַת פתח אף באתנח, ויכו את הכנעני יושב צפת (שופטים א'). וכן בתוספת ה"א בגיא צְפָתָה (דה"ב י"ד) בפתח*], והדן וגבר יקבצו לרבים דְּדָנִים גְּבָרִים ועם הכנוים מצאנו חבור דְּבַשׁ כחבור משקל פֶּעֶל*] אכלתי יערי עם דִּבְשִׁי (שיר ה'). וכן תאמר כל הכנוים ממנו וכן תאמר מן גֶּבֶר גְּבָרוֹ גְּבָרִי, אבל אֲגַם הֲדַס הם דגושים בקבוצם ובהסמכם אֲגַמִּים הֲדַסִּים, אַגְמֵי, הֲדַסֵּי, וכן עם הכנוים אַגְמֵיהֶם, אבל אַגְמֵי נפש (ישעיה י"ט). ועל אַגְמֵיהֶם (שמות ז'). אינם מן הדגושים כי אם מן דֶּרֶךְ דַּרְכֵיהֶם או הם משקל אחר, ודְוַי לא מצאנו קבוצו ואפשר שיהיה, המה כִּדְוֵי לחמי (איוב ו'). קבוצו, ויאמר דְּוָיִם כמו דְּדָנִים גְּבָרִים, ובסמיכות דְּוְיֵי, ולהקל נפל יו"ד השורש ונשארה יו"ד הרבים ונשארה תנועתו על דרך היחיד הדל"ת בשו"א, ורבי יהודה כתב כי כִּדְוֵי תאר סמוך מן דְּוִים: פֵּעֶל בצירי כמו כְּאֵב, זְאֵב, בְּאֵר, שְׁאֵר פְּאֵר, זְעֵיר, אל גוי שְׁלֵיו (ירמיה מ"ט). אחד בסמוך ובמוכרת, ויקצבו לרבים זולתי פְּאֵר שהוא

*] וככנויים סְבָכִי כמו בִּגְדִי ועיין קו"ח. יבא"ר.

*] בסה"ד וכן ברע"ת בקמ"ז. יבא"ר.

*] והסכל בינוסס כי במשקל פֶּעֶל סו"ח ע"ס נח וכזה הוא נע כדינו אחרי תב"ע וע"כ רפי אחריו כמו בִּגְדִי מן בֶּגֶד ועיין קו"ח. יבא"ר.

שם בלל אבל פארי המגבעות (שמות ל"ט). הפארים והצעדות (ישעיה ג') הוא שם לכובעים שעל הראש לפאר, ובאר מצאנו אותו מקובץ בקבוץ הנקבות, וכל הבארות (בראשית כ"ו). ובסמוך לא נשתנה, את בארות המים (שם) ונשתנו בארות בארת חמר (שם י"ד). אולי הוא משקל אחר והאחרים יקבצו בלשון זכרים, זאבים, כאבים, זערים, שארים ובסמוך*] זאבי ערב (חבקוק א'). וכן כאבי, שארי, זערי, וכן עם הכנוים לא ישתנו מתנועתם בארו, בארה, זאביהם, שארך, אבל פארי המגבעות, שנשתנה אולי הוא ממשקל אחר

*] בא כן מפני האל"ף ובאמת כל המשקל הזה בא כסגו"ל גרונית זולת מלת סליו ולא נמצא בכנוים. יבא"ר.

*) או נשתנה כמו בארות חמר: ויש.

פעל שיתחבר עם הכנוים במשקל פעל והוא שכם והוא בסגו"ל, ויש שכמו לסבול (בראשית מ"ט). על שכמה (שם כ"א). ואולי הוא כן*] בעבור שהוא פעם על משקל פעל, כי תשיתמו שכם (תלים כ"א). וכלו בסגו"ל, וכן בתוספת ה"א, דרך ירצחו שכמה (הושע ו'). כמו מן נגב, נגבה, ומן פתח, ויצא אליהם לוט הפתחה (בראשית י"ט). כלם פ"א הפעל בסגו"ל, אבל קדמה בצירי, אך, וילך אבימלך בן ירובעל שכמה (שופטים ט'). נשאר בשו"א כמו שהיה שכם טרם התוספת, תשאר הכ"ף בסגו"ל כמו שהיה ונשתנה כן לפי שהוא שם עיר להפריש בינו ובין, דרך ירצחו שכמה (הושע ו'):

*] כן דרכו על דרך משקל פעל הרפי כמו מן דבש דבשי והשו"א נע. ועיין קו"א. יבא"ר.

פעל נכר, שער, חמר, ענב, לבב, שכר, שגל, צלע אל צלע (יחזקאל מ"א). היכל, קמצין, וישתנו בסמיכות כמו שמצאנו, עם לבב דוד אבי (דה"ב ו'). ויחל שער ראשו לצמח (שופטי' ט"ז). אבל, את הראש ושער הרגלים (ישעיה ז'). הוא משקל אחר, וכן תאמר ענב חמר וכן נכר, ואע"פ שמצאנו, אלקי נכר הארץ (דברים ל"א). שלא נשתנה בסמיכות אולי הנסמך חסר*] או בא מלעיל להורות על הסמיכות, ועם הכנוי הפ"א בשו"א לבבכם, וכן יאמר שערכם, חמרכם ענבכם ושערך צמח (יחזקאל ט"ז). וגלח את כל שערו (ויקר' י"ד). ושערה לא הפך לבן (שם י"ג) אבל שערך כעדר העזים (ש"ה ו'). הוא מחובר מן ושער, והיכל לא נשתנה בסמיכות היכל

*] ה"א כאלו אמר אלקי נכר נכר הארץ:

ה'

ה' (ירמיה ז'). אבל נפתח בסמיכות, וכן צלע האלף (יהושע י"). נפתח אולי הוא סמוך אלא שנראה שהן שתי ערים במספר, וכן תרגם יונתן וצלע ואלף, וכן בקבוץ לא נשתנה, ויבן היכלות (הושע ח') ולא נשתנה מפני היו"ד שלא תפול ואע"פי שאינה עיקרית ואפשר שהיא עיקרית והוא בן ארבע אותיות, והקבוץ ענבים, נכרים, אבל נכרים הוא מקובץ מן נכרי, והכנוי ענביו, ענביך, ענבימו ועם כנוי הנסתרים והנמצאים הפ"א בחירק או בפתח ענביהם, ענביכם, מתופפות על לבבהן (נחום ב') והוא חסר יו"ד הרבים, וכן בסמיכות ואת ענבי נזירך (ויקרא ד"ה). ענבי ראש (דברי' ל"ר). ודגש הנו"ן לתפארת, ואפשר שיהי' מזה המשקל, בכשיל וכלפות יהלומון (תלים ע"ד) ואלמות סביב סביב (יחזקאל מ') יאמר האחד כלף, אלם, והם דגושים ולא נשתנו בקבוצם, ואפשר שיהי' מזה המשקל אחד ואע"פ שהאל"ף בסגול, ובסמיכות לא נשתנה מפני החי"ת אבל נפתח כלו להורות על הסמיכות אחד*] העם (ראשית ד'). ומן שער, הקבוץ שערים אע"פי שהקבוץ לא מצאנו כי אם בלשון נקבות שערות אחר שמצאנו הנפרד בלשון נקבה, אל השערה ולא יחטא (שופטים ד') נאמר כי המקובץ ממנו שערות ובסמוך רבו משערות ראשי (תלים ס"ט). אם כן הקבוץ מן שער שערים, גם יש לומר כי השערה הה"א נוספת לפי שהמלה מלעיל כמו השערה אל הזקנים (דברים ד"ה) ולא נאמר המקובץ רק בלשון נקבות אחד שלא מצאנו אותו בלשון זכר ואע"פ שהנפרד בלשון זכר הנה כמוהו אב שלא נאמר אבים אחד שמצאנו המקובץ בלשון נקבות אבות, וכן היכל מזה המשקל יקובץ בלשון נקבות, ויבן היכלות (הושע ח') ויקובץ בלשון זכרים גם כן בהיכלי עונג (ישעי' י"ג) וכן מן לבב לבבות, ומן צלע צלעות, אבל אחד שמצאנו תסמר שערת בשרי (איוב ד') כי נהפכה הה"א לתי"ו מפני הסמיכות נאמר כי הה"א לנקב' ולא נוספת, והכנוי מן המקובץ בלשון נקבות שערותיו, שערותיך, שערותי, שערותיהם, שערותיכם, שערותינו, שערותיה, שערותיך שערותיהן, שערותיכן, ובאה התי"ו בחירק במלת ותפוצותיכם°] (ירמיה ד"ח). ומשפטה בצירי על המנהג, יבאר. וכן רוב כנוי שמות הנקבות נכתב בב,

*] ה"א בלי סמיכות באים כן כמו סכם אחד על אחיך. וחביריו ובין הכל סמוכים ובלתי סמוכים הם כ"ה בלשנא:

°] הוא פעל מבנין הפעל העבר ועיין קו"ח.

סימני

סימני רבוי בו"ו תי"ו שהוא רבוי הנקבות וביו"ד שהוא רבוי הזכרים, ובאה מלת, והפלה ה' את מַכּוֹתְךָ (דברים כ"ח) בסימן רבוי הנקבות לבד, וכן, היו מַכּוֹתָם (תלים ס"ד). בצדקתך אַחְיוֹתֵךְ (יחזקאל י"ו). ועל דבשת גמלים אוֹצְרוֹתָם (ישעיה ל'). לְדוֹרוֹתָם (שמות ל"א). ויבושו מִזִּבְחוֹתָם (הושע ד'). ונתצתם את מִזְבְּחוֹתָם, ושברתם את מַצֵּבוֹתָם (דברים י"ב). [א] ובסימן רבוי הזכרים לבד וַאֲחוֹתַיִךְ *] סדום ובנותיה (יחזקאל י"ו). נלאת ברוב עֲצָתָיִךְ (ישעי' מ"ז) ונשאו את זְנוּתֵיכֶם (מדבר י"ד). בִּזְנוּתַיִךְ וברעתך (ירמיה ג'). למען ואחיותיך: אספרה כל תְּהִלָּתֶיךָ (תלים ט') מְשַׂנְאוֹתַיִךְ בם (יחזקאל כ"ה) אבל בסמיכות בלא כנוי לא יבוא כי אם ברבוי אחד, מִשַּׂעֲרוֹת ראשי (תלים מ') צִדְקוֹת ה' (שופטים ה'). דורות עולמים (ישעיה נ"א). ובא אחד בלא כנוי בשני רבוים מֵרַאֲשׁוֹתֵי שאול (ש"א ד"ו). יאמר האחד ממנו רָאשָׁה על משקל קְעָרָה, או רַאֲשָׁה על משקל נַעֲרָה והקבוץ והסמוך באלה השני משקלים שווים, ובאה זאת המלה בשני סימני רבוי כי הו"ו והתי"ו רבוי הנקבות והיו"ד רבוי הזכרים ואשר באו מהם בסימני הזכרים לבד כמו אַחוֹתַיִךְ, עֲצָתַיִךְ יאמר גם כן הסמוך בלא כנוי בסימן הזכרים לבד, ויאמר מן עֲצָתַיִךְ עֲצָתִי, ומן אַחְיוֹתַיִךְ אֲחוֹתִי, ומן זְנוּתַיִךְ זְנוּתִי וכן בא מן לְיַרְכָתַיִם (שמו' ד"ו). שהוא בתי"ו הנקב' [ב] ובסימן השנים בא הסמוך וּלְיַרְכְּתֵי המשכן (שם ד"ו). וכן יאמר מן שְׁבֻעָתַיִם בסמוך שְׁבֻעָתִי, ובא עם סימן רבוי הנקבות ועם סימן השנים, את כל לוּחוֹתַיִם (יחז' ד"ו) רְבוֹתָיִם (תלי' ס"ח): פֶּעַל מלרע וכלו צירי כמו הֵילֵל בן שחר (ישעי' י"ד). ויחן בְּתֵבֵץ (שופטי' ט'). ומי שם תֵּבֵל כלה (איוב ל"ד) ולא יקבץ תֵּבֵל לרבים כי איננו כמו אֶרֶץ, כי ארץ אע"פ שהוא כלל לפעמים הוא פרט ותבל לעולם כלל והוא שם לכל ארצות הישוב ואולי הוא שם עצם עולם השפל ואינו שם

תואר

*] א"א פירוש שהיה לו לומר

[א] כי ברבוי הנקבות היה ראוי להיות וְאַחְוֹתוֹתַיִךְ כי האחת נקראת אָחוֹת ויהיו א"כ הרבות אַחְיוֹתוֹת וכן כל אלה שהבאתי: [ב] ר"ל על משקל שְׁנַיִם בפתח וחיריק כן בא לירכתַיִם ובמקום שנאמר לְיַרְכָתִים שנים מרומז מלת שניס בנקודות ונאמר לירכתַיִם וכן יָדַיִם רַגְלַיִם והדומה להם:

כי

תואר ולא יתחבר עם הכנוים ולא יקבץ כמו שלא יתחבר ולא יקבץ שם אדם ושם עיר:

פִּעֵל בדגש ובצירי ורוב המשקל הזה הוא תואר, אִטֵּר, עִוֵּר, פִּסֵּחַ, אִלֵּם, עִקֵּשׁ, עִלֵּג, וכשוכב בראש חִבֵּל (משלי כ"ג) לי נקם וְשִׁלֵּם (דברי' ל"ב). הלא את הַקִּטֵּר (ירמי' מ"ד) וְהַדִּבֵּר אין בהם (שם ה'). תחלת דִּבֶּר ה' בהושע (הושע א'). חֵרֵשׁ בצירי החי"ת מפני הרי"ש שלא תדגש, ולא ישתנו בסמיכות, ובקבוץ הרבים עי"ן הפעל בשו"א כמו חֵרְשִׁים, פִּסְחִים עִוְרִים, עִלְּגִים, עִקְּשִׁים, כלבים אִלְּמִים (ישעיה נ"ו). הַמֵּאֲנִים לשמוע את דברי (ירמי' י"ג) האחד מֵאֵן [ג] והוקלו עִוְרִים, פִּסְחִים, וְשִׁקְמִים מזה המשקל:

פִּעָל, אִכָּר, כִּכָּר, אִסָּר, קמוצים וכן, הנני יִסַּד בציון (ישעי' כ"ח) ובמקצת ספרים מדויקים הוא פתח*) ובהסמכם פתוחים, והקבוץ העי"ן בקמץ

*) וכן הוא עפ"י המסרה. הובישו אִכָּרִים (יואל א'). אִכָּרֵיהֶם וכורמיהם יבא"ר. (ישעיה ס"א). ויחפהו זהב טוב לְכִכָּרִים שש מאות (דה"ב ג') ובסמוך העי"ן בשו"א, עשר כִּכְּרֵי כסף (שם ה') והשנים הואל קח כִּכָּרַיִם (מ"ב ה') בקמץ. ובדרך הסמוך, ויצר כִּכָּרִים כסף (דה"ב ה'). ואפשר שיהי' מגזר' זו פֶּחָם, כֶּחָשׁ, מן בנים כֶּחָשִׁים (ישעיה ל'). וכן מן גֶּחָלִים יאמר האחד גֶּחָל, וכן בסמיכת הרבים גַּחֲלֵי אש (ויקרא ט"ז) כמו כִּכְּרֵי כסף לולי שהחי"ת לא תדגש [א] ובא פ"א הפעל בהם בסגול לקמצות החי"ת כמו נֶחָמָה בֶּהָלָה, בֶּהָרָה, נֶאָצָה, מן בֶּהָרוֹת נֶאָצוֹת, ואחד היינו אומרים שהוא מזו הגזר' לפי שהוא סגול בשקל פֶּחָם, אבל מפני שנשתנה בקבוץ אחרים ידמה שהוא מן הקלים לא מן הדגושים:

פָּעֵל שָׁכֵן, שָׁמֵן, שָׁפֵל, מָהֵר, יָבֵשׁ, חָמֵץ, חָפֵץ, חָצֵר, שָׂבֵעַ, שָׂמֵחַ, יָפֶה, שָׁבֵחַ, כָּשֵׁר, זָקֵן, עָצֵל, אָבֵל, כָּבֵד, עָרֵל, יָרֵחַ, מטיט הַיָּוֵן, (תלים מ'). יאחז בֶּעָקֵב פח, (איוב י"ח). כלם קמוצים הפ"א והעי"ן בצירי, ובא אחד

[ג] ר"ל שלא באו דגושים:

[א] כי הכלל הוא כל מקום שראוי לבוא פתח לפני אות אחה"ע הקמוצה באה סגול במקום הפתח הזה כמו הֶהָשֵׁב אשיב (שמות כ"ד). שהיה ראוי הה"א הראשונה בפתח וכן הֶהָרָה נשו [?] (שם י"ד). שהיה ראוי הַהָרָה וכן אלה שהביא המחבר:

העי"ן בסגול, אז לָהֶם שְׂעָרִים, (שופטים ה'). ובסמוך הפ"א בשו"א והעי"ן בפתח שְׁכַן שומרון, (הושע י'). זְקַן ביתו, (בראשית ד"ד). שְׁפַל רוח, (משלי ט"ו). כְּבַד פה, (שמות ד'). עֲרַל שפתים, (שם ו'). חֲצַר המשכן (ד"ז). ויש שיבואו בצירי על עקרם בַּעֲקֵב עשו, (בראשית ד"ה). חֲמֵשׁ מאות, בֵּין מצולת, (תלים ס"ט). כַּאֲבֵל־אם, (ל"ה). והוא בסגול בעבור הסמכו אל מלה זעירא במקף, והכנוי בצירי, את בִּצְקוֹ, (שמות י"ב). ולקח הוא וּשְׁכֵנוֹ, (שם). ואת עֲקֵבוֹ מים, (יהושע ח'). בִּכְתֵפָם במוטות, (דה"א ט"ו). ולו באר בַּחֲצֵרוֹ, (ש"ב י"ז). תחת יְרֵכִי (בראשית ד"ד). וְעֶרֶל לב (יחזקאל מ"ד). אינו מזו הגזרה כי אם מגזרת פֶּעַל שהוא אחד בסמוך ובמוכרת, וירחק לא יאסף (ישעיה ס'). וְיָפֵחַ חמס (תלים ד"ז). מגזר' זו, אך יֶרַח ימים (דברים ד"א). גֶּרֶשׁ ירחים (שם ל"ג). אינו מגזר' זו, כי אם מגזרת אֶרֶץ, והקבוץ מגזר' זו בצרי שְׁכֵנִים, שְׁמֵנִים, חֲצֵרִים, חֲפֵצִים ופעמי' יקבץ חצר בלשון נקבות, מן הבתים ומן הַחֲצֵרוֹת (שמות ח') ובסמוך לְחַצְרוֹת בית ה' (דה"א ד"ח). וכן מן גָּדֵר, וּגְדֵרוֹת לצונאכם (מדבר ל"ב). ובסמוך גִּדְרוֹת צאן (שם). ואפשר שהקבוץ הזה מן, ויושבי נטעים וּגְדֵרָה (דה"א ד'). וכן המקבץ בלשון זכרים בסמוך הפ"א בחירק או בפתח אם היא גרונית שִׁכְנֵי, שִׁמְנֵי, חַצְרֵי, כל דִּשְׁנֵי ארץ (תלים כ"ב). שִׂמְחֵי לב (ישעי' ד"ד). זִקְנֵי מדין (מדבר ד"ב). וְכִבְדֵי לשון (יחזקאל ג'). עִקְבֵי סוס (בראשי' מ"ט). גִּדְלֵי בשר (יחזקאל י"ו). עַרְלֵי לב (ירמיה ט') ובא עִקְבֵי סוס הפ"א בחירק אע"פי שהיא גרונית ודגש הקו"ף לתפארת, ויש שבאו הסמוכים בצירי על עקרם שְׂמֵחֵי רעתי (תלים ל"ה) חֲפֵצֵי צדקי (שם) כל גוים שְׁכֵחֵי אלקים (שם) לשום לַאֲבֵלֵי ציון (ישעיה כ"א). וכן שהלמ"ד שלו אל"ף יְרֵא ראים ובסמוך יִרְאֵי ה' (תלים ט"ו). והנקב' יְרֵאָה, כמו שְׁפֵלָה ובסמוך יִרְאַת ה' (משלי ל"א) כמו שִׁפְלַת קומה (יחזקאל י"ז). וכן כלם, אבל טָמֵא שהוא במשקלו מצאנוהו בסמיכת הנקב' נשאר על עיקרו, טְמֵאַת השם, ועם הכנוים שְׁכֵנָיו, שְׁמֵנָיו, יְרֵאָיו, וכן המקובץ בלשון נקב' ביתי וַחֲצֵרוֹתָי (ד"ה ד"ח). חֲצֵרוֹתָיו בתהלה (תלים ק'). וכל יְתֵדוֹתָיו (שמות ד"ז). פרצת כל גְּדֵרוֹתָיו (תלי' פ"ט) וכן כלם, אבל עם כנוי הנסתרים והנמצאים ישתנו בְּחַצְרֵיהֶם ובטירותם (בראשי' ד"ה). זִקְנֵיכֶם ושוטריכם (דברי' ד"ט). איש על גגו וּבְחַצְרוֹתֵיהֶם (נחמיה ח'. דרושים לכל חֶפְצֵיהֶם (תלים קי"א). בסגו"ל

מפני החי"ת, לא תגרעו מִלְּבְנֵיכֶם (שמות ה׳) אבל וְתַאֲנֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם (עמוס ד׳). לא נשתנה מפני האל"ף, ואחר אפשר שיהי׳ מזו הגזר׳ [ב] והכלל יוכיח, בגדים אֲחֵרִים (ויקר׳ ו) כמו שְׁמֵנִים, שְׁכֵנִים, ואע"פ שבא פ"א הפעל בפתח כי כן דרך החי"ת לבוא עליה פתח במקום הקמץ וזה ימצא בהרבה מקומות כמו טַח מראות עיניהם (ישעיה מד) פתח [ג] משפטו קמץ וַתָּחַשׁ*] על מרמה רגלי (משלי ל"א) התי"ו פתוחה ומשפטה להיות קמוצה, לא יַחֵל דברו (מדבר ל׳). ולא אַחֵל את שם קדשי (יחזקאל ל"ט). כל עץ לַח (שם ד"א). לַחִים ויבשים (מדבר ו׳). פתוחים ומשפטם קמוצים, ואפשר שיהי׳ אַחֵר שתי גזרות, אחד ממשפט זה שזכרנו שהוא הקל, והכלל ממנו אֲחֵרִים, אֲחֵרוֹת, ואחד ממשקל הדגושים והנקב׳ ממנו, בשנה הָאַחֶרֶת (ראשית י"ז) אם אַחֶרֶת יקח לו (שמות ד"א) בפלס עַוֶּרֶת (ויקר׳ ד"כ) יַבֶּשֶׁת כי אם היה מן הקל היה אומר אֲחֵרָה או אֲחֵרֶת האל"ף בחטף פתח, ויש פֶּעֶל שסמיכתו במשקל אחר כמו גָּזֵל, כָּתֵף, יָרֵךְ, גָּדֵר, שסמיכתו מבלי הכנוים במשקל אֶרֶץ, גֶּפֶן, אל כֶּתֶף הבית (מ"א ו׳). יֶרֶךְ המזבח (ויקרא א׳). בשש נקודות גֶּזֶל אח (יחזקאל י"ח). וְגֵזֶל משפט (קהלת ה׳). וְגֶדֶר אבניו (משלי ד"ד). שניהם גֶּזֶל וְגֶדֶר בחמש נקודות, ובהסמכם עם הכנוים הם במשקל פֹּעַל שהקדמנו יְרֵכוֹ, כְּתֵפוֹ, גְּדֵרוֹ, ולא נשתנה בסמיכות, ועפו בְּכָתֵף פלשתים (ישעיה י"א). ויתכן לפרשו בלתי סמוך כמו שאנו עתידים לפרשו בחלק הענין בשרשו בעזרת האל, ובן אשר כתב כי בא כן מפני פ"א פְּלִשְׁתִּים [ד] לתקן הקריאה:

פֹּעֵל בצירי מלרע יוֹצֵר גובי (עמוס ד׳). ופירושו אסיפת ארבה וטעהו שׁוֹרֵק (ישעיה ה׳). עין רוֹגֵל (מ"א א׳). עוֹרֵק מן וְעוֹרְקַי לא ישכבון (איוב ל׳). ואת הַיּוֹתֵר החרמנו (ש"א ט"ו). ואתם תקוסו מֵהָאוֹרֵב (יהושע ח׳). ואת כל עוֹרֵב (דברי׳ י"ד). יוֹבֵל היא (ויקרא ד"ה). כל חוֹרֵשׁ נחושת (ראשית ד׳). גהתואר רב הַחוֹבֵל (יונה א׳). אוֹיֵב, עוֹלֵל, יוֹנֵק, רוֹזֵן, מן הנותן רוֹזְנִים לאין (ישעיה מ׳). ובקבוץ ובכנוי העי"ן בשו"א שׁוֹפְרוֹת הַיּוֹבְלִים (יהושע ו׳). וְעוֹרְקַי לא ישכבון (איוב ל׳). מפי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים תלים

*] א"א גם החי"ת נ"ל בקמץ.

[ב] ר"ל קבוץ הרבים: [ג] כי הוא מנחי עין. וכן כל אלה שהביא המחבר: [ד] ר"ל שלא

(תלים ח׳). עוללי טפוחים (איכה ב׳). ועולליהם ירטשו (ישעיה י״ג). וְעֹלְלֵי וְעוֹלְלֵיהֶם יתכן גם כן שהם ממשקל פּוֹעַל בקמץ כמו כּוֹכְבֵי השמים (שם י״ג). מן כּוֹכָב ויש מזה המשקל שלא נשתנה לנקבה ולרבים, שמני שֹׁמֵם (איכ׳ ג׳). היו בני שׁוֹמֵמִים (שם א׳). נחלות שׁוֹמֵמוֹת (ישעי׳ מ״ט. כלם בצירי וכן, עלמות תּוֹפֵפוֹת (תלים ס״ח). וכן, צנה וְסוֹחֵרָה (שם צ״א). נאמר גם כן סחרות:

פֶּעַל, אֶרֶץ, תֶּבֶן, אֶרֶךְ, אֶדֶר, גֶּפֶן, צֶדֶק, שֶׁלֶג, מֶלֶךְ, חֶבֶל, חֶרֶם, דֶּבֶר, קֶסֶם, טֶרֶם, זֶבֶד, זֶכֶר, פֶּרֶד, רֶסֶן, מֶתֶג, שֶׁטֶף, עֶשֶׂר, חֶרֶב, גֶּשֶׁם, אֶמֶשׁ, פֶּטֶר, רֶחֶם, פֶּתַח, פֶּרַח, קֶדֶם, אבל קֵדְמָה בצירי הקו״ף ופִּתְחָה ונִגְבָּה בסגול, לוט הַפְּתֻחָה (בראשית י״ט). הַנֶּגְבָּה, יֶשַׁע, שֶׂכֶל, ה׳ מהם בסגו״ל, יועץ בְּשֶׂכֶל (דה״א ד״ו). איש שֶׂכֶל מבני מחלי (עזרא ח׳). ושום שֶׂכֶל (נחמי׳ ח׳). אך יתן לך ה׳ שֶׂכֶל ובינה (ד״ה א׳ ד״ב). והאשה טובת שֶׂכֶל (ש״א ד״א׳. ובמסורת אחרת מצאתי, נתן הַשֶּׂכֶל (קהלת י׳). אבל יתן לך ה׳ שֵׂכֶל ובינה, הוא בחמש נקודות, וסימן בלשון ארמית אִתְּתָא יַעֲצַת וְיַהֲבַת לְגַבְרָא סִפְרָא, שֶׁבַע צֶלַע, עֶרֶב ובוקר, ואת כל מלכי הָעֶרֶב (ירמיה ד״ה׳. והמסורת אומיא ורמשא בשלש נקודות, ערוב ומטוה בשתי נקודות, עֶצֶב, עֶצֶם, שֶׁבֶר, יֶתֶר, נֶתֶק, נֶשֶׁךְ, נֶבֶל יין (ש״א ו׳). עֶבֶד והדומה להם בסגו״ל הפ״א והעי״ן ובחלק הענין יתבאר כל אחד ואחד בשרשו איזה בחמש נקודות ואיזה בשש נקודות, ואשר מהם הפ״א בצירי והעי״ן בסגו״ל כמו עֵשֶׂב, חֵפֶר. שֵׁבֶט, עֵרֶךְ, עֵדֶר, עֵזֶר, סֵפֶר, סֵתֶר, סֵפֶל, סֵמֶל הקנאה (יחזקאל ל״ח) וכן זֵבֶד טוב (בראשית ל׳). במקצת ספרים, נֵזֶר הקודש (שמות ל״ט). אֵרֶךְ האבר (יחזקאל י״ז). אֵפֶר, עֵפֶר, אֵצֶל, אֵצֶר, ויבא הֵלֶךְ (ש״ב י״ב). וּלְחֵלֶם ולטוביה (זכריה ו׳). נֵצֶר מטעי (ישעיה ס׳). לְרֵבֶץ בקר (שם ד״ה) בְּתֵקַע שופר בְּנֵבֶל וכנור (תלי׳ ק״ן). בְּנֵבֶל עשור (שם ל״ג). בצירי, אבל, בכלי נֶבֶל (שם ע״א). בסגול והמסורת עליו לית סגול, ואחד עם ו״ו, והיה כנור וָנֶבֶל (ישעיה ה׳)· גדול יֶתֶר מאוד (שם ל״ו). עֵקֶב, עֵפֶר,

עמק

אלא יבולע הפ״א האחרונה שבמלת בכתף עם פ״א פלשתים לכן בא בכתף מוכרת להפסיק מעט ביניהם:

עֵמֶק, חֵדֶק, עֵדֶן ויש מהם ארבעה בסגו"ל והם שם עיר *] וסימנם פלשון ארמי אברם אברהם נטר קרתא, וכן הוא המסורות ארבעה בסגו"ל וסימנם, וְרֶצֶף ובני עֶדֶן (ישעיה ל"ז). וחברו, חרן וכנה וָעֶדֶן (יחזקאל כ"ז). ותומך שבט מבית עֶדֶן (עמוס א'). אבל אשר הוא שם אדם הוא בצירי ועל ידו עֵדֶן (דה"ב ל'). וְעֵדֶן בן יואח (שם כ"ט). חֵשֶׁב, חֵלֶב, חֵפֶץ, שֵׁבֶט, מֵזַח, אין מֵזַח עוד (ישעיה כ"ג). מֵצַח, נֵצַח, והמסורות ארבעה בלישנא בצירי, וגם נֵצַח ישראל (ש"א ט"ו). לְנֵצַח נצחים (ישעיה ל"ד). וְהַנֵּצַח וההוד (דה"א כ"ט). עד נֵצַח לא יראו אור (תלים מ"ט). והשאר בסגול, חֵלֶק, חֵדֶר, חֵבֶל, בטרם יבוא חֵבֶל לה (ישעיה ס"ו). תֵּשַׁע, יצודו חֵרֶם (מיכה ז') או בשתי או בְעֵרֶב (ויקרא י"ג). וגם עֵרֶב רב (שמו' י"ב). ויבדילו כל עֵרֶב (נחמיה י"ג). פֵּתַח דבריך יאיר (תלים קי"ט). בגבורות יֵשַׁע (שם כ'). אשית בְּיֵשַׁע (שם י"ב). יצאת לְיֵשַׁע עמך לְיֵשַׁע את משיחך (חבקוק ג'). אראנו בְּיֵשַׁע אלקים (תלים נ'). בצירי, והשאר בסגול והם חמשה, ויפרו יֶשַׁע (ישעי' מ"ה). בגדי יֶשַׁע (ישעיה ס"א). אלביש יֶשַׁע (תלים קל"ב). שגבו יֶשַׁע (איוב ה'). ירחקו בניו מִיֶּשַׁע (איוב ה'). נֵסֶךְ שנים מהם בצירי והשאר בסגול, וְנֵסֶךְ רביעית ההין יין לכבש האחד, (שמות כ"ט). וְנֵסֶךְ לא תסכו עליו, (שם ל'). וחד, וְהַנֵּסֶךְ בחגים ובחדשים, (יחזקאל מ"ה). נֵדֶר, חמשה מהם בצירי והשאר בסגו"ל וסימנך בלשון ארמי נדרא דארמלתא עבדא שלים בכספא לא אתקבל, וּלְנֵדֶר לא ירצה, (ויקרא כ"ב). וְנֵדֶר אלמנה, (מדבר ל'). כל נֵדֶר וכל שבועת איסר (שם). כי נֵדֶר נדר עבדך, (ש"ב ט"ו). ונדרו נֵדֶר לה', (ישעיה י"ט). שֵׁבֶר שלשה מהם בצירי והשאר בסגו"ל, ושברה כְּשֵׁבֶר נבל יוצרים, (שם ל'). וּמִשֵּׁבֶר רוח תילילו, (שם ס"ה). ולא נחלו על שֵׁבֶר יוסף, (עמוס ו'). ורוב המשקל הזה ישתנה באתנח וסוף פסוק וישוב קמץ גדול תחת פ"א הפעל, ויש שישתנו גם בזקף, כמו וספון בָּאָרֶז, (ירמיה כ"ב). הוא יהיה לי עָבֶד, (בראשית מ"ד). שנים בענינא, להטות משפט גָּבֶר, (איכה ג'). ועזריה הוליד את חָלֶץ, (דה"א ב'). ואלה תולדות פָּרֶץ, (רות ד'). ותהי להם הלבנה לְאָבֶן, (בראשית י"א). ויש שלא ישתנה אף באתנח וסוף פסוק, מֶלַח, תֶּבֶן, נֶדֶר, עֶדֶן, חפץ

*] א"א כל זה טעות כי הוא שייך על שם מנחי למ"ד ה"א בשער פ"ע ושם אזכרנו עוד [?]:

חפץ, אפר, חרב קדם, נגב, יתר, צדק, חלק, עקב, מלח, בטח, לקח, ישע, בעוז ישמח מלך, (תלים כ"א). כאשר בהיות התבן, (שמות ה'). ולך ישלם נדר, (תלים ס"ה). לעולם עקב, (שם קי"ט). תשיתמו שכם, (שם ד"א). אוכל עשב, (שם ק"ו). או מן השתי או מן הערב, (ויקרא י"ג). ישכן בטח, (משלי א'). ואכלה את החלק, (עמוס ז'). וכסף ישתנה ונמלט אחד שלא ישתנה*], כנפי יונה נחפה בכסף, (תלים ס"ח). רשע לא ישתנה, כי לחמו לחם רשע (משלי ד'). מרשעים יצא רשע, (ש"א כ"ד). ונשתנה, מקום הצדק שמה הרשע, (קהלת ג'). דרך ישתנה. ולא נשתנה, זובח תודה יכבדנני ושם דרך, (תלים נ'). שקר ישתנה. ולא נשתנה, עצמו מצמיתי אויבי שקר (שם ס"ט). אל ישמחו לי אויבי שקר, (שם ל"ה). חסד ישתנה. ולא נשתנה, כי עם ה' החסד, (שם ק"ל). לחם ישתנה. ולא נשתנה, אוכלי עמי אכלו לחם, (שם י"ד). סתר לא ישתנה, אשר עשתי בסתר, (שם קל"ט). ונשתנה, ושם בסתר, (דברים כ"ז). מכה רעהו בסתר, (שם). אתה עשית בסתר, (ש"ב י"ב). ארץ ישתנה. ולא נשתנה בארבע מקומות, ועל רגעי ארץ, (תלים ל"ה). לאכל עניים מארץ (משלי ל'). כשמך אלקים כן תהלתך על קצוי ארץ, (תלים מ"ח). תחת שלש רגזה ארץ, (משלי ל'). ובאו עשרה קמצין בזקף וסגלה*], וארץ יהיה בקמץ כשיכנסו עליו אותיות השמוש ואות השמוש בקמץ אע"פ שאינו בהפסק, הארץ בארץ לארץ, וארץ, ובתוספת ה"א האל"ף בפתח ארצה כנען, (בראשית י"ב. ובאו שנים מזו הגזרה בקמץ בטרחא, ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, (במדבר ט'). כי כן יבורך גבר, (תלים קכ"ח). ומלת כעשן הכבשן, (שמו' י"ט). מזו הגזרה כי לא תשתנה בין סמוך למוכרת, ובשלמ"ד הפעל אות גרונית יפתח עי"ן הפעל כמו פרח, צמח, שמע, פתח, מוח, מצח, שלח, כלח, שבע, תשע, ופ"א הפעל מהם בצירי ומהם בסגול כמו שזכרנו ושמע חמשה מהם בצירי, את שמע יעקב בן אחותו, (בראשית כ"ט). שמע שוא, (שמו' כ"ג). את שמע שלמה, (מ"א י'). וחברו דה"ה ב' ט', כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צר, (ישעיה כ"ג). כשמע לעדתם,

הושע

*] א"א כבר כתבתי פעם ופעמי' כי טעמי אמ"ת הם משונים והרוב שזכר אחר זה גם הם באמ"ת לפיכך לא ישתנו:

*] דע כי טעמי אמת משונים בהלכתם ואם תדע דינם יהיה העקוב לך למישור בכל אלה שכתב המחבר יבא"ר.

(הושע ז׳). לְשֵׁמַע אזן ישמעו, (תלים י״ח). וכשהעי״ן הפעל גרונית יפתח כלו פתח גדול כמו טַעַם, זַעַם, בַּעַר, רַעַל, נַעַר, שַׁעַר, כַּחַשׁ, פַּחַת שַׁחַת, לַהַב, רַהַב, כי לא נַחַשׁ ביעקב (מדבר ך״ג). רַחַב לא מוצק תחתיה (איוב ל״ו). והדומים להם כלם פתוחין ומלעיל ולא ישתנו בסמיכות, וכן בתוספת ה״א הַשַּׁעְרָה אל הזקנים (דברים ך״ה). הפ״א בפתח והעי״ן בשו״א ומלעיל, נַחְלָה מצרים (מדב׳ ל״ד). נַחְלָה עבר על נפשינו (תלים קכ״ד). ולֶחֶם אע״פ שעיינו גרונית לא נפתח בפתח גדול אבל כלו סגו״ל וכן רֶחֶם במקצת מקומות, פטר רֶחֶם (שמות י״ג). מֵרֶחֶם משחר (תלים ק״י). ובהפסק, זורו רשעים מֵרָחֶם (שם נ״ח). ונפתח רַחַם רַחֲמָתַיִם (שופטים ה״). וכן כשבא בהפסק, בהעביר כל פטר רָחַם (יחזק׳ ך׳). אבל הרי״ש קמוצה מפני ההפסק, ובסמיכות הרבים ועם הכנוים ישתנה בהם הפתח והחירק והסגו״ל בפ״א הפעל, ואשר פ״א הפעל בסגו״ל, חֶבְלֵי יולדה (הושע י״ג). איש לְעֶבְרוֹ תָעוּ (ישעיה מ״ז). אל בְּקֶצְפְּךָ תוכיחני (תלים ל״ח). וְיִשְׁעֲךָ תתן לנו (פ״ה). כְּגֶלְלוֹ לנצח יאבד (איוב ך׳). שהנפרד ממנו גֶּלֶל. כי מן גלל כאשר יִבְעַר הַגָּלָל (מ״א י״ד) בְּגֶלְלֵי צאת האדם (יחזקאל ד׳) יאמר כְּגֶלְלוֹ, וכל עֶשְׂבָּם אוביש (ישעיה מ״ב). בסגו״ל, חֶבְלֵי מנשה (יהושע ז׳). ובְיַלְדֵי נכרים (ישעיה ב׳) ואת יַלְדֵיהֶן (ראשית ל״ג). בְּהַבְלֵי נכר (ירמיה ח׳). נסתרה דַּרְכִּי (ישעיה מ׳). בְּהַרְרֵם שעיר (ראשית ד׳). גַּפְנָהּ ותאנתה (הושע ב׳). בפתח, וכן לנקב׳ הַיַּלְדָּה, הַמַּלְכָּה בפתח, הלא אתם ילדי פשע (ישעיה נ״ז) סִתְרִי ומגני (תלים קי״ט) שִׁבְרוֹ על ה׳ אלקיו (שם קמ״ו). כסף שִׁבְרֵנוּ (ראשית מ״ד). נשף חִשְׁקִי (ישעיה ך״א) כי בְּקִצְפִּי הכיתך (שם ס׳). בחירק, שִׁלְחוֹ, מִצְחוֹ בחירק, זַרְחֵךְ בפתח, וכן כל הכנוים על זה הדרך, והכלל מְלָכִים, עֲבָדִים, אֲבָנִים, נְעָרִים, עֲבָדָיו, מַלְכֵיהֶם, וכן כלם, ובאשר עי״ן הפעל גרונית, נַעֲרוֹ, נַעֲרֵי בשו״א העי״ן ובן נַעֲלוֹ, נַעֲלֵי פעמים בשו״א ופתח כמו, אשליך נַעֲלִי (תלים ס׳). גחזי נַעֲרוֹ (מ״ב ד׳). תרחיב צַעֲדִי (תלים י״ח). או בשו״א לבד, מואב סיר רַחְצִי (שם ס׳). ועם כנוי הנמצא ופרה נַעַרְךָ (שופטים ז). של נַעַלְךָ (יהושע ה׳). בפתח, וכן יאמר נַחַלְךָ בפתח להקל הקריאה. אבל מן לֶחֶם אמרו לַחְמְךָ ולא נשתנה כמו שלא נשתנה לֶחֶם, אע״פ שעיינו גרונית, ואם בהפסק העי״ן בשו״א ולמ״ד הפעל בסגו״ל, לא יצר צַעֲדֶךָ (משלי ד׳). והרבים נְעָלֶיךָ, נְעָרֶיךָ, נְעָרַי, נְעָרָיו,

נְעָרֵינוּ, בשו"א הנו"ן, נַעֲרֵיכֶם, נַעֲרֵיהֶם, נַעֲלֵיכֶם, נַעֲלֵיהֶם, בפתח, וכשהוא בלשון שְׁנַיִם לבד אמרו קַרְנַיִם, רַגְלַיִם, קַרְנָיו, רַגְלָיו, על הַבִּרְכַּיִם (דברים ד"ח). על בִּרְכָּיו (שופטי' ז'). כִּפְלַיִם, ובגד כִּלְאַיִם (ויקרא י"ט). האחד כֶּלֶא בפלס פֶּלֶא והנבון [א] שלא יפרד כִּלְאַיִם, גידי פַחֲדָיו ישורגו (איוב מ'). אבל בעל הַקְּרָנַיִם (דניאל ח') וישבר את שתי קְרָנָיו (שם ח') פְּעָמָיו ירחץ (תלים ד"ח). מה יפו פְעָמַיִךְ (שיר ז'). אע"פ [ב] שהם מן השנים בא פ"א הפעל בשו"א וע"ן הפעל בקמץ בקבוץ הרבים לא בקבוץ השנים מזה השורש או הם ממשקל אחר ממשקל פְּעָל, כמו שנאמר מן כְּנָף כְּנָפַיִם כְּנָפָיו, וכן, אשר לו כְּרָעַיִם (ויקרא י"א). ראשו על כְּרָעָיו (שמות י"ב). האחד כְּרָע בפלס כְּנָף כמו שזכרנו, ובא בלשון קבוץ הרבות ובלשון השנים כאחד, את כל לְחָיָתִים (יחזקאל ד"ז). רִבּוֹתַיִם אלפי שנאן (תלים ס"ח). והוא לענין סורה כי הרבוי הוא [ג] בתכונת שנים, וכן אמר אחר רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שנאן, שפירושו אלפים שנים, ומזה המשקל נֵרְדְּ (שיר ד').

אלא שהוקל:

פֹּעַל מלעיל חֹדֶשׁ, קֹדֶשׁ, גֹּרֶן, אֹפֶל, עֹפֶל, חֹפֶשׁ, חֹרֶשׁ מצל (יחז' ל"א) הוֹלֵם פעם (ישעיה מ"א). שׁוֹבֵךְ האלה (ש"ב י"ח). כלם והדומים להם ע"ן הפעל בסגו"ל ולא ישתנה בסמיכות [ד] ובכלל ישוב החולם לקמץ חטף, חֳדָשִׁים, קֳדָשִׁים ופעמים יקרא בקמץ רחב כצאן קָדָשִׁים (יחזק' ל"ו) ועם הכנוים קָדְשׁוֹ קָדְשְׁךָ, קָדְשִׁי, חָדְשׁוֹ, חָדְשִׁי, קָדָשָׁיו, חֳדָשָׁיו ופעמי' בקמץ רחב, קָדָשֵׁי בזית (שם ד"ב) רק קֳדָשֶׁיךָ (דברי' י"ב) מתחת שָׁרָשָׁיו יבשו (איוב י"ח). ובא בשורק, הללוהו כרוב גֻדְלוֹ (תלים ק"נ). מלא קֻמְצוֹ (ויקרא ב') וכשהי' בלשון שנים יהי' ע"ן הפעל בשו"א כמו שהוא במשקל הקודם לזה, ונאמר מן חָפְנַיִם, ומלא חָפְנָיו (ויקרא י"ו) שהאחד ממנו חֹפֶן ובמשקלו, דבר דבור על אָפְנָיו (משלי ד"ה). שהאחד ממנו אֹפֶן, ואפניו הוא מן השני' [ה] והשניות בו הוא הנסתר והנגלה, פירש המשל והמליצ' ואם ע"ן הפעל גרונית יפתח פתח גדול תֹּאַר, בֹּהַק, רֹחַב, בֹּחַן, שֹׁחַד צהר

[א] ר"ל שלא נאמר ממנו לשון יחיד: [ב] ר"ל ממשקל שְׁנַיִם בפתח וחירק בסוף: [ג] כי אלו אמר לְחָיָתִים היה נשמע אף יותר משנים: [ד] ר"ל ברבים: [ה] ר"ל

לכן

צֹהַר, ובאו שנים מהם בסגו"ל כמו האחרים אֹהֶל מועד (שמות ך"ה) בֹּהֶן ידו (ויקרא י"ד). והכלל מן אֹהֶל, באהלים תשבו (ירמיה ל"ה). השכוני באהלים (שופטים ח') ובא האל"ף בחולם [ו] להאריך על הה"א צאן ובקר ואֹהָלִים (בראשית י"ג). איש לְאֹהָלָיו (דה"ב ד"ה). ויששכר בְּאֹהָלֶיךָ (מדבר ל"ג). מה טבו אֹהָלֶיךָ (ך"ד) או יהי' משקל אחר אֹהֶל בפלס גוֹרָל, גוֹזָל, ומן בֹּהֶן, בא בקבוץ הנקבות בְּהוֹנוֹת (שופטים ח') כמו מן נוֹגַהּ, לְנְגֹהוֹת באפלות נהלך (ישעי' נ"ט). ומן נֹכַח לא תחזו לנו נְכוֹחוֹת (שם ל'). [ז] ויתכן שיהיו משקל אחר, יאמר הנפרד מהם בְּהוֹנָה, נְגֹהָה כמו שבא הנפרד מן נכהות, ולא ידעו עשות נְכוֹחָה (עמוס ג'). או יהי' הנפרד מן בְּהוֹנוֹת בֹּהֶן כמו שתאמר מן לְשׁוֹנוֹת, לָשׁוֹן, ובאֹהֶל ובדומה לו שעי"ן הפעל שלו גרונית ישוב הקמץ חטף שהיא בפ"א הפעל תחת עי"ן הפעל ויקרא פ"א הפעל בקמץ רחב, כמו אָהֳלֵי אדום (תלים פ"ג). גָּאֳלֵי הכהונה (נחמיה י"ג). תָּאֳמֵי צביה. (שיר ז'). אבל תְּאוֹמֵי צביה הרועים בשושנים (שיר ד'). שהאל"ף בחולם הוא משקל אחר, ויט אָהֳלֹה (בראשית י"ב). בתוך האהלי (יהושע ז'). וילכו לְאָהֳלֵיהֶם (מ"א ח'). פָּעָלְךָ בקרב שנים חיהו (חבקוק ג'). אגורה בְּאָהָלְךָ עולמים (תלים ס"א). והגיתי בכל פָּעָלֶךָ (שם ע"ז). כי שמחתני ה' בְּפָעֳלֶיךָ (תלים נ"ב). וכבר כתבתי כי, והגיתי בכל פָּעָלֶךָ הוא לשון רבים אע"פ שהוא חסר יו"ד הרבים כבר כתבנו הדומים לו והצריכתנו לזה מלת בכל, וכן מן תֹּאַר, מה תָּאֳרוֹ (ש"א ך"ח) אבל באו מהם בחולם וְתֹאֲרוֹ מבני אדם (ישעי' נ"ב). ופוֹעֲלוֹ לא יתן לו, וכן כלם שעייניהם גרונית יתחברו בזה או בזה, אבל רחב לא נשתנה עם הכנוים, ובא במלות אשר אין עייניהם גרונית רָחְבּוֹ, רָחְבָּהּ וכן ועלה בָאְשׁוֹ (יואל ב'). יעלה בָאְשָׁם (ישעיה ל"ד). והאל"ף נחה בהם כי הנפרד מהם בְּאֹשׁ בפלס חֹדֶשׁ ואפשר שהנפרד הוא משקל אחר, בְּאֹשׁ מחניכם (עמוס ד'). והיה משפטו בְּאְשׁוֹ, בָּאְשָׁם, בחולם האל"ף והניחו האלף בתוכם כמנהגם והטילו תנועתה בבי"ת [ח] כי הקמץ חטף והחולם

שוים

לכן בא במשקל שניס אפנים להורות שרלה בו שני דברים המשל והמליצה: [ו] ר"ל להכחיב על הה"א להיותה אות גרונית: [ז] כי החולם לא ישתנה עפ"י הרוב רק לקמץ חטף ולא לשו"א: [ח] כי היא תולדת החולם:

שוים, ואשר למדיה"ם גרונית רמח, נגה, ארח, גבה, ולא נקמץ עם הקבוץ בחרבות וברמחים (מ"א י"ח). אבל עם הכנוי נקמץ חרבותיהם רמחיהם וקשתותיהם (נחמי' ד') וקבוץ אורח בלשון נקבות ארחות עקלקלות (שופטי' ה'). ובסמוך ארחות תמא (איוב ו'). ומזה המשקל קשט אמרי אמת (משלי כ"ב). אלא שהוקל:

פעל מלעיל הפ"א קמוצה והעי"ן בסגו"ל*] תחת און (חבקוק ג'). אחד אחת בתוך (ישעי' ס"ו). לא תעשו עול (ויקרא י"ט). מות וחיים (משלי י"ח). ובכנוי בעולו אשר עשה ימות (יחז' י"ח) וכן מן מות עם ה"א הנוספת המותה לחסידיו (תלים קי"ו). וכן כלם. או שתהי' הו"ו נחה כמו מן און, מחשבות אונך (ירמיה ד'). וכן מן תוך, כל אשר בתוכו (ויקרא י"א). ושכנתי בתוכך (זכריה ב'). וכן בכל הבנוים בו"ו נחה, וכן יאמר בהסמך בו"ו נחה מות ישרים (מדבר כ"ג). בתוך העיר (יחזקאל ה') ונשתנה אחד בהסמכו לסגול בעול רכולתך (שם כ"ח). ויתכן שיסמכו כלם כן*], וכן בקבוץ ו"ו נחה מותי ערלים תמות (יחזקאל כ"ח). ושוא מזו הגזרה אלא שהוקל. נרד וכרכום (ש"ה ד'). מגזרת ארץ*] וקושט (משלי כ"ב). מגזרת קושט סלה (תלים ס'). ושי"ן שוא קמוצה כמו שהי' משפטה אם לא הוקל והכנוי שואו, שואך או בו"ו נחה כמו שכתבנו ואפשר שיהי' גיא מזו הגזר' גם כן*] אע"פ שנכתב פעמים בלא אל"ף והוא פתוח אם לא בהפסק, והטעם כי גיא פתוח ושוא קמוץ לפי שיצא גיא על משקל אי, בי, גי, כנוי המדבר בעדו שהם פתחין כמו שכתבנו בכנוי הפעלים ושוא קמץ כמשפטו ויצא גם כן על משקל איו, ביו, גיו, כנוי הנסתר שהן קמצין כמו שכתבנו:

*] זהו רק כטע"פ וא"ו. יבא"ר.

*] אינו כן רק הוא משקל אחר. יבא"ר.

*] אינו כן רק חטא ונרד מגזרת עשב פעל ועיין קו"א. יבא"ר.

*] אינכו כן רק הוא ממשקל ארך ועיין קו"א. יבא"ר.

פעל בדגש, ובמקל יד (יחזקאל ל"ט). ושבח אני את המתים (קהל' ד'). כלי השרת (מדבר ד'). אחד בסמוך ובמוכרת, ומקל לבנה (ראשית ל'). שנשתנה לפתח בסמיכות הוא משקל אחר, ואפשר שיהי' מזו הגזר' בחלקי נחל חלקך (ישעי' נ"ז). האחד ממנו חלק, וכן ברגז רחם תזכור (חבקוק ג'). והקבוץ והכנוי עי"ן הפעל בשו"א רחמים, רחמיו, מקלות,

מקלו

מִקְלוֹ, וגפל מהם הדגש להקל, ואפשר שיהי' מִקֵּל שרשו נקל משפטו מְנַקֵּל ועוד נזכרנו, וכן בזו הגזרה, קרוב ומַהֵר מאוד (צפניה א'). ואם מָאֵן אתה לשלח (שמות ח'). שהם תוארים, כמו וְשַׁבַּת מבנין הדגוש, ומַהֵר פתח ומָאֵן קמץ [א] כל אחד כמשפטו, וְשִׁקְמִים (ישעי' ט'). מזה המשקל או ממשקל עִוֵּר כמו שכתבנו:

ויש פַּעָל הפ"א בפתח בגלל הדגש והעי"ן קמוצה, נושא סַבָּל (מ"א ה'). שומר שַׁבָּת (ישעיה נ"ו). והתואר חָרָשׁ, סַלָּח, דַּיָּן, גַּנָּב, מַלָּח, וכן לשון שקר ישנא דַכָּיו (משלי ד"ו) [ב] והוי"ו תמורת אל"ף דַּכָּא ולא ישתנו אלו בסמיכות בגלל הדגש, אבל בסמיכות ישוב הקמץ לפתח שַׁבַּת שבתון (ויקרא ד"ג). שַׁבַּת קדש (שמו' י"ו). שַׁבַּת קדשך (נחמי' ט'). שַׁבַּת הארץ (ויקרא ד"ה). וכן שַׁבַּת בשבתו (מדבר ד"ח). וכן, להכין שַׁבַּת שַׁבָּת (דה"א ט') הראשון בפתח אע"פ שלא ידמה סמוך, חָרַשׁ עצים (ישעי' מ"ד) חָרַשׁ ברזל (שם) חָרַשׁ אבן (שמות ד"ח) וחי"ת חָרָשׁ קמוץ לתשלום הדגש, ודַיַּן אלמנות (תלי' ס"ח). ומזה הגזרה רבה קַשָּׁת (ראשי' י"א). והוא תואר בפלס גַּנָּב או הוא שם בפלס שַׁבָּת שהכלל ממנו, את שַׁבְּתוֹתַי תשמרו (שמות ל"א). וכן מזה וְקַשְּׁתוֹתָם תשברנה (תלים ל"ז). ויתכן שיהי' שַׁבָּת ממשקל אחר והראוי שַׁבֶּתֶת בפלס דַּלֶּקֶת יַבֶּשֶׁת ונפלה תי"ו למ"ד הפעל להקל מפני פגישת שני תוי"ן כאחת ואע"פ שנפגשו שני תוי"ן כאחת במלת פְּתֻתֶּת זו המלה לרוב השתמשם בה הפילו התי"ו האחת ואמרו שַׁבָּת והראוי שַׁבֶּתֶת, והראיה, מידי שבת בְּשַׁבַּתּוֹ (ישעי' ס"ו). חדשה וְשַׁבַּתָּהּ (הושע ב'). הדגש בהם לחסרון תי"ו למ"ד הפעל ואלו היה מזה המשקל שַׁבָּת היה הכנוי ברפה שַׁבָּתוֹ שַׁבָּתָהּ התי"ו רפה, ואפשר שיהי' מזו הגזרה פֶּחָם כֶּחָשׁ גֶּחָל, וכבר כתבנום בגזרת פֶּעָל הדגוש, וְצַוָּאר מזה המשקל והאל"ף נחה למשך ונפל מהמכתב מן לא הביאו צַוָּרָם (נחמיה ג') ונפל המשך ואע"פ שנכתב האל"ף על צַוְּארֵי בנימין (ראשית מ"ה). הביאו את

פעל [א] שלפני האל"ף הראוי להיות בדגש משפטו הפתח להשתנות לקמץ אבל לפני הה"א והחי"ת לא נשתנה הת"ק לת"ג רק במקומות מעוטים ועפ"י הרוב לא ישתנו:
[ב] נ"ל שט"ס הוא וצ"ל והיו"ד תמורת אלף. כי הו"ו היא כנוי נסתר:
ר"ל

את צֹוַארֵיכֶם (ירמיה ד״ח). ובסמוך עי״ן הפעל בפתח צַוַאר ירמיה (שם ד״ח) ויש שמות בזה המשקל פתחין, וחטי מנית ופַנַג (יחזקאל ד״ו) ואֲבַד וכלנה (להשית י׳). ואפשר שיהי׳ מזו הגזרה שַׁדַי *] והיו״ד במקום אות הכפל ובא פתח כמו אלה הפתחין או לפי שיצא על משקל אַי, בַּי, גַּי, ואפשר להיות עוד מזה הגזרה, פַּרַשׁ וגלגל (יחזקאל ד״ו). פַּרַס כוש ופוט (שם ל״ח). שהעי״ן הפעל פתוחה בהם והרי״ש היתה ראוי׳ להדגש לולי שהיא עלולה לקבל דגש לפיכך בא פ״א הפעל בהם קמץ, ואַחַר מזו הגזרה והיה ראוי להיות דגוש לולי החי״ת והקבוץ העי״ן בשו״א אחרי, אחריו, מִפַּדַן ארם (להשי׳ ד״ה) אפשר שהוא מאלה הפתחין או הוא פתוח מפני הסמיכות, ובתוספת ה״א פַּדֶּנָה ארם (שם ד״ח) בפתח קטן מקום פתח גדול, והקבוץ מאלה הפתחין העי״ן בשו״א כמו שכתבנו אחרי, אחריו, אבל הקמוצים לא ישתנו, חָרָשֵׁי צירים (ישעי׳ מ״ה) מְלַחַיִךְ וחובליך (יחזקאל ד״ז). וכן תאמר גֲנָבִי, גְנָבָיו, וכן מי שהלמ״ד שלו אל״ף חֲטָא, חַטָּאִים, וחַטָּאיהָ ישמיד ממנה (ישעיה י״ג). כל חַטָּאֵי עמי (עמוס ט׳). וכן, ואת דַכָּא (ישעיה נ״ז). קַנָּא שמו (שמות ל״ד). ובא בשו״א ואת הַכְּאֵי רוח יושיע (תלי׳ ל״ד):

*] נ״ל כי שרשו שדה והיו״ד מקום ה״א ל״פ ומלשון שָׁדַיִם ונקרא כן ע״ש שהוא מניק לבריותיו מטובו והוא ע״מ זַכַּי וכן הביא החכם ב״ז בחג״ה הדעה הזאת בשם י״א. יבא״ר.

פְּעֻל, שְׁאֹנָר, תְּהֹום, סְגֹור לבם (הושע י״ג). לא יתן סְגֹור תחתיה (איוב ד״ח). חֲמֹוד לחם (ש״א י״ו). יְקֹוד, גְּדוֹל, בִּגְדֹול זרועך (שמות ט״ו). ואל גְּבֹהַּ קומתו (ש״א י״ו). והלכו אליך שְׁחוֹחַ (ישעיה ס׳). ואפשר להיות מזה המשקל תְּאֹומֵי צביה (שיר ד׳). האחד ממנו תְּאוֹם, או היה האחד ממנו תְּאוֹם, בפלס גדול, שְׂמֹאל כי האל״ף תמורת ו״ו המשך ואע״פ שנכתבה גם הו״ו פעמים *], ואפשר שיהיה מזה המשקל ואל המלכים אשר מִצָּפוֹן (יהושע ח׳). כי אין שם סמיכות ואלו לא ישתנו בסמיכות ובכנוים: וכן בשורק:

*] ח״א לא מצאתי כן רק כיד שמחולס בלפידים בשופטים יו״ד והמסורת עליו לית מלא:

פְּעוּל, זְבוּל, כְּרוּב, אֱשׁוּן, בֶּאֱשׁוּן חשך (משלי ד׳). יְצוּעַ, יְצוּעֵי עלה (להשית מ״ט). יְצוּר, וִיצֻרַי כצל כלם (איוב י״ז). נְאֻם, כְּסוּי עור

תחש (מדבר ד׳). ואת פְּדוּיֵי חשלשה (שם ג׳). שהאחד פִּדוּי, לא ישתנה בין בסמוך בין בכנוי:

פָּעוֹל, גָּדוֹל, רָחוֹק, קָרוֹב, קָטוֹן, שָׁלוֹם, כָּבוֹד, עָשׁוֹק, עָבוֹת, אָרוֹן, אָדוֹן, אָסוֹן, כלם והדומים להם ישתנו בהרבות התנועות, כי לנקבה נאמר קְרוֹבָה, רְחוֹקָה ולרבים קְרוֹבִים, רְחוֹקִים, וכן עם הכנוים קְרוֹבוֹ, קְרֹבָיו, ובאה מלה אחת מלעיל שלא כמנהג*], כי רְחוֹקָה היא מצדון, (שופטים י״ח). הטעם בחי״ת והרי״ש מעמדת בגעיא, ובא על דרך היחיד בְּגוֹדָה אחותה יהודה (ירמיה ג׳). כי הראוי בְּגוֹדָה בפלס רְחוֹקָה, קְרוֹבָה, וכן, ותהי שם המלחמה נָפוֹצֶת (ש״ב י״ח). ומשפטו נְפוֹצָה בפלס גְּדוֹלָה ונהפכו הה״א לתי״ו ושבה המלה מלעיל או יהיה ממשקל קְטוֹרֶת, אבל הקמץ מקום שו״א על כל פנים, ואם הוא מנחי העי״ן והנה לנפעל כמו שכתבנו יהיה הקמץ על מקומו כראוי כי לפי שהמלה מלעיל נשאר בה הקמץ נָכוֹן, נָפוֹץ כמו שכתבנו, וכן בסמיכות ישתנה גְּדוֹל העצה (ירמי׳ ל״ב). קְטוֹן בניו (דה״ב ד״א). את שְׁלוֹם העיר (ירמ׳ כ״ט). וּכְבוֹד יערו (ישעי׳ י׳). וכַעֲבֹת העגלה חטאה (שם ה׳). אֲרוֹן עצי שטים (שמות ך״ה). וכן כלם, ויקח יהוידע הכהן אֲרוֹן אחד (מ״ב י״ב). הוא סמוך, והטעם ארון איש אחד, כמו (שפירש) [שפירשנו] בפירש מלכים אבל ויעשו אֲרוֹן אחד (דה״ב ך״ד). הוא משקל אחר כמו שְׂאוֹר, תְּהוֹם, כי איננו סמוך, ובמקום ישוב החולם בזה המשקל לקמץ חטף, אוהב טְהָר־לב (משלי ך״ב). ארך אפים וּגְדָל־כח (נחום א׳). גְּדָל־חמה נושא עונש (משלי י״ט). ובא גם פ״א הפעל בקמץ חטף וּטְהָר־ידים יוסיף אומץ (איוב י״ז). אבל קְטַנִּים, קְטַנָּה, אינם מזו הגזרה כי אם מגזרת קָטֹן בפלס שְׁפַן גָּמָל, ומן קָטוֹן תאמר קְטוֹנָה, קְטוֹנִים, ועם הכנוים קְטוֹנְךָ קְטוֹנִי, ומלת קָטָנִּי (מ״א י״ב). נשאר הקמץ בקו״ף כמו שהיה ביחיד הנפרד כמו שזכרנו במלת בְּגוֹדָה, ובהתחברו [א] נבלע הו״ו בדגש ושב החולם לקמץ חטף וכן נשאר הקמץ בכנוי על דרך הנפרד במלת, אהי קָטָנְּךָ

*] א״א אולי כא כן בעבור מלת היא:

[א] ר״ל שבלא דגש במקום הנח והיינו שנשתנה החולם לק״ח ובלא דגש באות שלאחריה:

שאול (הושע י״ג). וכן נשאר הקמץ בסמיכת במלת ויכהו קָבַל עם (מ״א ט״ו). וכן בכנוי, ומחי קָבָלוֹ (יחזקאל ד״ו). ונדגש להבלעת הנח כמו קָטַנִּי עבה (מ״א י״ב). ויש במשקל הזה שידגש בקבוצם מקום הנח כמו מן עָרוֹם, עֲרֻמִּים, אָדוֹם, אֲדֻמִּים נָקוֹד, נְקֻדִּים, וכן מן עָבוֹת, אלה עֲבֻתָּה (יחזקאל ו׳). ויקבץ בלא דגש עֲבוֹתִים, עֲבוֹתוֹת:

ויש במשקל הזה שהוא דגוש:

פַּעוֹל, עשה הָרַתּוֹק (יחזקאל ז׳). וְכַמּוֹן יוּרוק (ישעיה כ״ח). לא ישתנה בסמוך ובקבוץ ובכנוי מפני הדגש, וקבוץ רַתּוֹק בשורק ובלשון נקבות, ויעבר בְּרַתּוּקוֹת זהב (מ״ב ו׳). אבל וּרְתִיקוֹת כסף צורף (ישעיה מ׳). הוא מן הקלים, ובשהלמ״ד שלו אל״ף קַנָּא ונוקם ה׳ (נחום א׳). פָּעִיל, שָׁאִיל, חָרוּל, שָׁרוּעַ וְקָלוּט (ויקרא כ״ב). בָּרוּךְ, עָצוּם, שָׁבוּעַ, וכן לדעת א״א ז״ל, חץ שָׁחוּט לשונם (ירמיה ט׳). שם תואר ענינו כמו שוחט, וכן במשקלו, אדם עָשֻׁק ברם נפש (משלי כ״ח). כמו עושק, וישתנה בסמוך ובקבוץ ובכנוי כמו שישתנה רָחוק קָרוב, ושָׁבוּעַ יקובץ בלשון זכרים גבלשון נקבות ולא ישתנה בקבוץ ובכנוי, שלשה שָׁבֻעִים ימים (דניאל י׳). שָׁבֻעִים שבעים (שם ט׳). שבעה שָׁבֻעוֹת תספר לך (דברים י״ו). בְּשָׁבֻעוֹתֵיכֶם (במדבר כ״ח). [א] והיה כן להפריד בינם ובין שָׁבֻעֵי שְׁבֻעוֹת להם (יחזקאל כ״א). שהוא ענין אחר, ובסמוך נשתנה, מַלֵּא שְׁבֻעַ זאת (בראשית כ״ט). חג שְׁבֻעוֹת יָמִים מצות יאכל (יחזקאל מ״ה). והרול נדגש בקבוצו כמו, כסו פניו חֲרֻלִּים (משלי כ״ד): ויש במשקל הזה שהוא דגוש: פַּעוּל, טַבּוּר הארץ (שופטים ט׳). תַּנּוּר, תַּפּוּחַ, עַמּוּד, אַלּוּף, חַנּוּן, וְרַחוּם (תלים כ״ח). שַׁבּוּל, חַלּוּק, חַלֻּקֵּי אבנים (ש״א י״ז). ולולי החי״ת היה רחום דגש לפיכך הרי״ש פתח, ואלו היה מן הקלים היה קמץ, ולא ישתנה בקבוץ ובכנוי ובסמוך שלא יפול הדגש, תַּפּוּחִים, עַמּוּדִים, וכן בַּחוּרִים וגם בתולות (ישעיה כ״ח). וּבַחוּרֵי ישראל (שם ע״ח). ואשר הוא מן הקלים יאמר בחורים, בְּחוּרֵי, שלשת אלפים איש בְּחוּרֵי ישראל (ש״א כ״ו). ויבחר מכל בְּחוּרֵי ישראל (ש״ב י״ד). והם מן בָּחוּר שהוא קמוץ, אבל, משרת משה מִבְּחֻרָיו (במדבר י״א). הוא

שם

[א] ר״ל שנשתנה הקמץ בשו״ן להפריד כו׳:

שהוא

[א] שם לא תואר [ב] כמו מנעריו. ואפשר להיות למורג חרוץ (ישעי' מ"א). מזה [ג] המשקל או הוא קל, אבל, מחשבות חרוץ (משלי ך"א). הוא מזה [ד] כי לא ישתנה בקבוץ, ויד חרוצים תעשיר (שם י'). ומזה, הקימו בחוניו (ישעיה ך"ג). פתח הבי"ת לפי שהחי"ת היתה ראויה להדגש:

פיעול, קיטור הארץ (בראשי' י"ט). שילוח, גיחון, פישון, שיחור, אל המהפכת ואל הצינק (ירמי' כ'). לא ישתנו: ויש בזה המשקל שהוא דגוש:

פעול, צפור כנף (דברי' ד'). קמוש וחוח (ישעיה ל"ד). הרוב עם שדי יסור (איוב ל"ט). שפירושו מוסר, גבור, צנור, שכור, כלם והדומים להם לא ישתנו, ובקבוץ צפור שב החולם לקמץ חטף, צפרים [ה] ואפשר שיהיה ועירום יכסה בגד (יחזקאל י"ח). מזו הגזרה לפי שלא נשתנה בקבוצו, כי עירמים הם (בראשית ג'). ידמה כי הוא מן הדגושים:

וכן בשורק:

פעול, צבור, קבוץ, נחום, נאוף, פגול, חתול, שקוץ, חבוק, את סכות מלככם ואת כיון צלמיכם (עמוס ה'). קשוא מן את הקשואים (במדב' י"א). שכול מן בני שכוליך (ישעי' מ'). קבוץ, יצילוך קבוציך (שם כ"ז). גדוף, וישראל לגדופים (ישעיה מ"ג). וגדופי בני עמון (צפניה ב'). בכור, בכורי כל אשר בארצם (מדבר י"ח). צבור, שני צבורים (מ"ב י'). נכמרו נחומי (הושע י"א). למוד מדבר (ירמיה ב'). למודי ה' (ישעיה ל"ד). צפוי למזבח (מדבר י"ז). ושקוי לעצמותיך (משלי ג'). והדומים להם לא ישתנו, ויתכן להיות מזה המשקל, וזרע זרוע (ויקרא י"א). זרועיה תצמיח (ישעיה ס"א). ובא בצירי מפני הרי"ש:

פועיל, ואט אליו אוכיל (הושע י"א). ואת אופיר ואת חוילה (בראשית י'). לא ישתנו:

פועל

פעול [א] ר"ל אם הוא תואר הוא לשון בחירה להיותו נבחר מאחר אחיו אבל זה הוא שם לאיש רך השנים והוא ההפוך מן זקן: [ב] ר"ל רע מנעריו (בראשית ח'). והוא ג"כ שם ולא תואר: [ג] ובאה קמץ להשלמת הדגש בעבור הרי"ש או הוא קל ולכך באה קמץ: [ד] כי הקמץ ישתנה לשו"א בקבוץ הרבים אבל זאת הקמץ שבאה להשלמת הדגש לא תשתנה: [ה] ובאה צירי להשלמת הדגש:

ר"ל

פֹעַל, אוֹצָר, גּוֹזָל, שׁוֹשָׁן, תּוֹלָע, גּוֹרָל, עוֹלָם, כּוֹכָב, חוֹתָם, מָגֵן וְכוֹבַע (יחזקאל ל"ח). שׁוֹפָר, עוֹלָל, שׁוֹלָל, כולם והדומים להם קמוצי העי"ן ובהסמכם פתוחים, שׁוֹפַר תרועה (ויקרא כ"ה). אוֹצַר ה' (יהושע ו'). כּוֹכַב אלהיכם (עמוס ה'). ועם הכנוי ועם הקבוץ לא ישתנה יפתח ה' לך את אוֹצָרוֹ הטוב (דברי' כ"ח). חוֹתָמְךָ ופתילך (בראשי' ל"ח). עלה אתי בְגוֹרָלִי (שופטים א'). גּוֹרָלְךָ תפיל בתוכינו (משלי א'). ואת הַכּוֹכָבִים (בראשית א'). דורות עוֹלָמִים (ישעיה נ"א). עוֹלָלִים שאלו לחם (איכה ד'). והתיצבו בְּכוֹבָעִים (ירמיה מ"ו). וירם תּוֹלָעִים (שמות ט"ז). היה צאן ובקר וְאֹהָלִים (בראשית י"ג). שהאחד ממנו אֹהֶל, כתאנים הַשֹּׁעָרִים (ירמיה כ"ט). על גּוֹזָלָיו ירחף (דברים ל"ב). איש לְאֹהָלָיו (דה"ב כ"ה). עוֹלָלֶיהָ הלכו שבי (איכה א'). ונפץ את עוֹלָלַיִךְ (תלים קל"ז). ובסמוך מבלי הכנוי העי"ן בשו"א, כְּכוֹכְבֵי השמים (בר' כ"ב). עד עוֹלְמֵי עד (ישעיה מ"ה). ויש מהם שבאו בדגש ולא ישתנו בקבוץ ובכנוי אוֹפַנִּים, שׁוֹשַׁנִּים, אוֹפַנֵּי נחשת (מ"א ז'). אוֹפַנֵּיהֶם, ויש מהם שיקבצו בלשון נקבות אוֹצָרוֹת, שׁוֹפָרוֹת, גּוֹרָלוֹת, ובסמוך העין בשו"א שׁוֹפְרוֹת היובלים (יהושע ו'). אוֹצְרוֹת בית ה' (מ"א י"ד). וכן תאמר גּוֹרְלוֹת וכן עם הכנוי, כל אוֹצְרוֹתֶיהָ (ירמיה י"ז). וְאוֹצְרוֹתֵיהֶם אמלא (משלי ח'). ואת שׁוֹפְרוֹתֵיהֶם (שופטים ז'). וכבר באו מהם פתחין זולתי הסמיכות, כהמס דּוֹנַג מפני אש (תלי' ס"ח). מגן וְכוֹבַע תלו בך (יחזקאל כ"ז). אוֹפַן אחד (שם א'). צנה מגן וְקוֹבַע (שם כ"ג). ורבי יהודה כתב כּוֹבַע וְקוֹבַע קמוצין, ויש ספרים, כאשר יהיה הָאוֹפַן (יחזק' י') פתח: ויש בשורק: פּוּעַל, עוּגָב, אוּלָם, יוּקָשׁ, מן יוּקָשִׁים בני האדם (קהלת ט'). מוּעָד מן, רגל מוּעָדֶת (משלי כ"ה). ובאו פתחין לב הוּתַל הטהו (ישעיה מ"ד) ויתנהו בַסּוּגַר (יחזקאל י"ט). ובן נפלתי קורא בַסּוּגַר מרעיל בשני פשטין, מעשה שׁוּשַׁן באולם (מ"א ז'). ועל יוּבַל ישלח שרשיו (ירמיה י"ז). ואולם לעולם קמץ אפילו בסמיכות, אוּלָם העמודים (מ"א ז'). וְאוּלָם הכסא (שם): ובזה המשקל בדגש:

פֻּעָל בשורק או בקמץ חטף, מעשה ידי אָמָּן (שיר ז'). לֻקַּח מאתך (מ"ב ב'). והסנה איננו אֻכָּל (שמות ג'). לנער הַיּוּלָּד (שופטים י"ג). סֻלָּם, גֻּמָּץ ובא חוּלָּד גֻּמָּץ בו"ו עם הדגש:

פעל

פֶּעֹל בדגש ובחולם, את עול סֻבֳּלוֹ (ישעיה ט'): תנפרד ממנו סבל, ועם התי"ו בזה המשקל כֻּתֹּנֶת את־הַכֻּתֹּנֶת (בראשית ל"ז). וכן מזה המשקל, עלה אריה מִסֻּבְּכוֹ (ירמיה ד'). והנפרד ממנו סבך והיה לו לומר סֻבְּכוֹ הבי"ת בקמץ חטף אלא שחספיק לו בשו"א לבדו להקל כמו שאמרו מִכֻּתְּנֹות, וישאום בְּכֻתְּנֹתָם (ויקרא י'). התי"ו בשו"א לבדו בלא קמץ חטף, ואפשר שיהיה הנפרד מן סֻבְּכוֹ, תחת שׂוֹבֶךְ האלה (ש"ב י"ח). כמו מן גוֹדֶל, גָּדְלוֹ, ומן קוֹמֶץ, קָמְצוֹ, ודגש הבי"ת לתפארת:

פָּעִיל, נָזִיר, נָזִיד, חָרִישׁ, קָצִיר, בָּצִיר, גָּדִישׁ, שָׁמִיר, שָׁלִישׁ, שָׁבִיר, אָבִיר כי הסמוך אֲבִיר יעקב (בראשית מ"ט). נָדִיב, פָּתִיל, סָרִיס, ובדברי רז"ל מָלִיחַ שם תואר לדבר הנמלח, בשר המליח וכן אמרו שם תואר למולח מָלִיחַ באמרם מדיח ומליח ונהגו לקרוא מֵלִיחַ המ"ם בצירי כמו מֵדִיחַ [א] לזווג המלות או להפריד בין הנמלח והמולח. כלם קמוצים הפ"א, ובסמוך הפ"א בשו"א סְרִיס פרעה (בראשית ל"ז). כִּשְׁבִיר שנה (ויקרא כ"ה). וכן עם הכנוים ובקבוץ הפ"א בשו"א, חותמך ופתילך (בראשית ל"ח). גם שְׂכִירֶיהָ בקרבה (ירמי' מ"ו). את סְרִיסֵי פרעה (בראשי' מ'). זכו נְזִירֶיהָ (איכה ד') וכן כלם ובאו מהם בקמץ עם הכנוים שלא כמשפט, ברקב שָׁלִישׁוֹ (מ"ב ט'). ושָׁלִשִׁים על כלו (שמות י"ד). ומבחר שָׁלִשָׁיו (שם ט"ו). והיה זה השנוי להבדיל ביניהם ובין, וישלח שר החמשים שְׁלִשִׁים (מ"ב א'). יום שְׁלִישִׁי (בראשית א'). שהוא תואר למספר השלשה, ויש במשקל הזה שהוא דגש בקבוצו שְׂעִפִּים (איוב ד'). נחתים (מ"ב ו'). חֲבִתִּים (דה"א ט'). והדגש בהם תמורת הנח.

ויש על המשקל הסמוך הזה:

פְּעִיל, מְחִיר, אֱוִיל, כְּסִיל, יְדִיד, כְּלִיל, עֲוִיל, שְׁחִין, רְצִין, כְּפִיר, דְּבִיר, גְּבִיר, חֲסִין, אחד בסמוך ובמוכרת, ולנקבה כמו מן גְּבִיר, גְּבִירָה או גְּבֶרֶת: ויש:

פַּעִיל בדגש אַבִּיר, כַּבִּיר, אַמִּיץ, אַדִּיר, פַּטִּישׁ, שַׁלִּיט, לַפִּיד, סַפִּיר,

בבשיל

[א] ר"ל להשוות בקריאה את שני התיבות זה לזה כי מדיח בא מן הדין בניד סמ"ס כי הוא בינוני מנחי העי"ן בבנין הפעיל כי השורש דוח. לכן קראו גם כן מליח בצירי אע"פ שאין המ"ם שרשיית:

ר"ל

בְּבַשִׁיל וכלפות (תלים ע"ד). צַדִּיק, סָרִיס, לולי הרי"ש היה דגש; כלם לא ישתנו בסמוך (ובמוכרת) [ובקבוץ] ובבנוי וסריסי המלך (אסתר ו') על שני סריציו (ראשית מ'). וכן עָרִיץ מזו הגזרה כי לא נשתנה עָרִיצִים, ושהלמ"ד שלו אל"ף שַׂגִּיא כח (איוב ל"ז) ולנקבה כמו [מן] אַדִּיר אַדִּירָה או אַדֶּרֶת, ומן שַׁלִּיט שַׁלִּיטָה או שַׁלֶּטֶת:

פֵּעוֹל, אֵזוֹר, אֵזוֹב, אֵפוֹד, ונכתב הנח אשר אחר הצירי, כי עֵירֹם אנכי (ראשית ג'). וְעֵירֹם כסה בגד (יחזקאל י"ח). בהיותך עֵירֹם ועריה (יחזקאל י"ו). כי עֵירֻמִּים הם (ראשית ג'). אלו תואר וכן השם וּבְעֵירֹם ובחוסר כל (דברים כ"ח). זה המשקל הוא אחד עם אשר הוא בשורק:

פֵּעוּל, אֵהוּד, בנים לא אֵמֻן בם (שם ל"ב) אֵטוּן מצרים (משלי ז'). אֵבוּס בעליו (ישעי' א') בית הָאֵסוּר (ירמי' ל"ז) כלם שוים בסמוך ובמוכרת ולא נפתח אֵזוֹר חלציו (ישעיה ה'). אֵפוֹד בד (ש"א ב'). אבל, אם ילין על אֲבוּסֶךָ (איוב ל"ט) אינו מזה הגזרה, ואפשר שיהי' מזו הגזרה וישתנה בבנוי לרוב התנועות ולא ישתנה בסמיכות, ואפשר כי כן ישתנה בקבוץ אֲבוּסִים, אֱזוֹבִים, אֲפוּדִים, אֱזוֹרִים, וכן אמר בעל השיר *] איכה אֱזוֹבֵי יְקוֹר בים נגערו, ובדברי רז"ל, אם בארזים נפלה אש מה יעשו איפה אֱזוֹבֵי קיר, וכן, עד אֵמוּנִים (משלי י"ד). מן, בנים לא אֵמֻן בם (דברי' ל"ב) ויִמסו אֵסוּרָיו (שופטים ט"ו). מן אֵסוּר, וְעֵרוֹם לא נשתנה בקבוץ, כי עֵירֻמִּים הם (ראשית ג'). לקיים הנח אע"פ שאיננה יסודי כמו אם היה בחירק שלא תפול היו"ד בקבוץ ובבנוי או יהיה מן הדגושים כמו שכתבנו:

*] מ"א הוא רבי שלמה גבירול בקינתו על רבי יקותיאל שנהרג שנת ת"א לפרט:

פּוֹעַל בית חוֹרֹן (יהושע י'):

פוּעַל, ויעבור אלישע אל שׁוּנֵם (מ"ב ד') וסמיכת היחש ממנו הַשּׁוּנַמִּית הלז (שם) ובדגש, ואת אוּן שארה (דה"א ז') ואפשר שיאמר במשקלו האחד מן בְּשָׂמִים בֹּשֶׂם, או יהי' מקובץ מן כֻּסֶּמֶת (שמות ט'):

פּוֹעְלוֹ, עוזריקם בֹּכְרוּ (דה"א ח'). ואמר רבי יונה תהו וָבֹהוּ (ראשית א'). הנכון בהם תֹּהוּ, בֹּהוּ:

פְּעוּלִי, יְהוּדִי ולרבים יְהוּדִים, והנכון יְהוּדִיִּים ולהקל נפל יו"ד היחש ברבי':

פעלי

פִּעְלִי, חָפְשִׁי, נָכְרִי, וְאֶל אֶרֶץ תַּחְתִּים חָדְשִׁי (ש"ב ך"ד). ולרבים נָכְרִים, חָפְשִׁים, וְנָעֳמִי, מזו הגזרה ולהקל על העי"ן הוסב הקמץ חטף תחת העי"ן והנו"ן בקמץ רחב כמשפט; וכן בחירק הפ"א:

פִּעְלִי, עִבְרִי, מִצְרִי, תַּחְתִּי בפתח מפני החי"ת, ובסגו"ל, מי נתן לַשֶּׂכְוִי בינה (איו' ל"ח). וממשקל הזה והוא פֶּלְיא (שופטים י"ג). אלא שנח האל"ף, ובשו"א פְּנִימִי, אֱדוֹמִי, עֲרִירִי, ולרבים עִבְרִים מִצְרִים, ובכלם נפל יו"ד היחש מהם לפגישת שני יודי"ן כאחת לכובד קריאתם, והיה ראוי יְהוּדִיִּים, חָפְשִׁיִּים, נָכְרִיִּים, עִבְרִיִּים, מִצְרִיִּים, פְּנִימִיִּים, עֲרִירִיִּים, אֲדוֹמִיִּים, כמו שבאה גם כן אלקי הָעִבְרִיִּים נקרה עלינו (שמו' ג') וּפְלִשְׁתִּיִּים מכפתור (עמוס ט'). הלא כבני כֻשִׁיִּים אתם לי (שם). תַּחְתִּיִּים שָׁנִים (רלהית ו'). עם יו"ד היחש, אבל בְּתַחְתִּיִּים שְׁנִיִּים נפלה יו"ד הרבים, או הָעִבְרִיָּה (דברי' ט"ו). רות הַמּוֹאֲבִיָּה (רות ב') או יאמר בתיו בנוח היו"ד כמו, בן האשה הַיִּשְׂרְאֵלִית (ויקרא ך"ד). נעמה הָעַמֹּנִית (מ"א י"ד). והרבות הַמִּצְרִיּוֹת, הָעִבְרִיּוֹת (שמות א'). מוֹאֲבִיּת עַמֳּנִיּוֹת אֲדֹמִיּוֹת צדניות חִתִּיּוֹת (מ"א י"א). ומ"ם עַמֳּנִיּוֹת בקמץ חטף מקום חולם עַמּוֹן להקל מפני אריכות המלה, וכן, אהרן אחיך הַלֵּוִי (שמות ד'). מזו הגזרה כי משפטו בתשלום למ"ד הפעל לֵוִיִי בפלס עִבְרִי או לֵוִיִי בפלס עֲרִירִי, אֲדוֹמִי כי הקבוץ בשו"א והפילו היו"ד למ"ד הפעל לכובד קריאתם כמו שעשו גם כן באמרם לְכַרְמִי משפחת הַכַּרְמִי (מדבר ך"ו). לְגוּנִי משפחת הַגּוּנִי (שם) הספיקו ביו"ד אחד והפילו האחרת כי משפטם בשני יודי"ן וכן כשהשם סופו ה"א נחה יפילוה בלא תמורה פעמים להקל ואמרו מן תִּמְנָה חתן הַתִּמְנִי (שופטים ט"ו). ומן בְּרִיעָה משפחת הַבְּרִיעִי (מדבר ך"ו) ופעמים ימירוה בתי"ו ואמרו מן צָרְעָה הַצָּרְעָתִי והאשתאלי (דה"א ב'). ופעמים ימירוה בנו"ן ואמרו לְפוּה משפחת הַפּוּנִי (מדבר ך"ו). לְשֵׁלָה משפחת הַשֵּׁלָנִי (שם). ואמרו מן שִׁלֹה, אחיה הַשִּׁילוֹנִי (מ"כ י"ב). ומן גִּלֹה אחתופל הַגִּילוֹנִי (ש"ב ט"ו) ופעמים ישאירוהו עם הה"א מבלי יו"ד היחש לְיִמְנָה משפחת הַיִּמְנָה (מדבר ך"ו). לִמְנַשֶּׁה משפחת הַמְנַשֶּׁה, וכן הפילו הנו"ן שבאחרית המלה, ואמרו לְנַעֲמָן משפחת הַנַּעֲמִי (שם). והרבים לְוִיִּם ביו"ד השרש לבד, והי' ראוי על המנהג לְוִיִּים בשני יודין ועל התשלום לְוִיִּיִּם בשלש יודין *], וזה היו"ד שהוא יו"ד היחס ברוב השמות שתבא בהן לא יתבן המלה

*] א"א פירוש אחת במקום

זולתה

זולתי במו אלה שזכרנו, ויש שיאמר גם כן ה"א הכנוי ואחת ליחס ואחת עם היו"ד וזולתה כמו אכזרי שיאמר גם כן לרבוי:

אכזר, וכן שני מזו הגזר' והי' ראויה שניי כמו שלישי, רביעי, חמישי, וכן ששי, הי' ראוי ששיי, ולהקל נפל יו"ד למ"ד הפעל, ובקבוץ מן שני שניים ומן ששי, ששיים עם יו"ד השרש ויו"ד היחש, ואם היה על התשלום עם יו"ד הרבים שניים ששיים עם שלש יוד"ין:

פעלי, נהרי הבארותי, פערי הארכי, מהרי הגטפותי (ש"ב ך"ג). אללי לי ... (מיכה ז'). וכתב א"א ז"ל, מוכיח אדם אחרי חן ימצא (משלי ך"ח). תאר בזה המשקל, והוא תואר לאדם הנסוג אחור, והיו"ד נוספת על שם התואר כיו"ד, וחשופי שת (ישעיה ך'). אם הוא יחיד, וכבר כתבנו שהוא רבים משפטו וחשופים, ומזה המשקל עוד שדי [א] בתשלומי שדי *).

*) עיין מ"ש לעיל במשקל פעל בסגרס. יבא"ר.

פעלה, אמרה, שמלה, שפחה, משחה שכבה אבחה, כבשה, כשבה, כליה, מן כליות חטה (דברים ל"ג) שביה בריה, מן הביאי הבריה החדר (ש"ב י"ג) קריה, פשתה, שמחה, וכן חטה הראוי חנטה, ונמשך פ"א הפעל בטעם במלת לשממה ושממה (יחזקאל ל"ה). וכן אהבה, אחוה, פחדה, שארה, נערה, רחצה, אמצה, עלוה עולה, וענוה צדק (תלים מ"ח). בפתח מפני אות גרונית, וכן בלא אות גרונית בפתח שלמה, שמלה, שלוה וכבשה אחת (ויקרא י"ד), ובסמוך תשוב הה"א לתי"ו ולמ"ד הפעל בפתח שפחת שרי (ראשית י"ו). ואהבת עולם (ירמי' ל"א). כל אמרת אלוק צרופה (משלי ל'). אבחת חרב (יחזקאל כ"א). וכן בסגול הפ"א עם אות גרונית חלקה, חליה, עדנה, עריה, ערוה, חרפה וממשקל זה, מי יתן תבא שאלתי (איוב ו'). ויתן להם שאלתם (תלים ק"ו). ובסמוך חלקת השדה (רות ד'). חרפת עולם (תלי' ע"ח) ערות אביך (ויקר' י"ח) ובקבוץ כבשות, שמלות שפחות, כליות, ורוח סערות (יחזקאל י"ג). קערות, ונעלות בלות (יהושע ט) אפשר שהנפרד ממנו נעלה בפלס נערה, או יהי' הנפרד נעל, ויקובץ בלשון זכרים ובלשון נקבות, ובסמוך כבשות הצאן (ראשית ך"א). כליות חטה (דברים ל"ב). נערות אסתר (אסתר ו'). ומזה המשקל, והטיבותי מראשותיכם

פעלי [א] דגש הדל"ת מורה על זה שהשרש שדד: בדפוס

מֵרָאשֹׁתֵיכֶם (יחז׳ ל״ו). ובא ונלכדה הַקְּרִיּוֹת (ירמיה מ״ח). בחירק הרי״ש והגש היו״ד תמורת הנח כי היה דינו בשקל כִּלְיוֹת או הוא משקל אחר, ובכנוי, ושכב בְּשִׁלְיָתָהּ (דברים כ״ד). השולח אִמְרָתוֹ (תלי׳ קמ״ז). ובסגול בצע אֶמְרָתוֹ (איכה ב׳). אף על פי שהנפרד בחירק כי הכל שוה במשקל, שִׂמְלָתְךָ לא בלתה (דברים ח׳) הלמ״ד בקמץ וכן בכל השמות אבל בפעלי׳ הלמ״ד בפתח, חבלה יְלָדַתְךָ (שיר ח׳) כמו שכתבנו, הגר המצרית שִׁפְחַת הָ (בראשי׳ י״ג). ותעלונה כִּלְיוֹתָי (משלי כ״ג) ותקם רבקה וְנַעֲרֹתֶיהָ (בראשי׳ כ״ד) כן כל שם שסופו ה״א הנקבה תשוב תי״ו בסמוך ובכנוי וכן בקבוץ ו״ו ותי״ו זולתי מעטים כמו שכתבנו, ופִשְׁתָּה יקבץ בלשון זכרים פִּשְׁתִּים, וכן מן חִטָּה חִטִּים, ובכנוי נגרעה ממנו ה״א הנקבה ולא הומרה תי״ו כמשפט משקלו ואמרו, צמרי ופִשְׁתִּי (הושע ב׳). והי׳ לו לומר ופִשְׁתָּתִי, על המנהג, ונהגו בו מנהג סֻכָּה כמו, ויחמוס כגן שֻׂכּוֹ (איכה ב׳). כי יצפנני בְּסֻכֹּה (תלים כ״ז) וכן אמרו מן תְּבוּנָה, כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים (הושע י״ג) ורז״ל נשתמשו בו עם נו״ן בסוף באמרם כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פִּשְׁתָּן, וכן נשתמשו בו עם הכנוי בנו״ן, גמל העובר והדליק פִּשְׁתָּנוֹ את הבירה, או יהי׳ פִּשְׁתִּים פִּשְׁתִּי משקל אחר פִּשְׁתָּה בסגול על משקל לְבֵנָה, אִשָּׁה, וההא בזה המשקל תפול בקבוץ ובכנוי, ויתכן להיות מזה הגזר׳ מִנְחָה והראי׳ מה שנהגו לקרוא במשנה מְנָחוֹת המ״ם בשו״א להורות כי שרשו מנח כמו שִׁפְחָה ששרשו שפח ואלו היה שרשו נחה והמ״ם נוספת היה ראוי לקרות מִנְחוֹת המ״ם בחירק, כמו מִצְוֹת או בפתח כמו מַרְאוֹת, ויתכן להיות מזה הגזרה יַעֲלַת חן (משלי ה׳). יאמר במוכרת יַעֲלָה ובפלס נַעֲרָה וכן נהגו בעלי השיר בשיריהם לקרוא יַעֲלָה, גם יתכן להיות יַעֲלַת חן מן יְעֵלִים, והסמוך יַעֲלֵי סלע (איוב ל״ח) כמו מן לְבֵנִים, לְבֵנֵי, לא תגרעו מִלִּבְנֵיכֶם (שמות ה׳). לִבְנַת הספיר (שם כ״ד). ואם כן יהי׳ המוכרת מן יַעֲלַת חן, יְעֵלָה בפלס לְבֵנָה, וזה דעת רבי יעקב בן אלעזר, ותפש על הראשונים בעלי השיר שאמרו יַעֲלָה בפלס נַעֲרָה, והנשיא הרופא רבי יצחק בן באן בנשת חזק דברי הראשונים בעלי שיר שאמרו יַעֲלָה כי כמוהו, בנות יַעֲנָה (ישעי׳ י״ג) כַּיְעֵנִים במדבר (איכה ד׳):

פְּעֻלָּה, עֻצְמָה, עָרְמָה, חָכְמַת, קָרְחָה, חָרְבָּה, עָרְלָה, שָׁפְכָה, כֻּתֹּנֶת, מן, ויעשו את הַכָּתְנֹת שש (שמות ל״ט) מִשְׁחָה מן להיות להם מָשְׁחָתָם

(שמות מ׳) והסמוך חָכְמַת חכמיו (ישעיה כ״ט) בְּעָצְמַת חבריך (שם מ״ז) והכנוי עָצְמָתִי, ובחכמתי כי נבונותי (שם י׳). וכן הקבוץ חָכְמוֹת בחוץ תרונה (משלי א׳). עָרְלוֹת פלשתים (ש״א י״ח). אחד בסמוך ובמוכרת, אבל, אל גבעת הערלות (יהושע ה׳). הוא משקל אחר ובשורק טֻמְאָה, וטמאתו עליו (ויקרא ז׳). או חָפְשָׁה לא נתן לה (שם י״ט). חמצה, מלוש בצק עד חֻמְצָתוֹ (הושע ז׳). או הוא מקור, ובתי״ו מקום ה״א בזה המשקל מָחֳרַת ומפני החי״ת שהיא גרונית הוסב הקמץ חטף תחתיה, וכל יום הַמָּחֳרָת (מדבר י״א) ויהי מִמָּחֳרָת (שם י״ח). והוא קמץ אלא אם כן הוא סמוך מִמָּחֳרַת הפסח (שם ל״ג).*] ובא שהעיין שלו גרונית ולא הוסב הקמץ תחתיה ותחת שעורה בָּאשָׁה (איוב ל״א) והאל״ף נחה, וְהַלְאָה מזה המשקל אלא ששב הקמץ חטף לקמץ רחב כמו שבא גם כן בצווי הקל שָׁמְרָה נפשי כי חסיד אני (תלים פ״ו) בקמץ רחב תחת קמץ חטף בְּשָׁמְרָה זאת לעולם (דה״א ך״ט):

*] א״א וזהו שאמרו כל מחרת שסמוך לה״א הוא בפתח:

פְּעֻלָּה, גְּעָרָה, קְעָרָה, צְדָקָה, בְּרָכָה ובא הפ״א בקמץ חטף בְּסָעֲרָה השמים (מ״ב ה׳) וכן הוא האחד מן כשעלים בְּחָרְבוֹת (יחזקאל י״ג) חָרְבָה, כי מן חָרְבָה יאמר חָרְבוֹת בסמוך ובמוכרת, ובסמוך הפ״א בחירק צִדְקַת הצדיק (שם י״ח.*] בִּרְכַּת ה׳ (משלי י׳). וכן בכנוי ובקבוץ הפ״א בשו״א הולך צדקות (ישעי׳ ל״ג). כי תשיתהו בְּרָכוֹת לעד (תלים כ״ג). ובסמוך את כל צִדְקוֹת ה׳ (ש״א י״ב). בִּרְכֹת אביך (בראשית מ״ט). הפ״א בחירק, וכן בכנוי, ולא תזכרן צִדְקֹתָיו (יחז׳ ג׳). ואם עי״ן הפעל אות גרונית פ״א הפעל בפתח נַעֲרַת חכם (קהלת ו׳) קַעֲרַת כסף קַעֲרוֹת כסף (מדבר ז׳) וכזה המשקל מְרַאֲשֹׁתָיו שאול (ש״א ך״ו) רַאֲשֹׁתָיו בפלס קְעָרוֹת אלא שזה בא בשני סימני רבוי כמו שכתבנו במשקל פֶּעַל, וכזו הגזרה וּבְנִבְלָתָם לא תגעו (ויקרא י״א). לא תלין נִבְלָתוֹ (דברים כ״א). הנפרד נְבֵלָה בקמץ ואלו היה נְבֵלָה בצירי היה עם הכנוי (נְבֵלוֹתֵיהֶם) [נִבְלָתוֹ, נִבְלָתָם] בצירי כמו שיתבאר במשקלו, ומצאנו בזה הגזרה מלה שלא נשתנית בסמיכות מְעָרָה, והקבוץ מְעָרוֹת, ובסמיכות כמו כן ובאו בִּמְעָרוֹת צרי׳ (ישעי׳ ב׳) את מְעָרַת המכפל׳ (בראשי׳ כ״ג) אל מְעָרַת עדלם (ש״ב כ״ג). בִּתְעָלַת הברכה (ישעי׳ ל״ו) וכן מְצָדוֹת סלעים (שם ל״ג) בִּמְצָדוֹת

*] א״א כל המשקלים שהם עם ה״א הנקבה לא ישתנו רק משקל פְּעֻלָּה שבסמיכת היחיד ישוב השו״א לחירק והקמץ לשו״א ובכנוי היחיד כן:

עין גדי (ש"ה כ"ד). ואפשר כי מְצָדוֹת לא נשתנה מפני כובד הקריאה אם היה אומר מִצָדוֹת הפ"א בחירק ושו"א הצדיק, וכן, ועשית קְעָרֹתָיו (שמות ך"ה). והיה דינם להשתנות בפתח פ"א הפעל מפני האות הגרונית מְעָרָה, מְעָרוֹת קְעָרֹתָיו, כמו, מפני נַעֲרַת חמשה (ישעיה ל'). סַעֲרַת ה' (ירמיה ה'). קַעֲרֹת כסף (מדבר ז'), וכן היה ראוי לומר מִצָדוֹת בחירק הפ"א וכן לא נשתנה מְנָיוֹת הלוים (נחמיה י"ג). מְנָאוֹת התורה (שם י"ב). אולי אלה באו כן להקל על היו"ד ועל האל"ף כי תכבד קריאתם אם היה פ"א הפעל בחירק, וכן מְצָדוֹת תכבד קריאתה אם היה פ"א הפעל בחירק כמו שכתבנו:

פְּעָלָה הפ"א בסגו"ל כי היה ראוי להרגש העי"ן והיה הפ"א פתח ובא פתח קטן תחת פתח גדול לתקן הקריאה מפני קמץ העי"ן, נֶחָמָה, זאת נחמתי (תלים קי"ט). והקבוץ נֶחָמוֹת ולא ילדו לֶבֶהָלָה (ישעיה ס"ה). עיר ובהלות (ירמי' ט"ו) בֶּהָרָה, בֶּהָרוֹת, נֶאָצָה, נֶאָצוֹת, (נחמי' ט') לֶהָבָה מקרית סיחון (מדבר ך"א) וכן כֵּהוֹת הראוי להיות כֵּהָיוֹת כמו ובכל גֵּאָיוֹת (יחזקאל ל"ה) אלא שבכהיות ובגאיות פ"א הפעל בצירי, וכל אלה מהדגושים אלא שאין אות גרון מקבלת דגש ובסמיכות ובכנוי ובקבוץ לא ישתנה, ובא פ"א הפעל בקמץ, שמעתי את כל נָאָצוֹתֶיךָ (יחזקאל ל"ה). או הוא משקל כַּפָּרָה, וַלֲהָבוֹת אש (תלים ך"ט). אינו מזו הגזרה כי אם מגזרת לֶהָבָה כמו שאנו עתידים לבאר, כי מזה המשקל יאמר לֶהָבוֹת במוכרת ובסמוך, ואפשר שיהיה לַהֲבוֹת אש מזו הגזרה ונשתנה בסמיכות כמו בַלָּהוֹת צלמות (איוב ך"ד). מן בַּלָּהָה בַּלָּהוֹת:

פְּעֵלָה, אֲבֵדָה, גְּזֵלָה, אֲפֵלָה, חֲשֵׁכָה, שְׁאֵלָה, בְּהֵמָה, נְבֵלָה, לְבֵנָה, תְּאֵנָה, בְּרֵכָה, זה המשקל הוא קרוב אל משקל פְּעָלָה שזכרנו, ולא ישתנו בו התנועות גם כן בסמוך ובכנוי ובקבוץ, לכל אֲבֵדַת אחיך (דברים ך"ב). טֻמְאַת השם (יחזקאל ך"ב). שְׁאֵלָתִי ובקשתי (אסת' ה'). מה שְּׁאֵלָתֵךְ (שם). נִבְלָתִי יקומון (ישעיה ך"ו). גפנה ותאנתה (הושע ב'). בְּרֵכַת השלח (נחמיה ג'). ויש שנשתנה, או בְנִבְלַת חיה טמאה (ויקרא ה'). לא תלין נִבְלָתוֹ (דברי' ך"א). ואת בֶּהֱמַת הלוים (מדבר ג'). בְּבֶהֱמַת בני ישראל (שם). מי יתן תבוא שְׁאֵלָתִי (איוב ו'). או הם משקל אחר כמו שכתבנו, אבל תחת בְהֶמְתָּם (מדבר ג'). וחמורך וכל בְּהֶמְתֶּךָ

דברים

(דברים ה׳) . אינו נגזר מבְּהֵמָה כי אם מן בְּהֶמֶת ואם לא נמצא יאמר על משקל דֶּבֶלֶת כי הה״א תהפך לתי״ו רפה לא לדגושה כאשר הודעתיך, והקבוץ פעמים ישתנה בסמיכות כמו מן חֲצֵרוֹת , בְּחַצְרוֹת בית ה׳ (תלים ק״ו) . ומן בְּאֵרוֹת , בְּאֵרֹת חמר (בראשית י״ד) . ופעמים לא נשתנה כמו, ביתי וַחֲצֵרוֹתַי (דה״א ד״ח) . בְּרֵכוֹת מים (קהל׳ ב׳) . בארות מים (בראשית ד״ו) . כמו שהודעתיך בשקל פֶּעַל , וּלְבֵנָה יקובץ בלשון זכרים לְבֵנִים, אע״פ שהמלה בלשון נקבה כמו מן חִטָּה , חִטִּים, נְמָלָה נְמָלִים , ובסמוך לִבְנֵי , וכן בכנוי , לא תגרעו מִלִּבְנֵיכֶם (שמות ד״ד) . וכן , סמיכת היחידה לִבְנַת הספיר (שם ד״ד) . או יאמר לְבֵנַת , כמו אֲבֵדַת אחיך (דברים ד״ב) כי [לא] ישתנה כמו שהודעתיך, ואפשר שיהיה לִבְנַת הספיר , המוכרת ממנו לְבֵנָה בקמץ כמו צְדָקָה לפיכך נשתנה , אבל תְּאֵנָה לא נשתנית תנועתה בסמיכת הקבוץ מפני האל״ף , כִּתְאֵנֵי הבכורות (ירמיה ד״ג) . וכרמיכם ותאניכם (עמוס ד׳) :

פְּעֵלָה , מקל לִבְנֶה (בראשית ל׳) . תחת אלון וְלִבְנֶה (הושע ד׳) . בא בסגו״ל עם הה״א כמו עֲלֵפָה (יחזקאל ל״א) . תְּפִתָּה (ישעיה ל׳) . צִחֵה צמא שם ה׳) . צירי מפני הסמיכות , וכן כל המשקל לא ישתנה בסמיכות כי אם מסגו״ל לצירי וכן אִשֵּׁה לה׳ (ויקרא ב׳) . סגו״ל , אִשֶּׁה ריח ניחוח (שם א׳) . צירי , ואִשֶּׁה בתשלומו אִשְּׁשֶׁה , וכן צִחֶה , צִחְחֶה על משקל לִבְנֶה , ובקבוצם יפול הה״א ויאמר לִבְנִים , אִשִּׁים , עֲלָפִים , צִחִים , ובסמוך לִבְנֵי , עֻלְפֵּי , צִחֵי , אִשֵּׁי ה׳ (ויקרא ד״א) . וכן עם הכנוים לִבְנָיו , לִבְנֶיךָ , וכן כלם בחירק :

פַּעֲלָה ברגש כַּפָּרָה, יַבָּשָׁה, חַטָּאָה, בַּקָּשָׁה, בַּקָּרָה, כְּבַקָּרַת רועה עדרו (יחזקאל ל״ד). פָּרָשָׁה וּפָרָשַׁת גדלת מרדכי (אסתר י׳). והפ״א קמוצה לתשלום הדגש, ויתכן מזה את כל נַאֲצוֹתֶיךָ (יחזקאל ל״ה) וכבר כתבנוהו (עם נֶחָמָה, בַּצָּרָה, על דברי הַבַּצָּרוֹת (ירמי׳ י״ד) וי״מ כן לעתות בַּצָּרָה (תלי׳ ע׳) בַּלָּהָה, בַּלָּהוֹת וכן כלם ובסמיכות הקבוץ העי״ן בשו״א, כי יכיר בַּלְהוֹת צלמות (איו׳ כ״ד). והוא קל, ומזה המשקל, ונתתי יאורים חָרָבָה (יחזקאל ל׳). מכל אשר בֶּחָרָבָה (בראשי׳ ז׳). ולולי הרי״ש היה דגש, וכן מזה המשקל, ישא מִדַּבְּרֹתֶיךָ (דברי׳ ל״ג). האחד דַּבָּרָה, והקבוץ דַּבָּרוֹת, ובסמוך דַּבְּרוֹת על משקל בַּלְהוֹת צלמות, אלא שהוא קל, ועם הכנוי דַּבְּרוֹתָיו, דַּבְּרוֹתֶיךָ:

פעולה

פְּעִילָה בפתח ובשורק חֲבוּרָה, בְּכוּרָה מן, כתאני הַבִּכּוּרוֹת (ירמי׳ כ״ד).

בְּטִיחָה, מן וּבַטֻּחוֹת למרגיזי אל (איוב י״ב). קְשׁוּבָה מן תִּהְיֶינָה אזניך קַשֻּׁבוֹת (תלים ק״ל). רְתוּקָה מן בְּרַתֻּקוֹת זהב (מ״א ו׳). ותהי נבלתם כַּסּוּחָה (ישעי׳ ה׳). וְשַׁכֻּלָה אין בהם (ש״ה ו׳) ובחירק פ״א הפעל כְּבִכּוּרָה בתאנה בראשיתה (הושע ט׳). גְּדוּפָה מן וּמִגִּדֻּפֹתָם אל תחתו (ישעי׳ נ״א) מִלּוּאָה מִלֻּאת אבן (שמות כ״ח):

פּוֹעָלָה, תּוֹעֵבָה, שׂוֹרֵקָה, סוֹחֵרָה, שׁוֹמֵמָה ובשו״א עי״ן הפעל סוֹלְלָה, בּוֹגֵדָה, והקבוץ תּוֹעֵבוֹת, שׁוֹמֵמוֹת לא תשתנה תנועתם תּוֹעֵבוֹת גדולות (יחזקאל ח׳). נחלות שׁוֹמֵמוֹת (ישעיה מ״ט). והסמוך ישתנה תּוֹעֲבַת ה׳ (משלי י״א). שֹׁמְמוֹת דור ודור (ישעי׳ ס״א). ובכנוי תּוֹעֲבָתוֹ, תּוֹעֲבָתֵךְ ובולי תּוֹעֲבוֹתָיו וכולי, וראה שׁוֹמְמוֹתֵינוּ (דניאל ט׳). וקבוץ סוֹלְלָה, הנה הַסּוֹלְלוֹת באו העיר (ירמי׳ ל״ב) וקבוץ בּוֹגֵדָה, אנשי בּוֹגְדוֹת (צפני׳ ג׳):

פְּעוּלָה, בְּשׂוֹרָה, עֲבוֹדָה, חֲגוֹרָה, אֲגוֹרָה, לַאֲגוֹרַת כסף (ש״א ב׳) לא ישתנה:

פְּעִילָה, אֲכִילָה, שְׁנִינָה, נְגִינָה ומן הדגושים והם שנבלע בהם הנח ברגש תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה (ישעי׳ כ״ט) כְּלִמָּה, שְׁמִטָּה קְהִלָּה, אֲחִיָּה השילוני (מ״א י״א). עֲנִיָּה, שְׁבִיָּה בת ציון (ישעי׳ נ״ב). עֲלִיָּה שְׁתִיָּה מה אמך לְבִיָּא (יחזק׳ י״ט). צְדִיָּה, צְבִיָּה, גְּדִיָּה, שְׂכִיָּה, נְשִׁיָּה, טְרִיָּה, לא ישתנו, והקבוץ שְׂכִיּוֹת החמדה (ישעי׳ ב׳). וַעֲלִיּוֹת מרוחים (ירמי׳ כ״ב). שְׁבִיּוֹת, צְבִיּוֹת, גְּדִיֹּת ורעי את גְּדִיֹּתַיִךְ (ש״ה א׳) ואפשר שיהי׳ מזה המשקל נלכדה הַקְּרִיּוֹת (ירמי׳ מ״ח). ויאמר האחד ממנו קְרִיָּה בשו״א הקו״ף:

פְּעִלָּה, עֲלִיָּה, צְפִיָּה, בְּצִפִּיָּתֵנוּ צפינו (איכה ד׳). גֻּלֹּת עִלִּית (שופטי׳ א׳) ואפשר שיהי׳ הנפרד מן עִלִּיּוֹת עִלִּית היו״ד בהם למ״ד הפעל תמורת הה״א ויתכן שהיו״ד יו״ד היחש כיו״ד תְּרוּמִיָּה, שְׁלִשִׁיָּה והיו״ד למ״ד הפעל נבלעת ביו״ד הַיַּחַס הדגושה:

פּוּעֳלָה דֻּמִיָּה (תלים ס״ה):

פּוּעֳלָה אֻרְוָה אחד מן וַאֻרְוֹת לכל בהמה (ד״הב ל״ב). ובסמוך אֻרְוֹת סוסים (מ״א ד׳). ובמשקל הזה שם בדברי רז״ל חֻלְּלָה נתנן מַחְתָּלוֹת:

פְּעֻלָּה, סְגֻלָּה, אֲדָמָה, חֲתֻלָּה וערפל חֲתֻלָּתוֹ (איוב ל״ח) אֲלֻמָּה, הֲמֻלָּה, רְכֻלָּה, עֲגֻלָּה, כְּבֻדָּה, עֲבֻדָּה*] כלם לא ישתנו:

*] א״א וזה לפי שהעי״ן דגושה.

פְּעוּלָּה, אֲרוּכָה, מְלוּכָה, נְחוּשָׁה, גְדוּפָה, שְׁמוּעָה, ורבה הָעֲזוּבָה (ישעיה ו׳). גְבוּרָה, יְצִיקָה, מן יְצֻקִים ביצקתו (מ״א ז׳). חֲלוּשָׁה, יְשׁוּעָה, לא ישתנו: חֲגֹלֶת, דְבֶלֶת, עֲטֶרֶת, גְבֶרֶת, עֲקֶרֶת, עֲשֶׂרֶת, עֲצֶרֶת, בְּרֶדֶת היער (ישעיה ל״ב. פְּחֶתֶת כלו בסגול, ויש מהם בצירי עי״ן הפעל תְּכֵלֶת, חֲמֵשֶׁת, נטף וּשְׁחֵלֶת (שמות ל׳). וכן אֵשֶׁת, שֵׁשֶׁת צירי וסגו״ל, וכן יאמר בְּהֶמֶת, יְבֶמֶת ואם לא נמצאו, חבורם אל הכנוים יוכיח, בְּהֶמְתְּךָ בְּהֶמְתָּם, יְבִמְתּוֹ, יְבִמְתֵּךְ כי אם היו מחוברים מן בְּהֵמָה יְבָמָה, היתה התי״ו רפה כמו שכתבנו וכן, ושאלה אשת מִשְּׁכֶנְתָּהּ (שמות ג׳). חובר מן שְׁכֶנֶת, וכן, והיא חֲבֶרְתְּךָ (מלאכי ב׳). מן [א] חֲבֶרֶת ובכנוי ישאר בסגו״ל כמו אלה שזכרנו או ישוב חירק כמו אלה שזכרנו, וכן, שרי גְבִרְתִּי (בראשית י״ז). כשפחה כִּגְבִרְתָּהּ (ישעיה כ״ד. בחירק ובקבוץ עֲקֻרוֹת, עֲטָרוֹת, ובסמוך עֲקְרוֹת, עַטְרוֹת, וכן בכנוי, עַטְרוֹתָיו, עֲקְרוֹתָיו, ומזו הגזרה, ועם הָאֲמָהוֹת אשר אמרת (בראשית ל׳). ואת אשתו ואמהותיו (נחום ב׳). היחידה מהם אֲמֶהֶת בפלס גברת ולהקל על הלשון אמרו אָמָה ולא אמרו אֲמָהָה ולא אֲמֶהֶת והפילו הה״א והתי״ו והניחו הה״א כמשפט ועשו כנוי היחיד מן אָמָה אֲמָתוֹ, אֲמָתְךָ, וכנוי הרבות מן אֲמֶהֶת אמרו אֲמָהוֹת ולא אמרו אָמוֹת:

פֶּעֶלֶת, אַדֶּרֶת, צַמֶּרֶת, דַּלֶּקֶת, יַבֶּשֶׁת, שַׁחֶפֶת שַׁלֶּטֶת, לַהֶבֶת, בַּהֶרֶת, גַּחֶלֶת, ואלה שעיניהם ה״א וחי״ת פ״א הפעל פתוחה, כי לא יבוא עליהם תשלום הדגש כמו שכתבנו, אבל קָרַחַת פ״א הפעל בקמץ כי על הרי״ש יבוא תשלום הדגש, עַוֶּרֶת *], יַבֶּלֶת, ובחירק פ״א הפעל כִּנֶּרֶת, אִגֶּרֶת כלם בסגו״ל וכשהלמ״ד *] ח״א ולפירש״י עורת גרונית סַפַּחַת, קָדַחַת, גַּבַּחַת כלו פתח, פס דבר של עורון והינו תולה: והכנוי, וכבו את גַּחַלְתִּי (ש״ב י״ד). ויעבר אַדַּרְתּוֹ (יונה ג׳). בְּקָרַחְתּוֹ או בְגַבַּחְתּוֹ (ויקרא י״ג). וכן כלם לא ישתנו ונשנה עַצֶּבֶת בסמיכות וּבְעַצְּבַת לב (משלי ט״ו). ואפשר שהוא משקל אחר והדגש לתפארת והקבוץ אֲדָרוֹת, צַמָּרוֹת, ואשר עיניהם גרונית לְהָבוֹת, בֶּהָרוֹת, גֶּחָלוֹת,

פ״א

[א] בדפוס סיסן נדפס חַבֶּרֶת בדגש. וט״ס הוא:

ר״ל

פ״א הפעל בסגו״ל ובסמוך עי״ן הפעל בשו״א ודגש סַפְּחוֹת, דַּלְקוֹת, גַּבְּחוֹת, קָרְחוֹת, לַהֲבוֹת אש (תלי׳ כ״ט) ובא בשו״א בלא סמיכות, וגם אִגְּרוֹת כתב על אפרים ומנשה (דה״ב ל׳). וכן כל כִּנְּרוֹת*], והוא קל והכ״ף מעמדת בגעיא:

*] ח״א עיין ביהושע סימן י״א וי״ב ובמדויקים הנו״ן בח״פ:

פְּעֹלֶת, בִּקֹּרֶת, שִׁבֹּלֶת ובשורק פ״א הפעל כֻּתֹּנֶת, והכנוי פשטתי את כֻּתָּנְתִּי (שיר ה׳)

ויפשיטו את יוסף את כֻּתָּנְתּוֹ (בראשית ל״ז) והקבוץ בִּקּוֹרוֹת, כֻּתֹּנוֹת בחולם או בקמץ חטף, וכן בסמוך ובכנוי, וישאום בְּכֻתֳּנֹתָם (ויקרא י׳). בשו״א לבדו ודינו בקמץ חטף, ובספר אחד מדויק מצאתיו בקמץ חטף, וקבוץ שִׁבֹּלֶת בלשון זכרים, שבע שִׁבֳּלִים (בראשית מ״א):

פַּעֶלֶת, כַּפֹּרֶת, בַּצֹּרֶת ואולי פָּרֹכֶת בדגש גם כן אלא שלא נדגש מפני הרי״ש והפ״א קמוצה לתשלומו, אלה לא ישתנו, והקבוץ כַּפֹּרוֹת, בַּצֹּרוֹת ורז״ל אמרו קבוץ פָּרֹכֶת, פַּרְכִיּוֹת שְׁחוֹרוֹת חברו אותו כחבור מַלְכִיּוֹת או תַּחְתִּיּוֹת כמו שיתבאר, וכן אמרו קבוץ פַּרְפֶּרֶת פַּרְפְּרִיּוֹת*]:

*] אבל גירסת הערוך פְּרָפְרִיּוֹת. יבא״ר.

פּוֹעֶלֶת כלו בסגול, למי הַחוֹתֶמֶת (בראשי׳ ל״ח). ואת הַיּוֹתֶרֶת (ויקרא ג׳).

עוֹפֶרֶת, כּוֹתֶרֶת, תּוֹלַעַת נפתח מפני העי״ן, והקבוץ גלות הַכּוֹתָרֹת (מ״א ז׳):

פְּעוֹלֶת, קְטוֹרֶת, כְּתוֹבֶת, נְחֹשֶׁת, יְבֹשֶׁת המים (בראשית ח׳). שְׁכֹבֶת מן, ויתן איש בך את שְׁכָבְתּוֹ (מדבר ה׳). לא תתן שְׁכָבְתְּךָ (ויקרא י״ח). מבלתי יְכֹלֶת (מדבר י״ד). ושמני וּקְטָרְתִּי (יחזקאל י״ו). ובשורק, וחרה נְחֻשְׁתָּהּ (שם כ״ד). הכביד נְחֻשְׁתִּי (איכה ג׳). יען השפך נְחֻשְׁתֵּךְ (יחזקאל י״ו). וכן כלם על זה הדרך וכן כל שם שהוא בתי״ו נוספת בסוף שהוא מלעיל התי״ו דגושה [בהתחברות] (בהתחבר והקבוץ) כמו שכתבנו וכשתהי׳ המלה שנוספה בה תי״ו מלרע התי״ו רפה בהתחברות:

פְּעֶלֶת, והחטה וְהַכֻּסֶּמֶת (שמות ט׳). את קֻבַּעַת (ישעיה נ״א) נפתחה מפני העי״ן וקבוץ כֻּסֶּמֶת בלשון זכרים, ודוחן וְכֻסְּמִים (יחזקאל ד׳) אולי כן הוא קבוץ קֻבַּעַת או יהי׳ בלשון נקבות קֻבָּעוֹת, ואפשר שיהי׳ קבוץ כֻּסֶּמֶת, כֻּסְּמוֹת והאחד מן כֻּסְּמִים, כֻּסֵּם:

ואשר בהם תוספת תיו ומלרע אלה הם.

פְּעֻלוֹת, שַׁחֲרוּת, גַּבְהוּת, יַלְדוּת מְרֻדוּת*] מַלְכוּת פַּחֲווֹת, אַלְמְנוּת חַיּוּת (ש"ב כ'). הראוי בתשלומו חַיּוּת ואלמנות מזה המשקל אלא שנוספה בו נו"ן ומפני זה משתנה בסמיכות שיאמר במוכרת אלמנות בקמץ ובסמוך אַלְמְנוּת חיות, וכן נהגו לומר רַחֲמָנוּת, אבל משקל פְּעֻלוֹת לא ישתנה, ובקבוץ, ארבע מַלְכֻיּוֹת (דניאל ח'). ולפי

*] מְרֻדוּת שרשו רדה ובתשלומו מְרֻדְהוּת. ונשמטה הה"א כדינה אחרי שו"א נע. ומשקלו מִפְּעֻלוֹת וע"כ דגש הדל"ת משא"כ באלה שהבית כאן כלם רפוים. יבא"ר.

שפעמים רבות התי"ו תמורת ה"א באה היו"ד [א] תמורת תי"ו כמו שדרכה לבוא תמורת ה"א וכן אמר במשנה מן אומנות שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובשורק פ"א הפעל, כרם זֻלּוּת (תלים י"ב). הראוי בתשלומו זללות, ובחירק פ"א הפעל רִפְאוּת, סִכְלוּת, שִׁפְלוּת, עִקְּשׁוּת פה (משלי י'). ונדגשה הקוף לתפארת הקריאה כמו שכתבנו, ובחולם מֵאַשְׁפּוֹת ירים אביון (תלים קי"ג). ובמשקלו אָחוֹת, חָמוֹת, ושם נכתבנו: פְּעָלוּת, אֱיָלוּת, אֱיָלוּתִי לעזרתי חושה (שם כ"ב). ובדגש פְּתַיּוּת ובל ידעה מה (משלי ט'). והקבוץ כקבוץ מַלְכוּת:

פְּעִילוּת, יְדִידוּת נפשי (ירמיה י"ב). שְׁרִירוּת, כְּסִילוּת, צְמִיתוּת, מְרִירוּת, ושם בעל פְּקִידוּת (שם ל"ז). כְּרִיתוּת, הֲרִיסוּת וארץ הֲרִיסֻתֶךָ, (ישעי' מ"ט). עֲלִיצוּת, עֲלִיצוּתָם כמו לאכול עני במסתר (חבקוק ג'). ובדגש, וּכְלִמּוּת עולם (ירמיה כ"ג). וקבוצם כקבוץ המשקלים שהקדמנו, אבל מצאנו קבוץ כְּרִיתוּת בלשון זכרים, ואתן את ספר כְּרִיתֻתֶיהָ אליה (שם ג').

פְּעֻלּוּת, וינהגהו בִּכְבֵדֻת (שמות י"ד). וקבוץ כל אלה השרוקים בקבוץ מַלְכוּת שכתבנו ויש במשקל אלה השרוקים שיכפל בהם למ"ד הפעל, פַּעֲלִילוּת, חַכְלִילוּת עינים (משלי כ"ג): וכן:

פַּעֲלִיּוּת, ואולך אתכם קוֹמְמִיּוּת (ויקרא כ"ו) אבל ע"ן הפעל נחה כמשפט:

פעלית

פעלות [א] כי הראוי מַלְכוּתוֹת מלכות הוא השם עצמו והו"ו והתי"ו האחרונים לסימן הרבוי. ובאה היו"ד תמורת התי"ו הראשונה.

פעלית, גפרית, חותם תבנית (יחזקאל ך"ח). ומזה המשקל, ותרבי לך בורית (ירמיה ב'). הראוי בתשלומו בררית, ואפשר שיהיה מזה המשקל גזית והיה ראוי גזית הפ"א בקמץ חטף והז"ן בדגש אלא שהוקל והנח תמורת הדגש, ובתשלומו גזזית בשקל גפרית: ובפתח פ"א הפעל:

פעלית, אחרית, תחתית, וכן מזה המשקל בחירק פ"א הפעיל תתית, הראוי בתשלומו תתתית: וכן בשו"א פ"א הפעל וצירי עין הפעל:

פעלית, שארית, ומזה המשקל ראשית, והיה ראוי ראשית אלא שנחה האל"ף כמשפט, או יהיה בשקל אחרית, וקבוץ אלה שלשה המשקלים בהנעת היו"ד חתיות, תבניות, ראשיות, תחתיות, שאריות, וכן מצאנו קבוץ תחתיות, בתחתיות ארץ (תלים קל"ט): וכן:

פעילית, צפיחית (שמות ט"ז):

פעילית, ונתתם חמישית (בראשי' מ"ז). והקבוץ חמישיות, וכן בדברי רז"ל וחמשתיו יוסיף עליו לרבות הרבה חמישיות על קרן אחד, והיה ראוי חמשיותיו בשני קבוצים בקבוץ הנקבות ובקבוץ הזכרים כמנהג אלא שפעמים יספיק באחד כמו שכתבנו במשקל פעל, או יהיה חמישית מקובץ בלשון זכרים חמישיתים וממנו חמישיתיו:

פעלת, וכסיל יפרוש אולת (משלי י"ג). בשקל, ים כנרת (מדבר ל"ד). וכן עורת ונפתח מפני העי"ן וכבר כתבנום בשקל פעלת:

פעלת, וכל יום המחרת (מדבר י"א). ובסמוך הרי"ש פתוחה ממחרת השבת (ויקרא ך"ג) וכבר כתבנוהו בשער פעלה:

פעלם, שלשם, פתאם, פדים, ואפשר שיהי' במשקלם מתום *] בתשלומו מתיום:

פעלם בקמץ חטף או בשורק, ואת הסלעם (ויקרא י"א). אמנם, האמנם ומן המשקל הזה יומם אלא שהוא נחי העי"ן וכן דומם (ישעיה מ"ז). אפשר שהוא מזה המשקל אלא שנחה עי"ן הפעל:

*] א"א נמצאו ב' פעמים לשון מתום האחד מעיר מתים שרשו מתה מלשון ימתי מספר והשני אין בו מתום שרשו תמם עיין בשרשו:

פעלון ישתוה בהם פ"א הפעל החירק והסגו"ל והפתח שמעון, שלטון, זכרון, צקלון, פעמון, אחרון, יתרון, חסרון, עליון, אביון, חשבון, וראשון [9] מזה הגזרה אלא שנחה האל"ף וכן סכלון ממאיר (יחזקאל ך"ח). הראוי סללון,

[9] א"א גם נמצא הריאשון אדם תולד נכתב באל"ף וביו"ד איוב

וכן רִמּוֹן הדגש לחסרון מ"ם רִמְמוֹן או יהי' איוב ט"ו. ונמלא שאל נא לדור דגש רִמּוֹן מקום נח, וכן חִלָּון הראוי חֶלְיוֹן כישון יו"ד במקום אל"ף:

כמו בְּחֶצְוֹן תמר (ראשית י"ד). וכן חֶרְבוֹן מן בְּחַרְבוֹנֵי קיץ (תלים ל"ד). ואפשר שיהי' אַרְמוֹן מזה המשקל שתהי' בו האל"ף שורש, והקבוץ אַרְמְנוֹת כמו זִכְרוֹנוֹת, אבל אַרְמְנוֹת בן הדד (עמוס א'). ואכלה אַרְמְנוֹתֶיהָ (שם). הוא משקל אחר כי לא ישתנה זה המשקל בסמיכות ובכנוי, ויתכן לומר כי אַרְמְנוֹת, אַרְמְנוֹתֶיהָ מזה המשקל והיתה ראויה המ"ם בקמץ חטף שהוא במקום החולם ולהקל הפילוה ונשאר השו"א כמו, וישאום בְּכֻתֳּנֹתָם (ויקר' י'). וזולתו מן החטופים:

פִּעְלָן, פִּשְׁתָּן, חַרְצָן, כִּבְשָׁן, אַלְמָן, אַבְדָן, קִנְיָן, בִּנְיָן, רַעֲנָן, וכן בִּיתָן, אבל הוא נח העי"ן והם קמוצים ובסמוך פתוחים, ורבי יהודה כתב כי קִנְיָן בִּנְיָן משקלם פִּעְלָע וקבוץ חַרְצָן בדגש מֵחַרְצַנִּים ועד זג (מדבר ו') וכן קבוץ רַעֲנָן, דשנים וְרַעֲנַנִּים יהיו (תלים צ"ב). וקבוץ כִּבְשָׁן מצאנו בדברי רז"ל בלשון נקבות, לפי שאין כובשין כִּבְשׁוֹנוֹת בירושלים, ונהגו לקרות כִּבְשׁוֹנוֹת בחולם השי"ן כמו שנאמר מן דָּרְבָן (ש"א י"ג). דרבונות (קהל' י"ב) וּמִגְדָּנוֹת (ראשי' ד"ד) אם המ"ם שורש יהי' מזה המשקל ותאמר האחד מִגְדָּן, ויש אומרים כי המ"ם נוספה*] *] א"א והנו"ן שרשית והמ"ס נוספת ושרשו גדן: והוא בפלם משמרות מִשְׁכְּנוֹת:

פֻּעְלָן, קָרְבָּן בחטף, ובשורק, הפלנו על קֻרְבַּן העצים (נחמיה י') וּלְקֻרְבַּן העצים (שם י"ג). ועשית שֻׁלְחָן (שמו' ד"ה). ובמוכרת הם קמוצים ובסמוך הם פתוחים והקבוץ בלשון נקבות קָרְבָּנוֹת, שֻׁלְחָנוֹת, ובא פ"א הפעל בקמץ רחב, בשר הַקָּרְבָּן (יחזקאל מ'). ולהציב הַדָּרְבָן (ש"א י"ג). דברי חכמים כְּדָרְבֹנוֹת (קהלת י"ב) ומלת הַדָּרְבָן בפתח הבי"ת לבן אשר ולבן נפתלי בקמץ, ובי"ת כְּדָרְבֹנוֹת בחולם, אולי היחיד ממנו דָּרְבוֹן בחולם:

פְּעָלוֹן, ובימי רְעָבוֹן ישבעו (תלי' ל"ז). היא כְּסָלוֹן (יהושע ט"ו). לְבָנוֹן, פְּרָזוֹן, ובסמוך ובכנוי ישתנה, ואת רַעֲבוֹן בתיכם (ראשית מ"ב). צדקת פִּרְזוֹנוֹ (שופטים ה'):

פִּעָלוֹן בדגש, בִּצָּרוֹן, כִּלָּיוֹן, קִנָּמוֹן, עִוָּרוֹן, שִׁבָּרוֹן, שִׁכָּרוֹן, צִמָּאוֹן, זִכָּרוֹן, תִּמָּהוֹן, שִׁדָּפוֹן, ובצירי פ"א הפעל דֵּרָאוֹן (ישעיה ס"ג). מפני הרי"ש שאינה מקבלת דגש, יֵרָקוֹן, הֵרָיוֹן, ובפתח הפ"א שַׁבָּתוֹן,

אילון

אֻלָּון, צַוָּארוֹן ובסמוך יפול קמץ העי"ן וישוב שו"א ויפול הרגש, ולא נפל בְּקִנְמָן בשם (שמות ל׳). וכן, באחד ענק מִצַּוְּרֹנָיִךְ (ש"ה ד׳). ובלא הכנוי יאמר צַוְּארוֹנִים בלשון שנים כמו עֵינַיִם אָזְנַיִם כי הוא שני צדדים: ובשו"א העי"ן עם הרגש:

פִּעְלוֹן, צרים על גִּבְתוֹן (מ"א ט"ו). ולשלש קִלְּשׁוֹן (ש"א י"ג). שִׁבְּרוֹן, ותאר הגבול שִׁבְּרוֹנָה (יהושע ט"ו). קִמְּשׁוֹן, והנה עלה כלו קִמְּשׂוֹנִים (משלי כ"ד) ועם יו"ד היחס, אוב וְיִדְּעֹנִי (דברים י"ח) וקבוץ זִכָּרוֹן שכתבנו בלשון נקבות, ספר הַזִּכְרֹנוֹת (אסתר ו׳). ואפשר שהוא מקובץ מן זִכְרוֹן הקל שהקדמנו:

פְּעָלוֹן, אֲבַדּוֹן, ונפל הנו"ן מן שאול וַאֲבַדֹּה (משלי כ"ז). ונכתב בה"א, ובחירק עי"ן הפעל, בבקעת מְגִדּוֹן (זכריה י"ב) אֶבְיוֹן מן, ותפר הָאֲבִיּוֹנָה (קהלת י"ב):

פְּעִילוֹן, יְשִׁימוֹן, שְׁפִיפוֹן, אֲמִינוֹן:

פַּעְלָן, גַּרְזֶן ועוד נזכרנו במשקל המרובעים אלא שאין זה מרובע לפי דעתי ודעת רוב המדקדקים כי שרשו גרז מן נִגְרַזְתִּי מנגד עיניך (תלים ל"א):

פִּיעָלוֹן, קִיקָיוֹן (יונה ד׳). עין הפעל נחה בו כי הוא קיק הנזכר במשנה ולא בשמן קיק:

פְּעַלְתוֹן, נחש עֲקַלָּתוֹן (ישעיה כ"ז):

פַּעֲלָנִית, וילכו אֲחֹרַנִּית (בראשית ט׳). וכי הלכנו קְדֹרַנִּית (מלאכי ג׳):

פַּעֲלָל, פִּרְחַח יקומו (איוב ל׳). ובפתח פ"א הפעל, לעשתות שַׁאֲנָן (שם י"ב). נוה שַׁאֲנָן (ישעיה ל"ג). ויש פתחין הנו"ן והם פעלים עוברים והם על פי המסורת ארבעה, ושקט וְשַׁאֲנַן ואין מחריד (ירמיה ל׳). שַׁאֲנַן מואב מנעוריו (שם מ"ח). ושקט וְשַׁאֲנַן ואין מחריד (שם מ"ו) וְשַׁאֲנַן מפחד רעה (משלי א׳). רַעֲנָן פתח פ"א הפעל והנו"ן קמוצה וְרַעֲנַן בהיכלי (דניאל ד׳), גם הנו"ן פתוחה:

פַּעֲלוּל, נַאֲפוּף, נַאֲפוּפִים, וְנַאֲפוּפֶיהָ מבין שדיה (הושע ב׳). גַּבְנֹן ובקבוץ דגש הנו"ן, הרים גַּבְנֻנִּים (תלים ס"ח) ובדגש העי"ן כמו שַׁבְּלוּל (שם נ"ח): פַּעֲלוּל חֲבַקּוּק הנביא:

פִּעְלוּל, נִיחוֹחַ, נִיצוֹץ (ישעיה א׳). כי היו"ד בהם עי"ן הפעל:

פַּעֲלִיל, בַּעֲלִיל (תלים י"ב). סַגְרִיר (משלי כ"ז). ועם יו"ד היחס חַכְלִילִי (בראשית מ"ט):

פעפול

פְּעְפוּל, בַּקְבּוּק (ירמי׳ י״ט). וּבְחַרְחוּר (דברי׳ ד״ח). כי שרשו חרר מן, ושכן חֲרֵרִים (ירמיה י״ז):

פְּעֲפֹל בחולם ובצירי הַקְּלוֹקֵל (מדבר ד״א):

פְּעֲפַל כלו פתח גַּלְגַּל, אֲרְאֵל, אֶרְאֶלִּים*], הַרְדַע, הַרְהַר (לאשית ג׳) הַתְחַת

*] לא נמצא בפתחין רק בסגלין עֲפְעַף, וכן בהפסק, שיתמו כְּגַלְגַּל (תלי׳ פ״ג) הן אֶרְאֶלָּם נעקו חוצה פתח:

(ישעי׳ ל״ג). יבא״ר. פַּעְפַל, כַּרְכֹּם (שיר ד׳). כַּרְכֹּב (שמות ד״ז):

פְּעֲפֹל, קָדְקֹד (לאשית מ״ט):

פְּעֲפַל וּבְצִלְצַל דגים (איוב מ״א) פ״א הפעל בחירק והצדיק השניה בפתח וכתבת קַעְקַע (ויקרא י״ט). כלו פתח:

פַּעְפִיל, זַרְזִיף ארץ (תלים ע״ב):

פְּעַפַל, הַצְּלָצַל (דברים ד״א). פתח בסוף פסוק, או הוא פְעַפַע:

פְּעְפֶלֶת, צִנְצֶנֶת (שמות י״ג). קַשְׂקֶשֶׂת (ויקרא י״א). או משקלם פְּעְפֶעֶת:

פְּעֲלַע, על דעת רבי יהודה הוא משקל בְּנְיָן, קִנְיָן, עִנְיָן, כי עי״ן הפעל שהוא (הנח) [הנו״ן] כפול בהם וכבר כתבנו אותם שהנון נוספת בהם:

פְּעֲלוּיָה, שַׁעֲרוּרִיָּה (הושע ו׳):

פְּעֲלוּלִית, שַׁעֲרוּרִית (ירמיה י״ח):

פְּעַלְעַל, יְרַקְרַק פתח, אֲדַמְדָּם קמץ, לבנה אֲדַמְדֶּמֶת (ויקרא י״ג). עֲקַלְקַל ארחות עֲקַלְקַלּוֹת (שופטים ה׳). חַלְקְלַק, כַּחֲלַקְלַקּוֹת באפלה (ירמיה ד״ג). הֲפַכְפַּךְ דרך איש וזר (משלי ד״א):

פְּעַלְעוּל בשורק או בחולם וְהָאסַפְסֻף אשר בקרבו (מדבר י״א). ובחולם שְׁחַרְחֹר, שאני שְׁחַרְחֹרֶת (שיר א׳). עקש וּפְתַלְתֹּל (דברי׳ ל״ב). וכן פְּקַח קֹחַ (ישעיה ס״א). מזה המשקל ואע״פ שהוא כתוב שתי מלות ענינו ענין מלה אחת: וכן מאשר למ״ד הפעל שלו נחה:

פְּעֲלְעִיל, יְפֵהפִיָּה, ולנקבה יְפֵהפִיָּה ואע״פ שהוא כתוב שתי מלות ענינו ענין מלה אחת:

פְּעֲלָה, חֲצֹצְרָה (הושע ה׳). חֲצוֹצְרוֹת כסף (מדבר י׳):

ומהשמות אשר נוספה בהם אות בראש:

מַפְעִיל, וכטל מַשְׁכִּים הולך, (הושע ח׳). מַשְׁכִּים היו, (ירמיה ה׳). יתן אבל

אבל לְמַכְבִּיר, (איוב ל"ו). לדוד מַשְׂכִּיל, (תלים ל"ב). והודי נהפך עלי לְמַשְׁחִית, (דניאל י'). ועם ה"א הנקבה מַנְגִינָה, אני מַנְגִּינָתָם, (איכה ג'). ובחירק המ"ם, יצא קרן אחת מִצְּעִירָה (דניאל ח'). ודגש הצדי לתפארת: מִפְעָל, מִשְׁקָל, מִקְטָר, מִשְׁכָּן, מִזְרָק, מִשְׁפָּט, מִבְחָר, מִשְׁעָן, קמוצים ובהסמכם פתוחים ובאו בסמיכת בקמץ, ומִשְׁקַל הכסף והזהב והכלים, (עזרא ח'). מַתַּן אדם ירחיב לו, (משלי י"ח). מִבְטַח כל קצוי ארץ וים רחוקים, (תלי' ס"ה). מִבְטָח בוגד ביום צרה, (משלי כ"ה). אבל ביראת ה' מִבְטַח עוז, (שם י"ד). פתח, ובאו פתוחים מבלי סמיכות, מִשְׁפַּט אחד יהיה לכם, (ויקרא כ"ד). מִזְרַק אחד, (מדבר ז'). וּמִקְסַם חלק, (יחזקאל י"ב). ולשומו מִרְמַס, (ישעיה י'). ויהי הַמֶּלְצַר, (דניאל א'). וכן אף באתנח, ויאמר דניאל אל הַמֶּלְצַר, (שם). וכן מַחֲבַת פתח אף באתנח, וכל נעשה במרחשת ועל מַחֲבַת, (ויקרא ז'). ובספר ירושלמי מִזְרַק אחד, (מדבר ז'). קמץ, ואשר למדיהם אל"ף יהיו ג"כ קמוצים בסמיכות מפני הנח השוכן, מִקְרָא קודש, (ויקר' כ"ג). ובא מִדְבָּרָה בית און, (יהושע ח'). מִדְבָּרָה דמשק, (מ"א י"ט). הבי"ת בפתח אע"פ [א] שאחריהן נח באו כן לפי שהם סמוכים, והמסורת דמשק שקרתא, ונשתנה מִזְרְחָה שמש, (דברים ד'). לשו"א מפני הסמיכות שלא כדרך חביריו כי פתח הרי"ש היה מורה על הסמיכות ונשתנה, כמו שנשתנה, את מִקְדְּשׁוֹ ממנו, (מדבר י"ח). ובקבוץ ובכנוי לא ישתנה, מִשְׁכָּנוֹת לאביר יעקב, (תלים קל"ב). ואעמידה מִשְׁמָרוֹת, (נחמיה י"ג). בקע מִשְׁקָלוֹ, (תהלים כ"ד). ונתתי מִשְׁכָּנִי, (ויקרא כ"ה). על מִקְדָּשְׁךָ השמם, (דניאל ט'). ונשתנה, את מִקְדָּשׁוֹ ממנו, אולי בא כן להפריש בינו ובין, וּמִקְדָּשַׁי תיראו, (ויקרא כ"ו). כי זה הוא שם למקום המקדש וזה שם לקדש, וסמיכות הקבוץ ישתנה, מִשְׁכְּנֵי עליון, (תלים מ"ו). מִבְצְרֵי בת יהודה, (איכה ב'). אבל עם הכנוי יעמוד על תנועתו, כל מִבְצָרֶיךָ, (נחום ג'). שחת מִבְצָרָיו, (איכה ב'). כי מאס ה' בְּמִבְטַחַיִךְ, (ירמיה ב'). אלא שעם כנוי הרבים ישתנה מפני רוב התנועות, מִבְצְרֵיהֶם, מִבְצְרֵיכֶם, וכן הכנוי עם קבוץ הנקבות ישתנה כל הכנוים מפני רוב התנועות וּמִשְׁכְּנוֹתָיו מלחה (איוב ל"ט): ובקמץ חטף המ"ם:

מִפְעָל

מפעל [א] ר"ל שבאה נגינת טעם בבי"ת העושכת עמה נח נסתר: ר"ל

מִפְעָל, כִּי מִשְׁחָתָם בָּהֶם: (ויקרא כ"ב).
מִפְעָל אשר בחבורו ידגש למ"ד הפעל והמ"ם בפתח או בחירק, מִטְעָם
מִשְׁאָב, מִדְבָּר, מַחְמָד, מַחְמָל, מִכְמָן, מַחְשָׁךְ, מַנְעָם, מִשְׁעָן, מִשְׂגָּב, ובל אלחם בְּמַנְעַמֵּיהֶם, (תלים קמ"א). מַרְבַדִּים רבדתי ערשי, (משלי ז'). אכלו מַשְׁמַנִּים, (נחמיה ח'). בפתח המ"ם, מִשְׁמַנֵּי הארץ (בראשית כ"ז). בחירק, מַחְשַׁכִּים, מַחְשַׁכֵּי ארץ, (תלי' ע"ד). בין מַשְׁאַבִּים, (שופטים ה'). נתנו מַחְמַדֵּיהֶם, (איכה א'). בְּמִכְמַנֵּי הזהב, (דניאל י"א). מִשְׂגַּבִּי ומנוסי, (ש"ב כ"ב). ומזה, והיה ה' מִבְטַחוֹ, (ירמיה יז). מִבְטַחִי מנעורי, (תלים ע"א). לפיכך הטי"ת פתוחה לפי שהיתה החי"ת ראוי להדגש לולי שהיא גרונית, ואלו היה שם מן הקלים היה קמץ, ובא בסגול, ויורד עז מִבְטֶחָה, (משלי כ"א). מבית אל מִבְטֶחָם, (ירמי' מ"ח). ובאו פתחין מבלי הסמיכות אלא שהם סמוכים על אות השמוש, מִשְׂגָּב לעתות בצרה, (תלים ט'). מַחְמַד לכספם, (הושע ט'). והאחד מן מַאֲוַיֵּי רשע, (תלים ק"מ). מַאֲוַי, ויש תאר בזה המשקל, ויהרוג בְּמַשְׁמַנֵּיהֶם, (שם ע"ח) כלם בהתחברם דגושי למ"ד הפעל, ואפשר להיות מַלְמַד, (שופטים ג'). כמוהם, וכן מַחְמַל, (יחזקאל כ"ד). ורבי יונה כתב כי מאויי רשע, רפה ולא מצאנוהו אנחנו כן, אלא בספר אחד ירושלמי ראיתיו רפה קמץ הו"ו והוא הספר אשר סמך עליו רבי יונה כי הוא מביא ראיה תמיד ממקרא ירושלמי וזהו שהיה בסרקוסטא זה שנים רבות:

מִפְעֵל בצירי והמ"ם בפתח או בחירק, מִמְזֵר מַשְׁבֵּר, ואפשר שיהיה מַקֵּל מזו הגזרה משפטו מַנְקֵל, מַקְהֵל, מַחְצֵב, מַשְׁעֵן, מַעֲשֵׂר, מַרְזֵחַ, מַפְתֵּחַ, ובחירק מִסְכֵּן, מִזְבֵּחַ, ובסמוך בפתח והמ"ם בחירק, מִזְבַּח אדמה (שמות כ'). מִרְזַח סרוחים (עמוס ו'). מִשְׁעַן לחם (ישעי' ג'). לְמַרְבַּץ צאן (יחזקאל כ"ה). מַעְשַׂר בקר וצאן (ויקרא כ"ז). המ"ם פתוחה מפני העי"ן, וּמִפְתַּח שפתי (משלי ח'). אבל מַקַּל לבנה (בראשית ל'). נשאר המ"ם בפתח, ולא נשתנה בסמיכות מַפְתֵּחַ בית דוד (ישעיה כ"ב). להבדיל בינו ובין וּמִפְתַּח שפתי, וכן לא נשתנה מַקֵּל שקר (ירמיה א'). ובמַקֵּל יד (יחזקאל ל"ט). ובקבוץ ובכנוי העי"ן בשו"א, היו לו מִזְבְּחוֹת לחטא (הושע ח'). ערי מִסְכְּנוֹת (שמות א'). על הַמַּעְבְּרוֹת (יהושע ב') מעם מִזְבְּחִי (שמות כ"א). זנח ה' מִזְבְּחוֹ (איכה ב'). וכן, וכליל על מִזְבְּחֶךָ

דברים

(דברים ל"ג). מפני ההפסק הבי"ת בשו"א כי החי"ת בסגו"ל אבל ובא אלה לפני מִזְבַּחֲךָ (מ"א ח'). והדומים לו הבי"ת בפתח מפני שו"א החי"ת שלא יפגשו שני שואי"ם נחים כאחת, ויחזקהו בְּמַסְמְרִים (ישעיה מ"א). וּכְמַשְׂמְרוֹת נטועים (קהל' י"ב). ומזו הגזרה, ונתתי לך מַהְלְכִים (זכריה ג') ומן מַקְהֵל יאמר מַקְהֵלוֹ בצירי שלא ישתנה מפני הה"א וכן בקבוץ*] בְּמַקְהֵלִים אברך ה' (תלים כ"ו). ואפשר להיות מזו הגזרה, את מִקְדָּשׁוֹ ממנו (מדבר י"ח). ואפשר כי ב' המשקלים שזכרנו מִפְעָל וּמִפְעָל יהיה הזכרים חבורם אחד אע"פ שמצאנו הבדל ביניהם ברוב, ואם גאול יגאל איש מִמַּעַשְׂרוֹ (ויקרא כ"ז). היתה ראויה העי"ן בשו"א אלא שנפתחה מפני שהיא גרונית:

*] א"א וכן בלשון רבות במקהלות ברכו אלקים אבל מה שנמצא ברוב סידורי תפלות ביוצר של שבת וּבְמַקְהֲלוֹת רבבות עמך הוא טעות אך ראוי לומר וּבְמַקְהֲלוֹת המ"ם בחירק והוא סמוך:

מִפְעָל, לְמִתְעָב גוי (ישעיה מ"ט). ומְבַשְּׁלוֹת עשוי מתחת הטירות (יחזק' מ"ו). האחד ממנו מְבַשֵּׁל או מְבַשְּׁלָה, וכן מְזַמְּרוֹת מזרקות (מ"ב י"ב). ואת כל הַמְקַטְּרוֹת הסירו (דה"ב ל'). ומזו המשקל, ויִשם מְרַאֲשֹׁתָיו (בראשית כ"ח). האחד מְרַאֲשָׁה בפלס מְבַשְּׁלָה, מְזַמְּרָה, מְקַטְּרָה, ומאשר למ"ד שלהם נחה, מְמַלֵּא על כל גדותיו (דה"א י"ב). וכן וְלִמְכַסֶּה עתיק (ישעי' כ"ג). שהוא כמו מְכַסֶּה, ימך הַמְּקָרֶה (קהלת י'). ויתכן להיות מזו הגזרה, ונחלו מְקַדְּשֵׁיהֶם (יחזקאל ז'). יאמר האחד מְקַדֵּשׁ, והרבים מְקַדְּשִׁים, מְקַדְּשֵׁיהֶם, והוקל זה כמו רבים מהדגושים, וכן יאמר מְנַקֶּה, ועם ה"א הנקבה מְנַקִּיָּה, ברגש היו"ד ובחירק הקו"ף מן וּמְנַקִּיֹּתָיו (שמות כ"ה). ובתוספת נו"ן מִפְעָלוֹן, מִסְדְּרוֹן, ויצא אהוד הַמִּסְדְּרוֹנָה (שופטים ג'). ובתוספת תי"ו מִפְעָלוֹת, אשר לא בְמִסְכֵּנֻת (דברים ח'). מִפְעוֹל, מִזְמוֹר, וכל עיר מִבְחוֹר (מ"ב י'). בְּמִשְׁקוֹל עשרים שקל (יחזק' ד'). כְּמִשְׁלֹשׁ חדשים (בראשי' ל"ח). בְּמִשְׁעוֹל הכרמים (מדב' כ"ב). בְּמִקְצוֹעַ החצר (יחזקאל מ"ו). מִגְדּוֹל ישועות מלכו (ש"ב כ"ב). ובפתח המ"ם מַכְאוֹב, מַטְמוֹן, מַשְׁקוֹף, מַרְגּוֹעַ כלם לא ישתנו, וּמִקְצוֹעַ יקובץ גם בלשון נקבות, לשני הַמִּקְצֹעֹת (שמות כ"ו). וכן בסמוך, בארבעת מִקְצֹעוֹת החצר (יחזקאל מ"ו). אבל לְמִקְצְעֹת המשכן (שמו' כ"ו). אינו מזה המשקל ויאמר האחד ממנו מִקְצָע:

מפעול

מְפַעִיל בשורק, מְסִלּוּל ודרך (ישעיה ל"ה). כפות הַמַנְעוּל (ש"ה ה').

וּמִכְלוּל, מן, המה רוכליך בְּמַכְלֻלִים (יחז' כ"ז). מַעֲרֻמִּים, מן וכל מַעֲרוּמֵיהֶם הלבישו (דה"ב כ"ח). ואפשר שיהיה מַעֲרוֹם בחולם, כמו מן עָרוֹם, עֲרֻמִּים (דניאל ג'). ואפשר שיהיה מן וּמַטְמֻנֵי מסתרים (ישעיה מ"ה). מַטְמוֹן בשורק, ומזה המשקל מָצוֹק מצפון (ש"א י"ד). הראוי מִיצוּק או מְצִיוּק*] וכן מַבּוּל הראוי מַנְבּוּל וכן מַהֲלוּי, והקבוץ, כי עזבו אותו בְּמַהֲלֻוִים רבים (דה"ב כ"ד).

מַפְעֵלָה, מַכְשֵׁלָה, מַשְׁעֵנָה, מַחֲרֵשָׁה, מַרְמֵנָה, מַהְפֵּכָה, ובקבוץ ובכנוי ובסמוך לא ישתנה אלא שתשוב הה"א רפה, את קרדמו ואת מַחֲרַשְׁתּוֹ (ש"א י"ג). כְּמַהְפֵּכַת אלקים (ישעיה ל"ו) וסמוך על הפועל, כְּמַהְפֵּכַת סדום (דברים כ"ט). סמוך אל הפעול:

*] ח"א כ"ל מגזוק[0]

[0]] פרש נלק לא היה ולא נכרא רק יצק צוק. ותהו שאמר המחבר או מְצִיוּק ועיין לקמן במשקל מַפּוּל. יבא"ר.

מִפְעָלָה הפתח והחירק והסגול שוים בזה המשקל, מֶמְשָׁלָה מַמְלָכָה, מֶרְכָּבָה מְלֵחָה, מִלְחָמָה, מִשְׁפָּחָה, וּמְלָאכָה מזה המשקל אלא שנחה בו האל"ף והראוי מַלְאָכָה ומזה המשקל, כי ירד מַרְאֲשׁוֹתֵיכֶם (ירמי' י"ג) בפלס מַמְלְכוֹתֵיכֶם, מַרְאָשָׁה בפלס מַמְלָכָה, ומזה המשקל עוד אלא שהוא דגש הלמ"ד, חוו מַהֲתַלּוֹת (ישעיה ל') האחד מַהֲתַלָּה, ובסמוך מִלְחֶמֶת, מַמְלֶכֶת סיחון (מדבר ל"ב). והי' ביום מִלְחֶמֶת (ש"א י"ג). אפשר שחסר הנסמך או יהי' משקל אחר והוא העיקר כי מִלְחֶמֶת אחד בסמוך ובמוכרת, והבורו יוכיח מִלְחֶמֶת, מלחמתי, וכן מִשְׁמֶרֶת מִשְׁמַרְתִּי, וכן מֶמְשֶׁלֶת, לְמֶמְשֶׁלֶת הלילה (דהסים ו'). וכן לְמִשְׁפַּחַת לבני קהת (דה"א ו'). וכן מַמְלֶכֶת. אחד בסמוך ובמוכרת, ואלו הי' החבור מן מִלְחָמָה, מַמְלָכָה היתה התי"ו רפה כדרך כל ה"א הנקב' שתהפך תי"ו ועשו חבור מן מִלְחֶמֶת לא מן מלחמה לפי שהוא בקל בלשון כמו שעשו מן פֹּקֶדֶת לא מן פְּקֻדָּה כמו שכתבנו ובקבוץ מַמְלָכוֹת, מִלְחָמוֹת, ובסמוך בשו"א מַמְלְכוֹת הארץ (תלי' ס"ח). מִלְחֲמוֹת כנען (שופטים ג'). מִשְׁפְּחוֹת הקהתי (מדבר כ"ז). ובא בקמץ בסמוך וּמִשְׁפָּחוֹת קרית יערים היתרי והפוחי (דה"א ב'). ובמקצת ספרים ראיתיו בשו"א זולתי (בסמוך)*] לְמִשְׁפְּחוֹת לבני*] קהת (יהושע כ"א מ') לְמֶמְשְׁלוֹת בלילה

*] בכ"י פל"ל „בסמיכות.“ יבא"ר.

(תלים קל"ו). ומזה המשקל מתנה [א] הראוי מנתנה:
יבא"ר. מפעלה בדגש הלמ"ד, מהתלה, מעדנה, משקה חוו מהתלות (ישעי' ל') אגג מעדנות (ש"א ט"ו) בבצע מעשקות (ישעיה ל"ג):

מפעולת, משקלת, מחגורת, מכמרת, מלכדת, משכרת, מכלת לביתו (מ"א ה'). הראוי מאכלת, במסרת הברית (יחזקאל כ'). הראוי במאסרת, ובכנוי ישוב החולם לקמץ חטף משקלתו, מחגרתו, או בשורק הגידה לי מה משכרתך (בראשית כ"ט). ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף (דה"א כ"ז). ומלכדתו עלי נתיב (איוב י"ח). והקבוץ משקולות, מחגורות, אבל, ויקטר למכמרתו (חבקוק א') אינו מחובר מן, ופרשו מכמרת (ישעי' י"ט). כי אם מן מכמרת בסגו"ל:

מפעלת, מגערת, מחמצת, מרחשת, מחשבת רעה (יחזקאל ל"ח). מחברת מרקחת, משלחת, ויתכן לפרש מחמצת שם תואר לעסה, וכן מולדת (ויקר' י"ח) שם תואר והוא במשקלו, ובהפסק ישוב הסגול לקמץ כמשפט, וצדקה למשקלת (ישעיה כ"ח) ונשאר עם הסגו"ל, את האש ואת המאכלת (בראש' כ"ב) ומלאכת מזה המשקל אלא שנחה בו האל"ף כמשפט, מחברתו את מחרשתו ואת אתו (ש"א י"ג) משמרתו, מלאכתו, בנוח האל"ף והקבוץ מחברות, משמרות, מלאכות בנוח האל"ף ובסמוך ובכנוי תנוע האל"ף, כל מלאכות (דה"א כ"ח). לספר כל מלאכותיך (תלים ע"ג). משמרותיו, משמרותיך וכן כלם:

תפעלת, תפארת, תפלצת: תפעולת, תלבושת:

תפעלה, תפארה וכן תשבחה שנאמר בתפלות וכן תשבחות התי"ו בחירק*]: תפעולה, ותעלומה יוצא אור (איוב כ"ח). והמפיק לתפארת הקריאה, וכן במפיק וגלה על ראשה (זכריה ד') כבכורה בטרם קיץ (ישעיה כ"ח). לא גשמה ביום זעם (יחז' כ"ב). וכן יאמר תעצומה, מן, עז ותעצמות (תלים ס"ח). תנחומה, מן תנחומות

*] כן הביאו ר"י בספר הרקמה דף 17 "לבני" בלמ"ד, אבל בכל ספרי הוא בלא למ"ד.

*] א"א זהו מה שכתב אבי ז"ל בספר הזכרון שאין לומר בתשבחות אלא בתשבחות בחירק:

[א] כי השרש נתן ובאה הדגש תמורת הנו"ן:

תַּנְחוּמוֹת אֵל (איוב ט"ו). תַּהְפּוּכָה, מן, דּוֹר תַּהְפֻּכוֹת הֵמָּה (דברי' ל"ב). תַּהֲלוּכָה מן וְתַהֲלוּכוֹת לְיָמִין מֵעַל לַחוֹמָה (נחמיה י"ב). תַּעֲרוּבָה, מן בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת (דה"ב ד"ה). תַּלְאוּבָה מן בְּאֶרֶץ תַּלְאֻבוֹת (הושע י"ג). תַּחֲנוּנָה מן בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתָי (תלים פ"ו):

תַּפְעוּל, תַּמְרוּק, תַּעֲנוּג, תַּמְרוּר, תַּנְחוּם, תַּחֲלוּא, תַּעֲלוּל, תַּמְרוּקֵיהֶן (אסתר ב') אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים (שיר ז'). כּוֹס תַּנְחוּמִים (ירמיה י"ו). תַּמְרוּרִים (שם ל"א). וַיָּמָת בְּתַחֲלֻאִים (דה"ב ד"א). וְאֶת תַּחֲלֻאֶיהָ (דברים כ"ט). תַּחֲלֻאֵי רָעָב (ירמיה י"ד). וְתַעֲלוּלִים יִמְשְׁלוּ בָם (ישעיה ג'):

תַּפְעֵל, וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ (שמות ד"ח). ובדברי רז"ל תַּרְבֵּץ הושט:

תַּפְעִיל, תַּרְשִׁישׁ, תַּכְרִיךְ, תַּלְמִיד:

תַּפְעֲלוֹנִי, תַּחְכְּמֹנִי (ש"ב ד"ג).

תַּפְעֵלָה, תַּרְדֵּמָה, תַּבְעֵרָה:

תַּפְעִלָּה, תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה (ישעיה ד"ט) ודגש (הנו"ן) [היו"ד] לחסרון המשך:

תִּפְעַל, תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר (שם מ"א). תִּדְעַל, וְאֶת הַתַּחְמָס (ויקרא י"א).

תִּפְעוֹל, תִּבַּלֻּל בְּעֵינוֹ (שם ד"א). וּתְאַשּׁוּר (ישעיה מ"א).

תְּפַעַל, אֲשֶׁר בִּתְלַשָּׂר (ישעיה ל"ז):

תְּפוֹעֵל, תְּקוֹמֵם ועי"ן הפעל בו נחה, וּבִתְקוֹמְמֶיךָ אֶתְקוֹטָט (תלים קל"ט):

נִפְעוּל, נַפְתּוּל, מן נַפְתּוּלֵי אֱלֹקִים נִפְתַּלְתִּי (ראשית ל').

נִפְעוֹל, נִמְרוֹד הנו"ן בחירק, נֶפְתּוֹחַ (יהושע ט"ו). הנו"ן בסגו"ל:

יִפְעַל, יִפְתָּח, יִצְחָק, יִדְלָף, יִצְהָר, יִגְאָל, יִשְׁבָּק:

יַפְעוֹל, יַעֲקֹב:

יַפְעוּל, וּבַיַּלְקוּט (ש"א י').

יַפְעֵל, אֶרֶץ יַעְזֵר:

אֶפְעָל, אֶשְׁכָּר, אֶשְׁנָב, אֶצְבַּע, אֶשְׁפָּר, קמוצים ובהסמכם פתוחים, ובפתח האל"ף אַרְבַּע גם הבי"ת פתוחה גם באתנח וסוף פסוק, אַשְׁמָן מן בָּאַשְׁמַנִּים כַּמֵּתִים (ישעי' נ"ט). אַכְזָר, אַכְזָב:

אֶפְעוֹל, אֶגְרוֹף, אֶזְרוֹעַ, אֶפְרוֹחַ אֶשְׁכּוֹל, אֶתְמוֹל, וּבְשׁוּרַק וְאֶתְמוּל עַמִּי לְאוֹיֵב יְקוֹמֵם (מיכה ב'). ונדגש התי"ו והאל"ף בחירק, כָּל יוֹדְעוּ מֵאִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם (ש"א י'). וקבוץ אֶשְׁכֹּל בלשון נקבות, לְאַשְׁכְּלוֹת (שיר ז')

ז'). ובפתח האלף, ובסמוך ובכנוי הכ"ף בשו"א, באשכלות הגפן (שם ז'). האל"ף בסגו"ל, הבשילו אשכלותיה (בראשית מ'). האל"ף בפתח ויתכן להיות משקל אחר כי אשכלות לא ישתנה בסמוך, וכמוהו מן ארמון ארמונות, ובסמוך ארמנות בן הדד (עמוס א'). ויתכן שהוא משקל אחר ואע"פ שארמון אינו מזה המשקל כי הנו"ן בו נוספת ואפשר שגם בו האל"ף נוספת:

אפעל, אבנט לא ישתנה בסמוך, ובכנוי ובקבוץ ואבנטך אחזקנו (ישעיה כ"ב) ועשית להם אבנטים (שמות כ"ח) ואפשר שהוא מן ארבע אותיות:

אפעיל, בתי אכזיב לאכזב (מיכה א'). כי מצאנוהו בלא אל"ף, והיה בכזיב (בראשי' ל"ח). ובתוספת ה"א אכזיבה, ועד ארגיע לשון שקר (משלי י"ב). שם, כמו רגע, ואפשר שיהיה מזה המשקל, אתיק אל פני אתיק (יחזקאל מ"ב). היה ראוי אנתיק:

אפעיל בדגש, אבטיח, ואת האבטיחים (במדבר י"א).

אפעל, אפדן, הדל"ת בפתח או בצירי, מן, ויטע אהלי אפדנו (דניאל י"א). ויתכן האל"ף שורש והנו"ן נוספת:

אפלעון, אפריון (שיר ג').

אפעלון, אדרכון, לאדרכנים (עזרא ח'). באל"ף כי האל"ף נוספת כי נמצא בלא אל"ף עם מ"ם בסוף, דרכמונים שש רבאות (שם ב'):

אפעלה, אצעדה, ובפתח אזכרה, אזכרתה (ויקרא ו'):

אפעולה, ואשמורה בלילה (תלים צ'). ועם תי"ו באשמרת הבוקר (שמות י"ד). בחולם:

אפעליות, אכזריות חמה (משלי כ"ז):

אפעפועה, אבעבועה, לשחין פורח אבעבעות (שמות ט'). נכפלה בו הפ"א והעי"ן ונפל למ"ד הפעל והיא הה"א כי שרשו בעה מענין נבעה בחומה נשגבה (ישעיה ל').

הפעול, כהנדוף עשן (תלים ס"ח). המול[*] (בראשית י"ז). ובשורק, כהתוך כסף (יחזקאל כ"ב).

[*] א"א קשה לי על המול כי הוא מקור ואינו שם אולי הוא טעות סופר:

הפעלה, רוח והצלה, (אסתר ד'). הכרה, הכרת פניהם, (ישעיה ג'). ראויים בתשלומם הנצלה, הנכרה:

הפעלות

הַפְּעָלוֹת, לְהַשְׁמָעוֹת אזנים: (יחזקאל ד"ד):

ומחסרי הפ"א:

מַעוֹל, מַשּׁוֹר בחולם ובדגש, ובשורק מַבּוּל, מַבּוּעַ, מַרוּחַ מן, משאות שוא ומַדּוּחִים (איכה ב'): ובקמץ:

מַעָל, מַבָּט, מַטָּע, מַפָּל, מַפָּח, מַפָּץ, מַצָּב, מַתָּן, והתואר מַכָּר, איש מאת מַכָּרוֹ, (מ"ב י"ב). קמוצים, ובהסמכם פתוחים, ומַפַּל רב, (עמוס ח'). מַטַּע ה', (ישעיה ס"א). מַפַּח נפש, (איוב י"א). אבל עם הכנוים יהיו קמוצים בעיקרם, ואיש כלי מַפָּצוֹ בידו, (יחזקאל ט'). נֵצֶר מַטָּעַי, (ישעיה ס'). תרומת מַתְּנֵם, (מדבר י"ח). ובסמיכת הרבים בשו"א מַפְּלֵי בשרו, (איוב מ"א). ובא קמץ בסמיכות מַתַּן אדם ירחיב לו, (משלי י"ח). מַצַּב פלשתים, (ש"ב י"ג). ובא פתח במוכרת לְמַסַּע לפני העם, (דברים י'). ולְמַסַּע את המחנות, (מדבר י'). ומִמַּסַּד עד הטפחות, (מ"א ז'). ובצירי מֵפֵּץ אתה לי: (ירמיה נ"א). ובה"א הנקבה:

מַעֲלָה, מַטָּרָה, מַפָּלָה, מעי מַפָּלָה, (ישעיה י"ז). מַתָּנָה, ובצירי מַגֵּפָה, מַסֵּכָה, מַפֵּלָה, שמה לְמַפֵּלָה, (שם כ"ג). קריה בצורה לְמַפֵּלָה, (שם כ"ה). מַצֵּבָה, ובסמוך מַפֶּלֶת האריה, (שופטים י"ד). מַצֶּבֶת קבורת רחל, (ראשית ל"ה). ויתכן שיאמר גם כן במוכרת כמו מַמְלָכָה, מַמְלֶכֶת, מִלְחָמָה מִלְחֶמֶת כמו שכתבנו, וכן בא במוכרת, ותשם את הַמַּקֶּבֶת בידה, (שופטים ד'). ונשתנו בסמיכת ובאו על דרך המוכרת מלרע ובפתח למ"ד הפעל מַגֵּפַת הסום, (זכריה י"ד). מַסֵּכַת זהבך, (ישעיה ל'). ונשתנה עוד ובא עי"ן הפעל בשו"א מַצְּבַת בעל, (מ"ב ג'). והקבוץ מַטָּרוֹת, וּמַקָּבוֹת והגרזן, (מ"א ו'). מַפָּלוֹת, מַגֵּפוֹת מַצְּבוֹת מַפָּלוֹת:

] אינו כן לק מעקלם בתשלומם ומחסרי פ"א עוד שִׂיא, שִׂיג, עיקרם נְשִׂיא נְשִׂיג כמו"א הפ"א, וע"כ יחסר. נְשִׂיא, נְשִׂיג], אם יעלה לשמים שִׂיאוֹ (איוב ג'). וכי שִׂיג לו (מ"א י"ח): יבא"ר.

ומונחי הפא.

מוֹעֵל בחולם או בשורק מוּלָד, מוֹשָׁב, מוֹדָע, מוֹרָד בחולם] מוּסָד מוּסָּד (ישעיה כ"ח). בשורק קמוצי העי"ן ובסמוך פתוחים *] מ"א לפי פירש רש"י ראב"ן

פתוחים לְמוֹרַשׁ קִפּוֹד (שם י"ד). אל מוֹשַׁב פתח והשני קמץ עיין בנימוקי הקיר (ש"א ך'). מוּסַר ה' (משלי ג'). מוּסַר בשרש יסד: הבלים (ירמיה י'). מוּסַר אכזרי (שם ל'). מוּסַר השכל (משלי א'). ובא בלי סמיכות פתח, והיית מוּצַק (איוב י"א). במקצת ספרים, ובמסורה אין פתח כי אם מוּצָק נחשת (מ"א ז'). ובכנוי, וישב המלך על מוֹשָׁבוֹ (ש"א ך'). ויהי מוֹשָׁבָם ממשא (כהנית ז'). ובקבוץ מוֹלָדִים, מוֹשָׁבִים העי"ן בקמץ, ובסמוך העי"ן בשו"א, ובכל מוֹשְׁבֵי הארץ (יחזקאל ל"ד). המה היו בְּמֹרְדֵי אור (איוב כ"ד). ויש אומרים כי מוֹשְׁבֵי, מוֹרְדֵי משקל אחר מוֹשֵׁב מוֹרֵד בצירי, כי מזה המשקל יהי' גם הסמוך בקמץ, כמו מוֹרָשֵׁי לבבי (שם י"ז) מוֹצָאֵי בקר (תלים ס"ה). כְּמוֹצָאֵי גולה (יחזקאל י"ב). כי מזה המשקל הם שהלמ"ד שלהם אל"ף מוֹרָא מוֹצָא, ואת מוֹרָאוֹ לא תיראו (ישעיה ח'). והוא מוֹרַאֲכֶם (שם) אבל בסמיכות הוא גם כן בקמץ מפני האל"ף הנחה,
ויצא אל מוֹצָא המים (מ"ב ב'): ובה"א הנקבה:

מוֹעָלָה בחולם או בשורק. מוֹרָשָׁה ובסמוך מוֹרֶשֶׁת גת (מיכה א'). בחולם ובשורק ערי הַמּוּעָדָה (יהושע ך') מטה מוּסָדָה (ישעיה ל') מוֹסְרוֹת הצלעות (יחזקאל מ"א): וכן במשפט הזה:

מוֹעֵל בצירי, מוֹעֵד, מוֹקֵד, מוֹפֵת אלה לא ישתנו בסמוך. ובקבוץ ובסמוך ובכנוי העי"ן בשו"א, מוֹפְתִים, מוֹעֲדִים, מוֹקְדֵי עולם (ישעיה ל"ג). מוֹעֲדֵי ה' (ויקרא כ"ג). ואת מוֹפְתַי (שמות ז'). אלה הם מוֹעֲדָי (ויקרא כ"ג) וכן בכנוי היחיד, על מוֹקְדָהּ (שם ו'). את קרבן ה' בְּמוֹעֲדוֹ (מדבר ט'). ובכנוי הנמצא העי"ן בפתח או בסגו"ל כמו שכתבנו בכנוי הפועל מוֹעֲדֶךָ וכן היחיד בכנוי הנמצאים מוֹעַדְכֶם בפתח העי"ן או בסגו"ל אני מוֹפֶתְכֶם (יחזקאל י"ג) והקבוץ בכנוי העי"ן בשו"א, אבל, ואין בודד בְּמוֹעָדָיו (ישעי' מ"ז). שהוא קמץ אמרו שהוא במשקל אחר מוֹעָד בקמץ בפלס מוֹלָד כי אם הי' מִמּוֹעֵד בצירי הי' (מוֹעֲדוֹ) [מוֹעֲדָיו] העי"ן בשו"א, והנה מצאנו פתחת לְמוֹסֵרַי (תלים קי"ו). בצירי, ואם הנפרד מוֹסֵר בצירי הי' לו לומר מוֹסְרַי בשו"א אך נאמר כי הנפרד מוֹסָר בקמץ ועם הרבים מוֹסָרִים, מוֹסָרַי:
ובא קמץ קטן תחת קמץ גדול ובה"א הנקבה:

מוֹעֵלָה בצירי מוֹעֵצָה, מוֹסֵרָה, וכן הקבוץ בצירי, וילכו בְּמוֹעֵצוֹת (ירמיה ז'). מוֹסֵרוֹת ומוטות (שם ך"ז) והסמוך בשו"א מוֹעֲצוֹת, ומוֹסְרוֹת

ערוד

עדוד (איוב ל״ט). וכן הכנוי ומוסרותיך אנתק (ירמי׳ ל׳). וממועצותיהם ישבעו (משלי א׳). ובתי״ו הנקבה מולדת בית (ויקרא י״ח). מורשת גת (מיכה א׳). וכבר כתבנוהו למעלה, מודעת פתח מפני העי״ן, מולדתך, מולדתנו, מודעתנו בצירי, ובא בקמץ, הלא בעז מודעתנו (רות ג׳) ומשפטו בצירי, וכן יאמר מושעת, והקבוץ ממנו, האל לנו אל למושעות (תלי׳ ס״ח):

מיעל, מיטב, מישר בצירי המ״ם, ובחירק, עברו מיכל המים (ש״ב י״ז). והם קמוצים, ובסמוך פתוחים מיטב שדהו (שמו׳ ד״כ). והקבוץ מישרים אהבוך (ש״ה א׳): מיעול, מישור: תיעל, תימן:

תיעול, תירוש, תינוק, וקבוץ תינוק בלשון נקבות תינוקות של בית רבן, כי תינק ותינוקות לא נמצא כי אם בדברי רז״ל ואמרו לנקבה תינוקת:

תועל, תושב, כשכיר כתושב (ויקרא ד״ה). קמץ, ובסמוך פתח תושב כהן ושכיר (שם ד״כ): ועם ה״א הנקבה:

תועלה, תולדה, ובסמוך תולדת וכן יאמר גם כן במוכרת תולדת כמו שזכרנו במשמרת תפארת, וכן יאמר תוכחה, תועפה או תועפת תוכחת, טובה תוכחת מגלה (משלי ד״ז). והקבוץ, בתוכחות על עון (תלים ל״ט) וכסף תועפות לך (איוב ד״כ) ובצירי, ביום תוכחה (הושע ה׳) והקבוץ תוכחות בלאומים (תלי׳ קמ״ט). וסמיכות הקבוץ, אלה תולדות יעקב (בראשית ל״ז). תוכחות מוסר (משלי ו׳). בתוכחות חמה (יחזקאל ל״ה). כתועפות ראם לו (מדבר ד״ד):

עלה, שנה, דעה, עצה, לדה, צאה, עדה, חמה, ובסמוך שנת, עצת, עדת, חמת, עי״ן הפעל בשו״א. אבל צאה לא ישתנה מפני האל״ף צאת האדם (יחזקאל ד׳). וכן דעה דעת, פתח כלו מפני שהוא מלעיל והכנוים דעתו, דעתך, דעתי, והם מחוברים מן דעת שהוא אחד בסמוך ובמוכרת ולא מן דעה, כי אלו הי׳ מחובר מן דעה היתה התי״ו רפה כמו שזכרנו במלחמת, ויתכן שסמיכות דעה דעת עי״ן הפעל בצירי ומלרע כמו צאה צאת, והכנוים צאתו, צאתך, דעתו דעתך, אבל להקל על הקריאה עשו החבור מן דעת לא מן דעה ובמשקל דעת, שחת, נחת, שרשם ישח ינח, שנה, שנתי, שנתו, וכן כלם עי״ן הפעל בשו״א, אבל בלדה נהגו בקריאתו מנהג צאה לקיים הצירי, לדתו, לדתך, ואולי נהגו כן מפני שהלמ״ד

שהלמ"ר והדל"ת ממוצא אחד שלא להטוף האחת על חברתה, ובאו בתיו ובפתח שלא בסמיכות, אם אתן שְׁנַת לעיני (תלים קל"ב.*) חֲמַת למו אבל הם סמוכים סמיכות אותיות השמוש, והקבוץ בצירי שֵׁנוֹת, דֵעוֹת, עֵצוֹת, לֵדוֹת, צֵאוֹת, עֵדוֹת, חֵמוֹת, ובסמוך בשו"א שְׁנוֹת, חֲמוֹת, עֲדוֹת, עֲצוֹת, אבל דֵעוֹת, צֵאוֹת לא ישתנו, וכן לֵדוֹת והכנוי שְׁנוֹתָיו, חֲמוֹתָיו, עֲדוֹתָיו, עֲצוֹתָיו, בשו"א נלאית ברוב עֲצָתָיִךְ (ישעיה מ"ז) והפייט אשר אמר, וסבות לְעֵצוֹתָיו העי"ן בצירי תפשו עליו ואמרו כי הישר לַעֲצוֹתָיו, ודומה לי כי השגהו משקל עֵדוֹתָיו אשרי נוצרי עֵדוֹתָיו (תלים קי"ט). ואותו הוא בצירי לקיים בו הנח שהוא מנחי העי"ן:

*] אמר המגיה שנת קמוץ ואמרו ובאו בתי"ו שב לשנת וחמת. ובפתח שב לחמת לבד והעד על זה שאמר בשרשים ז"ל ובלי סמיכות עם התי"ו אם אתן שנת ולא הזכיר הפתח°]:

°] עיין לעיל בהאבן השש עשרה שמנה ג"כ שנת מן הפתוחי' וכן העיד בפירוש בבאורו על הכתוב הזה, שהוא בפתח הפך עדות הרא"ע בצחות, ודברי המגיה בזה בטלים ומבוטלים. יבא"ר.

עוֹלָה, צוֹאָה, ובסמוך צֹאַת בנות ציון (ישעיה ד'). ומִצֹּאָתוֹ לא רחץ (משלי ל'). ובתשלומו היה יְצוֹאָה על משקל בְּשׂוֹרָה:

עֵל, רֵעַ, אשא דֵעִי (איוב ל"ו). צֵא תֹאמַר לו (ישעיה ל'):

עוֹל בחולם ובשורק צוּא, הבגדים הַצֹּאִים (זכריה ג') ובתשלומו יצואים על משקל גְּדוֹלִים, ובשורק, כי בוּל הרים ישאו לו (איוב מ'). לְבוּל עץ אסגוד (ישעיה מ"ד). אם בפידו להן שׁוּעַ (איוב ל'):

עֲלַעַל, צֶאֱצָא הַצֶּאֱצָאִים (ישעיה ך"ב) וְצֶאֱצָאֵי מעיך (שם מ"ו) שרשם יצא:

ומנחי העין:

מָסוֹל, מָקוֹם, מָלוֹן, מָכוֹן, מָאוֹר, מָגוֹר, מָזוֹר, מָצוֹר, מָקוֹר, מָשׁוֹשׂ, מָנוֹס המ"ם בקמץ, ובצירי, כי לא לקלים הַמֵּרוֹץ (קהלת ט') הוו"ים עייני הפעלים, ובהסמכם תשוב המ"ם שואי"ת, מְקוֹם הכנעני (שמות ג'). מְקוֹם שם קבר (יחזקאל ל"ט). מְלוֹן אורחים (ירמיה ט'). מְשׂוֹשׂ פראים (ישעיה ל"ב). ואל מְצוֹר ירושלים (יחזקא' ל"ד). מְקוֹר מים חיים (ירמי' ב'). לִמְאוֹר פניך (תלים צ'). וכן בכנוי, אל מְקוֹמִי (הושע ה'). את מְזוֹרוֹ (שם). את מְקוֹרָהּ (ויקרא ך'). ובקבוץ מְלוֹנִים, מְכוֹנִים, מְאוֹרִים כל מְאוֹרֵי אור

בשמים (יחזקאל ל״ב) כִּמְבוֹאֵי עיר מְבֻקָּעָה (שם כ״ו) מְמוֹתֵי תחלאים (ירמיה ט״ז). ובקבוץ הנקבות, את שני המאורות (בראשית א׳). וכן קבוץ מָקוֹם בלשון נקבות מְקוֹמוֹת, מְקוֹמוֹתָיו, מְקוֹמוֹתֶיךָ, וכן בשורק מָעוּף, ובסמוך מְעוּף צוקה (ישעיה ח׳). ומצודה עלי הקיף (איוב י״ט). מָרוּד, מן, ועניים מְרוּדִים (ישעיה נ״ח) מְבוּשׁ, מְבוּשִׁים והחזיקה בִּמְבֻשָׁיו (דברי׳ כ״ה) מָצוֹק מצפון (מ״א י״ד). מְצוּקֵי ארץ (שם ב׳) מָגוֹר, מְגוּרֵי אל חרב (יחזקאל כ״א. ובא במשקל הזה, עשו מְשׁוֹטָיִךְ (שם כ״ז). כי הוא מן כל תופשי מָשׁוֹט (שם). שהוא במשקל מָכוֹן, מָקוֹם, ובא הדגש תמורת הנח שאחר קמץ מ״ם מָכוֹן, מָקוֹם ויאמר האחד אם הי׳ קל מָשׁוֹט, והרבים מְשׁוֹטִים, מְשׁוֹטַיִךְ, ומן הדגש יאמר האחד מִשּׁוֹט, בחירק המ״ם והרבים מִשּׁוֹטִים, מִשּׁוֹטַיִךְ, והמשקל הזה בתשלומו במשקל מִסְּתֹר, מִגְדּוֹל (ש״ב כ״ב):

מוּפָל מוּעָף, מוּצָק, והוא בתשלומו במשקל מָשְׁחָת, מן, כי מָשְׁחָתָם בהם (ויקרא כ״ב). ובאה הנקבה שמת מוּעָקָה במתנינו (תלי׳ ס״ו):

תּוּפָל, אפשר שיהי׳ תואר במשקלו שמן תּוּרַק שמך (שיר א׳). ובא פתח לפי שבא במשקל איתן, וכן מצאנו תואר פתח, הנני יִסַּד בציון (ישעיה כ״ח). לב הוּתַל (שם מ״ד):

פִּילוֹן, פִּישׁוֹן, גִּיחוֹן, כי ענין פישון, מן, ויצאתם ופִשְׁתֶּם (מלאכי ג׳) וכן גיחון מן יָגִיחַ ירדן אל פיהו (איוב מ׳). תִּיכוֹן, חִיצוֹן, קִיצוֹן, מן, הַקִּיצוֹנָה (שמות כ״ו). ובצירי זֵדוֹן המים הַזֵּידוֹנִים (תלי׳ קכ״ד): ובקמץ:

פָּלוֹן, בא זָדוֹן (משלי י״א). אנשי לָצוֹן (ישעי׳ כ״ח). שָׂשׂוֹן ושמחה (שם ל״ה). קמצות הפ״א לעי״ן הפעל, והווי״ן והנו״ן נוספין, ובסמוך הפ״א בשו״א זְדוֹן לבך השיאך (עובדיה א׳) כי שְׂשׂוֹן לבי המה (תלי׳ קי״ט) וכן בבנוי ובקבוץ, ובצירי זֵדוֹן מן מים הַזֵּידוֹנִים (שם קכ״ד). ונכתבה בו יו״ד עי״ן הפעל, ובמשקלו, עם אֵלוֹן מצב אשר בשכם (שופטי׳ ט׳) באלוני ממרא (בראשית י״ח):

פִּיל, שִׁיר, קִיר, עִיר, צִיר, צִיץ, גִּיר, נִיר אחד בסמוך ובמוכרת והקבוץ שִׁירִים, צִירִים, ונבלע הנח בדגש במלת ופטורי צִצִּים (מ״א ו׳) וקִיר בקבוץ נקבות קִירוֹת הבית (שם). ועִיר בקבוץ הפ״א קמוצה עָרִים, ויש בהראות עי״ן הפעל, ושלשים עֲיָרִים להם (שופטי׳ י״ד) וסיר יקובץ בלשון

זכרים

זכרים, כי עד סִירים סבוכים (נחום א׳) וסִיר אחר יקובץ בלשון נקבות, ועשית סִירֹתיו (שמות כ״ז): ויש :

פִּיל שעי״ן שלו נראית בַּיִת, חַיִל, עַיִר, עַיִן, יַיִן, שַׁיִת, בַּיִר, ובסמוך תנוח עי״ן הפעל בצירי, בֵּית ה׳ (ש״א א׳). עֵין ה׳ (תלי׳ ע״ג). עֵין הקורא (שופטי׳ ט׳). זֵית שמן (דברים ח׳). כְּיֵין לבנון (הושע י״ד). חֵיל פרעה (שמות י״ד). ובאו במוכרת על דרך הסמיכות כְּיֵין הטוב (שיר ז׳). בְּחֵיל כבד (ישעיה ל״ו). ובאו בסמוך על דרך המוכרת, מִיַּיִן הרקח (שיר ח׳). הַיַּיִן החמה (ירמיה כ״ה). יֵין תרעלה (תלים ס׳). וְעַיִר פרא (איוב י״א). והקבוץ זֵתִים בצירי, בָּתִּים בקמץ וקבוץ עַיִר בהראות עי״ן הפעל וַעֲיָרִים עשרה (ראשית ל״ב). וכן קבוץ חַיִל בהראות עי״ן הפעל, שרי הַחֲיָלִים, (מ״א ט״ו). ובסמיכות תנוח. וקבוץ עַיִן עֵינַיִם, ובלשון נקבות בהראות עי״ן הפעל עֲיָנֹת ותהומות (דברים ח׳). ובסמוך נחה עֵינֹת מים (שמות י״ו). ובחירק עִינֹת תהום (משלי ח׳). ובכנוי עֵינוֹ, בֵּיתוֹ בצירי ובחירק שִׁיתוֹ ושמירו (ישעיה י׳). אוסרי לגפן עִירֹה (ראשית מ״ט). וכן תאמר יֵינוֹ, זֵיתוֹ, בֵּירוֹ, בצירי או בחירק וכן שאר הבנוים, וקבוץ בַּיִר, לא מצאנו ואולי יקובץ בלשון נקבות כי הוא לשון נקבה, כהקיר בַּיִר מֵימֶיהָ (ירמיה ו׳). ונאמר בֵּירֹות, כמו עֲיָנֹת, ואולי נאמר בֵּרִים כמו זֵתִים וקבוץ יַיִן מצאנו בדברי רז״ל יֵינוֹת שמנים וסלתות, ואפשר *] שיהיה מזה המשקל, ונשב בַּגָּיְא (דברים ד׳). והיה ראוי להיות גַּיְא על משקל בַּיִת, זַיִת, אלא שהוקל :

*] כן הוא בודאי והדרכה הוא עקר המשקל. ועיין קו״א. יבא״ר.

פֵּל בצירי, אֵל, גֵר, כֵּן, נֵר, זֵר, נֵד, עֵד, עֵר, רֵק, רֵשׁ, כי אתה תאיר נֵרִי (תלים י״ח). כי אתה נֵירִי ה׳ (ש״ב כ״ב). ונכתבה בו עי״ן הפעל בשירת ספר שמואל, בין איש ובין אחיו ובין גֵרוֹ (דברי׳ א׳) בשמים עֵדִי (איוב י״ו). ובא כמהלך רֵאשֶׁךָ (משלי ו׳). מחתת דלים רֵישָׁם (משלי י׳). וקבוצם אֵלִים, גֵרִים, כֵּנִים ונֵר יקובץ בלשון נקבות, יאירו שבעת הַנֵּרֹות (מדב׳ ח׳) ובסמוך אֵילֵי מואב (שמו׳ ט״ו)·וכן בכנוי יתנו עֵדֵיהֶם (ישעי׳ מ״ג):

פַּל בקמץ, זָר, רָע, רָשׁ, שָׁב, עָב, קמוצים, ובהסמכם פתוחים ובאו קמוצים בסמיכות כְּעָב טל (ישעיה י״ח). כְּעָב מלקוש (משלי י״ו). וְעָב עץ (יחזקאל מ״א). וְרֵעַ, הרבה ממנו פתוחין והן ידועים על פי המסורת׳

וכן צַר הרבה פתוחין ויש שבעה קמוצין, לו צָר (ישעי' ס"ג). ידו פרש צָר (איכ' א'). נצב ימתו כְּצָר (שם). לפני צָר (שם א'). בְּצָר הרחבת לי (תלים ד'). אין שלום מן הַצָּר (זכריה ח'). כי אין הַצָּר (אסתר ז'). והם קמוצין על הַצַּר הצורר (מדבר י'). בַּצַּר לי (תלי' י"ח). פתחין בְּפַּשׁ מאוד (איוב ל"ח). פתח, פַּח, פַּחֵי, פַּחִים, פתח, וכן חַח, חַחֵי, חַחִים, וכל עַד פתח וכל וָעֶד סגו"ל, אבל היודע וָעֵד (ירמיה כ"ט). צירי שהוא ענין עדות, ובקבוצם זָרִים, רָעִים, ובסמוך זָרֵי, רָעֵי, עָבֵי, וְשָׂטֵי כזב (תלים מ'). לא יפול הקמץ לקיים הנח בהם וכן הנקבות רָעוֹת, עָבוֹת וכן בסמיכות רָעוֹת, רָעוֹת מראה (ראשית מ"א). אבל מנחי הלמ"ד שהנח בהם איננו עיקר יפול הקמץ כמו מן בָּנִים בְּנֵי, ומן שָׁנִים שְׁנֵי, ומן פָּנִים פְּנֵי, ומן דָּוִים דְּוֵי, מן דָּם, דָּמִים דְּמֵי, וכן בשנים יָדַיִם יְדֵי, ומן שָׁמַיִם שְׁמֵי ה' (איכה ג'). ובכנוי לא יפול הקמץ ביחיד, דָּמוֹ, דָּמְךָ, דָּמִי, יָדְךָ, יָדִי, ולנקבה דָּמֵךְ יָדֵךְ ועם כנוי רבים הנמצאים ישוב תנועה קטנה ואך את דִּמְכֶם (ראשי' ט'). מלאו יֶדְכֶם (שמות ל"ב). ורבים דָּמֶיךָ, יָדֶיךָ, יָדֵינוּ, ועם הנסתרים והנמצאים יְדֵיהֶם, יְדֵיכֶם, דְּמֵיהֶם דְּמֵיכֶם הפ"א בשו"א אבל בנחי העי"ן לא לא יפול הקמץ בבל הכנוים:

פּוֹל בחולם אוֹר, בּוֹר, סוֹד, כּוֹס, יוֹם, שׁוֹר, כּוֹר, אוֹי גּוֹי, עוֹר, חוֹר, כּוֹחַ, שׁוֹעַ, לוֹג, לוֹל מן וּבְלוּלִים יעלו (מ"א ו'). ובקבוץ נדגשה תמורת הנח וכן נהגו בקבוץ לוג, לֻגִּים כמו שבא גם כן בשלמים מן עָרוֹם עֲרֻמִּים, ומן אָדֹם אֲדֻמִּים ומן עָבוֹת עֲבֻתָּה, אלה עֲבֻתָּה, (יחזק' י'). או יהיה הנפרד מן וּבְלֻלִים לֻל בשורק, וקבוץ בּוֹר עוֹר בלשון נקבות בּוֹרוֹת עוֹרוֹת וכן כּוֹס, גביעים מלאים יין וְכֹסוֹת (ירמיה ל"ה). וכן בכנוי לא ישתנו בסמיכות וכן בהחטפם במקף לא ישובו לקמץ חטף כמו שישובו הכפולים אשר בזה המשקל אלא ישאר החולם במקומו לקיים הנח שהוא עי"ן הפעל כמו בְּאוֹר־פני מלך חיים (משלי ו'). אוֹי־לך מואב (מדבר כ"א). יוֹם־בשורה הוא (מ"ב ז'). וזולתם, ושור בקבוץ בתגועת הו"ו, שְׁוָרִים יזבחו (הושע י"ב). ומן אוֹר, בּוֹר, חוֹר, גּוֹי, אוֹרִים, בּוֹרִים, חוֹרִים, גּוֹיִם, ובוֹשׁ וטוֹב שהם תואר בּוֹשִׁים, טוֹבִים אבל טוּב בשורק הוא שם, ואפשר שיהיה טוֹב בחולם במוכרת וטוּב בשורק בסמוך טוּב הארץ (ישעיה א'). וכן בכל מקום הוא על הסמיכות,

ורב

ורב טוב לבית ישראל (שם ס"ג). היינו אומרים כי נסמך על אות השמוש כמנהג ובן חור בחולם, ובסמוך, על הר פתן (שם י"א). בשורק, כיוצא בו מצאנו מלת מצולות שהוא בחולם במוכרת, כמו, ירדו במצולות (שמות ט"ו). וחביריו, ובסמוך בשורק ותשליך במצולות ים (מיכה ז'). כל מצולות יאור (זכריה י'). אלא שמצאנו ובתים מלאים כל טוב (מדבר י'). שהוא מוכרת והוא בשורק, מבחר וטוב לבנון (יחזקאל ל"א). שהוא סמוך והוא בחולם, וקבוץ יום נשתנה מבני משקלו כי בקבוצו ישוב החולם לקמץ ימים, וכן במשקלו ראש ראשים, ובסמיכות ובכנוי קיים הנח בראש, ראשי בני ישראל (מדבר ג'). ראשיכם שבטיכם (דברים ד"ט). מפני שהנח כתוב, אבל ימים שאין הנח כתוב נפל הנח בסמיכות, כל ימי אדם (ראשית ה'). וכן בכנוי הנסתרים והנמצאים ימיהם, אבל בשאר הכנוים קיים הנח, ימיך, ימי, ימיו, ימיה, ימינו *] ויתכן כי שו"א ימי, מקום קמץ חטף כי משפטו ימי, חטף בקמץ מקום החולם יום, ולהקל בא בשו"א לבדו, כמו שכתבנו באשר דינם להיות בקמץ חטף, ולהקל בא בשו"א לבדו בפעלים ובשמות, וכן ימים או עשור (ראשית ד"ד). מימים ימימה (שמות י"ג). ימים תהיה גאולתו (ויקרא ד"ה). ואע"פ שענינם שנה הוא לשון רבים כי משפטו ימים שלמים והם ימי השנה ששלמו ימי תקופת השמש במסיבתו וחוזר חלילה לפיכך קורא השנה ימים סתם, וקבוץ השנים בחולם יומים:

*] לכן הנרא' כי משקלו פוע מנחל"ה והו"או איננה שרשית. ע"כ תפול בסמיכו'. אבל ראש הוא ע"מ פעל שנקבץ היה ראוי ראשים והניחו האל"ף והקמץ נעתק לשלפניו כדינו. יבא"ר.

פיל בשורק אור, שום, שוק, פור, חור, לוח, כור, טור, דוד, רוח, והקבוץ אורים, שומים, חורים, פורים, טורים, ולא ישתנו לא בסמוך ולא בכנוי אלא שתסור מ"ם הרבים כמשפט, אבל לוח, ר.ח קבוצם בלשון נקבות לוחות, רוחות, וקבוץ שוק דוד בהנעת הו"ו בשוקים וברחובות (שיר ג'). בסירות ובדודים (דה"ב ל"ה). כמו קבוץ שור, שורים בהנעת הו"ו:

פולה בשורק צורה, בסירות דוגה (עמוס ד'). שובה, בושה, דומה ובחולם, לא תלכו רומה (מיכה ב'). בבוא כשואה (משלי א'). ובסמוך ובכנוי צורת הבית, את כל צורתו (יחזקאל מ"ג). וכן כלם:

פלה

פלה, צֵדָה לדרך (יהושע מ"ה). יונק עם איש שֵׂיבָה (דברי ל"ב). לא ישתנו אלא שתהפך הה"א לתי"ו בסמוך ובכנוי, עֲדָה וקבוצו הָעֵדוֹת והחקים (דברי' ד'). כי קמו עיניו מִשֵּׂיבוֹ (מ"א י"ד). ראוי מִשֵּׂיבָתוֹ, כמו וְצוּרָם לבלות שאול (תלים מ"ט). כמו וצוּרָתָם או יהיה הנפרד ממנו שֵׂיב על משקל בַּיִת, זַיִת, ויש במשקל הזה שהוא בתי"ו ומלעיל כמו שזכרנו מְלָאכָה ומלֶאכֶת, דִּבְלָה וְדִבֶלֶת, תּוֹכֵחָה ותוֹכַחַת, והיה ראוי על משקל פֶּלֶת אלא מה שמצאנו מהם הם פתחין בעבור שעינם גרונית והם נַחַת, שַׁחַת, רַחַת והם אחד בסמוך ובמוכרת, בכנוי נחתּוֹ, נַחְתִּי, רַחְתּוֹ, רַחְתִּי, בְּשַׁחְתָּם נתפש (יחזקאל י"ט). ובקבוצם נְחָוֹת, רְחוֹת, שְׁחֹאת, ואפשר שיהיה זֶרֶת ארכו (שמות ד"ט).

*] ת"א במסורת לידה ג' חסרי' ומלא מלאים אבל שיבה כלם מלאים:

מזה המשקל או תהיה התי"ו שרש:

פלה, קָמָה, בָּמָה, צָרָה, עָלָה רָעָה, נָפָה, ובסמוך, להנפה גוים בנפת שוא (ישעיה ל'). ובא מלעיל מפני מלה זעירא שבצרה, כְּבָבַת עינו (זכריה ה'). בְּקָמַת רעיך (דברים ד"ג). בְּקָמַת פלשתים (שופטים ט"ו). עָלוֹת ינהל (ישעי' מ'). וּבָמוֹת עולם למורשה (יחזקאל ל"ו). ובא בָּמֳתֵי עב (ישעיה י"ד). בָּמֳתֵי ארץ (עמוס ד'). בשני סימני הרבוי, ברבוי הזכרים וברבוי הנקבות כמו שהמשפט לבוא כן בשני סימנים עם הכנוים אבל זולתי הכנוים אין המנהג ברוב, והולם בָּמוֹת נהפך בבמתי לקמץ חטף להקל, ואפשר שיהיה מזה השער, עלו בְשָׁרוֹתֶיהָ ושחתו (ירמיה ה'). יאמר האחד שָׂרָה והרבות שָׂרוֹת שָׂרוֹתֶיךָ, וכן הַשָּׁתוֹת יהרסון (תלים י"א). והיו שָׁתוֹתֶיהָ מדכאים (ישעי' י"ט). אבל, עד שְׁתוֹתֵיהֶם (ש"ב י') יצא מדרך המשפט כי משפטו בקמץ כמו שָׁתוֹתֶיהָ, ואפשר שיהיה שְׁתוֹתֵיהֶם מנחי הלמ"ד:

פִּילָה, חִידָה, שִׁירָה, בִּינָה, וכל אשר על המשקל הזה לא ישתנה אלא שתהפך הה"א לתי"ו, לא מצאתם חִידָתִי (שופטי' י"ד). ורוח מִבִּינָתִי (איוב ד"). והקבוץ שִׁירוֹת היכל (עמוס ח'). וכן כלם, ומזה המשקל, והטיבותי מֵרִאשׁוֹתֵיכֶם (יחזקאל ל"ו). על משקל שִׁירוֹתֵיכֶם, חִידוֹתֵיכֶם, כי באה הרי"ש בחירק בתנועת היו"ד אע"פ שעי"ן הפעל אלף ובבר כתבנוהו בשלמים בשקל פְּעֻלָּה:

פלות

פֵלות, ארון הָעֵדות (שמות לג"ע). בְּגֵרוּת כמדם (ירמי' מ"א). ובבנוי לא נשתנית תנועתו אלא שהוא בחולם, כי השורק והחולם מתחלפים, וְעֵדֹתִי זו אלמדם (תלים קל"ב). או יאמר מן עֵדוֹתִי בלא כנוי עֵדֹת בחולם, והקבוץ עֵדִיּוֹת, גֵּרִיּוֹת, אבל קבוץ הָעֵדוֹת והחקים (דברים ד). גם עֵדוֹתֶיךָ שעשעי (תלים קי"ט). הוא קבוץ עֵדָה תהיה לי לְעֵדָה (בראשי' ל"א). אבל בדרך עֵדוֹתֶיךָ ששתי (תלים קי"ט). וזולתו שנראית בהם הו"ו בקריאה נהפכת בהם עי"ן הפעל ללמ"ד הפעל כמו עֲלוָה, עֹלָה*): פלת. ובשת פני כסתני (תלי' מ"ד). וְנֹפֶת צופים (שם י"ט). ובבנוי בקמץ חטף בָּשְׁתִּי, בָּשְׁתּוֹ, נָפְתִּי, נָפְתֵּךְ, והקבוץ בּוֹשׁוֹת, נוֹפוֹת:

*) ח"א והם ה' באפלה ביפת רבצת וסימן פרץ בן דמם.

פִּילֶם, רֵיקָם: פִּלְגָה, בָּשְׁנָה אפרים יקח (הושע י').

תְּפִלָּה, תְּבוּנָה, תְּכוּנָה, תְּשׁוּמָה, תְּמוּנָה, ובסמוך תְּמוּנַת כל (דברים ד'). ובא פתח קטן תחת פתח גדול, או בִּתְשׂוּמֶת יד (ויקרא ה'). ובבנוי ותשובתו הרמתה (ש"א ז'). ובן כלם, והקבוץ תְּבוּנוֹת, תְּמוּנוֹת, תְּשׁוּבוֹת, תְּמוּנוֹתֵיכֶם, ותשובתיכם נשאר מעל (איוב ד"א) ובאה מלת וּתְפוֹצוֹתִיכֶם*] (ירמיה כ"ה). התי"ו בחירק ומשפטה בצירי, ובאה גם כן הפ"א בחולם ומשפטה בשורק, אבל בא כן הפ"א בחולם לזווג התנועות, כמו תַּעֲצֻמוֹת יִכְסָיֻמוּ (שמות ט"ו). והתי"ו שבאה בחירק הוא במקום צירי, וכן, אם לֹא שֵׁרִיתִיךָ לטוב*] (ירמיה ט"ו). בחירק התי"ו והנכון בסגו"ל, ומלת כִּתְבוּנָם עצבים (הושע י"ג) חסרה תי"ו הכנוי*] ומשפטה כִּתְבוּנָתָם, כי לא יתכן לומר תְּבוּן כי לא מצאנו ממשקלו, וכן, ארכה מארץ מִדָּה (איוב י"א). משפטו מִדָּתָהּ, וכן, עֹבֵר בשוק אצל פִּנָּה (משלי י"ז). משפטה פִּנָּתָהּ, וממשקל הזה תְּאָנִים הלאת (יחזקאל כ"ד). הנפרד תְּאוּנָה בפלס תְּבוּנָה, ונאמר הקבוץ בלשון זכרים כמו מן חִטָּה חִטִּים, עֲרֵמָה עֲרֵמִים, ויש אומרים כי הה"א הנוספת תחסר בבנוים ונאמר תְּבוּן, תבוני

*] אינגו שם רק פעל מבנין הפעיל ועיין קי"ח. יבא"ר.

*] הוא ג"כ פעל לנזרת פָּעַל ומשפטו שֵׁאֵרִיתִיךָ וחירק הרי"ש לקיים הצירי לפניו, ונשמט האל"ף כדינו אחרי אות שוואית. יבא"ר.

*] עיין קי"א כי הה"א לא תתחלף לתי"ו, רק עם הכנוים תשמט לגמרי וכא א"כ על משפטו, וכן מה פִּנָּה וגָדְלָה ודומיהם. יבא"ר.

תְּבוּנִי, תְּבוּנָן, תְּבוּנָם וכן וְצִירָם לבלות שאול (תלים מ"ט). יאמר ממנו צוּרָן צוּרִי, וכן כלם, ומן מִדָּה פְּנֵה נאמר מַד, פֵּן:

מְסִלָּה, מְסוּכָה, מְשׂוּכָה, מְלוּנָה, מְרוּצָה, מְרוּדָה מן, ועניים מְרוּדִים (ישעיה נ"ח). ובחולם בִּמְצוֹדָה רעה (קהלת ט'):

מִמְסִלָּה, מְמגוּרָה, נהרסו מַמְּגֻרוֹת (יואל א'):

הֲפָלָה, וַהֲנָחָה למדינות עשה (אסתר ב'). והמקור במשקלו לַהֲנָפָה גוים בנפת שוא (ישעיה ל').

הֲפוּלָה, הֲפוּגָה, מאין הֲפֻגוֹת (איכה ג'):

מְפָלָה, מְצָדָה מן, יביאהו בַּמְּצָדוֹת (יחזקאל י"ט). ואפשר שהמ"ם שורש:

ומנחי הלמד:

תִּפְעָה וההא לנקבה, בְּתְרוּמָה לאמר (שופטים ט'). ויש אומרים כי התיו שורש והוא שם מקום, ובמלאכיו ישים תָּהֳלָה (איוב ד'). ומפני הה"א שהיא אות גרונית נקדו התי"ו בקמץ רחב והפכו הקמץ חטף אל הה"א כמשפט וכן ממשקל זה, כי תֹאֲנָה הוא מבקש (שופטים י"ד) והושב הקמץ לחולם להרחיב על האלף וכן עשו במלת זַעֲמָה ישראל (במדבר ד"ג) כי הראוי זֹעֲמָה לולי שהעי"ן גרונית ועוד נכתוב תָּהֳלָה בכפולים:

תִּפְעָה, תַּאֲוָה, תַּאֲנָה, תַּאֲלָה לולי האל"ף היתה התי"ו בחירק כמו תִּגְרָה מִתִּגְרַת ידך (תלים ל"ט). תַּאֲלָתְךָ להם (איכה ג'). תַּאֲנָתָהּ מי ישיבנה (ירמיה ב'):

תִּפְעָה וההא לנקבה, ואת המים אשר בַּתְּעָלָה לחכה (מ"א י"ח). רפאות תְּעָלָה (ירמיה ל'). תְּלָאָה, ובסמוך תְּלָאַת, תְּעָלַת הברכה (ישעיה ז') וכן יאמר בכנוי תְּלָאָתָהּ, תְּעָלָתוֹ וכן כלם התי"ו בשו"א, ובקבוץ תְּלָאוֹת תְּעָלוֹת, ואת תְּעָלוֹתֶיהָ שלחה (יחזקאל ל"ח):

מַתְּפָעָה וההא לנקבה, הנה מַתְּלָאָה (מלאכי א'):

תִּפְעִית והיו"ד והתי"ו נוספת כמו אחרית והראוי תִּפְעִיַּת, תַּכְלִית, תַּבְנִית והקבוץ תַּכְלִיּוֹת, תַּבְנִיּוֹת, וכן אמרו במשנה תַּעֲנִיּוֹת מן תַּעֲנִית, סדר תַּעֲנִיּוֹת:

תִּפְעוּת, תַּרְבּוּת אנשים חטאים (במדבר ל"ב). תַּזְנוּת ובחולם תַּחֲנוֹת אל מקום פלוני אלמוני תַּחֲנוֹתִי (מ"ב ו'). והו"ו והתי"ו בהם נוספת

כו"ו ותי"ו מַלְכוּת, יְדִידוּת, שְׁרִירוּת והראוי בתשלומו תַּרְבִּיּוֹת, והקבוץ תַּרְבּוּיוֹת, וכן קבוץ תַּחֲנוּת, תַּחֲנִיּוֹת אע"פ שתנפרד בחולם או הקבוץ ביו"ד מ"ם תַּרְבִּיתִים, תַּזְנוּתִים, ותרבי את תַּזְנוּתָיִךְ (יחזקאל י"ו):

מַפְעִית, ואבן מַשְׂכִּית (ויקרא ד"ו). וכל מַרְבִּית ביתך (ש"א ב'). וּבְמַרְבִּית לֹא תתן אכלך (ויקרא כ"ב) היו"ד והתי"ו נוספות והראוי מַרְבִּיִת, מַשְׂכִּיִת והקבוץ מַרְבִּיּוֹת, מַשְׂכִּיּוֹת את כל מַשְׂכִּיּוֹתָם (מדבר ל"ג):

מַפְעִית, מַצּוּת, הראוי מַנְצוּת, אנשי מַצֻּתֶךָ (ישעיה מ"א) ובמשקלו בדברי רז"ל מַלְקוּת:

מִפְעֶה, וההא למ"ד הפעל מִקְנֶה, מִבְנֶה, מִשְׁנֶה, מִקְרֶה, ואם פ"א הפעל גרונית המ"ם בפתח מַעֲנֶה, מַעֲדֶה, מַחְסֶה, מַחֲנֶה, מַעֲשֶׂה, ויש בפתח גם בלא אות גרונית, מַרְאֶה, מַדְוֶה, מַשְׁקֶה, מַטְוֶה, עד שלל מַרְבֶּה (ישעיה ל"ג) כלם במוכרת וע"ן הפעל בהם בסגו"ל ובהסמכם בצירי מַחֲנֵה דן (מדבר ב'). לְמַרְבֵּה המשרה (ישעי' ט'). מַחְסֵה כזב (שם כ"ח). וּמַשְׁקֵה צמא (שם ל"ב). וּמַרְאֵה כבוד ה' (שמות ל"ד). מִרְעֵה עדרים (ישעי' ל"ב). כְּמִקְרֵה הכסיל (קהלת ב'). וכתב א"א ז"ל כי, מִקְרֶה בני האדם מִקְרֶה הבהמה וּמִקְרֶה אחד להם, שלשתם בסגו"ל והם מוכרתים וכן נמצא בספרים המדויקים, ופירושו כי בני האדם מקרה הם בעולם וכן הבהמה ומקרה אחד להם במיתתם, ובא, יקחו מִקְוֵה במחיר (מ"א י'). בצירי אף ע"פ שאינו בסמוך, ובד"ה הוא באל"ף מִקְוֵא יקחו במחיר (דה"ב א'). וכן היוצאים על משקל זה אע"פ שאינם מן השרש הזה הם בסגו"ל כי ערוך מאתמול תָּפְתֶּה (ישעיה ל'). אִשֶּׁה לה' (ויקרא ב'). צֹנֶה ואלפים כלם (תלי' ח'). וּדְדָנֶה בחרב יפולו (יחזקאל ד"ה). עליו עָלֶפֶה (שם ל"א) אלו והדומים להם בסגו"ל ואם בסמוך בצירי אִשֵּׁה ריח ניחוח לה' (ויקרא א'). והמונו צִחֵה צמא (ישעיה ה'). וְאַרְיֵה לעולם בצירי על העיקר לפי שלא יבא כן בסמיכות כי אם בחסרון ה"א ארִי ואע"פ שיאמר גם כן אֲרִי במוכרת והכנוי מִקְנֵי, מַחֲנֵי, מַעֲשֵׂי, מִשְׁנֵי, וכל מִקְנֵךָ תזכר (שמות ל"ד). מִשְׁנֵהוּ, מִקְנֵהוּ, מַעֲשֵׂהוּ, מִקְרֵהָ, ויקר מִקְרֶהָ (רות ב'). אע"פ שהוא יחיד כי אין בו יו"ד הוא בסגו"ל ועוד שאמר וַיִּקֶר, ואלו היה לרבים היה אומר מִקְרֶיהָ ביו"ד והיה אומר וַיִּקְרוּ. מַרְאֶהָ, ואולי נאמר גם כן מַרְאוֹ מַרְאָהּ, מִקְרָהּ,

ואם

ואם לא נמצא, כי הנה שׂדה הה"א גם בן למ"ד הפעל ומצאנו אל ביתה ואל שׂדה*] (מ"ב ח'):

וכן במשקל זה בה"א:

המעה, אש ועצים הרבה (ישעיה ל'). ולבי ראה הרבה (קהלת א'). כי הרבה יהיו (שם י"א) והם בצירי כלם כי אין בהם סמיכות והמסורות כל הרבה בשתי נקודות וכל ארבה בשלש נקודות: והקבוץ במפעה שהקדמנו, מחנים, משנים, מעשים, מענים, מעניו, מעשיו, מחניו משניהם, מעשיהם ומחנה יקובץ גם בלשון נקבות, ממחנות פלשתים (ש"א י"ז) והרבה אין בו קבוץ כי הוא עצמו קבוץ: ובנפול למ"ד הפעל: מפע ומלעיל ופתח כלו מפני הפ"א שהיא גרונית כאשר מצאנו במשקלו

כמער איש ולויות (מ"א ז'). ממעל לרגליו (ויקרא י"א). מעלה מל־מעלה הה"א נוספת וה"א השרש נגרעה לפיכך המלה מלעיל ומן המשקל הזה, מטה, מל־מטה והמ"ם פתוחה אע"פ שהוא מלעיל לא נקמץ כמו למה, שמה, ימה שנקמצו, כי משפטו מנטה כי הוא מחסרי פ"א ואם היה שלם היתה המ"ם פתוחה מפני נח נראה שאחריו כמ"ם מעלה כן עתה גם כן המ"ם פתוחה אם לא בהפסק, והיה מלעיל מפני שהיא נוספת בה"א שהה"א נוספת כה"א מעלה, וכן לילה, ואפשר להיות מן המשקל הזה וממר ליולדתו (משלי י"ז). בא בסגו"ל כמשפטו, ועוד נכתוב ממר בכפולים:

מפעה, ולמכסה עתיק (ישעי' כ"ג). ימך המקרה (קהלת י'):

מפעה המ"ם בפתח או בסגו"ל או בחירק, במראה אליו אתודע (במדבר י"ב) ותהי המחצה (שם ל"א). למרבה המשרה (ישעיה ט'). בא אחיך במרמה (בראשי' כ"ז). מנחה היא שלוחה (שם ל"ב) קח את המחתה (במדב' י"ז). שומר מצוה (משלי י"ט). והה"א בהם לנקבה ולמ"ד הפעל נפלה ובסמיכות ועם הכנוים תשוב הה"א ת"ו כמשפט כל ה"א הנקבה כמו שכתבנו, והקבוץ מחתות, מרמות, מצות, משרות, שוים בסמוך ובמוכרת אבל מנחה אע"פ שכתבנוה פה כבר כתבנוהו בשלמים במשקל שמלה והוא הנבון:

] ח"א כי היה ראוי לומר שׂדתה כמו מן קנה וקנתה ממנו יהיו:]

*] מלת וקנתם היא בקבוץ הרבות רק חסר הוא"ו מהמכתב וגם בקנה נאמר וקנה? ושׂדה בתשלומו שׂדהה וכא על משפטו.

יבא"ר.

נמפעה

נמפעה, נמבזה ונמס (ש"א ט"ו):

אפעה, אתנה המה לי (הושע ב') אחוה, ואחותי באזניהם (איוב י"ג) האלף נפתחה מפני החי"ת:

אפען אתנן ואמרו הכנוי והקבוץ מאתנן לא מן אתנה להקל ושבה לאתננה (ישעי' ד"ג). וכל אתנניה ישרפו באש (מיכה א'). וכמו כן באו שריה ושרין, והקבוץ והכנוי נאמר מן שרין, ובתתך אתנן (יחזקאל י"ו). קמץ, ובסמוך פתוחים, אתנן זונה (שמות ד"ג) כי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה (מיכה א') ובאו פתחין מבלי סמיכות ואתנן לא נתן לך (יחז' י"ו). וגם אתנן לא תתני עוד (שם):

פעו לשם שבו (שמו' כ"ח). ותאו וזמר (דברי' י"ד). ואני כותב על הספר בדיו (ירמיה ל"ו). והקבוץ והכנוי אפשר שיתחלף בהם למ"ד הפעל באל"ף או ביו"ד ויאמר שבואים, תאואים, שבואך, תאואך, דיואך וכן כלם או שבויים, תאויים, ואפשר שיהי' תואר על משקל זה לבזה נפש (ישעיה מ"ט):

פעו מלעיל, ישנא אחו (איוב ח'). מי שחו (יחזקאל מ"ז):

פעי מלרע, צלי, קלי, עני, נקי, שני ובסמוך צלי אש (שמות י"ב). שני תולעת (ויקרא י"ד). נקי כפים (תלי' ד"ד). ומזה המשקל רזי לי רזי לי (ישעיה ד"ד) ובא מלעיל מפני לי שהוא מלה זעירא ובכנוי צליי, קליי, צליו, צליך, קליו, קליך, עניו, עניך, ובהפסק, לאחיך לעניך (דברי' ט"ו) וכן כלם וכן הקבוץ צליים, קליים, עניים, נקיים וכלם ברגש היו"ד בשקל, נחתים, שעפים, ורבותינו ז"ל נשתמשו קבוץ קלי בלשון נקבות קליות ואגוזים:

פעי, שבי, מרי, פרי, צבי, דלי, כלי, חלי, לחי, מעי, גדי, רעי, ובהפסק ובזקף פ"א הפעל בסגו"ל הוא בא עד לחי (שופטים ט"ו). מים חיים אל כלי (מדב' י"ט). ויאסף כחול שבי (חבקוק א'). כבית המרי (יחזקאל ב'). רמת לחי (שופטי' ט"ו). עין גדי (שיר א'). ואל המזרח ואל הצבי (דניאל ח'). ובא בטרחא כמו בהפסק, אל תהי מרי (יחזקאל ב'). לפי שהטרחא יש לו העמדה ומפני זה יבא פעמים בדרך ההפסק, וכן בא בפשט בסגו"ל, ואמרת אל מרי אל בית ישראל (שם מ"ד). ופעמים לא ישתנו בזקף, יכו על הלחי (מיכה ה'). ובא בארץ הצבי (דניאל

י״א). וישסעהו כשסע הגדי (שופטים י״ד). וחצי אף על פי שהוא מזה המשקל כי בלא ההפסק יאמר בשוא, ותנו ואת החצי לאחת ואת החצי לאחת (מ״א ג׳). ובהפסק הוא בצירי, אז יחלק העם ישראל לחצי (מ״א י״ו). וכן בהעמדת טעם, אמתים וחצי ואמה וחצי (שמות ד״ז). אבל, הלא החצי ממך והלאה (ש״א ד׳). אינו מזה המשקל כי היו״ד בו נוספת והראוי החץ, והבורם עם הכנוים שביך פריך כליך תליך, מריך, עדיך, עדיו לבלום (תלים ל״ג). בסגול, או בחירק כמרים (נחמיה ט׳). שבין, פריו, נשיך, וכן עם כנוי הרבים בם״ם לבדה יאמר כלים פרים, עדים בסגו״ל או בחירק, ועם הה״א והם״ם פ״א הפעל בשו״א ולמ״ד הפעל נחה, לחיהם, פריהם, כליהם, עדיהם, שביהם, וכן עם הכ״ף והמ״ם שביכם, פריכם, וכן שביכן, פריכן, ובא גם בתנועת היו״ד ובסגו״ל הפ״א ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי (יחזקאל ל״ו). וקבוצם אינו אחד כי גדי, צבי, עדי, לחי, חלי, ארי, קבוצם אריים, צביים עדיים, חליים, או באל״ף תמורת ה״א למ״ד הפעל כמו הלאים (ש״ה ז׳). אבל וכצבאים על ההרים למהר (דה״א י״ב). האל״ף נחה למשך והיו״ד נעה והיא למ״ד הפעל ויו״ד הרבים חסרה וכן כל פתאים האל״ף נחה והיו״ד נעה והיא למ״ד הפעל ויו״ד הרבים חסרה וכן, מבין עפאים (תלי׳ ק״ד). אשימך כצבאים (הושע י״ד). ומכרום לשבאים (יואל ד׳). יה דאין [א] מפיק יו״ד בדניאל ועזרא, כשדאין מפיק אל״ף, דניאל ועזרא, ולחי, חבורו בלשון שנים, לחיים, וארי קבוצו גם בלשון נקבות, אריות, ובסמוך, ורסן מתעה על לחיי העמים (ישעיה ל׳). שני גדיי עזים (בראשית ד״ז). וכלי קבוצו כלים בצירי פ״א הפעל, וכן עם כנוי היחיד, שא נא כליך (שם ד״ז). וכלי כליו רעים (ישעיה ל״ב). כי משׁשת את כל כלי (בראשית ל״א). תעדה כליה (ישעי׳ ס״א). ובסמוך כלי בית ה׳ (ירמי׳ ד״ז) אולי כן היא קבוץ דלי או בקבוץ צבי, עדי, חלי, ועם כנוי הרבים בנוח היו״ד ובצירי העי״ן הפעל לחיהם, כליהם, צביהם, גדיהם, ואולי נאמר גם כן גדייהם, לחייהם בהראות למ״ד הפעל כמו שנראתה בלחיי גדיי, וכן מזו הגזרה, המו מעי לו (ירמיה ל״א). המון מעיך (ישעיה ס״ג)

יאמר

[א] רל שהחירק בלא תחת היו״ד והאלף נחה בלי תנועה:

יאמר האחד מְעִי בפלם כְּלִי, ובסמיכות הרבים מִמְּעֵי הדגה (יונה ב׳). פְּעִי, קְשִׁי, דְּמִי, חֳרִי, צֳרִי, חֳלִי, כן יאמר בהפסק, כמו, ודבש ושמן וָצֹרִי (יחזקאל ד״ז). ולהקל קריאתם הוסב החולם לקמץ חטף*] בלא הפסק, מה חֳרִי האף (דברים ד״ט). אל דְּמִי לך (תלי׳ ד״ג). גם כל חֳלִי (דברי׳ ד״ח). וכן בסמוך, ופעמים בשו״א לבדו, וּצְרִי ולוט (בראשי׳ ל״ז), אל קְשִׁי העם הזה (דברי׳ ט׳). אל יְפִי חכמתך (יחזקאל ד״ח). ובא בהפסק בקמץ חטף, אני הגבר ראה עֳנִי (איכה ג׳). והבורם בחבור שְׁבִי, אלא שהם בקמץ חטף, ויהי חָלְיוֹ חזק (מ״א י״ז): מִמְּעֵי, ובמים לא רחצת לְמִשְׁעִי (יחזקאל י״ו):

*] עיין קו״א כי הוא ח״ק ודינו כשו״א וע״כ בא לפעמים בשוא לבדו. יבא״ר.

פְּעִיע, הֲגִיג, בינה הֲגִיגִי (תלים ה׳). לַחֲזִיז קולות (איוב ד״ח). שרשם חזה הגה, וכן צְלִיל לחם שעורים (שופטים ז׳). שרשו צלה: וכן:

פְּעוּע, זְנוּן, מרוב זְנוּנֵי זונה (נחום ג׳).

פְּעִיעָן, שְׁפִיפֹן (בראשית מ״ט), ואפשר ששרשו שפף ובבר זכרנוהו:

פָּעוֹן, יָגוֹן, חָזוֹן, חָרוֹן, שָׁאוֹן, רָזוֹן, רָצוֹן והדומים להם ובסמוך בשו״א חֲזוֹן ישעיה (ישעיה א׳). חֲרוֹן אפו (פ״ס כ״ח). רְצוֹן יראיו (תלים קמ״ה). וכן בבנוים ובקבוץ, חֲרוֹנִים, יְגוֹנִים, הווי״ן למ״ד הפעלים והנונין נוספות, ובצירי פ״א הפעל והנו״ן, עצבונך וְהֵרֹנֵךְ (בראשית ג׳). ולא נשתנית תנועת הה״א עם הבנוי ואע״פ שדינה להשתנות עשו כן להקל קריאת הה״א או הוא מן הדגושים לפיכך לא נשתנה:

פְּעוּת, שְׁבוּת עמי (ירמיה ל׳) רְאוּת עיניו (קהלת ה׳). ואין כְּסוּת לאבדון (איוב ד״ו). ושמתי פְדֻת (שמות ח׳). זְנוּת ויין ותירוש (הושע ד׳). שְׁחוּת מן בִּשְׁחוּתוֹ הוא יפול (משלי ד״ח). ובסמוך ובמוכרת פ״א הפעל שואית, וכן בבנוי שְׁבוּתוֹ, שְׁבוּתִי, רְאוּתִי, וכן כלם, וקבוץ זְנוּת מצאנו בלשון זכרים בִּזְנוּתַיִךְ וברעתך (ירמיה ג׳). והתואר לנקבה רְעוּת, ואשה רְעוּתָהּ (שם ט׳). וכן בחולם חֲצוֹת לילה (תלים קי״ט). דְּוֹת, נדת דְּוֹתָהּ (ויקרא י״ב). עֲנוֹת גבורה (שמו׳ ל״ב). פְּנוֹת קדים (יחזקאל מ״ג). לִמְנוֹת ימינו (תלים נ׳): וכן:

פְּעִית בחירק, שְׁבִית, שְׁחִית, מן, נלכד בִּשְׁחִיתוֹתָם (איכה ד׳). בְּכִית, מן

מן, ויעברו ימי בְּכִיתוֹ (דברים ל׳). בְּרִית, כְּרִית, חֲנִית, והקבוץ בכלם, שְׁבִיתוֹת, שְׁחִיתוֹת, בְּרִיתוֹת, בְּכִיתוֹת, כְּרִיתוֹת, חֲנִיתוֹת, וַחֲנִיתֹתֵיהֶם לְמזמרות (ישעיה ב׳). וגם יתכן שיתקבצו גם בלשון זכרים, כמו חֲנִית שמצאנוהו גם כן מקובץ בלשון זכרים, ואת הַחֲנִיתִים (דה״ב ד״ג). כמו כן נאמר שְׁבִיתִים שְׁחִיתִים, בְּרִיתִים, וכן מצאנו קבוץ שְׁבִית בלשון זכרים, ושבות שְׁבִיתַיִךְ בתוכהנה (יחזקאל י״ו). וכן יהיה קבוץ שְׁבוּת, רְאִית פְּדוּת, או יהיה קבוצם כקבוץ חָנוּת, גָלוּת [ב] בהראות למ״ד הפעל:

פְּעוּת הפ״א בקמץ, וגָלֻת החל (עובדי׳ א׳). והחֱסוּת בצל מצרים (ישעיה ל׳). חָזוּת קָשה (שם ד״א). וכן בדברי רז״ל טָעוּת חָנוּת כלם אחד בסמוך ובסוכרת לְגָלוּת המלך יויכין (יחזקאל א׳). וגָלֻת ירושלים (עובדי׳ א׳). וְהָגוּת לבי תבונות (תלים מ״ט). וכן עם הכנוים וְגָלוּתִי ישלח (ישעיה ס״ה). וחָזוּתְכֶם את שאול (שם ד״ח). ויתנו בְּבָרוּתִי ראש (תלי׳ ס״ט) ומלאתי הגאיות רָמוּתֶךָ (יחזקא׳ ל״ב). והיה זה שלא נשתנה בסמיכות ובכנוי להורות כי הם ממשקל מַלְכוּת, כי כן יהיה בתשלומו גָּלְיוֹת, ובקבוץ תשוב הפ״א שואית, ותראה למ״ד הפעל כמו שמצאנו, ואל החֲנֻיוֹת (רמיה ל״ז). שהוא קבוץ מן חָנוּת, כך גָלְיוֹת חֲזֻיוֹת, חֲסֻיוֹת, טְעֻיוֹת, כמו שנאמר מן מַלְכוּת, ארבע מַלְכְיוָת (דניאל ח׳) אע״פ שבמלכיות לא נשתנה תנועתה ובחֲנֻיוֹת נשתנית תנועתה, מפני שמ״ם מַלְכֻיוֹת בתנועה קטנה, והחי״ת חניות היה בתנועה גדולה אם לא היה שלם לפיכך שבה החי״ת לשו״א לרוב התנועות, גם יתכן, כי חֲנֻיוֹת מקובץ מן חֲנוּת בשו״א ופתח החי״ת כי לא נמצא חנות במקרא כי אם בדברי רז״ל ולפיכך לא נתבררה קריאתו אם בקמץ אם בשו״א, ויהיה חֲנוּת משקל פְּדוּת, שְׁבוּת, רְאוּת אבל מן גָלוּת יאמר גָלֻיוֹת בקמץ הפ״א וגם יתכן שתי״ו גָלוּת חֲנוּת נהפכת יו״ד לטעם שזכרנו במלת מַלְכֻיוֹת במשקלו:

פֵּעוּת הפ״א בצירי, ויתן עליו את הנזר ואת הָעֵדוּת (מ״ב י״א) גֵאוּת לבש תלים

[ב] ר״ל חֲנֻיוֹת גָלְיוֹת באה היוד בתנועה במקום ה״א למ״ד הפעל: ר״ל

(תלים נ"ג). והחבור והקבוץ כמו גָלוּת, כי היו ראוים בתשלומם עֲדִיוֹת, גְלִיוֹת, גְאִיוֹת על משקל סְבָלוֹת:

פוֹעֶה ועם שאול עשינו חוֹזֶה (ישעיה ד"ח). ביד כל נביאי כל חוֹזֶה (מ"ב י"ז). שגו בָרֹאֶה (ישעיה ד"ח). יוֹרֶה ומלקוש (דברים י"א). שׁוֹאֶה, מן, השיבה נפשי מִשֹּׁאֵיהֶם, האחד שׁוֹאֶה, והרבים שׁוֹאִים, ועם הכנוי שׁוֹאָיו, שׁוֹאֶיךָ, שׁוֹאֵיהֶם וכולי:

פוּעָה, ולדבר על ה' תּוֹעָה (ישעיה ל"ב). שׁוֹאָה וּמְשׁוֹאָה (איוב ל') והה"א לנקבה ולמ"ד הפעל נפלה, וקבוצו וכנויו ידוע:

פֶּעֶה מלעיל וכלו בסגו"ל והה"א למ"ד הפעל, הרבה בֶכֶה (עזרא י') וְהֶגֶה מפיו יצא (איוב ל"ז). יתנו נֵדֶה*] (יחז' י"ו) בַכֶּסֶא ליום חגינו (תלי' פ"א). וכן, ואין קֵצֶה למרכבותיו (ישעיה ב'). ואפשר שהוא כמו קֵץ מן קצץ והה"א נוספת: קֵצֶה פֶּעֶה, מלרע פ"א הפעל בצירי ועי"ן הפעל בסגו"ל גֵאֶה ורם (שם ב'). רֵעֶה דוד (ש"ב ט"ו) אניות אֵבֶה (איוב ט') אבל רֵעֶה דוד, היה ראוי להיות העין בצירי מפני הסמיכות אלא שנמצא בספרים כן, וכן רֵעֶה המלך (מ"א ד'). ומזה, גֵא מאוד (ירמיה מ"ח). משפטו גֵאֶה, כמו גֵאֶה ורם (ישעי' ב'). ונפל הה"א כמו רֵעַ מן רֵעֶה המלך, והכנוי והקבוץ בשני המשקלים האלה רֵעוֹ, רֵעִי, רֵעֲךָ. כֵּסִי, כֵּסִי, כֵּסֶךָ, קֵצִי, קֵצִי, קֵצֶךָ, וכולי, בֵּכִים, גֵאִים, הֵגִים, נֵדִים, כֵּסִים, רֵעִים, אֵבִים, גֵאָיו, כֵּסָיו, רֵעָיו, רֵעֶיךָ בצירי, והרבים בשו"א, כְּסֵיהֶם, אֲבֵיהֶם, רְעֵיהֶם, וכן כלם, ואולי נאמר רֵעֵיהֶם, רֵעֵיכֶם בצירי, כי כן נמצאו, וינאפו את נשי רֵעֵיהֶם (ירמיה ה') וזה כדי שלא לחטוף על העי"ן. ואולי נאמר אותם שהם מלעיל בקבוץ עם נו"ן תמורת ה"א כמו, יתנו נֵדֶה ואת נתת נְדָנַיִךְ (יחזקאל י"ו):

*] בדפוס רע"ח כתוב נֵדֶה בשם נקודות, ובלדו נִדָּה בחמש. וכן הוא בכל ספרי כ"י, אבל קֵצֶה בדפוס רע"ח וכן בכל ספרי כ"י בחמש נקודות. יבא"ר.

פֶּעֶה הפ"א בקמ"ץ והעי"ן בסגו"ל וה"א למ"ד הפעל, קָנֶה, קָצֶה, שָׂדֶה, עָלֶה, חָזֶה, והתואר בָּלֶה, דָּוֶה, רָוֶה, נָכֶה, רָזֶה, בָּאֶה, והנקבה בלא יו"ד בָּלָה, דָּוָה, רָוָה, רָזָה, ובהראות למ"ד הפעל, כוסי רְוָיָה (תלים ד"ג). ובסמוך בִּקְנֵה המדה (יחזקאל מ"ב). עֲלֵה זית (בראשי' ט'). חֲזֵה התנופה (שמות ד"ט). עיר קְצֵה גבולך (מדבר ד'). וּשְׂדֵה מגרש עריהם (ויקרא ד"ה) וכן יאמר בְּלֵה, דְּוֵה, וכן נְכֵה רגלים (ש"ב ד'). סמוך מן נָכֶה בפלס דָּוֶה והכנוי

והכנוי קָנֵהוּ או קָנוֹ, קָצֵהוּ או קָצוֹ, קָצִי, קָנִי, קָנָה או קָנֵהָ, קָצָה או קָצֵהָ את שָׂדַי אשר בענתות (ירמיה ל"ב). אל ביתה ואל שָׂדָהּ (מ"ב ח') והקבוץ קָצִים, קָנִים, שָׂדִים, בָּלִים, דָּוִים, בָּאִים, ובא קבוץ נָכֵה בצירי פ"א הפעל, נאספו עלי נֵכִים (תלים ל"ה). וכן שֵׂטִים, אבל וְשָׂטֵי כזב (שם מ'). הוא מנחי העי"ן, ובסמוך, שלשה קְנֵי מנורה (שמות ד"ה). על שְׂדֵי חמד (ישעיה ל"ב). וכן נאמר קְצֵי, בְּלֵי, דְּוֵי, אבל כִּדְוֵי לחמי (איוב ו'). נאמר כי אינו מזה המשקל לפי שהוא שם ולא תואר ולא מצאנו מזה השורש שם בזה המשקל אבל הוא מקובץ מן ערש דְּוָי (תלים מ"א). והראוי בו דְּוֵיִ כמו שכתבנוהו בשקל פֵּעַל סְבַךְ, ואפשר שיהיה מזה המשקל ויהיו השם והתואר במשקל אחד כמו שבאו רבים במשקל אחד, וכנוי הקבוץ שָׂדָיו, שָׂדֶיךָ, שָׂדֵינוּ, לשובב שָׂדֵינוּ (מיכה ב'). ולנמצאים ולנסתרים בשו"א, שְׂדֵיהֶם, שְׂדֵיכֶם, וכן פָּנָיו פָּנֶיךָ, פָּנֵינוּ, פְּנֵיהֶם, פְּנֵיכֶם, שהאחד פָּנֶה ואם לא נמצא, וְשָׂדֶה יקובץ גם בלשון נקבות שָׂדוֹת, והכנוי בשו"א שְׂדוֹתָיו, שְׂדוֹתֶיךָ, שְׂדוֹתֵינוּ, שְׂדוֹתֵיכֶם, שְׂדוֹתֵיהֶם, וְסֶנֶה מזה השער אע"פ שהוא בשו"א כמו שכתבנו שֶׁם משער אֶרֶץ:

פָּעָה וההא לנקבה שָׂפָה, קָצָה, שָׁנָה, קָנָה, מָנָה, אָלָה, הָרָה, קָשָׁה, וכן שהפ"א בצירי מֵאָה, פֵּאָה, גֵּאָה, גֵּוָה, ומזה המשקל, כרתו עֵצָה (ירמיה ו'). ובסמוך שְׁנַת, קְצַת, עֲצַת, שְׂפַת, מְנַת, הֲרַת עולם (שם ך'). ואפשר כי אָלָה לא תשתנה בסמיכות כמו שלא נשתנה בבנוי, אם לא אָלָתִי אשר בזה (יחזקאל י"ז). מְנָת שועלים יהיו (תלים ס"ג). בקמץ בסמיכות וכבר זכרנוהו עם הדומים לו בטור הראשון במלת פְּעֻלָּה, מְאַת ככר הכסף (שמות ל"ח). פְּאַת ראשכם (ויקרא י"ט). וְקֵבָה אפשר שיהיה ממשקל זה, אבל למה שנהגו לקרוא במשנה המלה בסמיכות הקו"ף בצירי קֵבַת הנכרי, וכן בכנוי, כשרה שינקה מן הטרפה קֵבָתָהּ אסורה, ידמה שהוא מנחי העי"ן, והכנוי שְׂפָתִי, קְצָתִי, מְנָתִי, שְׁנָתִי וכן כלם, והקבוץ שָׁנוֹת קְצוֹת, קָנוֹת, אָלוֹת, הָרוֹת, מָנוֹת קָשׁוֹת וכן מֵאָה פֵּאָה, גֵּאָה, גֵּוָה, מֵאוֹת, פֵּאוֹת, גֵּאוֹת, גֵּוֹת, והשנים שְׁנָתַיִם, שְׂפָתַיִם, ונאמר [א] מָאתַיִם להניח האל"ף, והכנוי מן השנים שְׁנָתָיו, שְׂפָתָיו, וכן כלם פ"א הפעל בשו"א לבד כנוי הנסתרים

[א] כי היה ראוי מְאָתַיִם:

והנמצאים

והנמצאים שהם פ"א הפעל בחירק שְׁנֵיהֶם שִׂפְתֵיהֶם, ועמל שִׂפְתֵיהֶם תדברנה (משלי כ"ד). וכן בסמוך, שְׁנֵי, שִׂפְתֵי, בְּשִׂפְתֵי נבון (שם י"). ובסמיכת הקבוץ, שְׁנוֹת ימין עליון (תלים ע"ז). קְצוֹת דרכיו (איוב כ"ו) קְשׂוֹת הנסך (מדבר ד'). וכן יאמר מְנוֹת, אבל אָלוֹת לא ישתנה מפני האל"ף, אָלוֹת הברית (דברים כ"ט). וכן הָרוֹת הגלעד (עמוס א') וכן מְאוֹת פֵּאוֹת לא ישתנו מפני האל"ף והכנוי שְׁנוֹתָיו, שְׁנוֹתַי, וּקְשׂוֹתָיו ומנקיותיו (שמות כ"ה) וכן מזה המשקל על כל גְּדוֹתָיו (יהושע ג'). האחד כמנו גָּדָה, בפתוריהם וקְנוֹתָם (שמות כ"ה). וכן יאמר בשני הקבוצים, קְנוֹתֵיהֶם שְׁנוֹתֵיהֶם ובא שלא כמשפט, את תמרוקיה ואת מְנוֹתֶיהָ (אסתר ב') המ"ם בקמץ, ובא בשו"א עם אות הגרון, וצאצאי מעיך כִּמְעוֹתָיו (ישעי' מ"ח) האחד ממנו מָעָה, אבל אָלוֹת לא ישתנה מפני האל"ף וכן הרות לא נשתנה, הרות הגלעד (עמוס א'). כל הֶהָרוֹתֶיהָ [בקע (מ"ב ט"ו). והָרוֹתֵיהֶם] תבקע (שם ח') ואם, הרות גלעד, ההרותיה והרותיהם מענין הר משרש הרר משפטם שלא ישתנו כי משפטם להדגש לולי הרי"ש העלולה לקבל דגש, וכנוי מֵאוֹת, פֵּאוֹת לא ישתנה מפני האל"ף וכן נאמר מְאֹתָיו, פְּאָתָיו וכן כלם בנוח האל"ף, או בתנועת האל"ף מְאֹתָיו פְּאָתָיו, ובסמוך פַּאֲתֵי, כמו שנאמר פַּאֲתֵי מואב (מדבר כ"ד). שהוא לקוח מן פְּאָתִים, וכן סְאָה סלת (מ"ב ז'). מזה השער אע"פ שפ"א הפעל שו"א כמו שכתבנו סְנֶה מהשער הקודם לזה, ופרה מן הדגושים שלא נשתנה בסמיכות וקבוץ, פָּרוֹת הבשן (עמוס ד') וכן לא ישתנה בסמיכת היחיד, וכן בכנוי פָּרָתוֹ, פָּרָתְךָ וכן כלם פ"א הפעל קמוצה, והקבוץ השלם בזה המשקל ויבא תמורת למ"ד הפעל ת"ו או ו"ו או יו"ד או הה"א עצמה כמו מן שָׂפָה שְׂפָתוֹת, ובסמוך וְשִׂפְתוֹת כסיל, והכנוי שִׂפְתוֹתָיו שושנים (שיר ה'). ומן קָצָה, ויראו יושבי קְצוֹת מאותותיך (תלים ס"ה). ומן קָשֶׁה, ואת הַקְּשׁוֹת אשר יסך בהן (שמות ל"ז). ומן הָרָה, והָרִיּוֹתָיו יבקעו (הושע י"ד). ומן אָמָה, ועם האמהות אשר אמרת (ראשית כ'). את אבימלך ואת אשתו וְאַמְהֹתָיו (ראשית כ'). כן היה משפט וְהָרִיּוֹתָיו בפתח הָרִיּוֹתָיו בפלס אַמְהוֹתָיו והנכון אצלי כי הנפרד מן אֲמָהוֹת אַמְהוֹתָיו אֲמָהֶת בפלס עֲקֶרֶת כמו שכתבנו במשקלו, וקבוץ אָמָה אֲמָוֹת אלא שלא נהגו לומר כן, וכן יהיה הָרִיּוֹתָיו משקל אחר בפלס דְּלִיּוֹתָיו ויהיה הנפרד מהם הָרִיָּה דְּלִיָּה,

וכן זויה מן כזוית מזבח (זכריה ט׳). או יהיה הנפרד מן זויותיו זוית ומשקלו פעית וכן הוא בדברי רז״ל, אדם מניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת, וכן הנפרד מן דליותיו דלית, וכן זכרוהו במשנה ובדלית הדקל בעל הבית מוריד ומחלק, וכן יאמר מן הריותיו הרית, וכן מזה המשקל צפה הצפית (ישעיה ד״א). וכן עמית, לא תונו איש את עמיתו (ויקרא ד״ה). ואפשר שיהיה שורש עמית עמת:

פעה מאה, פאה בצירי הפ״א כתבנו אותם בשער פעה הקודם, תאמר כי, לחם הפחה (נחמיה ה׳). אינו מזה המשקל כי הוא מן הדגושים לפיכך הפ״א בסגו״ל כי כן המנהג כמו שכתבנו, כשתהיה החי״ת ראויה להדגש והיא קמוצה האות שלפניה בסגו״ל במקום אשר בזולתה בצירי וכן הה״א כמו החי״ת, והסמוך פתוח כלו ומלרע כמשפט, פחת יהודה (חגי א׳). פחת מואב (עזרא ב׳). ובא אחר מלעיל, אמור אל זרובבל פחת יהודה (חגי ב׳). והכנוי הקריבהו נא לפחתך (מלאכי א׳). והקבוץ בפתח פחות וסגנים (יחזקאל ד״ג). וכן כלם, וכן בסמוך, ופחות הארץ (מ״א י׳). וכן יאמר עם הכנוים פחותיו, פחותיך וכן כלם, כמו שאמרו, את פחותיה ואת כל סגניה (ירמיה נ״א). והקבוץ בלמ״ד הפעל נראית, על פחוות עבר הנהר (נחמיה ב׳). והוא סמוך, והמוכרת פחוות הפ״א בסגו״ל והחית בקמץ:

פעת, אל השקת (בראשית ד״ד). וכן יאמר קובת, מן, ואת האשה אל קבתה (מדבר ד״ה). וכן כנוי שקת על זה הדרך, והקבוץ שקתות, קבתות, והסמוך שקתות קבתות, אבל בשקתות המים (בראשית ל׳) אינו מזה המשקל:

פעת, והצפת אשר על ראשו אמות חמש (דה״ב ג׳). וכן יאמר שקת מן בשקתות המים, אלה שני המשקלים אע״פ שהם מלעיל אין התי״ו דגושה בהתחבר עם הכנוים ולא תפול בקבוץ כמו המשקלים שהקדמנו בשלמים כי אותם אין התי״ו בהם שורש מקום ה״א למ״ד הפעל לפיכך התי״ו רפה [?] בהתחבר עם הכנוים ולא תפול בקבוץ, ובכנוי, צפת, צפתי, צפתו פ״א הפעל בחירק או בפתח כמו שקל ארץ וכן כלם, וכן כנוי שקת, והקבוץ צפתות, שקתות ובסמוך צפתות שקתות, וכן הכנוי צפתותיו, שקתותיו וכן כלם, ואפשר שיהיה שקתות המים, מן שקה

בפלם

בפלס שָׂפָה יאמר שְׂקָתוֹת, ובסמוך שִׁקְתוֹת כמו מן שָׂפָה שְׂפָתוֹת, ובסמוך וְשִׂפְתוֹת כסיל (קהלת י׳):

פָּעוֹת, אָחוֹת לנו קטנה (ש״ה ח׳). וכן חָמוֹת, ובצירי ובשורק, את הנזר ואת הָעֵדוּת (מ״ב י״א). ובסמוך אֲחוֹת אביך (ויקרא י״ח). וכן יאמר חֲמוֹת, וכן יאמר עם הכנוי אֲחוֹתִי בת אבי (בראשית כ׳). נעמי חֲמוֹתִי (רות ג׳). וְלַאֲחוֹתוֹ הבתולה (ויקרא כ״א). ובא אחד האלף בפתח לבדו, לאחיו וְלַאֲחוֹתוֹ (מדבר ו׳). ואפשר שיהיה זה השם בשני פנים רפה ודגש כמו שמצאנו בזולתו מן השמות כמו שכתבנו, והנה יהיה וְלַאֲחוֹתוֹ הבתולה, מן הרפה ויהיה, לאחיו וְלַאֲחוֹתוֹ מן הדגוש ולפיכך לא נשתנה תנועתו לפיכך האל״ף פתוחה כמשפטה על החי״ת הראוי להדגש, ואלף אָחוֹת קמוצה לפי שהוא רפה בעיקרו, וזה הוא עלת הפתח הָאַחִיכֶם יבואו למלחמה (מדבר ל״ב). ובאחיכם בני ישראל (ויקרא י׳). ופתח אַחִים, אַחֵי אָחִיךָ, הרבים, וסגו״ל אל״ף אֶחָי, אֶחָיו, כי הם מן הדגושים, וזה הטעם עד נאמן למבין לפי הכללים שהקדמנו והטעמים שכתבנו, ונאמר כי הו״ו אשר בַּאֲחוֹת ובחמות למ״ד הפעל והתי״ו לנקבה ובתשלומו אחיות חמיות, בפלס מֵאַשְׁפּוֹת ירים אביון (תהלים קי״ג). שהוא שם ליחידה לפי דעתי, והיה ראוי הקבוץ אַשְׁפַּתוֹת אלא שקל עליהם להמיר הנח בדגש, ואמרו, חבקו אַשְׁפַּתּוֹת (איכה ד׳). והמקובץ מן אָחוֹת וְחָמוֹת אֲחָיוֹת חֲמָיוֹת, והסמוך אַחְיוֹת חֲמִיוֹת היו״ד למ״ד הפעל והו״ו והתי״ו סימן הרבות, ועם הכנוי, ואת אחי ואת אַחְיוֹתַי (יהושע ב׳). ובא בסימן רבוי נקבות לבד, בצדקתך אַחְיוֹתֵךְ (יחזקאל י״ו). ובא סימן רבוי הזכרים לבד [א] וְאַחוֹתַיִךְ סדם ובנותיה (שם) וְלַאֲחוֹתֵיכֶם רחמה (הושע ב׳).

פֵּע שהעי״ן שלו יו״ד נחה, אף בְּרִי יטריח עב (איוב ל״ז). ששרשו ביר. וכן נִי מן, ונשאו אליך בְּנִיהֶם קינה (יחזקאל כ״ז). וְצִי אדיר (ישעיה ל״ג). אך לא בְּעִי ישלח יד (איוב ל׳). קנים והגה וָהִי*] (יחזקאל ב׳).

*] ובתוספת אל״ף בסוף אִי אִיִּי כתיים (ישעיה כ״ג). וכן כִּי תחת יופי

[א] ואם רבוי הנקבות רפוי אֲחוֹתֵיִךְ בשני תוי״ן אחת לשרש ואחת לנקבה:

ואת כל הארץ היא ירמיה מ״ה יופי (ישעיה ג׳). ששרשו כָּוָה לדעת קצת ואולי כן כי היא היתה בעמי המפרשים, וכן פִּי אלא שנשתנה מחביריו היא בכל נשיאי ישראל יחז׳ כי זה במוכרת פֶּה ובסמוך פִּי, וחביריו כ״א. יבא״ר. בקבוץ עִיִּים, צִיִּים, בהראות היו״ד וכן בכנוי, ופֵּה [ב] נרפה בקבוץ פִּים, הפצירה פִּים (ש״א י״ג). וכן נרפה וצים מיד כתים (מדבר ד״ד). וכן בכנוי פִּיו או פִּיהָ: או פִּיךָ פִּי, ויו״ד פִּי יו״ד הבנוי ויו״ד השרש נגרעה, והראוי פִּיִי וכן פִּיוֹ, פִּיךָ, ובכנוי הרבים פִּיהֶם, פִּיכֶם, פִּינוּ, וכן בְּנֵיהֶם (יחזקאל ד״ז). הה״א והמ״ם כנוי הנסתרים, ואלו היתה הה״א למ״ד הפעל היתה קמוצה כמו שִׂירָם, וכאשר קובץ בלשון נקבות נראית היו״ד, ולה שני פֵּיוֹת (שופטים ד׳). והפ״א בצירי, והבליעו הנח בדגש והפ״א בחירק ואמרו, חדה כחרב פִּיוֹת (משלי ה׳). וכן תאמר בכנוי פִּיוֹתָיו, פִּיוֹתֶיךָ וכן כלם ובהכפל הפ״א וחרב פִּיפִיּוֹת (תלים קמ״ט). ובמשקל פֶּה, שֶׂה היה משפטם בהראות עי״ן הפעל פֵּיֶה שֵׂיֶה, בפלם דוה רוֶה, או פֵּיֶה שֵׂיֶה על משקל גֵּאֶה וסמיכות שֵׂה בצירי, שֵׂה כשבים וְשֵׂה עזים (דברים י״ד). ועם הכנוים בהראות עי״ן הפעל, או את שֵׂיוֹ נדחים (דברים ד״כ). בצירי איש שורו ואיש שֵׂיֵהוּ (ש״א י״ד). בשו״א:

פֵּע יובילו שַׁי למורא (תלים ע״ו). וְהַגֵּי בינו ובין העי (הושע ח׳). פתוחים וגי פעמים נכתב בו למ״ד הפעל, וגשב בַּגַּיא וזולתו (דברי׳ ג׳) והתוית תָּו (יחזקאל ט׳). קָוה המדה (ירמיה ל״א). את קָו שמרון (מ״ב ד״א). קָו תהו (ישעי׳ ל״ד) קמוצים צַו לָצָו, צַו לָצָו, קַו לָקָו, קַו לָקָו (שם ד״ח) הראשונים פתוחים הואיל הלך אחרי צָו (הושע ה׳). קמץ בסוף פסוק, לך יובילו מלכים שָׁי (תלים ס״ה) קמץ בסוף פסוק, בְּעַב הענן פתח (שמות י״ט) ויכהו שם אלקים על הַשַּׁל (ש״ב ו׳). פתח באתנח, וכן מזה המשקל אָב, אָח, יָד, גָּב, דָּג, מָן, אל יאמן בַּשָּׁו נתעה (איוב ט״ו). הקם עָל (ש״ב כ״ג). קמוצים ובהסמכם פתוחים, ובא סמיכת אַב בפתיחות האל״ף, אַב המון גוים (בראשי׳ י״ז). ובא גם כן עם למ״ד הפעל האל״ף בשו״א ופתח אֲבִי

כל

[ב] ר״ל שלא באה בדגש היו״ד כמו עִיִּים צִיִּים:

ר״ע

כל בני עבר (שם י׳) וסמיכת אָח לא בא אלא עם למ״ד הפעל אֲחִי יפת הגדול (שם). וכן יתבן דָם מזה השער, והקבוץ דָמִים, דָמָיו, דָמֶיהָ ובסמוך דְמֵי כמו מן עַל עָלֵי וכבר כתבנוהו בשער פֶל, וכנוי אָב, אָח בהראות למ״ד הפעל במכתב אָבִיו, אָחִיו, או אָבִיהוּ אָחִיהוּ, אָבִיךָ אָחִיךָ, אָבִינוּ אָחִינוּ, והנסתרים והנמצאים האל״ף בשו״א ופתח אֲבִיהֶם, אֲבִיכֶם, אֲחִיכֶם אבל למדבר בעדו לא נכתבה יו״ד למ״ד הפעל מפני יו״ד הכנוי, אָחִי, אָבִי, וקבוץ אָב בלשון נקבות, ראשי אָבוֹת (מדבר ל״ו). ובסמוך אֲבוֹת המטות (שם ל״ב). וכן עם הכנוים אֲבוֹתָיו אֲבוֹתֶיךָ וכן כלם, וקבוץ אָח אַחִים והאל״ף בפתח ואַחַי בהפסק האל״ף בסגו״ל, אספרה שמך לְאֶחָי (תלים כ״ב) והוא בסגו״ל מפני קמץ החי״ת וכן אֶחָיו לעולם בסגו״ל הא״לף מפני קמץ החי״ת ובכנוי הרבים אֲחֵיהֶם, אֲחֵיכֶם, האל״ף בשוא ופתח, ובא בפתח לבדו ובְאַחֵיכֶם בני ישראל (ויקרא כ״ה) האַחֵיכֶם יבואו למלחמה (מדבר ל״ב). וכבר כתבנו טעם הפתח והסגו״ל באלה בשער פֵּעוֹת, ובכנוי צַו, תָו, קָו, יָד, דָג, צַוִי, קָוִי, תָוִי, צַוּוֹ, קָוֹ, צַוֶּהָ, קָוֶךָ, יָדוֹ, יָדֶךָ, תָוִי, תָוֶךָ, וכן כלם על זה הדרך וקבוצם צַוִים, תָוִים, קָוִים, דָגִים, אבל יָד יקובץ בלשון שנים, יָדַיִם, והכנוי יָדָיו, יָדֶיךָ, קָוָיו, צַוָיו, קָוֶיךָ, צַוֶיךָ, יָדֵינוּ, קָוֵינוּ, צַוֵינוּ, יְדֵיהֶם, יְדֵיכֶם, קָוֵיהֶם, צַוֵיכֶם, תָוֵיכֶם, וכנוי גַי, שַׁי, גֵיִי, גֵיוֹ, שַׁיוֹ, גֵיֶךָ, שַׁיֶךָ, והקבוץ גֵיִים, שַׁיִים, והכנוי, גֵיֵינוּ, שַׁיֵינוּ, גֵיָיו שַׁיָיו, גֵיֵיהֶם, שַׁיֵיהֶם, כמו יְדֵיהֶם וכן כלם, אבל, לאפיקים וְלַגֵּאָיוֹת (יחז׳ ו׳) אינו מתיבר מן גַיא, כי אם מן, כל גֵיא ינשא (ישעיה מ׳) כמו שזכרנו בשערו, ויד יקובץ גם בלשון נקבות, שתי יָדוֹת (שמות כ״ו). ומן ידגש בכנויו ובקבוצו מִנּוֹ, מִנֶּךָ, מִנִּי, והראיה מה שמצאנו וּמַנֶּךָ לא מנעת מפיהם (נחמיה ט׳). שהמ״ם פתוחה ידמה כי הנו״ן תדגש אלא שהוקלה כמו הרבה מן הדגושים כמו שכתבנו ואלו היה מַן רפה בכנויו היה מ״ם של וּמַנֶּךָ בקמץ כיו״ד יָדֶךָ:

פֵּע, בֵּן חָכָם (משלי י׳). בצירי ובסמוך בסגו״ל כשהוא סמוך סמיכת ענין, כמו בֶּן אברהם (ראשית כ״ה) בֶּן אדם (יחזקאל ח׳) בֶּן בליעל (ש״א כ״ה). ואם איננו סמוך סמיכת ענין אע״פ שהוא במקף הוא בצירי, כמו ותלד בֵּן־ששי (ראשית ל׳) וימלט בֵּן־אחד (ש״א ך״ב) ולמפיבושת בֵּן־קטן (ש״ב ט׳). והוליד בֵּן־פריץ (יחזקאל י״ח). ואם סמוך סמיכת ענין אע״פ

שאינו

שאינו במקף הוא בסגו"ל כמו, ושחט את בֶּן הבקר*] (ויקרא א'). בֶּן הישראלית (שם כ"ד) ואת זכריהו בֶּן יברכיהו (ישעיה ח'). זכריה בֶּן משלמיה (דה"א ט') את בת משלם בֶּן ברכיה (נחמיה ו'). בֶּן יאיר (אסתר ב'). והד הַלָּבֶן מאה שנה יולד (בראשית י"ז). והכנוי בְּנוֹ, בִּנְךָ, ואם בהפסק בִּנֶךָ, ושאר ישוב בְּנֶךָ (ישעיה י"ז). בְּנִי, בִּנְכֶם או בְּנֵהֶם, בִּנְכֶם, בְּנֵנִי, בְּנָהּ, בִּנֵךְ, בְּנָן או בְּנָהֶן, בִּנְכֶן, והקבוץ בָּנִים, והכנוי בָּנָיו, בָּנֶיךָ, בָּנַי, בְּנֵיהֶם, בְּנֵיכֶם, בָּנֵינוּ, בָּנֶיהָ, בָּנַיִךְ, בְּנֵיהֶן, בְּנֵיכֶן, ואפשר שיהי' מזה המשקל זֵר זהב (שמות ד"ה). עֵץ פרי (בראשי' א'). גֵו, יֵשׁ, כֵּם, עֵט, עֵץ, שֵׁם, ואע"פ שלא נשתנה בכנוי, גֵוִי נתתי למכים (ישעיה נ'). עמי בְּעֵצוֹ ישאל (הושע ד'). מתחת לזֵרוֹ (שמות ל'). אפשר שישתנה בסמיכת הרבים כמו תָּו, דָּם, קָו, שלא נשתנה בכנוי בעצו ישאל, ובסמיכת הרבים נשתנה עֲצֵי העולה (בראשי' כ"ב). אבל שֵׁם הוא על משקל בֵּן ועל תבונתו שישתנה גם בכנוי שְׁמוֹ שִׁמְךָ, אבל קבוץ שֵׁם בלשון נקבות, ויקרא האדם שֵׁמוֹת (בראשית ב'). ובסמוך שְׁמוֹת בני ישראל (שמות א'). ושם במקף וסמוך למלה זעירא או למלה מלעיל בסגול וכן יֶשׁ הוא מזו הגזרה באמת כי הוא נבנה על תבונת בֵּן, בהתחבר לכנוים בתנועה קטנה יֶשְׁוֹ, יֶשְׁכֶם בסגו"ל או בחירק הֲיִשְׁכֶם אוהבים (דברים י"ג). ואולי יאמר גם כן יֶשְׁנוֹ, יְשִׁי בשו"א כמו בְּנִי בְּנוֹ, וכן בנו"ן ו"ו יֶשְׁנוֹ עם אחד (אסת' ג') ורֵעַ כבר נזכר בשער פֵּעָה, ובתוספת מ"ם לְמֵרֵעֵהוּ אשר רעה לו (שופטי' י"ד) שלשים מֵרֵעִים (שם) המ"ם בצירי ובא בשו"א אף כי מְרֵעֵהוּ רחקו ממנו (משלי י"ט):

מִפֵּע שהעין שלו יו"ד נחה, מְעֵי מפלה (ישעי' י"ז): ושהלמ"ד שלו אל"ף: פֵּעָא, צָמָא, צָבָא, וכבר כתבנום בשער פָּעַל:

פֶּעָא כלו סגול ומלעיל, ולחשוף מים מִגֶּבֶא (ישעיה ל'). מבית כֶּלֶא (שם מ"ב). דֶּשֶׁא, טֶנֶא, עושה פֶלֶא (שמות ט"ו). אבל ויקרא שמו פֶּלֶא (ישעיה ט'). הפא בצירי*] וכל שאר פֶּלֶא סגו"ל והתואר עם יו"ד היחש והוא פִּלְאִי (שופטים י"ג). וכן כל גַּיְא ינשא מזה המשקל, והיה ראויה להיות

*] ק"א והס ז' עפ"י המסורת והטעם לפי שצריך להוסיף על פתרונם מלת של:

*] כך כתב גם ר' יונה בספר הרקמה נד 57 במשקל פֶּעֶל, (ישעיה ח').

גיא

הלל בסה"ד בסג"ל, ועיין מ"ם גֶיא על משקל פֶּלֶא כֶּלֶא, אלא שהוקל ונחה היו"ד ואע"פ ששאר גַיא בצירי לבד, כל גֵיא ... יבא"ר. שם.

ינשא בא בסגו"ל להורות כי המשפט היה גֶיא במלם פֶּלֶא, כֶּלֶא, גֶבֶא, ואשר באו מהם בצירי כמשפט מפני חנח הנסתר או הם מאשר פ"א שלהם צירי, ואפשר שיהי' ונשב בַגֵיא (דברים ג'). מזה המשקל אלא שרצו להראות עי"ן הפעל בשו"א כמו שעשו בחֵטְא, ונקל עליהם להראותה עם פתחת הגימל מהיותה סגו"ל, ומלת, לאפיקים ולְגַאְיוֹת (יחזקאל ו'). אינה מקובצת מן גיא כי אם מן גֵאָה בה"א הנקבה, או מן גֵאת בתי"ו, בקבוצו באה היו"ד תמורת הה"א או התי"ו כמו שכתבנו בקבוץ מַלְכוּת, או יהי' ולְגַאְיוֹת מקובץ מן גַיְא, ויהי' מקובץ בלשון נקבות והאל"ף עי"ן הפעל תמורת היו"ד אשר בגיא והיו"ד הנראית תמורת האל"ף וחֵטְא היה ראוי להיות על משקל פֶלֶא אלא שהוקל, וחֵטְא בצירי [א] כמו שיש במשקל אֶרֶץ רבים הפ"א בצירי, והכנוי פִלְאוֹ, גִבְאוֹ, כִלְאוֹ, פִלְאֲךָ בחירק, או בפתח, ברוך טַנְאֲךָ (דברי' כ"ח) או בסגו"ל חֶטְאוֹ, והקבוץ חֲטָאִים, גְבָאִים פְלָאִים, כְלָאִים, והכנוי, חֲטָאָיו, בצאתיו וּגְבָאָיו (יחזקאל מ"ז). כִּלְאֵיהֶם, פִלְאֵיהֶם, דִשְׁאֵיהֶם, גְבָאֵיהֶם, וכן הסמיכות בלא כנוי פִלְאֵי כִלְאֵי, ונשתנה סמיכת הרבים בחטאי, רק חֲטָאֵי ירבעם (מ"ב י') אם יהיו חֲטָאֵיכֶם כשנים (ישעי' א'). ויורה עליו שהוא דגש בקבוצו לולי האל"ף:

פֶּעָא, ובבלי גֹמֶא (ישעי' י"ח). וכן סֹבֶא, מן סָבְאֵךְ מהול במים (שם א').

סר סָבְאָם (הושע ד'). וכן עֹפֶא, ובן יאמר גָמְאוֹ, עָפְאוֹ, גְמָאֵי, גמאם וכן הקבוץ גֳמָאִים סְבָאִים, בקמץ חטף, מבן עֳפָאִים יתנו קול (תלי' ק"ד):

פֶּעָא בדגש העי"ן ובצירי כִּסֵּא, ובהתחברו אל הכנוים ובקבוץ, העי"ן בשו"א ויפול הדגש, כִּסְאוֹ, כִּסְאֲךָ, וכן הקבוץ והוא בלשון נקבות כי שמה ישבו כִּסְאוֹת למשפט (תלי' קכב):

פַּעָא, ואת דַכָּא (ישעיה נ"ז) קַנָּא שמו (שמו' ל"ז) חַטָּא, והקבוץ דַכָּאִים, חַטָּאִים, קַנָּאִים והסמוך והכנוי נשאר בקמץ כמשפט, חַטָּאֵי עמי (עמוס ט'). וחַטָּאֶיהָ ישמיד ממנה (ישעיה י"ג). ובא בשו"א, ואת דַכְּאֵי רוח יושיע (תלים ל"ד). אולי הוא מן דַכֵּא בצירי לפיכך בא בשו"א

פעא

[א] ר"ל במשקל פֶּעַל כמו נֶדֶר נֵדֶר והדומה לו כמבואר לעיל:

פַּעָא קַנָּא ונקם ה׳ (נחום א׳) וכבר זכרנו אלה השנים*] עם השלמים:
פְּעִיא, נָשִׂיא, נָבִיא, קָרִיא, קְרִיאֵי מועד (מדבר ט״ז) ובשוא הפ״א מְרִיא:
פְּעֹא, מְלֹא כל הארץ כבודו (ישעיה ו׳). לעת מְצֹא (תלים ל״ב):
פְּעָאת, לִקְרַאת האלקים (שמות י״ט). לא נמצא כי אם בסמוך לפיכך הוא פתח בסמוך ויהיה במוכרת קמץ אע״פ שהתי״ו תי״ו הסמיכות כמו מָחֳרָת כמו שכתבנו, וכן בכנוי הוא קמץ, הנה הוא יוצא לִקְרָאתֶךָ (שמות ד׳). והנה אשה לִקְרָאתוֹ (משלי ז׳):
פַּעָּת הָעַיִ״ן בקמץ ובדגש חַטָּאת, ובסמוך פתח חַטַּאת יהודה (ירמיה י״ז). ובא בפתח שלא בסמיכות לְחַטַּאת ולנדה (זכריה י״ג). והקבוץ, וירא את כל חַטֹּאת אביו (יחזקאל י״ח). אחד בסמוך ובמוכרת, וכן עם הכנוי, ושא לכל חַטֹּאתָי (תלי׳ כ״ה) וכן כלם:
פְּעֵאת בצירי, אם נְשֵׂאת נשא לנו (ש״ב י״ט). ישבות על מְלֵאת (ש״ה ה׳). והוא אחד בסמוך ובמוכרת, והכנוי נְשֵׂאתִי, מְלֵאתִי, מְלֵאתוֹ, וכן כלם בצירי עי״ן הפעל ובנוח האל״ף, והקבוץ עי״ן הפעל בשו״א נְשְׂאוֹת, מְלְאוֹת, וכן הכנוי נְשְׂאוֹתָיו, נְשְׂאוֹתֶיךָ, מְלְאוֹתָיו, מְלְאוֹתֶיךָ וכן כלם, או בנוח האל״ף ועי״ן הפעל בחולם כמו חַטֹּאת כמו שכתבנו:

ומחסרי הפא ונחי הלמד:

מַעָה, מַצָּה, מַסָּה, מַכָּה, וכן בדברי רז״ל מַפָּה כלם חסרי הנו״ן פ״א הפעל וההא לנקבה וה״א השרש נגרעה, והם בתשלומם עם פ״א הפעל מִנְצָה, מִנְסָה, מִנְכָּה בפלס מַרְאָה, מַרְמָה, מִשְׂרָה, ובתשלומם כלם בלמ״ד הפעל מומרת ביו״ד, מִנְסִיָה, מִנְפִיָה. מִנְכִיָה, מִנְצִיָה בפלס מַמְלָכָה, מִשְׁמֶרָה, ובסמוך מַכַּת אויב (ירמיה ל׳) לְמַסַּת נקיים ילעג (איוב ט׳):

ושהלמד שלהם אלף:

מַעָא, מַשָּׂא, וכן בסמוך גם כן קמץ, מַשָּׂא דבר ה׳ (מלאכי א׳). וּמַשָּׂא כל יד (נחמיה י׳):
מַעֶה, וההא למ״ד הפעל, מַכֶּה, מַטֶּה, וקבוץ מַטֶּה, מַטִּים, נקבת בְּמַטָּיו (חבקוק ג׳). או מַטּוֹת, וקבוץ מַכֶּה, מן הַמַּכִּים אשר יכוהו ארמים

*] ר״ל משקלי פָּעָא וּפֵעָא. יבא״ר.

(מ"כ מ'). ומשפטם עם פ"א הפעל מטה מנכה בפלס מראה מקנת, משנה וכנוים וקבוצם וסמיכתם כמוהם:
מעות, מצות, אנשי מצתיך (ישעיה מ"א):

נחי הקצוות:

תועה בחולם או בשורק, תורה, תודה בחולם, ובשורק תוגה והם על דרך השלמות [א] במשקל תפארה ובהראות היו"ד מקום למ"ד הפעל תושיה:

תוען, תופין והקבוץ תופינים, ובסמוך תפיני מנחת פתים (ויקרא ו'). שרשו אפה ונהפכה האל"ף בתנועת הו"ו השרוקה ואע"פ שאינה נכתבה והונחו שתי קצותיו:

ושהלמד שלו אלף:

מועא מורא, כתבנום בנחי הפ"א במשקלם:

פעלי הכפל:

מפל מעוז, מחול, ומחול נשתנה בסמיכת כמחול משחקים (ירמיה ל"א) וכן בקבוץ לא נדגש, וירא את העגל ומחלות (שמות ל"ב). וכן עם תי"ו הנקבה כמחולת המחנים (שיר ז') והיו ראוים מחולת, מחולות בדגש, אלא שבא בהם הנח תמורת הכפל להבדיל בינם ובין ובמחלות עפר (ישעיה ב'). ואפשר שיהיה מחול מחולות מנחי העי"ן, ומעוז לא נשתנה בסמיכות ובכנוי אולי הוא מן הדגושים או עמד בו הנח תמורת אות הכפל הנופל ואע"פ שנדגש גם כן הזי"ן בכנוי, במעוז פרעה (ישעיה ל'). ערי מעוז (שם י"ז). עזי ומעזי (ירמי' י"ו). לשמיד מעזניה (ישעי' ד"ג). קל הזי"ן והנו"ן נוספת או היא במקום אות הכפל, ובא שם בזה המשקל

תועה [א] בכל אלה שהביא המחבר במשקל תועה פ"א הפעל בהם יו"ד ולמ"ד הפעל ה"א והתי"ו בתחילה נוספת והחולם או המלאפום הבאה בתי"ו המוספת עמה וי"ו נחה היא במקום יו"ד פ"א הפעל. וה"א למ"ד הפעל נחסרה והה"א הכתובה היא ה"א הנקבה (כי לפני ה"א שרשיית באה סגו"ל). ויהיה בשלמות על משקל תפארה.
ויהיה במקום תורה תירהה וכן כלם:

המשקל בשו״א שלא בסמיכות, אין בו מְתֹם (שם א׳). אין מְתֹם בבשרי (תלים ל״ח). ששרשם תמם וכבר כתבנום בשער פְּעָלִים:

מִפֵּל, מָגֵן ולא נשתנה בסמיכת ובכנוי כי עמד בו הנח תמורת אות הכפל הנופלת, מָגֵן שאול (ש״ב א׳). מָגִנֵּנוּ ראה אלקים (תלים פ״ד):

מָפָל, ואת הַמָּסָךְ לשער החצר (שמות ל״ט). קמץ, ובסמוך פ״א הפעל פתח, את מָסַךְ הפתח (שם מ׳):

מֵפַל בפתח מֵסַב קלע (מ״א ו׳). והחרש מֵצַל (יחזקאל ל״א). מן הַמֵּצַר קראתי יה (תלים קי״ח) ואפשר שיהיה מֵצַל מִפְעַל כמו מֵחַל מֵצַל והפתח מקום צירי:

מֶפֶל, ויהי הַמֶּכֶס (מדבר ל״א). וּמֶמֶר ליולדתו (משלי י״ז). ובן מֶשֶׁק ביתי (בראשית ט״ו). משפטם מִכְסָם מִמְרָר, מִשְׁקָק בפלם מִשְׁקָל:

מֹפֶל, והבאתי מֹרֶךְ בלבבם (ויקר׳ כ״ו). בְּמֹעַל ידיהם (נחמי׳ א׳). בפתח מפני העי״ן משפטם מָרְכָּךְ, מָעְלָל, מָשְׁחָת:

מוּפָל, מעשה מוּרָד (מ״א ז׳). בחולם, מוּסַךְ השבת (מ״ב י״ז). בשורק ובפתח מפני הסמיכות:

מַפָל, מַשָּׁק, כְּמַשַּׁק גבים (ישעיה ל״ג). פתח מפני הסמיכות, הראוי בתשלומו מַשְׁקָק, בפלם מִשְׁקָל ואע״פ שהדגש בפ״א הפעל הוא סימן לחסרון הכפל כמו מה אֶקֹּב (מדבר כ״ג) שמשפטו אֶקְבֹּב, כמו שכתבנו:

מְפִלָּה, מְגִלָּה, מְחִתָּה, מְגִנָּה, בעלית הַמְּקֵרָה (שופטים ג׳). ולולא הרי״ש היה דגש ובא צירי הקוף תשלום הדגש כמו שכתבנו ובא אחר מוקל מזה המשקל והוא בִּמְכִסַת נפשות (שמות י״ב). הראוי מִכְסַּת בפלם מְגִנַּת לב (איכה ג׳):

תְּפִלָּה, תְּהִלָּה, תִּפְלָה, והוקל, ואלוק לא ישים תִּפְלָה (איוב כ״ד). שהיה ראויה תִּפְלָה, מן, ונתן בִּפְלִלִים (שמות כ״א). ונשתנה להבדיל בינו ובין תְּפִלָּה למשה (תלים צ׳). והוקל, ובמלאכיו ישים תָּהֳלָה (איוב ד׳). הראוי תְּהִלָּה מן הוללת וסכלות (קהלת א׳). או מן יָהֵלּוּ אורם (ישעיה י״ג) ונשתנה להבדיל בינו ובין תְּהִלָּה לדוד (תלים קמ״ה):

תֶּפֶל וכלו סגול, תֶּבֶל עשו (ויקרא כ׳). תֹּמֵם יהלוך (תלים כ״ח):

הָפָל, הָמָס, מן כקדח אש הֲמָסִים (ישעיה ס״ד). ובא בו הנח תמורת הדגש כי הראוי הַמַּסִים בדגש כי שרשו מסס:

הֲפִלָּה, לקול הֲמֻלָּה גדולה (ירמיה י״א). שרשו מלל והוא כמו מְגִלָּה:

פלה

פִּלָה, בִּצָּה, גִּזָּה, נִדָּה, חִבָּה, זִמָּה, חִתָּה, חִתַּת אלקים (בראשית ל"ה). סִלָּה, ויתכן להיות ממשקל זה גֵּרָה, ואפשר להיות ממשקל זה כֵּהָה, פֶּחָה (נחמיה ה'). אלא שיותר נכון שיהיה מנחי הלמ"ד יהיו קלים או דגושים, אבל פֶּחָה הוא מן הדגושים וסגול הפ"א יורה עליו כמו שכתבנו, ואלו היה מן הקלים היה הפ"א בצירי, ואפשר להיות ממשקל [זה] חִטָּה אלא שבארמית מצאנו חִנְטִין (עזרא ז') ידמה ששרשו חנט:

פִּלָה, שַׁמָּה, קָרָה, ואין כסות בַּקָּרָה (איוב ך"ד):

פִּלוּת, כרם זִלֻּת (תלים י"ב). וכבר זכרנוהו במשקל פְּעֻלוֹת:

פָּלָה, סֻכָּה, גֻּלָּה, חֻקָּה, קֻבָּה, חֻפָּה, ובקמץ חטף, אדמת ישראל לְחָגָּא (ישעיה י"ט). לב יודע מָרַּת נפשו (משלי י"ד). והוא סמוך ובמסורת מָרָה, כי יצפנני בְּסֻכֹּה (תלים ך"ז). הראוי בְּסֻכָּתֹו*] כי הנפרד סֻכָּה, או יהיה הנפרד ממנו סֹךְ:

*] כבר כתבנו כמה פעמים כי עם ה"א הנקבה הן מספטו פַּל, תֹּם, עֹז, קֹר, חֹם, עֹל, כלם עם הכנוים. יבא"ר.

בהתחברם עם הכנוים דגושים כמו עֻזּוֹ, קֻרּוֹ, חֻמּוֹ, עֻלּוֹ, תֻּמּוֹ, וכן כלם פ"א הפעל בשורק או בקמץ חטף וכן ממשקל זה, והיה מִקֹּל זנותה (ירמי' ג') ופירושו מִקַּלוּת, וכן מזו הגזרה כֹּל, ובמקף ישוב החולם לקמץ חטף חוץ משנים שיקראו בלא מקף בקמץ רחב כָּל עצמותי תאמרנה (תלים ל"ה). כָּל אחי רש שנאוהו (משלי י"ט). וכמו שמלת כָּל הקמוצה היא חטופה במקף כן כל אות הקמוצה באחרית המלה ובצדה אות נחה נראית ובמקף היא חטופה לעולם, כמו זְכָר־נא (איוב ד'). שָׁמְרָ־תם (תלי' ל"ז). כי תאמרו מה נִרְדָּף־לו (איוב י"ט). מקצף עליך וּמִגְּעָר־בך (ישעיה נ"ד). אם חטאת מַה תִּפְעָל־בו (איוב ל"ה). חוץ משתי מלות יָם, עָם, כמו יָם־כנרת (מדבר ל"ד). יָם־המלח (שם). וכן הָעָם־הזה (שמות ל"ב). וזולתו כי הם קמוצים והם במקף ונקראים בקמץ רחב, אך בהסמכם אל מלות אחרות סמיכת ענין תשובנה פתח כמו יַם סוף (שם י"ג). עַם ה' (מדבר י"א). אך יָם כנרת, יָם המלח, הם קמוצים אע"פ שהם סמוכים סמיכת ענין וכן כל ים זולתי יַם סוף:

פַּל, דַּל, קַל, עַז, חַם, תַּם, והדומים להם מן התוארים שיהי' מן הדין להיותו קמוצים כלם כמו חָכָם רָשָׁע אלא שמצאנום מקצתם פתוחים

ונאמר

ונאמר פי הטעם כי אשר הם בפתח *) [א] בתשלומם ממשקל אֶרֶץ גֶפֶן

*) כודאי הם ממשקל פֶּעַל שהם פתחין, ואשר הם קמוצים הם ממשקל או פֶעֶל משקלו האמתי. ואפשר חָכָם או ממשקל סֵפֶר, סֵתֶר, שהפ"א שלהם הם בקמץ הם ממשקל פָּעַל, קמץ קטן, ואשר הם קמוצים ואשר הם פתוחי' ועיין קו"ה. יבא"ר. אנחנו סומכים עפ"י המסורת, וכן השמות שאינן תארים יש מהן קמוצים ופתוחים, ידועים עפ"י המסורת יהיו כפולי' או נחים או שניים:

דַל שנים עשר פתחין בלישנא וכל דַל ואביון כותיה (תלי' ע"ב) זה לחמינו חָם (יהושע ט'). קמץ ולית כוותיה וכל שם בר נש כותיה, שמן זית זָךְ (שמות כ"ז). שנים קמצין, אם זַךְ וישר אתה (איוב ח'). פתח וכן כל שאר זך, תָּם וישר (שם א'). קמץ ושאר פתחין, דַק, כְּדַק פתח, הַר פתח, הָהָר בְּהַר לְהַר קמץ, חַי הֶחָי פתח אם לא יהי' באתנח וסוף פסוק קַל הַקַּל פתח, גַל הַגַּל פתח אם לא יהי' בהפסק, גַן פתח, הַגָּן, בְּגַן קמץ טַל הַטַּל פתח, ותעל שכבת הַטָּל (שמות י"ו). קמץ באתנח, וכן בסוף פסוק, ועל כל הארץ יהי' טָל (שופטים י"ו). יערפו טָל (דברי' ל"ג). ובזקף קמץ, ממגד שמים מִטָּל (שם). שראשי נמלא טָל (שיר ה') טַף הַטַּף פתח לחם לפי הַטָּף (בראשי' מ"ז). קמץ בסוף פסוק, סַף הַסַּף בְּסַף פתח, מן הדם אשר בַּסָּף (שמות י"ב). קמץ באתנח, וידיה על הַסָּף (שופטי' י"ט). פתח בסוף פסוק, וכן, שומר הַסַּף (ירמיה ל"ה). סַל, הַסַּל, בְּסַל פתחין, כַּף פתח ובהפסק קמץ, ובא בזקף קמץ, ויכו כָף ויאמרו יחי המלך (מ"ב י"א). חַג פתח, הֶחָג בְּחָג קמץ, רַךְ וטוב (בראשית י"ח). קמץ, רַךְ ויחיד (משלי ד'). רַךְ ומשוח (ש"ב ג'). פתח, צַח ואדום (שיר ה'). וְשַׁח עינים (איוב כ"ב). פתח, צַר פתח, הַצָּר שנים קמצין, כי לפני הימים (זכריה ח') כי נמכרנו (אסתר ז'). בְּצָר הרחבת לי (תלים ד'). קמץ, שַׂר פתח, (שַׂר ונגיד)*] ושנים קמצין בזקף, אין מלך ואין שַׂר (הושע ג') ונגיד וְשַׂר (דה"ב

*) בכ"י עד"ל אחי המלות שר ונגיד אינם. יבא"ר.

ל"ב

פל [א] ר"ל בעבור שבתשלומם הם על משקל אֶרֶץ גֶפֶן שהם פתוחים (בפתח קטן) ויהיה במקום דַל דֶלֶל וכן כלם לכן באו ג"כ כשהם חסרים בפתח אבל אותם שמלאנו קמוצים נאמר שהם בתשלומם ממשקל חָכָם כו':

ר"ל

ל"כ). הַשַׂר ארבעה פתחין, הַשַׂר שואל (מיכה ז'). מיכאל הַשַׂר (דניאל י"ב). הַשַׂר שמחות היזרח (דה"א ד"ו). וכנניה הַשַׂר (שם ט"ו). דָם קמץ ובהסמכו פתח, דַם הפר (ויקרא ד'). דָם נקי (שופטי' י"ט) קמץ, דַם הנקי (שם). פתח דַם נקיים (ירמיה י"ט). פתח, ולא כתבנוהו בזה השער אלא להורות על נקודו כי אין לנו בו ראיה שיהי' מן הכפולים והקרוב להיותו מן השניים, וכבר כתבנוהו בשער פֵל ובשער פֵע, פַר פתח ופרי דבלק קמצין, וכל הַפָר לְפַר קמצין, מונע בָר (משלי י"א). קמץ והמסורת לית כותיה קמוץ, וכל בָר דיוסף קמוצין כלם, בַז הַבַז בפתח, יתר הַבָז (מדב' ל"א). קמץ בזקף והמסורת לית כותיה קמץ וכל בָז דמשלי כותיה קמץ, פַח פַחים פתח, משגב לַדָךְ (תלי' ט'). יתום וָדָךְ (שם י'). קמוצים, דַךְ נכלם (שם ע"ד). פתח, שַׂק ארבעה קמוצים, חגרי שָׂק (ירמיה ו'). לבשי שָׂק (תלים ל"ה). או עור או שָׂק (ויקרא י"ו). והעליתי על כל מתנים שָׂק (עמוס ח'). וכל הַשָׂק בַשָׂק באתנח וסוף פסוק כותיה קמץ, תלדו קַשׁ (ישעיה ל"ג). פתח באתנח, יאכלמו כַקַשׁ (שמו' ט"ו). פתח בסוף פסוק, להב אש אכלה קָשׁ (יואל ב'). קמץ באתנח, כל גַת בַגַת מִגַת פתח באתנח וסוף פסוק, וכן בתוספת ה"א וילך גִתָה (מ"א ב') וכן, יושב צפַת (שופטים א'). פתח באתנח, וכן בתוספת ה"א, בגיא צְפָתָה (דה"ב י"א). וכל דָת, כַדָת, הַדָת, בַדָת, קמץ, ומפז רָב (תלי' י"ט) פתח, וכל שאר פז קמץ, וכל אט לאַט פתח באתנח וסוף פסוק, דרכו שמרתי ולא אָט (איו' ד"ג). קמץ בסוף פסוק שהוא ענין אחר גָג הַגָג קמץ, על גָג בית המלך (ש"ב י"א). קמץ בסמוך, על גַג המגדל (שופטים ט'). אל גַג השער (ש"ב י"ח). פתח בסמוך, והקבוץ בלשון נקבות וידגש, כי עלית כלך לַגַגות (ישעיה ד"ב). וכן בבנוי את גגו ואת קירותיו (שמות ל'). גַד לַגָד קמץ בורע גַד (שם י"ו). אשר בתוך הנחל הַגַד (ש"ב ד"ד). פתח ויש ספרים הַגָד קמץ, מַס לָמַס הַמַס, פתח באתנח וסוף פסוק, לַמָס מרעהו חסד (איוב ו'). קמץ לפי שהוא ענין אחר, מַר הַמַר פתח, בַד פתח, ועשה להם מכנסי בָד (שמות ד"ח). קמץ בזקף, והמסורת עליו לית כותיה קמץ וכל הַבָד כותיה קמץ, בַד בְבַד פתח, לְבַד קמץ והמסורת כל ואלה שמות ותרי עשר לְבָד קמץ וכל שאר קריה פתח בר מן חד, כל אשר ילוק בלשונו מן המים כאשר ילוק הכלב תציג אותו לְבָד, (שופטים ז'). וכל

סוף

סוף פסוק דכותיה, כל בַּת הַבַּת פתח, וכן כל אַף הָאַף פתח לעולם ועיקרו אָנַף כלו סגו"ל, והוסרה עי"ן הפעל ממנו ונבלעה בדגש עם הכנוים אַפּוֹ. אַפְּךָ, אַפִּי, כל עַד לָעַד פתח, עָם שמונה עשר קמוצים ידועין על פי המסורת, ועם שלשה קמוצין, ועם כחול (ס"א י"ג). וְעַם לֹא יבין ילבט (הושע ד'). וְעַם לא יחרדו (עמוס ג'). לְעַם אחד (בראשית ל"ד). יהי' לְעַם (שם מ"ח). קמוצים, לְעַם נכרי (שמו' ד"א) לְעַם אחר (דברים ד"ח) פתוחים שהם בסמוכים, בְּעַם שנים פתוחין, וסימנם, ויאמר לא תעבר ויצא אדום לקראתו בְּעַם כבד (מדבר ד'). אודך בקהל רב בְּעַם עצום אהללך (תלים ל"ה). וכל הָעָם בְּעַם כָּעַם קמוצין, רֹב שבעה ועשרים קמוצים ועם החטופים שלשה ושלשים. והם ידועים עפ"י המסורת וכל וָרֹב קמץ, וְרֹב שבעה פתחין וסימנם, יַעֲבוֹר (ראשית ד"ה). הַעְתִּירוּ (שמות ט'). עַם גָּדוֹל (דברים ב'). וְכָל בָּנַיִךְ (ישעיה ל"ד). חַסְדֵי ה' אזכיר (שם ס"ג). גְּדֹל הָעֵצָה (ירמי' ל"ב). שֶׁיִּהְיוּ ימי שניו (קהלת ו'). וכל וְרֹב חסד דכותיה הָרָב לָרֹב שנים פתחין, מֵאֵת הָרַב (מדבר ל"ה). לְרַב תרבה (שם ד"ו). והכנוי והקבוץ רַבִּים בפתח פ"א הפעל כמו עַמִּים, קַלִּים, חַמִּים, תַּמִּים, עַמּוֹ, עַמְּךָ, שַׁקּוֹ, משכב וְסַפּוֹת (ש"ב י"ז). וכן רבים, ויש בחירק פִּתִּים, פִּתּוֹ, פִּתְּךָ, מִסִּים, צִדִּים, שִׁכִּים, אמות הַסִּפִּים (ישעי' ו') סִפֹּת כסף (מ"ב י"ב): פֶּל בצירי קֵן, חֵן, שֵׁן, עֵץ, נֵץ, נֵס, לֵב, עֵת, קֵץ, תֵּל, חֵץ ובמקף

סגו"ל על שֶׁן־סלע (איוב ל"ט). וְשֶׁן־בהמות (דברי' ל"ב). בלא עֶת־נדתה (ויקרא ט"ו). לא עֶת־בא עת בית ה' (חגי א'). אבל לֵב לא ישוב סגו"ל כי אם בהיותו סמוך למלה זעירא או למלה מלעיל כמו בְּלֶב־ים (משלי ל'). בְּלֶב־נער (שם ד"ב) אבל, ויך לֶב־דוד אותו (ש"ב ד"ד) וחזקתי את לֶב־פרעה (שמות י"ב). צירי אע"פ שהם במקף לפי שאינם סמוכים למלה זעירא ולמלה מלעיל, כל, עולם וָעֶד סגו"ל להפריד בינו ובין הוועד וָעֵד (ירמיה ד"ט). שהוא ענין עדות, וכן ממשקל זה בהוספת ה"א סֶלָה והוא נקוד סגו"ל, וכן הֶרָה גבו (תלי' י"ד). וְקֶן נשתנה בסמיכות, קַן צפור (דברי' ד"ב). בפתח אולי הוא משקל אחר והקבוץ והכנוי בכלם

פ"א הפעל בחירק בדגש למ"ד הפעל:

פִּלִּם, חִנָּם נמכרתם (ישעי' נ"ב). בתשלומו חננם, מן חָנַן אלקים את עבדך (תלי' ל"ב):

ויש

ויש שמות שהם בני ארבע אותיות:

אין להם משקל בפעל כי אם נשקלם בפעלל הנה הוא כפול הלמ"ד והם לא יכפל בהם אות בארבע מאותיותיהם, ואין אות מהם דומה לחברתה לכך נביאם כמו שהם:

פַּלְדָּשׁ (ראשי' ד"ב). סַרְפָּד (ישעי' ד"ה). שַׁנְעָר (ראשי' י"ד). טִפְסַר (ירמיה נ"ה) גִזְבָּר (עזרא א'). פִּתְגָם המלך (אסתר א') והוא קמוץ בסמיכות ובכנוי, טִפְסַר נשתנו תנועותיו בכנוי הטי"ת בפתח והסמ"ך בשו"א וְטַפְסְרַיִךְ (נחום ג'). אולי הוא ממשקל אחר טִפְסֵר בצירי, וביו"ד נחה אחר החירק פִּינְחָס, ושהאות שלישי בצירי כִּסְלֵו (נחמיה א'). ואשר הם פתוחים האות הראשונה והשלישית גַּנְזַךְ, שַׁרְעַף ובקבוץ ובכנוי תדגש האות הרביעית וגנזכיו ועליותיו (דה"א ד"ח). ברוב שַׂרְעַפַּי בקרבי (תלים צ"ד). ובקמץ הראשונה ובפתח השלישית, צָרְתָן (מ"א ז'). צָרְפַת (עובדי' א'). כַּרְפַּס (אסתר א'). אַרְגָז (ש"א י') פתוחים ואפשר שיהי' ארגז בן שלש אותיות והאל"ף נוספת כמו אל"ף אַרְבַּע (ראשי' ג') דַרְדַּר (יחזקאל א') וכן חַשְׁמַל, וחשמלה (שם). פתחין, דַּרְכְּמוֹן מן דַּרְכְּמוֹנִים (עזרא ב'). הנו"ן נוספת וארבע אותיות השורש הם דרכם, ואשר האות הראשונה בפתח והשלישית בסגו"ל בַּרְזֶל, כַּרְמֶל, גַּרְזֶן, וכן הַכַּרְמֶלָה (ש"א ע"ו). ובהסמכם כנוי או לקבוץ ידגשו כמו שמצאנו, וכבוד יערו וְכַרְמִלּוֹ (ישעיה י"ד) וכן יאמר בַּרְזִלַּי, בַּרְזִלּוֹ, וּבַרְזִלַּי הגלעדי (ש"ב י"ז) נאמר ממנו, וכן יאמר גַּרְזִנּוֹ, גַּרְזִנַּי, גַּרְזִנָּם, בדגש וגרזן כבר כתבנוהו במשקל פַּעְלָן כי הנו"ן נוספת, ואשר אות שלישי צירי בזה המשקל חַרְמֵשׁ (דברים ך"ג). אַבְנֵט, יַרְדֵּן, פַּרְדֵּס, וכן בכנוי ובקבוץ, ועשית להם אַבְנֵטִים (שמות ך"ח). וְאַבְנֵטְךָ אחזקנו (ישעיה ך"ב). וכן חֶרְמֵשׁוֹ, חֶרְמֵשִׁים, פַּרְדֵּסוֹ, פַּרְדֵּסִים, וכן עֲזָאזֵל (ויקרא י"ו). בצירי, ובחירק וביו"ד נחה שַׁרְבִיט (אסתר ד'). כַּרְמִיל (דה"ב ב'). סַפְרַד, סְמָדַר, חֲנָמַל האות השלישית בפתח, ואף בהפסק, אשר בִּסְפָרַד (עובדי' א'). ושקמותם בַּחֲנָמַל (תלים ע"ח). ממלכות אֲרָרָט (ירמי' נ"א) פתח ושאר אררט קמצין, עֲמָלֵק בצירי, עֲרָפֶל בסגול ובקבוץ ובכנוי תדגש הלמ"ד וכן בָּבֶל, בָּבֶלָה, יִזְרְעֶאל, יזרעאלה בסגו"ל, וכן אַמְרָפֶל שם אדם, ובית לבאות וְשָׁרוּחֶן (יהוש' י"ט). שם עיר בסגו"ל [illegible]

י״א) . בצירי ועם התג״ז בזה המשקל חֲבַצֶּלֶת בסגול, שְׁקַעֲרוּר, ולנקבה שְׁקַעֲרוּרָה ולרבות שְׁקַעֲרוּרוֹת ונכפלה בו האות הרביעית, פְּתִיגִיל, עַכְבִּישׁ חַלָּמִישׁ, כַּפְתּוֹר, חַרְצֹב, חַרְגוֹל, קַרְסֹל, רַפְסוֹד, פַּרְעוֹשׁ, גַּבְעוֹל וּבִשּׁוּרֶק גַּלְמוּד, וחבור כַּפְתּוֹר, כַּפְתּוֹרִים, רַפְסוֹד, רַפְסֹדוֹת (דה״ב ב׳). או יהיה האחד מן רַפְסגדות רַפְסֹדָה, וחבור קַרְסֹל, חַרְצֹב בדגש האות הרביעית, ולא מעדו קַרְסֻלָּי (ש״ב ך״ב). כי אין חַרְצֻבּוֹת למותם (תלים ע״ג). או יהי׳ האחד מן חַרְצֻבּוֹת, חַרְצֻבָּה, פִּילֶגֶשׁ (תהלים ל״ו). בסגול בְּדֹלַח (שם ב׳). היה הלמ״ד בסגו״ל לולי החי״ת ובעבורה נפתח כמו רֹמַח כי המלה מלעיל וכן שׁוּתֶלַח (מדבר ך״ו). ויהי׳ קבוץ בְּדוֹלַח, בְּדֹלָחִים, הלמ״ד בקמץ, ובכנוי ישוב החולם לקמץ חטף בעבור [א] שהמלה מלעיל בְּדָלְחִי בְּדָלְחָהּ והרבים בְּדוֹלָחִים הלמ״ד בקמץ בְּדוֹלָחַי, בְּדוֹלָחָיו:

ויש בני חמש אותיות:

אַרְגָּמָן מן אַרְגְּוָן, מן אַרְגְּוָנָא, (דניאל ה׳). אֲגַרְטָל, מן אֲגַרְטְלֵי כסף (עזרא א׳). אֲדַרְכוֹן, מן וַאֲדַרְכֹנִים רבו, (דה״א ך״ט). ואפשר שהאלפי״ן נוספות, ואפשר גם כן שהנונים בארגמן ארגון אדרכון נוספות, ואם יקובץ ארגמן יהיה הגימ״ל בשו״א וכן בכנוים:

תַּחְפַּנְחֵס, ותגמלהו תַּחְפְּנֵיס (מ״א י״א). שם אשה, ובהכפל בו החי״ת נשתנו תנועותיו, והוא שם מקום וּבִתְחַפְנְחֵס חשך היום, (יחזקאל ל׳). ומשקל אחר, גם בני נוף וְתַחְפַּנְחֵס, (ירמיה ב׳).

צְפַרְדֵּעַ, ובכנוי צְפַרְדְּעוֹ בצירי, ובקבוץ ישוב הצירי לשו״א צְפַרְדְּעִים ויתכן גם כן בכנוים ישוב לשו״א כמשפט השמות השלישיים שהם בצירי כמו שכתבנו:

שַׁעַטְנֵז, ויהיה משקלו רַעַמְסֵס, אלא שרעמסס בן ארבע אותיות נכפלה בו האות הרביעית ושעטנז בן חמש אותיות ואמרו רז״ל כי היא מלה מורכבת שוע טווי ונוז: ויש

[א] נ״ל שצ״ל שהמלה מלרע. ומפני כך נשתנה החולם לק״ח כדי לקראה במהירות אל התנועה שבאה בה הנ״ע. אבל אם היה המלה מלעיל אז נשארה החולם ולא נשתנה לק״ח. (ומטעם זה לא מצאנו בתנ״ך שבאה נ״ע אלא ק״ח כי הק״ח היא באה במקום החולם ואם ראוי להיות נ״ע באות ההוא אז נשארה החולם ולא נשתנה אבל אם אין ראוי באות ראוי לנ״ע אז נשתנה לפעמים החולם לק״ח): כ״ל

ויש שמות שהם [א] בכלל לעולם [ב] ולא יתפרדו כמו מַיִם, רֵחַיִם, שָׁמַיִם והדומים להם, ובהסמכם, מתחת שְׁמֵי ה', (איכה ג'). ומַיִם היה ראוי מַיִם, מַיִ, וכשיתחבר עם הכנוים לעולם הוא כפול, ואם מֵימֶיךָ נשתה, (מדבר ך'). את לחמי ואת מֵימַי, (ש"א ך"ה). מקוה מֵימֵיהֶם, (שמות ז'). מֵימֵינוּ בכסף שתינו (איכה ה'). וכן בסמיכות בלא כנוי פעמים מֵימֵי הירדן. (יהושע ד'). ובנוי שָׁמַיִם, שָׁמָיו, שָׁמֶיךָ, שָׁמַי, ובכנוי הנמצאים והנסתרים ישוב הקמץ לשו"א שְׁמֵיהֶם, שְׁמֵיכֶם וכן רֵחַיִם יתחבר בזה הדרך אלא בנסתרים ובנמצאים אפשר שלא יתחלף התנועה מפני החי"ת וכן יש שמות ומלין שהם לשון רבים לעולם בסמיכת הכנוים, וכן פעמים בסמיכות בלא כנוי כמו אחרי, ועם הכנוים אַחֲרַי, אַחֲרָיו, אַחֲרֶיךָ, אַחֲרֶיהָ, אַחֲרֵינוּ, אַחֲרֵיהֶם, אַחֲרֵיכֶם, לעולם לא יסמך אַחַר אל הכנוים בלשון יחיד, וכן אַשְׁרֵי האיש, (תלים א'). אַשְׁרַי, אַשְׁרָיו, אַשְׁרֶיךָ, אַשְׁרֶיהָ, אַשְׁרֵינוּ, אַשְׁרֵיהֶם, אַשְׁרֵיכֶם, לעולם לא יסמך אל הכנוי בלשון יחיד, וגם בנפרד לא ימצא בלשון יחיד, וגם פָּנִים, פְּנֵי לא ימצא בלשון יחיד, אבל אַשְׁרֵיךְ ארץ שמלכך בן חורים, (קהלת י'). אע"פ שהקריאה היא בלשון יחיד לשון רבים הוא שיו"ד הרבוי כתובה בו, וכן לא נמצאו אַחֲרֵי, אַשְׁרֵי בלא סמיכות לפי שאין ענין המלות האלה בלא קשר מלה אחריהם, וכן אֶל, עַל לא יסמכו אל הכנוי אלא בלשון רבים. אֵלָיו, אֵלֶיךָ, אֵלַי, אֲלֵיהֶם, אֲלֵיכֶם, עָלַי, עָלָיו, עָלֶיךָ, עֲלֵיהֶם, עֲלֵיכֶם, עָלֵינוּ, וכן פעמים בסמיכות בלא כנוי, אֱלֵי מים. (איוב ך"ט). כגנות עֲלֵי נהר, (מדבר ך"ד). וזולתם, ועוד יש שמות ימצאו לעולם בלשון רבים, זְקֵנִים, נְעוּרִים, בְּתוּלִים, בְּחוּרִים, עֲלוּמִים:

ושמות המספר, אֶחָד לזכר, האל"ף בסגול והחי"ת בקמץ, ואם בסמוך כלו פתח, אַחַד העם את אשתך, (ראשית ך"ו). ובא פתח כלו גם בלא סמיכות, לְאַחַד קראתי נועם וּלְאַחַד קראתי חובלים, (זכריה י"א). ואולי נגרע הנסמך, רוצה לומר לאחד המקלות, וכן בפתח, נתתי לך שכם אַחַד, (ראשית מ"ח). עד אַחַד לא נעדר, (ש"ב י"ז). ודבר חד את אַחַד, (יחזקאל ל"ג). וכן, מתת לְאַחַד מהם, (דברי' ך"א). או אל אַחַד מבניו

ויש.[א] ר"ל לשון רבים [ב] ר"ל שלא יאמר מהן היחיד:

מבניו הכהנים, (ויקר' י"ג) . כְּאַחַד ממנו לדעת טוב ורע, (בראשית ג') . כי אין על המ"ם סמיכות:

אַחַת, לנקבה כלו פתח, ואם הוא באתנח וסוף פסוק האל"ף בסגול והחי"ת קמוצה, ויחבר את חמש היריעות, אַחַת אל אֶחָת, (שמות ל"ו) . וכן בא בזקף במקצת מקומות, ובמסורת אַחַת ששה פתוחין זקפין, וסימנם, צנצנת אַחַת (שם י"ו) . [א] וַיָּסֹבּוּ את העיר, (יהושע ו') . וַיֹּאמֶר אבישי אל דוד, (ש"א ד"ו) . וַיְחַלֵּק לכל העם, (ש"ב ו') . וַיֹּאמֶר המלך גזרו, (מ"א ג'). וְהִנֵּה ככר עופרת, (זכריה ה') . וכל חֻקָּה, מִדָּה, שָׁנָה, תּוֹרָה, דכותיה פתחין, בר מן חד, נקי יהי לביתו שנה אֶחָת, (דברים ד"ד) . וכל אתנח וסוף פסוק וזקף קמצין כותיה, ואפשר שהם שתי לשונות רוצה לומר אחד ואחת או תהיה מלה אחת הסרה דל"ת ומשפטה אחדת, ופעם יפול האלף מן אחד, ודבר חַד את אחד, (יחזקאל ל"ג) . ועשה אָח מאחת מאלה, (שם י"ח) . חסר דל"ת הזכר או תי"ו הנקבה, ולא נתחבר עם הכנוים, ולפי דעתי שמלת אחת גזרה בפני עצמה, ולא נגזרה ממלת אַחַד כי אם ממלת אַח, ותאמר אַח לזכר וְאַחַת לנקבה אבל מגזרת אַחַד לא נאמר ממנו לנקבה כי נקל עליהם לומר אחד מלומר אחדת כי כבד עליהם לומר שתי אותיות רפות ממוצא אחד, וקבוץ אֶחָד, כימים אֲחָדִים, (בראשית ד"ט). ובא הפעל הקל ממנו, אל תֵּחַד כבודי, (שם מ"ט). וההתפעל, הִתְאַחֲדִי הימיני: (יחזקאל ד"א) .

שְׁנַיִם לזכרים, שְׁתַּיִם לנקבות משפטו שְׁנָתַיִם, אלא שנפל הנו"ן להקל ונקדו אותו במשקל שנים ונשארה התי"ו דגושה דגש קל כמו בִּשְׁנָתַיִם, לאות ולסימן כי כן משפטה כי לולי זה היה התי"ו רפה כמנהג כל בג"ד כפ"ת אחר שו"א נע כמו שכתבנו ובסמיכות עם המ"ם שְׁנֵים עָשָׂר, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, ובלא המ"ם שְׁנֵי עָשָׂר, בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שנה, (יחזקאל ל"ב) ואין סמיכת שם המספר כשאר סמיכות אלא שסומך המספר על הנספר [א] או אחד על חברו, על הנספר כמו עֲשֶׂרֶת בני המן, (אסתר ט') שְׁלֹשֶׁת הנפת, (יהושע י"ז) . מִשְּׁנֵי ילדיה, (רות א') . שְׁלָשׁ אלה (שמות

כ"א

אחת [א] ר"ל שבכל אלה הפסוקים נמצא המלה אחת בפתח:
שנים [א] רל מספר אחד על מספר חבירו:

ר"ל

ד"א). שְׁנֵי אנשים, (שם ב'). חֲמֵשׁ היריעות, (שמות ד"ו). מְאַת ככר הכסף, (שם ל"ח). ואחד על חבירו כמו שְׁנֵים עָשָׂר, (ראשית מ"ב). רוצה לומר שנים ועשרה, וכן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, שלשה ועשרה, שתים ועשרה, וכן לְאַלְפֵי רְבָבָה, (ראשית ד"ד). רוצה לומר לאלפים ולרבבות כלם על זה הדרך ובחסרון מ"ם, משְּׁנֵי ילדיה, (רות א'). שְׁנֵי אנשים (שמות ב'). [ב] ויסמוך גם כן הנספר, כמו, ויהי דניאל עד שְׁנַת אחת לכורש המלך (דניאל א'). בִּשְׁנַת אחת לדריוש המדי (שם י"א). בִּשְׁנַת שתים (מ"ב א'). בִּשְׁנַת שלש (דניאל א') והכנוי, שְׁנֵיהֶם, שְׁנֵיכֶם, שְׁנֵינוּ ורוצה לומר הם השנים אתם השנים אנחנו השנים, וכן צאו שְׁלָשְׁתְּכֶם (מדבר י"ב) אתם השלשה אבל אינו אומר השנים שלכם השלשה שלכם כי לא נתחבר שם המספר בזה הדרך ברוב, ולא מצאנו כי אם במספר חמשים, שנאמר ותאכל אותך ואת חֲמִשֶּׁיךָ (מ"ב א'). ותאכל אותו ואת חֲמִשָּׁיו (שם). וכן במספר הגדול הנה אַלְפִּי הדל במנשה (שופטים ו') הכה שאול בַּאֲלָפָיו ודוד בְּרִבְבֹתָיו (ש"א י"ח). ואולי כן נעשה בכלם על זה הדרך [ג] והתואר שֵׁנִי, ולמ"ד הפעל חסרה ומשפטו שְׁנִיִי בפלס שְׁלִישִׁי, וכן בא הרבים שְׁנִיִּים ולנקבה שֵׁנִית או שְׁנִיָּה, ובמשקל אחר התואר, מגיד מִשְׁנֶה (זכריה ט'). מִשְׁנֶה למלך (אסתר י'). ולרבים, והבקר וְהַמִּשְׁנִים (ש"א ט"ו). והשם מִשְׁנֵה התורה (דברים י"ז). את כהני הַמִּשְׁנֶה (מ"ב ד"ג) וכן וּמִשְׁנֶה כסף (ראשית מ"ב). או הוא תואר, רוצה לומר כסף שני, וכן העיקר לפי שהוא נקוד סגו"ל ואלו היה שם סמוך היה נקוד צירי, ובא פעל קל ממנו, ויאמר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ (מ"א י"ח) ופעמים יבא המספר על דרך נוסא הן להמעיט הן להרבות, וזה הדרך גם כן בשאר לשונות זולת לשון

[ב] ר"ל שיסמך הנספר על המספר כמו בשנת אחת יהיה אחת המספר והמלה בשנת הנספר ובאה בשנת שהוא הנספר סמוך אל אחת שהוא המספר והוא ההפוך ממה שכתב לעיל שנסמך המספר אל הנספר כמו עשרת בני המן שעשרת שהוא המספר נסמך אל בני המן שהם הנספר. ועפ"י הרוב נמצאים הסמיכות האלה כאשר יהיו המספר והנספר שניהם הנושא ועניו אחר הנשוא או בהפוך כמו עשרת בני המן הוא הנושא ועניין התלייה הוא הנשוא וכן כל אלה שהבאתי פה אבל כשיהיה המספר והנספר אחד מהם הנושא ואחד הנשוא אז לא יבוא המספר בדרך סמיכות. כי לא שייך סמיכות בזה וכן המשפט בכל השמות כמבואר לעיל במקומות הרבה: [ג] ונקרא זה המספר בפי אחר המדקדקים מספר המצטרף בעבור שלא יתכן לומר שני אם לא קדמו ראשון וכן כלם:

ר"ל

לשון הקודש, להמעיט כמו שְׁנַיִם שְׁלשָׁה גרגרים בראש אמיר (ישעיה י״ז) שְׁנַיִם שְׁלשָׁה סריסים (מ״ב ט׳) והנני מקושש שְׁנַיִם עצים (מ״א י״ז) רוצה לומר מעטים ולקח לענין זה המעטים שבמספר, ופעמים להגדיל כמו עֶשֶׂר פעמים תכלימוני (איוב י״ט). רוצה לומר פעמים רבות, הלא אנכי טוב לך מֵעֲשָׂרָה בנים (ש״א א׳) רוצה לומר מבנים רבים כי עתה כמונו עֲשָׂרָה אלפים (ש״ב י״ח). מֵעֲשָׂרָה שליטים (קהלת ז). אם יוליד איש מֵאָה (שם ו׳) יפול מצדך אֶלֶף וּרְבָבָה מימינך (תלים צ״א) שֶׁבַע כחטאתיכם (ויקר׳ כ״ו). שֶׁבַע יפול צדיק וקם (משלי כ״ד) שִׁבְעָתַיִם יקם קין ולמך שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה (בראשית ד׳):

שְׁלשָׁה לזכרים וְשָׁלֹשׁ לנקבות, וּשְׁלֹשׁ בסמוך שְׁלשׁ-עֶשְׂרֵה (ראשית י״ד) וּשְׁלשָׁה בסמוך *] לִשְׁלשֶׁת אחיותיהם (איוב א׳). ובכנוי, צאו שְׁלָשְׁתְּכֶם ויצאו שְׁלָשְׁתָּם (מדבר י״ב). ומשקל אחר שם המספר כִּמְשַׁלֵּשׁ חדשים (ראשית ל״ח). כאלו אמר כשלשה חדשים, והתואר שְׁלִישִׁי, ולנקבה שְׁלִישִׁית, או שְׁלִישִׁיָּה (ישעיה ט״ו). ולרבים שְׁנִיִּים וּשְׁלִשִׁים (ראשית ו׳) שר חמשים שְׁלִישִׁים (מ״ב א׳). ומשקל אחר הַשָּׁלִישׁ אשר למלך (מ״ב ז׳). והוא תחת המשנה, ויאמר גם כן ממנו שָׁלִישִׁים לרבים אבל הוא קמץ, וְשָׁלִשִׁים על כלו (שמות י״ד). ומבחר שָׁלִשָׁיו (שם ט״ו). והיה זה להפריש בינו ובין שְׁנִיִּים וּשְׁלִישִׁים, שיש ביניהם מעט הפרש בענין, ומשקל אחר שִׁלֵּשׁ שִׁלֵּשִׁים, ומשקל אחר, כתמול שִׁלְשׁוֹם (ראשית ל״א). ורוצה לומר היום השלישי לאחור, ובא פעל כבד ממנו וְשִׁלַּשְׁתָּ תרד מאוד (ש״א כ׳). ושם לחלק מחלק השלשה שְׁלִישִׁית השקל (נחמיה י׳):

*] ח״א ויבאו בתי״ו בלי ספיכות והוא שוה לזכרי׳ ולנקבות כמו שְׁלֹשֶׁת ימים וּשְׁלֹשֶׁת בני בניו:

אַרְבָּעָה לזכרים, וְאַרְבַּע לנקבות והאל״ף נוספת ולא ישתנה אַרְבַּע בסמוך, וְאַרְבָּעָה, בסמוך אַרְבַּעַת רבעיו (יחזקאל מ״ג). והכפל ישלם אַרְבַּעְתָּיִם (ש״ב י״ב). והכנוי, והילדים האלה אַרְבַּעְתָּם (דניאל א׳). והתואר, ועל רִבֵּעִים (שמות כ׳). האחד ממנו רֶבַע, ומשקל אחר רְבִיעִי (ראשית א׳) ושם לחלק מחלק הארבעה רְבִיעִית ההין (מדבר ט״ו). ומשקל אחר רֶבַע ההין (שמות כ״ט) ומשקל אחר, ומספר את רוֹבַע ישראל (מדבר

ד״ג). והפועל הקל ממנו רָבוּעַ יהיה (שמות ך״ז). ובנין הדגוש ורוחב מאה באמה מְרֻבַּעַת (יחזקאל מ׳):

חֲמִשָּׁה לזכרים וחָמֵשׁ לנקבות, וחֲמִשָּׁה בסמוך חֲמֵשֶׁת המ״ם בצירי, ובסמוך לנקבות חֲמֵשׁ בשו״א ופתח, והכנוי מן חֲמִשָּׁה, חֲמִשְׁתּוֹ, חֲמִשְׁתָּם וכן כלם, והתאר חֲמִישִׁי בנוח בין המ״ם והשי״ן תמורת הדגש, והפעל הקל ממנו, וַחֲמֻשִׁים עלו בני ישראל (שמות י״ג). או הוא תואר, לא יבנה ממנו פעל קל עבר ועתיד אחר שמצאנו ממנו בנין הדגש וְחִמֵּשׁ את ארץ מצרים (בראשי׳ מ״א). והחלק, לפרעה לַחֹמֶשׁ (שם מ״ז). ומשקל אחר, ונתתם חֲמִישִׁית לפרעה (שם). בנוח בין המ״ם והשי״ן, וַחֲמִישִׁיתוֹ יוסף עליו (מדב׳ ה׳). ובקבוץ חֲמִישִׁתָיו, והיה משפטו חֲמִישִׁיּוֹתָיו בשני סימני רבוי כמשפט והספיק באחד, או יהיה הקבוץ בלשון זכרים חֲמִישִׁיתִים, וממנו חֲמִישִׁיתָיו:

שִׁשָּׁה לזכרים ובסמוך שֵׁשֶׁת בצירי פ״א הפעל ולנקבות שֵׁשׁ בצירי, ובמקף וסמוך למלה זעירא או למלה מלעיל בסגו״ל שֶׁשׁ־הנה שנא ה׳ (משלי ו׳). והתאר שִׁשִּׁי, בדגש, והפעל הדגוש ממנו וְשִׁשִּׁיתֶם האיפה (יחזקאל מ״ה). והחלק שִׁשִּׁית (שם ד׳):

שִׁבְעָה לזכרים ובסמוך שִׁבְעַת והכפל שִׁבְעָתַיִם, והכנוי, ויפלו שִׁבְעָתָּם יחד (ש״ב ך״א). והוא משקל אחר מן שִׁבְעַת, כי מן שִׁבְעָה היה לו לומר שִׁבְעָתָם כמו מן שִׁפְחָה שִׁפְחָתָם, שִׁפְחָתִי, ובא בתוספת נו״ן שִׁבְעָנָה בנים (איוב מ״ב). וכמו בּוֹשְׁנָה*] אפרים יקח (הושע י׳). שהוא

*] בסס״ד בָּשְׁנָה בלי כמו בּוֹשָׁה, ויש לומר כי התוספת לרבוי וה״ו וכק״ח. יבא״ר.

ושֶׁבַע לרבות בסגו״ל ובסמוך בשוא שְׁבַע עֶשְׂרֵה (ראשית ל״ז). שְׁבַע מֵאוֹת (שם ה׳). ובא שבעה לנקבות, ומעלות שִׁבְעָה עולות (יחזקאל מ׳). ואפשר שיהיה מעלות או עולות קבוץ זכרים אע״פ שהוא בו״ו תי״ו, והתואר שְׁבִיעִי (ראשי׳ א׳). והחלק שְׁבִיעִית (שמו׳ ך״ח). ולא נמצא פעל ממנו:

שְׁמֹנָה בקמץ לזכרים וּשְׁמֹנֶה בסגול לנקבות ובסמוך שְׁמֹנַת, והתואר שְׁמִינִי (ויקרא ט׳). והחלק שְׁמִינִית (תליב ו׳) ולא נמצא פעל ממנו:

תִּשְׁעָה לזכרים, תֵּשַׁע בצירי לנקבות, ותשעה בסמוך תִּשְׁעַת, וּתְשַׁע

בסמוך בשוא תְּשַׁע מאות (ראשית ו׳). והתואר תְּשִׁיעִי (שם ז׳) והחלק תְּשִׁיעִית (מדבר ד״ה). ולא נמצא פעל ממנו:

עֲשָׂרָה לזכרים ובהדבק מספר אחר עליו אַחַד עָשָׂר (דברים א׳). שְׁנֵים עָשָׂר (ראשית מ״ב). ולא בא עליו דרך הסמיכות כי אם שְׁנֵים עָשָׂר כי שאר המספרים יאמרו בדרך המוכרת אַחַד עָשָׂר, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, וַעֲשָׂרָה בסמוך עֲשֶׂרֶת בסגול ולנקבות עֶשֶׂר בסגול ובהדבק מספר אחר עליו אַחַת עֶשְׂרֵה (יהושע ט״ו). שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה (ראשית י״ד). שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה (שם). הרי״ש בצירי, והנדבקים עליו כלם בדרך הסמיכות אחת עשרה שתים עשרה שלש עשרה וכן כלם ובהבנם עליהם ה״א הידיעה כמו שְׁנֵי האנשים (יהושע ב׳) שְׁלֹשֶׁת הנפת (שם י״ז) שְׁנֵי העומר (שמות י״ו). חֲמֵשׁ היריעות (שם כ״ו). עֲשֶׂרֶת הדברים (דברים ד׳) לְתִשְׁעַת המטות וחצי המטה (מדבר ל״ד). לְשִׁבְעַת הימים (ראשית ז׳). וכן בלא סמיכת המספר שֶׁבַע הפרות (שם מ״א. שֶׁבַע השבלים (שם), וכאשר הוא סמיכות המספר על מספר חבירו תבוא ה״א הידיעה על המספר השני כמו ויקרא יהושע, אל שְׁנֵים הֶעָשָׂר איש (יהושע ד׳). והוא בִּשְׁנֵים הֶעָשָׂר (מ״א י״ט). או על המספר הראשון כמו הָאַחַת עֶשְׂרֵה בירח בול (מ״א ו׳). ויבוא גם כן על הנספר עם שני המספרים כמו, ואת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה האבנים (יהושע ד׳). וכן מעשרים ולמעלה תבוא ההודעה גם כן על הנספר, כמו עֶשְׂרִים הקרשים (שמות ל״ו). את אַרְבָּעִים היום ואת אַרְבָּעִים הלילה (דברים ט׳). שלשים הַכָּסֶף (זכריה י״א). ויבא על המספר, שנת הַחֲמִשִּׁים שנה (ויקרא ד״ה). ויבא על התואר הנספר וּמְאַת הכסף (נחמיה ה׳). וכאשר יסמוך מספר על מספר תבוא על הראשון, עד יום הָאֶחָד ועשרים לחדש (שמות י״ב). את הַחֲמִשִּׁים ומאתים (מדבר י״ו). ואת הָאֶלֶף ושבע הַמֵּאוֹת וחמשה ושבעים (שמות ל״ח). ותבוא על כל המספרים, ואת פדויי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשִּׁבְעִים וְהַמָּאתַיִם (מדבר ג׳). והתואר בזה המשקל עֲשִׂירִי (ויקרא ד״ז). ולנקבה עֲשִׂירִיָּה (ישעיה ו׳). או עֲשִׂירִית (שמות י״ו). ומשקל אחר עָשׂוֹר ולנקבה עֲשׂוֹרָה, ורוצה לומר עָשׂוֹר בכלי הנגון בעל עשרה יתירים, ימים או עָשׂוֹר (ראשית ד״ד). פירש עשרה חדשים והתאר הזה על הזמן, והחלק עֲשִׂירִית (שמות י״ז). או עִשָּׂרוֹן (ויקרא י״ד). ובסמוך ובקבוץ בשוא עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרֹנִים, כמו מן זִכָּרוֹן זִכְרוֹנִים, והפעל הקל ממנו

צאנכם

צאנכם יַעְשׂר (ש"א ח'). רוצה לומר יקח המעשר והדגוש עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר (דברים י"ד). רוצה לומר תתן המעשר, והפעל הנוסף, כי תכלה לַעְשֵׂר (שם ך"ו). משפטו להעשר, עד כאן הוא המספר וממנו ומעלה יסמכו אל עשרה אַחַד עָשָׂר (שם א'). או עַשְׁתֵּי עָשָׂר (מדבר ז'). ועשתי הוא מקום אחד או אחת ולא עמדנו על תבונת ענין המלה הזאת וכתב החכם רבי יונה כי פירושו על שתי עשר ולא יתבן זה כי המלה מצאנו במספר הזכרים, מכבני עַשְׁתֵּי עָשָׂר (דה"א י"ב). לאליאב עַשְׁתֵּי עָשָׂר (שם ך"ד) ואם כדברו היה ראוי לומר במספר הזכרים עשני, והחכם רבי אברהם אבן עזרא כתב כי המלה מן עֶשְׁתֹּנֹתָיו (תלים קמ"ו). שפירושו מחשבותיו ובעבור כי עשרה ראש החשבון שיבוא אחריו כאלו הוא מחשבת העשרה ותולדותיו. וגם זה הפירש איננו נכון ולא נדע האמת שְׁנֵים עָשָׂר (ראשית מ"ב). שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה (שם י"ד). שְׁלֹשָׁה עָשָׂר (מדבר ך"ט) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה (ראשית י"ז). וכן כלם עד עשרים והם שתי עשרות ולא אמר עֶשְׂרִים כמנהג כל מלה שהיא במספר שנים לבד מפני שאין לטעות בו שיהיה יותר משתי עשרות (שבלל) [שכל] מספר שלמעלה ממנו יש לו [שם] בפני עצמו כי נאמר שְׁלֹשִׁים לשלש עשרות, אַרְבָּעִים לארבע עשרות וכן כלם עד מאה וממאה עד אלף, אבל אין מספרם במלה אחת כי אם בשתי מלות שלש מֵאות אַרְבַּע מֵאות וכן כלם עד אלף ומאלף עד רבוא וכלם שוים לזכר ולנקבה ולא נמצא מהם מעשרה ולמעלה לא תאר ולא חלק, וכשירצה לומר מאחד מהם יאמר המספר בעצמו כמו וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שנה מרדו (ראשית י"ד). רצה לומר שנת שלש עשרה, שנת הַחֲמִשִּׁים שנה (ויקרא ך"ה). ויש פעלים מאלף ורבבה, צאננו מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת (תלים קמ"ד). וה"א מֵאָה לנקבה והוא מקובץ בלשון נקבות מֵאוֹת והכפל מָאתַיִם וכן רְבָבָה, רְבָבוֹת, ובסמוך רִבְבוֹת אלפי ישראל (מדבר י'). ופעמים הבי"ת נפלה, ונחשת רִבּוֹ (דה"א ך"ט). ובאל"ף, ארבע רִבּוֹא (נחמיה ז'). וכפל המספר רִבּוֹתַיִם אלפי שאנן (תלים ס"ח). וקבוץ רִבּוֹ בלשון נקבות, הדרכמונים שתי רִבּוֹת (נחמיה ז'). וקבוץ אלף, עשרה אֲלָפִים (ש"ב י"ח). עשרת אֲלָפִים (דה"א ך"ט). והכפל אַלְפַּיִם, ופעמים אלף שם לאלפים רבים כמו שור, איש, גפן, כמו שכתבנו, ששה עשר אָלֶף (מדבר ל"א). מאה אֶלֶף (מ"א ך'):

עד הנה נשלמו משקלי השמות ודקדוקם ואם לא כתבתים לך כלם מאשר כתבתי לך תבין לכל אשר תמצא כמו שאמר החכם תן לחכם ויחכם עוד. ואומר ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה:

שער דקדוק המלים.

המלים הם מלים לבד שאינם שם לכל דבר אלא הם משמשות בשמות ובפעלים כמו שתאמר ראובן הרג שמעון לא נודע מי ההורג ומי ההרוג, וכשתאמר ראובן הרג את שמעון הנה מלת את נופל על הפעול ונודע כי שמעון הוא ההרוג. לפיכך בדבר שהוא מבואר מי הפועל והפעול לא הוצרכו למלת את, ואמרו, למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ (דברים ד׳) ואע״פ שאמרו, ברא אלקים את השמים ואת הארץ (בראשית א׳). ויברא אלקים את האדם (שם). הוא תוספת באור או לבטל דעת המינים, ואמרו, הרגו איש (בראשית מ״ט). יהרוג בברד גפנם (תלים ע״ח). וכשאמרו, הרגו לאבנר (ש״ב י׳). היו מספיקין בלא למ״ד אלא שנהגו תוספת באור במקומות, וכן כשהנפעל לבדו לא הוצרכו למלת את אלא שפעמים אמרו כן עם הפעול לבדו לתוספת באור כמו, ולא ימס את לבב אחיו כלבבו (דברים ך׳). יחלק את הארץ (מדבר ך״ו) יומת נא את האיש הזה (ירמי׳ ל״ח). הוקם את דברי יהונדב (שם ל״ה). והקדימו הפועל לפעול, וכשהדבר מבואר הספיקו בלא את ובלא הקדמת פועל לפעול, ואמרו, לכן כאכל קש לשון אש וחשש להבה ירפה (ישעיה ה׳) אבנים שחקו מים (איוב י״ד). מים תבעה אש (ישעיה ס״ד). וכן שאר המלים משמשת כל אחת ואחת לפי מקומו כמו שאנו עתידים לבאר בחלק הענין בעזרת האל, ושמוש את בשני פנים האחת שמורה על עצם הפעול והשני במקום עם והתחברו עם הכנוים על זה הדרך את בצירי ובמקף בסגו״ל ובא בצירי ובמקף, את־כל גבוה יראה (איוב מ״א). וזולתי מקף בא בסגול בשלש מקומות, את גאון יעקב אשר אהב סלה (תלים מ״ז). כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח (משלי ג׳). בהצותו את ארם נהרים (תלים ס׳). הנה שבין [א] האל״ף והתי״ו שהוא עי״ן הפעל שלו שב בחולם עם הכנוים פעם בו״ו ופעם בלא ו״ו אותי, אותך ובהפסק אותך התי״ו קמוצה

[א] כי שרש את הוא אות. ואותו את שמשמש לשון עם הוא ג״כ מזה השורש לדעת

קמוצה והכ"ף בשוא, וכן גם בלא הפסק, בהתהלכך תנחה אֹתָךְ (משלי ו׳). אותו, אותם או אֹתְהֶם, אֹתָנוּ, אֶתְכֶם, ונשתנה אתכם מחבירו לרוב התנועות, וכן אֶתְהֶם, ופעם בא בחולם, עד השמידו אוֹתְכֶם (יהושע ד"ג). ולנקבה אוֹתָהּ, אוֹתָךְ בקמץ והוא שוה לזכר ולנקבה, ובא מורכב כן אוֹתָךְ ואוֹתְךָ, ככל אשר צויתי אוֹתָכָה (שמות ד"ט). והה"א נוספת, ונכתב בנו"ן אוֹתָן, ובתוספת ה"א, אשר נשא לבן אוֹתָנָה (שם ל"ה). או אֶתְהֶן, אֶתְכֶן, ופעם בא בחולם, וברא אוֹתְהֶן בחרבותם (יחזקאל ד"ג) ובא במ"ם לנקבות, הנה בתי הבתולה ופילגשהו אוציאה נא אוֹתָם (שופטי' י"ט) ואנשים צדיקם המה ישפטו אוֹתְהֶם (יחזקאל ד"ג). והם בחולם וכשיבא אֵת בענין עִם יתחבר במשקל אחר ברוב, אִתּוֹ, אִתְּךָ, ובהפסק אִתָּךְ, ומחר אתן ויש אִתָּךְ (משלי ג׳). וכן בזקף, אנכי שואלת מֵאִתָּךְ (מ"א ב׳) אם תראה אותי לקח מֵאִתָּךְ (מ"ב ב׳). אִתִּי, אִתָּם, אִתְּכֶם, אִתָּנוּ, אִתָּהּ אִתָּךְ בקמץ התי"ו ושו"א הכ"ף, ובא אחד בצירי תתי"ו, וחסדי מֵאִתֵּךְ לא ימוש (ישעיה נ"ד). אִתָּן, אִתְּכֶן, והדגש בהם תמורת הנח:

אֵין בצירי בהסמך ענינו אל מלה אחריו, אֵין אשכל לאכל (מיכה ז׳) אֵין ענבים בגפן וְאֵין תאנים בתאנה (ירמיה ה׳). וזולתם, ובא בחירק, וְאִין יש פה תחת ידך חנית או חרב (ש"א ד"א). ובהפסק ענין בפתח האל"ף ובחירק היו"ד, ואדם אַיִן (בראשית ב׳). ובאתנח וסוף פסוק קמוץ, ואמרו אָיִן (מ"א י"ח). ואמרת אָיִן (שופטים ד׳). ובא בזקף קמץ, ומותר אדם מן הבהמה אָיִן (קהלת ג׳) ובא בפתח באתנח, יקו לאור וָאַיִן (איוב ג׳). ואקוה לנוד וָאַיִן (תלים ס"ט). ויתחבר לכנוים כן אֵינֶנּוּ או אֵינֶנִּי או אֵינִי, כאשר מצאנום במשנה, אֵינָם אֵינְכֶם, אֵינֶנּוּ, ולפי הענין תכיר בין המדברים בעדם ליחיד נסתר כמו מִמֶּנּוּ לנסתר ולמדברים בעדם והענין מבדיל ביניהם, אֵינֶנָּה או אֵינָהּ, אֵינֵךְ, אֵינָן, אֵינְכֶן. אַף בפתח לעולם, אָו קמוץ, אַךְ פתח, אָנָה קמץ ומלעיל, ובאו שנים מלרע *) אָנָּה אנחנו עולים (דברי' א׳). אָנָּה אלך מרוחך (תלים קל"ט).

*] ואולי מסבת האות גרונית שלאחריו. יבא"ר.

אנא

המחבר ובא בכנוים אִתּוֹ אִתָּהּ כו׳ בדגש תמורת הנח כאשר מפיים המחבר בסוף הענין:

אָנָּא קמץ ומלעיל והעין דגושה ופעמים יכתב בה"א אָנָּה, כמו, אָנָּה ה' כי אני עבדך (שם קי"ו). והם ששה עפ"י המסורת. אוּלַי, אוּלַי פתח, אָבֵן קמץ וצירי, אַל פתח, אֵיךְ צירי, אֵיכָה צירי וקמץ וכן אֵיכָכָה והוא מלרע, כי איככה אוכל וראיתי (אסתר ח'). ומלעיל איככה אלבשנה. אֵיכָכָה אטנפם (ש"ה ה'). כל אלה לא יתחברו בכנוים ולא יקבצו בלשון רבים:

אֵל בצירי, ובתוספת ה"א אֵלֶּה מלעיל והלמ"ד בסגו"ל והוא שוה לזכרים ולנקבות והוא דגש, ובמשקלו, ושם האחד סֶנֶּה (ש"א י"ד). ויכנסו עליו אותיות השמות בקמץ עם ה"א הידיעה, האנשים הָאֵלֶּה (דקמי' ג"ד). לָאֵלֶּה תחלק הארץ (מדבר ך"ו). ותקראנה אותי כָּאֵלֶּה (ויקרא י'). ובשו"א לא כְאֵלֶּה חלק יעקב (ירמיה י'). בְּאֵלֶּה תְנַנה את ארם (דה"א י"ח). ובאו שנים קמוצים, לא אוכל ללכת בָּאֵלֶּה (ש"א י"ז). לא בחר ה' בָּאֵלֶּה (שם י"ו):

אֵי בצירי, ובתוספת ה"א אַיֵּה, ויתכן שהה"א שרשית ונפלה באי, ואיה האל"ף בפתח והיו"ד בצירי ובדגש, ויחובר כן אַיּוֹ או אַיֵּהוּ, אַיֶּכָּה, ובהפסק, ויאמר לו אַיֶּכָּה בה"א, ואם יתכן בעיניך למדבר בעדו יאמר אַיִּי, אַיָּם, אַיֶּכֶם, אַיֵּנוּ, אַיָּהּ או אַיֶּהָ, אַיֶּךָ, אַיָּן, אַיֶּכֶן:

אֶל בסגול בין במקף ובין בלא מקף, ויבא ביו"ד הרבים אֱלֵי מים (איוב ך"ח). וחבורו לכנוים בלשון רבים, וכשיתחבר עם הכנויים האל"ף בצירי, זולתי כנוי הנסתרים והנמצאים שהאל"ף בשו"א אֵלָיו, אֵלֶיךָ, אֵלַי, אֲלֵיכֶם, אֲלֵיהֶם, אֵלֵינוּ, אֵלֶיהָ, אֵלַיִךְ, אֲלֵיכֶן, אֲלֵיהֶן: וכן עַל, והוא שם יתחבר בזה הדרך והוא פתח וכאשר יחבר אל הכנוי הע"ן קמץ, עָלָיו, עָלֶיךָ, עָלֶיהָ, ובנסתרים ונמצאים העי"ן בשו"א ופתח, עֲלֵיהֶם, עֲלֵיכֶם, עֲלֵיהֶן, עֲלֵיכֶן, ובכל הכנוים הוא ביו"ד הרבים, וכן בלא כנוי פעמים עֲלֵי נהר (מדבר ך"ד). וזולתו ועל שנים קמוצים, הקם עָל (ש"ב ך"ג). ישובו לא עָל (הושע ז'). מֵעַל שלשה קמוצים, ברכת שמים מֵעָל (ראשית מ"ט). ומטל השמים מֵעָל (שם ך"ז). יקרא אל השמים מֵעָל (תלים נ'). ועל אע"פ שהוא שם כתבנו אותו בכלל המלים לפי שברוב הוא עם הצירוף כמו המלים:

אֶפֶס בשש נקודות, בְּאֶפֶס עצים (משלי ך"ו). אֶפֶס כי עז העם (מדבר י"ג)

ואע"פ

ואע"פ שכתבנו אותו בכלל המלים הוא שם במקומות, וקבוצו אֲפָסִים ובסמוך אַפְסֵי ארץ (דברי' ל"ג) . כמו קְצוֵי ארץ (תלי' מ"ח). והכנוי אַפְסְךָ , אַפְסִי , אני וְאַפְסִי עוד (ישעיה מ"ז). פרושו כמו ואין זולתי וכן כל הכנוים על זה הדרך :

אַתָּה כנוי הנמצא והאל"ף בפתח לפיכך הוא מלרע והתי"ו דגושה , וכשיהיה מלעיל כשיהיה בהפסק יהיה האל"ף קמוצה , כי עירום אָתָּה (בראשית ג'). ובאו מהם האל"ף בפתח באתנח , אמר אלי בני אַתָּה (תלים ב'). כחסדך זכר לי אַתָּה (שם ד"ה) עזרי ומפלטי אַתָּה (שם ע'). עזרתי ומפלטי אַתָּה (שם מ'). ובפתח בזקף, כי עפר אַתָּה (בראשית ג') כי זכר אני וְאַתָּה (מ"כ ט'). הטוב טוב אַתָּה (שופטי' י"א). ובמקצת ספרים מדויקים הטוב טוב אַתָּה מלרע, ובא מלרע בזקף, כי עם קדוש אַתָּה לה' אלקיך (דברים ז'). וכן בא בפתח ומלעיל בלי הפסק וזקף, אבל היא מועמדת בטעם, למי אַתָּה ואנה תלך (בראשית ל"ב). ולנקבה אַתְּ, וכן לזכר בשלש מקומות, ואם ככה אַתְּ עושה לי (במדבר י"א). וְאַתְּ תדבר אלינו, (דברי' ה') אַתְּ כרוב ממשח הסוכך (יחזק' כ"ח) ואַתָּה הוא כנוי הפועל [א] וכנוי הפעול בלי זכר הפועל כמו, ברוך אַתָּה (דברי' כ"ח'). כי כנוי הפעול עם זכר הפועל אוֹתְךָ עם כ"ף מחוברת [ב] עם השמות והפעלים:

אַתֶּם בסגול כנוי לפועלים הנמצאים, ולפעולים בלי זכר הפועל כמו וְאַתֶּם תלקטו לאחד אחד (ישעיה כ"ז). כי לפעולים עם זכר הפועל אֶתְכֶם עם כ"ף מ"ם מחוברים בפעלים ובשמות, לנקבה אַתֵּן בצירי, וְאַתֵּן צאני צאן מרעיתי (יחזקאל ל"ד). או אַתֵּנָה, וְאַתֵּנָה ידעתן (בראשי' ל"א) בצירי:

אֲנִי ואם בהפסק אָנִי בקמץ, וכן פעמים בהעטרה בלא הפסק, ברכני גם אָנִי (שם כ"ז). אם אָנִי לא אעבור אליך (שם ל"א). אף אָנִי בכור אתנהו (תלי' פ"ט). עבדך אָנִי הבינני (שם קי"ט). או אָנֹכִי כנוי המדבר בעדו

אתה [א] ר"ל שמלת אתה הוא כנוי סגוף לפעמים מורה על גוף הפועל כאומר אתה הוא פעשית דבר פלוני והדומה ולפעמים על גוף הפעול כמו ברוך אתה כאומר אתה הוא שתלה עליך הברכה אמנם אם רוצה להזכיר הפועל עם כנוי הפעול אז לא נשתמש במלת אתה רק נאמר אותך כאומר פלוני פקד אותך והדומה לו: [ב] ר"ל שכ"ף הכנוי מחוברת בפעלים אל מלת את ונעשה אותך ובשמות אל מלת של (המורה על הקנין כי לא שייך בהן פעול) ונעשה שלך :

בעדו והוא על הפועל או הפועל בלי זכר הפעול כי כנוי הפעול עם זכר הפועל אותי או נו"ן יו"ד או יו"ד לבדה בהתחבר עם [ג] הכפולים והשמות ומה שאומר, ברכני גם אני אבי (בראשית כ"ז) אין מלת אני בכנוי הפעול אל הברכה, כי כבר אמר, כנוי הפעול במלת ברכני, ופירושו גם אני בנך כמוהו ברכני, וכן, הצום צמתני אני (זכריה ז'). ר"ל וכי אני צוית אתכם לצום אתם צמים מדעתכם בעונותיכם:

אָנֹכִי מלרע ואם בהפסק מלעיל ובהעמדת טעם בלא הפסק מלעיל, כמו כי עירום אָנֹכִי (בראשית ג') והמסורת שמנה בטעם מלעיל, כי עירום אָנֹכִי (שם ג'). לא איש דברים אָנֹכִי (שמות ד'). הלא בן ימיני אָנֹכִי (ש"א י"ט). ויאמר אליו לוי אָנֹכִי (שופטים י"ז). נער מצרי אָנֹכִי (ש"א ל'). הראש כלב אָנֹכִי (ש"ב ג'). כי בוקר אָנֹכִי (עמו' ז'). וגאלתיך אָנֹכִי (רות ג') וכל אתנח וסוף פסוק וזקף כוותיה מלעיל, בר מן חד נמצא באתנח מלרע, חף אָנֹכִי ולא עון לי (איוב ל"ג):

אֲנַחְנוּ או נַחְנוּ או אֲנוּ, כי נמצא במקרא, אשר אֲנוּ שולחים אותך (ירמיה מ"ב) בכתוב, ובמשנה הרגילו בו הרבה, והוא כנוי המדברים בעדם הפועלים או הפעולים בלי זכר הפועל כי כנוי הפעולים עם זכר הפועל אוֹתָנוּ עם נו"ן, ונרפה בהתחבר עם הפועלים והשמות. בַּל בְּלִי, לא יקבצו בלשון רבים ולא יחוברו לכנוים:

בִּלְתִּי היו"ד בבלתי נוספת ולא מצאנוהו בלתה, ובכנוי נפלה בִּלְתִּי, בִּלְתֶּךָ, בִּלְתּוֹ וכולי:

בִּלְעֲדֵי היו"ד לרבים ולא נמצא בלשון יחיד, ועם הכנוים בִּלְעָדֶיךָ בִּלְעָדַי בִּלְעָדָיו כולי, בִּלְעָדַי רק אשר אכלו הנערים (בראשית י"ד). היו"ד גם כן לרבים, ובאה נראית כמו וַחֲשׂוּפֵי שת (ישעיה כ'). ואורגים חוֹרָי (שם י"ט) - וזולתם כמו שכתבנו, ונכנסה עליו מ"ם לתוספת באור הַמִבַּלְעֲדֵי ה' (שם ל"ו):

בֵּין הכנוי בֵּינוֹ, בֵּינְךָ, בֵּינִי, בֵּינָם או בֵּינֵיהֶם, בֵּינֵיכֶם, ביו"ד הרבים, וכן בֵּינָיו, אך רחוק יהי' בֵּינֵיכֶם וּבֵינָיו (יהושע ג'). אולי נאמר כן בֵּינַי, ומקובץ בלשון רבות בֵּינוֹת, בֵּינוֹתֵינוּ, בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ (בראשית כ"ו). והפלה

[ג] נ"ל עם הפעולים:

ר"ל

והמלה הזו משתמשין בה בכפל, כמו בֵּין הקדש וּבֵין החול וּבֵין הטמא וּבֵין הטהור (ויקרא י׳) בֵּינֵינוּ וּבֵינֵיכֶם (יהושע כ״ב). ופעמים יספיק באחד כשיתחבר עם כנוי הפעלים במלה אחת, כמו, יהי׳ שומע בֵּינוֹתֵינוּ (שופ׳ י״א) כי המליץ בֵּינוֹתָם (ראשי׳ מ״ב) וכן יספיק באחר כשיהיו שני הפעולי׳ במלה אחת כמו, שמוע בֵּין אחיכם (דברי׳ א׳) בֵּין הגזרים האלה (ראשית ט״ו). וּבֵין דורותינו אחרינו (יהושע כ״ב). מִבֵּין שני הכרובים (מדבר ז׳). בֵּין שנינו (ראשית ל״א). וכן יספיק בבֵין אחד אם תהיה במלה השנית למ״ד כמו, בֵּין קדש לחול (יחזקאל מ״ד). בֵּין הבהמה הטהורה לטמאה וּבֵין עוף טמא לטהור (ויקרא י״א). בֵּין דם לדם בֵּין דין לדין וּבֵין נגע לנגע (דברים י״ז). אבל לא יספיק בבֵין אחד אם יהיה במקום הלמ״ד ו״ו, לא יאמר בֵּין דם ודם בֵּין טהור וטמא, ונכנסה בי״ת השמוש לתוספת באור, וצמחו בְּבֵין חציר (ישעיה מ״ד). כי יספיק זולתה. גַּם בפתח לא יקובץ ולא יחובר:

הֵן בצירי, ובמקף בסגו״ל כשהוא סמוך למלה זעירא או למלה מלעיל, הֶן־תוי (איוב ל״א). ובתוספת ה״א הִנֵּה בצירי ובדגש לעולם, אבל הִנֶּה־נא אדני (ראשית י״ט). סגו״ל מפני הדגש אשר במלת נא, והכנוי הִנּוֹ, או הִנֵּהוּ, הִנְּךָ, הִנִּי או הִנֵּנִי, הִנְנִי ענו בי (ש״א י״ב). קל ובשו״א, ובדגש ובצירי, אמרתי הִנֵּנִי הִנֵּנִי אל גוי לא קורא בשמי (ישעיה ס״ה). ובדגש גם הנו״ן השני ובסגול הראשונה, ויאמר הִנֶּנִּי בני (ראשית כ״ב). ויאמר הִנֶּנִּי מי אתה בני (שם כ״ז). והמסורת עליהם שנים דגושים, הִנְנוּ אתאנו לך (ירמיה ג׳). הִנְנוּ בידך (יהושע ט׳). הִנְנוּ עצמך ובשרך אנחנו (ש״ב ה׳). קל ובשו״א, או הִנֶּנּוּ בדגש שני הנוני״ן ובסגול הראשונה, הִנֶּנּוּ ועלינו (מדבר י״ד) הִנֶּנּוּ עבדים לאהוני (ראשי׳ מ״ד) הִנֶּנּוּ לך לעבדי׳ (שם נ׳). והמסורת שלשה דגושים וברפה הנו״ן הראשונה, ויאמרו לך הִנֶּנּוּ (איוב ל״ח). הִנֵּהוּ, הִנֵּךְ בצירי או בקמץ הִנָּךְ הרה (ראשית י״ו). הִנָּם הִנְּכֶם הִנָּן, הִנְּכֶן:

הֵנָּה בצירי ומלעיל והנו״ן בדגש ואין בו קבוץ וכנוי:

הֵא אין בו כנוי:

הוּא כנוי לנסתר הפועל ולפעול בלי זכר הפועל כי לפעול עם זכר הפועל אותו או ה״א ו״ו או נו״ן ו״ו דגושה ובשורק, או ו״ו לבדה בחולם

מחוברים

מחוברים בשמות ובפעלים, ופעמים עם הנ"ון והו"ו ברפה ובחולם, עונותיו ילכדנו את הרשע (משלי ה'). וקבנו לי משם (מדבר ד"ג): ולנקבה:

היא ותכנס עליהם ה"א הידיעה פתוחה, האיש ההיא (ויקרא י"ז) מן הארץ ההיא יצא אשור (ראשית י'). והו"ו בשו"א או בקמ"ץ והוא, והוא, והיא, והיא, אבל אותיות בכל"ם לא יכנסו עליהם כי בענין אחד ישמשו כמו שאנו עתידים לבאר, והשי"ן תכנס עליהם והיא בסגו"ל שהוא, שהיא ובא אחד בשו"א שהוא עמל (קהלת ד'):

הם בצירי כנוי לפועלים הנסתרים ולפעולים בלי זכר הפועל כי עם זכר הפועל יאמר אותם, וכן לפעולים בהתחבר בפעלים [א] בשמות ובמלים ואז תהי' הה"א בסגו"ל או מ"ם לבדה, ובא הם, לפעולים בלי התחבר, בא המלאך עד הם ולא שב (מ"ב ט') ובתוספת ה"א המה בצירי, המה מי מריבה (מדבר ך'). והמ"ם בדגש, לשאת אותו בהמה (שמות ל'). כי בהמה שמן חלקו (חבקוק א'). ואין מקבר להמה (ירמיה י"ד). ואותיות השמוש קמוצות: ולנקבות:

הן ובתוספת ה"א הנה בצירי ומלעיל והנו"ן בדגש, ופעמים גם בנון לזכרים הלהן תשברנה (רות א'). והנה באו עד תוך הבית לוקחי חטים, (ש"ב ד'). דרך הנה פניהם (ירמיה נ'). ובא לנקבות במ"ם, ששים המה מלכות (שיר ו'). וכלם בצירי הם, המה, הן, הנה, וכל להן הוא בסגול בלשון הקדש ובלשון ארמי הוא בצירי, בהן הם שמנה עשר, חמשה עשר מהם בצירי, אשר ישב בהן לוט (ראשי' י"ט). אשר עבדתי אותך בהן (שם ל'). ויפצל בהן (שם). אשר יסך בהן (שמות כ"ה). וחברו, אשר יסך בהן (שם ל"ז). לנתר בהן (ויקרא י"א). אשר בהן הנגע (שם י"ד). ותקעו בהן (מדבר י') ותנו בהן אש (שם י"ו) איש מחתתו ויתנו בהן אש (ויקר' י') אשר אתה בוטח בהן (דברים כ"ח) [ב] מקול פרש ורומה קשת (ירמי' ד'). תנו ציץ למואב כי נצא תצא (שם מ"ח). ושנים בפסוק אחד ארץ

לא

[א] כמו פקדם בעבר או אפקדם בעתיד או פוקדיהם בשמות או למענם או למענידם במלות והדומה להם. ומה שכתב המחבר בכל הענינים עם זכר הפועל כו', בלי זכר הפועל כו' כבר פירשתי: [ב] ר"ל כי בסוף הפסוק הזה כתיב ואין יושב בהן איש. וכן בפסוק תנו ציץ כו' מסיים מאין יושב בהן:

לא ישב בָּהֶן כל איש ולא יעבור בָּהֶן בן אדם (ירמי' נ"א) ושלשה בסג"ול בגדיהם אשר ישרתו בָּהֶן (יחזק' מ"ב). ולכל בָּהֶן חיי רוחי (ישעיה ל"ח). ויבאו פלשתים וישבו בָּהֶן (ש"א ל"א). ועם הכ"ף ולא יעשה כָּהֵן (יחזקאל י"ח) בסגול, וכן הֵם כשיבואו עליו אותיות השמוש כמו בל"ם הוא בסגול ברוב, ועם הה"א והו"ו והשי"ן והכ"ף בצירי, בימים הָהֵם (אסתר א') אתה וָהֵם (מדבר י"ו). שֶׁהֵם הרהיבוני (שיר ו'). ויוסף ה' אלקיך על העם כָּהֵם וְכָהֵם (ש"ב ך"ד). ואחד בא עם הכ"ף בסגול, לבלתי עשות כָּהֶם (מ"ב י"ז) והמסורת לית כותיה סגול, וכן עם בל"ם בסגול, בָּהֶם, לָהֶם, מֵהֶם והכ"ף בצירי, כָּהֵם אדברה (איוב י"ו) ובכלם אותיות כל"ב שיכנסו עליהם קמוצות כָּהֶם, לָהֶם, בָּהֶם, ולא יבואו בשו"א לעולם, וכשתכנס עליהם הו"ו פעם בשו"א פעם בקמץ, אתה וָהֵם ואהרן (מדבר י"ו). וזולתו, וה"א הידיעה תכנס עליהם קמוצה כמו, בימים הָהֵם (אסתר א'). וזולתו והמ"ם בצירי מֵהֶם, והשי"ן בסג"ול שֶׁהֵם, ובא אחד בשו"א שְׁהֵם בהמה (קהלת א'):

*] הוא רק במקו' אסר. יבא"ר. זֶה בסגול, או זו"] בשורק לזכר וזו בחולם או זאת לנקבה, ולשמחה מה זה עושה (קהל' ג') כל זה נסיתי בחכמה (שם ג') זה מתת אלקים (שם ה') ולא זה העיר (מ"ב ו') כי כָזֶה וכזה תאכל החרב (ש"ב י"א) ונכתב בו"ו בשני מקומות, זו לעגם בארץ מצרים (הושע ז'). ועדותי זו אלמדם (תלים קל"ב). ופעמים זו בחולם לזכר זו לעגם בארץ מצרים, ויתכן לפרש גם הוא לנקבה, ויבואו עליהם אותיות השמוש בקמץ, ושחטתם בָּזֶה ואכלתם (ש"א י"ד). ובָזֶה הנערה באה אל המלך (אסתר ב'). כָּזֹה וְכָזֶה תאכל החרב (ש"ב י"א). הלוא לָזֶה יענו במחולות (ש"א ך"א). ובחנוני נא בָּזֹאת (מלאכי ג'). כָּזֹאת וְכָזֹאת יעץ אחיתופל, (ש"ב י"ז). אי לָזֹאת אסלח לך (ירמיה ה'). ובשו"א, ולאביו שלח כְּזֹאת (ראשית מ"ה). לְזֹאת יקרא אשה (שם ב'). בְּזֹאת יבוא אהרן אל הקודש (ויקרא י"ו):

זולַת בפתח או ביו"ד נוספת זולָתִי בקמץ, והבנוי זולָתוֹ, זולָתְךָ, זולָתִי, זולָתָם וכולי:

יֵשׁ בצירי ואע"פ שהוא שם כמו שכתבנו אותו עם השמות פעמים פירושו בענין הן, ואם במקף וסמוך למלה זעירא או למלה מלעיל בסגול, כי יֶשׁ־לעץ תקוה (איוב י"ד). יֶשׁ־לנו (ראשי' מ"ד). יֶשׁ־הבל (קהלת ח').

והבנוי

והכנוי יֶשְׁנוֹ, בסגו"ל או יֵשְׁנוֹ בצירי, או יְשְׁנוֹ בשו"א והוא הנכון בפלס בְּנוֹ כי בֵּן וְיֵשׁ מגזרה אחת, ומשקל אחר יֶשְׁךָ, או יֵשְׁי בצירי, או יְשְׁנִי, יֶשְׁם או יְשָׁם בשו"א יֶשְׁכֶם בסגו"ל או בחירק היו"ד הֲיִשְׁכֶם אוהבים (דברים י"ג):

כֵּן בצירי ובמקף וסמוך למלה זעירא בסגול ואין בו קבוץ וכנוי, ובאותיות השמוש לָכֵן, וּבְכֵן ראיתי (קהלת ח'):

כל בחולם ובמקף בקמץ חטף ושנים הם בקמץ*] בלא מקף, כָּל עצמותי תאמרנה (תלים ל"ה). כָּל אחי רש שנאהו (משלי י"ט). הכנוים כֻּלּוֹ. כֻּלְּךָ, כֻּלִּי, כֻּלָּה, כֻּלֵּךְ בצירי, נמוג פלשת כֻּלֵּךְ (ישעיה י"ד) או בקמץ, כי עלית כֻּלָּךְ לגגות (שם כ"ב). ובמקצת ספרים הוא בצירי, כֻּלֵּךְ יפה (ש"ר ד'). בקמץ, ועם ה"א הרבים עוד והוא בפתח, כקוץ מנד כֻּלָּהֶם (ש"ב כ"ג). כֻּלְּכֶם, כֻּלָּנוּ, כֻּלָּן או כֻּלָּנָה, ועם ה"א הרבים עוד הקודם לנון, קצב אחד לְכֻלָּהְנָה (מ"א ז') ואע"פ שהוא שם כתבנו אותו בכלל המלים לפי שברוב לא יבא אלא על ידי צירוף כמו המלים:

*] עיין קו"א שהכחתי מזה כאיה שגם ק"ח טוכסל לנ"ע. יבא"ר.

כְּמוֹ, וּכְמוֹ השחר עלה (בראשי' י"ט). ורבו כְּמוֹ רבו (זכריה י'). כָּמוֹנִי, כָּמוֹךָ, כָּמוֹהוּ, כְּמוֹהֶם. כְּמוֹכֶם, כָּמוֹנוּ, כָּמוֹהָ, כְּמוֹהֶן, כְּמוֹכֶן. לוּ, לוּלֵי, לֹא אין בהם קבוץ וכנוי:

לַז בפתח*] לזכר ולנקבה, ובת ספת ה"א לזכר לַזֶה, ולנקבה לַזוּ:

מוֹ הוא כנוי הנסתרים בהתחבר עם הפעלים והשמות והמלים, חמת לָמוֹ (תלים ד"מ). מפשע עמי נגע לָמוֹ (ישעיה י"ב). יֹאחֲזֵמוֹ רעד (שמות ט'). תִּבְלָעֵמוֹ ארץ (שם). שִׁיתֵמוֹ נְדִיבֵמוֹ, וכולי כל נְסִיכֵמוֹ (תלים פ"ג). ובא בשורק תחת חולם במלת, תהומות יְכַסְיֻמוּ (שמות ט"ו). ואמרו כי בא כן לזווג עם השורק אשר ביו"ד*] ויש מוֹ כנוי יחיד נסתר, כי יסכון עָלֵימוֹ משכיל (איוב כ"ב). וימטר עָלֵימוֹ בִּלְחוּמוֹ (שם כ'). כי המ"ם והוא"ו כמו שכתבנו יש בו סימן רבים וסימן יחיד כי המ"ם סימן רבים הנסתרים והו"ו סימן היחיד הנסתר, לפיכך יבוא על הרבים ועל היחיד

*] בספ"ד כל לְהַלָּז בקמ"ץ. וכן לָזֶה בקמ"ץ. יבא"ר.

*] ול"נ כי הוא"ו בא שלא במקומו ומשפטו יְכַסְיוּם וע"כ הוא חסר ומ"ו. יבא"ר.

ויתחברו

ויתחברו שניהם בכנוי הרבים כי ידברו עליהם בכלל ופרט וכן על היחיד פעמים:

מִי, מָתַי, מָה, אין בהם קבוץ וכנוי, ומָה בקמץ ובמקף בפתח כמו מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ (בראשית ל״ח). מַה־בֶּצַע (שם ל״ז). מַה־בְּרִי (משלי ל׳). והוא בסגול על פי המסורת בעשרים וארבעה מקומות, ועל החי״ת ועל העי״ן בסגול זולתי שבעה מקומות חמשה קמצין ושנים פתחין, מָה עַמְדֵי (בראשית ל״א). כי מָה עבדך (ש״ב ח׳). ואמרתם על מָה (מלאכי ב׳). וּמָה חשחן (עזרא ו׳). ויאמר ליה מָה עבדת (דניאל ד׳). ושנים פתוחים מַה חטאתי (בראשית ל״א). מַה חפצו (דניאל ד״א). וכן הוא פתח לעולם עם הוא ועם היא, ונכנסו הבי״ת והכ״ף על מַה בפתח עם הדגוש [א] ולא לחסרון ה״א הידיעה, בַּמָּה אדע (בראשית ט״ו). כַּמָּה ימי שני חייך (שם מ״ז). כַּמָּה ימרוהו במדבר (תלים ע״ח). וכן בשו״א בְּמָה שיהיה אחריו (קהלת ג׳). וכאשר תכנס עליו הלמ״ד גם כן בדגש אלא שהוא מלעיל והוא כלו קמץ, לָמָּה חרה לך וְלָמָּה נפלו פניך (בראשית ד׳). לָמָּה לי חיים (שם ד״ט). וכשיהיה על אה״ע יהיו מלרע ורפה, לָמָה אמרת אחותי היא (שם י״ב). לָמָה העליתנו (מדבר ד״א). אלי אלי לָמָה עזבתני (תלים ד״ב). לָמָה העברת העביר (יהושע ז׳). ובאו בדגש ומלעיל על האל״ף ועל הה״א, לָמָּה אכבה (ש״ב ב׳). לָמָּה אירא בימי רע (תלים מ״ט). לָמָּה היה כאבי נצח (ירמיה ט״ו). לָמָּה הרגזתני (ש״א ד״ח). לָמָּה הציתו עבדיך (שם ב׳ י״ד). ובא רפה ומלרע זולתי על אות גרונית, לָמָה שכחתני (תלים מ״ב). לָמָה זנחתני (שם). ובא רפה ומלעיל, לָמָה שמתני למפגע לך (איוב ז׳). וכשתכנס הלמ״ד על מה שהוא בסגו״ל הוא ברפה ומלעיל,

לָמֶה תבכי וְלָמֶה לא תאכלי וְלָמֶה ירע לבבך (ש״א א׳):

מִן ובתוספת יו״ד והנון בצירי, סורו מִנֵּי דרך הטו מִנֵּי אורח (ישעיה ל׳).

ובחירק הנו״ן מִנִּי אפרים (שופטים ה׳). ודגשות הנו״ן באלה מפני חטיפת המלה כי לא יתכן מבלי דגש אם לא יוליד נח בין המ״ם והנו״ן, והכנוי יש לו בשני ממי״ן מִמֶּנּוּ, מִמֶּנִּי, ובמ״ם אחת לבדה, שעו מִנִּי

אמרר

[א] אע״פ שעפ״י הרוב לא יבוא פתח תותיות בכל״ס זולת לסורחת חסרון ה״א ידיעה מ״מ כאן לא שייך ההוראה הזאת להיות שמלת מה איננו שם רק מלת שאלה:

ר״ל

אמרד בבכי (ישעיה ך"ג). ממך ובמ"ם אחת מהם, מכם, והמדברים בעדם ממנו והנו"ן ברגש כמו לנסתר לחסרון מן*] והענין מבדיל בין מדברים בעדם לנסתר ובא עם הנסתר במ"ם אחת לבדה, והכנוי בה"א ו"ו, מאויבים מנהו (תלים ס"ח). המ"ם בחירק והנון בסגול*] ובא המ"ם בסגו"ל והנו"ן בשו"א והוא מוקל, ותקח אזני שמץ מנהו*) (איוב ד'), :

*] א"א וכתב לאב"ע כי בספרי אנשי מזרח נו"ן כימן הרכים רפה כדינה:

*] בסה"ד בנל"י הנו"ן והוא סגל מסרם מנה, ולא החירק מ' פתח כי הוא לגווי. יבא"ר.

נא אין בו קבוץ ובנוי: וכן:

עתה והעי"ן בפתח והוא מלרע, ואם בהפסק מלעיל:

*] זהו מפני האות גרוניה והשוא נח ועיין קו"ח. יבא"ר.

עם, עמו, עמך, בשו"א המ"ם וקמץ הכ"ף, ובהפסק בקמץ המ"ם ושו"א הכ"ף, ובא גם בלא הפסק, והנה אנכי עמך, וכן לנקבה עמך, לכן ישכב עמך הלילה (ראשית ך"ח). והדגש לחסרון מ"ם הכפל, ומצאנו לכנוי המדבר בעדו עמדי, לא נדע אם יעשו, ממנו שאר הכנוים:

עוד בא עמו כנוי המדבר וכנוי הנסתר והנסתרות בנו"ן, עודני, עודנו עודנה ולנקבה הנמצאת בקמץ חדל"ת ובשו"א הכ"ף, עודך מדברת עם המלך (מ"א א'):

פן בסגול:

פה אין בהם קבוץ וכנוי:

פעם*] כלו פתח ובקבוץ פעמים:

*] א"א ונמצא בלשון זכר גם בלשון נקבה לך הפעם הזה זאת הפעם:

רק בפתח:

תוך, תוכו, תוכך, תוכי, תוכם, תוככם, תוכנו, תוכה, תוכך, תוכן או תוכנה, ועם ה"א הנקבות הקודם לנו"ן, ושבות שביתיך בתוכהנה (יחזקאל י"ו). והנכון כי הוא מלה מורכבת מן יחידה ורבות, ובהכנס על תוך אות השמוש הוא תוספת באור כי יספיק בזולתה, ויש מלות שלא מצאנום בלתי אותיות בכל"ם ולא נשתמש בלתם: כמו: בגלל בעבור למען כלו פתוח, ואותיות בכל"ם ישמשו בפעלים ובשמות כאשר הודעתיך בטור הראשון בשלמים, וגם ישמשו במלות לבדם עם הכנוים:

הבי"ת באמרך בוֹ, בִּי, בּהּ, בשו"א הבי"ת וקמץ הכף או בָּךְ בהפסק בקמץ הבי"ת ובשו"א הכ"ף, ובא בלא הפסק בקמץ, וישמחו כל חוסי בָךְ לעולם ירננו ותסך עלימו (תלים ה'). בְּךָ בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגלה (דברים ו') בָּהּ, בָּךְ, בָּהֶן, בָּכֶן, בכלם הבית בקמץ מקום השו"א, ויש מלות נוספת עם הבי"ת והם מוֹ, ודי, כי תלך בְּמוֹ אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך (ישעיה מ"ג). והוא כמו בְּאֵש, בְּדֵי שופר יאמר האח (איוב ל"ח). כמו בְּשׁוֹפָר וכן עם המ"ם, מִדֵּי חדש בחדשו וּמִדֵּי שבת בשבתו (ישעיה ס"ו). כמו מחדש ומשבת כי אין המלות בהם צורך ענין ויש לומר כי יש בהן צורך ענין כי באו להגדלת הדבר ולהתמדתו: והכף לא תשמש במלה לבדה כי אם במ"ם וי"ו עמה והוא כמו שזכרנו כָּמוֹהוּ, כָּמוֹךָ וכולי:

והלמד, לוֹ, לִי, לְךָ, הלמ"ד בשו"א והכ"ף בקמץ או לָךְ בהפסק הלמ"ד בקמץ והכ"ף בשו"א, וכן בא בשלש מקומות וסימנהון אֲכַל מַלְכָּא בְּסַלָּא, סימן אֲכַל, וְאָכַלְתָּ את כל העמים (דברים ז'). מַלְכָּא, אשימה עלי מֶלֶךְ (שופטים י'). בְּסַלָּא, ושמת בַטֶּנֶא (דברים ך"ו). וכלם אשר ה' אלקיך נותן לָךְ, ובא בזקף בקמץ הכ"ף, מי הגיד לְךָ כי עירום אתה (בראשית ג'). ותאמר לבלעם מה עשיתי לְךָ (במדבר ך"ב). וחג שבעות תעשה לְךָ (שמות ל"ד). בהניח ה' אלקיך לְךָ (דברי' ך"ה). אטיף לְךָ ליין ולשכר (מיכה ב'). ואחרים זולתם כמו שכתובים במסורת, לָהֶם, לָכֶם, לָנוּ, לָהּ, לָהֶן, לָכֶן, ובתוספת ה"א ונפשות לָכֶנָה תחיינה (יחזק' י"ג). ויש אומרים כי הלמ"ד נוסף כלמ"ד, הרגו לְאַבְנֵר (ש"ב ג"). השלישי לְאַבְשָׁלוֹם בן מעכה (ש"ב ג'). והנכון שהן מורות על עצם הדבר כמו מלת את, וכאלו אמרו הרגו את אבנר, והשלישי אבשלום כי כל אותיות בבל"ם בזה הדרך שיסמכו עליהם המלים כמו, כל חוֹסֵי בָךְ (תלים ה') שהוא כמו חוֹסֶיךָ, ויש אומרים שלא יאמר חוסיך כי אם חוסי בך, חוסים בך, הָרֵי בַגִּלְבֹּעַ (ש"ב א'). כמו הרי גִלְבֹּעַ, חֲמַת מִיָּיִן (הושע ז'). כמו חֲמַת יָיִן, גמולי מֵחָלָב עתיקי מִשָּׁדַיִם (ישעיה ך"ח). עוברי בְּעֵמֶק הבכא (תלים פ"ד). אוהבי לָנוּם (ישעיה נ"ו). דרך השכוני בָּאֹהָלִים (שופטים ח'). האלקי מִקָּרֹב אני (ירמיה ך"ג). לנביאי מִלִּבָּם (יחזקאל י"ג) מְקוֹם שֶׁיִּפּוֹל העץ (קהלת י"א). וכן בא בסמוך על מלת טעם, וזה מְקוֹם

לא

לא ידע אל (איוב י"ח). ומשוש את רצין (ישעיה ח׳), מקום אשר יוסף אסור שם (ראשית ל"ט). ואחרים זולתם הנה האותיות יעמדו במקום עצם הדבר ויסמכו המלים עליהם בין ותדע: והמ"ם ששמושה מן וכבר זכרנוהו:

דּוֹרְשִׁי תָּמִיד עַד לֹא יֶחֱטָא — הֵן בְּמִכְתָּב הֵן בְּמִבְטָא:
שֶׁמֶן וּדְבַשׁ אֵינִיקֵהוּ — אַשְׂבִּיעֵהוּ כִּלְיוֹת חִטָּה:

אֲשֶׁר לָמַד וְתוֹרָה לוֹ לְקִנְיָן — וְלֹא לָמַד יְסוֹד דִּקְדּוּק וְלֹא בָן:
כְּמוֹ חוֹרֵשׁ אֲשֶׁר יִנְהַג שְׁוָרִים — וְיָדוֹ מִבְּלִי מַלְמַד חֲדָבָן:

תחי ידך לעזרני כי פקודיך בחרתי:

הַשְׂכֵּל וְיָדוֹעַ אֹשׁוּ נִכְחִי — לְעִלְּגֵי שָׂפָה אָחוּ רוּחִי:
יִזַּל כִּטַּל שִׂיחִי וְאִמְרָתִי — עַל גֵּז כְּמָטָר יַעֲרֹף לִקְחִי:
אֶקְרָא בְּשֵׁם אֵל לַעֲזוֹר אוֹתִי — כִּי הוּא לְבַד שִׂבְרִי וּמִבְטַחִי:
יָדַע לְבָבִי כִּי בְּתוֹם הוֹלֵךְ — בּוֹחֵן סְעִיפּוֹתַי וּבָן טוּחִי:
לֹא לַעֲשׂוֹת לִי שֵׁם אֲנִי כוֹתֵב — וּלְהַעֲלוֹת זִכְרִי וְטוּב שִׁבְחִי:
אַךְ לְיַשֵּׁר נַעֲוֵה לָשׁוֹן — וּלְנַהֲלָה שָׂפָה יְהִי מַרְחִי:
וְלַיּוֹדְעִים חֵן מַעֲנֶה אֶתֵּן: — גַּם לַחֲכָמִים אֶרְקָחָה רִקְחִי:
סִפְרִי יְהִי זִכְרִי וְאֶעְדָּהוּ — תָּמִיד כְּטוֹטֶפֶת עֲלֵי מִצְחִי:
כַּסְפִּי זְהָבִי הוּא וְטוּב סַחְרִי — הוּא יִהְיֶה מִכְרִי וּמִקָּחִי:
הוּא יִהְיֶה לַחְמִי בְּעֵת אֶרְעַב — וּלְרִיב לְשׁוֹנוֹת יִהְיֶה שִׁלְחִי:
הוּא יַעֲרוֹךְ שֻׁלְחָן לְכָל רָעֵב — שֻׁלְחַן לְשׁוֹן עֵבֶר וּבוֹ יֶחִי:
וְלַשּׁוֹאֲלִים לוֹ מִי יְלָדָהוּ — יַעֲנֶה לְבַב דָּוִד בְּנוֹ קִמְחִי:

עִם אֵל אִם תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם — טוּב פִּרְיוֹ תֹּאכְלוּ הַנֶּהְדָּר:
מֵעֵץ חַיִּים לִקְטוּ לָכֶם — לֹא יַעֲלֶה בוֹ קוֹץ אוֹ דַרְדַּר
וּלְשׁוֹן עֵבֶר לִמְדוּ הֵיטֵב — דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּטוֹ הַנֶּהְדָּר:
וּבְאוֹר דִּקְדּוּק יֵאוֹר לָכֶם — אוֹר בָּהִיר עוֹלָם לֹא יִקְדַּר:
מַה לָּכֶם אֶל יָם אוֹ מִדְבָּר — הָא לָכֶם סוֹחֶרֶת עִם דָּר:
דִּרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר וּקְרָא: — אֶחָד מֵהֶם לֹא נֶעְדָּר:

דּוֹרֵשׁ לְשׁוֹן קֹדֶשׁ שְׁבָה אִתִּי אוֹדִיעֲךָ חֻקָּיו וּמַהֲלָכָיו:
סֵפֶר כְּתַבְתִּיו לְךָ פְּקַח עֵינְךָ עָלָיו וּבִנְתִיבוֹ וּבִדְרָכָיו:
מִכְלוֹל קְרָאתִיו כִּי כְּלוּלִים בּוֹ מִבְטָא לְשׁוֹן עֵבֶר וּמַעֲרָכָיו:

לְכָל חָכְמָה קְטַנָּה אַף גְּדוֹלָה בְּדִקְדּוּק תַּעֲשֶׂה מוֹסַד תְּחִלָּה:
לְבַל תִּהְיֶה בְּשֵׁם פֹּעַל וּמִלָּה כְּמוֹ עִוֵּר מְמַשֵּׁשׁ בָּאֲפֵלָה: *)

שיר

מאת המפרש ר׳ משה העכים הכהן ז״ל.

הוי כל צמא ללמוד חקים וכללי כל הדקדוקים
יבא יחזה בספר זה דינים ודברים עתיקים
חבר הרד״ק במאוד נצדק נהג מנהג הוותיקים
עוד כמוהו אליהו לוי אביר המדקדקים
הוסיף עוד בו עם רב טובו הגהות דברי צדיקים
הדביק אותם בין הדבקים קרא הוא להם נימוקים
אדם בלתם לא נחשבתם לא בִדקדוק ולא בפסוקים.
כל הקורא אמן יענה יודה כי כלו ממתקים
נעתיר לאל צור ישראל לנו גואל מהר יקים
א״ל״י״ה״ו המדקדק הוא לפרט הכל שריר וקים

---

*) השירים האלה קבועים על יסודות ותנועות. והנה וא״ו שרוקה בראש התיבה אם אחריו שו״א לתנועה יחשב ואם אחריו תנועה ליתד יחשב. והנה בהשיר הראשון הגהתי אינִיקֵהוּ בני״די הקל״ף. ובדפוס היה אֲנִיקֵהוּ בח״פ. והוא שיר פשוט. ואין מקום ליתד כאן. יבא״ר:

קונטרוס אחרון.

בעשרה מאמרות.

מאמר א'. בברור הקריאה הנכונה.

בקריאת הברת התנועות נפרדו ללשונותם. והיו לשני ראשים. הראש האחד פונה קדימה. והם הקראים בכל מקומות מושבותיהם. ואחריהם הארמים והיהודים המזרחים והספרדים שקוראים ומבטאים כל ת"ג מעין הברת הת"ק שלה, רק מבדילים במשיכות והשיבות המבטא (דעהנונג אונד שערפונג דער זילבע) והראש השני הם הארמים והיהודים המערבים והאשכנזים, שמבדילים בין הת"ג להת"ק בהברה מיוחדת לכל אחת בפ"ע, וכל אחת אומרת שפתנו אתנו וללשוננו נגביר, ונראה הדין עם מי:

רובי גדולי המדקדקים שבחו בכל ספריהם קריאת הספרדים שהיא נכונה, אבל בלי ראיות מכריחות, כאשר אבאר:

בכל הפלוגתות שבין מדינחאי ההולכים אחרי שטת בן נפתלי (ועיין בספר דד מרדכי בסופו כי גם הקראים סומכים עליו) ובין מערבאי ההולכים אחרי שטת בן אשר הדין עם בני מערבאי וכמ"ש בעל אור תורה בראש ספר בראשית וז"ל: „והמנהג בכל גלילות אלו לסמוך על ב"א כאלו יצאה ב"ק ואמרה ב"א וב"נ הלכה כב"א"*) וא"כ מדוע נסמוך בזה על קריאת מדינחאי הפך הכלל הזה?

ואם לדין יש תשובה עצומה לקריאת מדנחאי, שקראים כל קמץ רחב a מטוכה וכל פתח a רהוטה הנה כלל גדול קימו וקבלו המדקדקים. כי לפני אות גרונית הק' ונה לא יתכן לבא פתח. רק ישתנה לסגל כמו הֶחָי התמורת הַחַי, ובודאי ההברה גורמת ולא התמונה, גם מודעת זאת כי נגינת הטעם ממשכת הברת התנועה עד שתדמה אז הת"ק לת"ג, וע"כ רפי אחריה, והנה משתי אלה ההקדמות תצא תולדה כוזבת כי לא יתכן לבא פתח לפני אות גרונית פתוחה ומוטעמת. וזה שקר גמור, כי מצאנו הפך מזה כמו הַחָי, חוצי שאלה שאין עליה תשובה, ויצא לנו מזה כי קריאת הספרדים איננה נכונה, אבל לא נוכל להחליט מזה הפכו שקריאת האשכנזים נכונה, כאשר אבאר:

לפי קריאת האשכנזים אין הבדל בין הקמץ רחב להחטוף רק במשיכות והשיטות ההברה וא"כ מדוע יבא פתח לפני אות גרונית הקמוצה בק"ח כמו הַחָכְמָה? הלא התחלת מבטא הקמץ היא הגורמת ולא סופה, ומה לנו אם נמשיכנו אח"כ או נחטיפנו?

והנה

---

*) הלכה וזאת היא מסופקת בעיני לגמרי בעבורים קיד וללכת בעיניים יגלוחות אחרי ב"א ולפסוק הלכה כמותו בלי הבחנה בכל מקום לך כי בדוקי מחלוקותיו הדין ינוו, ובפרט בענין חברות ויתרות אשר אין בזה שום סברה רק קבלה. והספרים המדויקים יגידו צדקתו או בודאי כמווך יעליו אבל במקום שיש סברה הסברה מכריע ביניהם כי כן מצאנו, תְּרַצְּחוּ כלכם (תלים ס"ב) שלב"א בקמץ הרי"ש ולב"נ בפתח כדינו וכן אֶל־חנון (יונה ד' ב') בֵּית־עובד (דה"א י"ג) בְּשׁוּב־אויבי (תלים ט' ו') אֶל־רחום (שם פ"ו) שִׁיר־ה' (שם קל"ז ח') ודומיהם שהדין עם ב"נ שהם במאריך כדין כל תבה שבסופה הברה מורכבת בת"ג ומוקפת לחברתה ותדע שהרי רו"ה שנה בדפוסו כמנהגו יגל המקרא כ"י ישן והדפיס בְּשׁוּב אויבי שִׁיר ה' שניהם נעימים שלא כדברי שניהם, ומדוע יהיה ב"א צדיק מב"ה שיצאה ב"ק עליהם באמת שהלכה כב"ה ויגב"ו בהלכות מועטות כשהשביאו רבים לסברת ב"ש ורבו על ב"ה קבעו הלכה כב"ש? וכבר אמרו רז"ל הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי (משלי כ"ב ז') לדעתם אין כתיב כאן אלא לדעתי, פר"ל בכל דבר הנוגע לאסור והתר אז שמע דברי חכמים ואל תהרהר אחריהם אבל בכל ענין דַּעַת לדעתם אין כתיב כאן אלא לדעתי ר"ל שכרחך מכריע, ואולי לזה כיון הרמב"ם ז"ל את הכתוב הזה, בהקדמתו לספר המורה להצטדק על אשר מכריע הפך דעת חז"ל בענינים כאלה.

והנה דעת החכם שד"ל נ"י באחד ממכתביו אלי, כי הק"ג היא **oa** והברת הק"ה **o** לבד, וגם זה לא יתכן, שתקופיא הראשונה במקומה עומדת ועוד אם סוף הק"ג הוא פתח גמור, איך יתכן אחריו קמץ באות גרונית כמו הארץ העם והדומים להם?

אבל אנחנו נתור לנו דרך שלולה אין פרץ ואין יוצאת, וזה: כל ק"ג מיוחדת בהברה בפ"ע משונה מהברת הח"ק, רק שסוף הברת הק"ג נוטה מעט להברת הח"ק שלם, וע"כ היא תולדתה, שאם נמשיך הק"ג בנ"ע יצא לנו ח"ק גמורה, הק"מץ הוא בקמיצת השפתים בכל יכלתו, עד שישובו להפתח על מתכונתם הראשון ומעט יותר, כמו שאם יזרוק איש אבן בחזקה על הארץ ישוב האבן לאחוריו מעט, ויהיה הברתו **o** משוכה בנטיה מעט מזער בסופו להברת **a** שהיא הברת הפתח בפתיחת השפתים על כל גדותם, ומעתה תבין טעם המנע בוא פתח לפני אות גרונית הקמוצה, לפי שאותיות הגרוניות יוצאות מן הראה כמעט בקול פשוט, וידמה כמו שהוא סוף הברת האות שלפניו ושתי התנועות עליו, וסוף קמיצת השפתים להפתח, אבל לא להפך והדרכה יקשה לפתחם על כל גדותם ולקמצם תיכף עד שישובו להפתח עוד, הציר"י הוא **ei** בנטיה מעט בסופו להברת **e** שהוא הברת הסג"ל, החיר"ק גדול **i** בהגביה הלשון אל החך, ותולדתו **y**. ותדע כי מרגלא בפומיהו דכלא לקרוא „לי לישועה" = **li**, אבל לִפְקֹד לִשְׁמוֹר = **iy**. החולם הוא כמו שקוראים אותו האשכנזים, אבל בנטיה מעט בסופו להברת הק"ח שהוא כמו **ó** בלשון פלאניע, שהברתו ממוצעת בין **o** להברת **u**. והברתו איננה בקמיצות השפתים רק במשיכות השפתים לפניו. השור"ק גדול **u** ותולדתו הקבוץ כמו **ü** בל"א, שהוא הממוצע בין **u** ובין **y**, ומזה תבין איך נשתבשו בני פולין גדול לקרוא כל קמץ **ó**. וכל שו"רק **ü**, ואשר עוד אחזה לי בהשערה, כי קריאת הספרדים משבון הקראים יצאה, ר"ל כאשר הגלה סנחרב לשומרון ובנותיה מכות ומעוה ומחמת, ושם למדו משפט אלהי הארץ, ובודאי גם שפת הארץ, ואז השחיתו משפטם כדרך כל עם אחר אשר ילמדו שפה מוזרת להם או אולי הביאו עמהם מארצם כאשר דברו שם, ומהם קבלו הצדוקים והביתוסים בהתחברם עמהם כאשר ברחו לדוק וביתוס אליהם, ומהם בימי שמעון בן שטח וינאי המלך. נתפשטה הקריאה הזאת ע"י המ'ך שנהפך לצדוקי, ומהם נחלו הקראים עד היום הזה, ואולי לזאת כיון ר"א הגדול בצואתו את תלמידיו ג' דברים לפני מותו, א] הזהרו בכבוד חבריכם, ב] מנעו בניכם מן ההגיון, ג] והושיבום בין ברכי ת"ח (ברכות דף כ"ח ע"ב) שכלשתם רק להזהירם מלכת בדרך הצדוקים אשר פרצו אז בארץ וזהו: הזהרו בכבוד חבריכם שלא כדרך הצדוקים לבזות כל מי אשר לא מחשבותיו מחשבותיהם, ושלא ילמדו את בניהם הקריאה החדשה אשר בדו מלבם, וזהו מן ההגיון (דיאלעקט), שפרש הנה הוא גם על בטוי הלשוני, ושיושיבום בין ברכי ת"ה מן הפרושים, ואתה הקורא תבחר ותקרב:

מאמר ב'. בסימני הקמץ רחב והחטוף ובאור מבטלי חוק יהו"א

בתוך מבטלי חוק יהו"א המובאים במסרה דסוף דניאל, ימנה גם קמ"ץ הנדחק בין שתי נגינות שאז אחריו דגש, והנה המדקדקים האחרונים הנמשכים אחרי דעת בעל שית יצחק שיחה, שער א' פ"ג סי' א', חרצו משפט הפך דעת הראשונים, כי אין הבדל בזה בין אם הה"א שרשית או שמושית או נוספת, ויען לאו שערוריה בזה הכלל קם הרז"ה וחדש כלל אחר ואחריו נגררו כל המדקדקים האחרונים כי זה רק בנגינה

אשר

אשר היא בעלם וראשונה לפני הק"מץ אבל לא בנסוג אחור אבל הכלל הזה פרוץ מעקרו כי מצאנו וְנָשְׁקָה לּוֹ (משלי ז') נִשְׁבָּה בּוֹ (ישעיה מ') שִׁלְחָה לּוֹ (יחזקאל י"ז) ודומיהם רבים כלם בדגש בספרים מדויקים, אף כי נסוגו אחור, גם קימו וקבלו המדקדקים הראשונים והאחרונים, כי הקמ"צין האלה הם רחבים, ובקשו טעם לזה כדי הלמות איך יתכן אחריו דגש, ואין אחד מהם חתר אל היבשה להציב כללים אמתיים ולכל אחד הפרוץ מרובה על העומד ואני אוסיף עוד אשאלם ויבינוני: אם נגרע כח הקמץ הנדחק בין שתי נגינות עד שבהכרח יבא אחריו דגש, מדוע לא נמצא דגש אחרי קמץ כזה המושך אלף? ואם רק ה"א המשך גורמת, מדוע לא ינהג גם בצי"רי וחולם המושכים ה"א? ועוד אחת הן הראית לדעת במאמר א' כי הקמ"ץ רחב הנמשך בג"ע יוליד פתח גמור, וא"כ לא יתכן אחריו קמ"ץ רחב באות גרונית ואנחנו מצאנו: כי שָׁחָה לעפר נפשנו (תלים מ"ד) כי שָׁחָה אל מות ביתה (משלי ב').
ואָרון אלהים נִלְקָחָה (ש"א ד') ודומיהם רבים?

ע"ב לא נמלט מלאמר, כי הדין הזה אינו נוהג רק בקמץ חטוף תולדת החלם אבל בקמץ רחב אין מקום לדין זה כלל, כמו בשאר ת"ג, והק"ח שוה בזה בכל פרטיו עם הפת"ח והסג"ל, ויצא לנו מזה כלל ברור: כל קמץ חטוף פתח או סגל המושכים אחריהם ה"א בסוף התבה ומוקפת לאחריה, או שנדחקו בין שתי נגינות, ואין חלוק בזה בין אם הם עצמיות או כ"א [1]) אז דגש אחריהן (ועיין במאמר שאחר זה שגם אחרי ת"ק ינוחו אותיות אה"וי). ולהכיר איזהו קמ"ץ רחב ואיזהו חטוף אמסור לך סימנים, וזה: כל פעלי עבר ליחיד נסתר מנל"ה, אז הקמ"ץ הוא רחב, ודין דחיק לא שייך בו כלל אף אם המלה מוקפת לאחריה, וכן כל קמ"ץ לפני ה"א הנקבה בשם הוא רחב, והבינוני גם המקור בתוספת ה"א דינם כשם, ומעתה תדע כי לְדָבְקָה־בוֹ מַחְתָּה־לּוֹ (משלי י"ח ז') יֹרְדָה מַּיִם (איכה א' ט"ז) לִרְאוֹתָהּ בָּהּ (יחזק' כ"ח ט"ז) טוֹבָה לָּךְ (רות ד' ט"ו) הם רפוים *) וטעות נפלה בקצת ספרים להדגישם שלא כדין אבל שִׂיחָה לִּי (תלים קי"ט צ"ט) אוֹיָה לִּי (שם ק"כ ה') דגושים כדינם כי הה"א נוסף ומשקלם שית אוי, אבל בק"ם הם רפוים וא"כ הה"א מן המשקל. אבל כל קמץ לפני הא לנקבה בפעלי עבר וה"א הנוספת בין לשם ובין לפעל (זולתי המקור) וכל קמץ תָּ תָּה נָה ןָ הָ ךָ ודומיהם הם חטופים, וכל דין דחיק נוהג בהם ומעטים נמצאו רפוים, וצריכים עיון ואלה הם, לא נִשְׁאֲרָה־בִּי, (דניאל יו"ד י"ט) (ועמ"ש שם) אבל בדפוס ברישא משנת רכ"ד הגירסא לא־נשארה בי המקף אחר מלת לא ומלת נשארה במפרת והוא הנכון, יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם (שמות ל"ג י"ד) אבל הכ"ף במאריך

וכן

[1]) והכלל שחדש הרו"ה: אם הנגינה השניה כ"א, אז בטל הדין הזה, אין לו רגלים כאשר כבר הוכיחו בעל אהל משה, ואני אוסיף על דבריו, כי גם לפני אתנח נוהג בקמץ דין דחיק כמו ועשית קְעָרוֹתָיו סִירוֹתָיו, לשירה לה"ו ודומיהם הרבה דגושים בס"ת, ולא יהא דין המתג יגדיל מנסוג אחור?

*) בדפוס וויניציא משנת רע"ח מחתה לו, לראות בך טובה לך, רפוים, ועל לדבקה בו, העיד המש"י שהוא רפי.

וכן נהיית לעם (דברים כ"ז ט') הת"ו במאריך, וזה הסימן על מחלוקת הספרים במלב הנגינה שי"א שהיא מלרע, וע"כ רפי אחריהם, קראתיך בצדק (ישעי' מ"ב) כי תהיין לאיש (דברים כ"א ט"ו, ומחתה־פיה (משלי ל' כ') והאחרון דגש בדפוס רע"ח כדינו ובגלדו כתוב פ, והמשכילים יבינו כי באלה וכיוצא בהם טעות נפלה בהם ממחלוקת הספרים, והנשארים בטלים ברובם,

והנה החכם שד"ל ה"יו באחד ממכתביו אלי העתיק דברים רבים מספרו בדקדוק לה"ק אשר הדפיס אז בלשון איטלקי, ובתוכם דין אחד אשר חדשו כבר בבכה"ע תקפ"ע, ושנה בספרו זה § 36, וז"ל „הדגש הזה (ר"ל מדין דחיק) אין לו מקום באותיות השמושיות וכל"ב הנקודות שו"א כמו קראתיך בצדק, ידעתיך בשם כי תהיין לאיש נהיית לעם, עכ"ל אבל הכלל הזה הרוס מעקרו, כי מלבד אשר ידעתיך בשם נהיית לעם הם במאריך כמ"ש לעיל הנה כתובים רבים יכחישו כללו, כמו ועשית לך (דברים י' א') ואוסיפה לך (ש"ב י"ח) כי לא יהיה־בך אביון, (דברים ט"ו ד') לא יהיה־לך (שם ה' ז') וזה־לך (מדבר י"ח י"א) ולא שאלת לך שני פעמים בפסוק אחד (מ"א ג' י"א) ושאלת לך (שם), ודומיהם רבים דגושים והפרון מרובה על העומד אבל כי חלה לטוב (מיכה א' י"ב) פשטה ועורה (ישעיה ל"ב י"א) שהביא החכם הנ"ל בהכלל הזה בבכה"ע הנ"ל אין להם ענין כאן כי הראשון הוא שלא יפגשו שלשה למדי"ן רצופין, וכן ולילה ללילה (תלים י"ט ב') רפי בדפוס רע"ח מן הטעם הזה. (אבל בדפוס רעדעלהיים הוא דגוש), והשני הוא מקור בתוספת ה"א שדינו כשם ורפי אחריו כדינו, גם הדין השני שרצה לחדש כי בשם התאר והבינוני בה"א הנקבה נוהג ג"כ דין דחיק, בטל מעקרו. כי בפירוש העיד המש"י על משלה־לו, נוספה בו (ישעיה מ') שהם רפוים ואין עוד אף אחד בדגש, אבל הנכון כמ"ש. והא לך עוד כלל אחר בדיני דחיק, וזה: כל תבה שהיא מלעיל וסופה חיר"ק קטן. ואחריה תבה קטנה שתחלתה יו"ד בתנועה ומוטעמת. אז החיר"ק נדחק בין שתי הנגינות וידגש היו"ד. כמו קראתי יה יסרני יה (תלים קי"ח), והטעם נ"ל כי החירקי"ן האלה הם ת"ק שהברתם y (ועיין במאמר א'), ואם אחריו יו"ד ונדחק בין שתי נגינות אז יבלע להחיר"ק. ואין כחו כמעט להשמע. וע"כ הדגישו היו"ד. אבל אם היו"ד בשו"א אז יבא מתג תחת החיר"ק (במקום הראוי למתג) ולא יבולע עוד. כמו עד די־ידע (דניאל ה' כ"א) פשא די־ידא (שם, שם כ"ד) ודו"ק כי לא נמצא עוד.

מאמר ג'. בנחות אותיות אה"וי אחרי התנועות.

כלל גדול אמרו המדקדקים כי אחרי ת"ג נח נסתר, ואחרי ת"ק נח נראה ולעולם לא יבא נכ"ר אחרי ת"ק כ"א בנגינה. אבל מקרא מלא הוא אלה ברכב ואלה בסוסים, וכן אלה בני־חם. וכן כל הגה פלא בבא ודומיהם. הנה הוא אחרי הסג"ל שהיא ת"ק בלי נ"ע ורפי אחריה? לכן נ"ל ברור כי גם התנועות הקטנות

מושכות אחריהן אחת מאותיות אהו"י כמו הת"ג.*) רק בזאת יבדלו. כי הת"ג מושכת נח אחריה בשלמות, והברתה שלמה וע"כ רפוי אחריו לעולם, והשו"א שאחריו נע, והת"ק רהוטה בהברתה אל התנועה שאחריה. וע"כ דגש אחריה. זולתי בסוף התבה בלי מבטל ממבטלי חק יהו"א. אף שהנגינה מלעיל עכ"ז הברתה משוכה ועומדת בעצמה, ואף באמצע המלה שדגש אחרי הת"ק. עכ"ז תנוח אחת מאותיות יהו"א, ולפעמים יבא במכתב כמו כאביר (ישעיה י') בסאסאה (שם כ"ז) (והוא מגזרת סאה כאשר באתי כל הענין על נכון והוא אתי בכתובים). וכן כל נבוכדנאצר היולד הוכה ליקהת ביקרותיך ודומיהם רבים דגש אחרי נח הנמשך מת"ק.

ועיין במאמר שלפני זה. ודו"ק.

ואופן נחותם הם על זה הדלך: הקמ"ץ בהברתו הטבעית מושך אחריו את האל"ף. ובנטיה מעט את הה"א. ובנטיה אחרת את היו"ד כמו בא טהורה עבדיו, והצי"רי מושכת אחריה את היו"ד. ובנטיה את האל"ף ובנטיה אחרת את הה"א כמו ייטיב מעשה ראשיתך, והחירק מושך אחריו את היו"ד, ובנטיה את האל"ף, ובנטיה אחרת את הוא"ו כמו אני והוא ראשונים והוא"ו במלת והוא כדינו, והחולם מושך את הוא"ו ובנטיה את האל"ף ובנטיה אחרת את הה"א, כמו יאכל פרעה ויוסף, והשור"ק מושך אחריו את הו"או, ובנטיה את האל"ף ולא יותר, כמו לו קרוא, ובמלת קרוא הוא"ו הוא רק תמונת השור"ק והאל"ף הוא הנח. וסימנך אצבעות היד חמשה מול חמש התנועות, וארבע אצבעות הם בעלי שלשה פרקים. והאחד הוא אגודל רק בעל שני פרקים. וכדרך האבות כן דרך התולדות. ברא כרעיה דאבוה. והבן.

מאמר ד'. בדיני שלשת החטפין.

אמרו המדקדקים כי באותיות הגרוניות במקום שו"א נע יבא אחד משלשת החטפין, והאות שלפניהם יבא בתנועה ממין החטפין, היינו: לפני ח"פ יבא פתח. ולפני ח"ס סג"ל. ולפני ח"ק שהוא קמץ חטוף עם שו"א יבא קמץ רחב, ואני בעניי לא אדע מה ענין קמ"ץ רחב לפני ח"ק? אם זהו ממין החטפין יען שצורתם דומה? אין זאת! ואם בעבור המתג שבא תמיד עמו, הן כבר הראית לדעת (מאמר ב') כי גם בק"ח יבא מתג גם נגינה? לכן נ"ל ברור. כי הקמ"ץ הזה הוא חטף. ותדע שבבנין הפעל שהקמ"ץ בודאי חטוף. אם פ"פ אות גרונית כאמר האבל האכלת, ומעתה אבאר לך איפה יכשר חטף זה, ואיפה חטף אחר. א) הנה טעם ביאת החטפין הוא רק להרחיב על אות הגרון, ודע כי הפתח הוא המורחב יותר מכל הת"ק. (אבל להרחיב בת"ג לא יתכן, כי תפשת מרובה לא תפשת, כי לא נוכל לחטוף ת"ג המשוכה בהברתה הטבעית). וא"כ הפת"ח מוכשר יותר להרחבת החטף, ב) הרחבת האל"ף

---

*) עיין כתובות דף ז' ע"ב ברש"י ד"ה יכחם כתיב; ובנדרים דף י"ז ע"ב ברש"י ד"ה ארץ ארץ, וז"ל: כלומר מה שקורין ארץ ארץ; דלא כתבינן ההגדה דלא כתבינן יו"ד בין אל"ף לרי"ש ובין רי"ש לצד"י. וכן שמים דלא כתבינן שאמאים אל"ף בין שי"ן למ"ם ובין מ"ם ליו"ד, וכן מצרים, עכ"ל.

האל"ף היא הסג"ל (כי שניהם יוצאים כמעט בקול פשוט מן הראה). שהוא במדרגה שניה אחר הפתח. ולכן יבא תחתיו ח"ס, ויצא לנו משני אלה הדינים: כי כל הח"ע דינם בח"פ, וכל אל"ף בח"ס. אם לא במבטל אחד אשר אבאר. ג) העי"ן הוא המבקש הרחבה יותר, ומשפטו על הרוב בח"פ. וישתנה התנועה שלפניו אף אם משפטו בסג"ל גם כן לפתח. כמו מעלה נעלה אם לא לפניו אל"ף המנוקד סג"ל. שאז בהכרח יבא גם העי"ן בח"ס להשוות התנועות כמו אעלה. וה"ה בה"א וחי"ת אחרי אל"ף סגולה. אבל בעלי (משלי כ"ז) יוצא, ד) אם משפט התנועה שלפני החט"ף להיות בסג"ל אז גם בה"א יבא לפעמים ח"ס. כמו בנו"ן נפעל לעבר שהוא תחת חיר"ק. כמו נהפך, וכן בה"א העבר מבנין הפעיל. שמשפטו בצר"י כמו העיר ובשלמים בחי"רק. ולהבדילו מן העתיד אז ח"ס אחריו גם בעי"ן. כמו העלה. וכן החשו דאלישע. ר"ל לו החשו ותהי להם לחכמה. ואם משפטו בפתח אז גם באל"ף יבא ח"פ, כמו אחרי ה"א הצווי ומ"ס הבינוני ואיתן בהפעיל ודומיהם. כמו האבל יאבילו. ה) אם הוא"ו מהפך העבר מההפעיל לעתיד אז גם האל"ף ח"פ. כמו והאבלתי, ו) אם בא החט"ף תמורת קמ"ץ, הראוי לבא באות ההוא, אז הוא ח"פ אף גם באל"ף, כמו באל"ף איתן לבנין הכבד. כמו אדבר. ודע כי אותיות אית"ן משפטם או בקמ"ץ או בציר"י*), כמו בנע"ו מן הקל נאמר אשוב או נאות, וכן הדין בכל הבניים. ומלת אזרה (יחזקאל ה') הוא מן הגרוים. ז) אם נעתקה הנגינה למטה מתוספות אותיות. אז במלות ושמות יבא ח"פ גם באל"ף, כמו מן אלי אדום נאמר אליהם אדומים, ואלהים יוצא מזה. ח) אם הנגינה היתה תחת האל"ף ונעתקה לאות שלאחריו. אז הוא בח"פ אף אם היה מקודם בצי"רי. כמו כאבים מן כאב. ט) אם אחרי האל"ף אות גרונית או רי"ש. אז הוא בח"פ. כמו אהובים ארם ארן, ומעטים יוצאים מן אלה הכללים שזכרתי.

והק"ח הוא בשפל מדרגת ההרחבה. וע"כ לא יבא כ"א בהכרח. וזה: א) אם משפט האות שלפניו להיות בקמ"ץ חטוף אז יבא בח"ק להשוות התנועות. כמו האבל מאבל אהלו ודומיהם. ב) או שמשפט אות הגרונית ההוא בעצמו היה בחולם. ומסבה נשתנה לשו"א אז הוא ח"ק כמו חרבות מן חרב והדומים לו. ודע כי לפני ח"פ לא יכשר ח"ק אחרת ממין החטפין זולתי הפתח. ומעולם לא מצאנו סג"ל או ק"ח לפני ח"פ. ויען הפתח הוא המורחב מכל הת"ק לא יתכן אחריו ח"ק. ואז ישתנה הפתח ההוא לסג"ל כמו לחרשים החרבות ודומיהם. וח"ס אחרי פתח לא מצאנו כ"א פעם אחד בעלי (משלי כ"ז).

וגם בשאר האותיות זולתי בעלי הגרון יבאו לפעמים החטפין, כמו בראשונה משתי

אותיות

---

*) ומלת ואסערם (זכריה ז') בא על משפטו והוא מן הכבד.

אותיות דומות. כמו הללו בהתחננו ודומיהם רבים. או בר"ש כמו ואברכם ובאותיות קל"ף יבא ח"ק במקום החולם כמו צפרים צרי הקדשים ודומיהם. ודינו כשוא לכל הלכותיו, ואחרי אל"ף גנובה ברא"ש התבה כמו וזהב ושלח ודו"ק.

מאמר ה'. בדיני תנועה בלתי עצמית.

כל ת"ג היא שלמה במבטאה, ואיננה צריכה לשום תקון. אם לא שהיא התנועה השלישית לפני הנגינה, וכל ת"ק איננה שלמה. ויכולה לקבל אחת משלש התקנות א) שו"א נח. ב) דגש. ג) נגינה או מתג. וידוע תדע כי לא לרגל הת"ק יבא הדגש כ"א להפך. במקום הראוי להיות דגש אז ת"ק לפניו. וכל זה אם הת"ק היא בטעם ורפשוטה, אבל אם היא במקום שו"א. או ת"ג אז תקנתא לתקנתא לא עבדינן. ובילתה לעמוד בעצמה אף אם אחת משלש אלה לא יעשה לה. כמו פקדו מן פקד, חקקם מן חקק חתנך מן חתן, ודומיהם, ודקדוק מלת מלכות ילדות הוא. כי מצאנו השמות יבאו ליחיד בסימני הרבים כמו אדונים אשפות וגם לנפרד בסמיכות. כמו כשמחת בקציר (ישעיה ט' ב'). מבת בלתי סרה (שם י"ד) ודומיהם, ולפעמים בשם המקרה יבא בסמיכות הרבים כמו אלה שהבאתי ומשקלם היה מלכות ילדות. ע"מ בערות אסתר (אסתר ד') ונתחלף החולם בשור"ק להבדיל ביניהם. וגם ידוע תדע כי שמות רבים יבאו בסמיכות במשקל אחר מהנפרד כמו ברכת מן ברכה. אבל לא מן ברכה (ועיין מה שהערתי בדף ק"מ ע"ב) וכן בגדי בגדו מן בגד או בגד. וכן ומיקבך מן יקב (ועיין להלן במאמר ט') והשוא נע כדינו, והדברים ארוכים.

אבל לפעמים הוכרחו לעשות תקנה גם לתב"ע כמו אם היא לפני אחד משלש החטפין אף בלי אות גרונית. כמו באמת ועשה כאניות וזהב ושלח ודומיהם במתג, כי החטף לא יבוא כ"א בראש התבה או אחרי שוא נח או מתג, וכן אם אחרי התב"ע אות גרונית. אז להרחבת אות הגרון לבלתי תתבלע יבא מתג. כמו העדתי, וכל זאת אם היא תנועה השלישית לפני הנחת הטעם. כי לא יתכן לבא מתג בתנועה שלפני הנגינה. גם שני מתגין רצופין לא יתכן להיות. וכן אם אחרי התב"ע יבא שו"א ואחריו אות גרונית או יו"ד. אז השוא נח שלא יתבלע אות הגרון או היו"ד כמו ירֿאו שמֿעו השוא נח כמו במלות היֿאור ביֿאור יקֿחו ישֿעו שהשמיטו הדגש למען הניח השו"א, וכן שמעֿיה ידעֿיה השו"א שבעי"ן נח שלא להבליע היו"ד. ודע כי לפני יו"ד שואית לא יתכן לבא מתג אם לא בשתי מלות סמוכות. וע"כ כל וידבר ויספר שנעתק הדגש מהיו"ד ולא יבא מתג עם הוא"ו, אף כי השו"א נע, ומצאנו מתגים הבאים לפני שו"א נח. והם אם השו"אנח הוא לפני אות גרונית או יו"ד. כמו ויהי ויחי נהיתה ודומיהם. ואולי דבר סתר בו לסמן מחלוקת הספרים והם בכלל הגעיות הכבדות. ודע כי הגווי והמקור

מהקל

מהקל הולכים על ארבעה משקלים. והם פעל פעל פעל פעל. (מלבד משקל פעל) ושמור וזכור הם צוויים גמורים ולא מקורים. ואותם שפעליהם בקמץ מהמקור כשיתחברו עם אותיות בכ"ל אז ישתנה הקמ"ץ לשו"א נח כמו לשכב והדומים לו. וזהו להבדילו מן משקלי השו"ן. ובצווי מן הקמוצים ישתנה תנועות ע"פ לשו"א נח כמו אספי מארץ כנעתך (ירמיה י' י"ז). חשפי שובל (ישעיה מ"ז ב').

מאמר ו' בדיני הדגש:

הדגש חזק יבא: א) להורות על סמן הבנין והמשקל. ואחרי ה"א הידיעה וא"ו שמהפך העתיד לעבר. ב) לחסרון אות. ג) להשוות המכתב אל המבטא.

ודע כי חמשה מוצאות הן: הגרון החך. השפתים. והשנים. והלשון. ויש עוד מוצא אחד המתאוה מעט אל יתר המוצאות (זולת הגרון). והוא: האף. ואשר פי יקבנו בשם: מוצא העוזר. ובאותיות נו"ן ולמ"ד אם הם בשו"א נח וגם בשתי אותיות דומות שהראשונה בשו"א נח יורגש הרבה. וזהו גדל הדגש. שאז יורגש כאלו הראשונה נו"ן. ושנוי המבטא יסבול שנוי המכתב. וע"כ יבא דגש תמורת נו"ן ולמ"ד ואות הראשונה מהדומות אם הם בשוא נח. ואם יבא ה"א בתנועה אחרי שו"א נח. אז יורגש כאלו אות השואית כפולה והה"א נשמט לגמרי כדינו אחרי שוא נע. כמו פקדת־הו יפקדנהו יורגש כאלו כתוב פקדתו יפקדנו. וע"כ יבא דגש והה"א נשמט כנ"ל.

מאמר ז' במספר הבנינים.

קדמוני המדקדקים נתנו מספר להבנינים ואמרו עמודיהם שבעה, והחכם ב"ז בספרו תל"ע הוסיף עוד בנין התפעל. ואני אוסיף עוד בנין אחר והוא: תפעל: וסימנו תי"ו בראש. כמו תרגל תרגלתי לאפרים (הושע י"א ג') המקור תרגל. הצווי תרגל תרגלו וכו' הבינוני מתחרה בארז (ירמיה כ"ב) וכו" העתיד אתחרה תתחרה את הסוסים (שם י"ב) וכו' ובנע"ו ותפוצותיכם (שם כ"ה) הוא העבר לבנין זה. וכן ותתצב אחותו (שמות ב') שרשו יצב מחסרי פ"א יו"ד בבנין תפעל ומשפטו ותתצב תי"ו הבנין בשו"א ובא הצירי תמורתו כמו ואסערם (זכריה ז') אלא שזה מן הכבד. וכבר קדמוני חכמי העמים בזה. והחכם הגדול שד"ל הי"ו באחד ממכתביו אלי רצה להוסיף עוד בנין שבלל, אבל לא לנוכח האמת דרכו. כי מצאנו ישתבללון (עזרא ד'). בתי"ו התפעל אחרי השי"ן וע"כ הנראה כי השי"ן נוסף. והשתרש בתוך התבה כלמ"ד כרמל וריש רמפש ודומיהם, ודע כי בנין התפעל מורכב מבנין הפעיל והפעל ובנין הדגש, וגם שמות רבים יבאו ע"מ בנין תפעל ודו"ק: —

מאמר ח' בסימני נסתרת בעבר:

סמני הנקבה לנסתרת בעבר הם שנים: א) ה"א בסוף ולפניו קמץ חטוף (עיין לעיל

מאמר

מאמר ג׳) ב) תי״ו בסוף ולפניו פתח כמו **אזלת** יד (דברים ל״ב) **ונשכחת** צר (ישעיה כ״ג) ודומיהם. ובנחל״א קמ״ץ לפני התי״ו לקיום הנח. כמו **וקראת** אתכם (דברים ל״א) ולפעמים יתחברו שני הסמנים יחד כמו **נפלאתה** (ש״ב א׳). כי **החבאתה** (יהושע ו׳), ובנל״ה יבאו ג״כ על שלשת הדרכים שזכרנו, בה״א לבד, אם כן היא **וחיה** (שמות א׳) בתשלומו **וחיהה**. ונשמטה ה״א השרש כדינה אחרי סו״א נע. והטעם שב מלעיל בעבור ההפסק. וע״כ קמוץ הוא״ו. ובתי״ו לבד. **ושבת** לנשיא (יחזקאל מ״ו). וע״ד נל״א **ועשת** (ויקרא כ״ה), ובשניהם. והם הרוב **היתה חיתה** ודומיהם. וה״א השרש נשמטה לגמרי. ומדברי אלה תבין לדעת איך טעו המדקדקים הראשונים להפוך ה״א לה״פ לתי״ו. כי מה היא האחוה בין הה״א והתי״ו שיתחלפו? והחכם ב״ז בספרו תל״ע הערה ב׳ לסימן ד׳ הפך דברי אלקים חיים פעמים. להחליף ה״א הנקבה לתי״ו. ויהפוך מקומם. את התי״ו הסיע ראשונה והה״א אחרונה. ע״ש. אלא הנכון כמ״ש.

ובשמות ג״כ יבאו על שני הפנים האלה: בה״א לבד והוא הרוב. ובתי״ו **כשמחת** בקציר (ישעיה ט׳) **זמרת נחלת** ודומיהם. ובסמיכות וכנוים או בה״א הנוספת או תמורת למ״ד בתחלתה יבאו לרוב בתי״ו אף שבנפרד הם בה״א. ולפעמים יבאו הכנוים עם הה״א ואז תשמט הה״א כדינה אחרי שו״א נע כמו **כתבונם** עצבים (הושע י״ג) **וגלה** (זכריה ד׳) ודומיהם שבתשלומם **כתבונהם וגלההה**. ומאלה תקיש על האחר. ודו״ק.

מאמר ט׳ במשקלי פֵּעֶל פָּעֶל פֹּעֶל פֶּעֶל.

אמרו המדקדקים כי כל **וישב וישק ישק נרד ארך קשט שוא** ודומיהם הרבה הם זרים ובאו כן להקל, ואני אומר להפך כי אלה הם הבאים כדרכם. ומהם קמו וגם נגבו אותם המשקלים בסג״ל תמורת השו״א הראשון. כמו בפעלים מן **וישבה**. בהשמט הה״א עם הסג״ל שלפניו והטעם שב בהכרח מלעיל נשארו אחריו שני שואין רצופין. ובמקום שקשה להביע שני שואין נחים רצופין שב השו״א הראשון לסג״ל כמו **ויפן**, ובשמות עקר משקלם **פעל פעל פעל פעל**, ובמקום שקשה על המבטא נולדו מזה משקלי **פֵּעֶל פָּעֶל פֹּעֶל**, וע״כ הם מלעיל, ודע כי משקל **פֶּעֶל** בשש נקודות נגזר מן משקל **פֶּעֶל** וגם ממשקל **פֵּעֶל**, כי מעולם לא מצאנו פתח מוטעם לפני סג״ל. וע״כ אם ע״פ (ולא פ״פ) גרונית שאז להרחבת אות הגרון יבא פ״פ בפתח יבא גם ע״פ בפתח, ובשני פתחין קשה על המבטא זולתי להרחבה וע״כ החליפו שניהם לסגלי״ן, ומזה תבין כי מן **מֶלֶךְ** שנאמר **מַלְכִּי** בפתח הוא ממשקל **פַּעְל**, ומן **צֶדֶק צִדְקִי** בחיר״ק. שהוא ממשקל **פִּעְל** כמו **סִפְרִי** מן **סֵפֶר**. ודע עוד. כי לפעמים יבא משקל **פֶּעֶל** נגזר מן משקל **פֶּעֶל** [**שֶׁבֶם**] או **פֶּעַל**

[דבש] שלקוטי המבטא החליפו התנועות ואז בהתחברו עם הכנוים שישנה תנועת ע"פ לשו"א הוא נע כדינו אחרי תב"ע. ומזה בגד שעם הכנוים נאמר בגדי בגדו, ומן אלה המשקלים אם ע"פ וא"ו, או לה"פ ה"א או אל"ף או שהעי"ן והלמ"ד דומות יולדו משקלי פַל פֵע פַל פֵע פַל פֵע פַל פָע, ומזה מְשָרֵת (מ"א א') כמו משרתת שהוא במקום משרתת, וכן ללת (ש"א ד') במקום ללדת שהדל"ת והתי"ו דומים בהברתם. ודע כי שו"א האחרון משני שוי"ן נחים רצופים נוטה בהברתו מעט לחיר"ק ומעתה תבין הכתיב מן יושבתי מקוננתי ודומיהם. והנה על רוב דברינו אלה העירו כבר חכמי העמים. אבל החכם שד"ל הי"ו ימאן בזה. שא"פ היה צריך להיות האות האחרון דגש כדין שני שוי"ן רצופין אף בהתהפך הראשון לתנועה. כמו ויחד. ועוד טענות הרבה בהשכל ודעת, ע"כ ישפוט להפך כי אלה המשקלים הם רק מן פעל פעל ודומיהם ובפעלים יפן מן יהי. ועיין בספרו האיטלקי פראלעגאמעני ובדקדוקו. אבל א"כ היה צריך להיות בכנוים לה"פ רפי כדינו אחרו תב"ע. כמו בגדו? ואתה הקורא תבחר ותקרב.

מאמר י' במשקלי העבר בקל.

משקלי העבר בקל הם: פעל או פעל והם ידועים, פעול כמו יכול, פועל כמו יודעתי (ש"א כ"א) ויולדת (שופטים י"ג) שפטה (שופטים ד') ובנל"ה שושתי (ישעיה י') פעל (מן פעל) כמו ואפס עצור ועזוב (דברים ל"ב) שהוא מקביל נגד כי אזלת יד מה זה עבר אף זה עבר. ובכפולים יבאו על הרוב ע"מ זה ויחסר הע"פ כדינה ונאמר סב סבות וכו' (ועיין במאמר שלפני זה), ופעול ע"פ בשורק. כמו ישפוטו (שמות י"ח) תעבורי (רות ב') תשמורם (משלי י"ד).

תַּמּוּ אֲמָרַי! פֹּה עֵטִי עֲמֹדִי

הֵן כָּתַבְתִּי שְׁלִישִׁים בְּמוֹעֵצוֹת וָדָעַת

לָאֵל סַלְעִי אֲבָרֵךְ בְּעוֹדִי

אֲשֶׁר עֲזָרַנִי לְהָחֵל וּלְכַלּוֹת בְּלִי מַגְרַעַת.

יצחק בן אהרן ריטטענבערג.

הוספות ותקונים.

דף פ׳ ע״ב שורה ט״ו. חסר בין הנסוגים אחור מקרבת הטעמים: עֹשֵׂה פֶלֶא (שמות ט״ו), ואנכי בצדק הערותי כי אינו כן בספרים שלנו. וכן העיד הרד״ק בעצמו. בדף ק״א ע״ב כי הוא בנ״ך. אבל צ״ל „תלים ע״ז״ וכוונתו על הכתוב: אתה האל עֹשֵׂה פלא. וכן הוא בדפוס רע״ח, אבל בצדו כתוב „עֹשֵׂה״ וכן הוא בכל סה״ד. וז״ל הרשד״ל במכתבו אלי: יישר כחך שחפשת ומצאת עשה פלא דתלים ע״ז שהוא בסג״ל ברע״ח, ואני מצאתי בסגו״ל גם ברנ״ד (דפוס ברעשה Brescia) וגם יוחן הייניך מיכעלים מצא כן בשני כ״י ובקצת סה״ד:

דף י״א ע״א שורה ו׳. צדיקים אתם. צ״ל בכאן הציון על המקוק. ובהמקוק תחת והלל ואנשים צדיקים המה ישפטו. צ״ל והיה לו להביא וכוונתו על הכתוב יחזקאל כ״ג.

דף י״ג ע״ב שורה ז׳. איך לא עזבה עיר תְהִלָּת קרית משושי. בדפוס פיורדא נדפס תהלה בה״א ובלי נקודות. ומלת קִרְיַת היתה מנקודת. ואנכי הגהתי כפי הקרי שבמלה הזאת. וכן הוא בכ״י שד״ל. ושם שמלות קרית משושי חסרים.

דף כ״ט ע״ב שורה י״א. אין רוֹאָנִי. עיין בהערה שם. ובדפוס רע״ח ג״כ בקמץ. ובצדו כתוב אָ:

דף ל״ה ע״ב שורה ה׳. וַיַּחְלְקֵם דוד (דה״א כ״ג) ועיין בהערה שם. אבל צ״ל „דה״א כ״ד״ כי שם הוא בדפוס רע״ח בסג״ל ובצדו כתוב „וַיַּחְלְקֵם״ והוא פלא.

דף ל״ט ע״א שורה ט׳. בַּאֲפֵלָה (דברים כ״ח) ואנכי הערותי כי צ״ל בַּאֲפֵלוֹת (ישעיה נ״ט) אבל בכ״י שד״ל כתוב „כַּאֲפֵלָה״ בכ״ף והוא במשלי ד׳ דרך רשעי׳ כַּאֲפֵלָה. וכן בדפוס רע״ח (ושם הוא מלא יו״ד?) בפתח. ובצדו כתוב „כָּ״ וכן הוא בכל סה״ד.

דף ל״ט ע״א שורה כ״ב. אחרי כאשר ימשש העור באפלה נמצא בכ״י שד״ל עוד כתוב אחד: כחלקלקות בָּאֲפֵלָה.

דף מ״ד ע״א שורה י״א. בכ״י רש״פ אחרי המלות: כתב רא״ע נוסף: כי אלו הווין הם.

דף מ״ד ע״ב שורה ד׳. וככר עף: בכ״י רש״פ וככר עיף.

שם שם ה׳. וככר בהם. בכ״י רש״פ נוסף: „וי״ל שהיה הספק אחר הנבאים כי כל מעשה המן דרך נס היה.״

דף מ״ד ע״ב שורה י״ד. הגהתי: זה כמו זה, אבל בכ״י שד״ל הנוסחא: כמו זה כן זה וכמו ו״או (ומלת זה חסרה) משביח שאון ימים. ובכ״י רש״פ חסר כמו זה כן זה, וזה השלישי ים.

דף מ״ד ע״ב שורה י״ז. ויש וא״ו אחר במקום אם. בכ״י רש״פ: אחר מלת אם.

דף מ״ה ע״א שורה י״א. כי כמוך כפרעה, בכ״י רש״פ נוסף: „אתה כמלך והמלך כמוך.״

דף מ״ו ע״ב שורה כ״א. הזה אחיכם. בכ״י רש״פ נוסף: „המבלי אין אלהים.״

שם שם שורה כ״ד. הלמענך תעזב ארץ, חסר בכ״י רש״פ. ואינו ענין לכאן ועיין בספר הרקמה שער ל״ו צד 222, ומלת הַמְעַמֵּךְ צריך לנקד הה״א בח״פ.

דף מ"ז ע"ב שורה ב'. כמו האדון. בכ"י רש"פ הארץ.
שם שם " כ"ג. פעמים בסג"ל הפ"א להקל. בכ"י רש"פ מלת חפא חסרה. ואולי צ"ל הה"א.
דף מ"ח ע"א שורה י"ו. ופעמים על החי"ת בחיר"ק ובמלה זעירא. בכ"י רש"פ כשהמלה.
שם ע"ב שורה י"א. ותהיה שו"א. בכ"י רש"פ שו"א ופתח.
דף מ"ט ע"א שורה ה'. וקריאת האל"ף. בכ"י רש"פ וקריאתה אל"ף.
שם ע"ב " י"ג. תנוח היו"ד בשו"א. בכ"י רש"פ תהיה.
שם שם " י"ח. שתבא עליהם וא"ו פתוחה. בכ"י רש"פ נוסף: כשתורה לעבר.
שם שם " כ'. ותדבר ישראל. בכ"י רש"פ נוסף גם הפסוק: „ותדבר לבני ישראל."
דף נ"ב ע"ב שורה י"ד. היתה צרה. בכ"י רש"פ. היתה הצרה.
דף נ"ד ע"ב שורה ז'. ויבא עם התי"ו בחולם. בכ"י רש"פ: עם הה"א, והוא הנכון.
דף ס' ע"ב שורה ט"ו. וכן הנמצאים. בכ"י רש"פ: ומן הנמצאים.
דף ס"א ע"א שורה י"ד. אברהם אברהם. בכ"י רש"פ נוסף „יעקב יעקב," ומעתה סרה פליאת הבחור במקומו.
דף ס"א ע"ב שורה י"ז. ויאמר שַׁלְחוּ. צ"ל שַׁלֵּשׁוּ.
דף ס"ה ע"ב שורה ו' גם י"א תקנתי תחת „הַעֲבִיר הָעֲבִיר" שצ"ל הָעֳבַר. וכן הוא בכ"י שד"ל.
דף ס"ה ע"ב שורה ל'. הבביד את עלכם (מ"א י"ב). צ"ל אכביד את עלכם (דה"ב יו"ד י"ד) כן הוא בכ"י שד"ל. ועיין מנח"ש שם שכתב כי כן מצא בכל הנוסחאות הישנות, וכן הביאו ר"י בספר הרקמה לד 54.
דף ע"ג ע"א שורה ל'. ועל (הבלעם) הבליעם אותם. בכ"י שד"ל הבלעם הראשון איננו.
דף פ' ע"ב שורה י"א. הקרנוה בֶּן־היא. בדפוס רע"א. בֶּן־היא, וכן כתוב „בֶּן" בצירי ובדגש ואולי ג"כ בטעם.
דף צ"א ע"ב שורה ה'. והכבד. צ"ל הציון על המקור אגל מלת והכבד. והמקור פַּעֵל ופַּעַל כמו בשלמים.
דף ק"ג ע"ב שורה י"ג. יותר כשתהיה קמץ. בכ"י רש"פ משתהיה.
שם שם " כ"ב. ונקוטותם בפניכם. כן בהדפס וכן בכ"י רש"פ כתוב בפניהם בה"א, ואנכי תקנתי כפי הנמצא בכל סה"ד.
דף ק"ד ע"ב שורה כ"ו. שהיתה בשו"א ופתח. בכ"י רש"פ כשתהיה.
דף ק"ה ע"א שורה ב'. ומְבוּנֶת צ"ל ומְבֻנֶּנֶת.
שם שם " כ'. כי אם הֵפִירְךָ צ"ל הֵסִירְךָ.
שם ע"ב " ה'. על הנח והיו"ד. בכ"י רש"פ חסרה מלת והיו"ד.
שם שם " י"ג. וכבר באה. בכ"י רש"פ ובבה.
שם שם " ל'. מוכנה. בכ"י רש"פ נוסף „או מוכנת."
דף ק"ו ע"א שורה ב'. ואם כן נאמר בן הביטוים. בכ"י רש"פ נאמר בו כל הביטוים.
שם ע"ב שורה כ"ב. שְׁמֹתָה חבורו כחבור שמתי. בכ"י רש"פ נוסף בלדו: „אלא שזה ששה וזה שמונה" ומעתה אין ערך. לנמוק הרא"ב. ודע כי בנמוק ההוא תחת יו"ד צ"ל ח'.

דף ק"ז ע"א שורה כ"ב. ויכוננו ברחם אחד: נוסף בכ"י רש"פ „או ישימהו או ישומו.

דף ק"ח ע"א שורה ט'. ולא חבשה נ"ל חבשו.

דף ק"ט ע"א שורה כ'. אלא שבא כן, בכ"י רש"פ אולי בא כן.

דף קי"ז ע"א שורה ג' לכלא פשע נ"ל הפשע.

דף שם ע"ב „ כ"ט. כמו שהוקלו אחרים בכ"י רש"פ רבים.

דף קי"ח ע"ב „ כ"ז. משפטם, בכ"י רש"פ ומשפטו.

דף ק"כ ע"א שורה ב'. ונפלה עי"ן הפעל, כן הוא גם בכ"י רש"פ. אבל נ"ל כי נ"ל למ"ד הפעל.

דף ק"כ ע"א שורה י'. וכן הפילו הה"א, בכ"י רש"פ התי"ו והוא הנכון.

דף קכ"א ע"א שורה י"א ונהגו בשם. עיין מ"ש המפרש. וז"ל הרשד"ל במכתבו אלי: בשרש נהה גם בוויניציא וגם בכ"י ונהגו בשם וכנ"ל, ומי שהגיה ונהגו בהם (כוונתו על המפרש) לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי (המכתב הזה נכתב ביום הפורים. וע"כ תפש המליצה הזאת) כי רד"ק לא בא כאן לדבר רק על השם הנגזר משרש נהה ואמר כי עשו השם משרש זה כאלו היתה למ"ד הפעל במפיק כמו גבה נגה. כך אמרו נהה ואח"כ השמיטו אחת מההא"ין ואמרו נה:

דף קל"ח ע"ב שורה כ"ה. כמו וידעו ביעקב ולא ייחל מיכה ה', דע כי בהנדפס היה כתוב ביום יחל, וכן בכ"י שד"ל. רק תאשר נרשם בגלדו „מיכה ה'," תקנתי תחת ביום, ולא. אבל ז"ל הרש"דל במכתבו אלי וז"ל: גם בוויניציא וידעו ביעקב ובכ"י וידעו (ומלת ביעקב איננה). ונ"ל פשוט שלא היתה כוונת רד"ק לשום פסוק אלא למלות נפרדות וידעו, ביעקב, ביום, ייחל.

דף קמ"ח ע"א שורה י'. בפירוש רמ"ה ליון א' וכן הרה נסו. שגה ברואה וע"כ סקה פליליה. כי אין הדין הזה נוהג ברי"ש ולכן מצאנו מדברה דמשק בית און פתח לפני רי"ש קמוצה. ומה גם לפי שעתי בקו"א מאמר ב' כי הקמ"ץ שהוא לפני ה"א המשמשת במקום למ"ד בתחלתה הוא חטוף. אך הוא מהנפרד הר שהוא במקום הרר שהוא ע"מ סלה ולא נשלם בו הדגש. וכן הביאו הרד"ק ז"ל במכלל פל. ועיין תקון סופרים שם שכתב כי מלא בדקדוק יען כ"י כי בכל ספרי דוקני הוא בני"רי. אבל הרד"ק בשרשיו כתב כי הסג"ל במקום פתח גדול.

דף קנ"ג ע"א שורה ח'. לשון שקר ישנא דכיו. והוא"ו תמורת אלף. בכ"י שד"ל וכן בשרשים דכו חסר יו"ד כתוב. (אף שבססה"ד הוא מלא). וא"כ בהכרח הוא"ו תמורת האלף, ורצונו כי הדכיו ישנא לשון שקר ולא תהיה שטותיה להמפרש להגיה בחנם, כי אף אם הוא מלא יו"ד הוא רק למשך.

דף קנ"ד ע"א שורה י"ח. כמו שפרש (שפרשנו), וז"ל הרש"דל באגרתו אלי: בענין ארון אחד מצאתי חדוש גדול בכ"י והוא כי הסברא שכתב רד"ק בפרושו. ובשרשי שיהיה ארון אחד. כמו ארון איש אחד. איננה כאן כלל אבל זה לשונו: וכעבות העגלה חטאה ארון עני שטים וכן כלם. אבל ויקח יהוידע הכהן ארון אחד הוא

מסקל

משקל אחר משקל שְׂאֹר תְּהֹם כי איננו סמוך. והיה אפשר לומר שהסופר טעה (אמר יבא"ר בודאי טעה) ודלג מן ארון אחד קדמאה לארון אחד תניינא אך לפי זה מאין בא לכתוב אבל ויקח יהוידע אם רד"ק לא כתב אבל אצל הפסוק הזה (אמר יבא"ר מלת אבל כתובה בהנדפס לפני ארון אחד השני). ונ"ל כי מלות כמו שפרש בפרוש מלכים הן תוספת שהוסיף אדם בגליון ורד"ק פירש ארון איש אחד בפירוש ובשרשים ולא כן היתה דעתו בשעת כתיבת המכלול (אמר יבא"ר הוא דוחק גדול והנכון כמו שהגהתי).

דף קנ"ו ע"ב שורה ב'. (ובטעות נדפס בפנים קנ"ד קנ"ה פעם שנית) בסמוך (ובמוברת) [ובקבוץ] בכ"י שד"ל מלת ובמוברת אינה.

דף קנ"ח ע"א שורה י"ח בכ"י שד"ל הוא כמו שהגהתי נִבְלֵתִי נִבְלֵתֶם.

דף קנ"ט ע"ב שורה י'. כי [לא] ישתנה, בכ"י שד"ל הנוסחא כך: כי ישתנה כמו שהודעתיך במשקל פָּעֵל פעם כך ופעם כך. — ח"ל הרשד"ל במכתבו: וזהו בלא ספק הגהה שלא מתחת ידי רד"ק ועיין למעלה במשקל פָּעֵל שְׂמֵחִי לב שְׂמֵחִי רעתי וכו'.

דף ק"ס ע"א שורה כ"ג. בהתחבר והקבוץ. כן הוא גם בוויניציא גם בכ"י. ואנכי תקנתי בהתחברות ומלת והקבוץ השמטתי, וכתב רשד"ל במכתבו כי יפה תקנתי.

דף קס"ג ע"ב שורה ט"ו. שהוא (הנח) [הנון] כך היא בכ"י שד"ל כמו שתקנתי.

דף קס"ו ע"ב שורה י"ג. תִּפְעָלָה. נ"ל תִּפְעִילָה, ודגש (הנו"ן) [היו"ד] כן הוא בכ"י שד"ל כמו שתקנתי.

דף קס"ח ע"א שורה כ"ה. היה (מ·עָדוֹ) [מוֹעֲדָיו] כן הוא גם בכ"י שד"ל כמו שתקנתי.

דף קע"ו ע"ב שורה יו"ד. במשקל פֶּעֶלֶת: אלה שני המשקלים (ר"ל גם משקל פֶּעֶת (לפניו) אע"פ שהם מלעיל אין התי"ו דגושה בהתחבר עם הכנוים, פליאה גדולה על המחבר ששגה ושלש בספרו פעמים הרבה שהתי"ו המשמשת לנקבה ולפניה סג"ל דגושה תמיד בהתחברה עם הכנוים?

